M. ANNAEI

SENECAE RHETORIS CONTROVERSIAR. LIB. X.

SVASORIARVM LIBER I.

MVLTIS LOCIS EMENDATI, & Annotationibus illuſtrati.

CVM INDICE AMPLISSIMO.

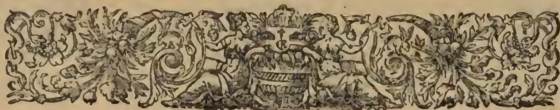

PARISIIS,

Apud BARTHOLOMÆVM MACÆVM, in monte D. Hilarij, ſub ſcuto Britanniæ.

M. D. C. II.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

AD M. ANNAEI SENECAE RHETORIS, LIBROS PRÆFATIO.

OCTORVM *ſuffragio receptum eſt, hos Declamationum ſiue Controuerſiarum libros eſſe Senecæ rhetoris, Lucij Annæi Senecæ philoſophi patris. Argumenta quibus ſuam ſententiam fulciunt, vir magni iudicij, veriſſimæque eruditionis & doctrinæ, Iuſtus Lipſius Electorum primo vulgauit: à quo elegantiſſime ſcripta peti, quàm aliena huc transferre, vel inuertere malui. Nec recens ac primum noſtra ætate nata opinio. Raphael enim Volaterranus ſui operis decimonono,* Marcus *inquit,* Annæus Seneca philoſophi pater Cordubenſis & equeſtris ordinis, ac eruditiſſimus fuit: vt cui declamationes quæ filij dicuntur eſſe, nonnulli referant. *Tantum quæ dubitanter protulit, nos conſtanter aſſeueremus. De hoc autem Senecæ patre apud antiquos altum ſilentium. Filius apud Cornelium Tacitum ſe equeſtri, ac prouinciali loco ortum profitetur: de quo tamen non eſt dubium, quin ſub Caio & initio imperij Claudij, cum primum Gallio, & Seneca filius innoteſcere cœperunt, plura dixerit, quæ cum horum temporum hiſtoria interciderunt. Neque enim veriſimile eſt exactæ diligentiæ ſcriptorem, quod in ceteris alicuius nominis executus eſt, clarorum hominum, prioreſque partes in Republica habentium genus, patriam, parentes, vitæ rationem progreſſumque omiſiſſe. Quin & libro decimoſexto Melæ exitium traditurus, quibus Gallio & Seneca parentibus natum dicere ſatis habuit. Quintilianus in egregia illa auctorum cenſura vnius tantum Senecæ Philoſophi meminit. Itemque Statius Lucani genethliaco dum claros Cordubenſes recenſet. Niſi fortaſſe quod à Martiali ſcriptum eſt,*

Duoſque Senecas, vnicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba:

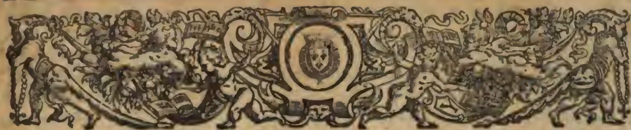
de patre & filio quis intelligere velit. Nam quod alibi ſcribit,

Atria Piſonum ſtarent cum ſtemmate toto,
Et docti Senecæ ter numeranda domus:

ad Gallionem, Senecam, & Melam, eodem tempore opibus & dignitate florentes, Piſonique familiares, quod ijs etiam exitio fuit, quoſque Martialis vna coluit, referendum iudico. Quæ tamen ex Volaterrano retuli, vndecunque illa mutuatus fuerit, pro certis & compertis habeo. Prænominis fidem faciunt Marcus blandiſſimus ille puer Senecæ philoſophi, & Marcus Lucanus Melæ filij in aui honorem ita vocati. Naturali enim quodam impellente affectu, vel ſua, vel patrum prænomina liberis antiquos imponere ſolitos obſeruatum eſt, Quo magis miror diligentiſſimos viros, qui faſtos digeſſerunt, Lucium Senecam philoſophum, Lucij filium ex Dione & Tacito dixiſſe. Ac vereor ne hac in re auctoritatibus deficiantur. Patriam vero Cordubam liberi & nepotes Cordubenſes probant. Illa eſt enim colonia intra quam ſe detentum fuiſſe bellis ciui-

libus dicit in præfatione huius operis. Quam primam in Hispaniam deductam ᾤκησαν ἐξ ἀρχῆς, *inquit Strabo,* Ῥωμαῖοί τε καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἐπίλεκτοι ἄνδρες. *Vnde etiam fortasse Patriciæ nomen ei inditum. Nam ita ipsam cognominari Plinius capite primo libri tertij naturalis historiæ, memoriæ prodidit, & in quibusdam nummis Augusti à tergo inscriptum est* COL. PATRICIA, *eiusque ciues in lapidibus antiquis Patricienses appellantur. Ordinis vero equestris fuisse præter Tacitum ipse de se scribit præfatione secunda. Ille enim est ordo quo contentum esse Melam filium iubet: & fuit. Adderem ducta vxore Heluia, ex qua tres liberos susceperit, sub Augusto Romam venisse, familiaremque ibi Portio Latroni, Cassio Seuero, Claudio Turrino, Montano, cetersque illius fæcundissimi elegantium ingeniorum sæculi luminibus vixisse, & alia id genus, quæ ex his libris & consolatione filij ad Heluiam elici possunt: nisi mihi propositum esset, hos potius emendare, quàm transcribere. Quanti autem fuerit acuminis & quàm acris iudicij, satis superque hoc scriptum indicat, in quo plus centum auctorum tam Græcorum quàm Latinorum qui Augusti sæculum illustrarunt, acute in declamando inuenta & dicta congesserat, congesta inter se contulerat, & de singulis seuerissime iudicando, diuina illa ingenia velut in tabula depicta ad posteritatem transmiserat. Sed nescio quo fato non solum eorum scripta genio illo qui libris vitam & diuturnitatem parit, defecta fuerunt: de tot enim egregijs viris vix vnius Ouidij monumenta ad nos vsque perdurarunt: verum etiam noster auctor, per quem Musæ tantorum ingeniorum memoriæ & gloriæ prouidisse videbantur, eodem pæne fato functus est. Nam ex decem Controuersiarum libris quos vulgarat, quinque vix supersunt: ijque adeo mutili & corrupti, vt fragmentorum potius congeriei, quàm alicuius integri corporis speciem referant. Græca enim omnia quæ notabilem operis partem efficiebant, penitus interciderunt. Latina vero manca, confusa, perturbata, & vbique tam male habita sunt, vt si ipse auctor rediret, sua esse eiuraret. Nec vnde tanta iactura facile resarciri possit video, nisi Deus aliquis, velut ex machina, alicui feliciori sidere nato integrius exemplar obtulerit. Nobis enim tam felicibus esse hucusque non contigit, vt vllum nancisceremur. Nec temere inueniri posse credimus, præter illud Vaticanum, ex quo primum hi libri reparatæ salutis quadringentesimo & nonagesimo, deinde quingentesimo tertio post millesimum anno Venetijs editi sunt: vnde etiam ceteræ editiones quæcunque in Germania, Gallia, & alibi quibusdam ab ingenio mutatis & interpolatis multis etiam in deterius promanarunt. Nisi fortasse verum est, quod aiunt in Hispania quoddam delitescere, ex quo P. Chiaconius magnæ eruditionis Hispanus aliquot locis horum librorum Græca suffecit, quæ nobis à doctiss. Vialartio Roma adlata & liberaliter communicata suis locis inseruimus. Nec tamen fraudanda est sua laude Romana editio recens, in qua multa præcipue Controuersiarum primo emendata & correcta, aliquot locis etiam Suasoriarum ex illo Vaticano codice Græca restituta sunt, quæ qui primis emissionibus horum librorum præfuerunt, rara tunc eius linguæ cognitione, omiserant. Quam tamen nemini dubium est tersiorem multo & ornatiorem futuram fuisse, si numen illud inuidum magnis & egregijs conatibus intercedere solitum, doctiss. & elegantiss. Mureto tantum vitæ concessisset, quantum eximiæ diuini eius ingenij dotes meruerant, saltem quantum perfectioni ac consumationi recensionis horum librorum susceptæ satis fuisset. Quid autem nos hac editione præstiterimus, ex aliarum collatione quisque perspiciet. Tantum lectorem admonitum velimus, quicquid in textu horum librorum mutatum est, ex duabus illis antiquis editionibus, & epitomate huius operis, quod hactenus L. Senecæ Declamationum nomine adscriptum est, diligenter ad m. sc. exemplaria, & maxime ad antiquissimum & emendatissimum P. Pithoei, ex*

quo ille pridem Quinctiliani & Calpurnij declamationes vulgauit, correcto, bona fide expressum esse. Coniecturas nullas admisimus, ne pro germanis supposititia & dubia pro veris obtrudere videremur. Quæ occurrerunt (quid enim hac in re prohibet sibi indulgere quod non veritatis detrimento fiat?) in annotationes reiecimus, vt vel his frui, si modo quædam sint tam fausto Apolline natæ, vt quis inde fructus elici possit, vel sine receptæ lectionis dispendio reijci & ablegari, prout animo libitum erit, queant. Porro Controuersiarum libros inscripsimus, tum quia videtur ita eos denominasse auctor præfatione 1. tum etiã suadente ratione. Nam cum duo sint declamationũ genera diuersis operibus ab hoc auctore tractata: vt alteri Suasoriarum, ita etiam huic Controuersiarum nomen indidisse par est. Variatum tamen in hac inscriptione prioribus sæculis fuisse certum est. Jo. Salisberiensis sui Polycrat. lib. VIII. decem Rhetorum libros vocat: quomodo etiam optimus ille Pithoei codex epitomen inscribit, Senecæ decem Rhetorum, & quæ sequuntur in eodem, ex Calpurnio excerpta decem Rhetorum minorum, quasi quæ præcedant sint maiorum: ceteri declamationum. At declamationes non sunt: sed tantum ex declamationibus selecta. Præterea declamationis nomen Suasorias complectitur. hîc controuersiæ tantum sunt. Alter ille titulus decem Rhetorum, ad Græcorum potius formam, qui decem præcipuos Rhetores celebrant, quàm ad veritatem operis fictus est. Veteres editiones modo Controuersiarum libros, modo Controuersiarum sententias, diuisiones, & colores vocant. Sunt etiam antiqua quædam excerpta, in quibus Causarum nomine citentur: quomodo initio sui controuersias dictas constat. Præponunt etiam antiquæ editiones Suasorias Controuersiarum libris. in hoc tamen potius naturæ ordinem secutæ, (prius enim in ijs puer exercebatur) quàm temporis quo editæ sunt. Patet enim ex Controuersia quarta libri secundi. Suasorias vltimo loco ab auctore compositas atque emissas fuisse, quas ideo postponere, receptumque ordinem in recentioribus editionibus sequi maluimus. Cetera quæ ad horum librorum intelligentiam in vniuersum spectant, suis locis prosequemur.

M. ANNAEI SENECAE RHETORIS CONTROVERSIARVM LIBER I.

SENECA NOVATO, SENECÆ, MELÆ FILIIS SALVTEM.

EXIGITIS rem magis iucundam mihi, quàm facilem. Iubetis enim, quid de his declamatoribus ſentiam, qui in ætatem meam inciderunt, indicare, & ſi qua memoriæ meæ nondum elapſa ſunt, ab illis dicta colligere: vt quamuis notitiæ veſtræ ſubducti ſint, tamen non credatis tantum de illis, ſed etiam iudicetis. Eſt fateor, iucundum mihi, redire in antiqua ſtudia, melioreſque ad annos reſpicere, & vobis querentibus quòd tantæ opinionis viros audire non potueritis, detrahere ipſam temporum iniuriam. Sed cum multa iam mihi ex me deſideranda ſenectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium ſenſum hebetauerit, neruorum firmitatem fatigauerit: inter ea quæ retuli, memoria eſt, res ex omnibus partibus animi, maxime delicata & fragilis: in quam primam ſenectus incurrit. Hanc aliquando in me floruiſſe, vt non tantum ad vſum ſufficeret, ſed in miraculum vſque procederet, non nego.[a] Nam & duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta, reddebam: & ab his[b] qui ad audiendum præceptorem noſtrum conuenerant, ſingulos verſus à ſingulis datos, cum plures quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vſque ad primum recitabam. Nec ad complectenda tantum, quæ vellem, velox erat mihi memoria: ſed etiam ad continenda, quæ acceperat. Nunc autem & ætate quaſſata, & longa deſidia, quæ iuuenilem quoque animum diſſoluit, eo perducta eſt, vt etiam ſi poſſit aliquid præſtare, tamen promittere non poſſit: & diu ab illa nihil repetiui. Solebat bonæ fidei eſſe. Nunc quia iubetis, quid poſſit experiar,[c] & illam cũ cura ſcrutabor. Ex parte enim ſpero bene. Nam quæcunq; apud illam aut puer, aut iuuenis depoſui, quaſi recentia, & modo audita ſine cunctatione profert. At ſi qua illi intra proximos annos commiſi, ſic perdidit & amiſit, vt etiam ſi ſæpius ingerantur,[d] totiẽs tanquam noua audiam.[e] Itaque ex memoria, quantum vobis ſatis ſit, ſupereſt. Neque enim me de his interrogatis, quos ipſi audiſtis: ſed de his, qui ad vos vſque non peruenerũt. Fiat quod vultis: mittatur ſenex in ſcholas. Illud neceſſe eſt impetrem, ne me quaſi certum aliquem ordinem velitis ſequi, in contrahendis quæ mihi occurrẽt. Neceſſe eſt enim per omnia ſtudia mea errem, & paſſim quicquid obuenerit, apprehendam. Controuerſiarum ſententias forte ponam pluribus locis in vna declamatione dictas. Non enim dum quæro aliquid, inuenio: ſed ſæpe[f] quod quærenti non comparuit, aliud agenti præſto eſt. Quædam vero quæ obuerſantia mihi, & iam ex aliqua parte ſe oſtendentia non poſſum occupare, eadem ſecuro & compoſito animo ſubito emergunt. Aliquando etiam ſeriem rem agenti & occupato, ſententia diu fruſtra quæſita[g] intempeſtiue moleſta eſt. Neceſſe eſt ergo me ad delicias componam memoriæ meæ,[h] quæ mihi iam olim precario paret. Facitis autem iuuenes mei, rem neceſſariam & vtilem, quòd non contenti exemplis ſæculi veſtri, prioris quoque vultis cognoſcere. Primum, quia quo plura exempla inſpecta ſunt, plus eloquentia proficitur. Non eſt vnus, quamuis præcipuus ſit, imitandus: quia nunquam par fit imitator auctori. Hæc natura eſt rei. Semper citra veritatem eſt ſimilitudo. Deinde vt poſſitis æſtimare, quantum quotidie ingenia decreſcant:[i] & neſcio qua iniquitate naturæ, eloquentia ſe retro tulerit: quicquid Romana facundia habet, quod inſolenti Græciæ aut apponat, aut præferat, circa Ciceronem effloruit. Omnia ingenia, quæ lucem noſtris ſtudijs attulerunt, tunc nata ſunt. In deterius deinde quotidie data res eſt: ſiue luxu temporum. nihil eſt enim tam mortiferum ingenijs, quàm luxuria: ſiue cum præmium pulcherrimæ rei cecidiſſet, tranſlatum eſt omne certamen ad turpia, multo honore quæſtuque vigentia: ſiue fato quodam, cuius maligna perpetuaque in

omnibus rebus lex est, vt ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidem quàm ascenderent, relabantur. Torpent ecce ingenia desidiosæ iuuentutis, nec in vllius honestae rei labore vigilatur. Somnus languorque, ac somno & languore turpior, malarum rerum industria, inuasit animos. Cantandi, saltandique nunc obscoena studia effeminatos tenent: & capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare. mollitie corporis certare cum feminis, & immundissimis se excolere munditiis, nostrorum adolescentium specimen est. Quis equalium vestrorum, quid dicam satis ingeniosus, satis studiosus, immo quis satis vir est?[k] Emolliti, eneruesque, quod nati sunt, inuiti manent: expugnatores alienæ pudicitiæ, negligentes suæ.[l] In hos nec Dij tantum mali permittāt, vt cadat eloquentia: quam non mirarer, nisi animos, in quos se conferret, eligeret. Erratis, optimi iuuenes, nisi illam vocem non M. Catonis, sed oraculi creditis: Quid enim est oraculum? Nempe voluntas diuina, hominis ore enuntiata. Et quem tandem antistitem sanctiorem inuenire sibi diuinitas potuit, quàm Catonem, per quem humano generi non præciperet, sed conuicium faceret? Ille ergo vir quid ait? Orator est, Marce fili, vir bonus, dicendi peritus. Ite nunc, & in istis vulsis atque expolitis, & nusquam nisi in libidine, viris, quaerite oratorem. Merito talia habent exempla, qualia ingenia. Quis est, qui nunc memoriæ studeat? Quis qui non dico magnis viribus, sed suis placeat? Sententias à disertissimis viris factas, facile in tanta hominum desidia pro suis dicunt:[m] & sacerrimam eloquentiam, quia præstare non possunt, violare non desinunt. Eo libentius, quod exigitis, faciam. Et quæcunque à celeberrimæ facundiæ viris dicta, teneo, ne ad quemquam priuatim pertineant, populo dedicabo. Ipsis quoque multum praestaturus videor, quibus obliuio imminet, nisi aliquid tradatur posteris, quo memoria eorum producatur. Fere enim aut nulli commentarij maximorum declamatorū extant: aut, quod peius est, falsi. Itaque ne aut ignoti sint, aut aliter quam debeant noti, summa cum fide suum cuique reddam. Omnes autem magni in eloquentia nominis videor audisse. Nec Ciceronem quidem ætas mihi eripuerat, sed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum orbem peruagabatur,[n] intra coloniam meam me continuit. Alioquin in illo atriolo, in quo duos grandes prætextatos ait secum declamare solitos, potui illud ingenium, quod solum populus Romanus par imperio suo habuit cognoscere:[o] & quod vulgo de alio dici solet, sed de illo proprie debet, potuit viuam vocē audire. Declamabat autem Cicero, non quales nunc Controuersias dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronem dicebantur, quas theses vocabant. Hoc autem genus materiæ, quo nos exercemur, adeo nouum est, vt nomen quoque eius nouum sit. Controuersias nos dicimus: Cicero causas vocabat. Hoc vero alterum nomen Græcum quidem est, sed in Latinum ita translatum, vt pro Latino sit. Scholastica controuersia multo recentius est, sicut ipsa declamatio.[p] apud nullum auctorem antiquum, ante ipsum Ciceronem & Caluum, inueniri potest:[q] qui declamationem distinguit. Ait enim, Declamare est, iam [r] non mediocriter dicere. Bene [s] alterum putat domesticæ exercitationis esse: alterum veræ actionis. Modo nomē hoc prodiit. Nam & studium ipsum nuper celebrari coepit. Ideo facile est mihi ab incunabilis nosse rem post me natam. In aliis autem an beneficium vobis daturus sim, nescio: in vno accipio. Latronis enim Porcij, carissimi mihi sodalis, memoriam saepius cogar retractare, & à prima pueritia vsque ad vltimum eius diem [t] perductam familiarem amicitiam cum voluptate maxima repetam. Nihil illo viro grauius nihil suauius, nihil eloquentia sua dignius. Nemo plus ingenio suo imperauit. Nemo plus indulsit. In vtraque parte vehementi viro modus deerat: nec intermittere studia sciebat, nec repetere. Cum se ad scribendum concitauerat, iungebantur noctibus dies: & sine interuallo grauius sibi instabat: nec desinebat, nisi defecerat. Rursus cum se dimiserat, in omnes lusus [u] & in omnes iocos se resoluebat. Cum vero se siluis montibusque tradiderat, omnes illos agrestes in siluis ac montibus natos, laboris patientia ac venandi sollertia prouocabat: & in tantam sic viuendi peruenerat cupiditatem, vt vix posset ad priorem consuetudinem retrahi. At cum sibi manum iniecerat, & se blandiendo vnde abduxerat, reuocarat, tantis viribus incumbebat in studium, vt non tantum nihil perdidisse, sed multum acquisiuisse desidia videretur. [x] Omnibus quidem prodest subinde animum relaxare. Excitatur enim otio vigor: & omnis tristitia, quæ continuatione pertinacis studij abducitur, feriarum hilaritate discutitur. Nulli tamen intermissio manifestius proderat. Quotiens ex interuallo dixerat, multo acrius violentiusque dicebat. Exultabat enim nouato & integrato robore: & tantum à se exprimebat, quantum concupierat. Nesciebat dispensare vires

ſuas,ſed immoderati aduerſum ſe imperij fuit. Ideoq; ſtudiũ eius prohiberi debebat,quia regi non poterat.Itaque ſolebat & ipſe,cum ſe aſſidua & nũquam intermiſſa cõtentione fregerat,ſentire ingenij laſſitudinem: quæ non minor eſt quàm corporis, ſed occultior. Corpus illi erat & natura ſolidum& multa exercitatione duratum. Ideoque nunquã eũ ardentis impetus animi deſeruit.Vox robuſta,ſed ſordida lucubrationibus,& neglig ẽtia non natura,infuſcata:beneficio tamen laterũ extollebatur : & quamuis inter initia parum attuliſſeviriumvideretur,ipſa actione accreſcebat.Nulla vnquã illi cura vocis exercendæ fuit.Illum fortem,agreſtem & Hiſpanæ conſuetudinis morem nõ poterat dediſcere:vtcunque res tulerat,ita viuere:nil vocis cauſa facere:nõ illam per gradus paulatim ab imo vſque ad ſummum perducere, nõ rurſus à ſumma cõtẽtione paribus interuallis deſcendere,non ſudorem vnctione diſcutere,non latus ambulatione reparare. Sæpe cũ per totam lucubrauerat noctem,ab ipſo cibo ſtatim ad declamandũ perueniebat.Iá vero cum rem inimiciſſimam corpori faceret,vetari tullo modo poterat. Poſt coenã fere lucubrabat,y nec patiebatur alimenta per ſomnũ quietemque æqualiter digeri,ſed perturbata & diſſipata in caput agebat.Itaque & oculorum aciẽ cõfuderat,&colorem mutauerat.Memoria & natura quidem felix,ſed plurimum adiuta arte.Nũquã ille quæ dicturus erat,ediſcẽdi cauſa relegebat.Edidicerat illa,cum ſcripſerat,z cum id in illo magis mirabile videri poſſit,quòd nec lente & anxie,ſed eodẽ pæne, quo dicebat , impetu ſcribebat.At illi qui ſcripta ſua torquent,qui de ſingulis verbis in cõſilium veniunt, neceſſe eſt,quæ totiens animo ſuo admouerint,nouiſſime affigant. [a] At quorumcũque ſtilus eſt velox,tardior memoria eſt.In illo non tantum naturalis memoriæ felicitas erat,[b] ſed ars ſumma,& ad apprehendenda quæ tenere debebat,& ad cuſtodienda,adeo vt omnes declamationes ſuas quaſcũq; dixerat,teneret·Iam itaque ſuperuacuos ſibi fecerat codices. Aiebat ſe ſcribere in animo. Dicebat ita vt in nullo vnquam verbo eũ memoria deceperit.Hiſtoriarum omnium ſumma notitia:iubebat aliquẽ nominari ducem,& ſtatim ei9 acta curſu reddebat. [c] Adeo quæcunque in animum eius ſemel deſcenderant,in prõptu erant.Video vos,iuuenes mei,plus iuſto ad hanc eius virtutem obſtupeſcere.Alia vos in illo mirari volo.Hoc quod tam vobis mirũ videtur,non operoſa poteſt tradi arte. Intra exiguum pauciſſimorũ dierum temp9,poterit quilibet facere id quod Cyneas fecit: qui miſſus à Pyrrho legatus ad Romanos,poſtero die nouus homo & ſenatum, & omnẽ vrbanã circumfuſam ſenatui plebem,nominibus ſuis perſalutauit. Aut quod ille fecit, qui recitatum à poeta carmẽ nouum,ſuum eſſe dixit,& protinus memoria recitauit:cũ hoc ille cuius carmen erat,facere nõ poſſet.Aut quod fecit Hortenſius:qui à Siſenna prouocatus, in auctione perſedit diem totũ,& omnes res & pretia,& emptores ordine ſuo,argẽtariis recognoſcẽtibus,ita vt in nullo falleretur,recẽſuit.[d] Cupitis ſtatim diſcere:Suſpendam cupiditatem veſtrã,& faciam alteri beneficio locum.Interim hoc vobis,in quo iam obligat9 ſum,perſoluam. Plura fortaſſe videor de Latrone meo vobis,quàm audire deſideratis,expoſuiſſe. Ipſe quoquè hoc præuideram futurũ, vt à memoria eius, quotiẽs occaſio fuiſſet,difficulter auellerer. Tamen nec his contentus ero,ſed quotiẽs me inuitauerit memoria,libentiſſime faciam,vt illum totum & vos cognoſcatis,& ego recognoſcam.Illud vnum non differam,falſam opinionem de illo in animis hominũ cõualuiſſe, Putant enim fortiter quidem,ſed parum ſubtiliter eum dixiſſe:cũ in illo ſi qua alia virt9 fuit,etiam ſubtilitas fuerit.Id quod nunc à nullo fieri animaduerto,ſemper fecit. Ante quam dicere inciperet,ſedens,quæſtiones eius,quam dicturus erat,controuerſiæ proponebat,quod ſũmæ fiduciæ eſt.Ipſa enim actio multas latebras habet:nec facile poteſt,ſi quo loco ſubtilitas defuerit,apparere:cum orationis curſus iudicium audiẽtis impediat, dicentis abſcondat.At vbi nuda proponũtur mẽbra,ſi quid aut numero,aut ordine excidit,manifeſtum eſt. Quid ergo? Vnde hæc de illo fama? Nihil eſt iniquius his, qui nuſquam putant eſſe ſubtilitatem,niſi vbi nihil eſt præter ſubtilitatem , & in illo cũ omnes oratoriæ virtutes eſſent,hoc fundamentũ tot & tãtis ſuperſtructis molibus obruebatur. Nec deerat in illo,ſed nõ eminebat.Et neſcio an maximũ vitium ſubtilitatis ſit,nimis ſe oſtendere.Magis nocent inſidiæ,quæ latẽ. Vtiliſſima eſt diſſimulata ſubtilitas. [e] quæ effectu apparet,habitu latet.Interponam itaque aliquibus locis quæſtiones controuerſiarum,ſicut ab illo propoſitæ ſunt.Nec his argumenta ſubtexam,ne & modũ excedam,& propoſitũ tam meũ quàm veſtrum,cum vos ſententias audire velitis , & quicquid ab illis abduxerit,moleſtum futurũ ſit.Hoc quoque Latro meus faciebat, vt amaret ſententias. Cum diſcipuli eſſemus apud Marilliũ rhetorem,hominem ſatis aridum, pauciſſima belle,ſed non vulgato genere dicentẽ:cum ille exilitatem orationis ſuae imputaret con-

trouerſiae,& diceret, Neceſſe eſt me per ſpinoſum locum ambulantem,[f] ſuſpẽſos pedes habere: aiebat Latro, Non mehercules tui pedes ſpinas calcant, ſed habẽt. Et ſtatim ipſe dicebat ſententias,[g] quae interponi argumẽtis cũ maxime declamãtis Marillij poſſent. Solebat autẽ & hoc genere exercitationis vti, vt aliquo die,[h] nihil praeter epicheremata ſcriberet, aliquo die nihil praeter enthymemata, aliquo die nil præter has tranſlatitias, quas proprie ſententias dicim⁹, quæ nihil habent cũ ipſa cõtrouerſia implicitũ, ſed ſatis apte & alio transferuntur: tanquam quæ de fortuna, de crudelitate,[i] de ſæculo, de deliciis dicuntur. Hoc genus ſententiarum ſupellectilem vocabat. Solebat ſchemata quoq; per ſe quaecunq; cõtrouerſia reciperet, ſcribere. Et putãt illum homines hac virtute caruiſſe: cum ingenium quidem eius hac dote abũdauerit, iudiciũ autẽ fuerit ſtrictius. Nõ placebat illi orationem inflectere, nec vnquam recta via diſcedere: niſi cũ hoc aut neceſſitas coegiſſet, aut magna ſuaſiſſet vtilitas. Schemata negabat decoris cauſa iuuenta, ſed ſubſidij: vt quod palam aures offenſurum eſſet, ſi palam diceretur, id oblique & furtim ſurreperet. Summam quidem eſſe dementiam, detorquere orationem, cui rectam eſſe liceret. Sed iam non ſuſtineo vos morari.[k] Scio quàm ſit odioſa Circenſibus pompa. Ab ea autem controuerſia incipiam, quam primam declamaſſe Latronem meum memini, admodum iuuenem, in Marillij ſchola,[l] cum iam coepiſſet diem ducere.

Patruus abdicans. CONTROVERSIA I.

LEx eſt. LIBERI PARENTES ALANT, AVT VINCIANTVR. Thema, *Duo fratres inter ſe diſſidebant, alteri filius erat: patruus in egeſtatem incidit. patre vetante, adoleſcens illum aluit: ob hoc abdicatus, tacuit. adoptatus à patruo eſt. patruus accepta hereditate, locuples factus eſt. egere coepit pater. vetante patruo, aluit illum. abdicatur.*

PRO ADOLESCENTE. *Porcij Latronis.* Quid mihi obiicis? Puto luxuriam. Quicquid vnquam immodeſta largitione effudimus, id omne cõſumebatur in alimentũ duorũ ſenum. Cũ vetaret me pater, aiebat: Ipſe mihi cũ egerẽ, alimẽta non dabat. Eo iã perductus erat, vt omnem ſpẽ vltimorũ alimentorũ in ea domo poneret, in qua habebat abdicatũ & inimicũ. Ecce oppreſſit increſcẽtẽ. quid acturus es? pluris tibi frater efferendus quàm alendus eſt. Quis rogatus eſt? aut quis fratrem tã locuples frater alere nõ poteſt? Miſerrimus ſenex diuitias ſuas, & iam extremũ blandimẽtum in ſtipem perdidit. Ipſe, inquit, me non aluit. Imitationem alienae culpæ innocentiã vocas? Nec eo quidem aeſtimas, quanta iſta crudelitas ſit: quòd ſi quis fratrem non alit, nec à filio quidẽ alẽdus eſt? Quid adoptionem iactas? Tunc ad te veni, cum haberem diuitem patrem. Parcius quæſo fratres. Iudices habemus deos. Scis tuto te facere. etiã ſi abdicaueris, alam. Fatendũ eſt crimen meũ, tardius miſertus ſum. Iterum do poenas: egeo. Parentibus meis, cum in cetera odium ſit, tantum in meam notam conuenit. O felix ſpectaculum, ſi vos in gratiam poſſum reducere, faciã hoc, quod vultus quoq; veſtri hortantur. Surgite patres. adeſte iudices. alter mihi ex parentibus ſeruatus, alter ſeruãdus eſt. porrigite mutuas manus in gratiam, me foederi mediũ pignus addite. Inter duos contendentes, medius elidar. Ergo fame moriẽtẽ videbo, per cuius cineres iuratur⁹ ſum? Omnis inſtabilis & incerta felicitas eſt. Quis crederet, iacẽtẽ ſupra crepidinem Marium aut fuiſſe conſulẽ, aut futurũ? Quid porro tam longe exempla repeto? tanquam modo non ſit qui illum vidit. Quid nõ timẽdum felicibus putas? quid deſperandum infelicibus? *Iunij Gallionis.* Ego indicabo, cur me abdices: tu indica, cur adoptaueris. Quædam accedunt noua. Et quidem noua. Illud non miror, quòd miſericordia obiicitur. Illud miror, quod hic obiicit. Sic enim me geſſi, vt hoc crimine duos patres obligarẽ. vterq; me amat, vterq; ali miſer deſiderat, vterq; prohibet. Nec ſecũ, nec mecum fortuna bene cõuenit. Componite aliquãdo bonos quidẽ, ſed contumaces viros. Vter diſcordiae cauſam præbuerit, nolite à me exigere. Vterq; patruus eſt, vterque pater eſt. Trãſit ad iſtũ fratris ſui & fortuna & animus. Miſericors ſum. Non mutaſſem patrem, ſi naturã mutare potuiſſem. *P. Aſpernatis.* Fortunæ eſt lex, praeſtare quæ exegeris. Miſerere. Mutabilis eſt caſus: dederunt victis terga victores: & quos prouexerat fortuna, deſtituit. Quid referam Marium, ſexto cõſulatu Carthagine mẽdicantem, ſeptimo imperantẽ? Ne circa plura inſtabilis fortunæ exempla te mittam, vide quis alimenta rogetur, & quis roget. *Othonis Iunij.* Pater timeo mutationem, & ille nihil prius ex bonis quàm filiũ perdidit. *Arellij Fuſci.* Pater ecquid aperis mi penates tuos? Nõ ſum hoſpes grauis, vnum ſenẽ adduco. hoc tibi vitio pater placui. Venit ignotus ſenex. volo tranſire iacẽtem. per patrem rogat. Ergo aliquis peribit fame, qui filium ſuũ optat

superstitem? Quid hoc esse dicã, quòd me tam periculosè abdicant? quòd totiẽs isti fortunam mutant, quotiens ego patrẽ? Redite in gratiã. Inter funestas acies armatae man⁹ in foedus porriguntur. Perierat totus orbis, nisi iram finiret misericordia. Aut si tã pertinacia placent odia, parcite.[a] Iactatus inter duos patres, vtriusque filius, semper tamẽ felicioris abdicatus. positus inter duo pericula, quid faciam? qui alunt, abdicant: mendicãt, qui nõ alunt. Illud tamen pater deos testor, diuitem te relinquo. *Cestij Pij.* Tali me operi praeparaueram. volebã fratres in gratiã reducere. at nisi impetrauero vt boni fratres sint, impetrabo ne mali patres sint. Vterque me amauit, vterq; pro me vota fecit: quantũ est, dixero, vterque me aluit? Quæ causa fuerit discordiæ, nescio. Timeo, ne iste prior egere cœperit. Quid obiicis pater? Hoc tu obiicis, scio quendã in hac ciuitate propter istud crimẽ adoptatũ. Frater me, inquit, alere noluit. Inuenisti quo possim me defẽdere. Possum liberos tollere, vt prae meis oculis narrem auum illorum fame perisse? Nõ fefelli. qualis essem, sciuisti, & cum adoptares. Bis abdicatus sum. volo vtrunque causã meã agere, neutrum pro me volo, adsit mihi alius. semper causa mea habebit aduocatum paruũ, aut patrem. Alter alterum amet: vterque me amabit. Vis illum veras poenas dare: sentiat, quã bono fratri iniuriam fecerit. *Pompey Silonis.* De patre bene quod eum per aetatem nollè non possum: sed habet & ille beneficium meum. duos eius filios alui. Surge infelix senex. quid putatis illum flere? quod eget? imo quòd abdicauit, quòd aluit. *Argentary.* Vides enim. liberalis in domo tua esse coepi, ille propter me duxit vxorem, cum fortasse iuuenẽ adoptare posset. Hæc abdicantis fuere verba: I ad illum, quem magis amas, quàm patrẽ. Non omnibus imperiis parendum est: nihil interim noui facio: scis me & priori patri nõ paruisse. Venit demissa barba, capilloque deformi, non senectute, sed fame membris trementibus, semesa & tenui atque elisa ieiunio voce. vt vix exaudiri posset, introrsũ cõditos oculos vix alleuãs: Alui. quomodo, quæritis: quomodo istum. *Cornely Hispani.* Putate me hodie non abdicari, sed adoptari. Volo quaedam futura prædicere patri. Hic quẽ vis adoptare, inimicum patris sui inuito patre aluit: reliquit æquo animo beatam domũ, vt cum mendico viueret. Noueris oportet hoc eius virium. ad præstandã calamitosis misericordiam contumax est. Habeo quod de hoc vitio quæri possim: hoc enim patrẽ, hoc patruum perdidi. Quàm multi patres optãt similẽ filium! Bis abdicor. Homo est: nõ vis ali hominem? ciuis est. non vis ali ciuem? amicus est: nõ vis ali amicum? propinquus est nõ vis ali propinquũ? sic peruenitur ad patrẽ homo est, ciuis est, amicus est, propinquus est. Ergo non erit vitium porrexisse stipem, nisi dixero, Pater est? *Viby Calui.* Circuibo tecum pater, aliena limina: ostendam omnibus, & me qui alimẽta dedi, & te qui negasti. *Romani Hispons.* Scio, pater, melius esse quod tu dicis: istud ego si possem, nunquã abdicatus essem. Fateor vitiũ meum hoc quoque prior in me emendare voluit pater, nec potuit. Impulisti me in fraudẽ. qui me abdicabat, aiebat, Non oportet fieri: tu dicebas, Oportet: tibi credidi. Non dedit, inquit, mihi alimenta. defuerunt tibi? Quisquis alimẽta à mẽdico rogatus est, nihil amplius quàm iter ei monstrat. Vade ad fratrem, i ad filium: iam quidam nobis eandem fortunam precantur. Crede mihi, sacra populi digna est. *Albutij Sili:* Tollite vestras diuitias, quas huc atque illuc incertæ fortunæ fluctus appellet: redite in gratiam innocens sum.

PARS altera. *Valli Syriaci.* Crescere ex mea proposuit inuidia. sequemur senes, quò vocat ambitio iuuenilis & contionem illi præbebimus. melius se potest iactare quàm defẽdere. Ecquid iustus metus meus est? ne heredem ingratum scribam, inimicum relinquã. Inter cetera, quæ mihi cũ inimico patior esse communia, & hoc est: infelicissimam & tristissimam ambo egimus vitam, excepto vno, quòd alter alterum egentẽ vidimus, immo fecimus. Adiice istis verborum contumeliis, Ad caelũ manus sustulit, fassus se huius spectaculi debitorem: & primum fratri vitam precatus est. Laetitiam patrimonij patri, vt ex tantarum calamitatum stupore, nullam percepi, nisi quòd isti daturus erã omnia, illi negaturus. Liquet nobis Deos esse. Qui non aluit, eget: qui in domũ suã fratrem non cepit, in publico manet. Aequauit iã potentiã meam cũ illius potentia fortuna: nisi quòd hæc prior facere non possum. Adoptaui te, cum abdicatus es. cum abdicas, abdico. *Vibij Fury,* Cum egerem, aiebã: Satis se vindicauit, quòd à dispensatore locupletis inimici, cõsors modo omnis fortunæ diurnum petam. *Marilly.* Ille autem audebit rogare, qui mori mallet, quàm verba sua sibi dici? Multis debeo misericordiã: à multis tuli. quisquis est qui me vlla calamitate similẽ effinget, perinde habebo, ac si gradu cognationis attingat. Scio quàm acerbum sit, supplicare exteris: scio quàm graue sit, repelli à domesticis: scio quàm graue sit, quotidie & mortem optare, & vitam rogare. Etiam si tu non odisti eum qui

mihi fecit iniuriam: ego odi eum, qui fecit tibi.

Divisio. Diuiſio controuerſiarum antiqua ſimplex fuit: recens vtrũ ſubtilior, an tantum operoſior, ipſi æſtimabitis: ego exponam quæ aut veteres inuenerunt, aut ſequẽtes aſtruxerunt. *Latro* alias quæſtiones fecit: diuiſit in ius & æquitatem, an abdicari poſſit, an debeat. ſic quærit, an neceſſe fuerit illi patrẽ alere, & ob id abdicari nõ poſſit, quod fecit lege cogente. Hoc in has quæſtiones diuiſit: An abdicatus nõ deſinat eſſe filius: an is deſinat, qui non tantum abdicatus, ſed etiam ab auo adoptatus eſt, etiã ſi filius erat: an quiſquis patrem non alit, puniatur, tãquam æger, vinctus, captus: an aliquam filij lex excuſationem accipiat: an hoc accipere potuerit: an abdicari debeat. Per hoc quæſiuit, an etiã ſi ille indignus fuit qui aleretur, hic tamẽ recte fecerit qui aluit: deinde, an indignus fuerit qui aleretur. Noui declamatores Græcis auctoribus adiecerunt primã illam quæſtionem, An adoptatus abdicari poſſit. hac Ceſtius vſus eſt. adiecit quæſtionem Gallio alteram, An abdicari poſſit iam adoptatus, ob id vitium, quod antequã adoptaretur, notum fuit adoptanti. hoc autem ex æquitatis parte pendet, & tractatio magis eſt quàm quaeſtio. *Gallio* quæſtionem primam Latronis duplicauit ſic: Licuit mihi alere, etiã te vetante: deinde non licuit non alere. In priori parte hoc vindicauit, nõ poſſe filium ob id abdicari, quòd eſſet ſuæ poteſtatis: nulli autem interdici miſericordiã. Quid ſi flere me vetes, cum vidi hominẽ calamitoſum? quid ſi vetes propter aliquod honeſtum factum periclitãti fauere? affectus noſtri in noſtra poteſtate non ſunt: quædam enim iura non ſcripta, ſed omnib9 ſcriptis certiora ſunt. Quamuis filius familiæ ſim, licet mihi & ſtipem porrigere mendico, & humum cadaueri. Iniquum eſt, collapſis manum non porrigere: commune hoc ius generis humani eſt. nemo inuidioſum ius poſtulat, quod alteri profuturũ eſt. *Latro* illud vehementer preſſit. Non feci ratione, affectu victus ſum, cum vidiſſẽ patrem egentem, mens non conſtitit mihi: quid vetueris, neſcio. Hoc aiebant non eſſe tractandum tãquam quæſtionem, eſſe tamen potentius quàm vllam quæſtionem. *Fuſcus Arellius* pater hoc mouit in vltimo, tanquam quæſtionẽ: Putaui te, quamuis vetares, nihilominus velle ali fratrem. Vultu vetabas, aut mihi ita videbaris. *Ceſtius* audacius: Non fuit contentus dicere, Putaui velle te: adiecit, Voluiſti, & hodie quoque vis: & ſua figura dixit omnia propter quæ velle deberet. quare ergo abdicas? puto, indignaris præreptum tibi officium.

Color. *Latro* colore ſimplici pro adoleſcente, habere, non quod excuſet, ſed, quo glorietur. Non potui, inquit, ſuſtinere illud durũ ſpectaculum. Offenſam mihi putas tãtum excidiſſe? mens excidit, non animus mihi conſtitit; non in miniſteriũ ſuſtinẽdi corporis ſuffecerũt pedes; oculi ſubita caligine obtorpuerũt. Alioquin ego ſi tũc meæ mẽtis fuiſſem, expectaſſem dũ rogaret? *Fuſcus* illũ colorẽ introduxit, quo frequẽter vti ſolebat, religionis: Mouet, inquit, me natura, mouet pietas, mouet & humanorũ cauſa, & tã manifeſto approbata exemplo veritas. Stare ante oculos fortuna videbatur. & dicere talia: Hi ſunt, qui ſuos non alunt. *Albutius* hoc colore. Acceſſit, inquit, ad me pater, nec ſummiſſis verbis locutus eſt: non rogauit, ſed, quomodo agendum erat cum filio, alere me iuſſit. recitauit legem, quam ego ſemper ſcriptam etiã patruo putaui. Deinde dixit, Præſtiti nõ quantũ patri præſtare debui, ſed quantũ vetanti ſurripere potui. *Blandus* colore diuerſo. Venit ſubito deformis ſqualore, lacrymis. O graues fortuna vires tuæ. Ille diues modo ſuperbius rogauit alimenta, rogauit filium ſuum, rogauit abdicatum ſuum. Interrogas, quàm diu rogauerit? ne dij iſtud ne fas patiãtur, vt diu rogauerit: diutius tamẽ quàm tu. Quæritis, quid fecerit? quod ſolebat. *Silo Pompeius* hoc colore. Mouet, inquit, me, quòd nihil ſuo iure, nihil pro poteſtate, quòd tanquam patruus acceſſit: ego vero non expectaui verba, non preces: complexus ſum, & oſculatus patrem, dedi alimenta. hoc vnum crudeliter feci, quòd dixi fratrem dediſſe. Non alere, ſed exprobrare viſus ſum. *Triarius* hoc colore. Timui, inquit, ſi non aluiſſem, ne abdicarer à patre: ſciebam quo modo illi placuiſſem. *Argentarius* hoc colore. Acceſſit, inquit, ad me pater obrutus ſordibus, tremens, deficientibus membris: rogauit alimenta. Interrogo vos, Iudices, quid facere oporteat nam iſtum non interrogo. Scit quid facturus ſim. Nã patrem vt alteri patri faciam iniuriam, alteri inuidiam. Cum vetuiſſet me alimenta præſtare, ſi qua eſt fides, non putaui illum ex animo vetare. lenocinatur, inquam, gloriæ, meæ, vt videar etiam prohibitus aluiſſe. *Marillius* nouo colore egit. Cecidit in pedes meos ſenex, ſqualidus barba capilloque. mouit, inquam, neſcio quis iſte miſericordiam meam. alleuaui, cum ignorarem quis eſſet: vultis repellam, quòd pater eſt? *Ceſtius* hoc colore. Hæc mecum cogitaui. Patrem meum egentem video: frater nec miſeretur, nec præſtat alimenta: hoc eſt, inquam,

noui vitij,eripere filio officium. Sciebam hanc fortunā meorum,has iam meas esse parteis. Hoc peccaui,quòd non vltro ad patrem accessi,sed aiebam, Nolo quicquam amplius præstare,quàm illi præstiti. Expectaui,donec patruus ad me veniret.& nunc expectabo. Venit ad me pater,quid debui facere? perducerem illum ad patruum? non feci, merito irascitur. Potuit enim, si aluisset, leuare quidem fortunā fratris, sed causam aggrauare. *Buteonis* colorem non approbat Latro: præstitisse se dixit exiguum,tantum quo spiritum posset producere. & dum descripsisset pallorem eius & maciem , adiecit, Apparet illum ab inimicis ali. Hunc colorem cum improbaret Latro,hac sententia vsus est: Non est,inquit,abdicato quicquā ex gloria sui criminis detrahēdum. *Hispanus* hunc colorem venustius. nam & miserationi eius qui benignissime alit,adiecit aliquid:& pietati suæ nihil detraxit. Quomodo, inquit,illum alo? Exiguos furtiue cibos mitto:& si quid de mensa mea detrahere potui , famelico seni porrigo. Non credis, quia scis quomodo te aluerim. Colorem ex altera parte quæ durior est, vltro aiebat hunc sequendum , vt grauissimarum iniuriarū inexorabilia &ardentia induceremus odia. Thyesteo more aiebat,patrem nō irasci tantū debere,sed furere. Ipse in declamatione vsus est summis clamoribus,illo versu tragico: Cur fugis? fratrem scit ipse. Hunc colorem secutus *Syriacus* Vallius durū sensum videbatur nō dure posuisse in narratione sic. Infelicissimam ambo & tristissimam egimus vitam,excepto quòd alter alterum egentē vidimus. Aeque efficaciter videbatur odium expressisse fraternum. hac sententia: Vos Iudices audite,quàm valde eguerim:fratrem rogaui. Hanc partem memini apud Cæstium declamari ab Alfio Flauo,ad quem audiendum me fama perduxerat:qui cum prætextatus esset , tātæ opinionis fuit,vt P.Romano puer eloquentia notus esset. Sēper de illius ingenio Cestius & prædicauit,& timuit. Aiebat tam immature magnum ingenium nō esse vitale:sed tāto cōcursu hominū audiebatur,vt raro post illum auderet Cestius dicere. Ipse omnia mala faciebat ingenio suo : naturalis tamen illa vis eminebat: quæ post multos annos tametsi desidia obruta,& carminibus eneruata,vigorē tamen suū tenuit.[b] Semper autē eloquētiam eius commēdabat aliqua res extra eloquentiam. In puero lenociniū erat ingenij, aetas:in iuuene,desidia. Hic cū declamaret partē abdicantis,hanc summis dixit clamoribus sententiam *Alfij*. Quis es tu,qui de facto fratrum sentētiā feras? Ille tunc peccauit: tu nunc peccas. ad te arbitrum odia nostra non mittimus:iudices habemus deos. Et illā sententiā: Audiuimus fratrū fabulosa certamina,& incredibilia,nisi nos fuissemus : impias epulas, detestabili parricidio furuū diem. Hoc vno modo iste frater à fratre ali meruit. Quam innocenter me contra parricidiū vindico? filium illi suum reddo. *Cestius* hūc colorem tam strictum non probauit,sed dixit temperandū esse : & ipse hoc colore vsus est,quē statim à principio induxit. Miratur aliquis, quòd cum duo grauissimā acceperimus iniuriā,ego & filius,ego solus irascor? non est quòd quisquā miretur. iam filio satisfactū est. Debuisti me rogare,vt ipse præstarem:debuisti illū ad me perducere: debuisti reconciliationem tentare,non famam pietatis ex nostra captare discordia. Fortasse ego cum egerem,fratrē rogassem,si tu nō fuisses. fortasse ille me rogasset,si tu nō fuisses. poterat nobis conuenire,si nō fuerit in medio,quē potius miseri contumaces rogent. *Hermagoras* in hac controuersia transiit à prooemio in narrationē eleganter, rarissimo quidem genere,vt in eadem re transitus esset, sententia esset , schema esset : sed vt Latroni placebat,schema quod vulneret,non quod titubet. * * *

Ex altera parte trāsit à prooemio in narrationem *Gallio* , & ipse per sententiā sic: Quidni filiū mihi nolim cum isto communem esse , cum quo vtinam communem nec patrē habuissem? *Diocles Carystius* illum sensum à Latinis iactatum dixit breuissime,rarissimo genere,quod sententia verbis consumatur. nec enim paucioribus potest, * *

Euctemon leuis declamator,sed dulcis,dixit noue & amabiliter illum æque ab omnibus vexatum sensum,quo reconciliatio fratrum tentatur. * *

Sacerdos prostituta. CONTROVERSIA II.

LEX. [a] SACERDOS CASTA [1] E CASTIS, PVRA E PVRIS SIT. Thema. *Quædam virgo à piratis capta venit: empta à lenone,& prostituta est. Venientes ad se exorabat stipem. militem qui ad se venerat,cum exorare non posset, colluctantem & vim inferentem occidit. [b] accusata,& absoluta,remissa ad suos est: petit sacerdotium. Contradicitur.*

CONTRA PVELLAM. *Portij Latronis.* [c] Sacerdos nostra adhuc in lupanari viueret,nisi hominē occidisset. Inter barbaros quid passa sit,nescio:quid pati potuerit,scio. Sacerdo-

ti ne purus quidem contigit dominus. Abſint ex hoc foro lenones, abſint meretrices: ne quid parum ſanctum occurrat, dum ſacerdos legitur. ſi nihil aliud, certe oſculatus eſt te, quiſquis puram putabat. O egregium pudicitiæ patrocinium: militẽ occidi. At hercules lenonem non occidiſti. Deducta eſt in lupanar, accepiſti locum, pretium conſtitutũ eſt titulus inſcriptus eſt: hactenus in te inquiri poteſt. Ceterũ neſcio quid cellulã & obſcœnum lectulũ voces. De pudicitia ſacerdotis hic quæritur. Nemo, inquit, mihi virginitatem eripuit, ſed omnes quaſi erepturi venerunt: ſed omnes quaſi eripuiſſent, receſſerũt. [d]Quo mihi ſacerdotẽ, cuius precaria eſt caſtitas? cum ex illo lupanari cruenta fugeres, ſi qua tibi occurriſſet. Si mater tua proſtitiſſet, tibi noceret: propter te liberis tuis ſacerdotium non daretur. *Fuluij Sparſi.* Quid incluſa feceris, nec quærere debemus, nec ſcire poſſumus. *Cornelij Hiſpani.* Occidiſti hominẽ, quid reſpondes? vim afferebat mihi. Puto, ſacerdoti pro libertate vota facienda ſunt: captiuæ mandabitis? Pro pudicitia vota faciẽda ſunt: proſtitutæ mandabitis? Pro militibus vota faciẽda ſunt: iſti mandabitis? Id enim deerat, vt templa eas reciperent, quas aut carcer, aut lupanar eiecit. *Marilij.* Vt ſciamus illam apud lenonẽ fuiſſe, blanda eſt: vt ſciamus apud piratas, cruenta eſt. Nemo, inquit, me attigit. domi lenonis rationes captura conueniet. Age, ſi quis venit pertinax? age, ſi quis hoc ipſum concupiuit quòd virgo eras? age, ſi quis, ne negare poſſes, ferrum appulit? *P. Vinitij.* Eam ſacerdotem facite, quæ aut honeſte maneat, quod ſemper fuit: aut poenam ſentiat, ſi eſſe deſierit. Cuius audaciae es puella? etiã ſi nobis nõ timeremus, tu tibi metuere deberes. Aliter deorum numini ſubiecta vniuſcuiuſque cõſciẽtia eſt, aliter noſtræ æſtimationi. Nos tantum quæ feceras palam, vidimus; illi, etiam quæ ſecreta ſunt. Indignam ſacerdotio dicerẽ, ſi tranſiſſes per lupanar. Procedente hac lictor ſubmouere iubebitur? huic prætor via cedet? ſummum imperium conſules cedent tibi? Quæcũque meretrix proſtrata fuit, fugiet? Fas ſacerdoti nõ eſſet, ancillam tibi ſimilẽ habere: fieri te ſacerdotem fas erit? Nam quod ad ſortem pertinet, ne reliquæ virgines cõtaminarẽtur, hæc ſegregata eſt. Caſtam te putas, quia inuiſa meretrix es. Nuda in litore ſtetit ad faſtidiũ emptoris: omnes partes corporis & inſpectæ & cõtrectatae ſũt. Vultis actionis exitũ audire? Vendit pirata, emit leno, excipitur nihil. Eo deducta es, vbi tu aliud honeſtius nihil facere potuiſti quàm mori. Quæ ſtipẽ rogaſti, ſacerdotiũ rogas? Fortuna, inquit, hoc me coëgit pati: miſereri debẽt omnes mei. Et ego miſereor tui, puella. ſed nõ facimus miſerandas ſacerdotes. non eſt apud nos maximus honor, vltimorum malorum ſolatiũ. *Mentonis.* Honorem habitũ auribus maieſtatique velim veſtræ, quòd neceſſe eſt in hac cauſa nominare lupanar, lenonem, meretricios quæſtus, homicidium. Quis credat? Inter hæc ſacerdos quæritur. At mehercules futuræ ſacerdoti nihil ex his audiendum erat. Sacerdotis veſtræ ſumma notitia eſt, quòd proſtitit: ſumma virtus, quòd occidit? ſumma felicitas, quòd abſoluta eſt. Non poteſt in ea ſperari ſacerdos, in qua ſperari meretrix poteſt. Aliis oculis virginem leno æſtimat, aliis pontifex. *Blandi.* Virgo ſum, inquit. interroga, ſi dubitas, archipiratam: interroga gladiatorem, an rogatus virginitati pepercerit. Non refello, dum ſcias clauſa eſſe teſtibus tuis templa. In auctione nemo voluit liceri, vt enotuit, ſeruiſſe piratis: nõ videbatur iſte virginis vultus, iſta conſtantia, & ne armatum quidem timens audacia, *Arelij Fuſci patris.* Ne metuas puella, pudica es: ſed ſic te viro lauda, non templo. Meretrix vocata es, in communi loco ſtetiſti, ſuperpoſitus eſt cellæ tuæ titulus, venientes recepiſti. Cetera, etiam ſi in cõmuni loco eſſem, tamen potius tacerem. *Pompeij Silonis.* Excipitur meretricum oſculis. Docetur blãditias, & in omnẽ motum corporis cõfringitur. Auertite aures petituræ ſacerdotium, dũ reliqua narro, nihil ad vos deferam dubium, nihil audietis, niſi quod vicina ciuitas vidit. Tu ſacerdos? quid ſi tantum capta? quid ſi tantum proſtituta? Quid ſi tantum homicida? quid ſi tantum rea fuiſſes? *Romani Hiſponis.* Nunquid hoc negas, colluctatam te tamen cum viro? quem in illa volutatione neceſſe eſt prius ſuper te fuiſſe. Adiiciebat *Zeno*, merito occiſum militẽ. Plus auſum, quàm in proſtitutam licebat. Exoraſti populum. Nunquid & lenonẽ? nunquid & piratam illum, quem non poteras occidere? *Argentarij.* Armatum, inquit, occidi. Quid inermis gloriatur homicidio eius, quem neſcio an ſero occiderit? *Ceſtij Pij narratio.* Ita domi cuſtodita eſt, vt rapi poſſet: [e] ita curae fuit ſuis, vt rapta non redimeretur: ita raptæ pepercere piratæ vt lenoni venderetur: ſic emit leno, vt proſtitueret: ſic venientes deprecata eſt, vt ferro opus eſſet. Coniectum in vrnam nomen eius non exiit, ſed eiectum eſt. tempus erat nos ſortiri, vrna purgata eſt. Stetiſti puella in lupanari: vt nemo te violauerit, locus ipſe violauit. Stetiſti cum meretricibus, ſtetiſti ſic ornata, vt populo placere poſſes, ea veſte quam leno dederat. Nomen tuũ pependit in fronte: pretia ſtu-

pri accepiſti,& manus,quæ diis datura erat ſacra, capturas tulit. cum deprecareris intrantis amplexus, vt omnia alia impetraris, oſculo rogaſti. Ancillæ ex lupanaribus ſacerdoti non emuntur: coram ſacerdote obſcoenis homines abſtinent. Non ſine cauſa ſacerdoti lictor apparet, occurrenti tibi meretricem ſubmouiſſet. Non eſt credibile, temperaſſe à libidine piratas, omni crudelitate efferatos, quibus omne fas nefasque luſus eſt, ſimul terras & maria latrocinanteis, quibus in aliena impetus per arma eſt· iam ipſa fronte crudeles, & humano ſanguine aſſuetos, præferentes ante ſe vincula, & catenas, grauia captis onera. A ſtupris remouere potuiſti, quibus inter tot tanto maiora ſcelera, virginem ſtuprare, innocentia eſt? Sed lupanar excipit omnes: ſordida iniurioſaque turba huc influit, nec quiſquam eo vt iudicet, venit. At omnes fauere fabulis tuis,at omnibus perſuaſum eſt. Nemo in tanta euntium redeuntiumque turba inuentus eſt, qui fortunæ tuae vellet illudere? Ergo tu cum tam innocens quàm dicis, iſta paſſa es, credis deos eſſe? nihil inquit, paſſa ſum. hoc ſatis eſt nupturæ, ſacerdoti parum. Vbi adhuc fuiſti? diſcede, ignota es: diſcede, nimium nota es. *P. Aſpernatis.* Contradico,non inimicitiis cuiuſquā impulſus. Quod enim odium, quæ inimicitiæ cuiuſquam eſſe poſſunt,quam nemo ciuium ſuorū norat antequam proſtitit? Mouet me reſpectus omnium virginū,de quibus hodie grauis fertur ſentētia, ſi in ciuitate nulla inueniri poteſt,neque meretrice caſtior,neque homicida purior. Piratae te inuiolatā ſeruauerunt? à ſacerdote ſe nō abſtinuiſſet pirata, leno, māgo. De ſacerdotis pudicitia his ſponſoribus credendū eſt? Iacuiſti in piratae myoparone: contrectata es alicuius oſculo, alicuius amplexu. An melius pirata ſeruauit, quàm pater? Cōuerſata eſt diutiꝰ inter humano ſanguine delibutos: inde eſt profecto quòd poteſt hominem occidere. Proclama ingenuam eſſe te quid expectas? cum in lupanar veneris, iam tibi omnia templa præcluſa ſunt. Conſeruarum oculis inquinatur,inter ebriorum cōuiuarū iocos iactatur,modo in puerilem,modo in muliebrem habitum compoſita. Iſtinc ne patri quidem redimēda es. Nulla ſatis pudica eſt,de qua quaeritur. Non legerem te ſacerdotē,etiam ſi ſacerdoti ſeruiſſes. Virginem eſſe ſacerdotē noſtram,qui credimus? meretrici, lenoni, piratis? haec enim teſtium ſumma eſt Caſtigationē ex pōtificis maximi arbitrio meruerat ſacerdos, ſi te è lupanari redemiſſet. Conuenit omnis libidinoſorū turba,& cōcurrit ad meretricem nouam. Illud certe fateberis,pudicitia tua precaria eſt. Tot intrauerunt cellā tuam gladiatores,tot iuuenes ebrij, & omnes ante militem inermes. Ego illā dico proſtitiſſe: illa ſe dicit etiam mendicaſſe. Pudicitiam ſacerdotis meae etiā carnifici debeo. *Iunij Gallionis.* Ambitioſa lex eſt, ad ſacerdotium notae non ſanctitatis tantum, ſed felicitatis admittit. Inquirit in mores, in corpus, in vitam. Vide tu, quemadmodum tam moroſæ legi ſatisfacias Capta es à piratis: inter ſeruos, inter homicidas, in illis myoparonis anguſtiis ſpatiata es. Viderimus quid in te audere potuerit feritas hoſtiū, libido barbarorū, licentia dominorum. Certum habeo, Iudices, cum hāc feritatem barbarorum audiatis, fauetis illi, vt quàm primum mutet ſeruitutem. Sic iſtam ſeruauerūt piratae, quemadmodū qui lenoni eſſent vendituri. Stare in illo ordine, ex eadē veſci menſa, in eo loco viuere, in quo etiam ſi non patiaris ſtuprum, videas. Aliquis fortaſſe inuentus eſt, quē hoc ipſum irritaret, quod rogabas. Ipſe autē leno pepercit? Ignoramus iſtos: quibus vel hoc in eiuſmodi quæſtu præcipue placet, quòd illibatam virginitatē decerpunt. Seruauit te leno, quam proſtituturus erat in libidinem populi? ita eſt. Sic leno tanquā nos caſtā è caſtis. Omnes, inquit, exoraui. Si quis dubitat, an meretrix eſſet, audiat quàm blāda ſit. Hæſiſti in cōplexu: oſculo pacta es, vt feliciſſima fueris: pro pudicitia impudice rogaſti. Quid faciam mulieri in crimina ſua deſiliēti? Cum dico, Vim paſſa es: Occidi, inquit, cum dico, Hominem occidiſti: Inferebat, inquit, vim. Sacerdos noſtra ſtuprum homicidio, homicidium ſtupro defendit.

Divisio. *Latro* in has quæſtiones diuiſit: An per legem ſacerdos fieri non poſſit: & ſi lex illi non obſtat, tamen ſacerdotio indigna ſit. An lege prohibeatur, in hæc duo diuiſit: An caſta ſit, an pura ſit,. An caſta ſit, in hæc diuiſit: Vtrum caſtitas tantum ad virginitatem referatur, an ad omnium turpium obſcoenarumq; rerū æſtimationem. Puta enim virginem quidē eſſe te, ſed cōtrectatam oculis omnium, etiam ſi citra ſtuprum, cum viris volutatam. Es caſta talis, qualis videri poteſt, cui lex nocere vult matrē quoque inceſtam. Si ad virginitatem tātū refertur caſtitas: An hæc virgo ſit. Aiebat *Apollodorus* quidem placere, ſi fixa eſſet, hæreat & tuta: ſed hic non repugnare controuerſiam huic ſuſpicioni. Nō enim potitur adhuc virgine: & multa ſunt propter quod credibile ſit nō eſſe. illud adiiciebat. Denique etiam ſi non effecero, vt credant iudices non eſſe virginē:

consequar tamen, vt non putẽt dignã sacerdotio, de qua dubitari potest, an virgo sit. An pura sit, in hæc diuisit. An etiam si merito occidit hominẽ, pura tamen non sit homicidio coinquinata: deinde, An merito occiderit hominem innocẽtem, vti corpore prostituto volentem. Absoluta est. ostendit non puram se esse, sed tutam. An idonea sit, in tractationes quas quisque vult diuisit: An idonea sit tam infelix vt caperetur, vt veniret lenoni potissimũ, vt prostitueretur, occidere hominẽ cogeretur, vt causam diceret. *Cestius* etiam altius petit, & obiicit, quòd tam vilis suis fuisset, vt nõ redimeretur. *Silo Pompeius* dum præceptum sequitur quo iubemur, vt quotiens possumus de omnibus legis verbis controuersiam faciamus, illam quæstionem mouit, CASTA E CASTIS: Lex, inquit, E CASTIS cum dicit, hoc non tantum ad parentes refert, sed ad omnes quibus cum versata est virgo. Non enim adiicit, E CASTIS PARENTIBVS: sed, E CASTIS, vult illos à quibus virgo venit, castos esse. Intelligo, inquit, sub hoc verbo multa. Castis cum dicit penatibus, tu ex incestis venis: intelligo castis disciplinis, tu ex obscoenissimis venis. quid enim didicisti? & quæcunque hoc loco dici poterant. Idem & in illa parte fecit, PVRA E PVRIS. *Hispo Romanus* accusatoris vsus pugnacitate, negauit puram esse, nõ ad eam hoc referens sed ad corpus: tractauit impuram esse, quæ osculũ impuris dederit, quæ cibũ cum impuris ceperit. *Albutius* figuram diuisit in controuersiam. Dixit enim: Putemus tres sacerdotium petere: vnam, quæ capta est: alteram, quæ prostituta: tertiam, quæ hominem occidit. Omnib⁹ nego: & sic causam contra singulas egit. *Fuscus Arelius* sic diuisit. Probabo indignam sacerdotio: primum, etiam si pudica sit: deinde, quia nescimus an pudica sit: nouissime, quòd non sit pudica.

COLOR. *Fuscus* pro puella colorem hũc introduxit. Voluerunt Dij immortales in hac puella vires suas ostẽdere, vt appareret, quàm nulla vis humana diuinis resisteret: magis putauerũt miraculo esse in captiua libertatem, in prostituta pudicitiã, in accusata innocentiam. *Latro* dixit: Aliqua capta felicior fuit, nulla fortior. *Marillius* cum descripsisset dignationem puellæ magnam fuisse, altius quiddã superbiusque vultu ipso præferẽtem, hanc adiecit sententiã, quam solebat mirari Latro, immo (vt ipse aiebat) exosculari: Narrate sane omnes tanquam ad prostitutam venisse, dum tãquam à sacerdote discesserint. *Albutius* dixit: Nescio quis fero & violento animo venit, ipsis credo diis illũ impellentibus vt futuræ sacerdotis non violaret castitatem, sed videret: prædixit illi abstineret à sacro corpore manum. Non est quòd audeas laedere pudicitiam, quã homines seruant, dij expectãt. Cruente & in perniciẽ cruente tuam, hæc, inquit, arma, quæ nescis tenere pro pudicitia: & raptum gladium in pectus piratæ sui torsit. Hoc factũ eius ne lateret, eisdẽ diis immortalibus fuit curæ. Accusator eius inuẽtus est, qui iudici eius in foro testimonium redderet. Nemo credebat occisum virum à femina, iuuenem à puella, armatũ ab inermi: maiora videbãtur, quàm vt possent credi sine deorum immortaliũ auxilio gesta. *Cestius* timuit se in narrationẽ demittere, sed illam trãscucurrit: hoc dixit, in sacerdote futura maxime debere æstimari pudicitiam, innocentiam, felicitatem. quàm pudica sit, miles ostendit: quàm innocens, iudex: quàm felix, reditus. Etiam habemus quandã prærogatiuam sacerdoti ab ipso numine datam, licet isti obiiciãt illi fuisse captiuam, lenoni postea seruisse, causam nouissime dixisse: inter tot pericula non seruassent illã dij, nisi sibi. *Argentarius* illud in narratione dixit. Accusator in hoc maxime premebat reã, aiebat occisum esse intra verba, antequam vim afferret. *Silo Pompeius* hac figura narrauit: Eam vobis sacerdotem promitto, quam incestam nulla facere possit fortuna. Potest aliquid seruitus cogere: seruiuit & barbaris & piratis: inuiolata apud illos mansit. Potest aliquã corrumpere prolapsi in vitia saeculi praua consuetudo: etiam matronarum notũ in libidine magisterium. licet illam ponatis in lupanari, & per hoc illi intactã pudicitiã efferre contigit. fuit in loco turpi, probrose leno illam prostituit: populus adorauit: nemo non plus ad seruandam pudicitiam contulit, quàm ad violandam attulerat. Multũ potest ad rectũ quoq; pudici animi propositum: hostis gladio nõ succumbet: immo, si opus fuerit pudicitiam vindicabit. Incredibilẽ videor in puella rem promittere: iã præstitit. Adolescentem misericordis populi beneficiũ polluere tentantẽ gladio repulit. Fuit qui illã accusaret caedis. absoluta est. ne qua vobis posset esse dubitatio, quæ vẽtura erat ad sacerdotium, an pura esset, an integra: iam iudicatũ est. *Triarius* dixit: Negat se puella fecisse. Negat illũ suis manib⁹ cecidisse. Altior, inquit, humana visa est circa me species eminere, & puellares lacertos supra virile robur attollere. quicũq; estis dij immortales, qui pudicitiam ex illo infami loco cum miraculo voluistis emergere, non ingratae puellæ opem tulistis. Vobis pudicitiam dedicat, quibus debet. ALTERIVS partis color nihil

habet difficultatis. Apparet quas propoſui. dicendum eſt in puellam vehementer, non ſordide, nec obſcoene. Sordide *Baſilius*, qui dixit: Extra portam iſtam virginem. &, Oſtẽde iſtam æruginoſam manum *Vibius Rufus*, qui dixit: Redoles adhuc fuliginem fornicis. Obſcoene, quemadmodum *Murrhedius* rhetor, qui dixit: Vnde ſcimus, an conuenientibus pro virginitate, alio libidinis genere deciderit? Hoc genus ſenſus memini quendam prætorium dicere, cum declamaret controuerſiam de illa quæ egit cum viro malae tractationis, quòd virgo eſſet, & damnauit: poſtea petiit ſacerdotium. Nouimus, inquit, iſtam maritorum abſtinentiam, qui etiam ſi primam virginibus timidis remiſere noctem, vicinis tamen locis ludunt. Audiebat illum Scaurus non tantum diſertiſſimus homo, ſed venuſtiſſimus, qui nullius vnquam impunitam ſtultitiam tranſire paſſus eſt, ſtatim Ouidianum illud,

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

& ille excidit, nec vltra dixit. Hoc autem vitium aiebat Scaurus à Græcis declamatoribus tractum, qui nihil non & permiſerint ſibi, & penetrauerint. *Hybreas* inquit. cum diceret controuerſiam de illo qui tribada deprehenderat & occiderat, deſcribere coepit mariti affectum, in quo non deberet exigi inhoneſta inquiſitio. *Grandaus* Aſianus aeque declamator cum diceret in eadem controuerſia: Num ideo occidi adulteros non paterentur, dixit. * * * In hac controuerſia de ſacerdote, non minus obſcoene dixit Murrhedius. Fortaſſe dum repellit libidinem, manibus excepit. Longe recedendum ab omni obſcoenitate & verborum & ſenſuũ. [k] quædã ſatius eſt cauſæ detrimento tacere, quàm verecundiæ dicere. *Vibius' Rufus* videbatur quotidianis verbis vſus non male dixiſſe. Iſta ſacerdos quantum mihi abſtulit. * * *

Inceſta de ſaxo. CONTROVERSIA III.

LEX. INCESTA DE SAXO DEIICIATVR. Thema. *Inceſti damnata, antequam deiiceretur de ſaxo, inuocauit Veſtam. vixit deiecta. repetitur ad poenam.*

CONTRA INCESTAM. *Latronis.* Hoc expectatis, vt capite demiſſo verecundia, ſe ipſa antequã impelleretur, deiecerit? id enim deerat, vt modeſtior eſſet in ſaxo, quàm in ſacro fuerat. cõſtitit, & circũlatis in frequẽtiã oculis, ſanctiſſimũ numẽ quaſi parum violaſſet inter altaria, coepit in ipſo quo vindicabatur violare ſupplicio. Hoc alterũ dãnatæ inceſtũ fuit Damnata eſt, quia inceſta erat: deiecta eſt, quia damnata erat, repetenda eſt, quia & inceſta & damnata & deiecta eſt. Dubitari poteſt, quin vſque eo deiicienda ſit, donec efficiatur propter quod deiecta eſt? [a] Patrociniũ ſuũ vocat pereundi infelicitatem. Quid tibi importuna mulier imprecer, niſi vt nec bis quidẽ deiecta pereas? Veniet ad colẽdũ Romani imperij pignus, etiam ſi nõ ſtupro, at certe carnificis manu inceſta. Inuocaui, inquit, deos. ſtatuta in illo ſaxo deos nominaſti: & miraris, ſi iterum te deiici volunt? ſi nihil aliud, in loco inceſtarum ſtetiſti. *Ceſtij Pij narratio.* Quid agam? [b] exponam quando ſtuprum commiſerit? cum quo? quibus conſciis? Iſta quia probaui, damnata eſt, quid poſtea acceſſit, quod illam virginem faceret? quòd iacuit in carcere? quòd ducta eſt ad ſaxum? quòd inde proiecta? ait ſe innocentem, quia perire non potuit. Ita lex de ſacerdotum iure in iudicio quæri voluit, de iudicibus in ſupplicio? ampliatur à iudicibus in poenam. poſtulat. vt, cum contra poenam cauſa tuta non fuerit, contra cauſam tuta poena ſit. Non putas legem cauiſſe vt perires: quæ cauit, quemadmodum perires? Exoremus te mulier vt iterum abſoluaris. Aut tu ſacerdotium violaſti, aut dij ſacerdotem. Male de diis exiſtimas, ſi ſacerdoti ſuæ tam ſero ſuccurrunt. lata eſt ſententia: pronunciatum eſt: damnata es. Interrogo te hoc loco mulier: reſponde mihi. Sunt dij? *Arelij Fuſci patris.* Iterum experiamur: Quid times propitioſos deos? Erat, inquit, præruptus locus, & immenſae altitudinis. dicebam tibi, inceſtam lex mori voluit. ſtat moles abſciſſa in profundum, frequẽtibus exaſperata ſaxis, quæ aut elidant corpus, aut de integro grauius impellant: inhorrent ſcopulis enaſcentibus latera & immenſæ altitudinis triſtis aſpectus. electus potiſſimum locus, ne damnati ſæpius deiiciantur. *Fuluij Sparſi.* A ſuperis deiecta, ab inferis non recepta, in cuius poenam ſaxum extruendum eſt. *Iunij Baſſi.* Nihil putabam amplius adiici poſſe audaciæ iſtius, quàm quòd in illa cruce Veſtam nominauerat. ab ipſo enim ſupplicio in templũ vſque reuoluta, quicquid ſecundum deos ſanctiſſimũ eſt, contactu ſuo polluit: quam à ſaxo nuſquam reuerti fas eſt, niſi ad ſaxum. Quanto minus quàm in templum reſiluit? huc potius venit vbi damnatur, quàm illò vbi abſoluitur. *Albutij Sili.* Si quis adhuc dubitabat de deiecta,

veniat,& sibiipsi credat. Hæc impudentia virginis est:in vrbe tam beata cũ tot superent virgines,cum tot principum filiæ sint,postulat,vt præteritis his propemodum ab inferis eruatis sacerdotem. Quare ergo si incesta sum,viuo? nescio:hoc vnũ scio, nec fieri quod non potest,nec portentum esse quod potest. Absit,nefas est,vt id saxum absoluat, quod tãtum damnatos accipit. *Argentarij narratio*. Pene Iudices narrare coepi,qualis esset rea. sed quid efficiam, cũ illam incestam probauero? nempe vt de saxo deiicienda videatur. iam visa est. Non imitabor istius impudentiam,vt repetendo iudicium, quod factũ est improbasse videar. quod exigebatur,probaui:quod iudicastis,exequar. *Cornelij Hispani*. Deos deasque inuoco,quos priore iudicio nõ frustra inuocaui, incesta quàm tardissime pereat. Inuocaui,inquit,numina. Quid inuocas mulier? Si innocens es,dij nõ sunt. Videte quantum sacerdos peccauerit, quæ nec absolui potuit, nec mori. Aut tu sacerdotiũ violasti. aut nos sacerdotem. Erras si satis ad sacerdotium putas,perire non posse. *Romani Hispons*. Ab Tarpeia ad Vestam,cuius vittam carnifex rupit. à templo ad saxum,à saxo ad tẽplũ. hic pudicæ sacerdotis inter supplicia & vota discursus est. inter superos inferosq; iactata,in nouam poenã reuixisti. *Pompey Silonis narratio*. Quod ad rerum expositionem pertinet, Iudices,non committã vt deorum immortalium vltionem morer. incesta saxo deiiciatur,lege damnata est. habetis iudicium. deiecta est:habetis exemplum. *Vibij Galli* narratio,breuis expositio rerum est. Aduersarium incesti postulaui, accusaui, damnaui, carnifici tradidi:permittis iam abeam? Accusator recede, eam⁹ ad absolutionem tuam. ita dij damnatam absoluere maluere, quàm sacerdotem? Sero innocentiam damnata concupisti,vitam deiecta.

ALTERA PARS. *Silli Sparsi*. Damnata deiecta est: absoluta descendit. *Arelij Fusci. patris*. Putares puellam demitti,non cadere. *Cestij Pij*. Nullam habebat gratiam; in templo dixerat,itaque tantũ deos inuocabat. Lex sacerdotem [c] non vsque ad saxum differret,nisi expectaret deorum sententiam, *Cornelius Hispanus* descripsit altitudinẽ mõtis, [d] etiã secure despicientibus horrendã,& adiecit: Carnifex quoque recedens impellit. nihil fecit tanquam rea,contumax est innocentia,turpe putabat sacerdos rogare,nisi deos. *Marillij*. Mirandum est, si oppressa est virgo sine gratia? Cuius enim genibus submisit manus? quem deprecata est,quæ tarde rogauit etiam deos?

DIVISIO. *Latro* in has quæstiones diuisit, Vtrum lex de incesta tantum sit, quæ deiiciatur nec pereat: An etiam damnata,si innocens post damnationem apparuit,deiici nõ debeat: An hæc innocens sit. An hæc deorũ adiutorio seruata sit. *Cestius* & illa subiunxit huic vltimæ quæstioni: An dij immortales humanarum rerum curam agant. Et si agũt, An singulorum agant, Si singulorũ agant, An huius egerint. Improbabat Albutius,quòd hæc non tanquam particulas incurrentes in quæstionem tractasset,sed tanquã problemata φιλοσοφούμενα. *Fuscus Arelius* pater sic diuisit: Vtrum incestæ poena sit deiici, an perire: vtrum prouidentia deorum, an casu seruata sit. Si voluntate deorum seruata sit, an in hoc vt crudelius periret.

COLOR. Hic color fere sentẽtiis quas proposui,permixtus est. Quid tamẽ Cestius senserit,indicabo. Contra sacerdotẽ qui dixerũt,videri deos infestos illi, in hoc eam seruasse,vt diutius torqueretur,aiebat Cestius,malle se casu videri factum, quã deorũ voluntate,nã si semel illos interuenire huic rei fateremur,manifestius erit in poena seruatã esse sacerdotem, quàm in poenam actam: quæ non probabat ille. *Triarij* Remissam tibi poenam putas? ampliata est,& ipsa inquit ampliatio,quæ apud iudices fieri solet:& verbum in sententia positum,non est damnãtis, sed dubitantis. Declamauerat apud illum hanc ipsam controuersiã Varus Quintilius, tunc Germanici gener,vt prætextatus,cum descripsisset circumstantem turbam dolentem,quòd tam cito oculis poena subduceretur,dixit. Exaudierunt dij immortales populi vota. Incestam, ne cito præceps suppliciũ transcurreret,reuocauerũt. Cestius multa contumeliose dixit in ipsam sententiã. Sic,inquit,quomodo quadrigas, reuocauerunt:nam & ante posuisti similitudinẽ,quia,& hæc de carcere exierat. Cum multa dixisset, nouissime adiecit rem, quã omnes improbauimus Ista negligentia pater tuus exercitum perdidit. filium obiurgabat,patri maledixit. *Pastor Aietius* hanc controuersiam apud Cestium iam Senator dixit, & hunc colorem optimũ putauit: Sic veneficiis corp⁹ induruit,vt saxa reuerberaret. Multum Cestius hãc corripuit, & dixit, Hoc est, quare ego auditores meos inuitem ad alios audiendos ire: hoc male mihi facit ille, qui aut athleta aut pyctes est. Dicebat autem in Albutium,qui illis diebus dixerat in hac controuersia, durius saxo: & in Bassum Iulium multa,qui dixerat Virgo de sub saxo. Othonem Iunium patrem memini colorem insulsum

inducere, quod minus ferendum est, quòd libros colorum edidit. Fortasse, inquit, pœnæ se præparauit: & ex quo peccare cœpit, cadere condidicit. *Silo Pompeius* hunc colorem tentauit. Præstatur, inquit, quædã damnatis sacerdotibus verecundia. erubuimus quicquam ex damnatæ veste detrahere. *Hispanus* dixit: Ita putaueras vna te pœna posse defungi, cum in saxo deos nominasses? *Triarius* indignantium voces descripsit, & dicẽtium: Quia non potes, non vis mori. *Marillius* dixit: Constituta in saxo inuocauit deos. publica indignatio exorta est. audet ista nominare deos, audet hoc loco? Quid autem habet iam quod illos roget, nisi bonam mortem? *Diocles Carystius* dixit. †

Vir fortis sine manibus. CONTROVERSIA IIII.

LEX. ADVLTERVM CVM ADVLTERA QVI DEPREHENDERIT, DVM VTRVNQVE CORPVS INTERFICIAT, SINE FRAVDE SIT. Altera. [a] LICEAT ADVLTERIVM IN MATRE ET FILIO VINDICARE. Thema. *Vir fortis in bello manus perdidit: deprehendit adulterum cum vxore, ex qua filium adolescentem habebat: imperauit filio vt occideret. Non occidit: adulter effugit: abdicat filium.*

CONTRA FILIVM. *Porcij Latronis.* Adulteros meos tantũ excitaui. me miserum, quãdiu iacuerũt, postquam deprehenderam? Ego te non abdicem, quem possem occidere? O acerbam mihi virtutis meæ recordationem. O tristem victoriæ memoriam. Ille onustus modo hostilibus spolijs vir militaris, adulteris meis tantum maledixi: solus ego ex omnibus maritis nec dimisi adulteros, nec occidi. Quid ridetis? inquam, quòd nõ habeo manus? voco filium. Tu viri fortis filius, qui stringere ferrum nõ potes? ne truncus quidem capi potui, nisi domi. vtcunque tamen potui, obluctatus sum, & truncum corpus opposui. Exierunt adulteri, tantum meo sanguine cruenti. *Cornelij Hispani.* O dignum, cui aut pudica cõtingat vxor, aut impudica dum armatus est. Te respublica inuoco, quæ manus meas possides: quis non putet [b] aut me sine filio fuisse, aut filium sine manibus? *Cestij Pij.* [c] Conceptus est iste: [d] ex quo sciemus, cum adulteros deprehẽdero. Nunquam putaui futurum salua republica, vt vir fortis sentiret se manus perdidisse. *Marillij.* Adulteros meos vsque ad limen prosecutus sum. cucurri miser ad ferrum, quasi manus haberem. *Triarij.* Deciderunt arma cum manibus? tunc primum sensi me manus perdidisse. Dij boni, & has manus aliquis derisit? *Asprenatis.* Arcessitus vt occideret adulteros, venit vt dimitteret. Ita ego manus etiam pro adulteris perdidi. steti deprehensus ab adulteris meis. Patris desertor, matris leno, quem puto iam creditis non esse filium viri fortis, tertius in cubiculo derisor stetit. *Fuluij Sparsi.* In bello meas, in domo etiam filij manus perdidi. Processit in bellum hic vnus omnium adolescentis filij vicarius, in acie vicit, domi captus est. portat inter spolia viri fortis volutantes adulteros. Adolescens, venit tempus militiæ tuæ: indignare si deceptus es. Tam frustra ad filium, quàm ad gladium cucurrit. ridebant adulteri truncas viri fortis manus, circa sua arma labentis. *Argentarij.* Ante patriæ quàm patri negauit manus. Libenter causam eius suscepi. quis enim illum non vindicet. quid hoc infelicius, quem adulteri tunc riserunt, cum deberent mori? Vir fortis in ciuitate trũcus, integros adulteros spectat. *Iulij Bassi.* Non est quod putetis puniri illum: ad suos dimittitur. inquam, ad matrem suam: nescio an & ad patrem. Meruit hereditatem illius, quem occidere parricidium putauit. Nulli vnquam plus debuistis viro forti, vsque eò pro vobis pugnauit, vt pro se non posset. Adolescens, quos dimisisti, sequere.

PARS ALTERA *Vibij Galli.* Matrem, inquit, non occidisti. quem minus hoc crimine perdere debui quàm patrem? Pater occidere iussit· lex vetat. non comparassem patri legem, nisi cum illa lex fuisset. alterum putaui parricidium, matrẽ coram patre occidere. *Arelij Fusci patris.* O misera pietas. Inter quæ parentum vota constitisti? Non semper scelera nostri iuris sunt. [e] atroces quoque animos misericors natura debilitat.

DIVISIO. *Latro* hac vsus est diuisione: An licuerit filio: An vindicare oportuerit: An si licuit, & oportuit, ignoscendum sit illi, si non potuit, indulgentia repugnãte. An licuerit, in illa diuisit: An tũc liceat adulteriũ filio vindicare, cũ maritus non est: An tũc liceat, vbi maritus in eo loco est, quasi omnino non esset. An oportuerit, tractationis quidem est, quam vt quisque vult variat. Latro tamen sic ordinauit. Oportuit, etiam si pater non iuberet, occidere adulteram, viri fortis vxorẽ. Oportuit, iubente patre, etiam si ipse posset occidere. Oportuit, cum & iuberet, & ipse non posset. Noui declamatores illam quæstionem tentauerunt ex verbo legis natam, ADVLTERVM CVM ADVLTERA QVI DEPREHENDIT, DVM VTRVNQVE CORPVS INTERFICIAT, SINE FRAVDE SIT: An

Raptor duarum. CONTROVERSIA V.

LEX. RAPTA RAPTORIS[a] AVT MORTEM, AVT INDOTATAS NVPTIAS OPTET. Thema. *Vna nocte quidam duas rapuit:* [b] *altera mortem optat, altera nuptias.*

CONTRA RAPTOREM. *Porcij Latronis.* Iam se parabat in tertiam, nisi nox defecisset. Stupri accusatus, stupro defenditur. Cum altera litigat rapta, alteram aduocat. Vindicate patres, vindicate fratres, vindicate mariti, fortior disciplinæ publicæ seueritas surgat, iam binæ rapiuntur. *Mentonis.* Postera die erat in huius domo fletus, lamentatio matris spes suas deplorantis: cum interim ex alia domo alia vociferatio oritur, alius tumultus. coit populus, velut publico metu exterritus, & vix credens duos tantum raptores fuisse, cum interim producitur publicus pudicitiæ hostis, quem vna nocte vnius virginis iniuria non fatigauerat. *Cestij Pij.* Alteram iniuriæ rapuit, alteram patrocinio. Quantum suspicor, ne rapta quidem es. quæris argumentum? non irasceris. quomodo istud fit? duabus iniuriam fecit: vna queritur. Misericors sum, inquit. Gaude, habes qui te vindicet. Vide qualem habitura sis virum: non est vna contentus. *Argentarius* eũdem sensum dixit, hoc adiecto: Non est vna contẽtus, ne vna quidem nocte. *Pompeij Silonis.* At quàm bene mimum egit, quomodo raptam se questa est, qua vociferatione, quàm perbene illi optionem cessimus. *Triarij.* Perieras raptor, ni bis perire meruisses. *Iunij Gallionis.* Sumatur de illo supplicium, constituatur in conspectu publice: cædatur diu: toto die pereat, qui tota nocte peccauit. Subito fastidiosus raptor occurrit, & ait: Iam nec nuptias volo. Stulta deciperis. dicam suus? quid dixerim tibi, idem enim dixi & huic dum te peto, in illam incidi. *Arelij Fusci patris.* Retro amnes fluant, & sol contrario cursu orbem reuocet: confugiat sacrilegus ad aras: raptorem rapta vindicat.

EX ALTERA PARTE. *Pompeij Silonis.* Postero die cum illi narratus esset nocturnus error, dum putat se in vnam incidisse, huic priori supplices submisit manus, hanc prius deprecatus est: exorauit. propter hoc puto ista magis raptori irascitur. Altera ex puellis raptorem mori vult, altera seruari reum: alter iudex damnat, alter absoluit: inter dispares sententias mitior vincat. Dicam quod sentio: magis irasceretur, si vnam tantum rapuisset. diceret. Ergo ego sola digna visa sum, cui iniuriam faceret? *Argentarij.* Referat nũc Virginiam. referat Lucretiam: plures tamen Sabinæ sunt. Ex tribunis potentior est qui intercedit: non est inuidiosa potestas, quæ misericordia vincit. Quid cessas puella? pro marito roga. Hæc sententia deridebatur à Cestio, quasi improba.

DIVISIO. In hac controuersia de prima quæstione nulli cum altero conuenit. *Latro* primam fecit quæstionẽ: Non posse raptorem, qui ab rapta mori iussus esset, seruari. Si legatus, inquit, exire debet, peribit: si militare debet, peribit: si legem dicere debet, peribit. si raptã ducere debet, æq; peribit. Si is ante te rapuisset, & nuptias optasset, interposito deinde tẽpore, antequã nuberet, hanc vitiasset: negares illum debere mori, rapta iubẽte? Atqui nihil interest: nisi quòd dignior est raptor morte; cuius inter duos raptus ne vna quidẽ nox interest. Si rapta nupsisset, deinde post tertiũ diẽ rapuisset aliam, negares illũ mori debere? Atqui quid interest? nisi quòd honestius tunc maritũ defenderes, quã nũc raptorẽ defendis. Alteram fecit: An rapta, quæ nuptias optat, nihil amplius raptori præstare possit, quã ne sua lege pereat: cõtra alienam legẽ nullũ ius habeat. Optasti nuptias: non occidetur tanquam raptor tuus. at idem si eadem nocte qua te rapuit, stationẽ deseruit, fuste ferietur. si sacrilegium fecit, occidetur. Licet tu dicas, Quid ergo ego non nubam? Tu raptori præstas, vt illum ipsa non occidas: non potes præstare, ne quis occidat. Quomodo sacrilegus, quãuis à te seruatus, periret, sic alterius puellæ raptor à te seruatus peribit. Si rapuisset te: deinde deprehẽsus in adulterio adseruaretur in tormentũ diutius pereundi: tu interim educta nuptias optasses (datur enim optio & in absentẽ) vetares illũ occidi à marito? Quid interest, qua lege pereat, nisi quòd modestius alienam legẽ interpellares quàm tuam? Tertiam fecit: cum quod vtraq; optat, fieri nõ possit, an ea eligenda sit optio, qua vltio ad vtramq; perueniat. Atqui mortẽ optat mea optio, & te vindicat: tua me nõ vindicat. nec hoc tibi mea optio pręstat, quod mihi, occiso raptore inuidiam. Illa respõdet: Optio tua me nõ vindicat? Vindictam tu meam putas, nõ fieri quod volo, fieri quod nolo? etiam mihi contumeliosum erit, te dignam videri in cuius honorem occidatur: me indignam in cuius honorem seruetur. Isto modo & mea te vindicat. Nempe lex duas pœnas scripsit vitiatori: alterã passurus est. non eris inulta. iã raptor non erit impunitus habebit pœnam, indotatam vxorem. Respõdet eodẽ modo. Morietur: sed non mihi. Seruabitur, sed tibi. Quartam fecit quæstionem: Si non potest vtriusque rata esse optio, vtra dignior sit. Vltimam nõ quæstionem, sed tractationem. Nullũ non raptorem

impunitum futurum: si hæc via impunitatis monstretur, vt qui plures rapuisset, tutior esset. Neminem non inuecturum aliquam humilem, quæ se in optionem commodaret. *Fuscus Arelius* primam quæstionem hanc fecit: Qui duas rapuit, perire vtriq; debet. Lex, inquit, quæ dicit, RAPTA RAPTORIS AVT MORTEM OPTET, AVT NVPTIAS: de eis loquitur, qui singulas rapuerunt. non putauit quenquam futurum, qui vna nocte duas raperet. Non quæro, quid optetis. quod leuerissime optare potestis, occupo. necesse est raptorem mori. Quare? vtrique raptæ debet vltio contingere. Vtramque enim non potes ducere, vtrique mori potes. Vna pars legis ad hunc raptorem pertinet, in qua mors est. Putate enim vtramq; nuptias optasse: quid futurum est? in raptoris matrimonium ambit⁹ erit. Putate illum plures rapuisse quàm duas: quid fiet? vna nubet? Nuptiæ ad vnam pertinebunt, mors ad omnes. Qui duas rapuit, vtrique debet mori. quare? dicam. Quod vult, eligat. Aut nuptias optabunt; aut altera mortem, altera nuptias. Si nuptias optauerint, non poterit fieri quod vtraque voluerit. Vno modo poterit fieri quod vtraque volet, si vtraque mortem optauerit. Ergo fiat id, quo vno duæ vindicari possunt. Hic tractauit: Ne exemplo quidem vtile est, non vtique perire eum qui duas rapuerit, ne hunc morem perniciosissimum introduci ciuitati, vt aliquis propter hoc non pereat, quia perire sæpius meruit. Reliquam partem cōtrouersiæ Fuscus in hæc diuisit: Vtra optio honestior sit, vtra iustior, vtra vtilior. *Cestius* hanc partem controuersiæ sic diuisit: Vtra puella dignior sit, quæ valeat: vtra optione raptor dignior sit. Cestius & cōiecturalem quæstionem tentauit, An hæc cum raptore colluserit, & in hoc rapta sit, vt huic opponeretur. *Latro* aiebat, non quicquid spargi possit suspiciose, de eo etiam dicendum. Colorem hūc esse, non quæstionnem: eam quæstionem esse, quæ impleri argumentis possit. *Cestius* aiebat, & eam impleri posse argumentis. Hunc sensum à Latinis iactatum *Niceres* dixit. * * *Glycon* dixit. * * *Diocles Carystius dixit.* * * hunc sensum *Vibius Rufus* subtiliter dixit: Volo tibi malam gratiam cum sponso tuo facere, habet amicam. In hac controuersia dixit *Albutius*, Ambulat in masculos. adeo nullum sine amatore vitium est, vt hoc quidam disertum putauerint. ego tamen magis miror, hoc Albutium potuisse dicere, quàm aliquos potuisse laudare. Ex Latinis dixit *Triarius*: Gratulor vobis virgines, quòd citius illuxit. *Argentarius dixit*, Quæritis quid isti finem rapiendi fecerit? dies.

Archipiratæ filia. CONTROVERSIA VI.

THEMA. *Captus à piratis scripsit patri de redemptione. nō redimebatur. Archipiratæ filia iurare eum coëgit, vt duceret se vxorem, si dimissus esset.* [a] *iurauit. Relicto patre secuta est adolescentem. Rediјt ad patrem. duxit illam. orba incidit. pater imperat, vt archipiratæ filiam dimittat, & orbam ducat: nolentem abdicat.*

CONTRA FILIVM. *Porcij latronis.* Prò dij boni,, & hæc puella hospitio patris excepta est. Prohibeo domo, terra prohibendam. Bonæ spei vxor, bonæ spei nurus, quæ amare potest captiuum, odisse vel patrem. Captus, inquit, in tenebris iacebam. [b] Narra obsecro soceri tui beneficia. Possum, Iudices, esse securus? filius meus ait se vxori parricidium debere. *Cestij Pij.* Quis interfuit nuptijs tuis? pater? denique puellæ pater?

EX ALTERA PARTE. *Silij Bassi.* Hodie captiuus essem, nisi hæc archipiratæ filia fuisset. Vt dixi, Patrem habeo: inter bonos captiuos sepositus sum. Archipiratæ filia vocatur, puto ex aliqua nata captiua: certe animum eius natura à patre abduxerat: misericors erat, deprecabatur, flebat, mouebatur periculis omnium: nihil in illa deprehendi poterat piraticum. Promisi nuptias & quasi aliquam sacram testationem, tuum nomen inserui. Eo loco me non deseruit, in quem venire etiam patres timuerunt. Arctius nos fortuna alligauit, quā vt orba possit diuellere. Vidisses tectum pannis corpus, omnia membra vinculis pressa, maciem, retractos introrsus oculos, obtritas catenis & inutiles manus. talem quis amare [c] nisi misericors posset? Decepi te puella, alia pollicitus sum. Venies in patriam mecum, ibi tibi referam gratiam: hic catenatus, egens, squalidus quid possum? pater meus, socer tuus (hoc enim iampridem te vocabat) socer, inquam, tibi tuus gratiam referet. Quidam auitas paternasque flagitijs obruerunt imagines. quidam ignobiles nati fecere posteris genus. in illis non seruasse quod acceperant, maximum dedecus: in his quod nemo dederat fecisse, laudabile. Si possent homines sibi sortem facere nascendi, nemo esset humilis, nemo egens, vnusquisque felicem domum inuaderet. Sed quandiu non sumus, natura nos regit, & in quemcunque vult casum nos mittit. Hinc sumus æstimandi, cum sumus nostri. Quis fuit Marius, si illum in suis inspexerimus maioribus? humilis. In tot consulatibus nihil habet clarius,

quàm ſe auctorem.Pompeiū ſi hereditariæ extuliſſent imagines, nemo Magnum dixiſſet.Seruiū regē tulit Roma:in cuius virtutibus humilitate nominis nihil eſt clariꝰ.Quid tibi videntur illi ab aratro citati,qui paupertate ſua beatam fecere rempublicā? Quemcunq; volueris reuolue nobilē: ad humilitatem peruenies. Quid recenſeo ſingulos,cum hanc vrbē poſſim tibi oſtēdere? Nudi ſtetere colles.Inter hæc tam effuſa mœnia,nihil eſt humili caſa nobilius. faſtigiatis ſupra tectis auro puro fulgens prælucet Capitoliū.Potes obiurgare Romanos,quòd cum humilitatē ſuam obſcurare poſſint,oſtendunt. Sed hæc non putant magna,niſi apparuerit ex paruis ſurrexiſſe. Miſereri illius oportet,quia orba eſt.iſta tamē habet propinquos,habet amicos paternos,habet te imbecillitatis ſuæ tutorē fortiſſimum.Omnes vxores diuites ſeruitutē exigūt. Crede mihi,volet in ſuis regnare diuitijs:& tamē æquum eſt eam poſſidere domum,quā meam agnouerit. Si cœperimus eſſe magis liberi,ſi paulo ſpecioſior animo eius effulſerit domus, ſi parum blande fecerimus,relinquit:& tunc eſt tormentū,carere diuitijs,cum illas iam ſenſeris.Vides quid inter duas vxores interſit. iſta ſi nos reliquerit,repetet ſuos:hæc quod dedit,dimiſſa nō auferet.Multi duxere ſine dotibus vxores:quidam dictas nō accepere dotes: quidā emptis contenti fuere mancipijs:& cū poſſent accipere diuitias,emere quibus libertatem darēt maluerūt,quā ſuam vendere. Aliquis in adoptionem iuuenis petitur?ſi volet ire,quæret ſenex ille qui petit.quales & quos habeat maiores,quāta bona,an ſatis magno ſe poſſit addicere. Aliquis captare orbos ſenes vult,& ſuas ſpes in alienas mortes diffūdere?excutiat teſtamēta,ſcrutetur cenſus. Vbi vero quæret vxorē;videat an nuptias ſuas amet,an nihil pluris faciat marito,an miſericors ſit,an fortis ſit,an poſſit,ſi quid viro inciderit mali,vna tolerare.Si his bonis fuerit inſtructa,dotata eſt.Nō poſſumus vna felices eſſe:quod ſolemus,vna infelices erimus.Fac,inquit,quod imperat. nolo propter me patrē tuum offendas.Ibo,inquit,ſola. Tu ibis?quo,infelix?Quas petitura regiones?Eſt enim tibi aliquis locus? pater tuus nobis maria præcluſit,meus terras. *Ceſij Pij*.Solent qui coguntur à patribus vt vxores ducāt,illa dicere:Non ſumus etiā nūc apti nuptijs.Ego cōtra,refugio vxorem, quia vxorius ſum.*Arelij Fuſci patris*: Inſolens malum eſt,beata vxor. Cū immenſum pondus auri orba attulerit,cum pecunia arcas noſtras onerauerit, quid aliud quàm beate ſeruiemus? Altera filium dat tibi,altera patrimonium: pater,vtra magis diues eſt?Locuples eſt,pater,quam mihi cōcilias.O ſi ſcires,quàm diues hæc fuiſſet. Orba,inquit,eſt. & hæc orba eſt.Inter duas orbas ea mihi curanda eſt magis,quam orbam ego feci.

DIVISIO. In hac controuerſia nihil litium fuiſſe fere omnes conſentiunt. *Latro* primam quæſtionem fecit: An pater propter matrimonium, filium abdicare poſſit,cum liberum cuique huius rei arbitrium ſit. *Gallio* ſubiecit huic:Etiam ſi poteſt imperare filio, vt vxorem ducat, An ei,qui iam habet? *Latro* ſecundā fecit:Si ius eſt patri, etiam propter matrimonium abdicandi,An liberū huic fuerit,non parere cum iuraſſet. Hoc in hæc diuiſit: An nemo iureiurando teneatur, quo per neceſſitatem adactus eſt: An expleuerit iuſiurandum,ducendo illam vxorem: An etiam ſi non expleuit, non teneatur religione, qui coactus aliquid contra iuſiurandum fecit: hunc autem cogi à patre ſuper iuſiurandum facit: An poſſit parere patri: An debeat. Hic de meritis puellæ & moribus.

COLOR. Colore hoc vſus eſt *Latro* pro patre: Puellam non miſericordia motam, ſed libidine: & ideo non eſſe beneficium. In argumētis elegāter hanc partē tractauit: Etiam ſi beneficium dediſſet,non eſſe ſic referendam gratiam.deinde beneficiū eſſe quod iudicio detur,non quod furore aut morbo.*Hiſpo Romanus* alio colore dixit:Illam non amore adoleſcētis,ſed odio patris ſui ſecutam eſſe.Voluit ille & amoris cōmendationem detrahere. *Buteo* lōge accerſito colore vſus eſt: voluit eam nubere nō inuito patre, ſed ſecreto ſuadente, palam diſſimulante totū hoc geſtum . ratione illa honeſtam condicionem nuptiarū inuentam, cū alio nullo modo poſſet. neq; enim aliter illos effugere potuiſſe, niſi patiēte patre.Sed aiebat *Latro*,non eſſe tanti,detrahere illi commēdationem ſoluti adoleſcētis,vt detraheretur inuidia relicti patris.*Fuſcus Arelius* egregie declamauit: Nō enim propter nuptias orbæ dimitti illam,ſed quamuis orba non eſſet, eijci iuſſit. nō aliam ſibi magis placere,ſed illam diſplicere dixit:& hoc quod *Latro* tranſcurrerat,preſſit. Timere ſe puellam temerariam, inter piratas natam,inter piratas educatam, impiam in patrem. *Gallio* illud quod omnes ſcholaſtici tranſierūt,dixit: Timere ſe,ne hæc ſpeculatrix eſſet, & piratis omnes occaſiones indicaret: aut certe ne videretur . nolle ſe ſuſpectū eſſe reip. illi iuraſſe? timuit, ne à puella videretur improbe iuſiurandum exegiſſe. Ne quid liberi ſibi eſſet,adiecit,iuraſſe per patrem.*Triarius* dum ſententiam puerilem captat,inepte dixit,Iuraſſe & ſe per orbam. Aiebat enim *Ceſtius*,valde hanc fieri orbam, etiam ſi iuraſſet.

Latro aiebat quoque iuſiurandum ineptum eſſe: nihil enim minus conuenire, quàm aliquem per patrem iurare, patrem relicturæ. Omnes honeſtam matrem puellæ dederunt: omnes dixerunt eam miſericordia motam, non amore. Solus *Pollio* iudicio feciſſe vult eam: etiam à miſericordia diſceſſiſſe. dixit enim illam non potuiſſe cum piratis viuere. Vt primum honeſtam occaſionem inuenerit diſcedendi, diſceſſiſſe. *Q. Haterius* à parte patris pulcherrimam imaginem mouit. Cœpit enim ſubito quo ſolebat curſu orationis feruere, quaſi exaudiret aliquem tumultum, vaſtari omnia ac rapi, comburi incendijs villas, fugas agreſtium: & cum omnia impleſſet terrore, adiecit: Quid exhorruiſti adoleſcens? ſocer tuus venit. *Glyconis* valde leuis & Græca ſententia eſt. * * * Tolerabilem dixit illam rem, cum iuriſiurandi vim deſcriberet: hoc eſſe quod fœdera ſanciret, quo aſtringeretur exercitus. * * *

Artemon circa eundem ſenſum verſatus eſt à parte adoleſcentis, cum dixiſſet relictum patrem, adiecit. * * *

Tyrannicida à piratis dimiſſus. CONTROVERSIA VII.

LEX. LIBERI PARENTES ALANT, AVT VINCIANTVR. Thema. *Quidam alterum fratrem tyrannum occidit: alterũ in adulterio deprehenſum, deprecante patre, interfecit. A piratis captus ſcripſit patri de redemptione. Pater piratis epiſtolam ſcripſit, ſi præcidiſſẽt manus, duplam pecuniam ſe daturum. piratæ illum dimiſerunt. patrem egentem non alit.*

PRO TYRANNICIDA *Porcij Latronis.* Da mihi epiſtolam eſurientis iſtius. Manus, inquit, præcidantur. in quam partem corporis durius ſæuitia incurrat? cetera membra mea ſunt, manus publicæ ſunt. Talem me dimittite, qualem à piratis recepiſtis. Non habeo quod de fortuna queri poſſim, eum qui manus meas cõfigit. [a] Si præcideritis, inquit, manus: Si iraſceris: ſcribe potius, Si occideritis. [b] Tyrannicida exitum tyranni rogo. Non timeo, ne manus quas piratæ ſoluerunt, iudices alligent. Ex omnibus quæ mihi fortuna terra marique priuatim mala publiceque congeſſit, tyrannum, adulterum, piratas, nihil expertus ſum durius quàm patrem. Tyrannus cum timeret manus meas, non præcidit. iniuria matrimonij nihil abſtulit corpori. piratæ quaſi beneficio meo viuerent, gratis miſerti ſunt. Vnum hoſtem inexorabilem habui. quòd felici re, quòd ſubito inimico, non ante tyrannidem nauigaui. Genui, inquit, educaui. nempe iſtud beneficium & tyranno præſtitiſti, & adultero. Has manus ſi per te redimere non potes, rem publicam appella. Adulter cum manibus ſepultus, tyrannus cum manibus proiectus eſt. Magnis ſceleribus iura naturæ intereũt. non magis tu pater quàm illi fratres. Audite nouam captiui vicem. Tutus ſum, ſi pater meus nihil habet. Quicquid habes, pro redemptione filij mitte: non eſt quòd timeas: non deerunt tibi alimenta, cum dixeris tyrannicidæ patrem. Pro adultero filio rogas? quærite nunc quomodo tyranni fiant. *Ceſtij Pij.* Cedo mihi epiſtolas patris. quæris vnde habeam, cum mihi nullas miſeris? Duplam dabo pecuniam. apparet, pro vnico filio rogat. Duplam pecuniam dabo: vnam ſummam pro filio, alteram pro tyrannicida. Si manus præcideritis. hoc nec adultero fecimus, nec tyranno. Non habui pecuniam; ſed rogare illos potes. & audacter roga; in miſericordes piratas incidi. Quare non alo? quia captum filium tuum, age: parum eſt, ſi dixero, non redemiſti. Alere non poſſum: perdidi manus. non credis? epiſtolam lege. Duplam pecuniam dabas, auaris dabas, piratis dabas. ſic excuſabant piratæ, ipſas mihi cum præciderẽt manus: Pater iuſſit, aiebant. magnum facinus eſt, ſed magno licet. Egens ſum, inquit. mentiris. Cedo mihi patris mei cenſum. Quid ergo alis patrem? dimiſſus fortaſſe promittam; cum rogaueris, nihil paciſcor. [c] Etiamnum manus meas petis? nega tuã eſſe epiſtolam, & habes argumentum. dic, Ego rogare pro adultero ſoleo. Qui non aluit, inquit, patrem, alligetur. Plus de manibus meis timui. *Cornelij Hiſpani.* Quid me rogarit pater, neſcio: publica vindicta cruentum gladium priuato tyranno impreſſi. Captum me piratæ nihil aliud quàm alligauerunt. *Q. Pius.* Duplam pecuniam dabo. Polliceris, inquam. petitur vnde tantas patrimonij vires habeas. etiamnum, tanquam de tyranni arca loqueris. Corrupit frater vxorem meam, quam nec tyrannus violauerat. Vt pretium piratæ conſtituerunt: Gauiſus ſum, inquam. locuples pater poterat dare, etiam ſi duplam popoſciſſent. Remiſerunt me reipub. cum manibus, patri cum epiſtolis. *Pompeij Silonis.* Pactus ſum de redemptione. ſcripſi patri. quicunque pro tyrannicida veſtro pependiſtis, certum habeo, ſolliciti optatis, vt hæ litteræ ad patrem perueniant. Egeo, inquit. ſic ſubito? Quod ex toto emi non debet, duplo emit. *Arellij Fuſci patris.* Cauſam meam tenui apud eos, qui nihil debebant manibus meis. Tunc primum egere queritur iſte, cum manus meas vidit. Quid mirum, ſi non putauerunt turpe piratæ, accipere mer-

cedem quã pater dabat?Ades pietas.ſi ſancte vixi &innocẽter,effice vt iſte manus meas, qui odit, deſideret. Tarde mihi epiſtola ſolui videbatur.Hoc prorſus ad fabulas,repleto ſceleribꝰ noſtro ſaeculo,deerat,vt narraretur aliquis ſolutus à piratis,& alligatus à patre. *Blandus*.Hic qui vnde viuat non habet,quàm care tyrannicide veſtro ſe mancipat? quid agis pirata filij,piratarum magiſter,eius crudelitatis emptor,cuiꝰ nec pirata venditor eſt? *Romani Hiſponis* Pater piratis ſalutem.Hanc eripis filio.duplã dabo.Quid neceſſe eſt?potui vilius ſolui.Vt præcidatis manus.Obſtupuerũt piratae:& cum dimitterent,dixerũt, i,dic patri tuo,non omnia piratas vendere.*Mentonis*,Adhuc,Iudices,tãquã pro manibus meis egi.verum eſt confitendum,vobis remiſſæ ſunt.Exhibeo reſpublica piratarũ depoſitum tibi.manus hæc tuæ ſaluæ ad te perlatæ ſunt.Fac quod voles. illud vnum rogo , ſi peccauerunt,cuilibet tu vinciẽdas trade. ſi iſti tradis,ſic alligabit quomodo voluit.præcidet. *Allegij Flauij*. Adhuc qualem optem patrem,neſcio.diuitem?debilitat.egẽtem?alligat.[d] neutrum manibus meis expedit.Duplam dabo,vt manus præcidatis.Filiũ minus crudelẽ habuiſti. *Marillij*.Vt allata eſt epiſtola,coeperũtque eam piratæ ſoluere,vt recitata dupla in epiſtola pecunia eſt:Hic eſt,inquam,pater,quem vobis laudaueram. *Triarij*.Vbi eſt patrimonium tuum illud,quo tyrannos inſtruis, quo adulteros facis? vbi eſt? certe in me nil impendiſti.

PARS altera.*Silij Baſſi*.Infelix futura eſt etiam victoria mea. ſi non tenuero cauſam , fame moriar:ſi tenuero,hoc tantum conſequar,ne fame moriar.Duxi vxorem nimiũ foecundã:peperit mihi tria neſcio quæ prodigia,variis generibus inter ſe & me furẽtia:vnũ qui poſſet patriam opprimere,alium qui fratrem violare,aliũ qui patrẽ. Teſtor,Iudices, omnes ciues meos.vna ſeruiuimus,nemo tyrannidẽ me vno ſenſit magis. Argumẽtũ habeo maximum,quòd viuo.Non peperciſſetis mihi,ſi putaſſetis me patrẽ tyranni.Dũ inter ſe pugnant,vicit reſpub.Reliqui duo,quia nõ poterant in nos,inter ſe tyrãnidẽ exercuerũt.Habebat iſte neſcio quam vxorẽ, quã in arce cognouerat. Si alligare te poſſem, proficiſcentem alligaſſem. Non opus eſt tibi magna impẽſa ad ſuſtinendũ patrẽ.tu mecũ alimẽta partire.nolo me tã bene alas,quàm ego te alui :nolo ignoſcas mihi quicquid paſſus es,quicquid timuiſti patrem. poſce flagella,ſcinde rugas, vltores ſubiice ignes , & mortuam hanc partem, quæ tantum in contumeliã ſuã ſpirat , quia extingui nõ poteſt, exure.ſi parum eſt,fac quod ais ne piratas quidẽ feciſſe,manus præcide.exhibeo tibi. hæ ſunt illæ,quæ quidlibet ſcribũt.Vbi eſt gladius tuus?ſtringe.tyrãno licuit vulnere mori: adulter vno ictu breuiter confectus eſt:pater te pro beneficio ſimilẽ ſortem rogo. ne tu quidem apud piratas famẽ timuiſti.neminẽ tyrannus ſic torſit.*Porcij Latronis*. Fili, nihil amplius quàm famẽ deprecor: ſi tamẽ inexorabilis es,illud pro beneficio peto,vt aut tãquã adulter moriar, aut tanquã tyrannus. Par erat vtriuſque fortuna illo tempore.tu alligatus eras,ego ſenectute immobilis,& vincto ſimillimus:tu in ſollicitudine,ego in omnium meorum ſolitudine:tu lucem non videbas, ego etiam modicã. hoc vnũ inter nos intereſt,quòd tu etiam à piratis cibum accepiſti. *Blandi*. Deprecabar non pro adultero, ſed pro domo;ne fratrem occideret;tyrannicidium inquinaret;patrem reſpergeret. roganti mihi,& has interponenti manus pæne præcidit. Hæc ſententia deridebatur à Latrone,tanquam puerilis.Hoc & pro iſto eſt,vt aliquem ex ſuis reliquiſſe videatur,quem non occiderit. *Vibij Rufi*. Hæ nempe ſcripſerunt epiſtolam manus.præbeo. præcide, & ale. *Pompeij Silonis*. LIBERI PARENTES ALANT, AVT VINCIANTVR. ad te legem meam transfero,licet alliges,& alas.

DIVISIO. Fere hac vſi ſunt diuiſione : An lex cauſam nec patris nec filij æſtimet,ſed hominis:Pater an filio alendus ſit.Dixit legem hanc pro malis patribus ſcriptam eſſe,bonos etiam ſine lege ali. An omnes alendi ſint.An hic alendus ſit. Hanc quæſtionẽ *Latro* in hæc diuiſit.An alendus ſit,quòd filium à piratis non redemit.hoc loco quærit,An potuiſſet redimere,An voluiſſet.deinde,An alendus ſit , ſi etiã præcidi filij manus voluerit. nouiſſime,An præcidi voluerit. *Hiſpo Romanus* ſeparatim quaſi iuris quæſtionẽ fecit,An qui non redemit filium,non poſſit ab eo alimenta petere.Sed hoc vtraque quæſtio cõtinet,vt aiebat Gallio,& prior in qua quæritur:An omnis pater alendus ſit: dicitur enim: Quid ſi quis filiũ excaecauerit?quid ſi quis nõ redemerit?Et cũ ad alterã quæſtionẽ ventũ eſt,in qua quæritur,An hic pater alẽdꝰ ſit:nihil aliud dici poteſt,quare nõ alatur,quàm quòd non redemit;quàm quòd duplam promiſit,vt manus præciderẽtur.Græcorũ improbam quæſtionẽ ſatis erit in eiuſmodi controuerſiis ſemel aut iterum annotaſſe , An in tyrannicidam vti parte hac lege poſſit.quaſi enim ſacras& publicas manus eſſe:in quas ne piratae quidem licere quicquam putant. Noſtri hoc genus quaeſtionis ſummouerunt.

Silo Pompeius non eis tantum vſus eſt quibus ceteri, cum dicerent hunc patrē nō debere ali, quòd non redemiſſet filiũ, & quòd præcidi manus filio voluiſſet: ſed à priuatis cauſis trāſit ad publicam cauſam. dixit enim, non debere ali hominē pernicioſum Reip. qui tyrānum filium habuiſſet, qui deſideraſſet amiſſum, quòd nō vindicaſſet. Sed negauit vllā aliam cauſam illi eſſe perſequendi tyrannicidā, niſi libertatem publicā: & deſcripſit mores hominis impij, cruenti: qui quia per liberos non poſſet, per piratas tyrannidē exercere: vt liberius diceret, latrociniũ filio dedit. & illud in hac parte laudatũ eſt à Silone declamante. Coeperat hoc tractare, non debere ali tyranni patrem, omnibus fauētibus illum fame necandum: & cum diu preſſiſſet, illum tyranni patrem eſſe adiecit: Aude poſtulare vt illud tibi proſit, quòd tyrannicidæ pater es *Blandus* hunc ſenſum, cum poſtero die declamaret, in ironiam vertit: & cum obieciſſet, quòd tyranni pater eſſet, adiecit: Nolite illum auerſari. habet quod opponat. & adulteri pater eſt.

Color. Colorem pro patre alius alium introduxit. *Fuſcus* iratum ſe illi confeſſus eſt fuiſſe; quòd fratrē in conſpectu patris occidiſſet: & huic loco vehementer inſtitit, cũ nemo hoc tyrānus, nemo pirata feciſſet. Iratus, inquit, ob hoc ipſum fui, quòd hoc ſcelere, etiam tyrannicidiũ inquinaueras. apparet te morbo quodā aduerſus tuos furere: & ſeruauit hunc actionis tenorem. Iratus fui, hodieque paciſcor, nec quæror. nec ſe demiſit in preces aut rogauit, ſed iure patrio vſus eſt. Illud ad excuſandam epiſtolæ crudelitatē adiiciebat: Scripſi piratis, non eo animo vt manus tibi prædicerentur, ſed vt exprobarem tibi cruentas in conſpectu patris fraterno ſanguine manus: tutò autem ſcribebā, ſciebā enim piratas non facturos, niſi pecuniam accepiſſent, quam nō mittebam. Quamobrē neque præciderunt: & ſi ſperaſſent, vtique præcidiſſent. Sed apparuit illas epiſtolas iraſcentis eſſe, nō promittentis. In vltimo deſcripſit, quàm miſer futur⁹ eſſet, alimēta accipiens illis manibus, quas paulo ante ſpectauerat fratrē occidentes: & adiecit, quod aiebat præceptore ſuo dicente, ſumma cum admiratione exceptũ, illud Homeri Priamo aptũ: Δεινὰς αἰδροφόνους αἵ οἱ πολέας κτάνον υἷας. *Silo Pompeius* & ipſe iram faſſus eſt. aiebat enim nō habiturum fidem, ſi ſe negaſſet iratum fuiſſe: ſed iræ cauſam non dixit. *Q. Fuſcus* transeundas aiebat eas offenſas, quib⁹ ille gloriaretur. hanc cauſam poſuit, quòd relictus eſſet ab vnico filio; quòd inuito ſe nauigaſſet: cum videret ſenem orbum iam paene egentē, iā tum illum fugiſſe, ne aleret: & ad preces patrem deduxit, & rogauit in epilogo filium. Et *Sparſum* hoc colore declamaſſe memini, hominem inter ſcholaſticos ſanum, inter ſanos ſcholaſticum. *Ceſtius* alio colore vſus eſt. dixit enim, non iram illam patris fuiſſe, ſed calliditatem: Non habebam, inquit, vnde redimerem. Quem rogarem pecuniā in tam auara ciuitate, in qua ne filij quidem patres alunt? vſus ſum conſilio. ſciebam piratas nō crudeles eſſe, ſed auaros. volui efficere vt deſperatēt illũ redimi, & propter hoc ſuperuacuũ, & cum impenſa futurum, dimitterent. An prudēter cogitauerim, neſcio. feliciter certe cogitaui. poſt epiſtolas illas quas accuſat, dimiſſus eſt. *Latro* ſe totum ab iſtis remouit coloribus, & aduocauit vires ſuas tāto totius actionis impetu, vt attonitos homines tenuerit. hoc enim colore vſus eſt: Neſcio quid ſcripſerim: olim iam mihi excuſſa mens eſt, ex quo vidi filium vnum in arce, alterum in adulterio, tertiũ in parricidio: ex quo reſperſus ſũ ſanguine morientis filij, ex quo relictus ſum ſolus, ſenex, orbus, egēs, odi meos. Hic color illius viribus approbandus eſt. Quanto enim opus eſt, vt aliquis accuſando ſe miſerabilē faciat? *Albutius* omnes colores miſcuit: & vt hoc liberum eſſet, patronũ patri dedit, nec voluit narrare. Ad propoſitionem coepit. Alimēta pater à filio petit. deinde cũ ad defendendũ venit, quòd ſcripſit duplam ſe daturum, ſi manus præcidiſſent, primũ Latroniano colore vſus eſt. Hoc inquit, reſpōdeo, neſcit quid fecerit, in inſaniā malis actus eſt. hic philoſophicũ locũ introduxit, quomodo magnis calamitatibus animi euerterentur, deinde anthypophorā ſumpſit. Mētiris. Ille vero iratus fuit. Cogis, inquit, me dicere, iratũ tibi merito fuiſſe. Executus eſt omnia. hoc illi inter cetera obiecit, quòd occupās fratrē ſuũ ignoraſſet aut diſſimulaſſet: ait tyrannicidio quoque eius cōmendationem facere. deinde ad illum colorem redit Ceſtianũ: Sed illum puto cōſilio feciſſe quæ fecit quid ergo? quid iſte tandē dicit quare ſcripſiſſet? nihil dixit. flet; mori vult, ſed nō fame. In hac declamatione hanc *Albutius* ſententiā dixit dubiam inter admirantes & deridētes: Panē quem cani das, patri non das. *Glycon* egregie dixit. * *Gorgonius* fuit Buteonis auditor, poſtea ſcholae quoque ſucceſſor, vocis obtuſæ, ſed pugnaciſſimæ, cui Baro ſcurra rem venuſtiſſimam dixit: Centum raucorum vocem habes. Hic putauit varium colorem ſe excogitaſſe pro patre: Ego, inquit, dictaui, *Duplam dabo, ſi manus non præcideritis*, librario vna ſyllaba excidit, *Non*: & ſcripſit, *ſi præcideritis*. Digna res, quæ voce illa dicere

tur. *Artemon* dixit: * *Andreas* dixit: * *Nicetes* dixit. *

Ter fortis. CONTROVERSIA VIII.

LEX. QVI TER FORTITER FECERIT, MILITIA VACET. Thema. *Ter pater fortem in acie, quarto volentem exire retinet: nolentem abdicat.*

CONTRA TER FORTEM. *Porcij Latronis.* Miserrimus pater iam non viderem filium nisi abdicarē. fortis plus quàm aut legi aut patri sat est. Tertio mihi non redditus, sed relatus est. quod patriæ superest, patri vindico. fugit me filius, & quidē ad hostem. Quousque pauidus proeliorum nuntios expectabo? fili, mihi vacationem peto. *Cestij Pij.* Abdico filium, vt habeam. non minus vacatio mea Reip. profuit, quàm militia. duxi vxorē. Sic descendit in narrationem. Tertio. audiui velut denuntiantis deos. Faciat adolescens iam felicitatis suæ finem. Ego à diis vacationem in vnam pugnam petij. Accidat, inquam, quicquid timeo, si illū amplius in aciem dimisero. Cum diis pactus sum. Non timeo, inquit. Hoc est cur timeam. Obiicitur mihi, quòd me filius oderit. *Arellij Fusci patris* O me filio pugnante iam lassum. Magna omnia sunt. Nihil hoc putas, quod viri fortis pater timet? Miserum me. iam hosti nimis notus sum, [a]iam pro te nescio quid etiā lex timet. Miraris, si quod legi satis est, patri nimis est? Nunquid luxuriam, inquit, obiicis? ego vero te etiā morari posco inter voluptates. Quousque in duro castrorū iacebis cubiculo? quousque somnum classico rumpes? quousque cruentus viues? simus hilares: trium victoriarū vota soluenda sunt. Tot acies sustinuisti, tot vulnera: possum cū Repu. queri. sero dimitteris. Subinde audio te dicentē, Malo gloriā quàm vitam. Hoc ergo me exanimat, quòd mori tibi tam facile est. Denique vno quiesce bello. *Pompeij Silonis.* Causa abdicandi est, ne sine filio viuam: quem tādiu non viderem, nisi abdicarem. Abdicatio mea in potestate abdicati est. *Romani Hisponis.* Quid fatigatae felicitati molestus es? quid expectas, donec castris eiiciaris? *Mentonis.* Erubescit Resp. tam cicatricoso milite vti. Non oportet tantam virtutem sine successore concedere. ducenda vxor est. sed iam nunc te admoneo ne vnum tollas. *Cornelij Hispani.* Non ante te retinere coepi, quàm dimisit Respu. Nullum iam tibi vulnus, nisi per cicatricem imprimi potest. adhuc diutius fuisti cum hoste quàm apud patrem. Domi tantum sanatus es. *Iulij Othonis patris.* Optimus virtutis finis est, antequam deficias, desinere.

[b] EX ALTERA parte. * * * Ter fortiter pugnantem abdicas, certe abdicatis pugnare licet. *Albutij Sili.* Quis hic subitus insonuit tumultus? nunquid imperator vocat? venio. Plurimū in prima acie laboraui. pudet me, ter victi militāt. *P. Aspernatis.* Quousque, inquit, periclitaberis? Bene habet, Iudices: pater me putat dignum esse qui saluꝰ sim. Senator post sexagesimū & quintū annum in curiā venire non cogitur, nec vetatur. Prætorio licet prætexta toga vti festis, aut sollemnibus diebus: nūquid necesse est? Quicquid aut præmij aut honoris nomine datur, in vtramq; partem sumi liceat: alioquin desinit praemiū esse, cui necessitas iūgitur. Parco tibi pater: qui gloria nos immortales fieri dicebas, qui ex acie redeūtis vulnera osculabaris. Ad hæc noua & diuersa imperia subito me circumagi putas posse? non ita est. Ille in nos dominatur affectus, qui animum primꝰ intrauit. Luxuria, auaritia, desidia, iniustitia, timor, non dediscuntur: & quotidie hæc omnia aut castigantur, aut puniuntur: in tantum etiam vitiorum tenaces sumꝰ. Crede mihi pater; non sum mei iuris, cū ille proelij clamor exortus est: inuadere hostis libet, obstantis cuneos gladiis diducere: hic impetus, hic ardor animi, domum tuam trinis hostiū spoliis adornauit: huic supplicationes illas debeo. propter hoc me etiam cum abdicas, diligis. nō animus, non lingua constat: in alieno opere deprehēsus sum: toga ipsa humeris nō cedit. Ad obsidendum hostem, ad occupandum castris locum, ad intercipiendos hostiū commeatus ire iusseris. otiū imperas animo non otioso. Quotiescūq; tumultus aliquis exortus est, in me ciuium diriguntur oculi, meas spectant manus: & adhuc (verum dicēdum) nihil patria debet mihi: nūquā pugnaui, nisi coactus. Credisne quicquid refero tibi? scimus quem vitæ cursum agamus: eadem pericula nos vbique circumstant, & totidē viae ad mortem sunt Interdū cōtinuatus labor firmiores facit: sæpe quos labor roborauerat, desidia consumpsit. *Marillij.* Sine me aliquod meritum in patriā conferre: adhuc militia mea legis munus est. Pugnabo & abdicatus: nec verebor: ne vilis sit opera mea patriæ. Athenienses abdicato vicerunt duce. [c]Quantum inter illum & me interest? ille abdicationem virtute deleuit, ego merui.

DIVISIO. Prima quæstio illa ab omnibus facta est vulgaris: An filius ob id, quòd sui iu-

ris ſit,abdicari poſſit.deinde,An debeat. Hæc tota tractationis eſt.Græci illam quæſtionem primam ſolent tentare quam Romanae aures non ferunt.An vir fortis abdicari poſſit. Non video autem quid allaturi ſint, quare non poſſit. nam quod & vir fortis eſt, & totiens fortiter egit,non plus iuris illi adfert,ſed plus commendationis.

Color. Colorem à parte patris quidam duriorẽ fecerunt:voluerunt enim videri inuiſum filio patrem:itaque malle illum cum hoſtibus viuere,quàm cũ patre:paene omnes eſſe adoleſcentem inſatiabilẽ gloriæ:ſed propter ipſum patri & moderandum & continendum.Quidam ex toto ad patris indulgentiã refugerunt:& nõ diſputauerũt hoc modo,quo Silo Pompeius diſputauit; qui ſic diuiſit, vt diceret:Etiã ſi patrem non haberes, deſinere debebas.quia patrẽ habes,deſinere debes,quia pater vetat.Facit illo modo quo Gallio,qui ſic diuiſit hanc partẽ:Hoc impero Reip.cauſa,tua cauſa, mea cauſa. ſequẽtia duo videtis quemadmodũ potuerit implere:illud Rei.cauſa imperare,ſic tractauit. Primum vt pluribus iuuenibus pateat ad virtutem aditus;nõ debere omniũ occaſionẽ fortiter faciendi ab vno occupari:deinde expedire Reip. non videri tantũ ex vno pendere, futurum vt & animi hoſtium creſcerẽt,& ſuorũ frangerẽtur,ſi caſu vir fortis occidiſſet Ad vltimũ,vtile eſſe Reip. ter fortem ſeruari,vt ſit qui oſtendatur iuuentuti. iã illũ magis poſſe ornamentũ eſſe quàm præſidium.Illum ſenſum veterem. Iam pro viro forti neſcio quid etiã lex timet,hoc loco *Gallus* poſuit.hoc quoq; inquit:Ter viro forti aut diffidit,aut conſulit.Nec illam quidẽ ſecuti ſunt tractationẽ,qua vſus eſt *Blandus*, qui dixit: Militia tibi ſuperuacua eſt,inuidioſa eſt,periculoſa eſt.Superuacua eſt: quia nõ cogeris, immo verecunde vetaris.Gloriæ cauſa aliquis militat:cõſecut⁹es gloriã.vacationis cauſa:conſecutus es præmium.Tria domi præmia ſunt.Et ſic trãſiit ,vt diceret, inuidioſum eſſe,vnũ hominẽ totiens optare omnes honores intercipere. Quàm periculoſa res eſſet inuidia,quàm magnos viros oppreſſiſſet.Hic exempla.Periculoſam eſſe militiam, eodẽ loco collegit.Illud vnum adiecit de lege,Non poſſe illũ iam fortiter facere, quia omnes illum hoſtes peterent:& adiecit.Ideo lex ter fortẽ dimiſit,ſcit illũ iam obſeruari ab hoſte.His ergo omiſſis,illi qui amantem patrẽ induxerant,hoc genere egerũt: Nõ poſſum pati,nõ poſſum deſideriũ tui ſuſtinere.Hoc loco *Aeſchines* ex bonis declamatoribus,cũ diceret. * *Non me gloria cupidiorem tui fecit,non omnibus admirãda virtus. Cõfitebor,inquit,affectus patris:quos vt quiſque volet,interpretetur.Videbatur hic,dũ indulgentiam exprimit,non ſeruaſſe dignitatem patris.Placebat autẽ Latroni,potius ratione retineri patrem,quàm affectu:cum in ratione habeat aliquem locũ & affectus.*Aſprenas* colorem ſecutus eſt longe aliũ:dixit enim,ſe nõ negare Reip.viri fortis operas.ſed ad neceſſarios vſus reſeruare.Si magnum aliquod bellũ incidat,tũc & veteranos vocari ad arma.Et illa ſẽtentia eius hoc loco valde laudata eſt:Nũc illi militẽt quibus neceſſe eſt:tu militabis,ſi erit neceſſe.Sic veniſſe populum Rom.ad Scipionem Aemilianũ,cũ maius bellum Numantinũ apparuiſſet:quàm quod alij duces ſuſtinere poſſent. Magnũ interuallum inter Numãtiam & Carthaginem Scipioni datum.Sic ad Pompeium, cũ piratæ maria clauſiſſent.Magna præſidia non eſſe conſumenda.Hoc loco *Aſprenas* de lege dixit & ipſe ſententiam.Videlicet ad hos caſus lex ter fortem ſepoſuit.A parte filij colorẽ induxerunt quidam,vt illum cupidum gloriæ & bellicoſum facerent. *Nicetes* quidẽ hoc vſus eſt verbo * * * & ſic egit, vt quereretur quòd ceſſarent manus ſuæ,quòd inermes eſſent. *Latroni* nõ placebat hic color:malebat adoleſcẽtẽ iudicio,quàm morbo militare.Hoc eſt,inquit,quod pater efficaciter dicat,detrahere illũ operibus ſuis.glomerarium,ſanguinarium,quem nec pater poſſit retinere,nec lex dimittere.Quidã pacti ſunt cũ patre,tanquã *Mento*:qui dixit ſemel tantũ ſe militare velle,vt aliquid videretur Reip. ſupra legem præſtitiſſe.Quidam perpetuam denũtiauerũt militiã, quàm diu vires fuiſſent,non defuturũ Reip. virum fortem. Non probabat hunc colorem *Latro*. Negabat patri abſcindendã ſpem filij in perpetuum.*Vibius Rufus* hoc colore egit quo Mento:ſed illud adiecit peruenire ad ſe voces inuidorũ illas:Nũquid ampli⁹ pugnauit,quàm quod neceſſe illi fuit?Quidam hoc compoſitũ & ſimulatũ inter nos putauerunt , vt ego militare vellem,tu vetares. *Latro* vehemẽter egit à parte patris,& adiecit: Abdicato nõ permittam exire,iniiciam manus,tenebo.nouiſſime ante limen exeuntis cadauer hoc ſternam. vt ad hoſtem peruenias,patrem calca. Putabat Plancus, ſummus declamator,Latronis hunc ſenſum , à Latrone fortius dictum , à Lesbocle Græco tenerius , qui dixit ſic: χείσομαι ὡς τεῖχος, τὸ τάφρον ὑπέρβηθι, καὶ πατέρα. *Fuſcus Arellius* religioſe patrem induxit omnibus territum:aiebat præceptorem ſuum in hac controuerſia deſcribentem pericula futuri proelij , Homeri verſus ob hoc edidiſſe : Δαιμόνιε φθίσει σε τὸ σὸν μένος. *Gly-*

con dixit. * * * *Aeſchines* non ille orator, tunc enim non declamandi ſtudium erat, ſed hic ex declamatoribus dixit nobis cũ denuntiaret filio periculũ, & præſagiis tangi ſe, diceret. * * * *Diocles Caryſtius* dixit ſententiam, quæ non in declamatione tantum poſſet placere, ſed etiam in ſolidiore aliquo ſcripti genere, cum de fortunæ varietate locum diceret. * * *Dorion* dixit, rem paulo quidem elatiorem, quàm preſſa & ciuilis oratio recipit, ſed qua egregie attonitos patris affectus exprimeret. * *

M. ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIBER SECVNDVS.

Seneca Novato, Senecae, Melae filiis salvtem.

CVM repeterem quos vnquam bene declamantes audiſſem, occurrit mihi inter alios Fabianus philoſophus: qui adoleſcens admodum, tantæ opinionis in declamando, quantæ poſtea in diſputando fuit. Exercebatur apud Arellium Fuſcum: cuius genus dicendi imitatus, plus deinde laboris impendit, vt ſimilitudinem eius effugeret, quàm impenderat, vt exprimeret. Erat explicatio Fuſci Arellij, ſplendida quidem, ſed operoſa & implicita: cultus nimis exquiſitus: compoſitio verborum mollior, quàm vt illam tam ſanctis fortibusque præceptis præparans ſe animus pati poſſet. Summa inæqualitas orationis, quæ modo exilis erat, modo nimia licentia vaga & effuſa principia, argumenta, narrationes aridæ dicebantur In deſcriptionibus extra legem omnibus verbis dummodo niterent, permiſſa libertas. Nihil acre, nihil ſolidum,[a] nihil horridum. Splendida oratio, & magis laſciua quàm laeta. Ab hac cito ſe Fabianus ſeparauit: & luxuriam quidem cum voluit, abiecit: obſcuritatem non potuit euadere. Hæc illum vſque in philoſophiam proſecuta eſt. Sæpe min⁹ quàm audienti ſatis eſt, eloquitur: & in sũma eius [b]ac ſimpliciſſima facultate dicendi, antiquorum tamen vitiorum remanent veſtigia. Quædã tã ſubito deſinũt, vt nõ breuia ſint, ſed abrupta. Dicebat autẽ Fabianus fere dulces ſententias: & quotiẽs incidebat aliqua materia, quæ cõuiciũ ſæculi reciperet, inſpirabat magno magis quã acri animo. Deerat illi oratoriũ robur,[c] & ille pugnatorius mucro: ſplẽdor vero velut volũtarius non elaboratae orationi aderat. Vultus dicẽtis lenis, & pro trãquillitate morũ remiſſus: vocis nulla contentio, nulla corporis aſſeueratio, cum verba velut iniuſſa fluerẽt. Iã videlicet compoſitus & pacatus anim⁹,[d] cũ veros cõpreſſiſſet affectus, & iram dolorẽq; procul expuliſſet,[e] parũ bene imitari poterat, quæ effugerat. Suaſoriis aptior erat: locorũ habitus fluminumque decurſus, & vrbiũ ſitus, moresq; populorũ, nemo deſcripſit abũdãtius. Nũquam inopia verbi ſubſtitit, ſed velociſſimo curſu ac facillimo omnes res beata circũfluebat oratio Hæc eo libentius, Mela, fili cariſſime, refero, quia video animũ tuũ à ciuilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu auerſum, hoc vnũ concupiſcẽtẽ nihil concupiſcere, vt eloquentiæ tantũ ſtudeas. facilis ab hac in omnes artes decurſus eſt. Inſtruit etiã, quos non ſibi exercet. Nec eſt quòd inſidias putes tibi fieri, quaſi id agã, vt te bene cedẽtis ſtudij labor teneat. Ego vero nõ ſum bonæ mẽtis impedimẽtũ: perge quò inclinat animus: & paterno contẽtus ordine, ſubduc fortunæ magnã tui partẽ. Erat quidem tibi maius ingenium quàm fratribus tuis, omnium bonarum artiũ capaciſſimũ: eſt & hoc ipſum melioris ingenij pignus, non corrumpi bonitate eius, vt illo male vtaris. Sed quoniã fratribus tuis ambitioſæ curæ ſunt, foroque ſe & honoribus parãt, in quibus ipſa quæ ſperantur timenda ſunt: ego quoq; aliquãdo eius proceſſus auidus, & hortator, laudatorque vel periculoſæ, dum honeſtæ modo, induſtriæ, duobus filiis nauigantib⁹, te in portu retineo. Sed proderit tibi in illa quæ tota mente agitas, declamandi exercitatio, ſicut Fabiano profuit: qui vt aliquando, cum Sextiũ audiret, nihilomin⁹ declamitabat, & tã diligenter, vt putares illũ [f]illi ſtudio parari, nõ per illud alteri præparari. Habuit etiã Blandum rhetorem præceptorem, qui eques Romanus Romæ docuit. Ante illum intra libertinos[g] præceptores pulcherrimæ diſciplinæ continebantur: & minime probabili more, turpe erat docere, quod honeſtum erat diſcere.[h] Nam primus omnium Latinus rhetor Romæ fuit, puero Cicerone, Plotius. Apud Blandum diutius quàm apud Fuſcum

Arellium ſtuduit,ſed cum iam transfugiſſet,eo tempore quo eloquentiae ſtudebat, nõ eloquentiae cauſa.Scio futurum, vt auditis eius ſententiis, cupiatis multas audire. Sed nec ille diu declamationibus vacabat :[i] & ego tanto minorem natu quàm ipſe erat audiebam quotiens inciderat,non quotiens volueram.In hunc ergo libellum quæcunque ab illo dicta teneo,conferam.

[a] *Adoptandus poſt tres abdicatos.* CONTROVERSIA I.

THEMA. *Diues tres filios abdicauit, petit à paupere vnicum filium in adoptionem. pauper dare vult nolentem ire, abdicat. Contradicitur.*

PRO ADOPTANDO. *Porcij Latronis* Hanccine meam eſſe fortunam? Eodem tempore & abdicor & adoptor. Iſta videlicet domus adoleſcentẽ me non capit, quæ te ſenem fecit. quietiora tempora pauperes habuimus:bella ciuilia aurato Capitolio geſſimus. Diuitias putas aurum & argentum, ludibria fortunæ, quæ inter iocum ipſis dominis veniũt? Denuntio tibi diues,etiam ſi venero,dabo operam,quod in tua domo facillimum eſt,vt abdicer. Etiamſi multa contra expectationẽ accidunt,nunquã tamen futurũ putaui,vt aut pater meus liberos odiſſet,aut diues concupiſceret. Nõ deſidero patrimoniũ. Fragilis & caduca felicitas eſt,& omnis fortunæ blandiẽtis ſpecioſus cum periculo nitor:& ſine cauſa ſaepe fluit,& ſine ratione deſtituit. Vidi ego magni exercit⁹ ducem ſine comite fugientem:vidi ambitioſa turba clientũ limina deſerta,ſub domino rectore venalia. Nã quid ex ſummis opib⁹ ad egeſtatem deuolutos loquar? Multa tibi ſuccurrẽt exẽpla,etiã ſi in vna domo quaeras. *Rufi Vibij.* Habendos eſſe liberos is quoque iudicat, qui nõ libẽtiſſime habet. Ego illos in friuola inuitaui noſtra. qui illis meam promiſi domũ, ſuã eripiam? Quid faciam? Si paruero,abdicabor. ſi non paruero,abdicabor. Patrẽ amo. hæc eſt contumacia mea. Diues filiũ non habet:me dabis? ſi diues reduxerit ſuos:me recipies? ita non adoptari,ſed commodari recuſo. *Ceſtij Pij.* Accipe vitæ meae teſtem. quid magni aeſtimas diuitem,cui placere difficile eſt: Vultis ſcire,quare patrem non relinquã, qui genuit,me qui educauit,qui abdicauit? diu dubitaui,ille amicum tentaret,an hic filiũ. Abdico,inquit. hoc pater verus. Quid ab eo qui adoptabit,ſperare poſſum? NARRATIO *Caeſtij Pij.* Diues ſuſtulit vnum filium,nõ fuit cõtẽtus. quid enim erat diuiti vnus? tres ſuſtulit,poterat vnum in adoptionem dare. abdicauit vnũ,alterum,tertiũ. Iam nihil diuiti ſupereſſe putatis? quartũ abdicat *Arelij Fuſci patris.* Quiſquis es auarus pecuniæ cuſtos immẽſæ,cũ multa quæſieris,poterisne omnibus frui? Filium quæris. ecce turba iuuenũ ſine patre. Impera quiduis. nõ negabo: militabo,dũmodo vbicũque fuero,tu⁹ ſim. Ita nos pauperes ſumus,qui habemus,quod diuites rogent? vnde talẽ patrẽ? non iraſceris, niſi vt ames quid porro iſta matrimonia,in quæ male ſani ruitis? gaudia dominorum, an onera ſũt? Mille cũ vẽtũ inter vices ſuas exẽpla referebas,& inter illa ponebas & diuitis domũ. Merito abdicaſti,an immerito? Si immerito abdicaſti,odi patrẽ tot eiiciẽtẽ innocẽtes? ſi merito,odi domũ tot facientẽ nocentes. Aliquid in domo locupletis non agẽdũ agam. quæ apud nos frugalitas eſt,apud illos humilitas eſt. Petis iterũ poti⁹ filios quàm recipis. Colit etiamnum in Capitolio caſam victor omnium gentium populus,cuius tantã felicitatem nemo miratur. Merito potens eſt:nemo ab eius origine eſt,quem nõ reliquerit. Pater egredientem te,certe domũ redeuntẽ comitabor,nec niſi in limine deſeram: ero in publico filius.[b] Amo æque paupertatẽ ac patrem. vtrique adſueui. Nõ poſſum agere in domo diuitis filium. Si carum tibi ſeruũ vẽderes,quæreres quis emptor eſſet. Nõ mehercule habeo,quo tibi irato ſatisfaciã. Interim pluris omni matrimonio puto hoc ſomnium. quod ſic me amittere curas,ſatis amare non poſſum. Quid faciam adoptatus? loquar filiis eius bene de abdicatione? Ego in domũ veſtram in trabo, tanquam ego vos eiecerim? Ego ornamenta veſtra occupabo? Tum illic ſi quid commiſero,me nec me⁹ recipiet pater. Quid eſt quod aut negãdũ mihi,aut excuſandum ſit ? Non inſaniſſimũ diſpendiorum malum,non erubeſcendos amores,neque luxuriãtem habitum,neque potatus obiicis filio. hæc ſi non potes,aliqua ſaltem ex cõmentariis amici tui deſcribe. madentem vnguentis heſternis,conuulnerarum libidinibus,incedentẽ,vt feminis placeat, femina molli⁹,& cetera quæ morbi,nõ iudicij ſunt. Abdicatio loquax eſt. Quàm te paupertas amo,ſi beneficio tuo innocens ſum! Accuſatorem nõ habeo: me miſerum, etiam laudatorẽ habeo,& eum cui non omnes placẽt,hoc enim malo dicere,quàm omnes nõ placent. Non tibi per multos liberos fulta domus eſt,neq; turba lateri circumerrat, nec multus intra limen haeres eſt:quãquam nec ſic quidem debuiſti dare , cũ deos cũ votis

patris vidiſſes certātes,& tutior aduerſus fortunam eſt,cui aliquid poſt damnū ſupereſt, & habemus exemplum,poſſe aliquem tres filios perdere.Ille Crœſus inter reges opulentiſſimus, ad tormenta poſt tergum vinctis manibus ductus eſt. Tu Craſſe,poſt eueſtigata illa fugitiuorū arma vrbis Romanæ ditiſſimus,qui nunc apud Parthos eges ſepulchro quoque. Dicta præterea illa corrumpentium non fero.quotiens enim inter diuitias ſuas exemplo iſtam poſueritis domum,meliores perdentem diuitijs ſuis liberos? hoc ſcio noſtros fuiſſe maiores:hoc illum Ælium Tuberonem,cuius paupertas virtus fuit : hoc Fabricium,Samnitium non accipiētem munera:hoc ceteros patres noſtros,quos apud aratra ipſa,mi antes decora ſua,circumſtetere lictores.Surgite,ſurgite iuuenes:& meum rogando patrem,veſtrum rogare diſcite. *Blandi.* Tres genuit:quattuor abdicat. Abdico,inquit. apparet vnde venias. *Galli Vibij.* Si quis me audit,abdicari iam putat adoptatū.quare:ne auferam patri filium,filijs patrem:nec tam vicino exēplo emendaris. Qui abdicauit ſuos,quærit alienos.nulla certa felicitas eſt. Paulo ante ego diuitis filijs inuidebā : modo illi mihi.laudat me pater,cū abdicet: laudo ego patrem, cum abdicet. hæc vna inter nos diſputatio eſt: iſte me dignū putat beato patre, ego meo. *Fabiani Papirij.* Ecce inſtructi exercitus ſæpe ciuiū cognatorumq; conſerturi manus,conſtiterūt,& colles equis vtrinque complentur,& ſubinde omnis regio trucidatorū corporibus cōſternitur, illatorum multitudine cadauerum,vel ſpoliantiū. Si quæſierit aliquis,quæ cauſa hominem aduerſus hominem in facinus coēgit?nam neq; feris inter ſe bella ſunt: nec ſi forēt,eadem hominem deceant,placidum proximumq; diuino genus. Quæ tanta vos fert ira,cum vna ſtirps,idemq; ſanguis ſitis:vel quæ furiæ in mutuum ſanguinē egere? Quod tantū malū humano generi vel ſorte vel fato inuectū?an vt conuiuia poculis extruantur, & tecta auro fulgeant,parricidiū tanti fuit?Magna enimuero & laudanda ſunt, propter quæ menſam & lacunaria ſua potius quàm lucem innocentes intueri maluerint. An,ne quid vētri negetur libidinique,orbis ſeruitiū expetendū eſt?quid tandem ſic peſtiferæ iſtæ diuitiæ expetuntur,ſi ne in hoc quidem vt liberis relinquantur? quid tandem eſt quod in vitio corruperint? Primū ſi inde incipere velis,ædes ipſæ,quas in tantum extruxere, vt domus ad vſum & munimentū paratæ,ſint nunc periculo,nō præſidio:tanta altitudo ædificiorū eſt,tantæq; viarū anguſtiæ,vt neq; aduerſus ignem præſidiū,neq; ex ruinis vllum vllam in partem effugium ſit. Ad delicias dementis luxuriæ lapis omnis eruitur, cædunturque gentium ſiluæ : aeris ferrique vſus,iam auri quoque in extruendis & decorandis domibus. nempe vt anxij interdiu, & nocte ruinam ignemque metuant, qui tectis iniectus eſt fortuitus. Hinc & vicina vrbium excidia ſunt : quippe non defendis vni, ſed in communi periculo apprehendam : hoſteſque aliena & in ſua damna validiora ceduntur alia,ipſaque cum maxime flagrant,ſpoliū ex alienis ruinis ferunt. In hos ergo exitus varius ille ſecatur lapis, vt tenui fronte parietem tegat, quam vinctis ſeuere in hoc pauimētum leuatum & infuſum tectis aurum. O paupertas quàm ignotum bonum es. Quin etiam montes ſiluæq; in domibus marcidis & vmbra fumoque viridibus. Quid faciam? Si paruero,abdicabor patrem amo. hæc eſt contumacia mea. vt maria amneſque mutentur, vix poſſum credere quemquam vidiſſe ſiluas patenteſque campos, quos rapidus amnis ex præcipiti, vel cum in plana infuſus eſt, placidus interfluit : non maria vnquam ex colle vidiſſe lata aut hiberna,cum ventis penitus agitata ſunt. Quis enim tam paruis oblectare animum in vita poſſit,ſi vera cognouerit? Videlicet quæ inſtantibus tangi cōprehendique manibus aut ſinu poſſunt. An magna non capit?exiguū eſt & hoc.litoribus quoque moles nuehuntur, congeſtiſque in altum terris exaggerant ſinus : alij foſſis inducunt mare:adeo nullis gaudere veris ſciunt, ſed aduerſus naturam alieno loco,aut terra,aut mari mutata ægris oblectamēta ſunt, vt imbres faſtidio rerum naturæ laborantibus. Iam ne liberi quidem,niſi alieni placent. *Hiſpani Cornelij.* Solus omniū abdicor,quia me meus pater diligit,alienus appetit. *Vibij Rufi.* Diues filium non habet: me dabis?diues reduxerit ſuos: me recipies? ita nō adoptari,ſed cōmodari recuſo. Quid mihi obijcitur? Meritis amoris alienum feci. Dic diues audiat: Diuitem,inquit,te eſſe volo. O me abdicādum,ſi talem patrem relinquo. Laudabat mihi pater paupertatem, narrabat diuitum incommoda: aiebat multos diuites accuſatos: ego certe memini abdicatos. Abdico,nō eſt patris mei verbū. *Triarij.* Quare abdicas? nunquid dies nocteſq; impendo turpibus cōuiuijs? plurimum viuo in lupanari? ſi neſcis quæ crimina obijciantur,ab amico diſce. Si omnes mali ſunt,quid iſto patre miſerius: ſi boni,quid cruētius? *Romani Hiſponis.* In hāc ego domū ibo,in qua totiēs aut inſanitur à patre, aut totiēs peccatur in patrē? cum prodiero repente diues,dicent omnes : Quis eſt iſte,quem magna fortuna nō decet? hæc eſt

diuitis quarta abdicatio. *Silonis Pompeij.* Quantumcunque est, mihi satis est: vnicus sum, fortiter fortunam meam feram. Hoc nunc mihi primum accidit: dictus sum diuitis filius, & iam abdicor.[d] Quid videri me velis, nescio: innocentem? sed abdicor: nocentem? sed adoptor. Vtcunque tamen abdicatio tolerabilior est; vnum abdicat, adoptio tres. Non potest mihi dici quod ceteris abdicatis: In tua potestate fuit, si paruisses patri, non perdidisses patrem: etiamsi non abdicaret, perditurus fui.

PARS ALTERA. *Porcij Latronis.* Si nescirem quid mali esset pauperies, nunc intelligerem, cum abdicationem filius meus non timet. Fabriciorum imagines Metellis patuerunt. Æmiliorum, & Scipionum familias adoptio miscuit: etiam abolita sæculis nomina per successores nouos fulgent. Sic illa patriciorum nobilitas ab fundamẽtis vrbis, vsque in hæc tempora constitit. Adoptio fortunæ remedium est. Non ignoro ego, quorum inopia per otium in angulis diuitiarum conuictos strepit, accusatioque consequitur, neque quiescere finit. Sed nulla materia in rebus humanis virtutes clarius ostendit censu. Senatorium gradum census ascendit? census equitem Romanum à plebe discernit: census in castris ordinem promouet. censu Iudex in foro legitur. Non persuadeo tibi? I ergo ad illos quos mauis sequi quàm reducere. *Fusci Arellij Patris.* Facilius possum paupertatẽ laudare, quàm ferre. Quid mihi Phocionem loqueris? quid Aristidem? Tunc paupertas erat sæculi. Quid loqueris Fabricios? Quid Coruncanios? Pompæ ista exempla. Fictilibus fuerunt dij faciles. tibi nõ noueris diuitias esse paupertatem. Quid vos liberis vestris optatis? ego meo imperium.

DIVISIO. Non puto vos quærere, quomodo hæc controuersia diuisa sit, cũ habeat negotij nihil. *Fuscus* tamẽ sic diuisit: Dico mihi licuisse adoptare: dico mihi licuisse recusare adoptionẽ: dico etiã vt licuerit, recte tamen recusasse: & quod iure fit, verũ est, & quod sine iure quoq; rationẽ habeat, recte fit. Cum de iure diceret, dixit: Sub arbitrio, inquit, patris sum: & hoc subijcior patri, quia pius sum: in hoc sine dubio, vt pius sim; & ad manũ argumentum est. nempe abdicanti respondeo. quid ita? quia respondeo, scilicet id ago ne desinam illius esse. quid ago, cũ respõdeo emãcipanti: quid enim ad amittẽdum patrem interest, vtrũ eijciar, an transferar? Si non licet recusare, cur potius abdicas me quàm tradis? Cũ de officio diceret, in hæc diuisit: Dico non fuisse dandum sine magna causa filiũ in adoptionẽ: dico multo magis à te: dico minime illi. *Silo Põpeius* sic diuisit. cœpit euertere, & explosa quęstione. In omnia patri pareo, dum sit: etiã si in omnia, ibi nõ parendũ, quo efficitur ne pater sit. Deinde quærit, an inuitus filius dari in adoptionem possit: si nõ potest a nobis abdicari, quod arbitrij sui est: an possit, non cum cõtra voluntatem patris est, sed cũ male arbitrio suo vtitur. hic subiecit, an hic bene vsus sit. De officij parte tractauit, & ita diuisit: Turpem esse adoptionẽ, inutilem esse, periculosam esse. Cũ diceret turpem, dixit aliena bona inuadere, & triũ filiorũ sub se sortem esse, & liberis spem recõciliationis paternæ eripere, quàm inhumanũ esset. Cum inutilem diceret, dixit patri inutilem esse, adoptanti inutilem esse. Cum patri inutilẽ diceret, tractauit quàm graue esset, vnico carere filio,[e] quem alius cõcupisceret. & cũ diceret diuitem esse, quódque qui tot haberet solatia, filiũ quæreret: dixit: Tibi nõ erit facile adoptare. Inutilem esse diuiti cum diceret, sic tractauit: Futurũ vt ad suos rediret, si non adoptasset. Hoc loco belle videbatur dixisse. Si animũ patris intelligis, dat tibi notam reconciliandi tuos, negat se solitudinem pati posse. Cum inutilem sibi esse diceret, paupertatẽ laudauit, in diuitias inuectus est: dixit se posse diuitijs corrũpi, quibus corrumpi possit exercitus. Cum in diuitias inueheretur, dixit: Aiunt multa vitia diuites habere istos, & hoc grauissimum, quòd suos nõ amãt. Nec esse quòd quisquam se satis putet firmum ad repellẽda vitia, cõtactu ipso nocẽtia transeũti bono. Nec peccare discã? Ecce tu quã cito abdicare didicisti. Dixit futurũ, vt diuiti displiceret propius inspectus, ipsum amorem paupertatis ab illis fastidiri: dixit futurũ, vt abdicaretur, si adoptatus placuerit, ego nec meo placeo: adiecit periculosam sibi futurã adoptionem in domo, suos dominos desiderante, & tota familia expellere insitiuum heredem cupiente. *Latro* vltimam quæstionem posuit, quam fere solebat: Etiã si nõ recte fecit, quòd adoptari à diuite noluit: an tamẽ bono id aduersus patrẽ animo fecerit, an ignoscendum sit. deinde an bono aduersus patrẽ animo fecerit. In hac quæstione bona pars adolescẽtis est, patrem amantis, & opibus præferentis. *Latro* tamen negabat patrem daturũ manus, bono aduersus se animo factum, sed cõsensum filiorum aduersus patres dicturum tacitum, nescio quem *Brocco* quidam non male re vsus, qui dixerat adolescentem videri sibi habere capitalia quædam vitia, male de se existimare eum qui ire ad Iudicem districtũ innocẽs nollet. *Argentarius* omnes priores transiens partes,

ſtatim ad hoc venit, Debuerit ne patri parere,an nõ debuerit; & in figurã cõtulit declamationem.Volo,inquit, alius filium abdicet, qui petitur à patre paupere, vt in adoptionem diuitis daretur.Quàm bonam,inquit,cauſam pater habebit? Dicit hic,deinde trãſit. Sic cum declamaſſet eam controuerſiam, quæ vſitata non erat: Si ille filius malam cauſam haberet,ego bonam habeo: contulit ſuam cauſam cum illo.

Color. De colore magis quæſitum eſt, an adoleſcens debeat aliquid in diuitem dicere.quid enim faciet? diceret in eum qui tantum æs habet.& in amicum paternum?nõ dicit in eũ quẽ fugit? & illi tamen qui ſibi abſtinentiam conuiciorum imperauerãt, non bene præſtiterũt.aliqua ſentẽtiæ dulcedo ſurrepſit.Aridi declamatores fideli° quos propoſuerunt colores,tuentur. nihil enim eos ſollicitat,nullum ſchema,nulla dulcedo ſententiæ ſubrepit.ſic quæ malã faciem habẽt,ſæpius pudicæ ſunt:nõ animus illis deeſt,ſed corruptor. *Fabianus Philoſophus* hoc colore vſus eſt,vt diceret: Etiam ſi ſuſtinerẽ,at tradi diuiti nollem. & in diuitias dixit, nõ in diuitẽ: illas eſſe quæ frugalitatem,quæ pietatem expugnaſſent,quæ malos patres,malos filios facerẽt.[g] *Gallus Vibius* fuit tam magnæ olim eloquẽtiæ,quàm poſtea inſaniæ.Huic accidiſſe vni ſcio,vt in inſaniam [h] non caſu incideret,ſed iudicio perueniret,nam dũ inſanos imitatur,dũ lenocinium ingenij furorem putat,quod ſimulabat,ad verum redegit.Hic controuerſiã poſtero die quã erat à Fabiano dicta,declamauit.Solebat autem ſic ad iocos peruenire,vt amorẽ deſcriberet pæne cantantis modo,vt diceret,Amorẽ deſcribere volo:tanquã bacchari volo.Deinde deſcribebat,& totiens cœpturus repetebat: Amorem deſcribere volo. In hac controuerſia plane quod voluit,conſecutus eſt,vt diuitias nobis in odiũ adduceret.Sæpe enim ingeſſit:Diuitias deſcribere volo·& multa minus facũde & corruptius quàm Fabianus,ſed dulcius. hoc vnũ occurrit,in quo puſillum ineſt inſaniæ: [i] Nõ me delectãt ignoti domino ſeruorũ greges,nec ſonantia laxi ruris ergaſtula. patrẽ gratis amo. *Fuſcus Arellius* & hunc colorem dixit: Omnibus offendor. cum primũ de adoptione iſta cogitarem, occurrerunt mihi tres abdicati: & audio in iſta domo tres fuiſſe filios. Neceſſe eſt timeam infelicem liberis domum. & alias cauſas dixit.licet enim plura abdicato dicere, propter quæ non litiget:ſed nũc refero,cui rei quiſq; maxime inſtiterit. *Latro* illo colore vſus eſt, ſodalem ſe tribus diuitijs filijs fuiſſe:ſẽper,inquit,illos colui,immo adhuc colo,cũ abdicati eſſent, ego illis ſuaſi vt tacerent,& patrem cedendo mitigarẽt. dixi,Cum primũ tempeſtiuum putabitis,patrẽ veſtrũ rogabit meus.Ecce admonent me aptiſſimum eſſe tempus. Verũ eſt. nõ poteſt pater inuenire recõciliationis aptius tempus.diues filios quærit. *Ceſtius* illo colore: Quos abdicatione nõ potuit terrere,putat ſe caſtigaturum adoptione. Non ille tuum filium concupiſcit,ſuos corrigit:dũ illos correctos putauerit,me ſtatim abdicabit. Nõ faciet?Atqui neminẽ adhuc habuit,in quo hoc aut facilius aut iuſtius faceret. *Fabianus* hoc colore,vt dixi,egit: Nolo diues eſſe. *Rufus Vibius* hoc:neſcio diues eſſe. Hæc in hoc loco cũ diceret,excepta ſunt.Nõ eſt quòd putes,omnibus diuitias conuenire. nihil eſt inſolentius nouitio diuite.Sed & illud dixit: Alius animoſe loquitur,vt ex contẽptu diuitiarũ gloriam petat.ego nõ dico,Diues eſſe nolo:ſed,neſcio. *Albutius* & ipſe diuitias inſecutus eſt,& dixit pulchram de Fabricio ſententiam.Munera,inquit,regia reſpuit,cũ auro dominũ timet accipere.& illũ locũ egregie tractauit: Omnes cibos habebo ſuſpectos,omnes potiones,trium pædagogia:ex illis occidere me volet, quiſquis frugaliſſimus fuerit.Non venenum pauperes timẽt,non heredẽ: adhuc nec abdicationẽ timebamus. *Silo Pompeius* illo colore egit: Nemo illi placere poteſt. Ne in hoc quidem aliquem retinuit,vt non omnes abdicaret.Ecce nunc,inquit,inuenit nouã abdicationem,ne quid de reditu ſperare poſſent.Et cũ multa dixiſſet in diuitem,dixit:Nõ eſt quod mireris ſi te oderunt,quos abdicaſti.Colorẽ aperte paratius aliquid cur hic deſiderat?quidã dixerũt * patrẽ cupidum diuitiarum,quod inuidioſum eſt,in hoc vſum: quidam ita, Diuitias filio dare vult,vt filijs eripiat.Itaq; Latro optimo colore vſus eſt.In hoc,inquit,te in adoptionem volo dare,vt facilius per te abdicati recõciliẽtur.*Ceſtius*. Timeo, inquit,ne abdicer. vellem timeres.*Albutius* hoc colore vſus eſt: Summam ſibi amicitiam cum diuite fuiſſe: dixiſſe illũ ſibi dubitanti,an filiũ tolleret. Tolle,inquit,in meũ patrimonium: ego iſtum fratrem liberorũ iudicabo.Itaq; cum & tertium abdicaret,dixit: Niſi mihi illudis,vnicũ etiamnum filiũ habeo.venit ad me,& ait: Redde quẽ educaſti mihi:ſi emendati fuerint liberi mei,habebo hũc cũ illis:ſi perſeuerauerint,habebo pro illis. Tẽtaſti ſtatim illũ reducere in gratiã cũ filijs. intempeſtiuum erat. Tentaui, quotiẽs ſubtrahendum eum reſpondit:nõ tanquã poſſit diuiti deeſſe filius. *Silo* dixit? Amicos,inquit,abdicat. vſus ſum. quid ergo? mauis inimicũ adoptet? ſi intraueris domũ,videbis, an aliqui animum patris

à filijs auertant. Si reduxerit, inquit, illos, & quid fiet? capit diuitis domus quatuor liberos. Si illi te fratrem grauabuntur, libentiſſime recipiam. Sic de me diues meruit, vt illi darem filium paratiſſime commodato. *Blandus* hoc colore egit, vt diceret, Diuitem inexorabilem eſſe liberis: omnia ſe feciſſe vt illum placaret: videre ſe magnas cauſas & graues. Itaque certam futuram adoptionem. *Otho Iunius* pater ſolebat difficiles controuerſias belle dicere, eas in quibus inter ſilentium & actionem medio temperamento opus erat. Edidit quidem quatuor libros colorum, quos belle Gallio noſter Antiphontis libros vocabat: tantum in illis ſomniorum eſt. & hoc vitium ab antiquis, qui * artem dicendi tradebant, duxerat. Illi enim colores probant qui non poſſunt coargui, non vt omnia aſſeuerent. vt non eſſe aliquo homine offenſus. Sed ridiculum eſt affectâti, quod falſum probari non poſſit. Non multum intereſt in cauſa ſua, falſum aliquis teſtem deprehenderit, an ſeruum: alteri enim credi non debet, alteri nõ ſolet. *Otho* tamen *Iunius* bene dicebat has controuerſias, quæ ſuſpicioſe dicendæ erant. Item memini optime dicere illum pro iuuene adulterij reo, in quem *Syriacus Vallius* homo diſertus ad calumniam iurauerat. Erat genus iudiciale. Speciosum iuuenem dominus ſuus deprehendiſſe cum vxore in cubiculo ſuo teſtatus eſt, & ob id vxorem ſuam dimiſit. hoc nomine, ſeruum pro adultero poſtulatum, dominus non defendebat: mulierem, quam petebat præiudicium, tuebatur. opus erat aliquo colore; cum in cubiculo viſa eſſet cum ſeruo à marito. *Otho Iunius* nullam rem certam poſuit, ſed tantum circumuentam à viro mulierem egregie tractauit: cuius actio quàm vtilis fuiſſet, ſtatim apparuit, *Nigro Brutidio* dicente, qui hoc colore vſus eſt: Accerſitum à domino ſeruum, qui inter ſe medius & dominam, cum domina rem haberet, illam non eſſe paſſam: maritum indignatum, proſiluiſſe quaſi in corruptorem. Vſus eſt colore dixit enim, arceſſitum vt dominicæ libidini paparium faceret. *Syriacus* cum ſecunda actione hunc colorem vrgeret, diſerte multa dixit: inter quæ & hoc: Adulterum accuſator in cubiculum vſque perduxit, patronus in lectum, & pæne cauſam abſtulit. & illud cum Syriaco vafre & facit, & belle reſpondet, cum prima actione diceret, non poſuit cauſam, ſed argumentatus eſt: dixit probaturum ſe deprehenſam in cubiculo cum ſeruo. *Niger Brutidius* cum ageret, obiecit Syriaco, quòd cauſam non poſuiſſet, & inſtitit aſſidue, quare non appareret, quomodo ſeruus ſolicitatus eſſet, quomodo perductus in cubiculum. cum reſponderet Syriacus, ait: Primum non apud eundem præceptorem ſtuduimus. Tu Apollodorum habuiſti, cui ſemper narrare placet: ego Theodorum, cui non ſemper. deinde ſi quæris Niger, quare ego non narrauerim: vt tu iſta narrares. Tunc & contra Maximum Stertinium quo premebatur, cum comes eius fuiſſet, dixit,[k] Per annos duodecim in officio fui: Dic quid in domo tua peccauerim? Sed hæc conſuetudo veſtra. Iniuriam vocatis finem ſeruitutis. Tamdiu vobis cordi ſumus, quàm diu vſui. Hæc à Syriaco dicta, magnis excepta clamoribus, cum occurrerent mihi, præterire non potui. Ad Othonem redeo, à quo longius aberraui. Solebat hos colores adhibere, qui ſilentium & ſignificationem deſiderant. Bene itaque & hanc controuerſiam hoc colore dixit, tanquam in emendationem abdicaturus, & recõciliationis cauſa faceret. Hoc non detegebat, ſed omnibus ſententijs vtebatur ad hoc tendentibus: tanquã, Non poſſum, inquit, pati ſine patre me: an ſine te putas pati poſſe quemquam, aut patrem putas pati ſine liberis poſſe? & illud: Credite mihi, impium nihil liberis duo patres cogitant. & illud: Recipiat, inquit, ſuos, non poſſum ſine te pati. hoc fortaſſe illi placebit, quòd ad tuum patrem reuerti voles. & illud: Non amas abdicatos? domum illorum occupa. ama, ſerua. dixit & illud: Libenter, inquit, pauper ſum & ego. Dicit aliquis: Quare ergo in adoptionem diuitis filium recipi volo? Et excuſationem ſi dixero filij mei cauſa facio: honeſtius autem nunc facio, quàm ſi filium ei facerem. & illud: Hoc aut meum conſilium eſt, aut illius, aut commune, conſentiatis licet duo ſenes. Iungit & illud, Temerariam adoleſcentiam, & incautam contumaciam: fortaſſe iam ſuperuacua eſſet adoptio, ſi non repugnaſſet. Et illud: Non recipio, omnia licet facias: non ero pater orbo diuite. & illud in vltimo: Scis me nõ inuitum eſſe pauperẽ, ego te genui, ego diuitias docui contemnere. ſequere auctoritatem meam. nihil turpiter ſuadeo, nihil ſordide concupiſco, crede fidei meæ. hoc fieri expedit, quod, inquit, me tibi diuiti: nihil amplius dico. Totam bene dixit controuerſiam, ſed hoc genere, vt putares illo dicente dicendum ſic eſſe: deinde mirarere, quid illi ſuſpicioſa actione opus fuiſſet, cum aperte liceret. Bene de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere. *Glycõ.* * *Scyridion* ex altera parte ſatis dulcem dixit ſententiam.* Artemon dixit.*

Hermagoras dixit.*

Iuſiurandum mariti & vxoris. CONTROVERSIA II.

THEMA. *Vir & vxor iurauerunt, vt ſi quid alteri obtigiſſet, alter moreretur. Vir peregre profe-ctus, miſit nuncium ad vxorem, qui diceret deceſſiſſe ſe. Vxor ſe præcipitauit. recreata, iubetur à patre relinquere virum. non vult. abdicatur.*

Porcij Latronis. Dij immortales, qua debetis prouidentia humanum genus regitis: effeciſtis vt illud non periculum eſſet amantis, ſed experimentum. *Ceſtij Pij.* Antequam iuraremus, diu inter nos hæc tacita lex erat, Si abdicata fuerim, nō viuam. Huic pater non credit. nec eſt nouum: nec vir illi credidit. Quæris quod iuſiurandum fuerit? Ita patri placeam. *Fuſci Arellij patris.* Iam vxor non nauigabo, non peregrinabor. fides tua me timidum fecit. Mentitus, inquit, hic eſt, ſollemne eſt amantibus. ideo nō niſi iurantibus credimus. Hos diuidere vult ſocer,[a] quos ne mors quidem diuidet. Moriar, inquit, habeo & cauſam, & exemplum.[b] Quædam ardentibus ſe maritorum rogis miſcuerunt: quædā vicaria maritorum ſalutem anima redemerunt: quàm magna gloria breui ſollicitudine penſata eſt. O te felicem, vxor:[c] inter has viua numeraris. *Marillij.* Aſſiduæ contentiones erant, ego magis amo, immo ego: ſine te viuere non poſſum, immo ego ſine te. qui ſolet eſſe exitus certantium, iurauimus. Hic animus ſine dubio iurantium fuit, vt viui non diduceremur, cum illud quoque caueremus, ne morte diuideremur. reſpexiſtis nos dij. nunquam vos violauimus. *Hiſponis Romani.* Difficile eſt, Iudices, eorum ſecretorum cauſas reddere, quæ amantibus etiā ſine ratione iucūda ſunt. nec eſt quòd putetis de abdicatione hodie tantum illius agi: de ſpiritu agitur. Scitis quēadmodum ſuos amet. nō magis ſine patre viuere poteſt, quàm ſine viro. *Iunij Gallionis.* Socer (ſic enim te appellabo quamdiu vixero) quid ſibi volunt altiores huius gemitus, & fortiora inter lacrymas ſuſpiria? neſcio quid videris fortius puella promittere. non ſum tanti, vt bis pro me pericliteris. *Argentarij.* Nocet illi indulgentia ſuorum. in duo pericula mulier incidit: quorum neutrum eſſet experta, ſi aut minus amaret virum, aut minus amaret patrem. *Alfij Flaui.* Nec eſt quòd putetis, illi facilius iſtius eſſe deſiderium; & patrem amat, tanquam iurauerit.

PARS ALTERA. *P. Aſprenatis.* Nempe ſi quid acciderit viro, peritura eſt: &, ſi bene filiam meam noui, peritura eſt ſi quid genero meo acciderit. Filia mea moritura eſt, adijciam quod ſit indignum, ſi quid filiæ meæ acciderit, vir eius victurus eſt. Vide qua te lege conſtrinxeris: ſi parueris, viues. *Blandi.* O condicionem æquam. alteri vitā debet, alteri deuouit. *Papirij Fabiani.* Non poſſum, inquit, relinquere virum. Quidquā non poteſt quæ mori poteſt? pæne dum falſæ mortis nuntium miſit, vere recipit? Vir dum nimis amat vxorem, pæne cauſa periculi fuit: vxor dum nimis amat virum, pæne cauſa luctus fuit: pater dum nimis amat filiam, abdicat. Seruate totam domum, amore mutuo laborantem. Moriar, inquit: hoc patri minaris, viro promittis. Potes ſine viro pati: peregrinationem eius tuliſti. facilius potes carere eo qui ſpiritum debet, quàm eo qui impendit?

DIVISIO. Et hæc controuerſia nō erat in diuinatione. nam præter illam quæſtionem, An pater abdicare poſſet propter matrimonium, reliqua, cum ad æquitatem pertineāt, tractationis ſunt. Primam tamen conjecturalem quæſtionem *Latro* fecit: propoſuit illam, An etiam ſi non malo aduerſus vxorem animo maritus fuit, fecit tamen, vt tam temerarius & inconſultus relinquendus ſit. deinde, An etiam malo aduerſus vxorem animo fecerit. *Fuſcus Arellius* iuris quæſtiones ſubiecit, Non poſſe illā diſcedere à viro: nam & hoc iureiurando illam obligauit. hunc enim animum fuiſſe ſine dubio iurantium, vt viui non diducerentur, cum illud quoque cauerint, ne morte diuiderentur. *Latroni* contrarium videbatur, onerari iuſiurandi inuidiam, cum extenuari deberet: & illud iuſiurādum contra fortunam videtur, hoc etiam contra patrem. *Ceſtius* contra fecit, & toto dixit iureiurando illam libertatem: illo caſu ſolutos ipſos vinculo religionis: & ideo nō futurum periculum vxoris, ſi quid accidiſſet viro. *Silo Pompeius* contra dixit, illam teneri iureiurando. & adiecit, Et ſi repudio diducta fuerit, non tamen ſolui fœderis pactionem: & ideo inquit, Honeſtum mortis titulum vindico: ne ſi quid acciderit, aut ego pro aliena vxore moriar, aut illa pro alieno viro.

COLOR. *Hiſpo Romanus* hoc colore vſus eſt, Iuſiurandum iocoſum fuiſſe, ſicut multa quotidie iurarent amantes, & ipſum iuraſſe: idque oblitum ſe an iuraſſet, miſiſſe nuntiū, vt experiretur affectus vxoris, nō vt perimeret. vxorē intellexiſſe falſum nuntium eſſe, & ex eo ſe loco præcipitaſſe, ex quo præcipitata perire non poſſet: Vt quomodo ego illam, inquit, falſo nūtio terruerā, ſic illa me falſo periculo terreret. *Marillius* præceptor noſter licenter verbo vſus eſt, ſatis ſenſum exprimente, cum diceret vxorem intellexiſſe mariti

mendacium:& ipſa aduerſum temerarios mariti iocos reluſit. Hanc controuerſiam memini me videre *Naſonem* declamare apud rhetorem Arellium Fuſcum, cui⁹ auditor fuit. Nam Latronis admirator erat, cum diuerſum ſequeretur dicendi genus. habebat enim ille conſtans & decens & amabile ingenium. Oratio eius iam tum nihil aliud poterat videri, quàm ſolutum carmen. Adeo autem ſtudioſe Latronem audiuit, vt multas eius ſententias in verſus ſuos tranſtulerit. In armorum iudicio dixerat Latro: Mittamus arma in hoſtes, & petamus. *Naſo* dixit:

Arma viri fortis medios mittantur in hoſtes,
Inde iubete peti. ---

& alium ex ſuaſoria ſenſum, quem à Latrone mutuatus eſt, memini Latronem in præfatione quadam dicere, quod ſcholaſtici quaſi carmen didicerant, Non vides, vti immota fax torpeat, & exagitata reddat ignes? mollit viros ocium, ferrum ſitu carpitur & rubiginem ducit; deſidia dedocet. [d] *Naſo* dixit:

Vidi ego iactatas mota face creſcere flammas:
Et rurſus, nullo concutiente, mori.

Tũc autem cum ſtuderet, habebatur bonus declamator. Hanc certe controuerſiã ante Arellium Fuſcum declamauit, vt mihi videbatur longe ingenioſius: excepto eo, quòd ſine certo ordine per locos diſcurreret. Hæc illo dicente excepta memini: Quicquid laboris eſt, in hoc eſt, vt vxori virum, & viro vxorem diligere cõcedas. Neceſſe eſt deinde, iurare permittas, ſi amare permiſeris. Quod habuiſſe nos iuſiurandum putas? Tu nobis religioſum nomen fuiſti. Si mẽtiremur, illa ſibi iratum patrem inuocauit, ego ſocerum. * Parce pater, parce ſocer: nõ peierauim⁹. Ecce obiurgator noſter, quàm effrænato amore fertur. quãquam eſſe filiam preceris: charũ quidem, quod illum ab indulgentia ſua auocet. Dij boni, quomodo hic amauit vxorem? amat filiam, & abdicat· dolet periclitatam eſſe, & ab eo abducit, ſine quo negat ſe poſſe viuere: queritur periculum eius, qua pæne caruit hic qui amare caute iubet. Facilius in amore finem impetres quàm modum. tum hos ponis terminos, vt nihil faciant, niſi conſiderate; nihil promittant, niſi vt ius facturi, omnia verba ratione & fide ponderent. Senes ſic amant. Pauca noſti, pater, crimina: & litigauimus aliquando, & cecidimus: & fortaſſe, quod non putas, peierauimus. Quid ad patres pertinet, quod amantes iurent? Si vis credere, nec ad deos pertinet. Non eſt quòd tibi placeas vxor tanquam prima peccaueris. perijt aliqua cum viro, perijt aliqua pro viro: illas tamen omnis ætas honorabit, omne celebrabit ingenium. Fer, ſocer, felicitatem tuam. magnum tibi quàm paruo conſtat exemplum! in reliquum diligentiores facti ſumus! errorem noſtrum cõfitemur: exciderat iurantibus, eſſe tertium qui magis amaret· ſic, dij, ſit ſemper. Perſeuera, ſocer, recipe filiam: ego qui peccaui, pœna dignus ſum. quare vxore necata, ſocero cauſa ſim orbitatis? Diſcedam è ciuitate, fugiam, exulabo: vtcunque potero. deſiderium miſera & crudeli patiẽtia perferam. Morerer, ſi ſolus moriturus eſſem. Declamabat autem Naſo raro controuerſias, ſed non niſi ethicas: libentius dicebat ſuaſorias. moleſta illi erat omnis argumentatio: verbis minime licenter vſus eſt, niſi in carminibus, in quibus non ignorauit vitia ſua, ſed amauit. Manifeſtũ poteſt eſſe, quòd rogatus aliquando ab amicis ſuis, vt tolleret tres verſus, inuicem petijt, vt ipſe tres exciperet, in quos nihil illis liceret. æqua lex viſa eſt. ſcripſerũt illi quos tolli vellent ſecreto, hic quos tutos eſſe vellet. in vtriſque codicillis ijdem verſus erant: ex quibus primum fuiſſe narrabat Albinouanus Pedo, qui inter arbitros fuit,

Semibouemque virum, ſemiuirumque bouem.

[e] Secundum:

Et gelidum Borean, egelidumque Notum.

Ex qua apparet, ſummi ingenij viro iudicium non defuiſſe ad compeſcendam licentiam carminum ſuorum, ſed animum. Aiebat interim, decentiorem faciem eſſe, in qua aliquis næuus eſſet.

Raptor patrem ſuum non exorans. CONTROVERSIA III.

LEX. RAPTOR NISI SVVM ET RAPTÆ PATREM INTRA TRICESIMVM DIEM EXORAVERIT, PEREAT. Thema. *Raptor raptæ patrem exorauit: ſuum non exorat. accuſat dementiæ.*

CONTRA RAPTOREM. *Porcij Latronis.* Moriar, inquit, moriar hodie. ego virũ non fleo. Quid contremiſcis ſenectus? quid lingua trepidas: [a] quid oculi obſtupuiſtis? nondum eſt trigeſimus dies. Vitam rogas? dedi, & perdidiſti. Mori. inquit, filiũ vis. ego te mori volo:

immo furor tuus, illa caeca & temeraria cupiditas: & inter hæc pater illi⁹, qui nimis cito exoratus est. Quare tam cito senex ille remisit iniuriam? Ne tristiore quidẽ vultu expugnatam filiæ pudicitiam tulit. timeo ne verũ sit quod audio, ne nouo inauditoq; more de nuptiis puellæ exoratus sit. *Cestij Pij.* Quo melius de re iudicare possitis, narrabo me iuuenem. habui patrem sanae mentis: nec tã seuerum scilicet, vt crudelis esset, nec tam indulgentem, vt incautus. Duxi vxorem, quam pater iusserat: & tamen nuptiarum mearũ me paenitet. Fili, nonne saepe excandui, saepe recõciliatus sum, sæpe quod negauerã dedi? Ipse dispẽsasti triginta dies: vt haberet primos socer, medios re⁹, nouissimos pater. Ne omnia vitia eius à prima adolescentia repetam, virginem rapuit, patrẽ accusat.[b] Hæc intra triginta dies.[c] Putas me accusatori promissurũ. quod filio negaui? Impetraui, inquit, ab illo? alij aiunt illum à te. mediis me diebus accusas. Rapuisti virginẽ, cum tã libenter viueres? *Arelij Fusci patris.* Moriar, inquit, etiamnum minaris: nondũ rogas. Quid, inquit, rogabo? iam lassus es, nec vllum adhuc rogasti. Non possum, inquit, exorare tam diu? Nouo more obiicit dementiæ constantiam. Quid? ergo tu poteris videre morientem filium? fortasse non potero: & ideo irascor, dum licet. *Pompeij Silonis.* Hæc audacia eius ex parte culpæ meae est: nimiũ indulgenter nutritus est:[d] omnia sibi putat licere: nec ille vnquã me rogauit.[e] Ignouit, inquit. Ita alius apte me rogat⁹ est? Non nosti cõdicionẽ legis tuæ: in hac qui pares sententias habent, pereunt. ipse ad alienam se misit, lex illum misit ad meã. RAPTOR NISI ET SVVM ET RAPTAE PATREM EXORAVERIT, PEREAT. Vis scire, lex vtrum maluerit? non exoratus irascitur. ex duobus patribus eum raptor accusat, qui legem sequitur. *Arellij Fusci.* Miraris me dubitare? ipsa lex inter mortem & nuptias dubia est. Quid me intempestiuæ proditis lacrimæ? Nondum erat tempus flendi: Non est quòd quicquam tibi promisisse lacrymas putes. fleo, quòd necesse mihi est spectare filiũ morientem. Quid factur⁹ sim, adhuc nescio, vtique tu ante tricesimũ diem nescies. Exorabis, inquis, patrẽ. Quid ergo mihi molestus es, si hoc tibi satis est? O Dij, effregit fores: & idẽtidẽ leges inuocantem coëgit pati stuprum, nisi tã facile puellã exorauit, quàm patrem. Mortẽ vita meruit, accusatione deprecatur. Consumũtur interim dies. Vter nostrum consumit? Rogo, inquit. Non est tuum me rogare. Nunc ego rogare debuerã, qui periclitor. *Papirij Fabiani.* Demens sum, vides: turpiter viuo, meretricẽ amo. leges ignoro, dies tuos non numero: ad iudicẽ vocatus, non adsum. Ergo moriar, inquit. hoc si reo dicis, non curo: si iudici, videbo: si dementi, nõ intelligo. Demens, inquit, es. & huic aliquis ignoscere potest, qui sic rogat: Vos mei iudices estis. iste habet suũ iudicẽ. nec potest inexorabilem queri, quem nõdum expertus est. *Iunij Gallionis.* Rogo, inquit. Nũ sic? si volebas rogare, admouisses propinquos, amicos, maiorũ imagines, lacrymas, repetitos alte gemitus. Testor Deos, sic rogaturus fui puellae patrẽ. Cũ, inquit, multũ in suppliciis habitũ submiseris, cum dixeris: Paenitet quòd rapui, quòd te priorem non rogaui: cum dixeris te demẽtem fuisse, deliberabo cum amicis, deliberabo cũ propinquis, deliberabo cũ tua matre. Me miserum,[f] quàm pæne promisi? anime dura. heri fortior eras: & multũ habeo quod deliberem. diuersi me affectus distringũt. inter reũ & patrẽ distrahor. Hinc iniuria est, hinc natura. Quid properas? nemo tibi præter me rogãd⁹ est. Ergo, inquit, misereberis? nihil promitto ante tricesimũ diem. Miserũ me,[g] quòd tãtum triginta diebus irasci possum. longiore tempore opus erat. Audi à demẽte exempla huic crimini. Denis vicenisque annis inter bella iuuẽtus cõsenuit: nos triginta dies ferre nõ possumus. Deliberabo, lex nihil vult temere fieri. Magna res est, inquit: delibera, cogita, tẽpus accipe. effregisti domum ciuis, vt dicis, etiam misericordis. Morere. nõ est hoc nocẽti graue. Ego nihil peccaui: propter te mori cupio. ratio à me exigitur alienæ culpæ, nõ meæ potestatis. Quid ergo factur⁹ es? nõ pronũtiabo ante supremũ. Quid sic miraris, illum citius exorasti? facilius est iniuriam donare, quàm crimẽ. Agedum in mediũ senex, cuius misericordia crudelis sum: non putasti mecum deliberãdũ? Vnde autem scis, quem filium habeam? ego certe adhuc nescio, qualem filiam habeas. Nullum tẽpus vni verbo angustũ est. Iam, inquit, angustum tempus est & tibi vacat accusare? *Vibij Rufi* Quis vnquã praeter me ignoscere iussus est? iam, inquit, tempus angustũ est. ita non putas me subducere quantum supersit; Iam, inquit, tempus angustum est. Angustũ erat, si duos rogare deberes. Angustum tempus est, exclamat: nescio quid rogem. Roga ergo. Me priorem rogare debuisti: non dico quia dignior sum, qui prius roger: quia pater tuus: id quod minimum est, propius habito. Huc videlicet illa pars legis pertinebat, vt suum patrẽ exoret. Patrẽ nat⁹ sic aliquis exorat, sic deprecatur? Apparet nũc te primũ rogare. Demẽs sum: immo si vis argumentũ, dabo tibi. filius meus moriturus est. nõdum testamẽtum mutaui. *Cor-*

nelij Hispani? Multi me affectus diducunt: necesse est de aliis querar, de aliis erubescam, de aliis timeam, de omnibus etiamnum deliberem. Ne ille quidem, quamuis dicatur nimis exorabilis, ignouisset, si sic rogatus esset.

PARS ALTERA. *Arellij Fusci patris.* Me miserum, pater. iræ tuæ detractum est nihil, & tempori multum. infelicior sum, quàm si neutrũ exorassẽ. Mortem timeo, postquã mihi homines gratulati sunt. Quid tibi, optime socer, pro ista misericordia tua, qua mihi & patri meo pepercisti, precer, nisi superstitem filiam? *Papirij Fabiani.* Nõ possum dissimulare, pater, quòd illum exoraui, tuum beneficium est. certe cum exoratus est, hoc dixit: Aliud quidẽ suadebat dolor meus: sed quid faciam? patris tui misereor. Miserere pater: scis quàm breuis sit aduocatio mea. Misereor, inquit, vis verum dicam, quid dixerit? patris tui. Vnde ego miser ab hoc patre veniens timerem patrem? *Cestij Pij.* Timeo mortem, nec iam habeo cui peream. *Marillij.* Si tibi tam pertinax aduersum me odiũ est, audacter quid sis facturus, pronuntia. dic exorari te non posse, quid me incerta mortis expectatione suspendis? solicitus inter somnos quoque velut admotam ceruicibus meis securim expauesco. si non impetro vt viuam, hoc certe impetrem, ne diu moriar. Non est quòd putetis legem in numero dierum angustam fuisse, lex illius, diu moriar. Responde, pater si seruaturus es filium, iam tempus fuit: si occisurus, iam tempus est. non possum sustinere vltra hæc tormenta, diebus paucis & in me mihi aliud licet. *Blandi.* Ita parum contigit tibi, quòd solus periclitante filio non rogas?

DIVISIO. *Latro* sic diuisit, An intra tricesimum diem raptor agere possit: sicut non potest qui in custodia est, qui in carcere est. Si cũ alio potest, An cũ patre possit, cui vitæ mortisque arbitrium datum est. cum illi accusare eum liberum est, quem mortiferũ est non exorasse. etiam si cum patre potest agere, An ob id possit, cuius faciendi potestatem lex patri dedit. Ista enim ratione nihil licet, si aut exorari, aut accusari ei necesse est. deinde si possit agere: An debeat. Irascẽdi causam tractauit. quòd aliũ prius rogauit, quòd me non rogauit, quòd etiam accusat. Si non exorauit filius, dementia est. tantum dementiã ferre nõ possum, cum adhuc an exoretur, incertũ sit. Hic paterno affectu tractauit spem faciendi. non probabat Fuscum, qui paulo apertius agebat:* est controuersiã promittere. potest nihilominus & bonus agi pater, & non exoratus. *Fabianus* eam quæstionem fecit, & in ea multum moratus est: dementiæ nõ posse agi, nisi cũ eo qui morbo fureret: in hoc enim latam esse legem, vt pater à filio sanari deberet, non vt regi. *Latro* eleganter dicebat quasdam esse quæstiones, quæ deberent inter res iudicatas referri: tanquam, An quicquid optauerit vir fortis, aut tyrannicida, accipere debeat: quasi iam pronuntiatũ sit non debere. Nemo quæstionem hanc iam tractat, sicut ne illã quidem, An quicquid pater imperat, faciendum sit. Inter has putabat & hanc esse, An pater ob dementiam quæ morbo fieret, tantũ accusari à filio debeat. Aiebat enim manifestius esse de lege & officio patris quaeri, & fingi quasdam controuersias, in quibus pater furiosus probari nõ possit, nec absolui tamen propter nimiam impietatem, libidinem foedam. Quid ergo, aiebat, nunquam vtar hac quæstione? vtar, sed cum aliis deficiar. *Pollio Asinius* dicebat, hoc Latronem videri tãquã forensem facere, vt ineptas quæstiones circunciderat: in nulla magis illum re scholasticum deprehẽdi. Remittit, inquit, eam quæstionẽ, quæ semper pro patribus valẽtissima est. Ego semper scio. nullum patri curatorem dari, quia iniquus pater sit, aut impius; sed quia furiosus: hoc autem in foro esse curatorem petere, quod in schola dementiæ agere. *Gallio* & superiore vsus est quæstione, & illam adiecit: An agi cum patre dementiæ possit, ob id quod facturus esset, non ob id quod fecerit. neminem iniuriarũ accusari: quòd iniuriam facturus sit: non adulterij, quòd adulterium cõmissurus sit: ne dementiæ quidem, quòd demens facturus sit aliquid. Tu vero, inquit, mecu magis, non quòd non exorasti, sed quòd exoraturus non es: puta enim me hodie exorari. ergo demens videor, qui vno me verbo sanare possum? Lex triginta dies dedit: quia iudicauit aliquem duriorem futurum. Etiam si demẽs est, qui nõ exoratur à filio, nũ qui etiam vigesimo? ergo nõ potes hoc nomine dãnare me, quòd exoratus nõ sim: etiãnum enim exorari possum. Itaque si quis vestrum agere mecũ hoc crimen nõ potest, vt si quẽ ad triginta dies exorare possum, post triginta quæri nõ potest. aut crimen nõ habeo, aut accusatorem. *Silo Pompeius* fecit quæstionem, qua Gallio vsus est, nihil acturũ adolescẽtem, etiã si damnauerit patrem. nihilominus enim periturũ, quia lex nullam aliã salutis viam dedit raptori, quàm si exorauerit patrem. *Latro* hæc omnia quasi mẽbra in aliquã quæstionem incurrentia tractabat, non vt quæstionem: quãquã hoc ipsum in aliam aiebat quæstionem incurrere, in qua quæritur, An raptor possit accusare patrẽ intra tricesi-

mum diem. Nam cũ dico, non potes accuſare eum in cuius arbitrio poſitũ eſt, moriaris, an viuas: nõ magis quàm magiſtratũ in ius vocare, quàm de iudicibus tuis ferre ſẽtẽtiã, non magis quàm miles in imperatorẽ ſuum animaduertere, adiicio, Nõ potes accuſare nihil enim tibi proderit. etiã ſi damnaueris, morieris. Lex enim, ſi non exoraueris, perire te vult. non exoras autẽ. etiã ſi damnas. Quare hoc non quæſtionis loco ponebat, quòd imbecillum putabat. Apparet enim exigere legem ab eo. vt exoret patrem, qui nõ habet quem exoret. puta enim patrem alicuius eſſe tam palã furioſum, vt nihil intelligat: hũc exorari à filio nõ vult. Atqui eodem loco eſt manifeſtus. *Clemens Iuſtus* parũ hoc putabat valens eſſe, tãquam quæſtionẽ: ſatiſ valens, tanquam argumentum: & illam alteram ſatis valẽtem quæſtionem, non poſſe cum patre agi eo nomine, quòd non peccauerit: ſed tractaturus iſte iniquitatem tractationis ponebat, cum diceret: Agere mecum dementiæ, etſi iam poteſt, nunquid enim peccaui? non ſum exoratus, nondum tempus tranſiit, etiamnum exorari poſſum quàm iniquum eſt nondum eſſe me nocentem, eſſe iam reũ!

COLOR. Omnes infamauerunt raptae patrem, quaſi cum raptore colludentem. *Gallio* dixit: Ingenuus virginem rapuit. ſi tamen rapuit. *Silo Pompeius* eandem ſuſpicionem in omnia contulit. Exorauit, inquit, raptæ patrem. Ita tu, cum tam exorabilem patrẽ haberet, rapuiſti? *Hiſpanus* dixit: Omnia cito facta ſunt: iſte cito rapuit, ille cito ignouit. niſi demens ſum, eſt aliud ſuſpicandum. *Argentarius* dixit: Rapta eſt, & ſtatim exorata: immo neſcio an exorata, deinde rapta. ſpero te innocentiorẽ fuiſſe, quàm vis videri. Tu exoraſſe te dicis. Ego te exoratum puto: dic quid tibi cum ſocero conuenit? *Rufus Vibius* dixit: Dic mihi, quid tibi conuenerit, quando tibi nuptias promiſerit. nec victũ te hercules fateberis, cum dies venerit. *Aſprenas* dixit: Iam, inquit, non multum reliquum eſt ex triginta diebus: ſi ex illo dies numerarẽ, cum primũ exoraſti. aiunt iam tringinta dies præteriſſe. *Latro* dixit id quod inter ſententias ſcriptum eſt. adoriar: dic ergo verum. *Ceſtius* hac figura declamauit. vt rogaret patrem, tanquã exoratus eſſet raptae pater: deinde ad hanc ſententiam tranſit: Nunquid peiorem cauſam habeo, ſi apud alterum iudicer. *Lucius* eadem figura declamauit, & *Hiſpo Romanus*: ſed tranſit mollius. Scio quid reſpõderi mihi poſſit: Facile eſt domeſtico iudici ſatisfacere. | Videro te, cum ad raptæ patrẽ veneris. In hac cõtrouerſia *Triarius* dixerat: Non ſcies an exores, niſi vltimus dies venerit: & tũc, quo ad lucebit, perſeuerabo. Deinde cum ſcholaſticorum ſummo fragore: Et tu quiſquis es carnifex, cum ſtrictam ſuſtuleris ſecurim, antequam ferias, patrem reſpice: Belle deridebat hoc *Aſinius Pollio*. Filius, in quit, ceruicẽ porrigat, carnifex manũ tollat, deinde reſpiciat ad patrem, & dicat: AGON? quod fieri ſolet victimis. Sed ioco quoque remoto, aiebat rem veriſſimam, non poſſe carnificem venire, niſi eo tẽpore quo iam pater exorari nõ poſſet, *Ceſtius* ex altera parte hoc colore vſus eſt: quia priorem rogaſſet raptæ patrem. Suſpenſum eſſe volui, ſtatim illum ſecurum eſſe nolui. De me quæritur, quòd illum potius cogitare de patrimonio filij, quàm de periculo volui. *Latro* hoc colore vſus eſt. Scitis periclitantes alieno arbitrio agere: illi qui circa erant ſodales, qui occurrerãt amici paterni, aiebant: Eamus ſtatim ad raptæ patrem. in huiuſmodi caſu illi rogãtur: nam raptoris patres rogant. *Silo* Pompeius diuerſum colorẽ huic ſecutus eſt: Non erit, inquit, duritia patris mei: item amici ſuaſerunt, ad raptæ patrem iremus, ne nocerent apud illum quod tarde ſuum exoret patrem. *Hiſpo Romanus* bello docismo vſus eſt. Vultis, inquit, amici, eamus ad raptæ patrem? occurremus. ille domi eſt. *Fuſcus Arellius* dixit: Ille [h] prior rogatus eſt, qui magis timebatur. *Triarius* à parte adoleſcẽtis dixit: Timeo ne mutetur etiam exoratus. Hunc ſenſũ non imprudenter *Silo Pompeius* improbabat: aiebat enim nõ poſſe mutari ſemel latam ſententiam. Quidam voluerunt videri, cito exoratum raptæ patrẽ: quidam tarde. *Fuſcus Arellius* dixit, Magnam partẽ legis conſumpſi: nec de mora queror: raptæ pater rogabatur. *Ceſtius* non probabat, & hac ſententia vſus eſt, cum hunc colorem arguendum putaret: Vult videri rogatũ diu raptæ patrẽ, effecit vt videatur eum diu nõ rogaſſe, malo autem videri hoc patrem tarde exorari, quam tarde rogari. *Hermagoras* ſolebat interdum diu ſchemata proſequi, interdum breuiter & fortius attingere: ſicut in hac ſententia fecit, cum ſuſpicionem facere vellet, inter raptæ patrem & raptorem colluſionis, *

Artemon dixit. *

Glycon dixit. *

Hunc ſenſum commodius dixit *Lepidus*, Neronis præceptor: Miſer eris, niſi etiam vltimo die egomet iam tui miſereor. *Diocles Caryſtius* à parte patris ethicos dixit. *

Nepos ex meretrice susceptus. CONTROVERSIA IIII.

THEMA. *Abdicauit quidam filium. abdicatus se contulit ad meretricem: ex ea sustulit filium. aeger ad patrem misit. cum venisset, commendauit ei filium suum, & decessit. adoptauit puerum. ab altero filio accusatur dementiae.*

PRO PATRE. *Porcij Latronis.** Qualem vidi: ipsa fungebatur officiis, sedula circa lectum ægrotantis in omnia discurrebat ministeria, non impulsis tantũ, sed laniatis capillis. Vbi est, inquam, meretrix? Venit ad me sedulo, qui diceret: Filius antequam moritur, rogat venias. Nõ expectaui, dũ iste permitteret. amens cucurri. Cetera quemadmodũ narrem nescio: steterim, an sederim, quid loquutus sim, quid audierim, nescio: hoc vnum scio, iacuisse me inter duos filios: accede huc puer, depositũ, crimẽ meum: non habeo miser, cui te moriturus commendem. *Cestij Pij.* Recepi in sinum nepotem. Vultis, & hunc abiciem? duos filios tuli. huic numero iam assueui. Patrem accusat, fratrem infamat, infantẽ persequitur. Rogo vos, non satius est meretricem amare, quàm neminem? Noui generis demẽtia arguitur. sanus eram, si nõ agnoscerẽ meos. Tradidit infantem, & expirauit: nõ habui cui redderẽ. Offerebã me propinquis, expectabã vt aliquis pro abdicato rogaret, nemo audebat propinquorũ fratre cessante. illa videlicet in hac cogitatione tacebat. Nos rogabimus, cum frater non audeat? Meretricis, inquit, filium recepisti: nempe eius quae meum receperat. Fateor me aliquando insanũ fuisse. Nescio quis esset abdicatus: meliorem extuli. *Papirij Fabiani.* Quàm nihil in domo illa meretricia foedi vidi: assidebat mulier tristi vultu affecta, aegro simillima ipsa. demissis in terram oculis. Pater, inquit, nihil tecũ frater locutus est? in sinu meo & filium & animam deposuit. domum pertuli. demẽtiam vocat, quòd infantem non abdicaui. Quid facerem? negarẽ aliquid filio, cum ille rogaret pro filio? Ignosco tibi. quòd tam durus es. aegrum fratrẽ non vidisti. Ille magni successor modo patrimonij natus in lectulo precario moriebatur. Nõ seruorũ turba circũstabat, non amicorum: inter infantem & mulierculam, deficiẽtis adolescẽtis spiritus in aduẽtũ meum sustinebatur. Vt intraui, cadentes iam oculos ad nomẽ meum erexit, fugientemque animã retinuit. Pater, inquit, quòd adhuc nihil deprecatus sum, non cõtumacia feci. fratri mandaueram. Indico tibi crimina mea: expirãtem coheredẽ tuum ad vitam volui reuocari. Vt saluus esset, rogaui deos: &, licet dementiam voces, si vixisset, recepissem. *Arellij Fusci patris.* Securior eram, quoniam putauerã illi omnia præstare fratrẽ; cũ subito nũtiatũ est, in vltimis esse filium: nec hoc à fratre. ô me miserum, quòd solum nepotẽ recepi. *Albutij Sili.* Vt vidit vxorem, vidit & fratrem, circunspiciebat & patrẽ. *Iulij Bassi.* Tibi debeo mulier. quòd habuit fili⁹ me⁹ in qua domo ægrotaret. Pudet dicere: vt nepotẽ agnoscerẽ, rogatus sum. Nõ potest vno crimine demẽtia intelligi. Nemo sine vitio est. in Catone moderatio, in Cicerone cõstãtia desideratur. ad summã, tres fuimus: omnes peccauim⁹: ego, quòd abdicaui: frater, quòd tacuit: tu, quòd pro fratre nõ rogasti. Nõ sum vno herede cõtentus: duos habere volui: & quo magis concupiscam, habui. Misit ad me affectus aeger, non ibo? mihi crede, aliter à diis de coherede. Cogitate & quis roget, & quem roget. videbitis negare non posse, nisi qui accusare possit & patrem.

ALTERA PARS. *Porcij Latronis.* Quem honestius subiecit meretrix quàm peperit. Pateristi⁹ incert⁹ est, bene cũ ipso ageretur, si & mater *Fusci Arellij patris.* Errat, si quis sit qui me putet pecunia moueri: primũ assueui coheredem habere, deinde olim iam cũ puero isto paterna diuisi, quia mulieri ille frater donauit pl⁹ quàm pro sua parte. *Romani Hispo-nis.* Incidit in meretricẽ, inter omnia mala, foecundã. Verae inimicæ. Noscis quibus ante in cubiculũ riualis venit, quàm maritus. *Argentarij.* Cum abdicaret, aiebat: Hoc scilicet expectabo, donec hac è meretrice liberos tollas. Mulier, nescio an aduersus patrem iniuriosior sis, quòd abstulisti illi heredẽ, an quod dedisti. *Albutij Sili.* Sine veniãt illuc amici, sine propinqui: nũc erubescũt in domũ meretricis accedere. Mulier quæ sine præfatione honeste nominari nõ potes, cedo istum puerum nulli agnoscendũ: sed mater afferat. Seuerissimus pater abdicauit etiã, quem sciebat suũ. Erat in domo puer, qui omnes vocabat patres. Adoptauit eius filium, propter quam etiam suum eiecerat. *Cestij Pij.* Nullum genus iudicũ recuso. si seueri erunt, nocebit isti, quòd receperit meretricis filium: si clementes, quòd abdicauit suum. Clamauit pater: In domum ergo meam meretrix veniet, aut (quod turpius est) filius ad illam ibit? Misit in domum nostram publicum puerum. Quis illis nuptiis interfuit, nisi aut abdicatus, aut abdicandus?

DIVISIO. *Latro* sic diuisit, An pater ob illam adoptionem accusari possit, an ob hoc debeat: omnes infamauerũt adolescẽtem, quasi illius criminationibus factũ sit, vt frater

abdicaretur. Et ideo ſententia laudatur *Fabiani*: Nihil tecum locutus ſum. Cũ hoc vnum puero noceat, quòd ex meretrice natus eſt, omnes operam dederunt, vt quantũ in controuerſia licebat, huic vitio mederentur, efficerentq; ne quid in illa videretur meretricis fuiſſe, niſi nomen. *Marillius* decenter hoc dixit, ſimul obiiciens fratri impietatẽ. Nihil, inquit, in illa domo meretricium fuit: ſcires, ſi mecũ fuiſſes. *Albutius* ethicos, vt multi putãt dixit: certe laudatus eſt, cum diceret, Exeuntem proſequutus eſt. non probabat hãc *Meſſalla* ſentẽtiam: Non habebit, inquit fiduciam, ſi mauult videri recepiſſe puerũ quàm abduxiſſe: & ea ratione eum adoptaſſe, non quia debuerit, ſed quia ſecutus eſt. Fuit autẽ Meſſalla exactiſſimi ingenij in omnis quidem ſtudiorũ partis, Latini vtiq; ſermonis obſeruator diligentiſſimus. Idem itaque cum audiſſet Latronem declamãtẽ, dixit: Sua lingua diſertus eſt. ingenium illi conceſſit, ſermonem obiecit. Non tulit hanc contumeliam Latro, & pro Pythodoro Meſſallæ orationem diſertiſſimam recitauit, quam ſuaſoriam Theodoto declamauit per triduum. quæ dixerit, ſuo loco reddam, cum ad Suaſorias venero. *

Color. A parte adoleſcentis non vnus omnibus color placuit. Quidam perſonam eius qualem acceperant, introduxerunt durã & aſperam. Ex quibus fuit & *Hiſpo Romanus Iunius* vnũ aiebat efficiendum. vt non durus videretur, ſed ſeuerus. In hac parte dixit nobilem illam ſentẽtiam, quam Fabius Maximus circũferebat: Venit aſſidue in domũ meretrix: non recedit: paulum abeſt, quin nouerca ſit. *Ceſtius* bella figura egit: Dementia, inquit, res eſt ſanitati cõtraria. Nõ quærã extra exempla ſani hominis, & quod pater me rogat, ipſum ſibi comparabo. Fuit aliquãdo ſanus. tunc quid faciebat? Oderat luxuriã: vt caſtigaret, nunc iam ſeuer⁹, ſenem putabitis ſanum, ſi vobis in lupanari oſtẽdero? Sic declamauit, vt fratri patrem daret accuſatorem, & illũ argueret ſibiipſi comparãdũ. *Latro* fratri pepercit; puerum preſſit, & dixit fratris filium nõ eſſe, & ne fratrẽ quidem hoc fieri voluiſſe. illa verba ab aegro impetrata. *Fabianus* ex omnibus iſtis colorẽ ſecutus eſt optimum, qui aiebat, dicere Meſſallam non tantum bonã partem adoleſcentis fieri, ſed etiã honeſtã. obiecit patri, quòd fratrẽ abdicaſſet, nõ ſchemate, ſed certo. Nihil, inquit, peccauerat. amat meretricem. ſolet fieri. adoleſcens eſt. expecta, emendabitur, ducet vxorẽ. quare tunc non egiſti dementiæ? Expectabat poenitẽtiam tuam, aiebat, iã reſipiet. Hoc pertranſitum obiicere coepit, quòd non recepiſſet, quòd vidiſſet in lupanari habitantẽ. Abdicaſti, inquit, vt emẽdares, non vt vitia augeres in dies. nullum illius vitiũ ætatis eſt. amor eſt, recipe antequam aliquid faciat, cur mox pudore moriatur. Ad vltimũ obiecit illi, quòd ægrum non ſuſtuliſſet. Poteſt, inquit, conualeſcere, ſi viderit penates ſuos, mitius certe morietur in paterno ſolo ſuo. Quare, inquit, tu apud fratrem nõ fuiſti? & ego queror. Ille cum ad te mitteret, putauit ſe ad duos mittere. Vtinã tecum fuiſſem, pater: rediſſes illinc cum filio, ſed tuo. De adoptione nouiſſime quæſt⁹ eſt & hac figura: Abſtuliſti mihi fratrem, cum quo natus ſum, cum quo educatus ſum, vt dares iſtum. Indignor hanc fratri meo contumeliam, vt huius vocetur pater. Sed vt aliquid iocer. *Fabianus Maximus* nobiliſſimus vir fuit, qui primus foro Romano hunc vomicũ morbũ, quo nunc laborat, intulit: de quo Seuerus Caſſius, antequã ab illo reus ageretur, dixerat: Quaſi diſertus es, quaſi formoſus es, quaſi diues es, vnum tantum es: non quaſi, alapam. Hanc controuerſiam cum declamaret Maximus, dixit: Quaſi tricolum tale, qualia ſunt quæ baſilicam infeſtant. Dicebat autẽ à patre, omnes aliquid ad nos imbecilli alter alterius onera detulimus. Accuſatur pater in vltimis annis, nepos in primis abdicatur: null⁹ autẽ, * Hæc ſubinde refero quòd æque vitandarum rerum exempla ponẽda ſunt, quàm ſequendarũ. In hac controuerſia *Latro* contrariam rem controuerſiae dixit, ſed ſibi. Declamabat illã, Caeſare Auguſto audiente & Agrippa, cuius filios nepotes ſuos, Cæſar Lucium & Caium adoptaturus diebus illis videbatur. Erat Agrippa inter eos qui non nati ſunt nobiles, ſed facti. Cum diceret partem adoleſcentis Latro, & tractaret adoptionis locum, dixit: Nam iſti adoptione nobilitati fuerũt hæc & alia in hanc ſententiã. *Maecenas* innuit patri. faſcina recuſare, finire iam quidam declamationem putabant. hanc malignã rem Maecenas eſſe: effeciſſe enim nobilem, non vt audiret quæ dicta erant à Caeſare, ſed vt notaret: Tãta autem ſub diuo Auguſto libertas fuit, vt præpotenti tunc M Agrippæ non defuerint, qui ignobilitatem exprobrarent. Vipſanius Agrippa fuerat, Vipſanij nomen quaſi argumentum paternæ humilitatis ſuſtulerat, & M. Agrippã dicebatur. cum defenderet reũ, fuit accuſator qui diceret M. Agrippa, & quod medium eſt. volebat Vipſaniũ intelligi. Fuit qui diceret: Concurrite, Agrippa malum habebis, reſponde diis. Ea in parte vtique mihi videtur admiratione dignus diuus Auguſtus, ſub quo tantum licuit. Sed horũ non

possum misereri, qui tanti putant caput potius quàm dictum perdere. Latro dignus fuit miseratione, qui ne excusare quidem errorem suum potuit. Nihil est autem crudelius quàm sic offendere, vt magis sis offensurus si satisfeceris.

Torta à tyranno pro marito. CONTROVERSIA V.

THEMA. *Torta à tyranno vxor, nunquid de tyrrannicidio sciret, perseuerauit negare. postea maritus eius tyrannum occidit. illam sterilitatis nomine dimisit, intra quinquennium non parientem. Agit illa ingrati.*

* PRO VXORE. *Porcij Latronis.* Si cum liberis torta est, & incaste: Escende, inquit, occide tyrannum. nisi occideris, indicabo. Subiniecta manu satelles: Quid moraris, inquit, iam exposita tormenta sunt. Bene est, inquit mulier. ad stuprũ vocor. Instabat quotidie viro vxor, exigebat tyrãnicidium. Tempus est: Escende. Si nihil aliud, vt liberos habeas. nisi tyrannicidæ paritura non sum. Miraris, si eo tempore matrona dicere potuit, Escẽde, occide tyrannum? comes sequerer, nisi me inutilem dimisisset tyrrannus: Escende. ego iam feci tyrannicidium meum. Eas nuptias tyrannicidium diducit, quas non diduxit tyrannus. *Cestij Pij.* Subito infelices nuptias oppressit tyrannus. Trahebantur matronæ: rapiebantur virgines: nihil tutum erat: nulli feliciores tunc videbantur,[a] quàm qui liberos non habebant. Quædam itaque elisere conceptos: quædam foecunditatẽ suam moratae sunt. Quod ad hanc pertinet, agit suæ fortunæ gratias, quòd illo tempore nihil periit. Tyrannus suspicatus est, istũ nescio quid de tyrannicidio cogitare: siue isti aliquid excidit, siue magna consilia non benevultus tegit. Vtique de vxoris garrulitate queri nõ potes, cum scias, quemadmodum taceat. Misit itaque satellites: Attrectate, inquit, vxorem, &, adiecit, si quos filios habet. Veniunt in domum crudelissimi carnifices, in quorũ vultibus erant tormẽta. iactatur misera inter satellitũ manus, & toto itinere nõ ducitur, sed trahitur. Isti de tyrannicidio: audacter iam consiliũ indicemus. Iam enim puto licet.
* Nupsit isti propter liberos: sed infelices nuptias cito tyrannus oppressit. hoc publicũ diuortium fuit. Rapitur in arcem mulier, inter satellitũ manus vexatur atque distrahitur. Hanc aliquis etiam si non torqueatur, non parere miretur: imposita in eculeum, sæpius absentem virum respexit, quàm præsentẽ tyrannum. Quàm multas matres audiui illo tempore: Quidnam volui, quæ peperi? *Arelij Fusci patris.* Explicatur totus tyrannicæ crudelitatis aduersus infelicem feminam apparatus, & illa instrumenta virorum quoq; animos ipso visu frangentia, ad excutiendam muliebri pectori cõstantiam proponũtur: instat tã denuntiationibus, quàm tormentis tyrannus, & minãdo torquet. Tacet. Videt intentum tyranni vultũ, videt oculos minaces, & tacet. plus tibi præstare nõ potuit, si de te liberos sustulisset. Cædũtur flagellis artus, verberib⁹ corp⁹ abrũpitur, exprimiturque ipsis vitalibus. Tacet. An sit tibi ista datura liberos nescio. tyrannicidiũ dedit. Ita est, mulier, non vis parere, delicata es, cruciatus puerperæ times. Fremebat indignatione captæ ciuitatis maritus, & consilio suo, & vxoris adiutorio fortior, quomodo occidã tyrannũ? Quæ pars accedenti maxime vacat? vbi custodiæ cessant? vbi natura loci minore munimento virtutem submouet? Sic vir & vxor mentem exercebãt. miraris si trãsit quinquẽnium[b] inter vxorem tortam, & virum occupatũ? saeuiebat etiamnũ tyrannus: torquebantur in conspectu virorũ vxores: paenitebat matres foecunditatis suæ. *Hispo Romanus* inquit: Desiderabas liberos, vt sint quibus relinquas patrimoniũ. Ingrate, ita tu hac salua heredem non habes? nullum tormenti genus omisit, omnia membra laniata, omnes partes conuulsæ sunt, scissum corpus flagellis, exustum, conuulsum tormẽtis.[c] ignoscetis puto mulierculæ, si dixero: Fessa est. *Hisponis Cornelij.* Contabatur ille: nec vllis adhortationibus in tyrannicidium poterat impelli. prorsus cum vxorẽ vidisses, posses timenti ignoscere. Assidue tormenta variantur: accenduntur extincti ignes: tortor vocatur, sub quo mariti vxorem prodiderant. pacisci me tecum puta. Vt taceam, donas quinquennium? Quid tyrannicidio gloriaris? tanquam non facilius sit occidere tyrannum, quàm sustinere? Duplici beneficio vxori suæ obligatus: & quòd nõ est occisus, & quòd occidit. Fastidit sterilem, qui fecit *Iunij Gallionis.* Instabat tyrannus. Torque. Illa pars etiã potest subiici in ignes, in illa parte iam exaruit cruor: seca, verbera, oculos lancina, faciã ne viro placeat. *Papirij Fabiani.* Describam nunc ego cruciatus, & miseram corporis patientiã inter tyrannica tormenta sæuientia extincti sanguine refouebantur ignes: hæc desinebat torqueri aliquãdo, vt sæpius posset. Exquisita verbera, laminæ, equuleus, quicquid antiqua sæuitia inuenerat, quicquid & noua adiecerat, quid ampli⁹ dicã?[d] tyrãn⁹ torquebat,

&cũ de tyrãnicidio quæreret.O nos felices,quòd nullis aucta puerperijs fuit.acuit hanc. fecit tyrannicidium silentio, certe tyrannicidam. Conuulsis laceratisque membris,nec adhuc sufficiẽtibus,nõdimissa est ex arce,sed proiecta.Quid est quòd vxorem dimiseris? [e] nunquid premit cẽsum onerosa sumptibus,& vt sæculi mos est,in deterius luxu fluẽte, muliebris ambitio certamine mutuo vsque in publica damna priuati m insanit?Nũquid gemmas,& ex alieno litore petitos lapillos,& aurum vestemque nihil in matrona tecturam concupiuit? Si talis esset, facile illam corrupisset tyrannus. Expecta. potest parere. Non respõdet ad propositum, nec ad certum diem fœcunditas. sui iuris rerũ natura est, nec ad leges humanas componitur: modo properat,modo vota præcurrit,modo lẽta est & demoratur.Expecta modo. pariet.Quid dicis?nõ potest fieri.quare? quia torta est.Imputat tibi quòd publicata est.imputat tibi quòd torta est. imputat tibi quòd sterilis est. *Iulij Bassi.* Aiebat tyrannus:Vre,cæde ventrem. *Argentarij.* Cæde ventrẽ,ne tyrannicidas pariat. *Triarij* Non ex formula natura respõdet,neque ad præscriptum casus obsequitur. semper expectari fortuna mauult,quàm regi. Aliubi offenditur improuisa segetum maturitas,aliubi seram magno fœnore moram redemit. Licet lex dies finiat,natura nõ recipit.Quid faciã? Non agam gratias,quòd non indicauit vxori meæ,ne votis in gratiã. Aiebat tyrannus: Indica. nulla tua culpa est. Cæditur. tacet.[f] vtrum putas mirandum esse, tuum tyrãnicidium,an huius silẽtium? Expectasse aliqua per longum rempus maritum dicitur.quanta laus est seruasse,cum expectasse tãta sit? Alia desiderio viri attonita,in ardentem rogum se misisse. hæc non cum viro arsisset,quæ pro viro arsit? alia pro incolumitate mariti vicaria morte decidit.Cedo hanc,nec in tormentis oppressam.morte amplius pro viro præstitisset,si quid amplius elegisset tyrannus. *Marcelli.* Si tamen peccasset in partu,ignosci ei posset. Nupserat enim isti occupato. Crudelior es etiã illo,quem occidisti,tyrãno.ille torsit & dimisit ad virum. *Albutij Sili.* Vicerat sæuitiã patientia:deerat iam sanguis.superabat fides.aliquãdo proiecta est. differebatur distortis manibus, emotis articulis, nondum in sua membra artus redierant. Talem vxorem tortor dimisit ad partum. Ingratus vocabatur quòd in præmio nullam vxoris fecerat mẽtionem. Res tuas tibi habe. inijcere debuit manum,& ipsum inter res suas trahere nihil amplius patri debes quàm vxori. mihi crede. maius fuit tyrannicidium pati,quàm facere.

PARS ALTERA. *Argentarij.* Ego torta sum. Merito obijceres,nisi te vindicassem. *Fuluij Sparsi.* Vobiscum, Iudices,loquor.* *

DIVISIO. Controuersia hæc reum facere primum,si materia patitur.Non accepi quidem,& reddidi: aut accepi quidem,sed non potui reddere,aut ista nouissima,nõ facere. Non quisquis nõ reddidit beneficium,ingrati tenetur. animus æstimandus est non reddentis. *Pollio Asinius* aiebat nunquam tentandas esse quæstiones:primã manifesto obtinere posse,qua negamus nos beneficiũ accepisse.perit tota causa,nisi in hoc vicit. Apparet enim ingratum esse,qui ne fatetur quidem se accepisse beneficiũ. *Gallio* noster putat quotiens possit,hoc auferendũ aduersario:quotiẽs non possit,concupiscendũ: quotiens ne hoc quidem possit,transeundũ,quasi donemus,& possimus quidẽ facere cõtrouersiã, sed nolimus.Idẽ Attico Vipsanio Apollodori discipulo placuit. Hoc ille amplius. Quoties non potuerimus,aiebat,an beneficium acceperimus,controuersiã facere,hoc modo faciamus,nõ esse tam magnum,quàm ille dicat: sicut in criminibus facimus,quotiẽs negare non possumus,esse quidem crimẽ illud fatemur,sed leuiore pœna dignũ, quàm accusator arguat. *Latro* in hac controuersia non dubitabat facere primam quæstionem,an beneficium dederit.hoc in hæc diuisit.[g] Etiam si scisti de tyrannicidio viri,nec indicasti, non est beneficiũ scelus nõ facere:deinde ne scisti quidem. Non enim tibi indicaui,nec tam magnũ consiliũ,virilibus quoque animis graue, commisi muliebri garrulitati: quæ id solum potest tacere,quod nescit.Etiam si dedit beneficiũ,an receperit.Occidi tyrannum,libertatem mihi,tibi vltionem reddidi plenissimam:persecutus sum nefariũ hostẽ illic occidi vbi torserat.Dices me Reip.causa fecisse.& tu Reip.causa tacuisti. Tutus sit, quòd lege fecerit.Deĩde vltima æquitatis tractatio.An quod fecit,facere debuerit. Hoc diuisit in hæc duo: An iã certã sterilitatẽ vxoris bonæ ferre debeat: an ne sterilis quidem pro certo sit.Noui declamatores Posmos * * cum Apollodoro,qui reus veneficij fuit,& à Pollione Asinio defensus,damnatus Massiliæ docuit, & hãc quæstionẽ fecerũt in hanc controuersiam, An inter viros & vxores data beneficia, ingrati lege teneantur. Non est beneficium, sed officium, facere quod debeas:vt si filius patri se dicat beneficium dare Hanc quæstionẽ fecit & Gallio noster. *Blandus* in vltima parte cõtrouersiæ, qua de Republica disputatur,quæstionem fecit, An quinquenniũ numerari debeat excepta tyran-

nide. illud tēpus nō debere imputari quaſi ſterili, quo matres etiā editos partus abominatæ ſunt. illud tēpus imputatur feminis in Rep. quādo pariunt non plus tyranno. Huic ſubiecit, An etiā ſi & alijs imputari tempus tyrānidis ſolet, huic non debeat. *Latro* ex ſuo more has nō quæſtiones putabat, ſed membra illius vltimæ partis, ex æquitatis quæſtione pendentia. An ſterilis quidem, altius repeti: an nō quæcunq; quinquēnio nō peperit, ſterilis eſt. Quid enim ſi vir alicuius abfuerit toto pæne quinquennio in peregrinatione? viro imputabitur. Quid ſi vir ægrotauerit? quid ſi maritus euiratus inutilis in concubitu vxoris ſuæ iacuiſſet, imputaturus fuit? quinquennio quæritis, quare nō peperit? tyrānus erat. Nemo nō cū parētibus ſuis querebatur, quòd natus eſſet. Hæc, quòd torta eſt; hic quòd maritus occupatus tyrannicidio non vacauit in vxoris voluptates. *Buteo* aridus quidem declamator, ſed prudens diuiſor controuerſiarū, cōtra Latronem ſentiebat, *Blando* accedebat. Aliud enim eſſe aiebat, quæ intra quinquēnium nō potuit, nō vtique ſterilis eſt: aliud, quæ intra quinquenniū nō peperit, nō ſtatim dimitti poteſt ſterilitatis nomine. Hic quæritur de condicione iuris: illic, de ſpe fœcunditatis. Sed Blandum quoq; arguebat. aiebat enim ſic fuiſſe quærendum, An tyrānidis tempus excipi deberet: deinde, etiā ſi non in alijs, an inter has gradus eſt. Sed ipſe ſic hanc in partes quæſtionē diuidebat: An quæcunque quinquennio non peperit, tanquam ſterilis dimitti poſſit. Poſſet enim accidere, quod Athenienſibus in bello accidit, vt liberi & cōiuges in aliquo tutiore loco deponātur. Imputabitur hoc tēpus feminis, quo viros deſtituunt, nō quo nō habent. Sic tyrannus nō vetuiſſet iſtā parere, quā interemiſſet. Et cum hoc vehemēter impleuiſſet, & probaſſet, nō omnes poſſe dimitti ſi quinquennio non peperiſſent, tūc illo tranſijt, An hæc poſſet & hic etiamnum. non hoc quærebat, an deberet dimitti, ſed an poſſet. Et hoc contra Latronem dicebat: Quomodo iſtam quæſtionē putas in æquitatis tractationem cadere, cum quid liceat quæratur, non quid oporteat? hæc enim, an hæc poſſit, per illum non poſſet, quia tyrannidem non ceperat. Aliquod tempus impune à legibus miſeriæ faciunt. Non dico quia torta eſt, ſed hoc adhuc, propter æquitatis tractationē reſeruo. Sed non peperit, quia tu maxima in cogitatione occupatus, nihil de liberis cogitaſti. *Paſſienus* vir eloquentiſſimus & temporis ſui primus orator, hanc ſubtilitatē actionis nō probabat in Latrone, ſed aſſentiri dicebat, ideo quæſtiones tractādas per ſe eſſe, ſi hæc mulier iuſti repudij ageret, non ingrati. Ita nō quæritur, an legitime, ſed an ingrate dimiſſa ſit, itaq; in æquitatis tractationem cadunt, etiam quæ iuris ſunt. Nam cū quæratur, An potuerit hæc dimitti, etiā ſi licuit: apparet, quòd vtique non oportuit, ſi ne licuit quidē. *Albutius* decentiſſime fecit. ſolebat enim fere in aliquas figuras declamationē deſcribere, & prius egit iniuſti repudij, deinde ingrati: in quibus putat eſſe, an vllum beneficiū viro contulerit, à quo tāquam iniq; dimiſſa. Hic omnes quæſtiones ad ſterilitatem & æſtimationem quinquennij pertinentes libere tractauit, deinde tranſit in ingrati accuſationem.

COLOR. *Ceſtius* pro viro introduxit colorem. Quo tempore vxor torta eſt, nihil adhuc de tyrānicidio cogitabam: poſtea cogitaui. [h] & hæc ipſa cogitādi cauſa fuit, vxoris vltio. Vtrumq; ſecutū eſt, vt illa marito inſolētiam imputare non poſſet, maritus illi tyrannicidium poſſe. *Latro* dixit: Si iam tum de tyrannicidio cogitaſſem, vxori non indicaſſem. *Fabianus* philoſophus colorem magis bono viro cōuenientē introduxit, quàm oratori callido. Dixit enim. & cogitaſſe tyrannicidiū, & vxori indicaſſe: & illā tum quidem feciſſe, quod probam feminā facere oportuit: nunc peccare, quòd putet beneficiū eſſe, rectè facere. Hic color illi; & in illa parte profuiſſet: Si beneficiū putas te dediſſe quòd tyrānicidiū non prodidiſti: Ego prior dedi, qui tibi tyrannicidium credidi. repudium ex tuo quo vis liberorū cupiditatē, quo ſemper vti tāquam vir eius debuiſſet, poſtea magis tāquam tyrannicida *L. Vinicius*, Vinicij frater, Fabiani colorem valde probabat, & aiebat, onerari vxorē vno modo poſſe, ſi nihil vnquā ſecretū ab illa maritus habuiſſet. Si dixerit, inquit, poſt tormenta ſe de tyrannicidio cogitaſſe, tū tyrannicidiū vxori melius deberi meruit, ſi torta tyrannicidam fecit, quā ſi tacuiſſet. Apparet & aliquid de tyrannicidio cogitatū, de quo tyrānus vſq; eo ſuſpicatus eſt, vt torqueret. Dixerit, cogitaſſe quidem ſe de tyrannicidio ante tormēta, ſed vxori non indicaſſe: augebit vxoris beneficium. Liberius enim potuit, ait, tyrannicidium indicare, quod illi commiſſum non erat. Potuit enim vxor, etiam non indicāte marito, tam magni conſilij molitionem deprehendere. At ſi hūc colorē Fabiani ſequor, mutā efficiā. Si olim de tyrannicidio cogitaui, honeſtior ſum vetus tyrannicida: & non priuatis, ſed publicis malis ad vltionē impulſus. Si cū cogitarem, non celaui vxorē: facilius perſuadebo, me malum hodie maritū non eſſe, cui ſemper tam deditus fui. Ad vltimum hoc conſequar. ſi quod audierat, tacuit, non beneficium eſt, ſed fi-

dies. Hic eſt *L. Vinicius*, quo nemo ciuis Romanus in agendis cauſis præſentius habuit ingenium:[1] quicquid longa cogitatio illi præſtitura erat, prima intentio animi dabat: ex tempore cauſas agebat, ſed non deſiderabat hanc commẽdationem, vt ex tempore agere videretur. De hoc eleganter dixit diuus Auguſtus: Vnus Vinicius ingenium in numerato habet. *Hiſpo Romanus* maligne & accuſatorie: Nihil, inquit, ego iſti narraueram: iſta, vt erat neceſſe, aliquid ex vultu, aliquid ex nocturnis vigilijs ſuſpicata eſt. vnde emanauerit ſermo, ſcietis. Videtis quo veniat tyrannus, non ad amicum meum, non ad ſeruum, ſed ad iſtam, quæ nihil negotij habuiſſet, ſi tacuiſſet. Tua enim cauſa tacuiſti: ſciebas te perituram, ſi confeſſa eſſes tyrannicidium. *Hybreas* dixit.*

Pater & filius luxurioſi. CONTROVERSIA VI.

THEMA. *Quidam luxuriante filio luxuriari cœpit. accuſatur à filio dementiæ. Contradicitur.*

PRO PATRE. *Porcij Latronis.* Vtriuſque tamen comparetur luxuria. Tu conſumis patrimonium patris tui: ego accuſatoris mei. nauiga, milita, peregrinare, quære adoleſcens, vtere ſenex. Accuſator meus inter ſe contrarios affectus habet: cupit reum damnari, crimen abſolui. *Ceſtij Pij.* Poteſt nobis conuenire. ſimiles ſumus, puta te patrem: dic quid me velis facere. Si tam bona fide frugi es, & hoc imitor. Te ego imitor, an tu me? Rogo vos. ego prior cœpi: tu poſterior luxuriaris. Patrimonium, inquit, computemus. Sed tu ſenex, inquit, hoc dicit: Luxuria tua ſerius cœpit, citius deſinet. *Arellij Fuſci patris.* Sed tu, inquit ſenex es. vnde ſcis te non futurum luxurioſum ſenem? Omnia à te vitia: quòd vnguento coma madet, tuum eſt: quòd laxior vſque in pedes tunica demittitur, tuũ eſt. Quid eſt quod aliud à te ſenes diſcant: quid porrò? domus noſtra luxurioſos duos non capit? indulgentius te abdicare non potui. Ecquid mihi licet ſeniles annos meliore vita reficere? hoc nouiſſimum meum meritum eſt: ſed quod tibi proxime imputo, pro te etiam luxurioſus factus ſum. *Fabianus.* Noli pecuniã concupiſcere. quid tibi dicam? Hæc eſt quæ auget diſcordiam, vrbes & terrarum orbem in bellum agitat, humanum genus cognatũ natura, in fraudes & ſcelera mutua inſtigat: hæc eſt quæ ſenes corrũpit. Quidam ſummum bonum dixerunt voluptatem, & omnia ad corpus retulerunt. nihil eſt mihi opus præcipientibus. exemplum habeo. propoſui quicquid tu feceris, facere: nauigabo, ſi nauigaris: militabo, ſi militaris. dic hodie quid putes melius. Sed illud excipio, ne obijcias, quod elegeris. *Blandi.* Obijcit luxuriam propriam, & hoc dixit adoleſcens: Frugaliter vixi quamdiu frugi patrem habui. ante me deſiſte, ante me cœperas. *Blandi.* Senex luxuriaris. reſpondeo tibi. Adoleſcens nauigaui. Ego iam, inquit, deſij, tu nódum. Non miror, ſi deſiſti prior: prior cœperas. *Mentonis.* Quod gaudium accepiſti, vere luxurior. *Pompeij Silonis.* Si modo emendatus eſt filius meus (ſolet enim etiam luxuria ſimulari) ſuo quiſque ordine reus ſit. Vis me ducere vxorem. ſi nouercam haberes: iam abdicatus eſſes. *Vibij Galli.* Conuiuæ certe tui dicunt: Bibamus, moriendum eſt. Si intelligo, hoc nulli magis in domo dicitur, quàm mihi. Oſtendi tibi luxuriam, quam in te non videbas. Alliga me, dum te cuſtodias. *P. Aſprenatis.* Quia nihil proficiebam obiurgãdo, volui illi vitam ſuam oſtendere. *Iunij Othonis.* Malam cauſam haberem, ſi alium accuſatorem haberem. Malam cauſam haberem, ſi te filium non haberem.

ALTERA PARS. *Iunij Gallionis.* A laudibus patris incipiam. hic adoleſcens temperatiſſimus, & lubricum tempus ſine infamia trãſijt: duxit vxorem, filium ſuſtulit, ad ætatem perduxit. iam ſenex factus eſt: niſi quod ſibi bonum videt, luxuria vſque eo ſe proiecit, vt accuſetur. Senex amens, ſenex ebrius, circundatus ſertis, delibutus vnguentis, & in præteritos annos ſe retro agens, & validus in voluptatibus quaſi iuuenis exultãs, nonne portentum eſt? Luxurioſus adoleſcens peccat: ſenex luxurioſus inſanit. ætates exhauriunt, vitia laſciuiunt. *Papirij Fabiani.* Nauem in portu mergis. alter ſolito tempore labitur, alter inſolito: alter alieno, alter ſuo: alter annos ſequitur, alter ſenectuti repugnat. Non eſt luxuria tua. patrem videre volumus. Non ſimulas iſta, ſed facis: nec amantem imaginaris, ſed amas: nec potentem adumbras, ſed bibis: nec te doces diſſipare bona, ſed diſſipas. Nemo vitia quæ odit, imitatur. Quis imperator ob hoc ipſe de prœlio fugit, vt bene pugnaret exercitus? quis vt ambitum comprimeret, ipſe honores mercatus eſt? quis vt ſeditionem leniret, turbauit rempublicam? Non coërcet vitia, qui prouocat.

COLOR. *Latro* ſic diuiſit. An ob hoc accuſari pater poſſit. Hic illam vocalẽ quęſtionem poſuit. quam ſolebat faſtidire. Seleucius, minime ſolere patri obijci luxuriam, non magis quàm auaritiã, quàm iracundiam. Non vitia patris accuſari ſolere, ſed morbum: & ſi poſſit aliquid præter dementiam obijci patri, luxuria non poſſit: Alioquin filijs, inquit,

abdicare permittis. hic de ſuo conſumit, An ſi ob hoc pater accuſari poteſt à filio, hæc vltionum exprobratio. Si ebrietatem obijcere patri ſolet ebrius: ſi petulantiã, iniuriæ damnatus. etiam ſi ob hoc accuſari poteſt, etiam ſi à tali filio, An ſi ad caſtigandum filium hoc conſilio vſus eſt, damnandus ſit. Ait enim adoleſcens: Quolibet alio genere debuiſti me obiurgare. quid ſi adulterium vindicare vellet cõmittendo? Turpe eſt ſic caſtigare vitia, vt imiteris. Deinde an cõſilio luxurietur. Non enim cõcedit hoc filius: aut, inquit, Quare, ſi cœpiſti ſic emendare filium, cum emendaueris, nõ deſinis? *Ceſtius pater*, patris aiebat ſimulationem luxuriæ ſignificandam magis quàm profitendam: Ita, inquit, adparebit illum ſimulaſſe, ſi etiamnum ſimulat. ſi deſinit ſimulare, oſtẽdit iam ſibi nihil prodeſſe ea conſilia, quaſi filius emendatus ſit. emendatum autem eſſe non cõceſſit, & aſſidue dixit, nihil magis ſequi interuallum hoc luxuria, etiam vere intermiſſa vitia vehementius ſurgere. *Latro* aperte putabat ſimulationem confitendam. Incipio, inquit, nõ tantum honeſtum ſenem, ſed prudentem defendere: ſi quod vitium videri poterat, efficio conſilium, quare potius ſignificet, quã dicat frugi eſſe. *Blandus* hac figura declamat filium, & pro abdicato reſpondit. *Ceſtius* aiebat, adoleſcentis partem diligentius colorãdam: facere illum rem non improbam, non ita patri remittere quod à patre ipſi remiſſum ſit. Itaq; ſic narrauit, vt ſuam quoq; luxuriam imputaret patri. non ſeueram fuiſſe diſciplinam, nõ bene inſtitutæ domus legem, quæ poſſet adoleſcentis mores formare, & à vitijs ætatis abducere: Quodammodo, inquit, ad luxuriam à patre præmiſſus ſum. Vnguento cani madẽt, & comiſſator ſenex nulli nimis luxurioſus, ſed parum ſanus videtur. Merito in adoleſcẽtibus non omnem luxuriam vindicant: cito deſinũt. Cum haberem luxuriæ iſtius exemplum, quæritis, quæ res mihi remedio fuerit? Ætas. Illa quæ faciebã, imputabat, me non diſcere.* Hunc ſenſum ipſe *Ceſtius* ſano genere dixit. Flauium Alfium auditorem ſuum, qui eandem rem laſciuius dixerat, obiurgauit. *Flauius* hoc modo dixit, cum deſideria deſcripſiſſet, paulatim ſe ad frugalitatẽ rediſſe, & odio ſibi vitium factum: Hoc fuit, inquit, quare deſinerem. Sentiebam, inquit, me ſenem fieri. *Ceſtius* hoc aiebat dulcius quidem, ſed corrupit & vnam ſententiam. Incredibile eſt, inquit, cum iuuenis ſit, ſenſiſſe ſe ſenem fieri: & noluiſſe videri tam diu luxuriatum, donec ſentiret ſe ſenem fieri. *Fuſcus Arellius* dixit: Non accuſaturus patrem, ſed me defenſurus ſum, ne aliena luxuria mea laudatio. Conſilio luxuriantem filium iſtum emendo. Superuacuum in narratione hunc colorem habuit: ſubito furore collapſam patri mentem, meretricem dependentem collo ſenis, & paraſitorum circumfuſam regi turbam, ſic cum riualibus rixari, & ebrietati nocturnæ addi item diem. Putaui initio & ego conſilium eſſe, non morbũ. deſinet luxuriari: deſinet, inquã, ſi propter me cœpit. Permanet in iuuenilibus vitijs: hoc, turpius luxurioſus, quo diutius. Quid faciam? ſi ſuo more emendare patrem volo: luxuriandum eſt. *Silo Pompeius* patronũ adoleſcẽti dedit: quod nõ putabat in accuſatoris perſona Latro faciẽdum, vt aliquis per patronum accuſaret patrem. *Rufus Vibius.* Feſtiuum ſenem, qui in honorẽ filij ſui adoleſcentis ebrius ſit. In narratione hoc vſus eſt colore, ſolutum patrem, iam mentem eius labãtem laudare cœpiſſe luxuriam. dicerẽ eſſe felicius: ſi his qui ſibi amare permitterent, neceſſarium tantum habere, quantũ acceperãt: obiurgarent, interim quaſi non commemorent. Ruſticũ, inquit, iuuenẽ. præmatura ſeueritas non eſt frugalitas ſed triſtitia. Quid tu ſenex facies? non creditis hæc illum dixiſſe, qui dũ vitia etiam obiurgare vult, luxuriatur? *Argentarius* hoc colore declamauit: Duo luxuriãtur vna in domo: alter iuuenis, alter ſenex: alter filius, alter pater: vterq; licenti cultu per publicum incedit. Alter vobis ait: Hoc conceſſum ætati. Vtor, & iuuenili lege fungor, id facio, quod pater meus fecit, cũ iuuenis eſſet. negabit? bona ergo ætate cœpit ſimul primum hoc tirocinium adoleſcentiæ, quaſi debitum ac ſollemne perſoluere. Reuertar ad bonos mores qui qualem cauſam habeant, videritis. Faciant etiam ſi non quod oportet fieri, at quod ſolet. Alter ait. Scio me nouum ciuitatis miraculum, incedere luxurioſum ſenem: ſed hoc caſtigandi genus commouere viſum. Vt emendaret filium, ipſe peccare cœpit. at ſi auus viueret, nemo in domo luxurioſus non eſſet, tres luxurioſi fuiſſetis.

A PARTE patris. *Glycon Syricon* dixit.*

Agrotas Maſſilienſis longe liuidiorem ſentẽtiam dixit, quam ceteri Græci declamatores, qui in hac controuerſia tanquam riuales rogati ſunt. Dicebat autem Agrotas inculta: vt ſcires illum inter Græcos non fuiſſe ſententijs fortibus, vt ſcires illum inter Romanos fuiſſe. Sententia quæ laudatur, hæc fuit.*

Damas Cambrus,*

Diocles Caryſtius,*

Hermagoras raras ſententias dicebat, ſed argutas,

& quæ auditorem diligentem penitus afficerent, ſecurum & negligentem tranſcurrerent. In hac controuerſia dixit,*

Barbarus dixit vulgarem ſenſum ſatis vulgariter. *

Elegantius hoc compoſuit *Hiſpo Romanus*. Placet vobis frugalitas mea, quòd patrimonium ſeruo, quòd acquiſiui, vxorem mature duxi, ſemper dilexi, quòd ad omnem me tutum fabulam præſtiti. Illud affirmo, nihil tota vita frugalius feci. Rem ab omnibus dictam celeberrime *Syriacus Vallius* dixit: Fili, quando vis, deſinamus.

Peregrinus negotiator. CONTROVERSIA VII.

THEMA. *Quidam cum haberet formoſam vxorem, peregre profectus eſt. in viciniam mulieris, peregrinus mercator commigrauit. ter illam appellauit de ſtupro, adiecit preces, negauit illa: deceſſit mercator, teſtamento omnibus bonis heredem eam reliquit, & adiecit eclogion,* QVIA PVDICAM COMPERI. *adit hereditatem: [a] redit maritus, accuſat adulterij ex ſuſpicione.*

CONTRA VXOREM. *Porcij Latronis.* Quanquam eo prolapſi mores iam ſunt, vt nemo ad ſuſpicanda adulteria nimium credulus videri poſſit, tamen ego adeo longe ab eo vitio ſemper fui, vt etiam timeam, ne quis in me aut nimiam patientiam, aut nimium ſtuporem arguat, quòd tam ſeram querelam detuli. Non accuſo adulteram, niſi diuitem factam: ex ea domo ream protraho, in qua iam nihil meum eſt. cum ego tandiu peregrinatus ſim, nullum periculum terra marique fugerim, plus iſta intra vnam viciniam, quàm ego toto mari, quæſiuit. Poſt tantos impudicitiæ quæſtus, ſi tacere poſſum, confitẽdum habeo, hac me cauſa abfuiſſe, vt in acceſſione patrimonij peregrinando cum vxore certarem. Illud, Iudices, mihi tormentum eſt, quòd notata iudicio veſtro, vt multiplicatam dotem perdat, plus tamen ex quæſtu habet, plus habitura eſt, quàm quantum damnatæ perdendum eſt. Tantum in iſtam diues amator effudit, vt poſt pœnam quoq; expediat fuiſſe adulteram. Quæ præceperim vxori proficiſcens, ſcio: cetera, quemadmodum adoleſcens formoſus, diues, ignotus, in viciniam formoſæ, & in abſentia viri nimium liberæ mulieris commigrauerit, quemadmodum aſſidua ſocietate quotidianæ per diem noctemque libidinis exhauſtis viribus perierit, interrogate rumorem. Vos interrogo, Iudices, quid officij mei fuerit. Poteram ego ſaluo pudore meo nihil de hereditate ſuſpicari, in qua etiamnum auctor ab vxore dictus ſum? Veni nihil aliud quàm, vt fortunã meam querar. nam cauſam melius vos noſtis. Tempus eſt, Iudices, de vxore & marito credi, mulierem tam formoſam amari potuiſſe. Pudica forte ſic amari, ne ſollicitaretur, potuit. Neque eſt quòd dicat: Non in meo iſtud arbitrio poſitum. Erratis vos Iudices, ſi nõ maritum ad ſollicitandam matronam putatis irritamentum; ſpem corrumpendi quamuis facilem, quamuis amabilem ſexum. Si tantum in formoſa ſperari poteſt, quantum placere poteſt, omnes formoſæ in ſe vniuerſos populos conuerterẽt. Matrona quæ ſe aduerſus ſollicitantes auiam volet, prodeat in tantum ornata, ne immunda ſit: habeat comites eius ætatis, qui impudicos, ſi nihil aliud, verecundia annorum remoueant: ferat iacentes in terram oculos: aduerſus officioſum ſalutatorem inhumana potius quàm inuerecunda ſit, etiam in neceſſariam reſalutandi vicem multo rubore confuſa longe ante impudicitiam neget ore, quàm verbo. in hac ſeruandæ integritatis cuſtodia, nulla libido irrumpet. Prodite mihi fronte in omne lenocinium compoſita, paulo obſcœnius quàm poſita veſte nudæ, exquiſito in omnes facetias ſermone, tantum non vltro blandientes, vt quiſquis viderit, non metuat accedere. Deinde miramini, ſi cum tot argumentis pudicitiam proſcripſerit, cultu, inceſſu, ſermone, facie, aliquis repertus eſt, qui incurreret, & reti adulteræ ſe non ſubduceret. Internuntium, puto ſollicitantis ſe, arripi & denudari iuſſit, flagella & verbera, & omne genus cruciatus popoſcit, in plagas deterrimi mãcipij vix imbecillitatem muliebris manus cõtinuit. Nemo ſic negantem iterum rogat. Quotiens quòd non vna peregrinareris queſta es? Cum quo queſta es? apud quem indignata es? Abunde in argumentum pudicitiæ profuturum putas, ſi ſtuprum tantum negaueris, quòd plerumque etiam impudiciſſima ſpe vberioris præmij de induſtria ſimulat. Quando de iniuria tua viro ſcripſiſti, & ne in occaſionem ſimilis iniuriæ ſolitudo tua pateret, maturiorem reditum rogaſti? & quanto decentius contumeliam penetralium meorum vxoris epiſtola, quàm teſtamento ſollicitatoris cognoſcerem! Miſerrimus omnis ſæculi maritus. ſic contempta abſentia mea, etiam nunc iniuriam meam neſcirem: ſi qui fecerat, tacere voluiſſet. Totiens ſollicitantem in iſtam faciem qua placere poteras, conuertiſti. Non omne ornamẽtum, veluti cauſam talis iniuriæ execrata es? Quod proximum eſt à promittẽte, rogata ſtuprum, tacet. Inſpicite adulteri cenſum ex eo impune, ſi quod

* adulteris edidit, ſi eſt aliquid quod non erit. Quid ſingillatim omnia percenſeo? quicquid ego non emi in mundo tibi miſer, vt maritus, cum omni cenſu meo inter munera adulteri lateo. SOLA MIHI HERES ESTO. Quid ita? habes, inquit, ſcripſit cauſas. quia cum ſemel appellaſſem, cum iterum, cum tertio, non corrupi. O vos nimium felices, & aureo, quod aiunt, ſæculo natos, ſi etiam qui impudicas quærunt, pudicas honorant. Omnium bonorum meorum, omnis pecuniæ meæ ſola heres eſto: quia corrumpi non * potuit, quia tot ſollicitationibus expugnari non potuit, quia tam fideliter pudicitiam * cuſtodiuit. Tace pauliſper nomen auctoris: nunquid non teſtamentum viri credetur: nullam eſſe in vxore ſuſpicatur infamiam inter mutuum eius amorem: aut certe ita creditum. iam moriturus tabellas occupare, ſi vultis cum muneribus meis imponere, eclogium ex teſtamento adulteri petendum eſt. SOLA HERES ESTO: quamuis aliena, quamuis ignota · tantum. quia pudica, quia incorrupta eſt. Quid? iſti tam cenſorio adultero non mater eſt? non ſoror? non propinqua? aut nulla earum pudica eſt? Idcirco ſcilicet cum tantis diuitijs peregrinas vrbes in honorem pudicitiæ incognitæ perambulabat. Illic vbi natus eſt, nulla pudica erat illic vbi negotiatus, quia nulla non proſtituta erat, vacuo teſtamento pudica heres per errorem quæſita eſt. Ego adulteram arguo, quam in matrimonium recepi, qui communeis ex illa liberos precatus ſum, qui pudicam libentiſſime crederem. Adeone iam ad omnem patientiam ſæculi mos abijt, vt aduerſus querimoniam viri vxor alieno teſte defendatur? At hercules aduerſus externorum quidem opiniones ſpecioſiſſimum patrocinium erat: *Ego viro placeo.* At ego, ſi hunc morem inſcribendi recipitis, in conſpectu veſtro ita ſcribam: *Vxor mea heres eſto, quòd peregrinante me adamata eſt, quod heres ab adoleſcente alieno ac libidinoſo relicta eſt, quòd tam infamem hereditatem adijt.* A duobus vos teſtamentis in cõſilium mitto. vtrum ſecuturi eſtis? quod ab adultero abſoluitur, an quod damnatur à viro? Magnus pudicitiæ fructus eſt, pudicam credi: & aduerſus omnes illecebras atque omnia delinimenta muliebris ingenij, eſt veluti ſolum ac firmamentum in nullam incidiſſe fabulam: nouos fortaſſe, non in omnium * æſtimationem occurrere: & horrenda multa, deinde ac varia daturus experimenta. femina quæ damnum pudicitiæ qui vis eſt, atque curandus eſt eſſe ac videri pudicam.

Cetera deſunt. Quæ ſequuntur, ſumpta ſunt ex epitome.

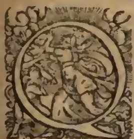
Muliebrium vitiorum fundamentum auaritia eſt. Quæ poteſt non timere opinionem adulteri, poteſt non timere adulterium. Ex omni rupe conchylium trahitur, quo veſtis cruentetur. Infœlices ancillarum greges laborant, vt adultera tenui veſte perſpicua ſit: & nihil in corpore vxoris ſuæ plus maritus, quàm quilibet alienus peregrinuſque agnouerit.[b] Fruſtra æſtimabo eſſe indicia, ſit tantum qui rogat, comperit pudicam. Omnes te impudicam loquuntur, pudicam tantum vnus, & peregrinus. Cui plus laudator quàm accuſator nocet. Vxorẽ meam nuſquam audiui pudicam, niſi in adulteri eclogio. Deijce in terram oculos, & aures tuas externorum vocibus claude. Sibi quiſque pro te neget. Pudicam ille dixit, ego impudicam. Puto, plus creditis ciui, quã peregrino: marito, quàm adultero. Ipſum eclogium corruptoris animo ſcripſit, QVIA PVDICAM, inquit, COMPERI, quod nulli præter me contigit.

PARS ALTERA. Formoſa eſt: hoc natura peccauit. Sine viro fuit: hoc maritus peccauit. Appellata eſt: hoc alius peccauit. Negauit: hoc pudice. Heres relicta eſt: hoc feliciter. Hereditatem adijt: hoc conſulto fecit.

M. ANNÆI

M. ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIBER TERTIVS.

SENECA NOVATO, SENECAE, MELAE FILIIS SALVTEM.

VOSDAM disertissimos agnoui viros,non respondentes famæ suæ cum declamarent,in foro maxima omnium admiratione dicentes. simul ad has domesticas exercitationes secesserant, desertos ab ingenio suo. Quod accideret plerisque æque mihi mirum,quàm certum est. Memini itaque me à Seuero Cassio quærere,quid esset,cur in declamationibus illi sua non responderet eloquentia. In nullo enim hoc fiebat notabilius. Oratio eius erat valens cultu,ingentibus plena sententiis. Nemo minus passus est aliquid in actione sua otiosi esse. Nulla pars erat,quæ non sua virtute staret. Nihil, in quo auditor sine damno aliud ageret. [a] Omnia intenta aliquo,petentia. Nemo magis in sua potestate habuit audientium affectus. Verum est quod de illo dicit Gallio noster. Cum diceret, rerum potiebatur. adeo omnes imperata faciebant. Cum ille voluerat, irascebantur. Nemo non illo dicente timebat,ne desineret. Non est,quòd illum ex his quae edidit,æstimetis.[b] Sunt quidem & hæc quibusdã grata. Verũ eloquẽtia eius longe maior erat quàm lectio. Non hoc ea portione illi accedit qua omnibus fere,quibus maiori commendationi est audiri quàm legi,sed in illo longe maius discrimen est. Primum tantumdem erat in homine,quantum in ingenio:corporis magnitudo conspicua,suauitas valẽtissimæ vocis. Quamuis hæc inter se raro coëant, vt eadem vox & dulcis sit & solida. [c] Pronunciatio quæ histrionem posset producere,tamen quæ histrionis posset videri. Nec illo quicquam magis mirareris,quàm quòd grauitas quæ deerat vitæ,actioni supererat:[d] quandiu citra iocos se continebat,censoria oratio erat. Deinde ipsa quæ dicebat,meliora erant quàm quæ sciebat. Vir enim præsentis animi,& maioris ingenij quàm studij,magis placebat in his quæ inueniebat,quàm in his quæ attulerat. Iam vero iratus commodius dicebat. Ideo diligentissime cauebant homines,ne dicentem interpellarent. Vni illi proderat excuti. melius semper fortuna, quàm cura, de illo merebat. Id nunquam tamen hæc felicitas illi persuasit negligentiæ. Vno die priuatas plures agebat, & ita vt alteram ante meridiem ageret,alteram post meridiem:publicam vero nunquam amplius quàm vnam vno die. Nec tamen scio,quem reum illi defendere,nisi se,contigerit.[e] Adeo nunquam vllã materiam dicendi,nisi periculis suis,habuit. Sine commentario nunquam dixit: nec hoc commẽtario contẽtus erat,in quo nudæ res ponũtur. Ex maxima parte perscribebatur actio. Illa quoque quæ salse dici poterant,annotabantur:sed cũ procedere nollet nisi instructus, libẽter ab instrumẽtis recedebat. Ex tẽpore coactus dicere,infinito se antecedebat. Nũquam non vtilius erat illi deprehẽdi quàm præparari:sed magis illũ suspiceres, quòd diligentiam nõ relinquebat,cũ illi tam bene temeritas cederet. Omnia ergo habebat,quæ illum vt bene declamaret,instruerent:phrasin nec vulgarem:nec sordidam,sed lectã:genus dicendi nõ remissum aut languidũ,sed ardens & cogitatum:[f] nec lentas, nec vacuas explicationes,sed plus sensuum quàm verborum habentes:diligentiam, maximũ etiam mediocris ingenij subsidium:Tamen non tantum infra se cum declamaret,[g] sed etiã infra multos erat. Itaque raro declamabat,& non nisi ab amicis coactus. Sed quærenti mihi,quare in declamationibus impar esset sibi,hoc aiebat:Quod in me miraris,pæne omnibus euenit. Magna quoque ingenia,à quibus multũ abesse me scio, quando plus quàm in vno eminuerunt opere? Virgiliũ illa felicitas ingenij,in oratione soluta reliquit. Ciceronem eloquentia sua in carminibus destituit,[h] Orationes Sallustij in honorem historiarum leguntur. Eloquentissimi viri Platonis oratio, quæ pro Socrate scripta est, nec patrono,nec reo digna est. Hoc non ingeniis tantũ,sed corporibus videmus accidere:quorum vires non ad omnia, quæ viribus efficiuntur, aptæ sunt. Illi nemo luctando par est: [i] ille ad tollendam magni põderis sarcinã præualet: ille quidquid apprehẽdit, nõ remittit,sed in procliue nitentibus vehiculis,moraturas manus iniicit. Ad animalia venio:alij ad aprum,alij ad ceruum canes faciunt. Equorum non omniũ,quamuis celerrimi sint,idonea curriculis velocitas est. Quidam melius equitem patiuntur, quidam iugum. Et vt ad morbum te meũ vocem, Pylades in comoedia, Batyllus in tragoedia, multũ à se aberãt,

Numenio cum velocitas pedum non concedatur tantū, ſed obiiciatur, lentiores manus ſunt. Quidam cum hoplomachis,[k] quidam cum Thracibus optime pugnāt. Et quidā ſic cū ſcaeua componi cupiunt, quomodo alteri eſt. In ipſa oratione quãuis vna materia ſit, tamen ille qui optime argumentatur, negligentius narrat. Ille non tā beneimplet, quàm præparat. Paſſien⁹ noſter cum coepit dicere, ſecundum principiū ſtatim fuga fit, ad epilogum omnes reuertūtur. Media tantum quibus neceſſe eſt, audiunt. Miraris eundē nō æque bene declamare, quàm cauſas agere: aut eundē nō tam bene ſuaſorias, quam iudiciales controuerſias dicere? Silo Pompeius ſedēs & facūdus & litteratus eſt. & haberetur diſertus,[l] ſi à prælocutione dimitteret, declamat tā male, vt videar belle optaſſe cū dixi: Nunquā ſurgas. Magna & varia res eſt eloquētia:[m] nec adhuc vlli ſic indulſit, vt tota cōtingeret: ſatis felix eſt, qui in aliquam eius partem eſt receptus. Ego tamē & propriā cauſam videor poſſe reddere: aſſueui non auditorem ſpectare, ſed iudicē: aſſueui nō mihi reſpondere, ſed aduerſario. Nō minus deuito ſuperuacua dicere, quàm cōtraria.[n] In ſcholaſtica quid nō ſuperuacuum eſt, cum ipſa ſuperuacua ſit? Indicabo tibi affectū meū. cū in foro dico, aliquid ago. cū declamo,[o] id quod belliſſime Cēſorinus aiebat de his qui honores in municipiis ambitioſe peterēt, videor mihi inſomnis laborare. Deinde res ipſa diuerſa eſt. Totum aliud eſt, pugnare: aliud, ventilare. Hoc ita ſemper arbitratū eſt, ſcholā quaſi ludū eſſe, forū harenā.[p] Et ideo ille in foro primum dicturus, tyro dictus eſt.[q] Agedum iſtos declamatores produc in ſenatū, in forum, cū loco mutabūtur, velut adſueta claſſi, & dilectæ vmbræ corpora ſub diuo ſtare nō poſſunt.[r] non imbrem ferre, non ſolē ſciunt: vix ſe inueniunt. Aſſueuerūt enim ſuo arbitrio diſerti eſſe. Nō eſt quòd oratorem in hac puerili exercitatione ſpectes. Quid ſi velis gubernatorem in piſcina æſtimare? Diligentiſſime tibi me excuſarem, tanquā huic rei non eſſem natus: niſi ſcirē & Pollionē Aſinium, & Meſſallam Coruinum, & Paſſienū, qui nūc primo loco ſtat, minus bene videri quàm Ceſtium, aut Latronem. Vtrum ergo putas hoc dicentium vitiū eſſe, an audientiū? Non illi peius dicunt, ſed hi corruptius iudicant. Pueri fere, aut iuuenes, ſcholas frequentant. Hi non tantum diſertiſſimis viris, quos paulo ante retuli, ſed etiā Ciceroni Ceſtium ſuum præferrent, niſi lapides timerent. Quo tamen vno modo poſſunt, præferūt. Huius enim declamationes ediſcūt. Illius orationes nō legunt, niſi eas quib⁹ Ceſtius reſcripſit. Memini me intrare ſcholas, cū recitaturus eſſet in Milonem Ceſtius: ex cōſuetudine, ſua miratus dicebat: Si Thrax eſſem, Fuſius eſſem. ſi Pantomimus eſſem, Batyllus eſſem: ſi equus Meliſſio. Non cōtinui bilē, exclamaui: Et ſi cloaca eſſes, magna eſſes. Riſus omnium ingēs. ſcholaſtici intueri me, quis eſſem qui tā craſſas ceruices haberē. Ceſtius Ciceroni reſponſurus, mihi quid reſponderet, non inuenit,[s] ſed negauit ſe executurū, niſi exirem de modo. Ego negaui me de balneo publico exiturū, niſi lotus eſſem. Deinde libuit Ciceroni de Ceſtio in foro ſatisfacere, ſubinde nactus eum, in ius ad prætorē voco: & cū, quantum volebam, iocorum conuiciorumque effudiſſem, poſtulaui vt prætor nomen eius reciperet lege inſcripti maleficij. Tāta illi perturbatio fuit, vt aduocationē peteret.[t] Deinde ad alterum prætorē eduxi, & ingrati poſtulaui. Iam apud prætorē vrbanum curatorem ei petebam, interueniētibus amicis, qui ad hoc ſpectaculū cōcurrerāt, & rogantibus dixi, moleſtū me amplius non futurum, ſi iuraſſet diſertiorē eſſe Ciceronem, quàm ſe. verum nec vt hoc faceret, vel ſerio effici potuit.[u] Hanc, inquit, tibi fabulā retuli, vt ſcires in declamationibus in tātum aliud genus hominū eſſe. Si comparari illis volo, non ingenio mihi maiore opus eſt, ſed ſenſu minore. Itaque vix iam obtineri ſolet, vt declamē: illud obtineri non poteſt, vt velim, aliis quàm familiariſſimis audientibus: & ita faciebat. Eius declamationes inæquales erant: ſed ea quae eminebant, in quacunque declamatione poſuiſſes, inæqualem eam feciſſent. Compoſitio aſpera, & quæ vitaret compoſitionem: ſententiæ viuæ. Iniquum tamen erit ex his eum æſtimari, quæ ſtatim ſubtexam: non enim hæc ille optime dixit, ſed hæc optime teneo.

Luxurioſus à ſodalibus excaecatus. CONTROVERSIA I.

LEX. CAECVS DE PVBLICO MILLE DENARIOS ACCIPIAT. Thema. *Decem adoleſcentes cum bona ſua comediſſent, ſortiti ſunt, vt cuius nomen exiſſet, excaecaretur, & acciperet mille denarios. Exyt ſors cuiuſdam. Excaecatus eſt. petit mille denarios: negantur.*

CONTRA EXCAECATVM. Hi ſunt oculi, quos extimuiſtis mariti.[a] O legem, ſi excaecat homines, abrogandā! Nulli dat mille denarios, niſi qui inuitus accepit.[b] Dic nūc, Miſerere. Hoc, cum excæcareris, non dixiſti. Reſpub. debilitatem cōſolatur, nō emit. Cō-

sumptis patrimoniis mēbra conferunt. Vtilius est Reip. vnum caecū repelli, quàm nouē fieri. Non solus à vobis petit alimenta, sed primus. Alam eum, qui propter debilitatem alitur: non alam, qui propter alimenta debilitatur. Sic fit, vbi homines maiorem partem vitae in tenebris ita agunt, vt nouissime solem quasi superuacuum fastidiant.

Pars altera. Illis nouem nihil daturus est: nulli non fauorabilis erit, si eos à quibus excaecatus est, decipit. Circunuentus adolescens ab illis nouē viterani s consumptoribus: Solus, inquit, nouem consentientibus resistere non potui. Omnia ex composito facta sunt. vnus mentionem intulit, omnes approbauerunt. Electus est, qui sortiretur. Sors huius quae exiret prima subiecta est. Cum repugnaret, excaecatus est. Si circunuentus est, inquit, iniuriam persequatur, de vi agat, talionem petat. videbimus primum est, vt habeat vnde viuat.

Parricida aequis sententiis absolutus. Controversia II.

Thema. *Quidam filium accusauit parricidij. Aequis sententiis absolutum abdicat.*

Contra filivm. Minus est iam quod rogo. non peto vt me à parricida vindicetis, sed vt separetis.[a] Parricidam non accuso, sed fugio. Quādo iste accusatori parcet, qui patri nō pepercit? Igitur nihil mediū est inter testamētū, & culeū? Nō est absolutus parricida, sed dubius. Vt absoluaris, multis tibi sententiis opus est: vt damneris, vna. Nō absoluerunt reum, sed saeculo pepercerūt. Miraris in hac ciuitate misericordiā, in qua lex[b] absolutionem dat paribus tabulis? Quæris quàm multis non placeas? si vnum adiecero, parricida es. Absolutionem legi, nō innocētiæ debes. Asolutus, inquit, sum. Non abdico te propter parricidiū, sed propter alia vitia, quae te fecerunt tam credibilem parricidam.

Pars allera. Manifestus est adolescentis color, vt dicat se auctoritate patris oppressum.

Abdicandus quia fratrem abdicatum adoptauit. Controversia III.

Lex. Cvm filio tricenario pater patrimonivm dividat. Thema. *Quidam habuit filium frugi, & luxuriosum. Abdicat luxuriosum. Frugi, peregre profectus est: Captus est à piratis: scripsit de redemptione patri. Patre cessante luxuriosus praeuenit, & redemit. Rediit frugi. adoptauit fratrem suum. Abdicatur.*

Pro fratrem adoptante, Non est quòd quisquam me laudet. prior frater fecit inter nos pietatis exemplū. vna nauigauit, vna periclitatus est, vna omnes emēsus est terras, tantum reliquit me ad paternā domum. Non est quòd excusatione ætatis vtaris. potes nauigare. Vtrique gratias agere deberet. Frater me isti reduxit: ego isti fratrem, Si tāquam inertem abdicasti, nauigauit: si tanquā impium, suos redemit. Non potest eripi filio quod à lege accepit. Quomodo enim pater potest eripere, quod non potest nō dare?

Pars altera. Per alterum[a] mihi necesse est abdicare quē nolo.[b] Hoc vno alter alteri placet, quòd vterque patri displicet. Vtamur medicina qua cogimur, quod in vulneribus periculosis fieri solet, vt malū cū ipso corpore exsecetur. Adoptare adolescēti permittitis, quem lex in diuidendo patrimonio experitur? Lex te ad ministerium patrimonij admittit, nō in dominiū. Est aliqua aetas, à qua aliquis filius esse desinat? Nec tricenario quidem filio adoptare licet. Neque enim quisquam potest alium in manū suā recipere, [c] qui ipse in aliena manu est. Quomodo fieri potest, vt tibi potestas vitae necisque, aut in fratrem sit, aut filium non sit?[d] Si bene de te meruerat, patrem pro filio rogasses. Nā quod ego non redemi, paupertatis fuit. Nihil in medio comparebat. [e] Quicquid tricenarius reliquerat, abdicatus abstulerat. Quid facerem solus, senex, inops: cuius patrimonium alter diuiserat, alter absumpserat?

Seruatus à filio. Controversia IIII.

Lex. Servatvs contra servatorem ne qvam habeat actionem. Thema. *Seruatus à filio eum abdicat. Ille præscribit.*

Contra filivm. Licuisset perire, si non licet loqui. Seruatum me putatis? Captus sum, Redde me hosti. Captiuis loqui licet. [a] Quo tantopere beneficia vitae iactat: Audite quis prior dederit. Si quis me hosti reddiderit, seruatorem vocabo. An vos abdicationē putatis actionē? etiā si actio est, lex quae de seruato loquitur, ad personas tātū extraneas pertinet ad filium, & ad patrem non magis, quàm ad seruum & dominū, libertum & pa-

tronum. Vt à patria potestate discedas, & ad æstimationem beneficij venias, qui dat vitam, si prior accepit, non obligat, sed reddit. Processi in aciem, exemplum filio meo: vicit me non hostis, sed aetas, seruauit, quem saepe seruaueram. Rediuiuum me senem meretrix vocat. parasitorum iocantium materia sum. omnibus istis tanquam seruatoribus tacere iubeor. Fili, si viuere mihi non licet, cur perire non licuit? Ego, inquit, te protexi. [b] Ita tu adolescens in acie non ante patrem stetisti? Audite filij mei gloriam. parricidium non fecit, cum posset seruare, seruauit.

Pars Altera. Hic me genuit. Hic mihi spiritum, hic mihi has manus, quibus seruaretur, dedit.

Pater raptam continens. Controversia v.

Lex. Rapta raptoris avt mortem, [a] avt indotatas nvptias optet. Thema. *Raptor postulat, vt rapta educatur: pater non vult.*

Contra raptorem. [b] Iste raptor est, ego in ius abducor. Non est enim tam facile homini probo occidere, quàm perdito mori. Communis, inquit, lex est. dij faciant, ne cogas me experiri, [c] an tota mea ista sit. Quando ergo, inquit, optabis? Hoc tempore non possum. Curo vulnera. familiam reficio. expugnatam domum lugeo: ereptam virginitatem consolor. Minantem sibi ipsi custodio. Quando optabis? cũ rapta voluerit, non cum raptor. Quando optabis? cum tu noles. Quando, inquit, optabis? paro me optioni. confirmo animum. Non est facile hominem occidere: premo interim gemitus meos, [d] & introrsus erumpentes lacrymas ago. Scio quid futurum sit. vultus te meus decipit. Stulte, quenquam morari putas nuptias filiæ suae? in securim incurris, & carnificem vltro vocas. Cum rogare debeas, conuitium facis. Nemo vindicare se cogitur.

Pars altera. Nihil est miserius, quàm incertum inter vitam mortemque destitui. Iam beneficium erit, etiam si mortem optauerit. In amorem filiæ istius incidi. Appellare de nuptiis debui patrem: feci. Sed videtis, quàm etiam in lege lentus sit. Raptor vitam alieni arbitrij habet, libertatem sui. Lex communis est. Habet hic raptor quod timeat. Habet & quod sperare possit. In lege, inquit, non est scriptum quando: immo statim. Quotiens enim tempus non adiicitur, præsens intelligitur. [e] Tam longum tibi ius in caput ciuis non permittitur. Crudelius est quàm mori, semper timere mortem.

Domus cum tyranno incensa. Controversia vi.

Actio Damni illati sit actio. Thema. *Quidam tyrannum ex arce fugientem cum persequeretur, in priuatam domum compulit. Incendit domum. Tyrannus cum domo conflagrauit. Præmio accepto, agit cum illo dominus damni.*

Pars prima pro tyrannicida. Cur non exclusisti? Quare recepisti? quare nullam aliam domum tyrannus petiit? [a] Nemo non veniẽti domum clausit. Aditum in domum non habui, qui in arcem habui. Non gaudes te aliquid impendisse publicae libertati? Hic est in cuius domo tyrannus occisus est. Tanquã tyrannicida, monstraris. Redde, inquit, domum. Ita viuo tyranno non perdideras. Tyranni amicus, tyranni satelles: [b] certe, quod negare non potes, hospes. Diu expectaui, an eiiceretur tyrannus. Facilius potes accusare aut te, qui tam familiaris tyranno fuisti, vt illi maxime tua placeret domus, qua illum recepisti: aut tyrannum, qui tibi damnum dedit, quòd in tuam domum confugit. aut, vt culpa te liberem, facilius potes accusare fortunam, quæ tyrannum potissimum ad te detulit.

Pars altera. Eius debet esse damnum, cuius est præmium. Non est iniquum, eius rei tibi iniuriam imputari, cuius fructum percepisti. Non elegit domum tyrannus: nec enim hoc illi vacabat: sed in eam quam potuit, irrupit. Cum ego in ea non essem, nactus hic occasionem nocendi, intrare noluit: & tyrannicidium elegit, dubium, lentum, periculosum. vrbi accepit præmium, [c] maius sine dubio, quasi damnum sarcire deberet.

Venenum datum filio furenti. Controversia vii.

Thema. *Filio furenti, & sua membra lanianti, pater venenum dedit. Accusatur ab vxore malae tractationis.*

Contra maritvm. Non mirum est quare viuat, quæ filium perdidit. Viuit, qui occidit.

PRO ALTERA. Quem quotidie perdebam, aliquando extuli. Falleris misera mulier, in orbitatis tuae tempore: non perdidisti tunc filium, sed tunc extulisti.

COLOR. *Alfius Flauus* hanc sententiam dixit: Ipse sui & alimentum erat, & damnum. Hunc *Cestius* quasi corrupte dixisset, obiurgans: Apparet, inquit, te poetas studiose legere. Iste sensus est eius qui hoc sæculum amatoriis non artibus tantum, sed sententiis impleuit. Ouidius enim in libris Metamorphoseon dicit:

Ipse suos artus lacero diuellere morsu
Coepit, & infelix minuendo corpus alebat.

Olynthius pater reus concursus. CONTROVERSIA VIII.

LEX. QVI COETVM ET CONCVRSVM FECERIT, CAPITALE SIT. Thema. *Victa Olyntho, cum filio adolescente Olynthius senex Athenas venit. Athenienses omnibus ciuitatem Olynthiis decreuerunt. Inuitatus ad coenam ab adolescente luxurioso, cum filio venit. Ibi cum de stupro filij mentio esset, pater profugit, adolescens retentus est. Pater flere ante domum coepit: incensa est domus. Decem adolescentes perierunt, & filius Olynthij. Accusatur pater, quòd coetum concursúmque fecerit.*

PRO REO CONCVRSVS. Misero si flere non licet, magis flendum est. Imperari dolori silentium non potest. Fuerunt ex populo qui dicerent: Hic meũ filium, hic meã corrupit vxorem: suum quisque illo & ignem attulit, & dolorẽ. Timeo, fili, ne dũ te quaero, in ossa alicuius raptoris incidam. Vbi Athenarum fides? Vbi hospitales inuicem dextræ? Capti, inquam, fili, sumus. Dum licet, fugiamus: sed tanquam Philippo. Pariter apud Philippũ certe viri fuimus. Lacrymæ meae vocantur in crimen, quasi ex quo Olynthius capta est, flere desierim. Tantus scilicet sum, vt in ea ciuitate populũ cõcitare potuerim, in qua filium seruare non potui. Non quotiens conuenerunt in aliquem locũ plures, coetus & concursus est: sed quotiens conuocati, quotiens parati, quasi ad ducem suũ cõcurrerũt. Non si vna vicinia coit, aut si transeuntium paucorũ numerus affluxit. sed vbi totus, aut ex parte magna populus, vbi diuisa est in partes ciuitas. Coetus multitudinis magnæ nomẽ est, coeuntis ex cõsensu quodã. At illic initio pauci fuerũt. Deinde reliqui nõ ad me conuenerunt, sed ad incendium: quod tamẽ populus maluit spectare, quàm extinguere. Lex non eum punit, propter quem coetus factus est: sed eum, à quo coetus factus est. Non mihi tanti vltio fuit, vt amittere filium: & tentaui populum rogare, nec potui.

PARS ALTERA. Quid coetu opus est? Sunt scriptae ad vindictam iniuriarũ omnium leges. Mota semel multitudo modum non seruat. Ardere illo incendio ciuitas potuit.

Crux serui venenum ægro domino negantis. CONTROVERSIA IX.

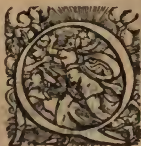
THEMA. *Aeger dominus petiit à seruo, vt sibi venenum daret. Non dedit. Cauit testamento vt ab heredibus crucifigeretur. Appellat seruus tribunos.*

PRO SERVO. Lex Cornelia te appello. Ecce heres iubet, quod tu vetas. Ne quis illum domino displicuisse putet, tũc huic parari crucem iussit, cũ sibi venenum. Plura serui crimina cõfitemur. intẽpestiuas potiones, inutiles cibos, desiderãti negauit. Quid enim ille non voluit, qui venenum petiit? Maluit crucẽ pati, qaàm mereri. Si vincitur, periturus est: si non vincitur, seruiturus est ei, à quo in crucem petitur. Ex altera parte lex est, ex altera testamentum: crux vtrinque. Furiosus seruũ sine causa occidere voluit. Quæritis insaniae argumẽtum? & se ipse voluit occidere. Seruo, inquit, tribuni nõ possunt succurrere? Seruo natum regem habuimus Seruo indice, patefacta est Bruti liberorũ cũ Tarquiniis coniuratio. Ergo nihil interest, venenum domino aliquis dederit, an negauerit? Etiã vbi remediũ est mori, scelus est occidere. Tam cito vos de vita domini seruũ desperare vultis, quàm heredem? Mortem si suppliciũ putas, quid rogas? si beneficium, quid minaris? Venenum quisquam obiicit, nisi datum? Vllum tu finem facies tribuniciæ potestati, quã P. R. vt ipse plurimum posset, valere plus quàm se voluit? Venenum habere scelus est tam magnum, quàm dominum occidere.

PARS ALTERA. Mori volens elegit huic ministerio nequissimum seruum, audacem, infestum sibi. Ille non saluti consuluit domini, quẽ videbat insanabili morbo tabescere, sed tormenta extendit. Seruus herilis imperij non censor est, sed minister. Agitur de iure testamentorum, quorum interiit omnis potestas, si neglexerint imperia mortuorum, Tribuni. [a] Itane furcifer tu non morieris domini arbitrio, morietur dominus tuo?

M. ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIBER QVARTVS.

SENECA NOVATO, SENECAE, MELAE FILIIS SALVTEM.

VOD munerarij ſolẽt facere ad expectationem populi detinendã, noua paria per omnes dies diſpenſant, vt ſit quod populum & delectet & reuocet: hoc ego facio. non ſemel omnes produco, aliquid noui ſemper habeat libellus: vt non tantum ſententiarum vos, [a] ſed etiam auctorum nouitate ſollicitet. Acrior eſt cupiditas ignota cognoſcendi, quàm nota repetendi. Hoc in hiſtrionibus, in gladiatoribus, in oratoribus, de quibus modo aliquid fama promiſit; in omnibus denique rebus videmus accidere. Ad noua omnes concurrunt, ad noua conueniunt. Non tamen expectationem veſtram macerabo, ſingulos producendo: liberaliter hodie & plena manu faciam. Pollio Aſinius nunquam admiſſa multitudine declamauit: nec illi ambitio in ſtudio defuit. Primus enim omnium Romanorum aduocatis hominibus ſcripta ſua recitauit. Et inde eſt, quòd Labienus homo mentis quàm linguæ amarioris dicit: Ille triumphalis ſenex ἀκροάσεις ſuas nunquam populo commiſit. Siue quia parum in illis habuerit fiduciæ, ſiue (quod magis crediderim) tantus orator inferius id opus ingenio ſuo duxerit. exerceri quidem illo volebat, gloriari faſtidiebat. Audiui autem illum & viridem, & poſtea iam ſenem cum Marcello Eſernino nepote ſuo, quaſi præciperet. Audiebat illum dicentem: & primum quidem diſputabat de illa parte quam Marcellus dixerat: prætermiſſa oſtendebat, tacita leuiter implebat, vitioſa coarguebat. Deinde dicebat partem contrariam. Floridior erat aliquando in declamando, quàm in agẽdo. Illud ſtrictum eius & aſperum, & nimis ratum in dicendo iudicium, adeo ceſſabat, vt in multis illi venia opus eſſet, quæ ab ipſo vix impetrabatur. Marcellus, quamuis puer, iam tantae indolis erat, vt Pollio ad illum pertinere ſucceſſionẽ eloquentiae ſuae crederet, cum filium Aſinium Gallum relinqueret magnũ oratorẽ: niſi illum (quod ſẽper euenit) magnitudo patris nõ produceret, ſed obrueret. Memini intra quartum diem quàm Herium filium amiſerat, declamare eũ nobis: ſed tãto vehemẽtius, quã vnquam: vt appareret, hominis naturam contumacem cũ fortuna ſua rixari. [b] Nec quicquam ex ordine vitae ſolito remiſit. [c] Itaque cũ mortuo in Lycia Caio Cæſare per codicillos queſtus eſſet diuus Auguſtus, vt erat mos illi clementiſſimo viro, non ciuiliter tãtum, ſed etiam familiariter, quòd in tã magno & recenti luctu ſuo homo cariſſimus ſibi, pleno conuiuio coenaſſet, reſcripſit Pollio: Eo die coenaui, quo Heriũ filium amiſi. Quis exigeret maiorẽ ab amico dolorẽ, quàm à patre? O magnos viros, qui fortunæ ſuccumbere neſciũnt, & aduerſas res ſuæ virtutis experimenta faciũt. Declamauit Pollio Aſinius intra quartum diem, quàm filium amiſerat. Præconiũ illud ingẽtis animi fuit, malis ſuis inſultantis. At contra Haterium ſcio tã imbecillo animo [d] mortes filiorũ tuliſſe, vt non tantum recenti dolori cederet, ſed veteris quoque & obliterati memoriam ſuſtinere nõ poſſet. Memini cum diceret controuerſiam de illo, qui à ſepulchris triũ filiorũ abſtract⁹ iniuriarum agit, mediam dictionẽ fletu eius interrumpi: deinde tãto maiore impetu dixit, tãto miſerabilius, vt appareret, quàm magna interim pars eſſet ingenij, dolor. Declamabat Haterius admiſſo populo ex tempore: ſolus omnium Romanorũ, quos meo tempore cognoui, in Latinam linguam trãſtulit Græcam facilitatẽ. Tanta illi erat velocitas orationis, vt vitiũ fieret. Itaque diuus Auguſtus optime dixit: [e] Haterius noſter ſufflaminandus eſt. [f] Adeo non currere, ſed decurrere videbatur: nec verborũ tantum illi copia: ed etiam rerum erat: quotiens velles eandem rem, & quandiu velles, diceret. Aliis toiens figuris, aliis tractationibus. Ita vt nec regi poſſet, nec conſumi. Regi autẽ ab ſeipſo ion poterat; alioquin libertum habebat, cui pareret, & ſic ibat, quomodo ille aut cõciauerat eum, aut refraenauerat. [g] Iubebat eum tranſire, cum aliquandiu locum dixerat ranſibat. inſiſtere iubebat: eodem loco permanebat: iubebat epilogum dicere: dicebat. Habebat in ſua poteſtate ingeniũ, in aliena modum. Diuidere controuerſiã, putabat ad em pertinere, ſi illũ interrogares: non putabat, ſi audires. Is illi erat ordo, quẽ impetus lederat. Ac non dirigebat ſe ad declamatoriam legem, nec verba cuſtodiebat. Quædam nim ſcholae iá quaſi obſoleta refugiũt: nec ſi qua ſordidiora ſunt, aut ex quotidiano vſu

repetita, possunt pati. Ille in hoc scholasticis morem gerebat, ne verbis calcatis & obsoletis vteretur. Sed quædam antiqua, & à Cicerone dicta, à ceteris deinde deserta dicebat, quæ nec ille quidem orationis citatissimæ cursus poterat abscondere. Adeo quicquid insolitum est, etiam in turba notabile est. Hoc exempto, nemo erat scholasticis nec aptior, nec sublimior: sed dum nihil vult, nisi culte, nisi splendide dicere, sæpe incidebat in ea, quæ derisum effugere non possent. Memini illum (cum libertinum reum defenderet, cui obijciebatur, quòd patroni concubinus fuisset) dixisse: Impudicitia in ingenuo crimen est, in seruo necessitas, in liberto officium. Res in iocos abijt: non facis mihi officiũ, [h] & multum ille & hic in officijs versatur: ex eo impudici & obscœni, aliquandiu officiosi vocitati sunt. Memini & illam contradictionem sic ab illo positam, magnã materiam Pollionis Asinij, & tunc Cassij Seueri iocis præbuisse. At, inquit, inter pueriles condiscipulorum sinus lasciua manu obscœna lusisti, & pleraque huius generis illi obijciebãtur. Multa erant quæ reprehenderes, multa quæ suspiceres, cum torrentis modo magnus quidem, sed turbidus flueret. Redimebat tamen vitia virtutibus: & [i] plus habebat quod laudares, quàm quod ignosceres: sicuti in ea, in qua fleuit declamatione.

Pater à sepulcro à luxurioso raptus. CONTROVERSIA I.

THEMA. *Quidam amissis tribus liberis, cum assideret sepulcro, à luxurioso adolescente in vicinos hortos deductus est, & detonsus.* [a] *Coactus conuiuio interesse, mutata veste, dimissus iniuriarum agit.*

PRO PATRE. Nunquam lacrimæ opprimuntur imperio, sed etiam irritantur. Nulla flendi maior est causa, quam flere non posse. [b] Rapuit me qualem in conuiuio puderet venire, dimisit qualem ad sepulcrum redire puderet. Credo mirari aliquem, quod in forum amissis modo liberis, veniam. At ego iam in conuiuio fui. Quousque, inquit, flebis? Est quædam in ipsis malis miserorum voluptas, & omnis aduersa fortuna habet in querelis leuamentum. Ibi me flere prohibes, vbi crudeliter ipse non fleres. Cum miserrimum sit flere, quàm infelix sum, cui ne hoc quidem licet. Vidi ebriorum sitim, & vomẽtium famem. Quis est iste, qui supra flentem patrem censuram lugendi postulat? Proiectus in omnia gulæ libidinisque flagitia, omnibus denotandus censoribus, sæculo præcepta componit. Scit quantum super amissos tres liberos patri flendum sit: quem, si viueret pater, fleret. Senex, orbus, infelix, hoc tantum inter miserias solatium capio, quòd miserior esse non possum. Cineres meorum in sepulchro video. Magnum solatium est, appellare sæpius nomina liberorum, non responsura. [d] Hic mihi viuendum est: ne cui de nuptijs vel de liberis cogitanti dirum omen occurram: cogit flere, qui non finit. [e] In illo conuiuio morari, etiam felicis patris esset iniuria.

PARS ALTERA. Questus fui pridem de inhumanitate eorum, qui illum propinquitate contingerent. [f] Nemo amicus, nemo, inquam, propinquus est? Sed melius, vt video, illius rabiem nouerant. [g] Festo die sodales, amicique mecum: quorum vnus, Quid hũc miserum sic perire patimur? Nemo sibi ipsi finem flendi fecit. Pudet illos desinere: cogi volunt. [h] Consolarer te diutius, nisi iam & accusare posses.

Metellus cæcatus. CONTROVERSIA II.

LEX. SACERDOS INTEGER SIT. Thema. *Metellus pontifex cum arderet Vestæ templum, dum Palladium rapit, oculos perdit. Sacerdotium illi negatur.*

PRO METELLO. Vesta mater, fortasse nullum sacerdotem haberes, nisi Metellum habuisses. Sacrorum causam ago, non Metelli. Plus eorum interest, ne Metellum sacerdotem, quàm Metelli, ne sacerdotium perdat. Non erat tantus Metellus, cum illi sacerdotium dedimus. Ciuitas sollicita pendebat. Duo periclitabantur, quibus nihil populus habebat pretiosius, sacra & Metellus. O faciendum sacerdotem, nisi esset. Lex integrum ad animum refert, non ad corpus. Lex æstimari hoc voluit, tunc cum quis peteret, non cum haberet sacerdotium. Habes Vesta duplex pontificis tui meritum: [a] seruauit sacra, nec vidit.

EXTRA controuersiam [b] *Pollio:* Ante hoc, si cæcus factus esset, non abstulisset, Si postea cæcus factus est, vidit.

PARS ALTERA. Sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vitanda est. Hoc in victimis notatur, quanto magis in sacerdotibus? Post sacerdotium magis obseruanda est debilitas. Non enim sine ira deorum debilitatur sacerdos. Apparet non esse propitios deos sacerdoti, quem ne seruati quidem seruant.

Color. Hunc colorem *Gallio* non probabat, ſummo cum honore Metelli, aſſerens contra Metellum agendum ita, vt rogetur cum iudicibus officio pontificum & ipſe conſulere.

Patre exule filia rapta. CONTROVERSIA III.

LEX. IMPRVDENTIS CAEDIS DAMNATVS, QVINQVENNIO EXVLET. Altera. RAPTA RAPTORIS AVT MORTEM, AVT INDOTATAS NVPTIAS OPTET. Thema. *Cum quidam haberet filiam & filium, imprudentis cædis damnatus, in exilium abijt. Filia eius rapta eſt. Raptor ad patrem puellæ ſe contulit. Impetrauit ab illo, vt iuberet filiam nuptias optare: & epiſtolam daret ad filium. Fratre auctore, mortem optauit puella. Pater redijt: abdicat filium.*

CONTRA FILIVM. Quomodo me excuſabo Reip. cui duos abſtuli? Neutrum mea culpa. In altero me fortuna decepit, in altero filius. Filia etiam fratri paruit: filius nec patri. [a] Per humanos, inquit, errores. Agnoui preces meas. Potes, inquit, omnibus oſtēdere quàm non poſſis hominem occidere. Scio me ciuem debere Reipublicæ. hoc intererit tamen, [b] quòd imprudentes occidimus: prudentes ſeruauimus. Aliquem in exilio infra fortunam meam vidi.

PARS ALTERA. Irrupit contumelioſe, tanquam in exulis domum. Peruenit ad patrem, [c] non pepercit eius pudori. At ego querebar, quòd abſenti fecit iniuriam. Non poſſum ob hoc abdicari, quod lege factum eſt. Non potuiſti pater de iniuria iudicare, quam non noueras. Multa nobis extorquentur, quæ nolumus ſcribere: [d] & tu in ea fortuna eras, in qua poſſes iniuriam accipere: & ille is erat, qui etiam in patria poſſet iniuriam facere. Quia ſciebat malam cauſam ſuam, [e] egit apud illum, qui eam non nouerat. Redijt ſuperbus, iubebat, & nos optare nuptias cogebat. Videbatur ſic & illic coegiſſe. Aliquid tamen epiſtolis conſecutus eſt. nemo vnquam tardius perijt. Collegit ingentem numerum perditorum. expugnauit domum. vexauit puellam. Hoc tibi raptor non narrauerat.

COLOR. *Latro* aiebat, ſemper inuiſum eſſe, qui reum alium pro ſe ſubijceret. Non oportere hoc deriuari factum, in ſororis voluntatem. Qui defendit, inquit, crimen auditur tanquam reus: qui transfert, tanquam accuſator. Malo autem loco eſt, qui habet rei fortunam, accuſatoris inuidiam. *Aſinius Pollio* dicebat, colorem in narratione oſtendendum, in argumentis exſequendum. Non prudenter eos facere, qui in narratione omnia inſtrumenta coloris conſumerent. Nam & plus eos ponere, quàm narratio deſideraſſet, & minus quàm probatio.

Armis ſepulcri victor. CONTROVERSIA IIII.

LEX. SEPVLCRI VIOLATI SIT ACTIO. Thema. *Bellum cum eſſet in quadam ciuitate, vir fortis in acie amiſſis armis, de ſepulcro viri fortis arma ſuſtulit. Fortiter pugnauit & repoſuit. Præmio accepto accuſatur ſepulcri violati.* C. D.

PRO VIRO FORTI. Arma vix contigeram. ſecuta ſunt. Hæc ſi ſumo, arma ſunt: ſi relinquo, ſpolia. [a] Vidiſſes vere violari ſepulcrum, ſi illo veniſſet hoſtis. Vterque quod alteri deerat commodauimus. Ille viro arma, ego armis virum. Reſp. multum conſecuta eſt. vir fortis nihil perdidit. Neceſſitas eſt, quæ nauigia iactu exonerat. neceſſitas eſt, quæ ruinis incendia opprimit. neceſſitas eſt lex temporis. Quicquam non fit legitime pro legibus? Melius cum ipſo ſepulcro actum eſt, [b] in quo notiora ſunt arma iterum victricia. Pro Republica plerunque templa nudantur, & in vſum ſtipendij donā conflamus.

PARS ALTERA. Reum habemus in proelio inertem, in fuga audacem, turpem non minus patrocinio, quàm crimine. Arma ſua perdidit. Hoc excuſare non poterat, niſi rapuiſſet aliena. [c] Rapuit aliena. Hoc excuſari non poterat, niſi & ſua perdidiſſet. Arma victricia, arma conſecrata dijs Manibus, arma quæ te quoque fecerunt virum fortem. Repoſui, inquit, arma. Gloriatur, quòd non & illa perdiderit. Non teneor lege, quia repoſui. Tam teneris hercle, quàm qui vulnerauit aliquem, licet vulnus ſanauerit: quàm qui ſurripuit aliquid, licet deprehenſus reddiderit. Non eſt hoc illi crimen propter virtutem donandum. iam gratiam virtuti retulimus, præmium conſecuta eſt. Æquos nos eſſe conuenit, vnum virum fortem honorauimus, alterum vindicemus.

Priuignus medicus. CONTROVERSIA V.

THEMA. *Abdicauit quidam filium. Abdicatus medicinæ ſtuduit. Cum pater ægrotaret, & medici negarent poſſe ſanari, ſanauit.* [a] *Reductus eſt patri. Aegrotare nouerca cœpit. Deſperauerũt medici. Rogat pater filium, vt curet nouercam. Nolentem abdicat.*

PRO FILIO MEDICO. Quo pacto iſtud euenit, [b] vt abdicatione mea pater ægrotaret, reditu nouerca? Pietati ceſſere morbi. Medicinam relinquo, multum laboris, multum vigiliarum. adijce huc, quod qui ſanãtur, ingrati ſunt: & medicus poſſum decipi, & non poſſum priuignus excuſari. Eundem, inquit, medici morbum eſſe dicunt: nempe illi, qui negauerunt te poſſe ſanari. [c] Ego vero cedo domo, ſi fateris illam ſic poſſe ſanari. Timeo fortunam. imputabitur mihi, ſi quid acciderit. Ecce tu me non poſſe non credis. Omnes medici negant: & nunc diligentiores fuerunt, quia in te decepti ſunt. Non ſum tantæ ſcientiæ, quantæ videor. [d] Magnis præceptoribus opus eſt. Ego abdicatus ſtudui. Quæris quomodo te ſanauerim? non tibi medicus, ſed filius profuit. Deſiderio laborabas. gratum tibi erat, quicquid meis manibus acceperas. vt primũ intraui, recreatus es. quid in te curandum eſſet, aduerti. Hæc non eodem morbo laborat. Multa ſunt diſſimilia, ſexus, ætas, animus. Nihil magis ægris prodeſt, quàm ab eo curari, à quo volunt. Temerarijs remedijs graues morbi curantur, quibus vti non audeo in nouerca.

NON oportet adoleſcentem quicquam nouercæ ſuccenſere. alioquin odit & gaudet. Ferendus eſt adoleſcens, ſi ſe excuſat: non eſt, ſi vlciſcitur.

PARS ALTERA. Lugendum eſt, flendum eſt, in hoc me conſeruaſti? Hoſtis aliquando vulnus ſanauit quod fecerat, ob hoc maxime, quia alius ſanare non poterat. Negant poſſe ſanari. Nemo ſuſcipit: nemo vult enim filio curationem præripere.

Pollio dicebat, inter patres & filios id ſolum iudex putat licere, quod oportet.

Indiſcreti filius & priuignus. CONTROVERSIA VI.

THEMA. *Quidam mortua vxore quæ in partu perierat, duxit aliam: puerum rus miſit. Ex illa ſubinde ſuſtulit filium. Vtrumque puerum ruri educauit. Poſt longum tempus redierunt ſimiles. Quærenti matri vter eius eſſet, non indicat. Accuſatur ab ea malæ tractationis.*

PRO MARITO. Quid fletis pueri? ſecuri eſtote. Non memini. Iam lites ſunt, & nondum indicaui. [a] Qualis eris nouerca, quæ ſic fieri cupis? Alter tuus eſt: alter tui frater eſt: & ſi per te licuerit, neuter priuignus eſt. Dum alterius vis eſſe mater, vtriuſque es nouerca. Si coegeris, mentiar. non mater, ſed nouerca dicipieris. Hos ipſa noluit natura diſtingui. Indicarem, niſi tam pertinaciter quæreres. Hic tuus eſt. quid alterum nouercalibus oculis intueris? Ille tuus eſt. Vni tibi contigit. vt habeas priuignum, & non ſis nouerca.

PARS ALTERA. Filius enim rus ablegatus à patre, & educatus eſt, ſic, vt ignotus eſſe poſſet & matri. Tibi redijt vterque filius, huic vterque priuignus. Eo crudelius filio caret, quo propius acceſſit. Times huius iniquitatem: [b] cum iniquius ipſe magis ames eum, cui alterius vis donare matrem, quàm cui non vis reddere ſuam.

EXTRA. Quod ad colorem pertinet viri. *Hiſpo Romanus* & *Silo Pompeius* hoc vſi ſunt: Neſcio, & ideo non indico tibi. Quidam miſcuerunt etiam, & vtroque vſi, dixerũt: Neſcio, ſed etiam ſi ſcirem, non indicarem tibi: quod *Latro* & *Ceſtius*. Sed *Aſinius Pollio* neutrum colorem probabat. Si dicit, inquit, Neſcio: nulli fidem facit. Vxor ipſa non quæreret ab illo, niſi ille ſcire poſſet. [c] Dici enim contra virum poteſt: Quære à nutrice, à pædagogo. Veriſimile non eſt, neminem domi eſſe qui ſciat. Ille autem mixtus color vtrunque corrumpit, & ignorantis fidem, & non indicantis fiduciam. Nam cum dicit, Etiam ſi ſcirem, non indicarem: efficit vt illum iudex ſcire putet. cum dicit, Neſcio: efficit vt videatur indicare debere, ſi ſciat. Hoc autem ipſe colore vſus eſt, [d] quem aiebat ſimpliciſſimum: Scio, ſed non indico: quià pueris hoc vtile eſt, & tuo filio. [e] Magis amaturus ſum eum, qui matrem videbitur non habere.

Tyrannicida & adulter tyranni. CONTROVERSIA VII.

LEX. TYRANNICIDAE PRAEMIVM DETVR. Thema. [a] *In adulterio deprehenſus à tyranno gladium extorſit à tyranno, & occidit eum. Petit præmium. Contradicitur.*

CONTRA TYRANNICIDAM. Non feciſſet tyrannicidium, niſi illum tyrannus armaſſet. Cuius adulter nõ fuit, qui etiam tyranni fuit? [b] Imputat nobis, quòd deprehenſus in ad-

ulterio mori noluit. Tyrannicida veſter iure occidi potuit à tyranno. [c] Certamen in pari condicione contractum publica fortuna diſtraxit. Non innocentior vicit, ſed fortior. Tulit ſecum tyrannus gladium. ſic enim occiſuri veniunt. Cur ſolus ad præmium venis? tyrannum certe occidiſti cum adultera. Non loricam, clypeumve ſumpſit, ſed tenuem ac perlucidam veſtem: perfuſus vnguento intrauit cubiculum, in quo non eſſe tyrannum diligenter agnouerat. Tyrannicida noſter ne tyrannum inueniret optauit. Ducat tyrannicidam in arcem tyrannus, non vxor: odium, non amor· aſceſurus ferat animum, ferat ferrum: eat illò, vbi inueniat tyrannum. Omnia honeſta opera voluntas inchoat, occaſio perficit. Sæpe honorata virtus eſt, etiam vbi eam feſellit exitus. Scelera quoque quamuis citra exitum ſubſederunt, puniūtur. Nec infelix virtus amittit gloriæ titulum: nec gloriam virtutis intercipit fortuita felicitas. Nunquam maiorum noſtrorum prudentia tantis muneribus tyrannicidium emeret, [d] ſi illud etiam libido promitteret. Nouo inauditoque more pugnabant, [e] tyrannicida pro adulterio, tyrannus pro pudicitia. Occidiſti tu maritum, fortuna tyrannum. Tyrannum cadere Reipublicæ volo. Occidat illum ciuis iratus, miſceat maledicta vulneribus, [f] qualia in adulterum maritus attulerat. [g] Ab adulteræ oſculis ad præmium curris. Nolo tyrannicida imitetur, antequam occidat, tyrannum. Pop. Romanus veneno vinci hoſtem noluit, proditione noluit. Honorabo ſubitum tyrannicidium: non honorabo fortuitum, non coactum.

Pars altera. Non habebas, inquit, ferrum. Quid enim tyranno profuit quod habuit? [h] In eo qui inermis ad tyrannum venit, non minor virtus eſt, ſed periculum maius. Non quæras quid in arcem tulerim: tyrannicidium retuli. Non eſt gladius meus: ſed manus mea eſt, ſed animus meus eſt, ſed conſilium, ſed periculum, ſed tyrannicidium meum. Adulterium vocas, quo effectum eſt, ne quis timeat adulterium? Diligenter arce munita occaſionem requirens, tentaui ſeruos, tentaui amicos: per vxorem ſolam fulſit occaſio. Non putaui adulterium, vxorem tyranni polluere: ſicut nec homicidium, tyrannum occidere. Ferrum in arcem ferre, periculoſum erat: inuenire, facile. Si tyrannum, inquam, inuenero obuium, quælibet res telum erit. certe ſemper ſolet ſecum tyrannus habere ferrum. Gladius inter duos, fortioris eſt. Quàm ſolicitus fui adulter, ne non deprehenderet.

Patronus operas remiſſas repetens. CONTROVERSIA VIII.

Lex. Per vim metvmve gesta, irrita svnto. Thema. *Bello ciuili patronus victus & proſcriptus, ad libertum confugit. Receptus eſt ab eo, & rogatus,* [a] *vt operas remitteret. Remiſit.* [b] *Conſignatio facta eſt. Reſtitutus indicit operas. Contradicitur.*

Pro patrono. Patronus à liberto reſtitutionem peto. [c] Si paciſci tunc à me voluiſſes operas, ſpopondiſſem. Bona bello perdidi, ad reſtitutionem nudus veni. Nunc libertorum operas deſidero. [d] Profer tabulas illa proſcriptionis tabula crudeliores. Perſequebatur illa. quos vicerat: hæ perſecutæ ſunt, quos receperant. In illa vltio fuit, in his perfidia. Denique illa iam deſijt, hæc perſeuerant. Non mea, inquit, ſed aliena vis fuit. Æque dignus eſt pœna, qui ipſe vim adhibet, vt qui ab alio admota, ad lucrum ſuum vtitur. In hunc primum incidi. [e] Et dum timeo ne offenderem, ſecutus ſum hoc exigentem. Non recepit me, ſed incluſit. Nihil eſt venali miſericordia turpius.

Pars altera. Nihil tibi opus eſt poteſtas. Sciſti illum parere, [f] etiam cum cogi non poteſt. Quaſlibet indicas operas, nunquam tamen indices ita periculoſas, quàm indixiſti. Habeo iudicia tua. Bene de ſeruo iudicaſti, manumiſiſti. bene de liberto. [g] Proſcriptus mihi potiſſimum te commiſiſti. Si noluiſſem patronum habere, potui. Vnus ex proſcriptis fuiſti, [h] qui tunc poſſes etiam rogari. Reſtitutio tibi proſcriptionem remiſit, non quicquid in proſcriptione geſſiſti, reſcidit.

Extra. Omnes inuecti ſunt in libertum. *Varius Geminus,* & *Otho Iunius.* [i] egerunt lenius, vt patronus remiſſurus videretur operas, ſi obtinuiſſet. Nam Otho dixit: Sine me iudicio meo [k] videri remiſiſſe. Faciam remittã. Quid me ſic times, tanquam inuitus promiſerim? Contra *Ceſtius* ait: [l] Tunc huiuſmodi vtendum eſſe coloribus, vbi verendum eſt, ne videamur rem duram poſtulare. Vbi contra honeſtam perſonam, promiſſo iudex molliore fallẽdus eſt. Quid in hac perſona veremur & cauſa? niſi hoc vnum, [m] quod ex hoc colore metuendum eſt: ne, ſi volumus hæc remittere, etiam voluiſſe videamur.

M. ANNAEI SENECAE

CONTROVERSIARVM, LIBER QVINTVS.

* *Epistola deest.* *

Laquens incisus. CONTROVERSIA I.

ACTIO. INSCRIPTI MALEFICII SIT ACTIO. Thema. *Quidam naufragio facto, amißis tribus liberis, & vxore, incendio domus, suspendit se. Præcidit illi quidam ex prætereuntibus laqueum.* [b] *A liberato reus fit maleficij.* PRO INCIDENTE LAQVEVM. Tres, inquit, liberos perdidi. Vtinam & illos seruare potuissem. Viue. mutantur vices felicitatis humanæ, proscriptus aliquando proscripsit. Victi fugiunt, proscripti latent, natant naufragi. Amisi, inquit, vxorẽ, liberos, patrimonium. Tu putabas ea te condicione accepisse, ne perderes? [c] Ludit de suis fortuna muneribus, & quæ dedit, aufert; & quæ abstulit, reddit: nec vnquam tutius est illam experiri, quàm cum locum iniuriæ non habet. Cn. Pompeius [d] in Pharsalia victus acie, vixit. [e] Maius tu tuum putas esse naufragium? [f] Crassus vixit: & non priuatas perdiderat, sed publicas opes. Omnia tibi fortuna abstulit, sed spem reliquit. Tolle spem hominibus, nemo victus retẽtabit arma. [g] nemo infeliciter expertus negotiationem, alios appetet quæstus, nemo naufragus viuet. Spes est vltimum aduersarum rerum solatium. Vt viueres, natasti. Misertus sum: nec in te amplius quàm periculum cogitaui. Non attendi incendium, non orbitatem. aut si attendi, memineram te post illa vixisse. Non visus es mihi animum moriendi habere. Legeras locum, in quo interpellari posses.

PARS ALTERA. Tot ille fundorum dominus, aliena arbore suspendo laqueum. De fortuna nihil queror: mori permittit. Nunc, inquit, morere. Iniuria est, vt qui meo arbitrio debui, tuo moriar. Amisi vxorem, liberos, patrimonium. Fortuna mihi nihil præter laqueum reliquit: iste nec laqueum. Sumpsi instrumenta mortis, solitudinem & laqueum: alterum aptum morituro, alterum misero. Quisquis interueneris, si amicus es, defle: si inimicus, specta. Cum à me iste accusetur, grauiorem de me quàm de reo ferte sententiam. [h] Ego, vt moriar: iste, vt ne prohibeat. [i] Ne hæc narrarem, mori volui. [k] Præcidit remedium meum. si qua fides est, non enataui, sed eiectus sum. Nihil iam timebam, nisi viuere. Domus meæ fata claudo, nullo miserior, quàm quòd vltimus morior. [l] Cui me vita reseruas? Vt ædificem? Aspice incendium. Vt nauigem? Aspice naufragium. Vt educem? Aspice sepulchrum. In tam calamitosa domo feliciores fuistis, vxor & liberi. vobis mori contigit.

Gener diuitis inimici. CONTROVERSIA II.

THEMA. *Pauper cum haberet filium, & diuitem inimicum filiam habentem, peregre profectus est.* [a] *Rumor fuit de morte eius. Filius cum diuite in gratiam redijt, & eius filiam duxit. Reuersus pater cogit illum vxorem repudiare. Nolentem abdicat.*

PRO PATRE PAVPERE. Nemo quicquam facile credit, quo credito dolendum sit. ego diu non credidi de nuptijs tuis. Desertor patris, inimici cliens, vxoris mancipium, non fleuisti patrem, non quæsiuisti, sic inimico placuisti. Rumor, inquit, fuerat, decessisse te. Mirabar, si talem vxorem [b] viuo patre habere potuisses. [c] Non quæris, vbi perierim. Mors mea tibi debet esse suspecta: inimicum habeo. Quis alius hanc famam posuit immittere, nisi qui me viuo, filiã collocare non poterat? Non times, [d] ne inter ipsas nuptias tuas patris ossa referantur? Tot serui sequuntur, tot liberi, tot clientes, vt quicquid dixerit, rumor sit. [e] Fabricius aurũ à Pyrrho accipere noluit. beatior iste fuit animo, quàm ille regno. Plurès insidias in itinere fugi: & factum diues, quod faciendum mandauerat, credidit.

PARS ALTERA. Vanum gloriæ genus, odium diuitiarum. Mortales esse inimicitiæ debent. Scipio Gracchi inimicus, & tamen postea socer. Cuius vitio inimicitiæ contractæ sint, apparet. Ille amat filium tuum, tu nec tuum.

[a] *Senianus* rem stultissimam dixit: Diues me semper contempsit, nunquam nisi pro mor-

tuo habuit. [f] Vt aliquid & ipſe ſimile de Seniano dicam, poſt hanc ſententiam Senianum ſemper pro mortuo habui.

Fratres pancratiaſtæ. CONTROVERSIA III.

ACTIO. [a] MALAE TRACTATIONIS SIT ACTIO. Thema. *Duos filios quidam pancratiaſtas inſtituit, [b] ad Olympia eduxit. Cum compoſiti eſſent, vt ſimul pugnarent, acceſſit ad pugnantes pater, & ait abdicaturum ſe, ſi quis perdiderit. Commortui ſunt iuuenes, & decreti ſunt his honores diuini. Reus fit pater malæ tractationis ab vxore.*

CONTRA PATREM. Tertius ſine ſorte pugnaſti, & vtrumque viciſti. Stetit cruentus pater. Iam perierant, & adhuc minabatur. Moriuntur, non alter ab altero, ſed vterque à patre. Miſera mater, odiſſe non poteſt, qui filium ſuum occidit. Iuuenes inuicti, niſi habuiſſent patrem. Pij iuuenes, nec parricidiū patri negare potuiſtis. Vincere propter parricidium nolunt, vinci propter abdicationem. Abdico, inquit, eum qui victus erit. Demens meliorem abdicaturus es. Inuoco Iouem, cuius Olympia parricidijs abſoluta ſunt.

PARS ALTERA. Non facturus dixi: etſi facturus, pro gloria eorum dixi. Non debeo in inuidia ſolus eſſe, cum luctus communis ſit. Omnes aiebant colluſuros fratres. Minatus ſum, non vt neceſſitatem filijs imponerem, ſed vt populo ſatisfacerem.

Damnatus parricidij alligans fratrem. CONTROVERSIA IIII.

LEX. QVI FALSVM TESTIMONIVM DIXERIT, VINCIATVR APVD EVM, IN QVEM DIXIT. Thema. *E duobus filijs profectus cum vno pater, adoleſcens ſolus redijt.* [a] *Accuſatus eſt a fratre parricidij, & damnatus. Diebus feſtis intercedentibus pœna ex lege dilata eſt. Redijt pater. Accuſauit damnatus fratrem falſi teſtimonij, & obtinuit, & vinxit. Cogit pater vt vinctum ſoluat. Nolentem abdicat.* C. D.

PRO PATRE. Falſum, inquit, in fratrem teſtimonium dixit. [b] Si vis graue illius crimen facere, te exorabilem præſta. Crudelis in fratrem, miraris, ſi in te creditum parricidium eſt? Ergo ego duos filios habere non poſſum? Adoleſcens, iam potes & parricidium facere. Alligatus eſt alter filius, quia non reuertebar: alter, quia redij. Nunquam ſolues fratrem? Si talis es, nihil teſtis mentitus eſt. Parricida es. Non impio in te, ſed in patrem pio animo dixit. Suſpectum habuit, quòd reliqueras patrem. Inter catenas filij iaceo, eodem clauſus ergaſtulo. Ingrate, teſtem tuum ſimul alligaſti.

PARS ALTERA. Meo periculo ſolutus ſum, meo alligatus. Vix ſolui poterat, ſi teſtimonium falſum pro fratre dixiſſet. Parricidium de patre finxit, de fratre commiſit. Veniſſe patrem mihi carnifex nuntiauit. Parricida ſim, ſicut obijcitur, hoc leuiter iraſcor. Miraris, ſi eum fratrem alligare poſſum, qui me potuit occidere? Ingrata erat ipſa pœnæ meæ dilatio. Expectare grauius videbatur quàm pati. Imaginabar mihi culeum, ſerpentes profundum.

Exuſta domus cum arbore. CONTROVERSIA V.

LEX. QVI SCIENS DAMNVM DEDERIT, REDDAT QVADRVPLVM: QVI INSCIENS, SIMPLVM. Thema. *Diues pauperem vicinum rogauit, [a] vt ſibi venderet arborem, quam ſibi dicebat obſtare. Pauper negauit. Diues incendit platanum, cum qua & domus arſit. Pro arbore pollicetur quadruplum, pro domo ſimplum.*

CONTRA DIVITEM. Excitatus flammarum ſono, [b] vicinorum primo fidem imploraui. Arbor ramis diſcurrentibus totam domum texerat. Non poteſt exorari? incendatur. Eſt hoc impotentiæ, ſine fine concupiſcere, ſine modo iraſci. Non poteſt expugnari precibus. expugnetur ignibus. Nihil inter me & pauperem intereſt, ſi iure agamus. Liceat & pauperem gaudere profectu. Vos poſſidetis agros, vrbium fines, vrbeſque domibus impletis. Intra ædificia veſtra vndas & nemora comprehenditis. Nihil lætius oculis tuis occurrit, quàm ruinæ meæ. Domum perdidi, qui carere nec arbuſcula quidem poteram. Delicijs tuis diues ardebimus. Oculis voluptas incendio quæritur, & proſpectus ignibus relaxatur. Profectui obſtabat. Quid? inambulantibus nobis non obſtant ſeruorum cateruæ? in immenſam excitati altitudinem parietes lucem non impediunt? Infinitis porrectæ ſpatijs ambulationes, & vrbium ſolo ædificatæ domus, non nos prope à publico excludunt? Sub hac arbuſcula imaginabar diuitum ſiluas. Quantū perdidi, quem fatetur iratus inimicus plus perdidiſſe quàm voluit? Non iniquum poſtulo. eius damno deſinat incendium, cuius conſilio cœpit.

pit. Scilicet vt domus ad caelum omne cõuerſæ, brumales æſtus habeant, æſtiua frigora, [e] & non ſuis vicibus? intra iſtorũ penates agatur annus: alunt in ſummis culminibus mẽtita nemora, & nauigabilium piſcinarum freta. arata quõdam populis rura, ſingulorum nunc ergaſtulorum ſunt: latiusque nunc villici quàm reges imperant. Maria ſubmouentur proiectis molibus. Neſciebas quanta ſit potẽtia ignium, quàm irreuocabilis, [f] quemadmodum totas abſumat vrbes, quàm leuibus initiis oriantur incendia? Etiam ſi partem damni dare noluiſti, ſi tamen noluiſti, in totum quaſi prudens dederis, tenendus es. ex toto enim noluiſſe debet, qui imprudentia defenditur. [g] Si fatereris ſcienter ianuam incendiſſe ſi vnum tignum, puto tota domus intelligeretur ex parte. nec enim quiſquam omnia incendit, ſed vnam aliquam rem, ex qua ſurgat in omnia ſe ſparſurus ignis. Atqui pars domus eſt arbor quæ in domo eſt.

Pars altera. Peſtilentem mihi domum faciebat arbor. caelum omne per quod ſalubris ſpiritus venire poſſet, obduxerat. rogaui pauperem, & dixi: Nihil tibi nocet arbor reciſa, mihi plurimum non reciſa. [h] Quid ad te illi rami pertinent, qui extra domum ſunt? Quaſdam partes domus meae rami premebant. [i] Iam etiam quoſdam parietes mouerant. Scitis quanta vis ſit arborum? muros diſcutiunt.

Raptus in veſte muliebri. Controversia VI.

Lex. Impvdicvs contione prohibeatvr. Thema. *Adoleſcens ſpecioſus ſponſionem fecit, muliebri veſte ſe exiturum in publicum. Proceſſit. Raptus eſt ab adoleſcentibus decem: [a] accuſauit illos de vi & damno. Contione prohibitus à magiſtratu, reum facit magiſtratum iniuriae.*

Contra adolescentem. Muliebrem veſtem ſumpſit, capillos in feminae habitum compoſuit, oculos puellari lenocinio circumdedit, colorauit genas. Non creditis? & qui non crediderant, victi ſunt ſponſione. Et hoc de ſponſione forſitan venerat, vt auderet impudicus contionari. [b] Date illi veſtem, puella eſt: date noctem, rapietur. Sic illum veſtis ſumpta decui t, vt videretur [c] non tunc primum veſtem ſumpſiſſe. Facta totius adoleſcentiae remitto. Vna nocte contentus ſum: [d] ſic imitatus eſt puellam, vt raptorem inueniret. [e] Nunquid cecini? Nunquid carmen famoſum compoſui, aut (vt proprium genus iniuriæ tuae dicam) nunquid te rapui? Apud patres noſtros, qui forenſia ſtipendia auſpicabantur, nefas putabatur brachium extra togam exerere. Quàm longe ab his moribus aberant, qui tam verecunde etiam virtute vtebantur [f] Conſtat hunc ſtupratum: cum damnati ſint, qui rapuerunt.

Pars altera. Conſtat ſemper grauem, ſemper ſerium fuiſſe. Sed hoc iocis adoleſcentium factum eſt. Ceterum tam nota erat verecundia eius, vt nemo ſine ſponſione crediderit.

Trecenti ab imperatore non recepti. Controversia VII.

Lex. Nocte portas aperire in bello non liceat. Altera. Imperator in bello svmmam potestatem habeat. Thema. *Trecenti ab hoſte captiui ad portas nocte venerunt. Imperator non aperuit. Ante portas occiſi ſunt, [a] Imperator poſt victoriam reus eſt laeſae reipublicae.*

Pro imperatore. Non putaui meos. Nouerant legem. Cur, inquit, trecenti periere? immo cur ne perirent, capti ſunt? [b] Hos ego interdiu non recepiſſem, niſi victores: noctu, ne victores quidem. Procedens poſtridie in proelium, [c] pugnaturis oſtendi trecentos, in quibus laudari nihil poteſt præter fugam: nihil deſiderari, præter numerum. Fugiunt, vt leges relinquant: [d] redeunt, vt tollant. Populus Romanus Cannenſi proelio in ſummas redactus anguſtias, cum ſeruorum deſideraret auxilia, captiuorum contempſit & credidit eos libertatem magis tueri poſſe, qui nunquam habuiſſent, quàm qui perdidiſſent. Nocte quomodo hoſtem ciuemque diſtinguam? Quam mihi dabis notam, vt arma cognoſcam? Credo in inſidiis hoſtes fuiſſe, vt excluſos occiderent, ſequerentur admiſſos.

Pars altera. [e] Infeſtus illis trecentis fuit. iniquo eos collocauit loco. hoc ne argui poſſet, non recepit. Capti ſunt fortiſſimi duces, Regulus, Craſſus. Hæc poſtremo rogantium vox erat: [f] Mitte arma. certe lex non vetat.

Tyrannus poſt abolitionem candidatus. CONTROVERSIA VIII.

LEX. COMPETITORI LICEAT IN COMPETITOREM DICERE. Thema. *Tyrannus ſub abolitione dominationem depoſuit, vt ſi quis obieciſſet tyrannidem, capite puniretur. Petit magiſtratum: competitor contradicit.*

CONTRA TYRANNVM. Candidatus[b] anno meo ſpondeo, nulla rapietur, nullus occidetur, nullum ſpoliabitur templum.[c] Cur honores tamdiu nõ geſſerit, narret, per communem deprecor libertatem. Moriar. obiicietur tibi quòd occideris ciuem. Vult aliquo imperio, aliqua poteſtate diſtingui, homo magnæ nobilitatis, magnæ gratiæ, ingẽtis pecuniæ. Siciliæ dicitur fuiſſe dominus, qui incluſos aeneis tauris homines ſubiectis vrebat ignibus, vt mugitum ederent, verba non poſſent. O hominem in ſua crudelitate faſtidioſum: qui cum vellet torquere, tamen nolebat audire.

PARS ALTERA. Quicquid egi, quicquid geſſi, cauſa Reipublice feci. Peto ne mihi lex pro me lata noceat, neve quid noceat, quia non obiicitur quod non noceret obiectum.

M. ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIBER SEXTVS.

Chirographum cum abdicato. CONTROVERSIA I.

HEMA. *Abdicato fratri, frater chirographum [a] dedit dimidiam ſe partem hereditatis daturum, ſi non reſpondiſſet irato patri. Ille tacuit. Abdicatur alter à patre*

PRO PATRE. Tantum aeris alieni habet,[b] quantum viuo patre non poſſet ſoluere. Vis ſcire cuius fidei ſis?[c] nec frater quidem tibi ſine chirographo credidit. [d] Alterius ſpe morior, alterius fide. Viuo: & iam patrimonium meum diuiſum eſt. Niſi ſuccurritis, vincit me & ille qui tacuit. non diſſimulo me hodie duos abdicare. Chirogrphum prode parricidarum foedus, & nefariae ſpei pactum.[e] Chirographum danti impium, accipienti turpe, patri periculoſum.

PARS ALTERA. In omnem me ſortunam, frater: tibi, iungam comitem, Si ad militandum, vna militabimus: ſi peregrinandum, vna vrbes peragrabimus: ſi quotidianum rogauero ſtipem[e] & illam tecum diuidam.[f] Nolui recentem iram exagitari patris. Malui, vt tacendo patrem vinceres. Meæ partis heres ero, tuae cuſtos. Et quia de re maxima melius ſibi quiſque credit, do chirographum: tu da operam, vt iſtud magis à patre accipere, quàm à fratre videaris. Hoc quod honeſte, & quod pie gerebamus, tam palam egimus, vt pater ſciret.[g] Quid enim timebam, niſi, ſi reſciſſet pater, moleſte ferret filium ſuum, hominem auarum non eſſe, fratrem pium?[h] Ita mihi contingat patrem vtrique noſtrum placari.

Exul pater fundo prohibitus. CONTROVERSIA II.

LEX. [a] EXVLEM TECTO ET CIBO IVVARE NON LICEAT. Altera. IMPRVDENTIS CAEDIS DAMNATVS QVINQVENNIVM EXVLET. Thema. *Quidam cum filium & filiam haberet. imprudentis caedis damnatus, in exilium profectus eſt. Solebat venire in poſſeſſionem vicinam finibus. Reſciuit hoc filius. Caecidit villicum. Villicus excluſit patrem. coepit ire ad filiam Accuſata illa, quòd exulem recepiſſet, aduocato fratre abſoluta eſt. Poſt quinquennium pater abdicat filium.*

PRO PATRE. [b]Accuſator, ciuium me fecit exulem: filius etiam meorum. Filiam honeſtiorẽ inueni, quòd accuſata eſt: ſeruũ frugaliorẽ, quòd caes⁹ eſt. Male meruiſti de patre, quẽ excluſiſti: de ſorore, cui præiudicio nocuiſti: de iudicibus, quos in tã bona tamuiſti cauſa. Aut tu precaſti, aut ſoror. Filius me docuit, quòd illũ nõ recipio.[c] Abſoluta eſt inquit, me aduocato, ſoror. Ita tu patrẽ nõ recipiebas, cum tã bene iſtã cauſam agere poſſes? cum abſoluta ſit quae receperat, damnatus eſt, qui nõ expulerat? Filia me patrẽ indicauit: ſeruus dominum. Vni filio exul fui. Ignoſce fideliſſime ſeruulorũ, & tibi imprudẽs nocui. Quàm bonã ei⁹ cauſam putas fuiſſe, quæ ne te quidẽ aduocato damnata eſt. Si te

herede poſſum mori, dignus ſum, qui etiam tibi hunc ſeruum relinquam.[d] Alij exul eſt, tibi pater eſt. Nulla lex ſcelus imperat. Certe quæ fecit, abſoluta eſt. Lex eum tenet, qui iuuat exulem, non qui patiatur iuuari. Ignora, diſſimula: lex te innocentem eſſe, non curioſum iubet. Si mea cauſa faciebas, me admonuiſſes: ſeruum prohibuiſſes, non cæcidiſſes.

Pars altera. Facere lege prohibente non potui. Accuſata & abſoluta eſt quia muliercula non videbatur noſſe leges. Non pro me timui, ſed pro te. Res in notitiam hominum venerat. Captabaris: timui, ne occidereris. Vis ſcire notum fuiſſe? Soror accuſata eſt. Malui ſeruum caedere frugaliſſimum, quàm patrem optimum amittere.

Mater nothi, lecta pro parte. CONTROVERSIA III.

LEX. MAIOR FRATER DIVIDAT PATRIMONIVM, MINOR ELIGAT. Alter. LICEAT FILIVM EX ANCILLA TOLLERE. Thema. *Quidam cum haberet legitimum filium, alium ex ancilla ſuſtulit, & deceſſit. Maior frater ſic diuiſit, vt totum patrimonium ex vna parte poneret, ex altera nothi matrem. Minor elegit matrem, & accuſat fratrem circumſcriptionis.*

Pro notho. Vnus omnium exheredatus ſum diuidendo. Elegiſſet, inquit, alteram partem. Tu ſolus talis potuiſti eſſe filius, qualis frater eras. Lex te diuidere, me eligere iuſſit aperte, ne minor circumſcribatur, timet. Sic diuiſit, [a] vt ſi vellem, non eſſe mendicus, relinquerem fratrem in egeſtate, matrem in ſeruitute. Non eſt diuidere, ex altera parte patrimonium ponere, ex altera onus. Talis fuit, vt illi coheredē pater ex ancilla tolleret. Elige, vt aut patrimonio careas, aut ſcelere.[b] Circumſcriptores dici ſolēt, qui aliquid abſtulerunt. iſte nihil reliquit. Tu inquit, voluiſti pauper eſſe. Cur igitur queror, ſi egeſtate delector?[c] Obiici, inquit, non poteſt, quod lege factum eſt: immo nihil niſi quod lege factum eſt. Nam ſi quid aliter factum eſt, per ſe irritum eſt. circumſcriptio ſemper crimen ſub ſpecie legis inuoluit. Quod apparet in illa, legitimū eſt; quod latet, inſidioſum. Semper circumſcriptio per ius ad iniuriam venit. Lex iubet maiorem diuidere, minorē eligere. nec tu diuiſiſti, nec ille elegit. Sic ā te alligatus eſt, vt neceſſe haberet, quod non expediebat, malle. Nota fuit in matrem meam pietas; Non timuit, nec eligere poſſem alteram partem.

Pars altera. [d] Ego nihil aliud quàm diuiſi. Circumſcriptio non in diuiſione eſt, ſed in electione. Habes matrem, quā quidam totis redemerunt bonis: habes gloriam, [e] quam per ignes quidam, multi per arma quaeſierunt. Multa de patrimonio rapuit, cum haberet ius dominæ ancillæ impudentia. Timebas, ne in illam ſaeuirem. Non expediebat mihi, cum in illa totum patrimonium habiturus eſſem? Nunc tantundem habes, [f] habes enim partem quam voluiſti.[g] vt tantundem haberes, nec pater voluerat. ideo matrem tuam ancillam reliquit.

Potio ex parte mortifera. CONTROVERSIA IIII.

ACTIO. VENEFICII SIT ACTIO. Thema. *Proſcriptum vxor ſecuta eſt. Quodam tempore ſecreto poculum tenentem interrogauit, quid eſſet. Ille dixit, venenum: & mori ſe velle. Rogauit illa vt partem ſibi daret: & dixit, ſe nolle ſine illo viuere. Partem bibit ipſe, & partem vxori dedit. Periit illa ſola. [a] Teſtamento inuentus eſt maritus heres. reſtitutus arguitur veneficij.*

Contra maritum. Sic egit, vt deprehenderetur, ſic deprehenſus eſt, vt exoraretur: ſic bibit, vt viueret.[b] Quod eſt illud venenū, quod tātū heredi nō nocet?[c] Nemo vnquā tam palam vxori dedit venenum. Fugit, ne occideretur, qui dixi ſe mori cupere. Vnus proſcriptione locupletior factus eſt. vt viuere vellet, vxor illi perſuadere non potuit. perſuaſit res blandior, vxoris hereditas. Sciuit quam partē potionis hauriret. Contrarias partes gladio perſecutus eſt, ſuas veneno: occidendi finem prius victores fecerunt, quàm victi. Iam quid putabatis futurū, cum in exiliū vxor teſtamentū tuliſſet, maritus venenum? Vbi eſt vxor?[d] Ecquid te pudet? Etiā proſcripti redeūt. Statim cōſumpta potione collapſa eſt. Nolite mirari, ſi tā efficax venenum eſt. heres eſt qui dedit. Summis fere partibus leuis & innoxius humor ſuſpēditur.[e] grauis illa & peſtifera pars ſuo pōdere ſubſidit. Apparet te diu præparatū venenū habuiſſe. ſciſti diuidere. Etiam ſi poteſt defendi qui volēti dedit, tu potes, qui feciſti, vt vellet?[f] Id genus veneni fuit, quod pondere ſubſideret in imam potionem. Bibit iſte vſque ad venenum, vxor venenum.

Pars altera. Virum in pace dilexit, in bello ſecuta eſt, in conſilio vltimo non reliquit.[g] O, inquit, dignū, quē innocēs ſequatur. Bello ciuili lege proſcriptus ſum. Exulaui Quid his malis adiici poteſt, niſi vt venenū bibā, & viuā? Venenū, inquā, eſt. Hoc qui da

turi ſunt, diſſimulant. Venenum Cato vendidit. Quaerite, an proſcripto licuerit emere quod licuit Catoni vendere.

Iphicrates reus. CONTROVERSIA V.

LEX. QVI VIM IN IVDICIO FECERIT, CAPITE PVNIATVR. Thema. *Miſſus Iphicrates aduerſus Thracum regem.* [a] *bis acie victus foedus cum eo percuſſit, & filiam eius duxit vxorem. Cum Athenas rediſſet, & cauſam diceret.* [b] *viſi ſunt circa iudicium quidam Thracum cultu armati, & ipſe reus gladium ſtrinxit. Cum iudices citarentur ad iudicandum, palàm abſolutorias tulerunt ſententias. accuſatur,* [c] *quòd vim in iudicio fecerit.*

CONTRA IPHICRATEM. Nemo iudicum tuorum non timuit ſic, tanquam tu de illis iudicaturus eſſes. Cum toto tibi regno ſocer venit aduocatus. Non maioribus copiis bellum inſtruxit, quàm iudicium. Iphicrate, conde gladium. Iudicium eſt. Quid tibi cum gladio? Certe bis victis arma ponenda ſunt. [d] Quæ eſt iſta contra rerum naturam permutatio, in bello nuptiæ, in iudicio bellum?

PARS ALTERA. Ego vim non feci. Omnia enim legitime peracta ſunt. Accuſator ſuo loco dixit: reus ſuo reſpōdit. perfectum per omnes numeros ſuos iudicium eſt. [e] Cum iudices ſententias ſuas ferrēt, ſtrinxi gladium, vt occiderem me, ſi damnatus eſſem. Iudices tulerunt palam abſolutorias, vt gratiam duci ſuo referrent: Nuptiarū cauſa, vtilitas Reipublicæ fuit. Miles ſaepius pulſus erat infelici proelio. Barbaros circa iudicium fuiſſe, non propter iudicium armatos, ſed proptet morem ſuum. [f] Quid poteſtis, inquit, queri? quòd obſides vobis abduxi?

Adultera Venefica. CONTROVERSIA VI.

ACTIO. VENEFICII SIT ACTIO. Thema. *Quidam cum haberet vxorem, & ex ea filiam nubilem, indicauit vxori, cui eam collocaturus eſſet. Illa dixit: Celerius morietur, quàm illi nubet. deceſſit puella ante diem nuptiarum, dubiis ſignis cruditatis & veneni. Torſit ancillam pater, dixit illa, ſe nihil ſcire de veneno, ſed de adulterio dominæ, & eius cui collocaturus erat filiam. Accuſat vxorem veneficij & adulterij.*

CONTRA VXOREM. [a] *Morietur.* teneo veneficam. *celerius quàm nubat*, teneo adulteram. *Morietur.* factum eſt. *celerius quàm nubat*: factū eſt. Adulterium ſerius deprehēdi quàm factum eſt, veneficiū antequā fieret. Duo crimina ad vos detuli, & duas indices. altera dicit, quod factum eſt: altera, quod futurū eſt. Generi adultera, filiae pellex. Quàm infelix eſt domus, [b] in qua adulteriū argumētū eſt? Dixi, Honeſtus eſt: dixi, Pulcher eſt: dū laudo generum, commēdaui adulterum. O me tardiſſimū in malis meis. [c] veneficiū nec denuntiatum quidem credidi: adulterum veneficio demum deprehēdi. Verſæ ſunt in exequias nuptiæ, mutatusque genialis lect⁹ in funebrem. Subiectae ſunt rogo infelices faces profertur putre corpus, & venenis tumens. Quid vltra quæritis? Verbis ſigna, ſignis tormenta conueniunt. Ad vocem tuam facta conueniunt. *Morietur antequam nubat*: factum eſt. Vidimus fluens corpus, & in cadauere illius materna verba credidimus. Generum adulterio perdidi, vxorem parricidio, filiam veneno.

PARS ALTERA. Duo grauiſſima crimina obiicit, adulterium & veneficium. adulterium, ancilla teſte: veneficium, nec ancilla quidem. Cum indignaretur ſe non rogatam, exciderunt illi verba, [d] quæ non minus quàm pater filiam luget. At quare dixiſti: *Celerius morietur, quam illi nubat*? Verba dolori parum conſiderata exciderunt. Et eſt ſaepe fortuita diuinatio.

Demens qui filio ceſſit vxorem. CONTROVERSIA VII.

ACTIO. DEMENTIAE SIT ACTIO. Thema. *Quidam habebat duos filios: duxit vxorem. Alter ex adoleſcentibus cum aegrotaret, & in vltimis eſſet, medici dixerunt animi vitium eſſe.* [b] *Intrauit ad filium ſtricto gladio pater, rogauit vt indicaret cauſam ſibi. Ait, amari à ſe nouercam.* [c] *Ceſſit illi vxorem pater. Ab altero accuſatur dementiæ.*

PRO PATRE. Audite rem nouam: fratrem crudelem, nouercam miſericordē. Inſanus ſum, quia aliquis meo beneficio ſanus eſt. Tradidi vxorē illi: ſed eripuerā. Teſtor, inquit, præſides pietatis deos, [d] amare antequam duceres. Ita tu iniuriam vocas, quòd fratrē habes, non habes nouercam? Tranſij præter iſtius oculos cum ferro. gladium mihi nemo,

niſi aeger extorſit. Patri qui periculum filij morientis ſuſtinere non potuit, ignoſcendum in qualicunque facto eſt.

Pars altera. Alter lenocinio curauit, alter parricidio conualuit. Quid hoc adulterium non putas, quod marito cõciliante committitur? Neſcio furioſius vxorem duxerit, an habuerit, an dimiſerit, an collocauerit. Quàm demens eſt, e cui adulterium pro beneficio imputandum eſt? Strinxit gladium maritus, non vt adulterum vindicaret, ſed vt faceret. Mori potius debuit frater quàm ſanari turpiter. Quid enim ſi matrem, ſi ſororem concupiſceret? Quædam remedia grauiora ipſis periculis ſunt. Omnia inter nouercam & priuignum compoſita ſunt. f Simulatum morbum, deriſum animo turpiſſimo patrem.

Verſus virginis Veſtalis. Controversia viii.

Thema. *Virgo Veſtalis ſcripſit hunc verſum:*

Felices nuptae. moriar, niſi nubere dulce eſt.

Rea eſt inceſti.

Contra vestalem. *Felices nuptæ.* cupientis eſt. *Moriar niſi.* affirmantis eſt. *Nubere dulce eſt.* [a] Aut experta iuras, aut inexperta peieras. Neutrum ſacerdotis eſt. Tibi magiſtratus ſuos faſces ſubmittũt. Tibi conſules prætoresque via cedunt. Nunquid exigua mercede virgo es? Sacerdos raro iuret, nec vnquam niſi per ſuam Veſtam. *Moriar.* Nunquid perpetuus ignis extinctus eſt? *Moriar.* Nunquid de nuptiis appellata es? Ad vltimum Veſtam inuoco, vt tam infeſta ſit ſacerdoti, quàm inuiſa eſt. Recita carmen. dum quæro quale carmen ſit, tu carmen ſcribas, tu verba pedibus ſuis emollias, & ſeueritatem templo debitam modulatione frãgas? Quòd ſi vtique laudare vis nuptias, narra Lucretiam. De illius morte ſcribe, antequam iures de tua. O te ſupplicio omni dignam, cui quicquam ſacerdotio felicius eſt. *Dulce eſt.* quàm expreſſa vox, quam ex imis viſceribus emiſſa non expertae tantum, ſed delectatæ: Inceſta eſt etiam ſine ſtupro, quæ cupit ſtuprum.

Pars altera. Vnus illi verſus obiicitur [b] nec hic quidem totus. Nõ oportet, inquit, ſcribere carmen. Multum intereſt, obiurges, an punias. Inceſti damnari nulla poteſt, niſi cuius corpus violatum eſt. Quid tu putas poetas, quæ ſentiunt, ſcribere? Vixit modeſte, caſtigate. Non illi cultus luxurioſior: c non conuerſatio cum viris licẽtior. Vnum crimen vobis confiteor: Ingenium habet. Quidni inuideat Corneliæ? Quidni illi, quæ Catonem peperit? Quidni ſacerdotes parientibus?

Extra. *Varius Geminus* apud Caeſarem dixit: Cæſar qui apud te audent dicere, magnitudinem tuam ignorant: qui non audent, humanitatem.

M. ANNAEI SENECAE

CONTROVERSIARVM, LIBER SEPTIMVS.

Nstatis mihi quotidie de Albutio: non vltra vos differam, quamuis non audierim frequenter, cum per totum annum quinquies ſexiesve populo diceret, ad ſecretas exercitationes non multi irrumperent, quos tamen gratiæ ſuae pænitebat. Alius erat cum turbæ ſe committebat: alius, cum paucitate contentus erat. Incipiebat enim ſedens, & ſi quando illum produxerat calor, exſurgere audebat. Illa tempeſtiua in declamationibus eius philoſophia ſine modo tunc, & ſine fine euagabatur: raro totam controuerſiam implebat. Non poſſes dicere diuiſionem eſſe, non poſſes declamationem: tanquam declamationi multum deerat, tanquam diuiſioni multum ſupererat. Cum populo diceret, omnes vires ſuas aduocabat, & ideo non deſinebat. Saepe declamante illo ter buccinauit, dum cupit in omni controuerſia dicere, nec quicquid debet dici, ſed quicquid poteſt. Argumentabatur moleſte magis quàm ſubtiliter. [a] Argumenta enim argumentis colligebat: & quaſi nihil eſſet ſatis firmum, [b] omnes probationes probationibus aliis confirmabat. Erat & illud in argumentatione vitium, quòd quæſtionem non tanquam partem controuerſiæ, ſed tanquã controuerſiam implebat. [c] Omnis

quæſtio ſuam probationem habebat,ſuam excuſationem,ſuos exceſſus,ſuas indignationes,epilogum quoq; ſuum.Ita vnã cõtrouerſiam proponebat,plures dicebat. Quid igitur?omnis quæſtio per numeros ſuos implenda nõ eſt?Eſt quidem:ſed tãquam acceſſio, non tãquam ſumma.Nullum habile membrũ eſt,ſi corpori par eſt, Splendor orationis, quãtus neſcio an in vllo alio fuerit.Non lexis magna,ſed phraſis.Dicebat enim citato & effuſo curſu,ſed præparato.Extemporalis illi facultas, vt affirmabant qui propius norãt, non deerat,ſed putabatur ipſe ſibi deeſſe.Sententiæ,quas optime Pollio Aſinius albas vocabat,ſimplices,apertæ,nihil occultum,nihil inſperatum afferẽtes,ſed vocales & ſplẽdidæ.Affectus efficaciter mouit,figurabat egregie,præparabat ſuſpicioſe.[d] Nihil eſt autem tam mimicũ,quã manifeſta præparatio.Apparet enim ſubeſſe neſcio quid mali. Ideoq; moderatio eſt adhibenda,vt illa ſit præparatio,non cõfeſſio.[e] Locũ beate implebat. Nõ poſſes de inopia ſermonis Latini queri, cum illũ audires:tãtum orationis cultæ fluebat. Nũquam ſe torſit quomodo diceret.Sufficiebat enim illi in quantũ voluerat,explicãdi vs,.Itaque ipſe dicere ſolebat,cũ vellet oſtendere , non hæſitare ſe in electione verborũ; Cum remanimus occupauit,verba ambiunt Inæqualitatẽ in illo mirari libebat. Splẽdidiſſim⁹ erat.idem res dicebat omnium ſordidiſſimas,acetũ,& puleium,& laternas,philerotẽ,ſpõgias:nihil putabat eſſe, quod dici in declamatione nõ poſſet. Erat autẽ illa cauſa:timebat,ne ſcholaſticus videretur.Dum alterum vitiũ deuitabat,incidebat in alterũ: nec videbat,nimium orationis ſplẽdorem his admixtis ſordibus, [f] nõ defendi, ſed inquinari:& hoc aeq; omniũ eſt,[g] vt vitia ſua excuſare malint,quàm effugere. Albutius enim nõ quomodo nõ eſſet ſcholaſticus quærebat,ſed quomodo nõ videretur. Nihil detrahebat ex ſuperuacuo ſtrepitu.Hæc ſordida verba ad patrociniũ aliorũ afferebat.Hoc illi accidit incõſtantia iudicij.[h] Quem proxime dicẽtẽ cõmode audierat,imitari volebat.Memini omnibus illum rebus omiſſis apud Fabianum philoſophũ tanto iuniorẽ quàm ipſe erat,cum codicibus ſedere. Memini [i] admiratione Hermagoræ ſtupentẽ ad imitationẽ eius ardeſcere. nulla fiducia ingenij ſui,& ideo aſſidua mutatio. Itaque dũ genera dicẽdi transfert,& modo exilis eſſe vult,nudisq; rebus hærere,modo horridus,& volẽs poti⁹ quam cultus,modo breuis & cõcinnus,modo nimis ſe attolit,modo nimis deprimit,ingenio ſuo illuſit,& lõge deterius ſenex dixit.Nihil enim ad profectũ aetas ei proderat,cũ ſemper ſtudiũ eius eſſet nouũ.[k] Idiotiſmus eſt inter oratorias virtutes,res quæ raro procedit.Magno enim temperamento opus eſt,& occaſione quadã. Hac virtute varie vſus eſt.Saepe illi bene ceſſit,ſaepe decidit.nec tamẽ mirum eſt , ſi difficulter apprehenditur vitio tam vicina virtus.Hoc nemo præſtitit vnquam Gallione noſtro decentius.Iã adoleſcentulus cum declamaret apte, & conuenienter , & decenter , hoc genere vtebatur. Quod eo magis mirabar,quia tenera ætas refugit omne,non tãtum quod ſordidum,ſed & quod ſordido ſimile eſt.Raro Albutio reſpondebat fortuna,ſemper opinio:[l] quamuis pænituiſſet,adire libebat. Triſtis,ſollicitus declamator,& qui de dictione ſua timeret,etiã cum dixiſſet.Vſque eo nullũ tempus ſecurum erat.hæc illũ ſollicitudo fugauit è foro,& tantum vnius figuræ crudelis euentus.Nam in quodã iudicio centumuirali , cũ diceretur iuriſiurandi cõdicio aliquãdo facta ab aduerſario,[m] induxit eiuſmodi figurã, qua illi omnia crimina retegeret.Placet,inquit,tibi rẽ iureiurando trãſigi?iura,ſed ego iuſiurãdũ dabo.Iura per patris cineres,qui incõditi ſunt.Iura per patris memoriã , & executus eſt locum,quo perfecto [n] ſurrexit.L.Aruntius ex diuerſo ait:Accipimus condicionẽ:iurabit.Clamabat Albutius:[o] Non detuli condicionẽ,ſchema dixi.Aruntius inſtabat, Cẽtumuiri rebus iam vltimis ſe parabant.Albutius clamabat:Iſta ratione ſchemata de rerũ natura tolluntur.Aruntius aiebat:Tollantur.poterimus ſine illis viuere.Summa rei hæc fuit.Centumuiri dixerunt,dare ipſos ſecũdum aduerſariũ Albutij,ſi iuraret ille. Iurauit. Albutius non tulit hanc contumeliam,ſed iratus calumniã ſibi impoſuit:nunquã enim amplius in foro dixit,homo ſummæ probitatis:qui nec facere iniuriã,nec pati ſciret. Et ſolebat dicere:Quid habeo quare in foro dicam, quum plures me domi audiant , quàm quenquam in foro? [q] Cum volo,dico,quamdiu volo,aſſum vtri volo. & quamuis nõ fateretur,hoc delectabat illũ in declamationibus,quod ſchemata ſine periculo dicebãtur nec tamen in ſcholis effugere contumelias poterat Ceſtij,mordaciſſimi hominis. Cũ in quadam cõtrouerſia dixiſſet Albutius:Quare calix ſi cecidit,frangitur:ſpongia ſi cecidit, non frangitur? aiebat Ceſtius : Ite ad illum cras : declamabit vobis , quare turdi volent, cucurbitæ nõ volẽt.Cum dixiſſet Albutius in illo,qui fratrem parricidij damnatum exarmata naue dimiſit, Impoſuit fratrem in culeum ligneum:Ceſtius eãdem dicturus,ſic expoſuit cõtrouerſiam:Quidã fratrem domi à patre damnatum, nouerca accuſante, cũ

accepiſſet ad ſupplicium, impoſuit in culeum ligneum,[r] vt perueniret neſcio quo terrarum. ingens riſus omnium ſecutus eſt. Sed nec ipſi bene ceſſit declamatio.[f] paucas enim res bene dixit. ſed cum à ſcholaſticis non laudaretur: Nemo, inquit, imponit hos in culeum ligneum, vt perueniant neſcio quo terrarum, vbi calices franguntur ſi ceciderint, ſpongiæ non franguntur. Video quid velitis, ſententias potius audire, quàm iocos. fiat. Audite ſententias in hac ipſa controuerſia dictas.

Ab archipirata filio dimiſſus. CONTROVERSIA I.

THEMA. *Mortua quidam vxore, ex qua duos filios habebat, duxit aliam. Alterum ex adoleſcentibus domi parricidij damnatum tradidit fratri puniendum: ille ex armato nauigio impoſuit. Delatus adoleſcens ad piratas, archipirata factus eſt. Poſtea pater peregre profectus, captus eſt ab eo: & remiſſus in patriam, abdicat illum.*

CONTRA PATREM. *Albutij Silij.* De fratre nec iudicare audeo, nec loqui. Vno nomine gratias ago, & gratulor, quòd patrem ſeruare potuit mori iuſſus. Tanta tempeſtate confuſus, neque æſtimare quicquam, neq; diſpicere potui. Plura timui crimina pater fortuna torquēte, quàm quæ videris ipſe noſſe indicabo. ſolutum mihi fratrem tradideris, an alligatum neſcio. quantum ad meum ſtuporem attinet, etiam fugere potuit. nec ſatis memineram, tale miniſterium mihi pater an nouerca mandaſſet. miniſteriū an pœnam eſſe voluiſſet, vindictam parricidij, an parricidium. Inſui fratrem culeo iubes: nō poſſum pater. Non ignoſcis, an non credis? ego contendo nec te quidem poſſe. Si quis tibi dixiſſet tyrannus: Veni, tuis manibus filium inſue: in hoc opere potes oculis tuis, potes manibus vti? potes audire incluſi filij gemitum? Si potes: timeo ne innocentem damnaueris. Si non potes: quid frater in fratrem non poſſit, patrem teſtem dedi. Quid accuſas, quòd impunitatem fratri dederim? in quo facto conſilium meum victum eſt? à me frater vt viueret, non impetrauit: vt fugeret, non impetrauit. Nihil aliud impetrauit, quàm vt aliter, quàm in culeo moreretur. Cauſam malam habeo, vt inter fratres. Vbi ſpes? in gubernaculo nulla eſt. in remigio? ne hoc quidem, in comite? nemo repertus eſt naufragij comes. in velo? in arte? omnia pæne inſtrumenta circunciſa ſunt. Adminiculū in ſpe nullum eſt. patri ſum excuſandus, an fratri? de filio tuo hoc reſpondeo, quamdiu in patrio ſolo morari licet, ciuis eſt. proiectus in mare, quicquid poſt exilium & naufragium vel facit vel patitur, ab omni fœdere vitæ communis abſtractus, pœnarū eius pars non eſt, nequitiæ opus eſt. ſed alijs quærentibus, teipſum teſtem dabo, non eſſe piratam. Ego illi terræ, ego lucis cōſpectum, ego etiam mortis humanæ facultatem abſtuli. Fortuna ipſa, quæ miſerta eius eſt: nihil tamen illi præter mare reliquit. Moriendum eſt mihi. pater iuſſit. neque ego te deprecor, ne moriar, nec tibi licet non facere quod iuſſus es. Inter patrem iratum & fratrem moriturum, arbitrium pietati tuæ neceſſarium ſuſcipe. Sanguinem meū patri refer, culeum mihi remitte: volo mori, ſed pura manu tua: hoc tuæ pietatis munus ad inferos perferam,[a] licuiſſe mihi per fratrem aliter quàm parricidæ mori. *Aſinij Pollionis.* Æquas mihi præbere aures, dabo vobis etiam damnatum abſoluendum. Viuit, inquit, frater. non credo. ſeruauit, inquit, me. feciſti vt crederem. Hæc eſt ſumma rerum geſtarum. In ea domo, in qua tam facile parricidium creditum eſt, [b] ego fratrem occidere non potui, frater patrem. Quid mihi cum iſta tabula? ſemel mori volo. *Q. Haterij.* Emicabant denſis vndique nubibus fulmina, & terribili fragore [c] horridæ tempeſtates abſconderant diem, imbres vndique, & omnia procellis ſæuientia. Expectat, inquit, parricidam mare. intumuerat ſubitis tempeſtatibus mare, iuſtis quoq; nauigijs horrendum. Fateor, fateor dixi: fratrem tibi, ſi innocens eſt, fortuna commendo, fragmentum infelix & iam nauigaturis omen: quòd ſi quis gubernator vidiſſet, iter ſuum diſtuliſſet. Naufragus è littore emittitur. *Marcelli Eſernini.* Habes, inquam, frater, ſi innocēs es, nauigium: ſi nocens, culeum. [d] non potui facere parricidium, & quàm facile erramus homines, factum putaui. deliberabam, an parerem patri. Frater, inquit, tu primus in domo parricidium facies inuenire, etiam locum à naufragijs nauigium. *Argentarij.* Quod iuſſeras, factum eſt: perijt frater. Viuit, inquit, & me dimiſit. bono argumento probatur viuere. Vtraſque ad cælum manus ſuſtulit. Si nihil vnquam impie cogitaui, ſi patrem meum etiam damnatus diligo. Dij immortales rerum iudices adeſte. ſi aliter ſentiret, infelicia ſibi imprecatus eſt maria. ſic nauem ſuam rexit. *Blandi.* Iacebat in littore nauigiū: quod etiam integrum infeliciter vexerat. Credam parricidam, ſi tibi proficiſcenti nauigium ſuum reddidit. Subito mihi ferrum non ſentienti cum animo pariter excidit; torpent manus, & neſcio qua perturbatione tenebræ ſtupentibus offunduntur oculis. intellexi quàm difficile eſſet, parricidium facere, etiam quod imperaſſet pater. Ita mihi, quæ ſola

miſeros in domo noſtra reſpicis,fortuna ſuccurras,ita mihi contingat aut honeſte viuere,aut mori: ita ex domo noſtra ego ſim vltimus reus,vt ille iurabat,meliorem ſe nouercam habuiſſe,quàm fratrẽ. *Cornelij Hiſpani.* Fateor,volui occidere:ſed tunc intellexi,quã difficile eſſet parricidium. Ego,inquit,occidere patrem nolui: ne nunc quidem poſſum. Pater noſter nauigauit ſereno die,tranquillo mari,auſpicato itinere,integra naui. Quid hoc eſt? nauigauit damnatus felicius,quàm qui damnauerat. Vade,inquit,patrẽ te habere mihi non licuit: habebo patronum. reuertere. Magnum pietatis argumentũ,filio carus pater,etiam poſt ſupplicium. [e] Vtrũ vobis videtur innocentiam apud piratas didiciſſe,an ne apud piratas quidem perdidiſſe? *Arellij Fuſci patris.* Potuit patrem occidere: & quem teſtem timebat abdicatus à patre? Quo me conferam? in mare? non poſſum; iratos habeo piratas. Cum traditus eſt mihi frater, imperatumq; vt ſumerem ſupplicium, ſi qua eſt fides,tentari me putaui,an poſſem parricidium facere. *Porcij Latronis.* Perieras, pater,niſi in parricidam incidiſſes. *Triarij.* In naufragio nauigabat: parum eſt quòd non occidit patrem,immo etiam integra naui dimiſit patrem. [x] reſolutis compagibus,infelix omen nauigationis. Inſue me culeo: certe ſentiam maria,non ea videbo. Sciſſa quoque vela fecerant ſinus, & armatas claſſes naufraga præceſſerat ratis: ſcires nauigare qui ſeruaturus eſſet patrem. Et iam pirata dicitur: iterũ falſo crimine male audit. *Ceſtij Pij.* Erat nauigium,immo fuerat: ſed adhuc crudelis & pertinax nouerca, poſt omnia deuicta [f] nihilominus ſæuit,maria iam quieſcũt,prædones iam miſerẽtur,irati iam parcũt. Ibamus præter ſepulcrum matris,ille mortem timens,ego ſcelus: expecta, vide an fortuna nobis obijciat ſcelus. Iacebat nauigium peruetus,& attritum ſalo,vix vnius capax animæ. Veni ad vos,victoriam pulchram petiturus,vt probem me parricidam. Non occidiſti,inquit, fratrem nouerca,audiui iucũdiſſimam vocem: fateor me parricidam,occidi fratrem: tutus ſum, pater, ſi hoc probetur? impoſui in exarmatam nauem: non eſt occidere? Nouercæ quidem nunquam ſatis priuignus occiditur. Multas rerũ natura mortis vias aperuit,& multis itineribus fata decurrunt: & hæc eſt condicio miſerrima humani generis, quòd naſcimur vno modo,multis morimur: laqueus,gladi⁹, præceps locus,venenũ naufragiũ,mille aliæ mortes inſidiantur huic miſerrimæ animæ: & hoc occidere vocatur,ſed diutius. Si quis nunc ſtat in turba,& hoc dicit: Huic quiſquam parcat,qui fratrẽ ſuũ occidit,& occidiſſe ſe probat? Cõponis in domo par,vt alter ſcelere ſit parricida,alter miniſterio. Impoſitus eſt in nauẽ frater: qualem nauẽ? ſcitis,nihil eſſe periculoſius, quã etiam inſtructa nauigia: parua materia ſeiũgit fato. Quid ſi vero nõ rudentibus cõmittitur illa anima,non velis,non gubernaculo defenditur? Ex armata nauis,& vtroq; patens latere. imponitur miſer in naufragiũ: nauigio per ſe peſſum ituro,pondus inſuitur. Ecce nauem diuinitas armat. ſubito viſa ſunt vela,ſubito nauis cœpit & regere ſe,& attollere. Magnũ eſt præſidiũ in periculis innocentia. Sæuum mare inuoluitur, procellæ ſpumãte impetu latera nauigij vrgent,pulſatur vndique nauis periculis: innocẽtia tamen tuta eſt. O maria iuſtiora iudicijs. O mitiores procellæ patre,quam eieciſtis animam! Nec hoc tantum diuinitus geſtum eſt,quòd peruenit tutus in portum: excipitur claſſe prædonũ. Habeat pater mẽtem nauigandi. capietur iudex,vt illum pæniteat ſententiæ ſuæ. Damnare me nouerca parricidij potuit: parricidam facere nec dãnando quidem potuit. Cognoſce innocentiam meam in mari,quã domi noluiſti. Complexu,oſculis proſecutus eſt: ſic patrẽ parricida dimiſit. *Iunij Gallionis.* Multa non agnoſco: frater domi damnatus eſt,ego in publico: illi obiectũ eſt quòd parricidium fecerit,mihi quòd nõ fecerim. ille negabat: mihi nouo patrocinio vtendum eſt. Fratrẽ occidi: in ea domo in qua parricida damnatur, hæc innocentia eſt. Video vos inuitos audire hoc genus defenſionis: malo itaque me vobis innocentẽ probari quàm patri. Fratrẽ non occidi, nõ potui fratrem occidere. Idem timuimus,idem doluimus,idem fleuimus: eũdem patrẽ habuimus,eandem matrem,eandem nouercã: mitioris natura pectoris ſum,mollioris animi. Non idem omnibus mortalibus natura tribuit ingenium: animus meus durior eſt,illius clementior: apud piratas quoque inuenitur,qui non poſſit occidere: putas me dictur ũ,ne alius occideret? Si mater noſtra viueret,puto illi tradidiſſet. Quod proximum fuit,mihi tradidit. Vtrum vobis videtur per manus patris punire filiũ voluiſſe,an ablegare priuignũ? pudet me patrocinij mei. Timeo,ne,cũ cœpero narrare quid fecerim, dicatis: Certe negabis te poſſe hominẽ occidere. *Muſæ.* Traditus eſt frater puniẽdus mihi potiſſimũ. quo iſtud propoſito pater fecerit,apud pleroſq; diſputationem habet. Ego,ſi quid mitius illo tempore voluit fieri, non intellexi. Impoſui multũ recuſantem,& inſui culeo poſtulantem. Obijcis mihi molliorẽ animũ. alius mitior eſt pluſquã debet,alius ſeuerior eſt quàm neceſſe eſt: medij s alius af-

fectibus inter vtrumque poſitus,totus in ſua poteſtate eſt. Quidam & accuſare & damnare poſſunt,& occidere : quidam tam mites ſunt,vt nō poſſint in caput ne teſtimoniū quidem dicere.Non poſſum hominem occidere: hoc vitium & apud piratas inuenitur. Alij viuere ſine reipublicæ adminiſtratione non poſſunt : alijs in priuato latere, & extra omnem inuidiam ſeceſſiſſe perpetua tranquillitas eſt?alijs non poteſt perſuaderi,vt matrimonio obligentur: alijs,vt careant:ſunt qui caſtra timeant, ſunt qui cicatricibus ſuis gaudeant. In tanta morum varietate, videte quantulum ſit quod excuſem . non ambitioni,non inertiæ veniam peto: miſericors ſum,non poſſum occidere hominem.Gratulare pater naturæ meæ. nunquam eiuſmodi filius parricidium faciet. Hoc vitium à te traxiſſe videor.[g] Non putatis miſericordem,qui quem damnauit, fratri puniendum dedit? Centurio Luculli Mithridatem non potuit occidere:dextera ſimul ac mēte languit: prò bone Iupiter,Mithridatem quàm non dubium parricidam. *Pompeij Silonis.* Gaude pater,neuter ex filijs tuis parricidium fecit: dimiſi in portum naufragum. Vis pater ſcire , accuſator nocentior ſit,an reus? Conijce in alteram nauem nouercam: illa faciat votum, precetur,ſi neminem innocentem accuſauit , ſi priuignum immerentem non oppreſſit: in eos piratas incidat,qui neſciant captos dimittere.

Pars altera. *Muſæ.* Parricida meus in mari regnat. *Sepullij Baſſi.* Nega tu parricidam fuiſſe,quem ſcis eſſe piratam. *Gauij Sabini.* Facinus indignum , parricida damnatus poſt pœnam potuit dicere patri ſuo, Morere.

Divisio. *Latro* in has quæſtiones diuiſit : An licuerit illi quod iubebat pater, facere. Non licet,inquit,patrem necare.Ille damnatus erat. nō enim iudicio publico ceciderat. ignoſce,ſi diligentior ſum, cum videam hominem tam facile damnari. Timeo ne quis me parricidij poſtulet. facile eſt ſi dicēda ſit domi cauſa. etiā nocēs abſolutionē ſperare potero. in foro quid reſpondebo? Occidi fratrem. Parricidam me quoque vocát, quòd non affui reo. Si licuit,an debuerit.[h] Nocens eſt iſte, ſed mihi frater eſt.naturæ iura ſacra ſunt etiā apud piratas. Quid de me iudicatur[9] es,ſi fecero? puto difficulter poſtea in me parricidiū credes.Etiā ſi debuit parere patri,an ignoſcēdum ſit illi,ſi nō potuit. Fatebor, inquit,quod forte offenſurum eſt aures,patri parere volui,fratrē occidere nō potui. Obortæ ſunt ſubito tenebræ,diriguit animus,ſublapſum eſt intercepto ſpiritu corpus non póſſum fratrem occidere. Pone hoc loco piratam. non poterit. Quidam occidere hominem tantū non poſſunt. Quorūdam aduerſus hoſtes deficit manus. Fratris quoq; beneficium non eſt tam magnum,pater,quàm putas. Non ille te noluit occidere, ſed nō potuit. Nouiſſimas illas partes fecit. Quāuis nō occiderit,ſi tamē potuit damnatū,an abdicari debeat. Dicit enim pater, Si non poteras,negaſſes,& miſiſſes ad me,nō poſſe te. Hoc loco Latro dixit rem valde laudatam.[i] Dixiſſes,inquit,te non poſſe.Ita tu neſciebas?putaſti me poſſe occidere? Quid ergo ſic loquebaris, tāquam vnum parricidij condēnaſſes? Deinde an puniuerit fratrē. Hæc deſcriptio ſupplicij,quod dixit grauius etiā culeo fuiſſe:& adiecit, hoc die illum pœnas dare inter barbaros incluſum , per quos neceſſe eſt illi patre populari capere. Sed ne per illos quidē neceſſe eſt parricidiū facere. Hac diuiſione vſi ſunt,quibus placuit & illius cauſam defendere:inter quos & *Geminus Varius* fuit, qui aiebat adoleſcentem optimā cauſam habere,ſi non occidit fratrem etiam nocētem: meliorem tamen,ſi non occidit,innocētem. Partitam autem materiam fecit erga has quæſtiones Geminus, & quibus idem placuit? An abdicari non debeat,etiā ſi nocentem fratrem non occidit. hic dixit,Non licuit,non debui,non potui. An innocētem nō occiderit. Bellam rem Geminus hoc loco dixit , cum cœpiſſet per omneis numeros fratrem tanquam reum defendere. Dicet,inquit,aliquis : Tam ſero defendis ? Non potui citius. Hodie primum res in forum delata eſt. Nouiſſime,an etiam nocentem ſatis punierit.

Color. De colore inter maximos & oratores & declamatores diſputatum eſt, vtrūne aliquid deberet dici in nouercam,an nihil. *P. Aſprenas* & *Albutius*,& præter oratóres magna bonorum rhetorū manus in hanc partem tranſierunt ,vt in nouercam inueherētur. Fuerunt & illi qui non quidem palam dicerent,ſed per ſuſpiciones & figuras: quam rem non probabat *Paſſienus*,& aiebat,minus verecundū eſſe,aut tolerabile, infamare nouercam quā accuſare. Quidam principia tantū habuerūt in ſua poteſtate,deinde ablati ſunt impetu. Excuſatius eſt autem,in malum colorem incidere,quàm tráſire. *Latro* illū introduxit colorem rectū in narratione,quo per tótā actionem vſus eſt: Non potui occidere. Et cum deſcripſiſſet ingenti ſpiritu titubantem,& interrogatione fratris occidendi concidentem,dixit: Nouerca aliud quære in priuignū tuum crimen: hic parricidiū non poteſt facere. *Ceſtius* colore alio vſus eſt. Tranſibamus,inquit,ſecundum matris ſepulcrum,

inuocare cœpit manes eius. motus ſum. Et puerili ſenſu colorē trāſcurrit: Quid facerem? inquit: occidere pater iubebat, mater vetabat. & eum colorē dixit: Hæc mecū cogitaui, Non eſt imperatū vt manu occiderem, non vt laqueo, nō vt mari: eligere ſupplicij genus liberū eſt. *Fuſcus Arellius* hoc colore vſus eſt. Tentari me à patre putaui: Vno, inquit, ſupplicio alterum filium puniri, alterum experiri vult. *Albutius* in argumentis plura poſuit, & omnes fere colores contrectauit. In narratione hoc colore vſus eſt, & dixit: Hoc vnum mihi præſta beneficium: ſine me tanquā parricidam mori. *Argentarius*. Non tāquam frater eſſem: ſed huius conſilij inuētor, dixit: Cogitaui quid facerem. Tandem inueni, quomodo parricidium vindicarem ſine parricidio. *Paſſienus* hoc colore vſus eſt: Non putaui patrem vtique velle occidi filium. Videbatur mihi omnia miſericordiæ adiumenta præparaſſe, quòd domi cognouerat, quòd inter ſuos. Fratri, inquam, tradidit. age ſi parcere voluiſſet, cui tradidiſſet? *Pollio Aſinius* dixit in nouercā: itaq; illo colore vſus eſt: Cogitaui mecum quid liceret, quid oporteret. ſi tantum, inquam, nefas commiſſum eſt, nullæ meæ partes ſunt ad expiandū ſcelus. Triumuiris opus eſt, comitio, carnifice. Tanti ſceleris, nō magis priuatū poteſt eſſe ſupplicium, quàm iudiciū. *Marcellus* dixit ita: Si iſte parricidium fecit, ideo & ego faciā? & illam quam ſupra ſententiam retuli: Habes, inquam, frater. *Varius Geminus* & ipſe dixit: Nolui occidere. Egregie, inquā, nouerca inter priuignos diuiſit odiū, aliter alium aggreſſa eſt: alteri parricidium obijcit, alteri mandat. & hac illum figura defendit in narratione. Interrogaui fratrē. Apud quē prætorem cauſam dixiſti? apud nullum, inquit. Quis accuſator fuit? nemo. Quis teſtis? immo qui teſtes? Vni enim etiā de minore ſcelere non creditur. Nemo, inquit. Quis de te pronūtiauit? nemo. Quid porro inquit? Ego ſi reus fuiſſem, ad te nō miſiſſem? *Sepulius Baſſus* hoc colore vſus eſt: Non habui parricidæ inſtrumenta, nō culeum, nō ſerpētes: parricidam tamē in maria proieci. *Hiſpanus* duro colore vſus eſt: Hoc, inquit, ſupplicium tāquam grauius elegi. Quid iſte, inquam, inſuetur, & ſtatim omnem ſenſum ſupplicij effugiet? immo ſollicitus pendeat, & quod ne inſuti quidem parricidæ patiuntur, ipſe pœnam ſuam ſpectet: nihil ſperet, timeat omnia, peiꝰ debet quàm ceteri parricidæ mori. à patre dānatus eſt. Et hoc colore per totā declamationem vſus eſt, vt diceret, hoc ſe tanquā grauius elegiſſe. Diſplicebat color hic prudentibus. Quam enim ſpem habeat abſolutionis, ſi nec paruit, nec pepercit? *Haterius* hoc colore vſus eſt: Diu mecum diſputaui. parricida eſt, quem non teſtis probauit, non iudex coarguit? quid ergo? innocens, quem condēnat pater? Inueni æque pœnam ſimillimam reo, merſam, nō tamen ex toto perditam ratem, quæ vel punire fratrem poſſet, vel abſoluere. *Triarius* & ipſe quaſi ſententiam de fratre ferre voluiſſet, egit, & dixit. Tandem ad cælum manibus leuatis: Quicquid eſt, inquam, quod terris imperat, quod regnat profundo, quicquid eſt quod ex ſublimi res ſpectat humanas, inuoco. damnatus alto committitur. Dij iudicate poſt patrem. Hæc ſententia dicebatur ex Græco tranſlata, ſed Græca corruptior eſt. A parte patris, quòd ab archipirata dimiſſus eſt ſic. *Ceſtius*: Pœnam, inquit, putauit mihi hāc eſſe morte grauiorem. & ſic poſuit in narratione: Rogabam, vt occideret, non impetraui. *Varius Geminus* ait: In hoc me dimiſit, nō quia volebat ſaluum eſſe, ſed ad patrocinium ſuum: vt quia nō nunc occiderat, videretur nec ante voluiſſe. *Latro* dixit: Quis porro vno me miſerior eſt, qui vitam parricidæ debeo. *Diocles Caryſtius* elegantem ſenſum in procemio poſuit pro adoleſcente, cum diceret cauſas ſe abdicationis non inuenire, luxuriæ ſe occaſionem non habuiſſe, parricidium ſibi non obijci, & contra reos ſe minime laborare: Fortaſſe, inquit, queritur, quòd captum non redemerit. adiecit. * Et cum tractaret in vltima parte, debere patrem noſſe vitia liberorum, & ferre vtique in vnico, adiecit. *

Artemon in deſcriptione tempeſtatis laudatus eſt, & belle acceſſit ad eam.

Et cum de ipſo nauigio diceret, pulchre cœpit. *

Et vltimum deſcriptionis ſuæ ſententiam propoſuit. *

Et ad partem narrationis eleganter tranſit. *

Glycon dixit. *

Soleo dicere vobis, Ceſtium Latinorum verborum inopia hominem Græcum laboraſſe, ſenſibus abundaſſe. Itaque quotiens lætius aliquid deſcribere auſus eſt, totiens ſubſtitit: vtique cum ſe ad imitationem magni alicuius ingenij direxerat, ſicut in hac controuerſia fecit. Nam in narratione, cum fratrem traditum ſibi deſcriberet, placuit ſibi in hac explicatione vna & infelici: Nox erat concubia, & omnia, Iudices, canentia ſideribus muta erant. *Montanus Iulius*, qui comis fuit, quique egregius poeta, aiebat illum imitari voluiſſe Virgilij deſcriptionem:

Nox erat, & terras animalia fessa per omnes,
Alituum, pecudumque genus sopor altus habebat.

At Virgilij imitationem bene cessisse, qui illos optimos versus Varronis expressisset in melius:

Desierant latrare canes, vrbesque silebant.
Omnia noctu erant placida composta quiete.

Solebat Ouidius de his versibus dicere, potuisse fieri longe meliores, si secundi versus vltima pars abscinderetur, & sic desineret:

Omnia noctu erant.

Varro quem voluit sensum, optime explicuit. Ouidius in illius versu suum sensum inuenit: aliud enim intercisus versus significaturus est, aliud totus significat.

Popilius Ciceronis interfector. CONTROVERSIA II.

LEX. DE MORIBVS SIT ACTIO. Thema. *Popilium parricidij reum Cicero defendit: absolutus est. proscriptum Ciceronem ab Antonio missus occidit Popilius, & caput eius ad Antonium retulit. accusatur de moribus.*

CONTRA POPILIVM. *Baßi Sepulij.* Si accusasset Cicero Popilium, viueret. Occidit Ciceronem Popilius. Puto iam creditis occisum ab isto patrem. vt vno ictu pereat: tantum dabo. pro Cicerone sic liceat pacisci. *Gabinij Sabini.* Quod vnum potuimus, effecimus, vt veniret tempus, quo Popilius Ciceronem desideraret. Popili potes, inquit, Ciceronem occidere? Pro te vel patrem. *Porcij Latronis.* Prorsus occisurus Ciceronem, debebat incipere à patre. Antonius, inquit, iussit. Non pudet te Popili? Imperator te tuus credidit posse parricidium facere. Abscidit caput, amputauit manum: effecit vt minimum in illo esset crimen, quòd Ciceronem occidit. Facinus indignum. felicissime licet cedat actio, id solum efficiemus, vt qui occidit Ciceronem, tantum erubescat. Prò dij boni, occisum Ciceronem, malos mores voco. *Albutij Sili.* Cæde ceruices tanti viri, & humero tenus recisum amputa caput. I nunc, & nega te parricidam. Hoc vnum tamen feliciter fecisti, quòd ante occidis patrem quàm Ciceronem. Facilius Cicero pro parricidio iudices mouit, quàm pro se clientem. Ad vos hoc patroni exemplum pertinet. nullos magis odit Popilius, quàm quibus plurimum debet. Vbicunq; estis, Iudices, qui in istum reum sederatis, ecquid pœnitet absoluisse? *Argentarius.* Impius est, ingratus est: audeo dicere, parricida. Sensit qui defenderat. Respice forum: hic sub Cicerone sedisti. respice rostra: hic supra Ciceronem stetisti. Quantum eloquentia tua Cicero potuit? Popilius de moribus reus est. abscidit ceruices loquentis: hæc est absoluti clientis post longum tempus salutatio. Parce iam quæso, Popili. Nihil tibi nisi occidendum Ciceronem mãdauit Antonius. Duo fecit parricidia: quorum alterum audistis, alterũ vidistis. *Cestij Pij.* Si dixero, Adolescentia turpis est, infamis pueritia est: respondebit, Iam ista Cicero defendit. Non pudet Popili? accusator tuus viuit. quid tam commune, quàm spiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis? Parricida sic etiam tu perisses. *Fuluij Sparsi.* Nõ credidisset facturum Popilium Antonius, nisi in mentem illi venisset, illum & parricidium fecisse. Facinus indignum: à me defenditur Cicero, cum Popilium Cicero defenderit. *Mentonis.* Non magis quisquã alius occidere Ciceronem potuit præter Popilium, quàm nemo Popilium præter Ciceronem defendere. parricidam quem viuus negarit Cicero, occisus ostendit. Fortunam Ciceronis. Antonius illum proscripsit, qui accusatus est: Popilius occidit, qui defensus est. Si damnatus esses, carnifex te culeo totum insuisset. Video quid respondeat. Nõ credet Antonius occisum Ciceronem à Popilio, nisi ei signum attulerit. *Triarij.* Præsta Ciceroni quod propinqui Catilinæ, quod amici Verri præstiterunt. Proscriptum transi. Ne à mortuo quidem manus abstinet, lacerat occisum. Popili, hoc parricidium tertium tuum est. *Pompeij Silonis.* Nunquid magis exonerare te possum? præsta Ciceroni quod Antonius. *Cornelij Hispani.* Dic Antonio: Ego istud scelus facere possum, & patrem occidi. Securi erãt amici Ciceronis, postquam ad illum Popilius missus est. *Arellij Fusci patris.* Potuisti Ciceronem occidere? at quàm bene persuaserat nobis Cicero, parricidium te facere non posse. Occidisti tu Ciceronem loquentem? Nunquid, inquit, & aliquis ex tuis venerat index, an nemo Ciceroni timendus est, qui cum Popilio venit? *Q. Haterij.* Qui modo Italiæ humeris relatus est, nunc sic à Popilio refertur? proposito in rostris capite Ciceronis, cum vnius metu omnia tenerentur, gemitus tamen populi liber fuit. *Iulij Baßi.* Proscriptus, inquit, erat Cicero. pater certe tuus proscriptus non fuit. *Blandi.* Dij manes, Popilij senis, occisi & inultæ patris vmbræ Cicero te persequuntur, vt quem negasti, parricidam sentias. *Capitonis.* Deduxi ad vos reum omnium,

quos terra ſuſtinet, nocentiſſimum, ingratum, impium, percuſſorem, bis parricidam: nec tamen timeo. Patroni viderint. nemo à Popilio quidem, niſi poſt beneficium occiditur. Nec damnationem tamen iſtius deſpero. non enim à Cicerone nūc defenditur. Timeo ne cauſæ non ſatisfaciam. maior cauſa eſt, occiſum à Popilio Ciceronem quæri, quàm fuit aliquādo probare non occiſum patrem. Ciceronem quiſquam potuit occidere, qui audiuit? Minturnenſis palus exulem Marium non hauſit. Cimber etiam in carcere vidit imperantem. prætor iter à cōſpectu exulis flexit. Qui in crepidine viderat Marium, in ſella figurauit. Nō poſſumus de Popilio queri: eodem loco patronum habuit, quo patrem. Pompeius terrarū mariſque domitor, Hortenſij ſe clientem libenter confeſſus eſt. Hortenſius bona Pompeij, non Pompeium defenderat. Romulus, horum mœnium conditor, & ſacratus cælo parens, non tantam vrbem fecit, quātam Cicero ſeruauit. Metellus in Veſtæ æde extinxit incendium: Cicero Romæ. Glorietur Hannibale Scipio, Pyrrho Fabricius, Antiocho alter Scipio, Perſe Paulus, Spartaco Craſſus, Sertorio & Mithridate Pompeius. nemo hoſtis Catilina propius acceſſit. Fert appenſum conto caput, & defluēte ſanguine hunc ipſum inquinat locum, in quo pro Popilio dixerat. *Buteonis*. Quātæ fuit eloquentiæ? probauit ab eo non occiſum patrem, à quo occidi poterat etiam Cicero. *Marillij*. Si inimicus eſſem patronis, optarem vt reus abſolueretur. Turpe iudicium, in ea ciuitate Ciceronem non defendi, in qua defendi potuit etiam Popilius.

Divisio. Popilium pauci ex hiſtoricis tradiderunt interfectorem Ciceronis: ſed hi quoque nō parricidij reum [a] à Cicerone defenſum, ſed in priuato iudicio. Declamatoribus placuit, parricidam reum fuiſſe. Sic autem eū accuſant, tanquā defendi non poſſet: cum adeo poſſit abſolui, vt ne accuſari quidem potuerit. *Latroni* non placebat illum ſic accuſari, quomodo quidam accuſauerunt: Obijcio tibi quòd occidiſti hominem, quòd ciuem, quòd ſenatorem, quòd conſularem, quòd Ciceronem, quòd patronū tuum. Hac enim ratione non aggrauari indignationem, ſed fatigari. ſtatim illo veniendum eſt, ad quod properat auditor. Nam in reliquis adeo bonā cauſam habet Popilius, vt detracto eo quòd patronum occidit, nihil negotij habiturus ſit. Patrocinium eius eſt ciuilis belli neceſſitas. Itaque nolo per illos reum gradus ducere, quos poteſt tutius euadere. Licuit enim in bello & ciuem & ſenatorem & conſularem occidere: nec in hoc crimen eſt, quòd Ciceronem, ſed quòd patronum. *Latro* accuſauit illum de moribus: primum quòd ſic vixiſſet, vt cauſam parricidij diceret: deinde, quòd patronum ſuum occidiſſet. Et fecit has quæſtiones, an poſſet eo nomine accuſari, quo abſolutus eſt. Si quis, inquit, hodie volet me parricidij poſtulare, non poterit. Quomodo crimen quod obijci non poteſt, puniri poteſt? An in bello ciuili acta obijci non poſſint. Honeſte dixit, cum hunc locum tractaret *Varius Geminus*. Si illa, inquit, tempora in crimen vocas, dicis non de hominis, ſed de Reip. moribus. Si poteſt, quod ciuili bello actum eſt, obijci, an hæc obijci debeant. Hanc quæſtionem in illa diuiſit: An etiam ſi neceſſe ei fuit facere, non ſit tamen ignoſcēdum. ad quædam enim nulla debet neceſſitas cōpellere. Hoc loco *Latro* dixit ſummis clamoribus. Ita tu Popili, ſi Antonius iuſſiſſet, patrem tuum occideres? Deinde, an non fuerit ei neceſſe: Potuiſti excuſare te, potuiſti præmittere aliquem ad Ciceronem, vt ſciret & fugeret. Neceſſe certe non fuit, manum caputque præcidere mortuo.

Color. Colorem pro Popilio *Latro* ſimplicem habuit, neceſſitate coactum feciſſe. & hoc loco illam ſententiam dixit: Miraris ſi eo tempore neceſſe fuit Popilio occidere, quo Ciceroni mori? *Albutius* dixit, in pœnam Ciceronis electum amiciſſimum Ciceronis, quaſi exprobraturus per hoc illi ſuam fortunam eſſet. Moleſtius, inquit, feret, ſe à Popilio occidi, quàm occidi. *Marcellus Eſerninus* eundem colorem aliter induxit: Cogitabat, inquit, Antonius ſecum: Quod Ciceroni excogitabo ſupplicium? Occidi iuſſero? olim iam aduerſus hunc metum emuniuit animum. Scit mortem nec immaturam eſſe conſulari, nec miſeram ſapienti: fiat aliquid noui quod non expectat, quod non timet: non indignabitur ceruicem hoſti porrigere, indignabitur clienti. Popilium aliquis vocet, vt ſciat quantum illi defenſi rei profuerint. *Silo Pompeius* hoc colore vſus eſt. Offendebatur, inquit, proſcriptione, & quædam liberius loquebatur. non miror. Ciceronis cliens eſt: tanto magis occide Ciceronem tuum. Et dixit, non ſuæ infirmitatis ſententiam: Vterque, inquit, ſed diuerſo genere punitus eſt. Ciceronis proſcriptio fuit, occidi: mea, occidere. *Marillius*. præceptor noſter ſic narrauit: Iuſſit, inquit, imperator, iuſſit victor, iuſſit qui proſcribebat: ego illi negare quicquam poſſem, cui nihil negare poterat Reſpublica? *Blandus*. Hoc, inquit, loco, volui me excuſare. dixi, Cicero me defendit. reſpondit, Scio. me accuſauit. I ergo, vt ſcias plus ſibi Antonij ac-

cuſationem

cuſationem nocuiſſe, quàm Popilij defenſionem profuiſſe. *Buteo* hoc colore: Vocetur, inquit, ille Ciceronianus, ille cliẽs, amicus. Excogitaui quomodo Cicero ſua periret manu. *Ceſti⁹* hoc colore: Duriſſima, inquit, mihi militia in Antonij caſtris fuit, ob hoc ipsũ, quòd Ciceronis eram cliens. difficillimae mihi expeditiones dabãtur. Tũc quoque vocatus ſũ quaſi ad poenam. I, inquit, occide Ciceronem: Nec credã, inquit, niſi attuleris caput. magisque admiratus eſt potentiam ſuam, quòd Ciceronem Popilio nõ licebat nõ occidere. *Fuſcus Arellius* hoc colore vſus eſt: Antonij ſe partes ſecutum, vt ſi quid poſſet, Ciceroni prodeſſet: facta proſcriptione ad genua ſe Antonij procidiſſe, deprecatum pro Cicerone: offenſum Antonium, eo magis dixiſſe: Occide, quem mori nõ vis. Hic color diſplicebat Paſſieno, quia ad teſtẽ ducit. nam ſi hoc fecit Popilius, non tantũ quod defendat habet, ſed habet quod glorietur. *Hiſpo Romanus* vehementi colore vſus eſt, & duro. Patronum enim Popilio dedit, & dixit aliter ſe cauſam acturũ Popilij, aliter Antonij pro Popilio dicturum, Occidere nolui, coactus ſum: pro Antonio dicturum, Occidi Ciceronem oportuit. & dixit locũ, aliter non potuiſſe pacari Remp. quàm ſi ille turbator otij è Rep. ſublatus eſſet. Solus ex declamatoribus in Ciceronem inuectus eſt: Quid ille, inquit, cum Antonium hoſtem iudicaret, & omnes Antonij milites, non intelligebat ſe & Popilium proſcripſiſſe? Hic color prima facie aſperior eſt, ſed ab illo egregie tractatus eſt. *Varius* quidem minus dixit: Cum imperaſſet mihi Antonius, paſſus ſum, ne aliquis P. Clodij mitteretur, qui contumeliis afficeret, antequam occideret, & viuũ laniaret. *Argentarius* dixit: Vocatus veni, poſt proſcriptionem Antonius terribilior erat factus etiam ſuis. Iuſſus ſum Ciceronem occidere: quid facerem? Non parere vno modo poteram, ſi me occidiſſem: hoc nec Cicero poterat. A parte accuſatoris illo loco, quo Popilius venit, nemo non aliquid noui voluit dicere. *Latro* ait. Præcluſerat fores, nemo ad proſcriptũ recipiebatur. Popilius vt venit, admiſſus eſt. *Ceſtius* dixit: Vt renuntiatum eſt Ciceroni, ait: Popilio ſemper vaco. *Hiſpanus Cornelius* fecit etiam querentem Ciceronem Popili, tam ſero? *Albutius* dixit: Quid eſt, Popili? ecquid tuto lateo? nunquid mutãdus eſt locus? Inepte *Auidienus Paulus*, qui induxit Ciceronem, cum maxime orationem pro Popilio legentem. *Et Murrhedius* non eſt paſſus hanc controuerſiam tranſire, ſine aliqua ſtuporis ſui nota. Deſcripſit enim ferentem manum & caput Ciceronis Popilium, dixit Popilio: Quanto aliter reus Ciceronis tenebas manum eius?

Ter abdicatus venenum terens. CONTROVERSIA III.

THEMA. *Ter abdicatus, ter abſolutus deprehenſus eſt à patre in ſecreta domus parte medicamentum terens. interrogatus, quid eſſet? dixit, venenum: & velle ſe mori. & effudit. accuſatur parricidij.*

PRO FILIO. *Ceſtij Pij.* Dic quid commiſerim. [a] certe nec ſecreta te fallunt: dimittam te, intelligitis cui parauerim. dic quid ante commiſerim: niſi forte contentus es reo obiicere parricidium, parricidæ nihil. *Argentarij.* Volo mori, quia reus fui. quid ergo, reus viuet. quia ſordidatus aſſidebit pater? Reuertar ad venenum, quando iniqua fortuna nullo me periculo defungi ſemel paſſa eſt. *Albutij Sili.* Quare ergo non moreris? Non iuuat me mori, ſi quem alium iuuet. Vt interuenit pater, in has cogitationes abij: Ergo quiſquam tam infelix fuit? ergo quiſquam me magis odit, quàm ego? miſereri mei coepit. *Varij Gemini.* Ter inquit, abdicatus es. Videris mihi pater obiicere, quòd tandiu viuã, quòd venio, quòd pro me loquor. Nolite mirari: tam iucundum eſt innocentibus mori quàm miſeris defendi. *Cornelij Hiſpani.* Scio quoſdam periclitanteis illa iactare. Nunc primum cauſam dico. hoc ego dicere non poſſum. Iterum reus fui: nec dubito, quin vobis in odium venerim, cum ipſe me oderim, *Porcij Latronis.* Ter cauſam dixit: [b] acceſſit ad hæc ſupplicia mea venenum: hoc ſi tibi ſatis non eſt, viuam.

ALTERA PARS. *Albutij Sili.* Teſtor deos immortales, hoc me tribus iam cauiſſe abdicationibus, ne in domo mea venenũ deprehẽderẽ. Parricidij reus viuit, qui abdicat⁹ mori voluit. In quàm anguſto domus meæ fortuna poſita eſt, aut patri pereũdũ eſt, aut filio. Quid habes, quare me mori velis? Viuũt orbi, viuũt naufragi, viuũt etiã quibus cõtigerũt liberi. Ter abdicatus cũ ſe mori velle dicat, vitã rogat. Teneo parricidã. quod apparet etiã in ſuam mortẽ paratiſſimũ. *Cornelij Hiſpani.* Nolite mirari, ſi debitas vires dolori meo non exhibuero: tribus iudiciis experti eſtis, patres accuſare non poſſe. *Vibij Rufi.* Cũ tantum eſt quod fateris, quãtum eſt quod negas? Tu venenum quæſiſti, tu venenũ emiſti, tu venenũ intuliſti in eam domũ, in qua habebas inimicũ patrẽ. recte vitam odiſſes, ſi iam tibi parricidiũ obieciſſem. Vis ſcire quid peccaueris? indica quis tibi vendiderit: dicetur

illi: Tu venenũ vendebas cuiquam? tu ter abdicato vendebas. ſine dubio ſciebas cui daturus eſſet. ita hoc ego iudicio filij mortẽ moror. Si me cũ iſto includitis, moriar: vt vobis hanc faciam inuidiam, quã iſte mihi facere voluit. *Varij Gemini*, Quæritis, filius meus venenũ cui parauerit? nõ bibit. *Pompeij Silonis.*[c] Mihi, inquit, paraui. & hoc eſt patri parare. Abſolutus mori vult: reus viuit. *Muſæ* Habuit malum medicamentũ Mithridates. Quis enim alius debebat habere, quàm parricida? habuit, inquit, Demoſthenes venenũ, & vixit, Id eſt, ego tibi pater, quod Demoſtheni Philippus. *Porcij Latronis.* Cũ abdicarẽ, ſi quid obieceram, aiebat, Nunquid deprehendiſti? nõ tamẽ habebitis quod multũ de eo dubitetis:[d] quod negat, parricidium eſt; quòd confitetur, venenũ. Mori, inquit, volo, viuo patre: & hoc parricidium eſt. Miſer æque timui ne biberet venenũ, quàm ne daret. *Arellij Fuſci patris.* Mihi, inquit, paraui venenũ, ne quis dubitet an alium poſſit occidere. *Iunij Othonis patris.* Reus eſt parricidij, qui mauult mori, quàm patrem videre quomodo vultis, magis probem vobis illum noluiſſe? non vult mori, inquit, volui, quare? quia ter viciſti. Si mihi creditis, parricidium facere voluit: ſi iſti, à me parricidium fieri voluit. Qualis eſt reus, cuius hoc vnum patrocinium eſt, indignum ſe vita fuiſſe? Dico tam inuiſum tibi patrem fuiſſe, vt occidere volueris: tam inuiſum ipſe confiteris, vt mori volueris.

Divisio. Non puto vos exigere diuiſionem. cum coniecturalis ſit controuerſia. habet tamen diſſimilem ceteris coniecturam, & duplicem: non quomodo ſolet aut inter duos reos, cum alterum coarguimus: aut inter duo crimina, cum alterum probamus, vt * id alterius fiat probatio: tanquam cum dicimus adulteram fuiſſe, vt credatur etiam propter hoc venefica. In vno homine coniectura duplex eſt. quærimus enim, vtrum venenum in ſuam mortem, an in patris parauerit.

* Color. Sic hic color diſplicet pro adoleſcente, quo dixit Latro, vt nihil mutaret, ſed diceret: Mori volui taedio abdicationis, & infelicitatis aſſiduae, cum in hoc tãtum ſordes ponerem, vt cum maiore tormento poſitas reſumerem, & abſolutio mihi vni, non finis eſſet periculi, ſed initium: incipit præter coniecturam: & illa prima vulgaris in eiuſmodi controuerſiis & pertrita quæſtio incurrere, an venenum habere in mortem ſuam liceat. *Albutius* illo colore pro adoleſcẽte dixit, nõ fuiſſe venenum. Cum putarem, inquit, odio eſſe patri meo, volui experiri affectum eius, quomodo mentionem mortis meae ferret. itaque palam, & ita vt interueniret pater, tenui. *Fuſcus Arellius* eodem colore vſus eſt, ſed aliter: Nõ dixit, Experiri patrem volui, ſed. Vt miſerabilem me patri facerem. *Murrhedius* pro cetero ſtupore ſuo dixit, medicamentum ſe paraſſe ad ſomnum: quia aſſiduæ ſollicitudines, vigiliarum ſibi facerent conſuetudinem. Vſus colore eſt, & Publianam ſententiam dixit: Abdicationes, inquit, ſuas veneno diluit. Et iterum: Mortem, inquit, meam effudi. Memini nos, cum loqueretur de hoc genere ſententiarum, quo iam infecta erant adoleſcentulorum omnium ingenia, queri de Publio, quaſi iam ille hanc inſanian intro duxiſſet: *Caſſius Seuerus*, ſummus Publij amator, aiebat, non illius hoc vitium eſſe, ſed illorum, qui illum ex parte, qua tranſire deberent, imitarentur, quæ apud eũ melius eſſent dicta quàm apud quenquam comicum, tragicumque, aut Romanum, aut Græcum: vt illum verſum, quo aiebat vnum verſum inueniri non poſſe meliorem:

Tam deeſt auaro quod habet, quàm quod non habet.

& illud de eadem re dictum:

Deſunt luxuriae multa, auaritiae omnia.

& illos verſus, qui huic quoque ter abdicato poſſent conuenire:

O vita miſero longa, felici breuis.

Et plurimos deinceps verſus referebat Publij diſertiſſimos. Deinde auctorẽ huius vitij, quod ex captione vnius verbi plura ſignificãtis naſcitur, aiebat Pomponium Attellanarum ſcriptorem fuiſſe, à quo primum ad Laberium tranſiſſe hoc ſtudiũ imitandi, deinde ad Ciceronem, qui illud ad virtutum ſtudia trãſtuliſſet. Nam vt tranſeã innumerabilia, quæ Cicero in orationibus, aut in ſermone dixit, & nota vt nõ referã à Laberio dicta, cũ Mimi eius, quicquid modo tolerabile habent, tale habeant: id quod Cicero in Laberiũ. Diuus Iulius ludis ſuis Mimum produxit, deinde equeſtri illum ordini redditũ iuſſit ire ſeſſum in equeſtria? omnes ita ſe coarctauerunt, vt venientẽ non reciperent, multoſque tũc in ſenatum legerat Caeſar, & vt repleret exhauſtum bello ciuili ordinẽ, & vt his qui bene de patribus meruerant, gratiam referret. Cicero in vtranque rem iocatus, miſit ad Laberium trãſeũtem: Recepiſſem te, niſi anguſte ſederẽ: Laberius ad Ciceronem remiſit: Atqui ſoles duabus ſellis ſedere. Quia Cicero male audiebat tãquã nec Pompeio certus amicus, nec Cæſari, ſed vtriuſque adulator. Vterq; elegãtiſſime: ſed neuter in hoc ge-

nere ſeruat modum. Ab his huius ſtudij diffuſa eſt in plures imitatio. Sed vt ad controuerſiam redeam, *Caßius Seuerus* aiebat, placere ſibi illũ colorem: Mori volui. Et quaſdam dixit inter diſputandum ſententias: Tertio, inquit, cum abdicarer, aiebã: Nihil tanti eſt. infelicem hanc animã, quã totiẽs exagitat pater & infeſtat, ſemel recipiat. Sed illud rurſus dicebat: Mihi ſerua iſtum animum. facies quod voles abſolutus. Quare ergo nũc nõ moreris dicet aliquis: Primum non ſemper idem miſeris libet, nonnunquam iuuat cum fortuna ſua concurrere, illam fatigare. Deinde verum vis, quare non moriar interim: quia puto te velle. *Otho Iunius* ineptam ſententiam videbatur dixiſſe: Non multum intereſt mea. aut enim me aut filium meum voluit occidere.

Mater caeca filium retinens. CONTROVERSIA IIII.

LEX. LIBERI PARENTES ALANT, AVT VINCIANTVR. Thema. *Quidam cum haberet vxorem, & ex ea filium, peregre profectus, & à piratis captus, ſcripſit de redemptione epiſtolas vxori & filio. Vxor flendo oculos perdidit. filium euntem ad redemptionem patris alimenta poſcit. Non remanentem, alligari vult.*

PRO MATRE. *Ceſtij Pij.* Non eſt quòd mulieris affectum lege æſtimetis, quia minatur: omnia fecit, ne filius alligetur. Nauigatur⁹ reliquit vxori filiũ: nec adhuc caeca erat. *Albutij Sili.* Deducite filium. itaque tene, cõplectere. audeo dicere, hoc par ne piratae quidẽ diuiderent. ſi vellet filiũ alligare, pateretur ire quò properat. Ergo tu adoleſcẽs, matri tuæ nec decem menſium quidem alimenta reddes? ſi paſcere nõ vis matrẽ, expecta ſaltem vt efferas. *Triarij.* Legem attulit, qua catenas minetur, cauſam qua timet. *Marcelli Aeſernini.* Si perſeueras, me quoque ad piratas trahe: impetrabo ab illis alimenta, & virum meum. *Fuluij Sparſi.* Mater ſi non paſcitur, moritura eſt. Pater etiam ſi non redimitur, paſcitur tamen. *Iulij Baßi.* Patri tuo ſuperſunt & oculi & alimenta.

ALTERA PARS. *Ceſtij Pij.* Matrem meam imitari volo. amare me docuit. ᵃ Vnis vinculis duos alligat. Si matri exemplo pius eſſe voluero, etiam oculos patri debeo. *Arellij Fuſci patris.* Deſertorem tuum apud patrem inuenies. *Varij Gemini.* Qualis fortuna eſt, cui ᵇ victo mater catenas denunciat, victori eundum eſt ad piratas? Omnia licet patri præſtem, meliorem tamen habuit vxorem. Quàm multi me putant, quia nolim ad patrem redimendum ire, cum matre colludere. *Fuluij Sparſi.* Matri nihil timeo, ſi eam apud vos relinquo: patri quid timeo, ſi eum apud piratas relinquo. *Buteonis.* Oculos certe eruam mihi, ne plus marito præſtiterit vxor.

DIVISIO. Latro hanc controuerſiam, quaſi eſſet tota officij, declamauit. nullas quæſtiones iuris inſeruit, ſed comparauit inter ſe incommoda patris & matris: & tãquã quæreret, dixit: Vtrum ad redimendum potius captum patrẽ filius ire deberet, an ad alendã caecã m matrem ſubſiſtere. Et ſic eã diuiſit, vt diceret: Hoc quod pater deſiderat, vtile eſt patri. Nouiſſime tractauit, ne patri quidem vtile. vtiq; ſi ſciat matrem in hac eſſe fortuna non paſſurum. In epilogis vehemens fuit. *Apollonius Græcus & Buteo* fatuam quæſtionem mouerunt primam. An lex quæ de alendis parentibus lata eſt, ad patris tantũ nomẽ pertineat. Illi ſunt omnia priuilegia data: & ipſam poenam non alentium, eſſe ſignũ nõ muliebris poteſtatis. Res eſt ineptior quàm vt coarguenda ſit: itaque trãſeo. Illud vnũ quod dicebat *Pollio Aſinius*, referam: Nunquam tentari debere in cauſa verecunda improbã quæſtionẽ, *Hiſpo Romanus* illam mouit quæſtionẽ, An lex de alendis parentibus nõ pertineret ad matres. Vt viuis parẽtibus, filius, inquit, familiæ nulli poterit ſeruire niſi patri; omni alia ſeruitute liber eſt. Puta enim te alimẽta petere ab eo, quẽ pater mittat peregre, quẽ nauigare iubeat: primæ partes ſunt patris, ſecũdæ matris. *Albutius* non iuris fecit illa quæſtionem, ſed æquitatis: ita tamen, vt iuri adiungeret, & matris prius eſſe, quã patris officiũ. *Silo Pompeius* illã fecit quæſtionẽ: An quotiẽs duob⁹ cõmunis eſſet poteſtas, eius tota fieret, qui præſens eſſet. Puta, inquit, te ſeruũ eſſe communẽ, huic domino ſeruies, qui præſens eſt. puta fundum eſſe communẽ; is fructus percipiet, qui præſens eſt. Illam quæſtionem huic duram ſubiecit: An nunc pater nullũ ius in filiũ habeat. Quomodo inquit, ciuis iura habeat, qui liberi hominis non habet? pater habet nullã in te poteſtatem: mater in totius legis poſſeſſione eſt. Eſt iam nõ cõmune illi ius in te, ſed propriũ. *Varius Geminus* ſic diuiſit: An non ſemper filius cogi poſſit, vt matrẽ alat. Deinde, An nũc cogendus non ſit. Non ſemper, inquit, filius cogitur. Tranſeo illos qui nõ poſſunt, ægrotos & inutiles. Aliquis ad propellendũ hoſtẽ proficiſcitur, in cui⁹ vnius militia poſita eſt ſalus publica, hũc retinebit mater? puta legatũ, de ſũma Rep. puta foederis, huic mater

vincula iniiciet? Per partes comparando vtrúque officium: Ille, inquit, peregre est, tu domi. ille capt⁹, tu libera: ille inter piratas, tu inter ciues: ille alligat⁹, tu soluta es. at tu cæca es. ille hoc infelicior quòd videt. Quid enim videt? catenas suas, & caedes, & vulnera, & cruces eorum qui non redimuntur. At periculosum est. Quàm multi nihil pro patribus periculosum putauerunt, nisi domi manere & flere? *Latro* dixit, pro matre submisse & leniter agendum. non enim vindictã, inquit, sed misericordiam quærit: & cum eo adolescente consistit, in quo ita exigit pietatem, vt impediat: Aiebat itaque verbis horridioribus abstinendum, quotiens talis materia incidisset. ipsam orationem ad habitum eius, quem mouere volumus ad affectus, molliendam. in epilogis nos quoque vocem de industria infringere, & vultum deiicere, & dare operam, ne dissimilis sit orationi orator: compositionem quoque illis minorem conuenire. *Caluus*, qui diu cum Cicerone iniquissimam litem de principatu eloquentiæ habuit, vsque eo violentus actor & concitatus fuit, vt in media actione eius surgeret Vatinius reus, & exclamaret: Rogo vos Iudices, * num si iste disertus est, ideo me damnari oportet? Idem postea cum videret, à clientibus Catonis rei sui Pollionem Asinium circumuentum in forecae, imponi se supra cippum iussit. Erat enim paruulus statura, propter quod etiam Catullus in hẽdecasyllabis vocat illum Salaputium disertum) & iurauit si quam iniuriam Cato Pollioni Asinio accusatori suo fecisset, se in eum iuraturum calumniam: nec vnquam postea Pollio à Catone aduocatisque eius aut re, aut verbo violatus est. Solebat præterea excedere subsellia sua, & impetu elatus vsque in aduersariorum partes transcurrere. Et carmina quoque eius, quamuis ioca sint, plena sunt ingentis animi. Dicit de Pompeio:

Fasciola qui crura ligat, digito caput vno
Scalpit, quid credas hunc sibi velle virum?

Compositio quoq; eius in actionibus ad exemplum Demosthenis riget: nihil in illa placidum, nihil lene est, omnia excitata & fluctuantia. Hic tamẽ in epilogo quẽ pro Messio tunc tertio causam dicente habuit, non tantum leniter componit, sed cũ dicit: Credite mihi, non est turpe misereri: & omnia in illo epilogo fere non tantũ emollitæ compositionis sunt, sed infractæ. In hac controuersia Publianam sententiam dedit. *Vetus* quidam rhetor, staturæ pusillæ, in quẽ Euctemon homo venustissimi ingenij Græce dixit: Antequam te viderem, nescio rhetor an soratos esses. Fuit autẽ *Cestij* sententia: Captus est, inquit, pater, si te capti mouẽt, & hæc capta est. & quasi nõ intellexissemus, ait: Nescitis dici captos luminibus? & illud dixit? Mittes tamẽ epistolã infructuosam. odisse illã debes. hæc est quæ matrem tuam excaecauit. & illam falsissimã, in quam multi incidunt: Propter hoc ipsum, inquit, magis flebilis est, quòd non potest flere. Et iterũ inquit: Lacrimæ matri desunt, causæ supersunt: tanquam caeci flere nõ soleant. Memini *Crispum* quẽdam antiquum rhetorem, in illa cõtrouersia viri fortis, qui tertium filium retinet, cum alter filius in tyrannicidio perdidisset oculos, alter in acie manus: Exsurgite nunc viua cadauera, rogate pro fratre. Sed quid ego meos derideo? alter quos roget, non videt: alter quos roget, non habet. Multis compositio belle sonantis sententiæ imposuit. Itaque memini *Latronem Porcium*, vt exprobraret hãc audiendi scholasticis negligentiam, maxime quia Triarius compositione verborum belle cadentium multos scholasticos delectabat, omnes decipiebat, in quadam controuersia, cum magna quasi fluerent & concitata, sic locum cõclusisse: Inter sepulcra monumenta sunt. Et cum scholastici magno clamore laudarent, inuectus est in eos vt debuit: & hoc effecit, vt in reliquum etiam quæ bene dicta erant, tardius laudarent, dum insidias vererentur. *Glycon* dixit: *

Hybreas in hac controuersia dixit:*

Nec quibusdam corruptum videbatur: *Romanus* tamen*

Quinquennis testis in procuratorem. CONTROVERSIA V.

THEMA.[a] *Mortua quidam vxore, ex qua filium habebat, duxit aliam: sustulit ex ea filiũ. Habebat procuratorem in domo speciosum. Cum frequenter essent iurgia nouercae & priuigni,[b] iussit eum semigrare. Ille trans parietem habitationem conduxit.[c] Rumor erat de adulterio procuratoris & matris familiæ. Quodam tempore pater familiæ[d] in cubiculo occisus inuentus est, vxor vulnerata, communis paries perfossus: puer iubetur percussorẽ cognoscere. ille procuratorẽ digito denotauit. accusat filius procuratorẽ caedis, ille filiũ parricidij. Arellij Fusci patris.* Vt audiui clamorẽ, si qua est fides deprehensos à patre adulteros putaui. Quis ferret te voluntariã testẽ in forum venientẽ, etiam si venires dictura pro filio? miserrime puer, quamuis periclitor, plus tamẽ pro te timeo. nimium fraternis insistis vestigiis: itaque iam tibi cum matre nõ cõuenit. Quãdiu

mater vixit, pater me fuit procuratore contẽtus. Non facile fit parricidiũ. Vis ſcire quãtũ natura poſſit? etiã infans pro patre loquitur. *Triarij.* Viuo patre adultera, moriẽte cõſcia, mortuo teſtis. Aliquis vno teſte contentus eſt? [c] dabo puerum. aliquis vno teſte non contentus eſt? dabo populum. Obiicit priuigno parricidiũ, filio mendacium. Intrat procurator qua ſolebat. Dic puer, quis patrẽ tuũ occiderit. dic audaciter. eũdem nominas, quem populus. Nox placet ſceleri: prorſus adulteri tempus. Habui patrem tam bonũ, vt cum vxorẽ habere vellet, tamen me nouercã habere noluerit. Quo mihi lumen? tantum admiſſuro nefas optãda nox eſt. Quid inquit, ante peccaui? diſſimile eſt. memento enim de homicida queri. poteſt tirocinium eſſe homicidium, parricidiũ non poteſt. Lumẽ attuliſti vt diſcerneres. erat illic quã leuiter vulnerare deberes. Videmus adactum in præcordia gladium. ſic ego nouercã vulneraſſem. Frater, quæro an videris procuratorẽ proxima nocte, nihil de prioribus quæro. *Vibij Gallij.* Ego taceã de adulterio, quod perſequitur etiam popul⁹? ego taceam de parricidio, quod perſequitur etiam puer? Teſtor vos Iudices, ſaluum patrem reliqui. O magnam in contrarium ſæculi noſtri peruerſitatem: inuẽtus eſt qui patrem poſſet occidere, & nouercã non poſſet. Etiam ſi quis occidere patrẽ nõ poteſt, nouercã poteſt. *Sepullij Baſſi.* Dũ perfodio parietem, aliquis ſentiet. Cuius vis leuiſſimũ ſomnum: pueri, an ſenis, an mediae ætatis? Pueri? frater ſentiet. ſenis? pater. mediæ aetatis? nouerca. Quærerem quàm ſordida domo natus eſſet, ſi vllã habuiſſet: nũc, inquiſitionẽ noſtrã humilitate effũgit. Nõ miror ſi neſcis, quàm difficile ſit patrẽ occidere, cũ incertũ habeas patrem. *Albutij Sili.* Quæro à te mulier, an filio tuo credendum putes. Liceat mihi nutrire puerum: ne cũ matre illi, ne cũ tutore queat conuenire. Tres in cubiculo ſunt, patrẽ occidis; puerũ contẽnis; adulteram nõ times. Singuli ſe ſerui libertiq; offerebant: puer ſtabat ante omnes: percuſſor latebat poſt adulterã. Quid ante peccaui? cuius vxorem corrupi? quod ſi feciſſem, hominem occidere poſſem: patrẽ non poſſem. Bonos habeo teſtes. timet hũc in aliena poteſtate. Aſpice corp⁹ patris, quàm grauis plaga, quàm alte adactus eſt gladius, ſic ego nouercam percuſſiſſem. *Ceſtij Pij.* Adulterum te eſſe, non vnũ teſtem dabo, non corruptum. dabo multos: dabo etiã pueros. Patrem tã grauiter percuſſi, quàm debui nouercã: nouercam ne ſic quidẽ, quemadmodũ patrẽ. *Iulij Baſſi.* Tibi fuit neceſſariũ lumẽ, ne eã occideres, propter quã occidebas: mihi ſuperuacuũ erat, ne inſtrumẽto parricidij detegerẽ parricidium. Si rerũ natura pateretur, obliuiſcẽdum mihi erat patris, dum occiderem. Maiore licẽtia, quæ nõ videmus agimus: & quãuis nõ minor ſit atrocitas facinoris, formido minor eſt. Si patrẽ occidi, totus mihi lectus purgandus eſt, cui parcam non habeo. Nõ poſſum gloriari vltione patris: frater illã meus occupauit. *Blandi* Quàm difficile eſt filio, patrẽ vulnerare; quàm facile priuigno, nouercam occidere. *Varij Gemini.* Patrem, inquit, occidiſti. Teſtor vos Iudices, nihil leuiter hæ manus faciunt: vtrum nõ habui poteſtatem? atqui vulnerata es. hui? nolui te occidere? at qui vulnerata es: leuiter vulnerata es. quàm diligẽter ſeruata es. Tu teſtimoniũ dic, & [g] oſtẽde nõ vulnus, ſed argumentũ. percuſſor ille quàm timuit, ne occideret. *Porcij Latronis.* Quare lumen affero? fortius parricidium faciam ſi non videro patrem. Occidere aliquis patrẽ, antequam nouercam, poteſt: nouercã, ne poſt patrem quidem poteſt? *Triarij.* Aliquis parricidio putas manus ſeruat, & inde incipit quò peruenire difficile eſt?

Divisio. Has controuerſias, quæ & accuſationem habent, non eodem ordine omnes declamauerunt. quidã fuerunt, qui ante defenderent quàm accuſarent: ex quibus *Latro* fuit. *Fuſcus Arellius*: Debet, inquit, reus in epilogo deſinere. optime autem epilogum cõtexit defenſioni: & homines magis defedẽti quàm accuſanti fauent. Vltima ſit pars, quae iudicem fauentem poſſit admittere. Quidam permiſcuerunt accuſationẽ ac defenſionẽ vt per comparationem duorũ reorũ irent, & crimen ſimul repuliſſent, ſtatim trãsferrẽt: ex quibus fuit *Ceſtius* Hoc nõ ſemper expedit. vtique qui imbecilliorem partem habent: non eſt vtile, cominus congredi. facilius latent, quæ non cõparantur. In hac cõtrouerſia duo vel tres rei. nouerca enim procuratori coniungitur. Itaque à filij parte vtique aiebat prius accuſandum: quia vnum debebat crimen defendere, duo obiicere, & adulterij & cædis. ſi qua ſunt ex vtraque parte difficilia. non colorem, ſed argumentationẽ deſiderant. Itaque ne modum excedam, præteribo. Circa vulnus nouercæ quidam bellas res dixerunt, quidam ineptas: immo multi ineptas. Prius illa quæ belle dicta ſunt, referam. *Fuſcus.* Vt diſtricta leui vulnere eſt cutis. non credas factum manu priuigni, credas amatoris. *Paſſienus* ait: Tam leuiter te vulnerauit [h] dextera illa, cui nec paries obſtitit, nec pater *Varius Geminus* dixit: Da ferrum teſti meo; fortius ferret. *Ceſtius* dixit, cum deſcripſiſſet quàm leue vulnus eſſet: Nocueras, inquit, mihi, ſi amicæ tuae nocere potuiſſes. *Niger*

Brutidius quotidiano verbo ſatis ſignificanter vſus eſt: Riualem, inquit, occidit, amicã lauciauit. *Hiſpo Romanus* eiuſdẽ generis rem dixit: Oſtende nouerca, oſtende id quod amacitor tuus vellicauit. *Baſſus Sepullius* dixit: Maritum occidit, adulteram ſtrinxit. Ex illis qui res ineptas dixerant, primus ibi ante omnes *Muſa* veſter: qui cũ vulnus nouercae deſcripſiſſet, adiecit: At hercules pater meus tanquã paries perfoſſus eſt. *Murrhedius* patrociniũ putat eſſe, quod cauſæ ſuae ſanguinem miſit. *Nepos Licinius* ait: Non eſt iſtud vulnus, ſed ludentis adulteri morſus. *Senianus* ex illa ſtultorum nota ſententiam protulit. Nõ vulnerauit, inquit, nouercam, ſed viri ſui ſanguine aſperſit. cũ illic vulnerata ponatur. *Vinitius* exactiſſimi vir ingenij, qui nec dicere res ineptas, nec ferre poterat, ſolebat hanc ſentẽtiã Seniani deridere, & ſimilem illi referre in oratione dictam Montani Votieni. *Senianus* in hac eadẽ cõtrauerſia dixerat: Nihil puero eſt teſte certius, vtique quinquẽni. Nam & ad eos peruenit annos, vt intelligat: & nondũ ad eos, quibus fingat. Et hæc definitio, inquit, ridicula eſt, nihil eſſe puero teſte certius, vtiq; quinquẽni: puta, nec ſi quadrimus puer, teſtis eſt, nec ſi ſex annorũ. Illud venuſtiſſime adiiciebat: Putes, inquit, aliquid agi, omnia in hac ſentẽtia circumſpecti hominis ſunt, finitio, exceptio. Nihil eſt autẽ inamabilius, quã diligens ſtultitia. *Montani Votieni.* ſententiã huic aiebat eſſe ſimilem, & deridebat. Acre omnino & experrectũ eſt animal, canis vtique cathenarius paratus. Erat autem non aequus ipſi Montano. accuſauerat illum apud Caeſarem à colonia Narbonenſi rogatus. at Montanus adeo toto animo ſcholaſticus erat, vt eodem die quo accuſatus à Vinitio decertauerit. in Vinitij actionem ſententias ſuas referebat. Eleganter illud dixit *Surdinus* Rogo, nunquid putas illum alteram partem declamaſſe? Grauis ſcholaſticos morbus inuaſit. exempla cum dixerunt, volunt & illa ad aliquod controuerſiae thema redigere. Hoc vt aliquando faciendum eſt, cum res patitur, ita ineptiſſimum eſt luctari cum materia, & longe arceſſere, ſic quomodo fecit in hac controuerſia Muſa, qui cũ diceret pro filio locum de indulgentia liberorum in parentes, venit ad filium Coeſi, & ait: Mutus in periculo patris naturalia vocis impedimenta rupit, qui plus quàm quinquennio tacuerat. quia quinquennis puer ponitur, putauit vbicunque nominatum eſſet quinquenniũ ſententiam fieri. quia Latroni bene ceſſerat, qui cum diluiſſet vulnus exiguum, dixit: Aſpicite iſtã vix ad parẽtẽ cicatricẽ: rogo vos, nõ putetis puerulũ feciſſe, & ne puerulũ quidẽ quinquennẽ? *Gallus Vibius* improbã dixit ſententiã, cũ caedem deſcriberet. Occidit, inquit, maritum, nouercam læſit, puero pepercit. etiamhunc putabat ſuum. Valde enim puero Ceſtius aiebat parcendum. Itaque dixit, cum laudaret eius teſtimonium; Procurator * natus es. *Hermagoras* hunc ſenſum decentius poſuit. * *Blandi* ſententia laudabatur, cum deſcripſiſſet à puero demonſtratum procuratorem. O digitum multa ſignificantem. *Euctemon* dixit:

Murrhedius mimico genere fatuam ſententiam dixit, cùm dixiſſet nouercam diſputare contra filij ſui teſtimonium: Facit, inquit, quod ſolet. pro amatore ſanguini ſuo non parcit. *Nicocrates Lacon* aridus & exſuccus declamator dixit. *

Hermagoras cum miſerabilem dixiſſet pueri condicionem eſſe, qui infeſtus nouercae & procuratori redderetur, dixit iam procuratorem clamare.*

Dementiae accuſatur, qui ſeruo filiam iunxit. CONTROVERSIA VI.

THEMA. *Tyrannus permiſit ſeruis, dominas ſuas rapere. Profugerunt principes ciuitatis. Inter eos, qui filium & filiam habebat, profectus eſt peregre. cum omnes ſerui dominas ſuas vitiaſſent, ſeruus eius virginem ſeruauit. occiſo tyranno reuerſi ſunt principes, in crucem ſeruos ſuſtulerunt. Ille manumiſſo filiam iunxit accuſatur dementiae.*

CONTRA PATREM. *Argentary.* Haberemus ſolatium, ſi has nuptias feciſſet tyrannus, non pater. habe nunc illi honorem: fac dotalem: ſine dominam cuſtodiat. Sanum putatis eſſe, qui mauult tyrannũ imitari quàm ſeruũ? pater noſter honeſtis parentibus natus qui enim aliter condicionem matris noſtræ habere potuiſſet, ſi tãtum ingenuus fuiſſet? *Ceſty Pij.* Soror, opto tibi perpetuam ſterilitatẽ. Cum dicerem, Manumittamus ſeruũ: aiebat: Expectemus ſororias nuptias. Ergo tibi ſoror, vt honeſtos habeas liberos, adulterãdũ eſt: Fecit ſe ſimilem tyranno, filiam raptis, libertũ cruciariis. Plus ſeruo dominus permiſit, quàm tyrãnus Qui fecit has nuptias. inſanus eſt, aut tyrãnus. Quis hoc poteſt credere: optandum filiæ fuiſſe, ne finiretur tyrannis, ne rediret pater? Si interrogauero patrẽ, quod grauiſſimũ in tyrannide fuerit ſcelus: ſi ſanus eſt, reſpõdebit, Quòd dominæ ſeruis collocatæ ſunt. *Fuluij Sparſi.* Eligitur maritus, quẽ ſanus pater dotalẽ, dediſſet. gener tuus ipſis nuptiis crucẽ meruit. Egregium generum cui nihil eſt glorioſius, quàm quòd inter

cruciarios non est.Grauissima quoq; ipsi seruo facta est iniuria.dominam suam nō licuit illi seruare virginem. *Blandi.* Fecit etiam seruo iniuriam, cū detraxit abstinētiæ gloriam: nuptijs suis manumissus est. O matrimoniū omni adulterio turpius. *Iulij Bassi.* Liberata Rep.quòd me tristem vidistis,nolite mirari.nobis etiānum viuit tyrānus. Virginitatem quam sub tyranno seruauerat,perdidit sub patre. Dic furcifer,cui sororē meā virginem seruasti?dic,si placet,Mihi.Nō vitiauit,inquit,cū liceret illi. Itane dignꝰ est nuptijs,quia indignus est cruce? ex cella migrabit in cubiculū suæ dominæ, vel domina ex cubiculo suo migrabit in cellam. *Cornelij Hispani.* Melioris condicionis sunt vitiatæ quàm virgo: [a] illis mutare nuptias cōtigit,Quare tyrānicida præmium accepisti? etiamnum aliqua ex edicto tyrāni nupta est.qui edictum tyrāni fugerat,redit cum edicto. Dementia hoc patris factum est,ne tyrannum accusare posset. Quòd ille,inquit,filiā meam virginē alteri seruauit.Nūc maritus est qui sub tyrāno quoq; nihil aliud potuit quā raptor esse. Is qui dotalis destinatꝰ erat,custos relictus est.propositū est edictū,quod ne ferremꝰ, fugimus. nihil per totū publicæ seruitutis spatiū indignius visum est,nihil dijs hominibusq; minus ferēdum.itaq; tyrānus post hoc occisus est. Desponsa est puella: omnia ex edicto tyranni facta sunt. *Albutij Sili.* Egregius gener,cuius hæc vna gloria est,quòd comparatus cruciarijs frugalior est. Melius seruus custodiuit dominā, quàm pater filiam. Propitius pater ita filiam suam collocauit, [b] quemadmodum iratus tyrannus alienas. Inimici tibi nepotes precātur. Cum sanus pater fuit,ne has videret nuptias,fugit. Parū putatis magnum argumētum demētiæ,quod egit tyrānum in mortem,patres in exilium, seruos in crucem?quomodo qui sic fugis,sic collocas? Honestius exul es,quā socer. Si voles inuenire generi tui propinquos,ad crucem eūdum est. *Arellij Fusci patris.* Ex seruo gener,& ex domina vxor,ex domino socer est factus. quis has nuptias non tyrāni putet? Patrem tyranni criminibus accuso,tyrānum patris. Quid de tyrāno loquor? patri similis est. Quid de patre nō querar?tyrāno similis est. Miserrima soror,sub tyrāno patrē desiderabas, sub patre tyrannum desideras.In filia tua coēgisti,quod tyrannus tantum permiserat.Nunc nobis pater,si sanus es,exulandum est. Quid enim miserius accidere potest,quā is status in libertate,quem ceteri vix ferunt in seruitute? fugimus,ne seruiremus.Felicitatem nostram in calamitatem conuertit.Aliquando enim fuit satius, cū ceteris cōtumeliam ferre quàm liberatis omnibus, solos in tyrannidem reijci. Seruo libertatem dedit,filiæ seruitutem.Seruo filiam dedit,innocentiam abstulit.Nescio quid sibi velit,quòd serui meritum laudat:tyrannū enim laudare debebat.Seruus non stultus tergum & caput suum delicijs præsentibus prætulit.Si dicit se timuisse tantum,laudabo,& hanc illi etiam nunc optabo mentem.Ceteræ honestos inuenerunt seruos:hæc talem habet,quales illæ in tyrannide habuerunt.Soror mea ancillulæ pellex est,sed vt domina nuberet, cōseruula de cellula exacta est.Nullū in tyranno maius scelus fuit,quàm quod tibi libuit imitari.O te soror miserā,quòd ista nō sub tyranno passa es:iam enim pati desisses.Hoc tu putas præmium esse. Quia dominam nō violauit,violet quantū volet. Iste vero,vt dicis, iniuriam tibi fecit:qui affinitatē tuā moratus est. Si nō cessasset,iam fortasse ex illo nepotes haberemus. Habeamus generū,si possumus,parem: sin minus,nō erubescendū: cui cognatus sit aliquis,cui sacra aliqua & penetralia,in quæ deducatur vxor: quē adiungamus ad domum,nō quem ex censu deleamus. *Porcij Latronis.* Qui omnia tuleramus, hoc fugimus. Vocat seruum.& quia crucē nō meruerat,mereri iubet. Itane furcifer tu potuisti dominam cōplecti? putasti autem te per tyrannum victurū,aut semper futurū patrem? Felicissimi videbuntur,quibus cōtigerit raptus tyrānus.Ita sine dubio beneficium dedit,qui custodiuit dominam à stupro, se à cruce. Cū infelici face ad dotalem suum noua nupta deduceretur,si qua fides est,exhorrui, quasi repositū esset edictū. Cogitabam, quem sorori virū eligerem.simpliciter fatebor, fastidiebam iam eas cōdiciones, quæ ante profectionem fuerant.aiebam,Illo tempore & aliæ virgines erant. Nō vitiauit,inquit,sub tyrānide. O nos felices,si ne nūc quidem. *Triarius.* Age,hoc non est præmiū,vnum spectare omniū cruces?Certum habeo,si habuisset tyrannus filiam,non scripsisset edictum. Indicit festum diem,aperiri iubet maiorum imagines,cū maxime tegendæ sunt. *Varij Gemini.* Eadem hora & libertum fecit,& generum.hoc fecit quod tyrannus nō cogit,nisi cum irascitur:seruus ne tunc quidem cum cogitur. Generum habes,qualem?vt illi laudationem suā reddam:nempe frugi seruum. Seruis tuis paritura fratres. Quantum ad expositionem rerum pertinet,sunt quidem acerba tyrannidis mala,tamen tristiora exponam, quæ post tyrānidem gesta sunt. nō dubitabam quin esset tyrānicidæ nuptura. si sub tyranno vitiata esset,haberemus.Hoc nō tibi vni accidit.Nondum tyrānum occisum pu-

to, etiam nunc tyrannicas nuptias video. *Marillij.* Nunc ſciam, an merito libertatem acceperis, ſi liber non merueris crucem. hoc quod obijcio, qui in pluribus fecit occiſus eſt. *L. Vinitij.* Nunc in domo noſtra matrimonium eſt: cuius me puderet, etiam ſi raptus eſſet. Quàm miſeros putatis iudices eſſe eos, quibus quidem duo quæ miſerrima fuerunt, optanda ſunt; tyrannus, & raptor. Vna generi tui commendatio eſt, quòd ſe aliquando iſta puella putauit indignum. *Vallij Syriaci.* In eadem conditione Iudices ſumus, vt conſolari debeamus ſororem, quòd aut rapta non ſit, aut nupſerit. & tamē quid ille meruit, quandiu per dominum licuit, innocentiſſimus ſeruus. *Sepullij Baßi.* Nuptias clauſa domo fecimus. in contubernium deducta ſerui domina eſt: ita iſte dexteram ſororis meæ, niſi dum manumittitur, non contigit. *Pollionis Aſinij.* Inter nuptiales feſcenninos in crucem generi noſtri iocabantur. Miſerrimum egiſſe me diem memini, quo ſeruire cœpit reſp. Miſerrimum diem egiſſe memini, quo ne exilium fugimus. inter hos dies ſororis nuptias numero. Miſerrima ſoror, fortaſſe vernularum tuorum nouerca es. Pater, volo ducere vxorem: dic quam mihi ex ancillis deſpondeas.

CONTRA. *Albutij Sili.* Seruauit dominam: ſi quis tyranno indicaſſet, ſolus in cruce pependiſſet.

DIVISIO. *Latro.* in has quæſtiones diuiſit: An etiam ſi non debuit filiam ſic collocare, damnari tamen ob hoc non poſſit demētiæ. Licet, inquit, mihi filiam meā cui velim collocare. iſto modo & repudiū remiſero genero. Accuſor. Male collocaſti filiā: & multi alij. Quid tibi videntur hi, qui abdicāt filias ſuas? auari. Sed mala cauſa eſt: nec ob hoc dānabor. Tu patrē debes demētem accuſare, nō ſanum regere. Ego iſtud an ſine ratione fecerim, videbimus: ſatis eſt, ſi ſana mēte feci. Deinde, An ſic filiā collocare debuerit. Hoc in hæc diuiſit, An etiā ſi meruit ſeruus, non tamen ſic illi referēda fuerit gratia. Deinde, An bene meruerit. De facto ſerui primū diſputauit: dein de animo. Factum quale? Non dominam conſtuprauit. Auge beneficia: nec dominum occidit, nec domino venenū dedit. Non eſt beneficiū, ſcelere abſtinere. Et tyrānus permiſit dominam rapere, nō coegit. De hoc beneficio non eſt quòd laudes ſeruum: alioquin iniuriā fecit, ſi nō ſubducta eſt iniuriæ, ſed reſeruata: tunc tamen ſolatium fuiſſet, cum multis pati. Deniq; quod aliæ in tyrannide paſſæ ſunt, hæc in libertate: ceteræ abſentibus ſuis, hæc præſentibus. In alijs ſtuprum vocabatur, in hac matrimonium: in alijs finis expectabatur iniuriæ, in hac nullus. denique illarum ſtupratores ſuffixi ſunt, huius manumiſſus. Deinde de animo ſerui.

COLOR. *Latro* colorem à patre filij, quare nō vitiaſſet ſeruus, hūc fecit: timuiſſe illum ſupplicium, ſciſſe futurum vt liberata Rep. omnes pœnas, qui contaminaſſent dominas ſuas, darent: & aduentare iam tempus vltimum tyrannidis videbatur, cū ad ſummā eſſet perducta rabiem: quæ nunquam niſi ex deſperatione fit. Itaque cū videret, inquit, ſuffigi cruci ſeruos, clamabat: Hoc ego futurum ſciebam. In vltima oratione *Latro* dixit: Serui quoque nomine tecū queri poſſum: quem qui frugi fuerat, nequam feciſti. *Albutius* hoc colore vſus eſt. Immatura etiānum puella, nec adhuc iniuriæ idonea, & ideo illā non abduximus, quia ætatis beneficio tyrannidem ſentire non poterat. *Ceſtius* dixit: Ego plane non ſum detracturus ſeruo ſuā laudem: habuit bonā mētem, ſperauit poſſe fieri, vt ſi virginē ſeruaſſet, nuptijs dominæ manumitteretur. *Varius Geminus* ait: Fortaſſis amicā habebat. hac delectatus abſtinuit. nam quidā virginū cōcubitum refugiunt. fortaſſe ſciuit illam non eſſe paſſuram, & illud quod nequā quoq; ſeruos interdum frugi facit, malam fortunā timuit. & hāc ſententiā quæ valde circūlata eſt, adiecit: An etiam furcifer auderet cum domina concūbere, niſi illi pater permiſiſſet. & illud dixit: Ad hoc pater ab exilio redibas? In exilium ergo quid fugimus? *Buteo* voluit videri reuera mēte lapſum patrē, & in narratione hoc dixit: Quàm mæſtus venit domū ab edicto tyranni. quātum in ſinu filiæ fleuit. puto illo tēpore mentem eſſe cōcuſſam. *Varius Geminus* dixit de abſtinentia: Sic cōtaminare dominā ſuam, & trahere in cellam nō eſt auſus. niſi forte hoc modo mauis narrem. Iam tunc ſperare ſororis nuptias cœperat. A parte patris magis defenſione opus eſſe dicebat Latro, quā colore. *Varius Geminus* factum ipſum defendit, magnos viros feciſſe, vt libertinas vxores ducerent. M. Cato, inquit, coloni ſui filiam duxit vxorem. Sed ingenuam. Reſpōdeam: Sed Cato. plus intereſt inter te & Catonem, quā inter libertum & colonum. Quàm multa bona haberet ſubiectus, & obſequēs maritus. Nō petulātiam timebit, non verborū contumeliam, non pellicem, non repudium. Filiam meam ſemper domi habeo: quā eo magis deſidero, quòd habeo, diua illa fide. Inde factum liberti laudauit. *Albutius* & Phaneus eſt. dixit, neminem natum liberum eſſe, neminem ſeruum: hæc poſtea nomina ſingulis impoſuiſſe fortunā. Denique, inquit, ſcis & nos nuper ſeruos

fuisse. Retulit seruium regem. *Silo Pompeius* hoc colore vsus dixit. Exhaustum tyrannidis iniurijs patrimonium: non habuisse se dotem quam daret. *Argentarius* voluit videri puella volēte se fecisse. Visa est, inquit, indulgere illi: certe debuit. *Gauius Sabinus* hoc colore vsus est, vt inquantum posset dignitatem suam destrueret, & humilitatem confiteretur. Et ideo, inquit, facilius potuit. Non vitiaui, quia nemo in domum nostram oculos dirigebat: & fueram, inquit, facere cui collocarem: quærēdus mihi erat gener aliquis libertinus. quid ergo? alieno potius liberto? hunc iam noui. scio cuius affectus in nos sit. si moriar, scio me meam filiam apud hunc tutorem relicturum. Et hanc sententiam adiecit, quæ valde excepta est: Eum non contempsi generum, qui tyrannum cōtempserat. *Actius Posthumus* hoc colore vsus est: Nihil est, inquit, inuidia periculosius. hanc sapiētes viri veluti pestiferam vitandam esse præcipiunt. hanc ita vincens inuidiam erā. Hic nūc nobis obijcit fortunam liberorum nostrorum. oderant filiam meam feminæ, me patres quasi publici mali segregem exprobratorem: quo vno modo honeste potui, feci filiam meam ceteris similem. fortuna mea publicæ partis detracta omnis inuidia est: filiā non habeo honestiorem quàm vos, seruum frugaliorem habui quàm vos. *Hispo Romanus* dixerat: Maritum autem ego istum vocem, raptorem serotinum. verbum hoc quasi amputanti, quod non erat vsurpatum, quibusdam displicebat, eiusdem verbi explicatione, vt extra reprehensionem esset, vsus est, cum diceret, nondum esse cōsummatam aduersus seruos publicam vindictam: Etiamnum in domo nostra residuus raptor est. *Saturninus Furius*, qui volens vel condemnauit, maius nomen in foro quàm in declamationibus habuit: solebat tamen tam honeste declamare, vt scires illum huic materiæ nō minus idoneum esse, sed minus familiarem. Is in hac controuersia cum L. Lamiæ filio declamaret, dixit sententiam. * Ex tabellis emptionis multi sententiam trahere tentauerunt. *Albutius* dixit: Profer mihi tabellas. quid hoc est? generum socer mancipio accepit. *Triarius* dixit: Fugitiuum, erronem non esse: Ita, si malum auctorem habemus, gener noster non fugitiuus est. *Blandus* dixit: Relegamus auctoritatis tabellas, furtis noxaque solutus: hæc generi nostri laudatio est? *Gallio* dixit: Furtis noxaque solutus est. *Sparsus* dixit: Ostende tabellas. quid nobis cum isto genero? prior dominus promisit, fugitiuum non esse. Gratulor vobis posteri. patrem fugitiuum non habebitis. *Varius Geminus* dixit: Erronem non esse: adijcio, fugitiuum nō esse: adijcio, furtis noxaq; solutum. nunquid de generi tui nobilitate detraxi? *Pollio* aiebat ridere se, quòd declamatores decreuissent hunc vtique emptitium esse: Mirari vos puto, quòd in hac controuersia omnes declamatores mentis suæ fuerint. *Nepos Mamilius* cùm hortaretur libertum ad repudium sororis, dixit: Refer nobis gratiam, & tu sororem meam manumitte. *Nepos Licinius* illi non cessit. dixit enim: Sub illa subsellia transite serui,[d] transite liberti, empta cognatio. & cum illum sensum elegātem, & ab omnibus iactatum, subripuisset: Soror, opto tibi sterilitatem: adiecit: Nec est quòd mireris me timere partum tuum: audio sic nasci tyrannos.

Cauete proditorem. CONTROVERSIA VII.

LEX. PRODITIONIS SIT ACTIO. Thema. *Pater & filius imperium petierunt. Prælatus est patri filius. Bellum commisit cum hoste: captus est. missi sunt decem legati ad redimendum imperatorem. euntibus illis occurrit pater cum auro: dixit [a] sero se aurum ad redemptionem tulisse. filium suum crucifixum esse. illi peruenerunt ad crucifixum imperatorem. quibus ille dixit:* [b] CAVETE PRODITOREM. *Accusatur pater proditionis.*

CONTRA PATREM. *Albutij Sili.* Quid desideratis vltra? imperator suppliciū tulit, proditor pretium. Tristiorem istum vidimus, cum filius imperator renuntiatus est, quàm cū captus. Redde rationem, quēmadmodum redieris tutus senex, solus, cū auro: cum etiam imperatores capiantur. Imperator adolescens renuntiatus est omnibus lætis, præter patrem. *Cestij Pij.* Plus accepit auri, quàm quod posset abscōdi. nolite mirari. & imperatorem, & filium vendiderat. CAVETE PRODITOREM. Iam comitijs cauimus. Abstulissent tibi aurum hostes, nisi dedissent. Cum de redemptione ageretur, omnes in curia fuerunt, præter competitorem. Indicium fuit, moriētis breue, filij verecundum. *Blandi.* Quomodo te dimiserunt? si nihil aliud, & ducem genuisti, & dux esse voluisti. Si non decreueramus, consilium nostrum expectari debuit: si decreueramus, officium. *Arellij Fusci patris.* Vnde tam graues paterni sinus? nunquid ossa filij reportant? Expectat videlicet iudicia vestra reus: tanquam nesciat, quid de illo sentiatis. Non tu semel apud hostem fuisti, sed nos semel legatos misimus: Imperator non audet nominare te, tanquam patrem. *Iunij Gallionis.* Fuit adolescēs optimus, verecundissimus: qui patri suo cessisset, si salua pietate

potuiſſet. Iterum vobis inter patrem & filium iudicandum eſt. Candidatus proceſſit cō̃tra patrem, ſi ſilentium eius intelligere ſciſſetis, & tunc vobis verecunde indicauerat. Habebas apud hoſtes auctoritatem: apparebat te Reip. iraſci. Legati noſtri aurum ferebant: pater afferebat. Dixeras illos ſero venturos: nonne peruenerūt? ſero imperatorem noſtrum conuenerunt. Imperator iſtum accuſat, nos ſubſcribimus. hoc fuit imperatoris noſtri teſtamentum. Obijce, inquit, aliqua anteactæ vitæ crimina. non poſſum. Verecūdum competitorem habuiſti. multum tacebat. quod poſſum tibi maius crimen obijcere? filius tibi tuus credi Rempublicam noluit. Non eſt quod dicas, Quem miſi ad hoſtes: tanquam ipſe ire non poſſes: cur tam cito reuerteris? Diutius nos contra filium rogaſti, quàm pro filio hoſtem. Num immobilis diriguiſti? num illi quaſi & ipſe affixus hæſiſti? [c] quid tam cito recedis? etiamnum viuit, etiānum loquitur. receſſurus interroga, ſi quid velit mandare. Voce proditionem coarguit, ſilentio proditorem. Intelligo quanto periculo iſtum offendam. quemadmodum enim iſte accuſationem vindicauit? cruce. Omnibus argumentis premitur. dabo qui viderint, dabo qui audierint, dabo aurum, dabo teſtem, & ne quid de dignitate dubitari poſſit, imperatorem. De hoc vtrum volet, dicat: inimicus eſt, hunc indicauit. Aurum tantum habuerat, vt appareret etiam non quærentibus: tantum ſuſpectus erat, vt quemuis potius quàm vos admoneret. PRODITOREM CAVETE. Optimus adoleſcens, optimus imperator, qui Reip. curam agere ne in cruce quidem deſijt. Tibi non dixit, dignum te non putauit filius, cui diceret: CAVE PRODITOREM. *Varij Gemini.* Nolite omnia expectare ab accuſatore, & occupato & verecundo. rem intelligite. crimina audiſtis: quæritis anteactæ vitæ crimina? non habet: nihil vnquam tibi filius obijcere voluit. Tam cito laſſatæ preces tuæ ſunt. quid faciet miſer? Nec imperator poteſt tacere proditionem, nec filius loqui proditorem. *Porcij Latronis.* Quid abitis? itaque iam peruenit vſque ad crucem. Vereor ne tam ſero caueamus, quam imperator noſter: qui non ante intellexit proditionem, quàm proditus eſt. nec vnquam præſentius periculum fuit. Reſpublica ſine imperatore eſt, proditor ſine cuſtode. Quid eſt quare tibi hoſtes pepercerint? Et imperatoris noſtri pater es, & aurum habes, & legatus non es. Si tibi dicam, Expecta dum legati mittuntur: filius tibi publice remittetur: [d] dices: Paternus affectus non ſuſtinet moram: rapit me deſiderium filij: etiam ſi redimere viuum non potero, mortuum redimam. Nunquam tam durus hoſtis fuit, vt paternis lacrymis non flecteretur. Vt ignoſcā tibi, quòd tam cito iſti: obijciā, quòd tam cito rediſti. dic quid dixerit tibi? an nihil cum patre loqui voluit? CAVETE PRODITOREM. hoc dixit: Videte ne quis nocte inſcijs cuſtodibus exeat, ne quis Rep. ignorante ad hoſtem perueniat: ne quis ex hoſtium caſtris grauis auro reuertatur. Nihil deeſt indicio. Si quid de proditione quæritis, imperator vobis dicet: ſi quid de proditore, legati.

PARS ALTERA. *Arellij Fuſci patris.* Quantum eſt pretium, quo vendo, vt filium pater ſpectem in cruce, filius patrem de cruce? tanti & imperatorem & parricidium vendidi. Gratulabantur omnes repulſo magis quàm deſignato nimis ambitioſe. Nunc pænitet. & filium & patriam vendidit: tam exiguum auri accepit, vt vnus ſenex portare poſſet.

DIVISIO. In hac controuerſia, etiam ſi coniecturalis eſt, habetque quaſi certum tritumque iter: fuit tamen aliqua inter declamantes diſſenſio. *Latro* ſemper contrahebat, & quidquid poterat tuto relinquere, præteribat. Itaque & quæſtionum numerum minuebat, & locos nunquam attrahebat: illos quoque quos occupauerat, non diu dicebat, ſed valenter. Hoc erat itaque præceptum eius, quædam declamatorem tanquam prætorem facere debere, minuendæ litis cauſa. quod in hac controuerſia fecit: non enim curauit dicere, nullam eſſe factam proditionem, ſed ſe proditorem nō eſſe. Et ſuſpectus, inquit, iudici eſt, qui plus quàm ſe defendit: & nolo cum filij voce pugnare, vt imperatorem & filium mentitum dicam: præſertim cum odium aduerſus filium obijciatur patri. *Albutius* in duas partes declamationem diuiſit. primum negauit illam eſſe proditionem: deinde vt eſſet, ad ſe non pertinere.

COLOR. Colorem contra patrem *Silo Pompeius* hunc introduxit, odio illum Reip. à qua repulſus erat, feciſſe, & odio ipſius filij quem oderat: & quia competiuerit, & quia vicerit. *Varius Geminus* dixit ſtatim petiiſſe patrem hoc propoſito imperium, vt proderet hominem auarum & lucro inhiantem: & quia noti mores eius erant, victum ab eo competitore, à quo vinci fas non erat, niſi hominem turpiſſimum. Ante comitia, inquit, paratus erat & pecuniam accipere, & filium prodere: poſt comitia paratus erat pecuniam dare, vt filium proderet. Vt captus eſt dux: aiebamus, inquit, Non poteſt hoc ſine proditione fieri. excuſauimus nos imperatori. diximus perſeueraſſe ad redemptionem, quāuis

deterruiſſet pater. Hoc loco ille reſpondit: CAVETE PRODITOREM. *Blandus* dixit, ægre ferentem pudorem repulſæ, voluiſſe occidi filium, vt in eius locum ſubſtitueretur ipſe. *Hiſpo Romanus.* Vltionem, inquit, ſuam hoſti vendidit. tam facile, inquit, exijt: nocte peruenit ad hoſtes, redijt: vt ſcires illum non tunc primum feciſſe. *Argentarius* dixit: Perfer ad ſenatum mandata filij tui. neceſſe eſt tibi multa dixerit. legatis quoque aliqua mandauit. fortaſſe proditoris nomen patri dixit. Indica nobis. Nihil, inquit, dixit mihi. Sublata omnis quæſtio eſt.[e] Quæritis quem dixerit? videte, cui nihil dixerit. Pro patre de comitijs hic color *Latronis* fuit. Ne quis filium meum vinceret, timui: itaque profeſſus ſum, vt auctoritate mea deterrerem futuros competitores: deinde ipſe filio meo ceſſi. *Albutius* hoc colore vſus eſt: Aiebat, inquit, talem imperatorem fieri debere, qualis Scipio fuiſſet: talem ſenem, qualis Maximus fuit: ſenem nihil temere facturum. vtriuſque populo copiam fecit. *Ceſtius* hoc colore vſus eſt: Noueram vitia filij mei: ſciebam eſſe acrem adoleſcentem, fortem, ſed inconſideratum, temerarium. Itaque petij imperium Reip. cauſa filij mei, quem idoneum ad tantum ſuſtinendum onus non putabam. *Fuſcus Arellius* dixit, in hoc ſe competiſſe, vt hoſtium animi frangerentur, cum audiſſent poſſe Rempublicam vel in vna domo duos eligere. *Hiſpo Romanus* ſimpliciter putauit agendum. Inepti, inquit, hi colores ſunt, componantur competitores. hoc itaque egit colore vt quereretur de exitu comitiorum: adoleſcentulos omnes conſpiraſſe, quaſi de ætatis comparatione ageretur: facile itaque victum ſenem non ambientem. De me, inquit, queri non poteſtis: clamaui, Non eſt vobis vtilis huius ætatis imperator. Manſit itaque illi & poſt comitia eadem contumacia: nihil referebat ad patrem, nihil communicabat: itaque captus eſt. & cum deſcripſiſſet quàm imperite diſpoſuiſſet aciem, queádmodum inexploratis locorum inſidijs oppreſſa eius temeritas eſſet, adiecit: Hoc erat quod vobis clamabam, Ducem ſenem eligite. *Otho Iunius pater:* Præſagijs quibuſdã, & inſomnijs hãc fortunam prænuntiantibus agnita re, comperiſſe dixit. erat autem ex ſomniatoribus totus. vbicunque illum defecerat color, ſomniũ narrabat. De eo quòd inſcio ſenatu egreſſus eſt, *Latro* ſic colorauit: decretum non expectaſſe, amentem & attonitum protinus præcurriſſe. *Albutius* hoc colore vſus eſt: Semper de duce cito cõſtitui. longum erat expectare:[f] ad ſummam feſtinaui. nec occurri. *Varius Geminus* dixit: Maluiſſe ſolum ire. hoſtes enim auctoritate legatorum non moueri, ad lacrymas patrum ſæpe flecti. *Silo Pompeius* ait: Putaui vtilius eſſe, priuata illum pecunia redimi. minoris enim poſſe æſtimari, quàm ſi tanquã imperator redimeretur. *Argentarius* ait: Nihil tam iniquum erat, quàm legatos ad redemptionem mitti. nũquam enim reddidiſſent, quem ſic deſiderari publice iudicaſſent. Itaque præcurri rogaturus, & hoc dicturus: Exercitus contemnit illum, Reſp. relinquit. *Blandus* ait: Cogitanti mihi quid facerem, contentuſne eſſem paternis lacrymis, an comitatu publico preces meas adiuuarem: tandem venit in mẽtem, Troianum regem ad redemptionem filij ſine legatis iſſe, & cum auro. *Sepullius Baſſus* ait, non expectaſſe ſe curiam, quia putauerit futuros qui redimendum negarent, quod factum apud Romanos ſæpius erat: itaque ante ſe voluiſſe redimere, quàm poſſet aliquid de non redimendo conſtitui. *Ceſtius* dixit: Non quæſiui ſecretos tramites, & occultum iter: proditor ſcilicet eadem via veni, qua legati. De voce filij, colorem *Albutius* hunc fecit: Pudebat illum, inquit, quòd captus erat. quærebat aliquod fortunæ ſuæ patrocinium: voluit videri non culpa ſua, ſed proditione hoc ſibi accidiſſe: itaque nomẽ adijcere non potuit. *Fuſcus Arellius* dixit, alienatum iam ſupplicijs animum, & errantem has voces effudiſſe ſine argumentis, ſine reo. *Varius Geminus* omnia complexus eſt: Poteſt, inquit, propter hoc, poteſt propter illud: ego vobis idem ſuadeo, CAVETE PRODITOREM. hoc ſi cauere vultis, imperatores ſenes facite. Illud & in hac controuerſia & in omni vitandum aiebat *Ceſtius*, quotiens aliqua vox poneretur, ne ad illam quaſi ad ſententiam decurramus, ſicut in hac apud Ceſtium quidam auditor hoc modo cœpit: *Vt verbis ducis veſtri ſcilicet, Iudices, incipiam,* CAVETE PRODITOREM. ſic finiuit declamationem, vt diceret, *In quibus vitam finit imperator,* CAVETE PRODITOREM Hoc ſententiæ genus *Ceſtius* ἠχὼ vocabat, & dicenti diſcipulo ſtatim exclamabat: ὑπὲρ τὴν ἠχώ. vt in illa ſuaſoria, in qua deliberat Alexander, an Oceanum nauiget: cum exaudita vox eſſet. *Quouſque inuicte?* ab ipſa voce quidam cœpit declamare, & in hanc deſijt. Ait illi Ceſtius deſinenti: ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ᾽ ἄρξομαι. Et alter, cum deſcriptis Alexandri victorijs, gentibus perdomitis, nouiſſime poneret: *Quouſque inuicte?* exclamauit Ceſtius: *Et tu quouſque?* *Otho* pater hoc colore vſus eſt pro patre. dixit enim moleſtum fuiſſe imperatori, quòd illum ſuffixum legati intuebantur. itaque vt ab hoc illos ſpectaculo arceret, & exoneraret ve-

recundiam ſuam, id dixiſſe, quo audito feſtinarent. Itaque dixiſſe illum, non, CAVEANT PRODITOREM: ſed, CAVETE: quaſi ipſis legatis eſſet periculum, ne proderentur.

Mutanda optio raptore conuicto. CONTROVERSIA VIII.

LEX. RAPTA RAPTORIS AVT MORTEM, AVT INDOTATAS NVPTIAS OPTET. Thema. *Rapta producta, nuptias optauit. Qui dicebatur rapuiſſe, raptorem ſe negauit. Conuictus eſt. Illa optionem petit. Contradicitur.*

CONTRA RAPTAM. *Albutij Sili.* Præterquam quod in omni diſcrimine periculoſa libertas eſt, meruit puella vt taceremus: miſericors in nos etiam antequã rogaremus, fuit inhumana libertas eſt, ſi vincimus aduerſus iudices. Non oportet tibi amplius quàm ſemel licere optare. omnis nimia potentia ſaluberrime breuitate conſtringitur. qui poteſt condemnare, poſſit ſemel: qui poteſt occidere, poſſit ſemel: aut ſi qua iteratio recipi poteſt, in pænitentiam mortis recipienda eſt.[a] Proponite vobis iam ſupplicij faciem, carnificem, ſecurim. alicui hoc ſemel licere, nimiũ eſt. exorata ſum, conde gladium: irata ſum, repeto optionem. & non ſemel mori ſatius eſt? occide iam non vitiatorem, ſed virum. *Porcij latronis.* Periculoſius eſt negare raptum, quàm cõmiſiſſe. in hanc perturbationem adoleſcens perductus erat, vt ignoraret, quid feciſſet: non refugiebat tamen puellæ nuptias. fauebat tantum ſibi, vt innocẽs duceret. itaque nihil aliud petit quàm libertatem, vt honeſtius duceret. Ita apud vos Iudices, tutius eſt peccare quàm erubeſcere? Dignior pœna erat, ſi id peccaſſet, quod meminiſſe poſſet. Exſurge adoleſcens, & ſine vllo reſpectu pudoris ad pedes te puellæ demitte: accedite & vos amici propinquique, & tu mater & pater: quid tu puella? ecquid te horum lacrymæ mouent? Non eo, inquit, ad illum magiſtratum. non diſſimulo, metuo te puella, ſi nuſquam rogari vis, niſi vbi occidere poteſt. Grauius punior nunc, cum me peccaſſe pudet, quàm cum peccaui. Quæ poſt iniuriam ignoſcit, perdit miſericordiam. *Ceſtij Pij.* Venit ad vos, veſtro beneficio retenturus puellæ beneficium. optauit nuptias: neque adhuc ſciebat, quàm verecundum maritum eſſet habitura. Raptorem dimiſiſti: virum occides? aiebat iudex: Quid habes, quod tam pertinaciter neges? nuptias optat. [b] minus eſt ergo quòd vitiauit, quàm quòd negauit? *Q. Haterij.* non ſum, inquit, optatura mortem, ſed volo mihi licere & mortem optare. quam poteſtas iſta delectat, crudelis eſt. *Blandi.* Ergo nos iniuriam periculoſius negauimus, quàm fecimus. *Iunij Gallionis.* Quadam nocte, quid dicam? Non negare iam nõ audeo. Nox, vinum. error. quid iraſceris puella? iam non negat. Non diligenter cauſa mea acta eſt. dum nihil timetis, facilius me puellæ credidiſtis. Confitẽdum eſt vitiũ noſtrum. nos nuptijs fecimus moram. Siue adhuc eſſet vitiata, ſiue non eſſet, viſa eſt indigna matrimonio, quæ hominem poſſet occidere. Tibi conſulebam, ne dicereris vitiatori nupta. ſi per te licuiſſet, honeſtiorem maritum habuiſſes. Tu negaſti? O hominẽ impudentem: ita tu non ante magiſtratus tribunal, in conſpectu populi, in medio foro clamitaſti: Ego virginem rapui? Neminem habere tam obſequentem maritum potes: hic iam nihil negauit. *Varij Gemini.* Exponam vobis rerum ordinem, ſic tanquam ab eo didicerim, qui quid fecerit, neſcit. *Vibij Galli.* Vbi eſtis qui dicebatis: Nihil intereſt tua, Confitere, confitere: quia honeſtius putaſti raptori nubere. Sit, inquit, mihi heres, ſi quis intra decem menſes natus fuerit. nunquid negat? Surge adoleſcens: dic, Rapui, vitiaui: incipe ſcire quod neſcis: miraris ſi tibi non credit? multum eſt de quo timet.

PARS ALTERA. *P. Aſprenatis.* Neſcio vtro iudicio aduerſarius fuerit improbior: priore id egit, ne quam omnino pœnam ſtupri penderet:[c] hoc id agit, vt ipſe optet, ex duobus à lege conſtitutis ſupplicijs, vtrum velit pendere. Fatetur enim impune ſe habere maluiſſe, quàm ducere vxorem: vxorẽ ducere malle, quàm mori. antea legem vitiationis euertere conatus eſt, nunc transferre vult: aduocatos rogat, iudices rogat, omnes potius quàm vitiatam. Vtinam non hoc illum liberaret metu, quòd iudicis ſui nouit clementiam. nobis clamabat ſe innocentem: ſi quid peccaſſet, mori non recuſare. Aderat raptori populus: nec quicquã magis ſuſpectam faciebat vitiatæ cauſam, quàm lenitas optionis. Si tibi iam de ſtupro tuo liquet, eſt quædam proxima innocentiæ verecundia, præbere ſe legibus: tu vero metuiſti quidem mortem illa infitiatione. ignoraſti an peccaſſes, innocens eſſe voluiſti, cauſam haberes: reuertere ad partes puella, quandoquidem totiens iam rogas, quæ rogari ipſa debueras.

DIVISIO. *Latro* tres fecit quæſtiones, an illa optio iuſta fuerit: Non fuit, inquit, iuſta: nõ enim cõſtabat te raptorẽ eſſe. Nihil refert, inquit, an negauerit: erat enim raptor, etiã ita ſi negabat, & iuſta fuit optio. An ſi iniuſta optio fuit, reuocari poſſit. Optio, inquit, ſemel puellæ datur: immutabilis eſt, ſemel emiſſa. Iudex quã tulit de reo tabellã, reuocare

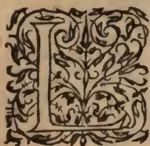
non po-

non poteſt. quæſitor non mutabit pronunciationem ſuam. Nihil tam ciuile, tam vtile eſt, quàm breuem poteſtatem eſſe, quæ magna eſt: ſi volet & alterã ſuam optionem reuocare, & deinde tertiam, nunquam conſtabit quid futurum ſit: cum illa quod optauerit, poſſit ſequenti ſemper optione reſcindere. Tertiam fecit quæſtionem, An ſi poſſit aliquando reuocari optio, nunc debeat. Hæc defenſio adoleſcentis, qui negauit ſe vitiaſſe. *Fuſcus* & ordinem mutauit quæſtionum, & numerũ auxit. fecit enim primam quæſtionem, An rapta non poſſit amplius optare quàm ſemel. Poteſt, inquit. lex enim non adiecit, quotiẽs optet, ſed ex quibus, Aut hoc, inquit, aut illud.[d] Non adiicit, Neque amplius, quàm ſemel. Contra ait Lex iubet te alterutrum optare. Tu hodie ſi mortem optaris, facies quod nunquam factum eſt: vtrumque optaueris. Etiam ſi non licet, inquit, amplius quàm ſemel, & mortẽ optabis & nuptias. Ego nõdũ optaui. optio eſt enim, quæ legitime fit: illa nõ eſt facta legitime. ſi prætor defuiſſet, nũquid optionẽ vocares? Si rapta defuiſſet? raptor nõ fuit. Non eſt illa optio: ſermo eſt. An proximo iudicio cõfirmata ſit optio. Rapta ait: Agebatur apud iudices, vtrum deberet raptæ eſſe optio: non iudicatũ eſt raptam eſſe debere: rapta ſit. Non, inquit puella: quæſitum eſt enim, an ego in raptorem ius haberem? iudicatum eſt habere me: vti debeo. Non poſſum ante legem habere, quàm raptorem. Nouiſſimam quæſtionem fecit æquitatis, An raptæ debeat eſſe optio. *Paſſienus* hanc vltimam partem ſic diuidebat. An ſi adoleſcens malo aduerſus puellam animo infitiatus eſt raptum, vt nuptias effugeret, dignus ſit qui iterum fortunam ſubeat optionis recuſatae. deinde, an malo animo fecerit. *Varius Geminus*: Vltimae queſtioni vel parti, inquit, quid debeat fieri, quaeritur. Duo haec adiiciebat, quae per ſe quaeri putabat: An ſi puella pro certo adoleſcentis mortem optatura eſt, non debeat illi permitti optio, tam crudeliter vſurae ſua poteſtate. deinde, An mortem optatura ſit. Quid eſt, inquit, quare velis optare, niſi quòd nuptias non vis? Hoc non tantum patimur, ſed rogamus.

Color. Color pro adoleſcente introductus eſt à Latrone talis, vt diceret, ſe ebrium fuiſſe, & ignorare quid fecerit: hoc die magis credere de facto ſuo, quàm ſcire: recuſaſſe autem, non ne duceret vxorem, ſed vt ſua voluntate duceret: & iudices non audiſſe ſolicitos: facilesfuiſſe quaſi de nuptiis ageretur. *Varius Geminus* raptam confeſſus eſt, & dixit, nihil tam contrarium eſſe adoleſcenti, quàm etiamnum negare: ne non tantum raptam, ſed etiam iudicem offendat. *Ceſtius* nec Latronem ſecutus eſt dicentem, neſciſſe ſe, hodieque neſcire: nec Varium Geminum confitentem ſe non rapuiſſe, apertius negauit. Virum, inquit, inuenire non poterat, Iudices. Tertiam ſententiam ſecutus eſt. Si rapuit, indignum eſt puellam inuitam raptam eſſe: ſi nõ rapuit, nonne indignum eſt fieri illum maritũ *Silo Pompeius* dixit, adoleſcentem verecundum natura, & ruſtici pudoris, non ſuſtinuiſſe confeſſionem. Non placebat Latroni color. Minus, inquit, ignoſcetur illi, ſi ſcit ſe rapuiſſe, & ſciens mentitus eſt. Contradicebat Silo, poſſe vlli fidem fieri, aliquem neſcire an rapuerit *Hiſpanus Cornelius*: Non ſubducere illi, inquit, maritum volui, ſed honeſtionem dare. Digna eſt, inquit, tam miſericors puella, quæ non videatur nupſiſſe raptori. *Hiſpo Romanus* ait, illos ſodales qui ipſum impulerant, circumſtetiſſe & dixiſſe: Non eſt hæc quam rapuiſti. timuit, ne illi, quam rapuerat, faceret iniuriam. *Argentarius* dixit: Vellem mortem optaſſes. non eſſet hic raptor iudicatus. Non cauſa tua illum premit, ſed optio. Dum vnuſquiſque iudex dicit, quid habet quod tantopere recuſet, putat de capite agi: & ipſe ait, ſe non velle ducere vxorem, ſed titulum recuſare. Nempe victus ducet vxorem. Non ſolicite de eo iudicandum, cui damnato gratulandum. *Silo* hoc colore vſus eſt: Confuſum adoleſcentem ſubito, & tanto tumultu parum ſibi conſtitiſſe: & negaſſe, quia perturbatus erat: perſeueraſſe, quia negauerat.

M. ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM, LIBER OCTAVVS.

Orba post laqueum sacrilega. CONTROVERSIA I.

LEX. MAGISTRATVS DE CONFESSO SVMAT SVPPLICIVM. Thema. *Amisso quædam viro cum duobus liberis, laqueo se suspendit. Incidit ei laqueum tertius filius. Illa, cum sacrilegio facto, quæreretur sacrilegus, dixit magistratui se fecisse sacrilegium. Vult magistratus tanquam de confessa sumere supplicium. Filius contradicit.*

CONTRA MAGISTRATVM. [a] Facio, Iudices, in foro quod domi feci, matrem mori prohibeo. Quomodo, inquam, fecisti? quo loco quæ sustuleras, condidisti? Hærebat, nec quicquam sacrilegij nisi poenam nouerat. Amissis duobus filiis, sacrilega sibi videbatur, quòd viuebat. [b] Non affuturus veni, sed seruaturus. Alij pro reis rogant: ego rogabo ream. Nullum habet accusator nisi in subselliis meis testem. Nō est confessio, nisi quam accusator eruit, negat rea, tortor expressit. Fertur quædam [d] viso contra spem filio expirasse. si ad mortem agit matres magnum gaudium; quid magnus dolor? Mater, habes non mediocre solatium. vides aliquid & deos perdere. Magis deos miseri, quàm beati colunt. Non fecit sacrilegium mulier, [e] non fecit orba, non fecit quæ custoditur, non fecit quæ confitetur. [f] Irata, inquis, diis sacrilegium potuit committere. Frangitur calamitosis animus, & ipsa se infelicitas damnat: & hoc condicio humana vel pessimum habet, quòd fortuna quos miseros fecit, & superstitiosos facit. Diligentius dij coluntur irati. [g] Quis ergo fecit? Vnde scire possum, qui matrem custodio? Ago causam legum, ne carnificem, quem sacrilegis minantur, calamitosis adhibeant. Deos ita coluit, vt quæ tam pro multis timeret. Confessio conscientiæ vox est. Confessio coacti, & quæ fecit agnoscentis est verbum.

PARS ALTERA. Omnium vox erat, sacrilegium latere non poterit. Quisquis est, non ipse bonum exitum faciet, non quisquam suorum. Et si nemo fuerit accusator, ipse narrabit. Concitata processit, velut diis ipsis persequentibus. Feci, inquit. Supplicium de ea vel nunc exigamus homines, de qua olim dij exigere coeperunt. Violatorum numinum maiestate compulsa est, vt mori & vellet & deberet, & non posset. Incisus est ei laqueus. Ita putabas te sacrilega, secreto mori posse? Omnia fecit, vt taceret: quæ ne confiteretur, etiam mori voluit. Si crimen quæritis? sacrilegium factum est. si facti causam quaeritis? si priusquam amitteret liberos, auara: si postquam amisit, irata.

Phidias amissis manibus. CONTROVERSIA II.

LEX. SACRILEGO PRAECIDANTVR MANVS. Thema. *Elij ab Atheniensibus Phidian acceperunt, vt is Iouem Olympium faceret: pacto interposito, vt aut Phidian aut centum talenta redderent. Ioue perfecto, Elij Phidian aurum rapuisse dixerunt, & manus tanquam sacrilego præciderunt: truncatum Atheniensibus reddunt. Petunt Athenienses centum talenta. Contradicitur.*

CONTRA ELIOS. Iam Phidian commodare non possumus. Tunc demum illa maiestas exprimi potest, cum animus opera prospexit. Manus duxit ante sibi, quàm operi. Iouem fecit. Sacrilegi vos estis, qui præcidisti consecratas manus. Primum sanguinem sui artificis vidit Deus. Testor Iouem, iam proprium Phidiæ deum. Ars alios in miseria sustinet, te fecit miserum. Paciscendum Phidian maius fecerant. Sine eo Phidian nos recepturos speratis, sine quo vos accepturi non fuistis? Commodauimus qui posset facere deos, recepimus, qui ne adorare quidem possit. Non pudet vos Iouem debere sacrilego? Superest homo, sed artifex periit. Poenā nobis Phidiae, nō Phidiā redditis. Man⁹ quæ deos solebāt facere nunc homines quidē rogare possunt. Talē fecit Iouē, vt hoc eius opus Elij vltimum esse vellent. Manus commodauimus: manus reposcimus. Elius testis est, Elius accusator, Elius iudex: Atheniensis tātum reus. Inuoco deos, & illos quos fecit Phidias, & illos quos facere potuit. Recepimus Phidian, confiteor, si possumus commodare.

PARS ALTERA. Habuimus aurum olim sacrum: habuimus ebur. sacræ materiæ artifi-

cem quæsiuimus.[a] disposueramus quidem, vt aliis quoque templis simulacra Phidias faceret. sed non tam necesse erat ornare deos, quàm vindicare.

Infamis in nurum. Controversia III.

Thema. *Duorum iuuenum pater vni vxorem dedit: quo peregre profecto, infamari coepit socer in nurum.*[a] *Maritus reuersus abduxit ancillam vxoris, & torsit. Illa in tormentis periyt. Maritus incerto quid quæsierit, se suspendit. Imperat alteri filio pater vt tandem ducat. Nolentem abdicat.*

Contra patrem. Duc, inquit, fratris vxorem. Sic hoc fieri potest: Adulterum frater inuenit. Hæc est mihi causa abdicationis, quæ fratri mortis fuit. Duc, inquit, fratris vxorem. Tentari me, si qua fides, credidi. Mulier, si nubere lugenti potes, facis vt omnia de te credantur. Cogor eam ducere, quæ mihi causa abdicationis est, populo rumoris, viro mortis. Legi iam vxorem: quæ, si peregrinatio inciderit, mecum peregrinari velit: quæ, si viro aliquid acciderit, nubere alij nolit. Qui audiunt me abdicari, putant fratrem aliquid suspicatum de me.

Pars altera. Obiecisti mihi vltimum nefas, & quod qui tantum est suspicatus, noluit viuere. Impulsu tuo frater torsit ancillam: & quia nihil reperit, falsas suspiciones morte piauit.

Homicida sui. Controversia IIII.

Lex. Homicida insepultus abiiciatur. Thema. *Quidam se occidit. Petitur vt insepultus abiiciatur. Contradicitur.*

Pro homicida sepeliendo. Afferre sibi coactus est manus assiduis malis. Summã infelicitatum suarum in hoc remouit, quòd existimabat licere misero mori. Infelicissime adolescens, cum te & sepultura prohiberi video, desino mirari quòd periisti. Tales inimicos habes, vt etiam mortuum persequantur. Facilius miserum, quàm sceleratum fortuna vincit. Sumpsisti hoc ferrum Cato,[b] & quàm inuidiosum, quòd Catonem occideris? Curti,[c] perdideras sepulturam, nisi in morte reperisses. Quid est miserius in vita, quàm velle mori? Quid in morte quàm sepeliri non posse? Quis miretur eum mori voluisse, quem fugientem quoque fortuna persequitur? Omnibus natura sepulturam dedit. naufragos idem fluctus qui expulit, sepelit. suffixorum corpora crucibus in sepulturam suam defluunt. eos qui viui vruntur, poena funerat. Irascere interfectori, sed miserere interfecti. Homicida, inquit, est, quia se occidit. Huic irasceris? Pro quo irasceris? Non aliud Scaeuolæ Mucio cognomen dedit. & capto, contra Porsennam regem libertatem reliquit, quàm vilitas sui.[d] Non aliud Codrum illud ceteris imperatoribus dedit exemplum, quàm quòd positis imperatoriis insignibus, ad mortem cucurrit. Nec vllo maior fuit dux, quàm quòd se ducem non esse mentitus est.[e] Non postulo, vt gloriosum, sed vt tutum sit mori. Non magis crudeles sunt, qui volẽtes viuere occidunt, quàm qui mori volentes non sinunt. Curtius deiiciendo se in præcipitem locum, fatum sepulturæ miscuit. Celebretur Cato, quia se occidit. huic miserrimo, quòd aliquid non ignaue de spiritu suo statuit, tantum impune sit. Etiam vulnera infelicis scrutantur in crimen. Aestimate an viuere licuerit, cui ne mori quidem licuit.

Pars altera. Facinus indignum, si inueniantur manus quæ sepeliant eum, quem occidere suæ. Sumpsit gladium. Video ardentes oculos.[f] In quem, nescio: quod solum scio scelus cogitat. Nescio cuius criminis sibi conscius confugit ad mortem. Cuius inter scelera etiam hoc est, quòd damnari non potest. Contra hos inuentum est, vt aliquid post mortem timerent, qui nec mortem timent. Nihil non ausurus fuit, qui se potuit occidere.

Fortis nolens ad patrem fortem redire. Controversia V.

Thema. *Abdicauit quidam filium. Ille tacuit. Fortiter fecit. Petit pro præmio ad patrem reditum. Pater contradicit. Pater postea fortiter fecit. Petit ad se filij reditum. Filius contradicit.*

Contra filium. Ego fortior sum. post tuam pugnam pugnauimus: post meam vicimus. Reuertere. dignã domũ te feci. Isti oculi mei sunt. istæ manus meæ sunt. ista cõtumacia mea est. Si mereor præmiũ, mihi date: si nõ mereor, isti suũ reddite. Ego, inquit, eadem lege præmium nõ accepi. Hoc est vnde abdicatus es. Putas nihil inter te & patrẽ interesse? post tam similia opera. si tãtum commilito esses, me patrẽ adoptare debueras.

Admoneo te iuuenis. hoc præmiũ qui recuſauerat, petit. Timeo, inquit, ne me iterũ abdices. Commiſſurum me putas, vt iterũ rogem? Bello grauiore pugnaui, quo neceſſe fuit etiam ſenibus militare, quo fortes eſſe nõ potuerũt, etiam qui priore bello fuerant. Ille annos ſuos exercuit. ego vici meos.[a] Tu fregiſti bellum. ego ſuſtuli. Quanta exhortatio iuuenum fui ſenex fortis. Vtrique noſtrum praemiũ reddite. Militaui ſenex: militaui exanguis: militaui qui iam vicarium dederam. Vterque noſtrum cum rogatur, faſtidit: cum relinquitur, rogat. Quid nos ſuſpicari cogis,[b] quòd non vis in paternam domum venire? Turpe erat virum fortem, niſi à patre coacto, non recipi.

PARS ALTERA. Quid me captiuum ex libero cupis? Quid ignominiæ ſubiicis virum fortem? Quid efficis,[c] vt poſſim abdicari? Meus inquit, es filius. Quid opus eſt præmio, ſi tuus ſum?

Pater naufragus diuitis ſocer. CONTROVERSIA VI.

LEX. RAPTA RAPTORIS AVT MORTEM, AVT INDOTATAS NVPTIAS OPTET. Thema. *Diues pauperem de nuptiis filiae interpellauit tertio. Ter pauper negauit. Profectus cum filia, naufragio expulſus eſt in diuitis fundum. Appellauit illum diues de nuptiis filiae. Pauper tacuit, & fleuit. Diues nuptias fecit. Redierunt in vrbem. Vult pauper educere puellam ad magiſtratus. Diues contradicit.*

CONTRA DIVITEM. Educatur ad magiſtratus puella. quid times? Certe vxor tua eſt. Queri nec de morte poteris, ſi hãc puella maluerit. Nemo vnquã raptor ſerius periit. Vt litus agnoui, naufragus in altum nataui. Quid times, ſi exoraſti? Acceſſit ad me primum. Filiam tuam ducere volo, inquit. Non fleui. tunc enim licuit negare. Nuptias filiæ, tanquam naufragium meum fleui. Naufragus plus de litore queror. Inter naufragium quidem & nuptias, ne vna quidem nox interfuit. Differat nuptias,[a] dũ flere ſocer deſinat.[b] Putat me iam filiam commiſiſſe ſibi, cum hic necdum ſe committat vxori? Lacrymis inter verba manantibus venio: talis & in nuptiis filiae fui. Si rapta eſt, corruptionem recuſas? Si vxor eſt, cur times? Loquor vbi primum licet. Procul à conſpectu reliqueram patriam, nondum tamen poſſeſſionem diuitis prætere ieram. Subito fluctibus inhorruit mare, ac diſcordes in perniciem noſtram flauere venti. demiſſa eſt nox coelo, & tantum fulminibus dies redditur:[c] inter coelum terramque dubij pependimus. Adhuc tamen bene, Iudices, nauigauimus. naufragium maius reſtat in littore.[d] Erat in ſummis montium iugis ardua diuitis ſpecula. Illic iſte naufragiorum reliquias computabat; illic vectigal infelix, & quantum ſibi iratum redderet mare. Interrogor de nuptiis filiæ, cum adhuc pulſaret aures meas fluctus. feci quod debui; & captus & naufragus, inimico ſtuprum lacrymis negaui. Delicatus diues, qui etiam inter naufragia amare poteſt. Matrimonij celebritatem remoti angulo ruris abſcondit. ibi fecit nuptias, quo nemo niſi naufragus venit. Lacryma eſt indicium inoptatæ rei. lacrymæ pignora ſunt nolentium, & repugnantis animi vultus index. Nemo vnquam quod cupit, deflet. Lacrimæ coacti doloris intra præcordia, & intollerabilis ſilentij eruptio. Sic ille qui ſuper cinerem deflet patrimonium, odit incendium: ſic qui naufragium deflet, maria deteſtatur. Fletus humanarum neceſſitatum verecunda execratio eſt. Tuae nunc ſunt partes puella. diſcedo: &, quod prius feci, taceo. Si nupta es, habes quod optes: ſi vitiata, quod imperes.

PARS ALTERA.[e] Naufragum duo ſacratiſſima inter homines exceperunt, hoſpitium & affinitas. alterum præſtiti: alterum etiam rogaui. Oblatas conciliante fortuna nuptias, quod erat amantis, ſaepius rogaui: quod feſtinantis, nõ diſtuli. Quid hic raptoris eſt, niſi quod indotatam duxi? Erat ſocer, qui putat mihi cariorẽ futuram puellã, ſi me potuerit occidere.[f] Quid enim mihi ſupereſt? preces meae quas toties adhibui, an iſtius lacrymae quas moui? Nihil mihi inimicus obiicere poteſt præter matrimoniũ. Magnus eſt amor, qui ex miſericordia venit. Fundebamus lacrymas ex poenitentia diſſidij prioris. nec nec plura aut me proloqui, aut iſtum reſpondere paſſæ ſunt mentes gaudiis occupatæ. Nulla integritas tantum[g] ſibi, etiam explorata, confidit, vt cauſam velit dicere. Si interrogaueris filiam.[h] partem legis amputaturus es: ſi non interrogaueris, legem. Si genero vitam daturus eſſet, etiam innocentiam reliquiſſet. Quæritis, quid dum fleret, fecerit? Non negauit, & ſolebat negare. Si nollet mortem optaturus eſt? Non enim poteſt eas partes legis deſiderare,[k] quas habet.

M. ANNAEI SENECAE CONTROVERSIARVM LIBER NONVS.

AM videbar promiſſum meum impleſſe. Circumſpiciebam tamen, nunquid me præteriret. Vltro Votieni Montani mentionem intuliſtis: & velim vos ſubinde aliqua nomina mihi offerre, quibus aduocetur memoria: quæ quando ſenilis per ſe marcet, admonita, & aliquando laceſſita, facile ſe colliget. *Montanus Votienus* adeo nunquam oſtentationis declamauit cauſa, vt ne exercitatus quidem declamauerit. Rationem quærenti mihi ait: Vtram vis? honeſtam, an veram? Si honeſtam, ne male aſſueſcam. Qui declamationẽ parat, ſcribit non vt vincat, ſed vt placeat. Omnia itaq; lenocinia ita conquirit: argumentationes quia moleſtæ ſunt, & minimum habent floris, relinquit: ſententiis explicationibusque audienteis delinire contentus eſt. Cupit enim ſe approbare, non cauſam. Sequitur autem hoc vſque in forum declamatores vitium, vt neceſſaria deſerant, dum ſpecioſa ſectantur. Accedit etiã illud, quòd aduerſarios, quãuis fatuos fingũt, reſpõdẽt illis & quæ volunt & quũ volũt. Præterea nihil eſt quod errorẽ aliquo damno caſtiget: ſtultitia eorũ gratuita eſt. Vix itaque in foro futurus periculoſus ſtupor diſcuti poteſt: qui creuit, dum tutus eſt. Quid, quòd laudationibus crebris ſuſtinentur, & memoria illorum aſſueuit certis interuallis quieſcere? Cum ventum eſt in forum, & deſiit illos ad omnem geſtum plauſus excipere, aut deficiunt, aut labant. Adiice nunc, quòd ab aliis nullius interuentu excutitur. Nemo ridet, nemo ex induſtria obloquitur: familiares ſunt omnium vultus. In foro, vt nihil aliud, ipſum illos forum turbat: hoc quod vulgo narratur an verum ſit, tu melius potes ſcire. Declamatoriae virtutis *Latronem Porcium* vnicum exemplum, cum pro reo in Hiſpania Ruſtico Porcio propinquo ſuo diceret, vſq; eò eſſe confuſum, vt à ſoloeciſmo inciperet: nec ante potuiſſet confirmari, tectum ac parietes deſiderantem, quàm impetrauit vt iudicium ex foro in baſilicam transferretur. Vſque eò ingenia in ſcholaſticis exercitationibus delicate nutriuntur, vt clamorem, ſilentium, riſum, caelum denique pati neſciant. Non eſt autem vtilis exercitatio, niſi quæ operi ſimillima eſt illi ad quod exercet: itaque durior ſolet eſſe vero certamine. Gladiatores grauioribus armis diſcũt quàm pugnant: diutius illos magiſter armatos quàm aduerſarius ſuſtinet. Luctantes binos ſimul ac ternos fatigant, vt facilius ſingulis reſiſtant. Curſores quod intra exiguum ſpatiũ de velocitate eorum iudicetur, id ſaepe in exercitatione decurrunt, quod ſemel decurſuri ſunt in certamine. Multiplicatur ex induſtria labor quo condiſcimus, vt leuetur quo decernimus. In ſcholaſticis declamationibus contra euenit: omnia molliora, & ſolutiora ſunt in foro partem accipiunt, in ſchola eligunt: illic iudici blandiuntur, hic inſeruiunt: illic inter fremitum circumſonantis turbæ intendendus animus eſt, vox ad aures iudicis perferenda eſt: hic ex vultu dicentis pendent omnium vultus. Itaque velut ex vmbroſo & obſcuro prodeuntes loco, clarae lucis fulgor obcæcat: ſic iſtos à ſcholis in forum tranſeuntes, omnia tanquam noua & inuſitata perturbant: nec ante in oratorem corroborantur, quàm multis perdomiti contumeliis, puerilem animum ſcholaſticis deliciis languidum vero labore durarunt. *Lepidus*, vir egregius, & qui declamatorio non ſtudio. * *

Cimon ingratus Calliae. CONTROVERSIA I.

LEX. ADVLTERVM CVM ADVLTERA QVI DEPREHENDERIT, DVM VTRVMQVE INTERFICIAT, SINE FRAVDE SIT. INGRATI SIT ACTIO. Thema. *Miltiades peculatus damnatus, in carcere alligatus deceſsit. Cimon filius eius vt eum ſepeliret, vicarium ſe pro corpore patris dedit. ª Callias ſordide diues natus, redemit eum à Republic. & pecuniam ſoluit. eique filiam ſuam collocauit, quam ille deprehenſam in adulterio, deprecante patre occidit. Ingrati reus eſt.*

PRO CIMONE. *Albutij Sili.* Non me mouet periculum meum. ſemper nos in malis noſtris non fortunam, ſed cauſam ſpectauimus, Non dubito, quin Callias redempturus Miltiadem, ſi iam habuiſſet filiam nubilem. *Muſae* Aliud alius pati non poteſt. mihi adulterium carcer eſt. *Arellij Fuſci patris.* Nihil inquit, filiae plus poſſum dare quàm Cimonẽ

virum. quãdo mihi contingent ex eo nepotes? Ferrum à lege mihi traditum, ad vindictã pudicitiae, proiiciam? Perdidiſti pecuniã Callias, ſi tales ſoluiſti manus. Damnatus peculatus, nihil aliud heredi ſuo relinquit, quàm ſe patrẽ. *Ceſtij Pij.* Non poteſt generoſus animus cõtumeliã pati. Merito tu ex Cimone nepotes habere cõcupiſti. Quid magis in me probaſti, quàm carcerẽ? non ſum innocentior quàm pater: ne felicior quidem. Hoc vnũ intereſt inter parentis & filij fortunam, [b] quòd illius calamitatũ exitus fuit carcer, mearũ initium. Exponam vobis, quàm in neminem meorũ ingratus ſim. [c] Vnus Miltiadis cẽſus inuentus eſt Cimon filius: nec hic quidem quicquã habuit, quod dare pro patre præter ſeipſum poſſet. In Cynegyri domo ſperare nuptias poterã, in Callimachi nec verebar, ne Cynegyrus pluris ſuas æſtimaret manus. Redẽptus Cimon redemptoris felicitas eſt. *Votieni Montani.* Faciam dicat, nõ recepi beneficium. alter reddidit. Certe beneficiũ reddã, cum tam honeſtum deſideraris quàm dediſti. Ego adulteros dimittã? quid aliud facerẽ, ſi adhuc alligatas haberem manus? egit me attonitũ dolor. Non mehercule ſic exoraſſet Miltiades pater. Nihil Calliæ debeo, niſi liber ſum. Eſt vir egregius Callias, eſt miſericors. ſed vtinã tantũ aduerſus bonos. Maior iniuria eſt, ſi nũc manus Cimonis alligãtur, quàm fuit beneficium quo tũc ſolutæ ſunt. Non iſte iniquiore animo filiã amiſit, quàm ego vxorem: ſed æquiore animo impudicam pati voluit. Vis diuitias tuas abſcõdere, cũ in eos inciderint qui mẽdicitate cẽſentur? Nihil habet dom⁹ noſtra meli⁹ quod oſtẽdat, quàm paupertatem. Da pecuniam Miltiadi, qua damnationẽ luat, nocens erit: da Cimoni, qua patrẽ redimat, pius non erit. *Vibij Galli.* Nullo mihi felicior videor, quàm quòd Miltiadis pretium fui. Alligat⁹ iacebat Perſicæ potẽtiæ vindex, libertatis publicæ aſſertor. alligat⁹ iacebat crimẽ ingratae ciuitatis. Adulteram dimittam patri? adulteram, cui nõ tã glorior, quòd filius ſim Miltiadis, quàm quòd vicarius. Quid? tu poenã putas pro Miltiade alligari? Si adulterum ſolum occidero, exulandum eſt. quid faciã? nõ occidam, plus quàm præſtitiſſe exigis: pro carcere exilium. Neutrũ occidã, plus quàm præſtitiſti exigis. vnum beneficium dediſti: duo petis. Magnum vterque beneficium, dũ datis, recepiſtis. Cimon, quòd Miltiadem redemit: [d] tu, quòd Cimonem. Videbatur mihi omnis maiorum meorũ circa me turba fremere dicentium: Vbi ſunt illæ manus quæ ſoluere Miltiadem? Nõ mihi occurrit indulgentia vxoris: nõ Callias ſocer: nõ vllius aut rei, aut beneficij memoria: feci quod ſoleo, nihil aliud aſpexi quàm patrẽ. *Mentonis.* Cogita adulteros eſſe pro quib⁹ rogas, cogita qualiũ miſereri ſoleas. Turpe eſt, ab eodem dimitti & adulteros & Cimonẽ. Ego ſum, qui referre gratiam ne mortuis quidẽ deſino. Ita mihi veros habere liberos cõtingat, quod quantum ſit, Miltiades expertus eſt. *Porcij Latronis.* Ego adulteros dimittã? ardet cupiditate vindictæ animus. Has manus cõtinere nõ poſſet Miltiades, quas alligare potuit. Si in hoc ſolutus ſum, redde me carceri. Illæ Græciæ ſeruator, & Perſarũ vindex, Orientisque domitor, cui modo tã inſignẽ triumphũ fortuna de hoſte detulerat, damnatus eſt peculatus, ob hoc videlicet ipſum, vt innocẽtia eius, quæ alioquin latere potuerat, ipſa damnatione oſtenderetur. dãnatus eſt innocens. Quis in ciuitate miſericors eſt? nũc occaſio miſericordiæ venit. Miltiades redimẽdus eſt. Redemi corpus tuũ, Miltiade, ne funeri quidẽ interfuturus in quod meipſum impenderem. Miſereor accuſatoris mei, non quia perdidit filiã, ſed quia habuit. Dignus erat Callias habere tales, quales redimit. Quòd ſi me in hãc ſtuprorũ patientiam redemiſti, matrimonio carcerem præfero. Honeſtius patri alligor, quàm adultero ſoluor. Vt audiui eſſe qui pecuniã numeraret, mirat⁹ ſum fuiſſe in ciuitate noſtra quẽquam, qui Cimonẽ redimere quàm Miltiadẽ maluiſſet. Ego ne patrem quidẽ meũ, niſi innocẽs fuiſſet, redemiſſem. *Blandi.* Obiiciat licet vincula: nũquã tamẽ efficiet, vt nõ magis carcere glorier quàm matrimonio. Diuerſi ſunt hominum affectus. tu fortaſſe Callia vincula ferre non potes: ego adulterã vxorẽ. Effugiẽt ergo adulteri, tãquã alligatas Cimonis manus? *Argentarij.* Redemptũ me protinus appellare coepit de filiæ nuptiis. Statim, inquã, Callias experitur an grat⁹ ſim: habe filiam ſine Cimone. pro vna rogat, duos eripit. *Fuluij Sparſi.* Dic, nunc, Ego te carcere exemi: dũ ego reſpõdeã, Ego me carceri tradidi. Nũquã effici poterit, vt melius actũ putẽ quòd à Callia redẽptus ſum quàm quòd pro Militiade alligatus. Filia tua abſtuliſti tibi generũ Cimonẽ Ductus eſt pater meus in carcerem, etiam nũ captiuis ſuis plenũ. *Iunij Gallionis.* Beneficium, inquit, tibi dedi, quòd filiã tibi collocaui. Nũc vero Miltiade grauiorem fortunam carcere ſuſtines. Callias tecũ cõmunicare dignatus eſt. Ego me redemptũ putabã; filiae iſtius emptus ſũ. Steterunt ante oculos meos maiorũ imagines, imiſſusque e ſede ſua Miltiade, maieſtate imperatoria refulſit, & iterum meas inuocauit manus. *Iunij Baſſi.* Calliae filiã vxorẽ duxi. hanc tibi pater iniuriam feci, dum ingratus eſſe nolo. Placeas tibi licet,

& iſtas iactes diuitias: tantidem tamen redemi patrem, quanti à te redemptus ſum.

Divisio. *Latro* in has quæſtiones diuiſit: An quiſquis gratiā nō retulit, cum poſſit, ingrati teneatur. Multa, inquit, interueniūt, propter quæ non debeam facere, etiam ſi poſſum. Si non tenetur, quiſquis nō retulit gratiā, cum poſſet, an hic teneatur. Hoc in hæc diuiſit. An poſſit ob id damnari, quòd lege fecit: deinde, an facere debuerit. Nouiſſime, an ſi affectu & indignatione ablatus, nō fuit in ſua poteſtate, ignoſcendū illi ſit. Hoc nō tanquam quæſtionē, ſed, vt illi mos erat, pro tractatione aut loco. *Montanus Votienus* quæſtionem hanc adiecit: An gratiam retulerit Cimon Calliæ. Tuli, inquit, filiam tuam vxorem: filia tua Miltiadis nurus facta eſt. non putas beneficium, habere communes cū Miltiade nepotes? *Gallio* illam quæſtionem duram mouit, ſed diligenter exſecutus eſt, quæ ſolet eſſe in ingrati controuerſijs prima, an beneficium acceperit. Non erat, inquit, mihi pœna in carcere eſſe. mea voluntate illo perueneram. ita me putas libentius in cubiculo iacuiſſe? Nullus tum erat locus Athenis honeſtior, quā qui Miltiadem habuerat. Deinde & illam ſubiunxit quæſtionem, An teneatur is qui beneficiū acceperit, quod nō petiuit. Non rogaui, inquit: te. dediſti iſtud iactationi tuæ. putaſti ad gloriā tuam pertinere. ita tu non accepiſſes beneficium, ſi tibi ſoluere Miltiadem contigiſſet? *Silo Pompeius* à parte Calliæ duo beneficia dixit ſe dediſſe, quòd redemiſſet, & quòd egenti filiam collocaſſet. hoc quod ſecundum poſuit, nemo alius pro beneficio imputauit, in quo adeo nō eſt dubium an beneficium non dederit, vt dubiū ſit an acceperit. *Niger Brutidius* illas præterea quæſtiones fecit, An ſi ſua cauſa fecit hoc Callias, vt redimeret Cimonem, an ſit beneficium.[e] Beneficium enim eſt, inquit, quod totum eius cauſa præſtatur, in quē confertur [f] Vbi aliquis ex eo aut ſperat quid, aut præparat, non eſt beneficium, ſed conſilium. & diu exſecutus eſt, & argumentis & exemplis. Deinde, an ſua cauſa fecerit Callias. Voluiſti, inquit, opinionem ſordium illuſtri facto effugere. petiſti ex hoc æternam memoriam. Nō magis poterat ignotum eſſe, à quo Cimon ſolutus eſſet, quàm pro quo alligatus. Voluiſti habere generum nobilem, pium. *Hiſpo Romanus* duram quæſtionem fecit: An retulerit gratiam hoc ipſo quòd occidit. Liberaui, inquit, te dedecore ſummo. inuito tibi beneficium dedi. non eſt quòd mireris. Nam & metu non rogantem redemiſti. [g] Hoc loco commemorauit illos patres, qui filias vitiatas occiderunt, qui incluſerunt.

Color. Color & *Gallioni* & *Latroni* & *Montano* placuit, vt nihil in Calliam diceretur contumelioſe, & redemptorem, & ſocerum, & infelicem. *Ceſtius* multa in auarum & in fœneratorem, & mēſularium, & lenonem dixit, dum vult illud probare, reddidiſſe ſe beneficium, quòd talem ſocerum habere ſuſtinuiſſet. *Latro* dixit: Filiam tuam dimittam. quid adultero faciam? pro vna rogas, duos eripis. Hanc *Hybreas* aliter dixit ſententiam.*

Hæc tota diuerſa ſententia eſt à priore, etiamſi ex eadem eſt petita materia. Illa non eſt ſimilis, ſed eadem, quam dixit prior *Addeus* rhetor, ex Aſianis non proiecti nominis: deinde *Arellius Fuſcus* * Hanc ſic tractauit *Arellius Fuſcus*: Non dices me Callia ingratum: vnde redemeris, cogita Memini deinde Fuſcum cum hæc à diſcipulis ſententia ei obijceretur, non infitiari, tranſtuliſſe ſe eam in Latinum, & aiebat non commendationis ſe id, aut furti, ſed exercitationis cauſa facere. Do, inquit, operam, vt cum optimis ſententijs certem: nec illas corrumpere conor, ſed vincere. Tum deinde retulit quandam [l] Thucydidis ſententiam: δειναὶ γὰρ αἱ εὐπραξίαι συγκρύψαι, καὶ συσκιάσαι τὰ ἑκάστων ἁμαρτήματα. deinde Salluſtianā, Res ſecundæ mire ſunt vitijs obtentui. [m] cum ſit præcipua in Thucydide virtus breuitatis: hac eum Salluſtius vicit, [n] & in ſuis illum caſtris cæcidit. [o] Nam in ſentētia Græca tam breui habes, quæ ſaluo ſenſu detrahas. deme vel συγκρύψαι, vel συσκιάσαι. deme ἑκάστων. [p] conſtabit ſenſus, etiam ſi non æque comptus, æque tamen integer. At ex Salluſtij ſentētia nihil demi ſine detrimēto ſenſus poteſt. [q] T. autem Liuius tam iniquus Salluſtio fuit, [r] vt hāc ipſam ſententiam & tanquam tranſlatam, & tanquam corruptam dum transfertur, obijceret Salluſtio. Nec hoc amore Thucydidis facit, vt illū præferat: laudat, quem nō timet: & facilius putat poſſe à ſe Salluſtium vinci, ſi ante à Thucydide vincatur. *Ceſtius* colorem hunc pro Callia habuit, obiecit vltro Cimoni, quòd paſſus eſſet vxorem ſuam adulteram fieri, quòd nō cuſtodiſſet, quòd expectaſſet dum ſuperueniret pater, vt ſpectator calamitatis ſuæ fieret. Iam, inquit, etiam ſi dimiſeris, ingratus es [s] ego nō expectaueram dum rogaret. *Hiſpo Romanus* hunc colorem ſecutus eſt, & dixit adoleſcentem tumidum, & nobilitatis ſuæ cogitatione inſolentem, inuiſa habuiſſe beneficia ſua, moleſte ferentem ſocrū ſuum dici Calliam. Item omnem operam dediſſe, vt mores puellæ in vitia non tantum labi pateretur, ſed ipſe impelleret, vt haberet iuſtam dimittendi cauſſam. Nactum eam occa-

ſionem intermiſiſſe, ſed expectaſſe etiam dum ſuperueniret pater: hoc ſe cogitaſſe, Expectat me: vult mecum pares rationes facere. feciſſet, ſi non oſtendiſſet patri adulteram filiam. *Gorgonius* in hac controuerſia fœdo genere cacozeliæ vſus, dixit: Iſtud publicum adulterium eſt, ſub Miltiadis trophæis concumbere. *Dorion* cum deſcripſiſſet gloriæ ſibi fuiſſe carcerem, nunquam non ſe illam fortunam oſtentaſſe, dixit: ὅτ' εἰσῆλθεν Κλιίας, τὰς πέδας ἀπεκάλυψα. *Hybreas* dixit. *

Flaminius inter cœnam reum puniens. CONTROVERSIA II.

THEMA. [a] *Flaminius prætor inter cœnam à meretrice rogatus, quæ aiebat ſe nunquam decollari hominem vidiſſe, vnum ex damnatis occidit. Accuſatur maieſtatis.*

CONTRA FLAMINIVM. *Mentonis.* Iam etiam perituri dormiebãt. peragitur totus ordo ſupplicij, ne quid ſe meretrix negaret vidiſſe. O miſerum, ſi quis meretricem offendit. O miſeram matrem familiæ, ſi cuius formæ meretrix inuidet: nihil petenti prætor negaturus eſt. *Muſæ.* Hic eſt Flaminius qui exiturus in prouinciam, vxorem à porta dimiſit. *Argentarij.* Non obijcio luxuriam, non obijcio hiſtrionum iocos. apud vos refrixerunt. in conuiuio[b] nihil aliud quàm occiditis. Qui in carcere vixerunt, in conuiuio perierunt. *Blandi.* Feriatur in foro. omnes videant. meretrix audiat. Reliquiæ prætoris vnco trahebantur. Maieſtatem læſam dixiſſem, ſi exeunti tibi lictor à conſpectu meretricem non ſummouiſſet. *Vibij Ruſi.* Paratus erat accuſator cum commẽtarijs. aiebat, Quid ſi meretrix deſiderarit? In hoc te cum vxore non miſimus? Vt ſalua prouincia ſit optemus meretrici bonam mentem. Dedimus tibi legatum, dedimus quæſtorem, vt tu cum meretrice cœnares? meretrix vxoris loco accubuit, immo prætoris. *P. Aſprenatis.* Vni fortaſſe oſculo donauit homicidium. Etiam carnifices cœnaturi manus abluũt. *Porcij Latronis.* Ne à ſobrio quidem lictore percuſſus eſt.[c] Non inquiro in totum annum, vna nocte contentus ſum. Bibe lictor, vt fortius ferias. Ecquid intelligitis, quomodo damnatus ſit, qui ſic occiſus eſt? quid ſcio, an in cuius gratiã occiſus eſt, in eiuſdem etiam damnatus ſit? Quantum tibi perdiderat, tantum tu meretrici dediſti. Si negarer, quos teſtes haberem? quis enim in illo conuiuio fuit, cui tecum ſit credendum? Facilius eſt, vt qui meretrici multa dederit, homicidiũ neget, quàm vt qui hoc quoq; dedit, quicquam denegarit. Nunquam iſtud mulierum oculis oſtendi ſolet, aut iſta iam ſæpe vidiſſet. *Iulij Baſſi.* Inter temulentas reliquias ſumptuoſiſſimæ cœnæ, & faſtidioſos ſub ebrietate cibos, modo exciſum caput humanum fertur. Inter purgamenta & iactus cœnantium, & ſparſam in conuiuio ſcobem, humanus ſanguis euerritur. Gratulor ſorti tuæ prouinciæ, quòd deſiderante tale ſpectaculum meretrice, plenum carcerem damnatis habuiſti. Seruum ſi verberare voluiſſes, extra conuiuium abduxiſſes. *Romani Hiſponis.* Quis ferret te, ſi in triclinio tuo iudiciũ coegiſſes? Scelus eſt, in cõuiuio damnari hominem: quid occidere; ad arbitrium meretricis de reo pronũciaſti: niſi forte facilius in honorem eius decollas, quàm iudicas. *Fuluij Sparſi.* Contactam ſanguine humano menſam loquor, ſtrictas in triclinio ſecures. Quis credat iſta aut concupiſſe meretricem, aut feciſſe prætorem? Cadauer, ſecures, ſanguinem loquor. Quis inter hæc de conuiuio cogitat? Hominem, inquit, occidi, nunquam vidi. alio quàm Flaminio prætore omnia alia vidiſti? *Silonis Pompeij.* Virum nobiliſſimum, & tantis honoribus functum turpiter meretrix clemẽtem feciſſet, crudelem fecit. Nunquam vidi. adijce ſi vis. nec alio prætore videre potes. *Albutij Sili.* Si quis autem eſt, Iudices, qui deſideret, vt prætoris referam crudelitatem, quot præter hunc iugulauerit, quot innoxios damnauerit, quot carcere incluſerit: huic ego me ſatisfacturum polliceor. vno conuiuio, cum ſua prætura reum euoluã. Inſtituuntur ab iſto in prouincia epulæ, & magnifico apparatu extruitur conuiuium, diſtinguũtur

* argenteis poculis aurea. quid multa? * è carcere in conuiuium prætoris, cui ſtupenti miſero meretrix arridet. Interim virgæ promuntur,[d] & victima crudelitatis ante menſam ac deos trucidatur. Me miſerum, imperij Romani terrore luſiſti. O qui crudelitate ſuperaſti omnes tyrannos, ſoli tibi inter epulas voluptati fuit morientium gemitus. hic vltimus apparatus cœnæ fuit. In eodem triclinio video prætorem, amatorem, ſcorta, cædes, meretrix, prætori, prætor prouinciæ imperat. In conuiuio conſtituitur catenatus: qui cum languenteis prætoris iſtius aſpexit oculos, exiſtimans ipſum prætoris beneficium dimitti, gratias iſti agere, & vtriſque manibus menſam tenens: Dij, inquit, immortales tibi parem gratiam referant. Quicunque in eodem triclinio accubabat, alius vbertim demiſſo capite flebat: alius auertebat ab illa crudelitate oculos: alius ridebat, quò gatiorr eſſet meretrici. hic iſte inter varios conuiuarum vultus ſubmoueri iubet: miſerum ſtare ad præbendas ceruices immotum. Interim diſtinguitur mora

poculis.nec sobrij quidem carnificis manu,ciuis Romanus occisus est. Nõ peto,quo minus securi percutiatur: illud rogo,c legi potius quã scorto cadat. Memẽto terrorẽ imperio quæri,nõ oblectamẽta mulierculis. Quid ego nũc referam,Iudices, ludorum genera, saltationes,& illud dedecoris certamen, prætor ne se mollius moueret,an meretrix? *Capitonis.* Exsurgite nũc Bruti,Horatij, Decij,& cetera decora imperij. Vestri fasces,vestræ secures,in quantum,prò bone Iupiter,dedecus reciderunt. Istis obscœnæ puellæ iocantur. Quid si perDeos immortales nullo solemni die,populo inspectãte,in foro cõuiuium habuisses? nõ minuisses maiestatem imperij nostri?atqui,quid interest conuiuiũ in forũ, an forum in cõuiuium attrahas? Deinde descripsit,qualiter in foro decolletur. Ascendit prætor tribunal,inspectãte prouincia: noxiæ post terga ligantur manus,statim intẽto ac tristi omnium vultu,fit à præcone silentiũ:adhibẽtur deinde legitima verba: canitur ex altera parte classicum.nũquid vobis videor describere cõuiuiales iocos?Heu quàm dissimilis exitus initijs adest. Accusauit te:quis? Iudicarũt te:qui? Te prætor damnatum pronuntiauit: occidit meretrix. *Buteonis.* Vt iste cũ amica cœnaret iucundius,homo occisus est. Nunquid Iudices,vnquam pro rostris vidistis prætorem cum meretrice cœnantem? *Votieni Montani.* Qui sic cõuiuatur,quomodo irascitur? Dãnaturi iurant nihil se gratiæ, nihil precibus dare. postulo, vt in hanc legem iures. Maiestas populi Romani per omnes nationes,per omnes diffusa prouincias,in sinu meretricio iacet. Ea imperat prætori nostro,quæ prostitit:cuiꝰ osculo nemo se abstinuit,nisi qui pepercit suo. Cõuiuas tuos ipsa narra:fuere credo tribuni,fuere præfecti,fuere equites Romani:cũ ijs ergo prætor. *Cassij Seueri.* Ne de seruo quidẽ aut captiuo,omni loco aut omni genere, aut per quos libebit, aut cum quibus libebit, supplicium sumi fas est, adhibeturque ad ea magistratus ob custodiam,non lætitiam. *Triarij.* Quo crimine damnatus est? cædis. non tamen in conuiuio occiderat. Animaduerte diligenter,meretrix; ne iterum homicidium roges.

DIVISIO. *Montanus Votienus* has putabat quæstiones esse: An quod quis in magistratu peccauit, proles vindicari possit maiestatis lesæ. Reꝰ enim quòd tueri se facto nõ potest, ad ius confugit,& dicit se hac lege non teneri. Num quicquid peccauit in magistratu aliquis,maiestatem lædit?Puta aliquẽ,dum magistratus est,patrem suum occidere, veneno vxorẽ suam necare. Puto,non hac lege causam dicet,sed illis parricidij & veneficij. Vis scire,nõ à quo fiat,ad rem pertinere, sed quid fiat? priuatus potest accusari maiestatis læsæ,si quid fecit quo populi Romani maiestatem læderet. Puta amicam habet Procõsul: ideo maiestatis damnabitur? quod amplius dico, puta matronã corrupit,dum Procõsul est: adulterij causam dicet,non maiestatis. Singula,inquit,æstima quæ obijcis. si tantum amicã habuisset,nunquid accusares?quòd animaduertisset in aliquem nullo rogãte,nũquid accusari possit? Si non omne non rectè factum hac lege vindicari potest,an id quod sub auctoritate publica geritur? Nam cũ adulteriũ cõmittit, tanquam ciuis peccat, item cum veneficiũ. cum animaduertit, auctoritate publica vtitur.in eo autẽ quod sub prætextu publicę maiestatis agitur,quicquid peccatur,maiestatis actione vindicãdũ est. Dic enim mihi,si cũ animaduertere debeat,nec legitimo cultu ac more sollẽni vsus,interdiu tribunal conscenderit conuiuiali veste: si cũ classicũ canere debeat, symphoniam canere iusserit,nõ lædet maiestatem? atqui quod fecit,fœdius est. & comparauit. Deinde si potest vindicari maiestatis lege id quod procõsul, maiestatis publicæ & iuri & apparatus est, peccauit,an hoc possit. Non potest,inquit: nihil enim detractũ est populi Rom. magnitudini. Is lædit populi Rom. maiestatem,qui aliquid publico nomine facit: tanquam si legatus falsa mandata affert,sic audiũtur tanquã populus Romanus illa dederit. Imperator fœdus percussit,videtur populus Romanus percussisse, & cõtinetur inito fœdere. f nunc nec viribus quicquam populi Rom. detractum est, nec opinioni. ei imputatur,si quid fecit,nõ populo Romano. At ex te ceteros æstimãt. Nõne & ante hũc alij fuerũt, ex quibus æstimari possit? & post hunc erũt. At singulorum vitia nemo vrbibus ascribit. Attamen factũ ipsum turpe est. Et multa alia : nec ideo illis populi Romani maiestas læditur. Nemo pœne sine vitio est: ille iracũdus est,ille libidinosus est:nõ tamen si quid in aliquo est mali, eo statim maiestas læditur. Deinde ad facti ipsius æstimationẽ venit,& dixit hæc obijci,quòd meretricẽ habuit,quòd aliquẽ occidit,quòd noctu,quòd in conuiuio,quòd rogãte meretrice. *Silo Põpeius* has adiecit quæstiones: An si quod ei facere licuit fecit,nõ possit maiestatis lege accusari. Potest,inquit. hæc enim lex,quid oporteat, quærit: aliæ,quid liceat. Licet ire in lupanar. Si præcedentibus fascibus prætor deduceretur in lupanar,maiestatẽ lædet: atqui quod licet fecerit. Licet qua quis velit veste vti. Si prætor ius in veste seruili vel muliebri dixerit,violauerit maiestatẽ. Deĩde illã fecit quæ-

stionem. An ei hoc facere licuerit. Non licuit, inquit, illo loco, aut illo tempore, aut ex illa causa occidere. Quædam quæ licent, tempore & loco mutato non licent.

Color. De colore, inquit, quæritur, quo vti debeat is, qui pro Flaminio dicit. Quædam cõtrouersiæ sunt, in quibus factum defendi nõ potest, excusari potest: ex quibus est & hæc. Nõ possumus efficere vt propter hoc nõ sit reprehẽdendus: nõ speramus vt Flaminiũ iudex probet, sed vt dimittat. sic agere debemus, tanquã pro facto non emẽdato, non scelerato tamen. Itaque negabat se pro Flaminio narraturũ *Montanus*, sed quæ obijciuntur responsurum. Aiebat autem illam sententiam Rufi Vibij, colorem actionis esse bonum. *Senecio* dixit, bonum se habere animum pro reo, in quo libido omnis intra meretricem esset, crudelitas intra carcerem. Ipse Montanus illum locũ pulcerrime tractauit, quàm multa populus Rom. in suis imperatoribus tulerit: In Gurgite luxuriam, in Manlio impotẽtiam, cui nõ nocuit & filiũ & victorem occidere: in Sylla crudelitatem, in Lucullo auaritiam. In prætore, inquit, cum illi constiterit abstinẽtia, diligẽtiam excutiatis, quomodo vna nocte cœnauerit. vtrũ tamẽ, inquit, iniqui est quod obijciunt, quòd damnatus perierit meretrice postulãte, prætorem perire damnato. Colorem *Fuscus Arellius* hunc introduxit: ebriũ fuisse, nescisse quid fecerit. *Silo Pompeius* hoc colore vsus est: Non putauit ad rẽ pertinere, vbi aut quãdo periret qui perire deberet. *Triarius* ineptũ introduxit colorem: Sermo erat, inquit, in conuiuio, contẽni nimiã prætoris lenitatem: alios fuisse prætores, qui quotidie animaduerterent. huius anno nullũ esse occisum. Dixit aliquis ex conuiuis: Tu ergo nunquã iratus? dixit & mulier. Ergo iratus, quòd clemẽtia sua contemptui esset: Curabo, inquit, sciant non deesse mihi sceleratũ, quẽ videre lucem vltra non oportet. Occisus est: qui? damnatus. vbi? in prætorio. quo tempore? Est enim vllũ tempus, quo nocẽs perire non debeat? *Gallus Vibius* dixit: Meretrix orauit. timebam mehercules, ne exorasset, vt aut occideretur indẽnatus, aut damnatus viueret. Ex altera parte multa bene dicta sunt, multa corrupte: in descriptione supplicij vtiq; illi qui voluerũt omnia legitima supplicij verba in sentẽtias trahere, in vitia inciderũt: tanquã dixit *Triarius*, Summoue, audis, lictor? summoue à prætore meretricem. hoc loco nõ male adiecit, Verbera: sed vide ne virgæ tuæ pocula nostra disturbẽt. Despolia, meretrix agnoscis hoc verbum? certe prouincia agnoscit. *Silo Pompeius*, homo qui iudicio censebatur, & ipse ad hãc descriptionem accessit, minimum tamen mali fecit: ait, Animaduerte meretrix. Age lege. quicquã enim lege hic agitur? *Hispanus* dixit: Age lege tibi dicitur, Flamini: viue sine meretrice, cœna sine carnifice. *Argẽtarius* in quæ solebat schemata, attrectationẽ violentissimã fregit. Age lege: scis, inquit, quid dicat? interdiu age, in foro age. stupet lictor. idem dicit, quod meretrix tua: hoc nunquã se vidisse. *Montanus Votienus* dixit:[h] Percussurus lictor ad prætorem respexit, prætor ad meretricẽ. *Vibius Gallus* dixit: Lictori, quia bene percusserat, propinatũ est. Illud quod tanquã Latronis circũfertur, nõ esse Latronis, pro testimonio dico, & Latronem à sententia inepte tumultuosa vindico. ipse enim audiui Florum quendam auditorem Latronis dicentem, non apud Latronem: neque enim illi mos erat quemcunq; audire declamantem. declamabat ipse tantum: & aiebat se nõ esse magistrũ, sed exẽplum. Nec vlli alij contigisse suo, quàm apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, vt discipuli non audiri desiderarent: sed contẽti essent audire. Initio contumeliæ causa à deridentibus, discipuli Latronis auditores vocabãtur: deinde in vsu verbũ esse cœpit: & promiscue poni pro discipulo auditor. hoc erat nõ patiẽtiam suam, sed eloquentiã vẽdere. Vt ad Florum reuertar, ille dixit in Flaminio: Refulsit inter priuata pocula publicæ securis acies: inter temulẽtas ebriorũ reliquias humanũ euerritur caput. Nunquã Latro sic cõposuisset, vt quia publicam securim dicturus erat, diceret, priuata pocula: neque in tam mollem cõpositionem eius sententia euanuisset, neque tam incredibiles vnquã figuras compingebat, vt in ipso triclinio inter lectos & iocos & mensas percussum describeret. Ille cum in hac controuersia descripsisset atrocitatẽ supplicij adiecit: Quid exhorruistis, Iudices? meretricios lusus loquor. Et ille dixit minus notã sententiam, sed nõ minus bonã. In sociũ nostrum prætor populi Romani animaduertit, cũ priuata voce, tumultuario tribunali, ebrius fortasse; nec calciatus quidẽ, nisi si vt omnia spectaret meretrix, diligenter exegit.[i] *Rufus Vibius* erat, qui antiquo genere diceret. belle cessit illi sententia sordidioris notæ. Prætor ad occidendum hominem soleas poposcit. Alteram eiusdem generis, sed non eiusdem successus sententiam, cum deplorasset condicionem violatam maiestatis, consuetudinem maiorũ descripsisset, qua semper voluissent ad supplicium aduocari, sententiam dixit: At nunc à prætore lege actũ est ad lucernam. *Pollio* tamen *Asinius* aiebat hanc se sentẽtiam recipere.[i] *T. Liuius* de oratoribus, qui

verba antiqua & ſordida conſectantur, & orationis obſcuritatem ſeueritatẽ putant, aiebat Miltiadem rhetorem eleganter dixiſſe.* tamen in ijs etiam ſi minus eſt inſaniæ, minus ſpei eſt. Illi qui tument, & abundantia laborant: plus habent furoris, ſed plus etiam corporis. Semper autem ad ſanitatem procliuius eſt, quod poteſt detractione curari. illi ſuccurri non poteſt, qui ſimul & inſanit & deficit. Sed ne hoc genus protegere videar, in Flaminio tumidiſſime dixit [k] *Murrhedius*: Prætorem noſtrum in illa ferali cœna ſaginatum meretrici, ſinu excitabitis occiſuri. Et illud tetracolon: Seruiebat forum cubiculo, prætor meretrici, carcer conuiuio, dies nocti. Nouiſſima pars ſine ſenſu dicta eſt, [l] vt impleretur circuitus: quem enim ſenſum habet, Seruiebat dies nocti? Hanc ideo ſentẽtiam retuli, quia & in tricolis, & in omnibus huius generis ſententijs curamus vt numerus cõſtet, non curamus vt ſenſus. Omnia autem genera corruptarum quoque ſententiarum de induſtria pono: quia faciliųs quid imitandum, & quid vitandum ſit, docemur exemplo: & certe illud genus cacozeliæ eſt, quod amaritudine verborum quaſi aggrauatur. Iam res petit, vt in hac cõtrouerſia referamus, id quod *Licinius Nepos* dixit: Reus damnatus eſt legi, perijt fornici. & illud quod *Senianus* dixit, habet ſui generis inſaniam, cum diceret, nocte non debere ſumi ſupplicium, poſt longam deſcriptionem, cum nũc demum ne victimæ quidem occiduntur. Et ad hanc controuerſiam Græci appoſuerunt manum. dixit in hac *Nicetes*,* *Euctemon dixit*:* *Glaucippus Cappadox* cum cœnam luxurioſam deſcripſiſſet, indignam maieſtate prætoris, adiecit, διηγήσομαι ὑμῖν χειμονκῶμον* * Hoc idem elegantius dixit *Addæus*, cum deſcripſiſſet cœnam nocturnam: ὡς ἐρωτικὸς ὁ κῶμος. *Nicetes* dixit: οὐδὲ ποτε τεθέαμαι ἀναιρούμενον. *Artemon* eodem loco aliam dixit ſententiam: οὐδέποτε τεθέαμαι ἀναιρούμενον γυναῖον. *Glycon dixit*.*

Expoſitum repetens è duobus. CONTROVERSIA III.

LEX. PER VIM METVMQVE GESTA, NE SINT RATA. Alia.[a] PACTA CONVENTA LEGIBVS FACTA, RATA SINT. Alia.[b] EXPOSITVM QVI AGNOVERIT, SOLVTIS ALIMENTIS RECIPIAT. Thema. *Quidam duos expoſitos ſuſtulit, educauit. quærenti patri naturali pollicitus eſt ſe indicaturum vbi eſſent, ſi ſibi alterum ex illis dediſſet. pactum interpoſitum eſt. reddit illi duos. repetit vnum.*

PRO PATRE. *Arellij Fuſci patris*. Æquum eſt, vt [c] cum alienis diuidamus liberos, quos non diuidimus cum matribus? ſi alterum non abſtuleris, vtrumque habetis, quid faciam? vtrumque genui, vtrumque deſideraui, pro vtroque pactus ſum. *Albutij Sili*.[d] Vna nati ſunt, vna expoſiti, vna educati, redditi potiſſimum diſtrahuntur. diſtraxit illos fortuna aliquando à parentibus, nunquam ab ipſis. Miſeremini, Iudices, grauis inuidia eſt. *Iunij Gallionis*. Duos expoſui: quia alterum eligere nõ poteram. periclitor ne qui cum duobus liberis in iudicium veni, ſine vllo reuertar. Nam quem perdam, eligere non poſſum. cauſa pacti mei fuit, vt haberem filios: conſummatio, vt perderem. pro filijs tibi debeo, non filios. Pete quantum vis pro diſciplinis, imputa quantum vis pro alimẽtis: licet plus petas, dum ne minus reddas. Maiores noſtri viderunt, quàm effuſa eſſet indulgentia pro ſuis timentium, quàm parata quicquid poſceretur dare. Itaque pro patre lex. non cum educatore pacta eſt. Non potui obligari de eis, qui in mea poteſtate non erant. ſi vis, ex æquo diuidamus: at habeatur vtriuſque ratio: habeam ego tamdiu duos, quamdiu tu habuiſti. Nolite timere pueri. non diducam vos. aut vtrumque habebo, aut neutrum. in auctione fratres quamuis hoſtilis haſta nõ diuidit. Plus quiddam eſt geminos eſſe, quàm fratres. perdit vterque gratiam ſuam, niſi cum altero eſt. *Fullij Sparſi*. Ignoſcere mihi aduerſarius debet, meos retinenti; cum ipſe alienos cõcupiſcat. repetit quod adhuc habuit, retineo quod modo agnoui. Agnitio diuidet, quos iunxit etiam expoſitio? *Cornelij Hiſpani*. Dic vter obſequentior ſit, vter indulgentior. vterque, inquis. Miraris, ſi iam meos diuidere non poſſum? omnia pro filio paciſcor, præter filium. *Votieni Montani*. Ego verò ne patrocinium quidem habeo. ſi tam facile filios remitto, libenter expoſui. Reddere iſtud eſt liberos, an eripere? Vtroque modo perdendi erant, vel paciſcẽti, vel neganti.[e] pactus ſum flens tremenſque tanquam cum exponerem. *Ceſtij Pij*. Ne diuiderem filios, vna expoſui. Iſte quoque duos ſuſtulit, qui tantum vno contentus eſt. Iterum cogor exponere.

ALTERA PARS. *Iunij Gallionis* contra. Expeditæ partes veſtræ ſunt, [f] vtrumque ex hoc iudicio poteſtis patrem dimittere. *Mentonis*. Iſte aſſueuit carere liberis: ego etiã ſi vnum accipiam, neceſſe eſt torquear. duobus aſſueui. Quid vnquam commiſi? & habes domi quos de me interroges. nihil vnquam ſine illis feci, niſi indicium. Vim vocas, quæ te patrem fecit? ſine herede manere me, qui paulo ante habui filios duos tales, vt ex illis vnus

quilibet ſatis ſit. *Pompeij Silonis.* Videte quàm modeſte agam, ego ſuſtuli, ego educaui, ego reddidi: iſte eligat. *Vibij Rufi.* Salui ſunt, inquam, liberi tui. poſt hãc vim meam iſte me oſculatus eſt. *Paßieni.* Cedo mihi tabulas teſtamenti, plures in teſtamento habeo quàm in pacto: hoc teſtamentum delere non cogito. ſi meos filios heredes facere non poſſum, tuos faciam: preces meas ad filios transferam. hoc enim nomen licebit, puto, mihi vſurpare, dum litigo. *Arellij Fuſci patris.* Fertis hoc optimi iuuenes? ego vos expoſitos ſuſtuli, ego educaui, ego ægrotantibus aſſedi: ſenem me feciſtis, & relinquitis? *Argentarius.* In iſta vi duos filios perdidi.

Divisio. *Latro* ſic diuiſit: In re vis aut neceſſitas ſit. Nulla, inquit, vis eſt: arma lex & vincula, & vltimum periculum complectitur: quorum nihil fuit in tua perſona. Illic, ait, vis eſt & neceſſitas, vbi velim nolim ſuccumbẽdum eſt. mihi erat neceſſe: nõ enim poterã habere alterũ filium, niſi alterum promiſiſſem. Reſpondetur. Primum non eſt vis, vbi aliquid expediendæ rei cauſa patiẽdum eſt, ſed ratio tanquã, Quia non poſſum domum habere, niſi hanc emero. Nulla alia venalis eſt. hanc occaſionem videt vẽditor, & premit non tamen hãc emptionẽ reſcindes: alioquin in infinitũ calumnia excedet. Dicet alius: Neceſſe mihi erat. tibi neceſſe? quare? primũ etiãnum carere poteras. deinde & alia via poteras inuenire, ſperare aliũ indicem. An aliter inuenire non poteras? ergo hoc tibi plus præſtiti. An ſi eſt in re vis & neceſſitas, ita tamẽ reſcindãtur quæ per vim & neceſſitatem geſta ſunt, ſi vis & neceſſitas à paciſcẽte adhibita eſt. Nihil, inquit, mea, an tu cogaris, ſi non à me cogeris. meam culpam oportet eſſe, vt mea pœna ſit. Non, inquit. neque enim lex adhibenti vim iraſcitur, ſed paſſo ſuccurrit: & iniquum illi videtur, id ratũ eſſe, quod aliquis non quia voluit, pactus eſt, ſed quia coactus eſt. nihil autem refert per quem illi neceſſe fuit. iniquum enim quod reſcinditur facit fortuna eius qui paſſus eſt, nõ perſona facientis. Deinde an ab hoc vis admota ſit. Tu, inquit. mihi vim admouiſti, qui non aliter indicabas, quam ſi pactus eſſem. Non eſt, inquit, admouere vim, aliquid cum certa condicione promittere. ſi qua vis eſt, à te tibi adhibita eſt, quod & ſponte & ad exonerandum ſe veniſſet, vt tantum patri redderet, quantum educatori ſuperfuiſſet.

Color. Pro educatore *Gallio* hunc colorem ſecutus eſt, ſe miſericordia motum. Cum viderẽ, inquit, orbũ ſine herede eſſe, dixit modo ipſe qui auidus eſt: Poſſumus duo patres eſſe. & dixit illam amabilẽ ſententiam: Da itaq; nunc pœnas miſericors. *Montanus Votienus* ſic cœpit: Si quis me vidit, Iudices, modo duorum liberorum patrem, nũc ſolitudine periclitantem, certũ habeo, dicit crudelem indicem. Et ſummiſſe cum aduerſario egit: rogauit, vt altero contentus eſſet. Et illã ſumpſit cõtradictionem: Neſcio, inquit, vtrũ, & dixit: Mihi crede, qui illos optime noui: vtrum vis elige. ideo ſic pactus ſum, quia nihil intererat. *Hiſpo Romanus* erat natura, qui aſperiorẽ dicendi viam ſequeretur. Itaq; hoc colore egit, vt inueheretur tanquam in malum patrem, & diceret, crudeliter exponentem: perfide recuperantem. In hoc, inquit, repetit, nõ quia habere vult, ſed quia eripere. iraſcitur mihi quòd duos educaui, quòd indicaui. Et cum deſcripſiſſet ſæuitiam exponentis, adiecit: Etiamnum mihi videtur eiuſdem animi, eiuſdem duritiæ: quia nihil putat ſe debere ei, qui liberos ſuos educauit. Dur⁹ eſt pater, crudelis eſt. nolite credere ex illa feritate tam ſubitam mutationem. Sinite me in vno filio experiri. Dixerat in hac controuerſia illam quæſtionem, qua dicebat ſe nequaquam vim adhibuiſſe: Quid ergo? quis adhibuit vim? tu tibi. Non eſt quod dicas, Quis ſibi ipſi vim adhibet? ſolet fieri. ecce ego ipſe mihi nocui. & illud dixit: Placet mihi in irritum reuocari quæ geſta ſunt. dono quòd indicauerim. *Argentarius* dixit ex altera parte, miſeriorem ſe nunc eſſe, quàm cum ignoraret ſuos. & cum tormenta patrij animi deſcripſiſſet, ait: Etiam nunc paciſci volo. quid do, vt liberos meos recipiam? quid do, ne agnouerim? Indignabatur *Ceſtius*, detorqueri ab illo totiens. & mutari ſententias ſuas: Quid putatis, aiebat, Argentarium eſſe? Ceſtij ſimius eſt. Solebat & Græce dicere, πίθηκος μου. Fuerat enim Argentarius Ceſtij auditor, & erat imitator. Aiebat inuicem: Quid putatis eſſe Ceſtium, niſi Ceſtij cinerem? & ſic ſolebat iurare: Per manes præceptoris mei Ceſtij: cum Ceſtius viueret. Omnibus autem inſiſtebat veſtigijs Ceſtij: æque ex tempore dicebat, æque contumelioſe, multa interponebat: illud tamen optima fide præſtitit, cum vterque Græcus eſſet, vt numquam Græce declamaret: illos ſemper admiraretur, qui non fuerunt contenti vnius linguæ eloquentia. cum Latine declamauerant, toga poſita, ſumpto pallio, quaſi perſona mutata, redibant, & Græce declamabant: ex quibus fuit *Sabinus Clodius*, in quem vno die & Græce & Latine declamantem multa vrbane dicta ſunt. g Dixit Haterius quibuſdam quærentibus, puſillas mercedes eum accepiſſe, cum duas res doce-

ret, nunquam magnas mercedes accepisse eos, qui Hermeneumata docerent.[b] *Maecenas* dixit: Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη. *Caßius Seuerus* venustißimam rem ex omnibus. qui ab auditione eius cũ rediret, interrogatus quomodo dixisset. respondit: Male καὶ κακῶς. *Glycon* dixit: ἂν ἀμφοτέρους μοὶ μὴ ἀποδῷς, ἀπολέσεις αὐτῶν τὸ δίδυμον. *Gallio* autem elegantissime dixit à parte patris, cum in vltima parte testamenti figuram tractaret: Quando ego mortuus ero, tunc mihi heres sit: vis interrogem, vter? *Triarius* dixit à parte educatoris: Ergo ego tollere potui, educare potui, tacere non potui?

A filio in arce pulsatus. CONTROVERSIA IIII.

LEX. QVI PATREM PVLSAVERIT, MANVS EI PRAECIDANTVR. Thema. *Tyrannus patrem in arcem cum duobus filiis accersiit. imperauit adolescentibus, vt patrem caederent. Alter ex his præcipitauit se, alter caecidit. Postea in amicitiam tyranni acceptus, occiso tyranno, præmium accepit. Reus fit caesi patris.*[a] *Petuntur manus eius. defendit pater.*

PRO FILIO. *Cestij Pij.* Felicior essem, si plures reos defenderem. *Triarij* Hæc vulnera quæ in ore videtis meo, postea feci quàm dimissus sum. *Iunij Gallionis.* Gratias ago filio, quòd me nõ reliquit solum tyranno. quòd manu illius vsus sum, ego iussi. itaque crimini meo assum. Amicus, inquit, tyranni fuit, age, hoc tãtũ filius meus in arce simulauit? Procumbo ad genua vestra, Iudices, ille contumax, qui cum vapularẽ, nõ rogaui. *Musae.* Occisus est tyrannus. à quo putatis, nisi ab eo qui patrẽ pulsare non poterat? præcidetis tyrãnicidæ manus. quid hoc est? integer tyrannus iacet. præciduntur tyrannicidæ manus, patri præcidite, ne vindicẽ filium, propter quẽ ne à tyrãno quidem impune vapulaui. Postquam occupauit arcẽ, secuti sunt illũ homicidae, secuti venefici, secuti quisquis pulsare patrem poterat. necesse fuit patrem caedere, tam hercules quàm necesse fuit spoliare tẽpla, virgines rapere. Aiebã: Fili, fortius feri. tyrãnus spectat. Si talis erat filius meus, qualẽ describitis, nescio, cui magis expedierit tyrannũ viuere. O quãtũ istis debemus manibus, per quas iam nihil necesse est. Occidit tyrannũ. sic huius iratae manus feriunt. Cũ occideret tyrannum, sic aiebat: Pater interficit, pater te ferit. sic feriunt qui volunt. Tecũ fili inconsideratae pietatis queror. Validius patrẽ caecidisti quàm iussit tyrãnus iratus. iacẽti ipsas cadaueris manus in me ingessi. *Fuluij Sparsi.* Tales fuerũt, ex quibus posset alter cõtemnere tyrannũ, alter occidere. *Iulij Baßi.* Compressas filij manus in os meum impegi, caedentem consolatus sum. *Porcij Latronis.* Cæde, inquit, patrem, dũ ego negligens sum: præcipitauit se ex arce filius. hoc non est patri parcere, sed sibi. Dura fili, ad tyrannũ tibi per patrem eundum est. Tenẽt ecce cruentũ tyranni caput. nunc illas præcidite. *Blandi.* Vt vidi tyrannicidam ex arce descendentẽ, nihil prius quàm manus osculatus sum. *Pompeij Silonis* Vtrum ex filiis meis probatis? alter se occidit, alter tyrannũ. nemo ius habet in istas manus. meae sunt istæ. Etiã cum tyranno seruirẽt, mihi paruerunt. ita mihi superstite filio mori liceat, vt ego illũ qui mori maluit, parricidam vocaui. *Arellij Fusci patris.* Rogo vos per securitatem publicam, per modo restitutæ libertatis lætitiã, per cõiuges liberosque vestros. nemo tam suppliciter audiuit me rogantẽ, cũ vapularem. Quàm languidæ caedentis erant manus. non putares illas tyrãnicidiũ posse facere: istæ mihi salutares porrexerũt cibos, istæ potiones; nunquàm tamen indulgentiores sensi manus, quàm cũ me caederent *Votieni Montani.* Pereant, inquit, potius. qui sunt, qui tã fortiter loquãtur? Vix inuentus est, qui tyrannũ occideret. Fili fortius, inquam, feri, ne nos colludere tyrãnus intelligat. suspẽsas leuiter admouebat manus. filius simulabat ictus, pater gemitus. Si qua est fides, iratus filium extuli, quòd me nõ caeciderat. Necessitas magnũ humanæ infelicitatis patrocinium est.[b] Hæc excusat Saguntinos, quamuis nõ cæciderint patres, sed occiderint: hæc excusat Romanos, quos ad seruilem dilectũ Cannensis ruina compulit, quæ quicquid coegit, defendit. Ille quoq; mihi pepercisset, si vnicus fuisset: Ille me fratri relinquebat, hic tyrãno. Etiãnũ, inquit, in facie tua vulnera apparẽt. Fili: nocet tibi, quòd tam cito occidisti tyrannũ. *Mentonis.* Quæritis, quis hæc fecit vulnera? Ille cuius cæcidit me in funere manus. Ita mihi libero & viuere contingat & mori, ita oculos meos filij manus operiant, vt ego inter liberos meos fortior steti.

EX ALTERA PARTE. *Arellij Fusci patris.* Tandiu caecidit patrem, donec placeret tyranno satelles. quid? Tu tyrannicidiũ facere nõ potes, nisi in parricidio exercueris man⁹? Pater, inquit, adest. malo. non enim tantũ patrẽ, etiam patronũ cæcidisti, *Iulij Baßi.* Quoniam eo scelerum peruentũ est, vt parricidæ pater adsit, nõ istius aduocationi adsum. defendit quamuis nocentẽ. Ecquid agnoscitis indulgẽtiam illius: Frater qui maluit perire

quàm patrem cædere, infelix causam suã cũ fratre iungebat. exclamat iste: Nihil illi mãdaui ego tibi & pro illo satisfaciam· Vt validius, inquit, cæderet: Pro Rep. inquit, feci. Vis tu pudorem habere, nec imputare Reip. idẽ quod tyranno? Pater, inquit, mihi adest. At mehercules frater non adesset. Habuisti, quod tyranno iactares. frater maluit mori. quisquis cædendus erat, isti tradebatur. Tyrãnũ, inquit, occidi. at patrẽ quãtulominus quàm occidisti. *Pompeij Silonis.* Gaudeo in subselliis istius esse patrẽ. quomodo enim aliter efficere potuissẽ, vt vulnera eius videretis? Non multũ refert mea, vbi sit. ab hac parte crimẽ obiicitur, ab illa ostenditur. Grauior testis esse solet, qui à reo surgit. Talis prorsus pater, quẽ nemo alius posset caedere, nisi amicus esse posset tyranni. Frater periit, ne parricidiũ aut faceret, aut videret. In illa præcipitia non minus, inquã, fratrẽ fugit quàm tyrãnum. *Cornelij Hispani.* Descendebat cruẽtus pater, vexato laceratoque corpore vix agnoscẽd⁹. putares duos fuisse qui caecidissent. fecit quod debebat. qui patrẽ caeciderat, amicũ occidit. *Cestij Pij.* Ego, inquit, caesus sum. poenam remitto. Mirarer, nisi pro tam bono patre fuisset, qui mori vellet. Dign⁹ est quem inuitum vindicetis. Itane apud vos tantũ crudeles patres vindicãtur? Pater, inquit, iussit. ergo frater tu⁹ impius fuit, qui patri nõ paruit. Si quando lente parebant satellites, aiebat tyrannus: Nõ spectatis quemadmodũ patrem caeciderit. QVI PATREM CAECIDERIT, MANVS EIVS PRAECIDANTVR. haec legem moriens laudauit tyrannus. Nouissime inter filium & patrem tyrannus intercessit. [a] An nõ quisquis patrẽ caeciderit, puniatur. In lege, inquit, nihil excipitur: sed multa quamuis nõ excipiãtur, intelligũtur. Et scriptum legis augustũ est, interpretatio diffusa est: quaedam vero tam manifesta sunt, vt nullam cautionẽ desiderent. [d] Quid legis interest, excipere, ne fraudi sit ei qui per insaniam patrem pulsauit: cũ illi nõ supplicio, sed remedio opus sit? Quid opus est caueri, lege, ne puniatur infans, si pulsauerit patrem: quid opus est caueri, ne puniatur, si quis aut patrem sopitum, aut subita corporis grauitate collapsum excitauit: cum illa non iniuria, sed medicina fuerit? Nondum de propria, sed de communi causa loquor. Si officiose quis caecidit patrem, non pulsauit, puniri debet?

DIVISIO. Hanc quæstionem in partes plureis diuisit, An tutus sit qui tyranno iubẽte fecit. Cogitate quàm multa tyrannus exegerit. Pro publica innocẽtia est, nõ licere hoc quoq; tyrannis, vt nos faciant nocentes. Tyranno iubẽte fecit. miserior fuit ipso vapulãte. Nõ est impudica quae arcessita fuit à tyrãno. nõ dicitur sacrilegus, qui deorũ immortaliũ dona manibus suis tulit ad tyrannũ, aut qui funestas tyrãni imagines inter effigies deorũ immortalium consecrauit. An tutus sit, qui patre iubente fecit. Non caecidit, sed paruit. & illud dixit in narrationibus: Stabat cõtumaci frater vultu, intellexit non posse cogi à tyranno. An tutus sit, qui pro patria facit. An hic pro patria fecerit. Item, an illo iã tempore cogitationem tyrannicidij habuerit, & hoc animo caeciderit, vt aditũ faceret sibi ad amicitiam tyranni. *Montanus* & illam quæstionem vltimã fecit: An etiam si quid peccatũ est, tanto merito redemptum sit. *Gallio* illam quæstionem primã fecit: An vltio caesi patris, nullius sit nisi patris. Inuitũ, inquit, me nemo vindicaret, si à quolibet alieno caesus essem, & nollẽ agere iniuriarum: [e] nemo nomine meo ageret. atqui nihil interest: poena maior est ei⁹ qui caecidit, ius idem eius qui caesus est. Cõtra ait omnibus actionẽ dari: nõ enim priuatam esse iniuriam, sed publicã: itaque nec taxatione defungi damnatum: aut iniuriarum poena, sed manus pendere: ad omnes patres pertinere hoc exemplũ ad omnes filios: & ad ipsam Remp. tales esse qui fiant tyrãni, certe qui tyrannorũ amici. Et vltimas has fecit quæstiones: An si pio animo fecit, non teneatur: An bono animo fecerit. Et in illa quæstione Latronis. An tutus est qui patre volente fecerit. Nũc, inquit, fingis in filij patrociniũ, sed tũc noluisti. Et adiecit: Ne dixeris idẽ voluisse patrem quod tyrannũ. Quæritis, vtri paruerit? Tyrãnus illũ amauit, tãquã sibi paruisset. Pater, inquit, voluit. ita tu non tyranno tantum, sed patri dignus parricidio visus es: Cum descripsisset impium in patrem, adiecit: Tyrannum quoque tunc cum amare deberes, occidisti.

COLOR. *Montanus* partem accusatoris declamauit, & hoc colore vsus est: Indulgentissimum fuisse in filios patrem: nimiã pietatem eius fuisse notã tyranno. Itaque illũ qui quaereret pudicis dolorẽ ex impudicitia, cõtumacib⁹ ex seruitute, piissimo patri tormẽtũ quæsisse ex filiorũ impietate: & induxit illum animose loquentem, qui iussus est prior patrẽ caedere. Quid si nõ caecidero, inquit, quid facturus es? torquebis? occides? plus est quòd imperas, quàm quod minaris. Certamẽ erat in vno homine, vtrũ plus posset natura, an tyrannus. Cæde, inquit: non cædo, verbera: nõ ferio. Hæc fratre audiente. Et illud dixit, cum promitteret amicitiam tyrãnus: Magis præmiũ extimui tyranni, quàm imperium. Et cum descripsisset cicatrices patris: Et forma est adhuc faciei, dixit, ab vtroq; cæ-

ſum putes. *Montanus* tamen aiebat,nihil poſſe melius dici. Ex hac parte tyrãnus iubet, ex altera lex vetat.morieris,ſi caecideris:morere,ne cædas. *Ceſtius* dixit:Tyrãnus imperat vt patrem caedas non eſt nouum:noluiſti facere. Laudaturũ me putas?ego vero nõ laudo alterius iſta gloria eſt tu fratrem imitatus es. *Argentarius* dixit. Tu patrem cæcidiſti,cũ & legem noſſes,& fratrem.*Montanus* dixit: Parricida eſſe voluiſti:violaſti patris corpus, fratris beneficium. Ab altera,hoc colore omnes.declamauerunt tanquã patre iubente feciſſet. *Triarius* dixit:In filij mei manus incurri.*Baſſus Iulius*.Ego me filij mei manibus caecidi. *Haterius* dixit:Ago gratias tyrranno, quòd alterũ filiũ meũ cuſtodiri iuſſit, ne mori poſſet.*Ceſtius* ait in narratione:Tyrãnus iubet caedere,expoſita tormẽta ſunt: quid faciat?moriatur,inquis,hoc dicis:ne cædat patrẽ,occidat. *Fuſcus Arellius* dixit: Complecti volo iſtas manus,optime de me etiã ante tyrãnicidiũ meritas.*Gallio* dixit:Viderit quantum tibi ſe putet debere Reſpub. ego plus me quàm illã debere tibi iudico.difficilius eſt quod me iubẽte feciſti.*Montanus Votienus* dixit in narratione: Si perſeueras fili, fratrẽ ſequar.Videris vtrum patrem caedere malis, an occidere. Hãc controuerſiã & ab *Iulio Sabino* bene declamari memini, cũ deſcriberet tyrannũ occiſum, & cum ingenti gloria ex arce deductum.O te parricidam:niſi poſt tyrrannicidiũ quoq; intelligis, quanto melius frater tuus perierit,quàm tu occideris.Illud nõ probaui, quòd multa in te ſeuera tẽtanit ſalſe dicere. Erat autẽ vrbaniſſimus homo,vt vobis ſaepe.narraui, vt quicquid illi in eloquentia deerat,vrbanitate penſaret. Meminimus cum illũ Syriacus Vallius,homo diſertus,accuſaret,& videret Latinum Calumniam teſtem circa coronã iudicij obſeruari, & totiens occurrere euntiSyriaco,& quærere quid haberet ſpei:deinde poſt iudicium,cũ Syriacus gratias illi ageret,quòd tãtam curam ſui egiſſet:At mehercules,inquit,timebã, ne vno rhetore plus haberemus. & teſtis productus cum interrogatus eſſet an accepiſſet à patre ſeſtertia?dixit quot accepiſſet:an haberet?negauit.Deinde interrogatus, an Calũniam haberet?Ipſe,inquit,negligẽtiã meam noſti;an habeam, neſcio: accepiſſe me ſcio. & in Domitium nobiliſſimũ virum in conſulatu cum thermas proſpicientes viam ſacrã aedificaſſet,coepiſſet deinde rhetores circumire,& declamare:Ego,inquit,ſciebã hoc te futurũ,& matri tuae quærenti de tua deſidia dixerã: πρῶτον κολυμβᾶν δεύτερον δὲ γράμματα. Duas eius vrbanas res præterire nõ poſſum,[f]Secutus erat in prouinciam Cretam Oppium Flamam Proconſulem.Græci coeperunt in theatro poſtulare,vt Sabinus maximũ magiſtratum gereret. Mos autem eſt,barbã capillumque magiſtratui Cretẽſiũ ſummittere.Surrexit Sabinus,& ſilentitũ fecit,deinde ait: Hunc magiſtratũ ego Romæ bis geſſi.bis cauſam dixerat.Græci nõ bene intellexerunt,[g] ſed bene precati Cæſari petebãt, vt honorem Sabinus & tertio gereret.Poſtea deinde offendit illos tota comitũ cohors:oppreſſi ſunt in templo,ab omni multitudine,quæ poſtulabat,vt Romã Sabinus cũ Turdo proficiſceretur.Erat inter infames maxime & inuiſos homines Turdus.Cũ Turdus promitteret iturum ſe,vt inde poſſet exire,Sabinus ſilentio facto,ait:Ego ad Cæſarẽ nõ ſum iturus cũ mattea.Poſtea hoc Sabino cũ cauſam diceret,obiectũ eſt. Multa illum diſerte dixiſſe memini.Cũ introductus eſſet ex carcere in ſenatũ,poſtulaturus vt diaria acciperet,tũc dixit de fame queſtus : Nihil oneroſũ à vobis peto.ſed vt me aut mori velitis, aut viuere. atque illud dixit:Nolite, inquit, ſuperbe audire hominem calamitoſum.

Saepe qui misereri potuit, miſericordiam rogat.

Et cum dixiſſet Senianus locupletes in carcere eſſe:Homo,inquit,adhuc indemnatus, vt poſſim viuere,parricidas panem rogo.Cũ mouiſſet homines& flebili oratione& diſerta rediit tamen ad ſales:[h] rogauit vt in Lautumias trãsferretur: Nõ eſt,inquit, quenquã veſtrum decipiat nomẽ ipſum Lautumiæ,illa animo meo lauta res eſt. Hoc retuli, vt & ipſum hominem ex aliqua parte noſſetis:& illud ſciretis, quàm difficile ſit, naturã ſuã effugere.Quomodo poſſet ab illo obtineri,ne in declamationibus iocaretur,qui iocabatur in miſeriis ac periculis ſuis:in quibus iocari cũ nõ debuiſſe,quis neſcit?potuiſſe, quis credit?*Murrhedius* nõ degenerauit in hac controuerſia,nam colorẽ ſtultiſſimũ induxit.Voluit,inquit,& hic fratris ſequi exemplũ.dum retineo,dum luctor,viſus eſt patrem cæcidiſſe.Vnũ ex his quos audiui declamantes,ſcio *Mentonem* vſum nõ patrono patre,ſed aduocato. ipſum tyrannicidã induxit dicentẽ, & colore vſus eſt:Nõ iuſſum ſe à patre,quia aiebat incredibile omnibus videri,patrem coram tyrãno caedi ſe iuſſiſſe: ſed initum eſſe tyrannicidæ conſilium,vt per hoc ad imicitiam perueniret, per amicitiam ad tyrannicidiũ.Hæc eius ſentẽtia laudata eſt,cum deſcriberet ſe patri manus afferentem : Nihil in toto tyrannicidio difficilius feci.Illud dixit: Iam tum factũ eſſet tyrannicidiũ, ſi me frater non reliquiſſet.Et illud dixit:Vos ego tũc reſpexi templa,leges,Reſp.nam ſi me tantũ

* ſpectaſſem, facile tyrannum effugiſſem, illa, qua frater effugerat.

Priuignus ab auo raptus nouercae. CONTROVERSIA V.

LEX. DE VI SIT ACTIO. Thema. *Quidam duos filios ſub nouerca amiſit, dubiis cruditatis & veneni ſignis. Tertium filium maternus auus rapuit, qui ad viſendos nepotes aegros non fuerat admiſſus. quærenti patri per præconem, dixit apud ſe eſſe. accuſatur de vi.*

Iunij Gallionis. Violentus & impotens ſenex hominem liberum ſinu meo rapui. quod ſeruare tibi difficile eſt, auo dona. Quotiês miſerũ me puer audies? à nouerca quis es fugitiue reductus es. Habui filiã, quamuis iſte vnus filius ſuperſit, foecundã. Quàm indulgêter puerperia diuiſit. natus eſt filius dixit, Filius hic meus eſt. natus eſt alter: dixit, Hic matris eſt. natus eſt tertius: dixit, Hic aui eſt. Cum quæreret filiũ, erant qui ſuaderẽt & dicerent: Tace, meruit excludi. *Ceſtij Pij.* Quã cauſam rapiendi habebat impotens ſenex? nũquid fratres eius occideram? Ignoſcite mihi, ſi tantũ, filiæ meæ mandata narro. hãc ſolam ex meis morientem vidi. habui filiam: de omnibus meis, HABVI, dicendum. Habitu vagabatur lugubri, ſordidaque prætexta: omnes illius miſerebantur, quoſdam etiã dicenteis audiui. Quid? iſte puer matrem non habet? patrẽ nõ habet? auum nõ habet? *Arellij Fuſci patris* Tres filios filiae meae debes, vnũ mihi: ſine apud me nutriatur. Quid times? ne nõ admittare, cum veneris? expoſuiſſe hactenus iuuet. Iam nũc fortuna, aut nouerca narrãda eſt. vt vidit me, hæſit complexibus meis, puerum oſculabar miſer, interrogabã de fratribus: dum interrogo. dum fleo, perueneram domum. Rogo ne hoc cauſam meã peiorẽ fecerit, quòd ille quẽ rapui, vnicus erat. *Votieni Montani.* Mittis præconẽ. adiice illi omnia inſignia. HIC PVER MATREM PERDIDIT, FRATRES AMISIT, NOVERCAM HABET. Affirmo tibi, non indicabit quiſquis fuerit. Erras, & vehementer erras, filios quos perdidiſti, non quaeris, quem quaeris, non perdidiſti. Vtra tandem iuſtior quaerela eſt? pater ab auo vnum repetit: auus duos à patre. *Vibij Rufi.* Raptor ille & impotens, dũ moriuntur nepotes mei. ad ianuam ſteti: plus habeo quod auo, quàm quod reo timendum ſit. *Fuluij Sparſi.* Vnus perit, alter perit: totiens fortunam accuſas, nunquã nouercam. Facinus indignum: puer ad ſupplicium in domo aui à patre quaeritur. Ad ægrotãtes nepotes veni, nõ ſum admiſſus: hæc vis vera fuit. *Argentarij.* Pater quos conſcios habuit, neſcio: domi nõ fui: amiſſa filia volui aliquẽ adoptare ex nepotibus: ſed aiebam, Quid neceſſe eſt? quotiẽs videre volam, in domũ veniam: quotiẽs volam, in domum abducam: agamus tanquam affines. Tres habes filios. diuidamus: & vide quàm nõ improbã diuiſionem deſiderem, ex tribus vnum poſco. Vtinam omnes, quos perdidit, quæreret. *Blandi,* Cum trahere vellem puerum, neſcio quis exclamauit: Puer, nũc periſti. nihil vobis ſubtraham. quidni præconi quoque omnia indicaui. *Mentonis.* Rapui nepotem, habeo. redderẽ, ſi pater quæreret.

DIVISIO. *Montanus Votienus.* in has quæſtiones diuiſit, An in re vis ſit. [a] Nulla, inquit, vis eſt, quæ arma, quæ pugnam, quæ vulnera non habet. Volo mih [b] deſcribi comitatum iſtius tumultus. Quæ turba eſt? vnus puer, & vnus ſenex. Rapuiſti, inquit, filium meũ. immo nepotem meum [c] ſuſtuli, immo veniẽtẽ non potui excludere. An ſi pro illo fuit, fieri vim, quæ facta dicitur, nõ teneatur qui fecit. Vis iniurioſa damnatur: ſolet enim eſſe & ſalutaris. [d] Cũ latrones aliquid obſiderent, ſi perfodiſſem villam armata manu, coniugẽ liberos eius rapuiſſem, accuſari poſſem? Quòd viuit puer, beneficium meũ eſt. Et medici alligant, & corporibus noſtris, vt medeantur, vim afferũt. An pro illo fuerit rapi. Hoc loco accuſatio nouercæ, & inſectatio patris tam patiẽter ſuos perdẽtis. *Gallio.* & illam quæſtionem fecit, & prius ſumendam quæſtionem putauit ex perſona, quàm ex re: An cũ auo nepotis nomine agi poſſit. Non magis, inquit, quàm cũ patre filij nomine, non magis quàm cum matre. Habet ſua iura natura: & hoc inter auum patrẽque intereſt, quòd auo ſuos ſeruare licet, patri etiam occidere. Non potes, inquit, ſic mecum agere tanquã cum alieno, vt dicas: Quid tibi cum illo, qui eſt inteſtati filius? tuus heres futurus ſit, quam dementem alligaturus eſt? quædam iura non lege, ſed natura nobis attributa. Si nepotem ſuum auus peccantem aliquid, & inter laſciuos iocos petulantius laſciuientẽ feriret, nũ iniuriarum quiſquam cum illo ageret? Et vltimam illam *Gallio* fecit, cũ tractaſſet illa: Licet mihi vt proſim facere. deinde, huic profuit. An auo ignoſcendũ ſit cum pro nepote affectu lat⁹, fecerit. Hoc loco tractauit, quàm indignum eſſet damnari illum ab hoc. *Latro* duas vltimas quæſtiones aliter poſuit, & plus cõplexus eſt. Etiam ſi vim fecit, an tamẽ dãnari non poſſit, ſi bono animo fecerit. ait enim, & de animo fieri cõtrouerſiam auo, & dicere patrem. Non vt nepotem ſeruaret, fecit, [f] ſed vt infamaret vxorem meã, tanquam

veneficam,me tanquam veneficæ mancipatum,cui male liberi ſui committerentur.

Color. Colore ergo hoc *Latro* eodem vſus eſt pro patre, vt diceret, ne viua quidem vxore bene ſibi cum ſocero conueniſſe: mortua vero profeſſas inimicitias illũ geſſiſſe ſecum.languente vero puero,illum veniſſe,cum cõuicio,cum vociferatione nefaria,& dicentem & g auſpicātē quicquid accidit:auctores habere amicos ſe,ne admitteret hominem,non ad officium nepotum,ſed inuidiam & contumeliã generi veniētem, qui ad ſanos nepotes nũquam dignatus eſſet accedere:medicos vero ſuaſiſſe ne veniret,ne puerũ cõfunderet:& impleret ſuſpicionibus. *Silonis Pompeij* color fuit,vt Latroni videbatur,qui cõtrouerſiæ repugnaret,dixit enim, veniſſe auum ad imbecillum puerum, ad aegros nõ ſemper proximos admitti:vtique ad eos qui grauiter aegrotãt,ſæpe & patrē non admiſſum.Sic auo quoque intempeſtiue venienti dictum,Nunc nõ potes:ſtatim cũ conuicio abiſſe. in altero idem feciſſe. *Latro* aiebat hunc colorē optimũ eſſe,ſi recitaſſet, ſe recipi nõ poſſe:quia ponatur,Non eſt admiſſus:ſub hoc themate intelligere nos, nõ hoc illi dictum,Nunc non potes:ſed ex toto,Non potes. *Gallio* vtrũque miſcuit,& hoc colore qui videri nõ poteſt alioquin thema euertere,parcius vſus eſt.Dictũ eſt, inquit illi. Quieſcit puer paulũ commorare.medici vetuerũt quēquam admitti.ſcitis ſolere dicere illos:Nec ſi pater venerit.Protinus iſte clamare coepit,Teſtor me non admitti& tantũ nõ tabellis ſignatis denuntiare. Auum diſtuleram,accuſatorem excluſi.Iterũ,inquit,venit, cũ conuicio,Iam vnũ occidiſtis,alterum occiditis.Nihil eſt miſerius,quàm vbi alicui ex miſeria ſua inuidia quæritur. Nõ eſt admiſſus,cum diceret,ſe nepotē ſuum non videre velle,ſed inſpicere.Sic egit:Veni,non vt iſtum accuſarem,ſed vt me defenderem. *Gallio* hoc colore vſus eſt : Non admiſi auum, quia dictum erat mihi, hoc illũ animo venire, vt raperet. Ex altera parte colorē hunc *Ceſtius* introduxit:Timuiſſe ſe de puero Fruſtra,inquit.duos occiderat nouerca.& ait:Vellem ad vos nocentior venirem reus. vellē tres raperem. *Argentarius* hoc colore vſus eſt. rogatũ à puero auum.Negabat,inquit,poſſe ſe viuere, ſi in illa relinqueretur domo. *Hiſpanus* hoc colore vſus eſt.affectu eſſe ablatũ. Suſtuli, inquit, nepotem meum.Nõ potui,inquit,ſatiari oſculis,nõ potui ab illo tã cito diſtrahi. Nolite mirari:poſt longum tempus illum videram. *Albutius* hoc colore vſus eſt,vt diceret:Noluiſſe illum in tam infauſta domo educari, ex qua duo iã fratres elati eſſent:ei qui poſtea deceſſit,inter cauſas moriendi caſum fratris fuiſſe Et ſeruauit hũc colorē,ne quid in nouercam,ne quid in patrem diceret:aiebat,iuſtiſſimum futurũ auum,ſi tantũ ſe defendere voluiſſet.Quid ergo?quare rapuiſti?amabam,huic maxime ab initio animũ meũ addixeram.In domo veſtra nihil præter ipſam domum timui.Si apud me duo deceſſiſſent, ex domo mea illũ tranſtuliſſem. *Marcellum Marcium* aiebat ſic narraſſe:Puer me ſecutus eſt. nõ criminor vobis illũ.quicquid eſt,poti⁹ quàm illius periculo fiat,ego rapui.Vbi eſt?inquit.Viuit,ſaluus eſt:veni,cũ voles aſpicere. Redde,inquit,patri ſuo.ego aſper, Age, mõſtrabo, ſi vis,quis ante me tibi filios abſtulerit. *Varius Geminus* eũdē ſenſum dixit:Quæ eſt iſta tam ſera pietas,tã præpoſtera?quærere tuos à tertio incipis. *Montanus Votienus*,homo rariſſimi,etiam ſi non emēdatiſſimi ingenij,vitium ſuũ quod in orationibus nõ euitabat, in ſcholaſticis quoq; euitare nõ potuit. ſed in orationibus,quia laxior eſt materia,minus earundem rerum annotatur iteratio.In ſcholaſticis ſi eadē ſunt quæ dicũtur:quia pauca ſunt,notantur.Memini illũ pro Galla Numiſia apud centumuiros tyrociniũ ponere.Ex vncia heres erit patris ſui Galla. obiiciebatur illi veneficium, dixit rē diſertiſſimã,& omnibus ſæculis duraturam,quia neſcio an quicquam melius in eo genere cauſarum dictũ. Vnciam nec filiæ deberi, nec veneficæ. Non fuit contētus,adiecit;In paternis tabulis filiae locus,aut ſuus debetur,aut nullus.etiamnũ adiecit: Relinquis nocenti nimiũ, innocenti parum. Ne ſic quidē ſatiare ſe potuit,adiecit: Non poteſt filia tã anguſte paternis tabulis adhærere,quas aut totas poſſidere debet,aut totas perdere: & plura multa, quae memoria nõ repeto.Ex is quædam in orationē contulit,&alia,plura quàm dixerat,adiecit.nihil non ex eis bellum eſt, ſi ſolum ſit:nihil nõ rurſus ex eis alteri obſtat. Idē in hac declamatione feciſſe eum memini.Erras pater,inquit,& vehemēter erras. quos perdidiſti,non quaeris:quem quaeris,non perdidiſti.Deinde: Puer iſte inuentus perit.Deinde: Quiſquis puero fauet,ne inueniatur optet.Deinde:Puer niſi auũ ſequitur,fratres ſecutur⁹ eſt.Deſine quaerere:quē ſi inueneris,ſic perdes,vt inuenire nõ poſſis.& deinde:Rapuit iſtũ au⁹,ne raperet nouerca.Et deinde:Vnũ tãtũ pater ex liberis ſuis quærit,qui ſaluus eſt. *Glycon* hũc ſenſũ ſemel dixit, ſed genere corrupto : τοῦτο τὸ παιδίον ὅταν εὑρέσῃ, τοτε ἀπολέσῃ. Habet hoc *Montanus* vitiũ. ſententias ſuas repetēdo corrumpit.dũ nõ eſt cõtētus vnã rē ſemel bene dicere,efficit,ne bene dixerit & propter hoc & alia , quibus orator

poteſt poëtæ ſimilis videri, ſolebat Scaurus Montanum inter oratores Ouidium vocare. Nam & Ouidius neſcit, quod bene ceſſit, relinquere. Non multa referam, quæ Montaniana Scaurus vocabat. Vno hoc contentus ero. Cum Polyxena eſſet abducta, vt ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit:

---cinis ipſe ſepulti
In genus hoc pugnat.

poterat hoc contentus eſſe, adiecit:

--tumulo quoque ſenſimus hoſtem

Nec hoc contentus, adiecit?

Aeacidae foecunda fui.

aiebat autem Scaurus rem veram: Non minus magnam virtutem eſſe, ſcire deſinere, quàm ſcire dicere.

Filia conſcia in veneno priuigni. CONTROVERSIA VI.

LEX. VENEFICA TORQVEATVR, DONEC CONSCIOS INDICET. Thema. *Quidam mortua vxore, ex qua filium habebat, duxit aliam: & ex ea filiam ſuſtulit. deceſsit adoleſcens. accuſauit maritus nouercam veneficij. damnata cum torqueretur,[a] dixit conſciam filiam. petitur ad ſupplicium puella. pater defendit.*

PRO FILIA. *Ceſtij Pij.* Non eſt quòd putetis has lacrymas aut filiæ eſſe, aut me patrem. Non prodeſſet tibi puella ne hoc quidē,[b] quòd te frater amauit, niſi mater odiſſet. Hoc me odiſti nouerca, quòd ſciſti conſciā me, eligi poenae. Dixit, Ante actā eius viā excutiamus. *Fuluij Sparſi.* Nefaria mulier, filiae quoque nouerca, ne mori quidē potuit, niſi & occideret. Inter gladiatores victoris quoque condicio peſſima eſt, cū moriente pugnantis. Nullū magis aduerſariū timeas, quàm qui viuere nō poteſt, occidere poteſt. *Vibij Galli.* Cōcitatiſſima in mortē rabies eſt: deſperatione vltima in furorē animꝰ impellitur. Quædam feræ tela omnia commordent, & ad mortis auctorē per vulnera ſua ruunt. Abſciſſa miſſione gladiator,[c] quē armatus fugerat, nudus inſequitur. Præcipitati nō quod impulit tantū trahunt, ſed quod occurrit: & naturali quodā deploratae mētis affectu moriētibus gratiſſimū eſt commori. *Votieni Montani.* Dum filiū vindico, vbi grauiſſime mihi nocere poſſit, oſtendit. o mēdaciū ſimile veneficio! Sic credibile eſſe in ſorore parricidiū creditis? non timeo ne quis hoc in ſorore credat, quod ego vix probaui in nouerca. Natā mihi filiā quaſi futuræ pacis obſidem ſuſtuli: aiebam, Dum matris meminit, obliuiſcetur nouercae. at illa dū nouercæ meminit, matris oblita eſt. Filia, inquit, mihi cōſcia. eſt poſt hanc vocem remiſſa putares tormēta: ſimilis facta torquenti eſt. Soror fratri venenū dedit? quādiu luctati ſumus, vt crederetur nouerca priuigno dediſſe? Nouerca quod volueras conſecuta eſt, damnaſſe iam pænitet. *Argentarij.* Facio rē, Iudices, nō nouam; liberos meos à nouerca vindico, Peto, ne quia filiū vindicaui, filiam perdam. Niſi ſuccurritis, nouerca vicit, ego victus ſum. Duxi, neſcio peiorē vxorem, an nouercam. Hoc mihi carior eſt, quòd tam inuiſa matri fuit. *Cornelij Hiſpani.* Si conſcia eſſet, neminem expectarē: ſcitis quemadmodum veneficam oderim. Inſtabam tormentis: aiebā, Morere peius quàm odiſti. Non ſatis mihi ardere ignes videbātur, non ſatis inſidere verbera. dixit: Si quid adiicere tormentis tuis poſſum, puto iubebo filiā afferri. Vocet huc aliquis matrē. quid expauiſti puella? quid ad ſinus meos refugiſti? quid extimuiſti tanquam nouercam? *Marillij.* Ne inter ſupplicia quidem deſinit occidere. & hanc quiſquā putet nō potuiſſe venenum ſine conſcia dare? Puella, quæ occidiſſe fratrem dicitur, quid ante peccauit? nouerca quoque ante occidit priuignum quàm filiam. &, Bonæ ſpei eſt, quaeritis argumentum? matri ſuae non placet. *Arellij Fuſci.* Etiam cineribus tuis infeſta eſt nouerca. quod vnum poteſt, perſequitur ſororē tuam. Quid adhuc poteſt noſſe, niſi fratrem? proſit illi apud vos, quòd illam pater laudat, proſit quòd talis mater accuſat. *Mentonis.* Nō miſereris huius? miſerior eſt quàm frater. Ille habuit ſine dubio nouercam torquere. Cōſecuta es mulier quod voluiſti. ſolus omnium magis ſenſi nouercam, cum perdidi. *Porcij Latronis* Habui filium tam bonum, vt illum amare poſſet etiam nouerca: niſi in eam incidiſſet quæ poſſet etiam filiā odiſſe Huc mea ſcelera reciderūt, vt parricidiū puellare ſit. aetas, ſi magnitudinem rei nō intelligit, nō eſt idonea parricidio. Sed veneficae, inquit, filia eſt. Si parētes inſpiciūtur, cur nō potius patri videatur ſimilis, cui placet, quàm matri cui diſplicet? Denique non recuſo, quo minus in illa vel matris exigatur imitatio. illa cum huius aetatis erat, nec nouerca erat, nec venefica. *Albutij Sili.* Duxi vxorem, nullis adhuc

inquinatam fabulis. nec miror, innocentem tūc fuiſſe: adhuc puella erat. *Blandi.* Vt ſcelerata ſit, nempe matri ſuæ ſimilis eſt: ante veneficiū oportet faciat, quàm parricidium. Filia, inquit, conſcia eſt. Dij te perdant: etiam cum torqueris, occidiſti. Seruus tortus Catonem conſcium furti dixit. Quid agitis? vtrum plus creditis tormentis, an Catoni? *Buteonis.* Si conſcius à te puella quæretur, nominato patrem. Quod nouerca tam ſero, puella tam cito? Filia, inquit, conſcia eſt. Male pereas: at ego te putabam vnius nouercam. *Triarij.* Filia, inquit, tua conſcia eſt. Videbatur ſibi poſt hanc vocē viciſſe. Amiſſum fratrem fleuit in funere, totius populi habitum lacrymis ſuis expreſſit: itaque illam nouerca peius perire voluit quàm priuignum. Filia, inquit, conſcia eſt. Hoc vltimum fuit nouercæ veneficium. *Q. Haterij.* Succurrite quæſo, ne cum torta ſit quæ filiū meum occiderat, filiam etiam dum torquetur, occiderit. Liberos ſemper effero vnius mulieris aut mendacio, aut veneno. Non flet quantum reæ ſatis eſt. quemadmodum illi extorquebo lacrymas? afferte mihi imaginem fratris. video ſubito deſiderio fletus cōcitatos, nunquid talem vultum, cum mater torqueretur, habuit?

Pars altera. *Triarij.* Si odiſſemus te, pateremur cum eiuſmodi filia viuere. Quarumdam ferarum catuli cum rabie naſcuntur: venena ſtatim à radicibus peſtifera ſunt. Quātum illi ad ſcelera ætatis adiecit, quòd illam nouerca peperit? Quid illa, quæ fratrem in moram patri ſequēti ſparſit? Habemus exemplum, quod & ſorori conueniat, & virgini.

Divisio. *Ceſtius* in duas partes coniecturam diuiſit, & primum quæſiuit, An conſcia illi opus fuerit: deinde, Si opus fuit, an hanc habuerit. Non ſeruauit autem modum. Nam & illum locum diu tractauit, non poſſe ſororem in mortem fratris impelli. Et iterū tam puellam voluit videri, vt nulli eſſet idonea miniſterio. Itaque elegantiſſime deridebat *Montanus Votienus* in hac cōtrouerſia ineptias rhetorum, quòd ſic declamarēt, tanquam hæc quæ nominata eſt, infans eſſet: nec intelligerēt ſi talis eſſet, ne futurā quidem ream. Itaq; hoc debemus, inquit, proponere nobis. puellam eius ætatis, in qua torta, credibile ſcelus illud quidem, ſed intolerabile eſſe aiebat. Induxerat Ceſtius matrem dicentem filiæ: Da fratri venenum. *Triarius* multo rem magis ineptam, quia non inuenit illam, ſed concupiuit: nam exceſſus ſententiam traxit. Induxerat nouercam dicentem: Da fratri venenum. fecit illam reſpondentem: Mater & mihi da. quid enim eſt tam abſurdum, quàm matrem ſic locutam cum puella, Da fratri venenum? Non ferebant nec illam Triarij ſententiam, qua aliter *Haterius* vſus eſt, cum ad epilogum perueniſſet. Hoc loco debebat reus flere: non flet puella. inueniat quemadmodum fleat aliquis, hoc eſt imaginem fratris. Illa enim ſi tam puella eſt, vt dicat, Mater, quid eſt venenum? non poteſt tantæ pietatis eſſe, vt eam imago fratris in lacrymas cōcitet. Tantus autem error eſt in omnibus ſtudijs, maxime in eloquentia, cuius regula incerta eſt. vt vitia quidā ſua & intelligant, & ament. *Ceſtius* pueriliter ſe dixiſſe intelligebat: Mater, quid eſt venenum? Deridebat enim *Murrhedium*, qui hanc ſententiam imitatus eſt in epilogo, cum alloqui cœpiſſet puellam, & diceret: Compone te in periclitantium habitū, profunde lacrymas, manus ad genua dimitte, rea es. fecerat reſpondentē puellam: Pater, quid eſt rea? Et aiebat Ceſtius: Quod ſi ad diridendum me dixit, homo venuſtus fuit. Et ego nunc ſcio, me ineptam ſententiam dicere Multa autem dico, non quia mihi placent, ſed quia audientibus placitura ſunt. Et illud *Rufi Vibij* tolerabilius aiebat eſſe, ſed & ipſum aliqua obiurgatione dignum. dixerat in epilogo: Nutrix ream tolle. Illud in *Haterio*, qui & promiſit oratorem, & præſtitit, negabat ſe poſſe ferre quod dixerat: Hæc rea non mittenda in exilium, ſed ferenda eſt. Cum ſciret, inquit, in exiliū exportādos locari ſolere. quid enim intelligi vult hac ſententia, niſi ex toto puellam ambulare non poſſe? Vſque in exilium: verum eſt, ſed nec mater eius potuiſſet. *Silo* à parte patris cōparationem fecit inter ſe matris & filiæ. totam hac figura declamauit. Non ſum, inquit, vobis dicturus, qualis debeat eſſe venefica: operam perdam, ſi cœpero deſcribere, debere eſſe ætate prouectā, vſu exercitatam, inuiſam viro, quæ poſſit etiam filiā occidere. Superuacuum eſt vti pluribus verbis. in hac ipſa cauſa habemus veneficæ exemplar. Comparemus inter ſe duas reas. nec eſt quòd quæratis aliquem, qui cognitionem veſtram per omnes comparationis parteis ducat. ego vobis dicam, quomodo illam accuſauerim. Ego illi obieci ante actam vitam: vos illi poteſtis obijcere? Et ſic omnia circumijt, & comparando defendit. Illam quæſtiūculam, quæ in prima parte tractata erat à quibuſdam, Non illi vtiq; fuiſſe opus & cōſcia, ſic tranſcurrit: Aiebat, inquit, tota actione rea hæc, Quam cōſciam habueram. ego negabam illi opus fuiſſe. aiebam, In eadem domo eras, venenum notum erat, nouercę occaſio facilis conuiuenti, non eras ſuſpecta, nemo te timebat propter ſororem. Ex altera parte

hoc vſus eſt colore: Nouercam video venenum dediſſe, vt filia ſua ſola heres eſſet: eandem illi & conſciam fuiſſe veneficij, & cauſam. Omnes declamatores aiebat voluiſſe aliquid noui dicere, eo loco quo nominabat nouerca filiam cõſciam. dixit, inquit, *Hybreas*: τί οὖν ἐψεύσατο κατὰ τῆς ἰδίας θυγατρός; οὐχ, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἐμῆς. Hanc ſententiam *Fuſcus Arellius* cum eſſet ex Aſia, non caſu dixit, ſed tranſtulit ad verbum quidem: Quid ergo, inquit, mentita eſt de filia ſua? immo de mea. Modeſtius hanc ſententiam vertit *Haterius*: Quid ergo? mentita eſt, quæ nihil lamẽtabatur de accuſatoris ſui filia? *Ceſtius* dixit: Nominauit priuigni ſui ſororem. *Albutius* dixit: Quid habuit quod dubitaret, an parceret filiæ eius à quo occidebatur, ſorori eius quem occiderat? *Triarius* dixit: Quid ergo mater mentita eſt: tolle matris nomen, poſt damnationem nouerca eſt. *Blandus* dixit: Nominabo iſtam quæ patri affuit, iſtam quæ mortuo fratre ac matre non fleuit. *Silo Pompeius* dixit: Filia, inquit, mihi conſcia eſt. poſt hoc eundem vultum eius notaui, quem videram moriente priuigno. *Montanus Votienus* Marcellum Marcium amicum ſuum, cuius frequẽter mentionem in ſcriptis ſuis facit, tanquam hominis diſerti, aiebat hanc dixiſſe ſententiam: Inuenit quomodo damnata accuſaret, moriens occideret, torta torqueret. non eſt hoc indicium, ſed alterum nouercæ veneficium. *Latro* dixerat, cum deſcripſiſſet tormenta: Inſtabam ſuper caput non accuſator, ſed tortor: ipſe ignes ſubijciebam, ipſe ad intendendum eculeum manus admouebam. ego non bibam ſanguinem iſtius, non eruam oculos? filium mihi eripuit: niſi citius illam oppreſſiſſem, & filiam abſtuliſſet. *Triarius* dixit: Cum accuſarem, obieci veneficium. In vltima parte inter preces meas excitaui puellam ad vltionem fratris ſui. Hæc res maxime, Iudices, mouit, hæc maxime nouercam offendit. *Albutius* dixit: Poſtquam nominauit filiã, ad me reſpexit: videlicet vt ſciret, an ſatis torſiſſet. *Nicetes* egregie dixit in hoc eodem loco.*

Montanus cum diceret illum locum quamuis ſceleratos parentes, velle tamen innocentes liberos ſuos eſſe, dixit: Poteſt iſta filiam veneficam fingere, ſi poteſt facere. difficilius eſt filios inquinare, quàm perdere. & illud: Fauete ſæculo, Iudices, cum ingentia ſcelera ferat, ne etiam immatura tulerit. fauete. nullum ſcelus commiſſum ſit, niſi quod ſolet. fauete, vt potius non deſierit nouerca parricidium facere, quàm ſoror cœperit. Damnare illam potui, effugere non potui. Sero feciſti nouerca. ſi hoc ante dixiſſes, potuiſti præuaricationem paciſci. recte cum damnareris, animoſa eras. recte nihil potes facere, ſi qua fides accuſator inſidias reæ timui, nuſquam à ſinu meo dimiſi puellam, ipſe omnes prægustaui cibos. O incauta futuri mortalitas! poſtquam ad tortorem perduxi nouercam, timere de filia deſij,

COLOR. Omnes illo colore vſi ſunt, nominatam à nouerca filiam in dolorem patris. *Gallio* plura dixit: Fortaſſe, inquit, hanc nominauit, vt veros conſcios celaret: fortaſſe, vt quia acerrime inſtabat accuſator, hoc metu territus finem tormentis imponeret: fortaſſe in dolore tormentorum ſtupefacta neſciuit quid loqueretur. Nouiſſime dixit, fortaſſe in hoc, vt quæ pœnas veneficij dabat, accuſationis exigeret. Illum ſenſum adiecit: Ex meis hoc affectibus æſtimo. cum tum ira, tum odio furerem, circumſpiciebam omnes vltionis vias, oblitus innocentiæ. ſi proprios habuiſſet liberos nouerca, occidiſſem. In hanc ipſam quotiens impetum facere volui? ſed propter hoc à me tuta erat, quòd à matre non erat.

M. ANNAEI SENECAE

CONTROVERSIARVM, LIBER DECIMVS.

SENECA NOVATO, SENECÆ, MELÆ FILIIS SALVTEM.

VOD vltra mihi moleſti ſitis, non eſt. Interrogate, ſi qua vultis, & ſinite me ab iſtis iuuenilibus ſtudijs ad ſenectutem meam reuerti. Fatebor vobis, iam res tædio eſt. Primo libenter aſſilui, velut optimam vitæ meæ partem mihi reducturus: [a] deinde iam pudet, quamdiu non ſeriam rem agam. Scholaſtica ſtudia leuiter tractata delectant: contrectata & propius admota, faſtidio ſunt. Sinite ergo me ſemel exhaurire memoriam meam, [b] & admittite vel adactum iureiurando, quod adfirmem dixiſſe me quæ ſciui, quæq; audiui, quæq; ad hanc rem pertinere credidi. Pertinere autem ad rem non puto, quomodo

L.Magius gener T.Liuij declamauerit, quãuis aliquo tempore ſuum populum habuit cum illum homines non in ipſius honorem laudarent,ſed in ſoceri ferrent:quomodo L. Aſprenas,aut Quinctilianus declamauerit:trãſeo iſtos,quorum fama cum ipſis extincta eſt.De Scauro ſi me interrogatis,cũ illum mecum audieritis,iniqui eſtis.Nõ noui quenquam,cuius ingenio P.R.pertinacius ignouerit.Dicebat neglig̃eter ſæpe cauſam in ipſis ſubſellijs: ſæpe dum amicitur, dicebat:[c] deinde litiganti ſimilior quàm agenti, cupiebat euocare aliquam vocem aduerſariorum, [d] & in altercatione vires ſuas nouerat. Nihil erat illo venuſtius,nihil paratius: genus dicendi antiquum,verborũ quoq; non vulgariũ grauitas,ipſe cultus habituſq; corporis,mire ad auctoritatem oratoriam aptatus. Sed ex ijs omnibus ſcire poſſes, non quantũ oratorem præſtaret Scaurus,ſed quãtum deſereret. Pleræque actiones malæ,in omnibus tamen aliquod magni neglectique ingenij veſtigiũ extabat. raro aliqua actio bona,ſed quam fortunæ imputares.Sed illum lõga,immo perpetua deſidia eo perduxerat,vt nihil curare vellet,nihil poſſet.Orationes ſeptem edidit, quæ deinde ſenatuſcõſulto combuſtæ ſunt.Bene cum illis ignis egerat. Sed extãt libelli, qui cum fama eius lugẽt,multoque diſſolutiores ipſis actionibus.[e] Illas enim cum deſtituerit cura,calor adiuuat:ij caloris minus habent,negligẽtiæ non minus.Declamantem audiuim*, [f] nouiſſime quidem cum M. Lepido ita,vt quod difficillimum erat,ſibi diſpliceret. De Labieno interrogatis? Declamauit non quidem populo,ſed egregie.Non admittebat populum:& quia nondum hæc cõſuetudo erat inducta, & quia putabat turpe ac friuolæ iactationis.[g] faciebat enim cenſorium ſupercilium,cum alius animo eſſet.Magnus orator,qui per multa impedimenta eluctatus,ad famam ingenij,confitentibus magis hominibus peruenerat,quàm volentibus. Summa egeſtas erat,ſumma infamia,ſummum odium.Magna autem debet eſſe eloquentia,quæ inuitis placeat.cũ ingenia fauor hominum oſtendat,fauor alat,quantam vim eſſe oportet,quę inter obſtantia erumpat? [h] Nemo erat,quin cum homini omnia obiecerat,ingenio multum tribueret.Color orationis antiquæ,vigor nouæ. Cultus inter noſtrum ac prius ſæculum medius, vt illũ poſſet vtraq; pars ſibi vindicare.Libertas tanta,vt libertatis nomẽ excederet. vt quia paſſim ordines hominesque laniabat,Rabienus vocaretur.animus per vitia ingens, & ad ſimilitudinem ingenij ſui violentus,& qui Pompeianos ſpiritus nondum in tanta pace poſuiſſet. In hunc primum excogitata eſt noua pœna. effectũ eſt enim per inimicos,vt omnes eius libri incenderẽtur.Res noua & inſueta,[i] ſupplicia de ſtudijs ſumi. Bono hercule publico,iſta in pœnas ingenioſa crudelitas poſt Ciceronem inuenta eſt.Quid enim futurũ fuit,ſi ingenium Ciceronis triũuiris libuiſſet proſcribere? Sunt dij immortales lenti quidem,ſed certi vindices generis humani,& magna exempla in caput inuenientium regerunt: vt iuſtiſſima patiẽdi vice,quod quiſque alieno excogitauit ſupplicio,ſæpe excipiat ſuo.Quæ vos demẽtiſſimi homines tanta vecordia agitat? parum videlicet in pœnas notæ crudelitatis eſt.[k] conquirite in voſmetipſos noua, quibus pereatis: & ſi quid ab omni patientia rerum natura ſubduxit,ſicut ingeniũ memoriamque nominis,[l] inuenite quẽadmodum perducatis ad eandem rem corporis mala. Facem ſtudijs ſubdere, & in monumenta diſciplinarum animaduertere,quanta & quàm non contẽta certa materia ſæuitia eſt! Dij melius quòd eo ſæculo iſta ingeniorum ſupplicia cœperunt,quo & ingenia deſierũt. Eius qui hanc in ſcripta Labieni ſententiã dixerat,poſtea viuẽtis adhuc ſcripta combuſta ſunt:iam non malo exemplo,quia ſuo. Non tulit hanc Labienus contumeliã, nec ſuperſtes eſſe ingenio ſuo voluit,ſed in monumenta ſe maiorum ſuorum ferri iuſſit, [m] atque ita includi: veritus ſcilicet,ne ignis qui nomini ſuo ſubiectus erat,corpori negaretur:non finiuit tantùm ſeipſe,ſed etiam ſepeliuit. Memini aliquãdo cum recitaret hiſtoriam,[n] magnã partem conuoluiſſe, & dixiſſe: Hæc quæ tranſeo,poſt mortem meam legẽtur.Quanta in illis libertas fuit,quã etiam Labienus extimuit? Caſſij Seueri,hominis Labieno iunctiſſimi,belle dicta res ferebatur.Illo tempore quo libri Labieni ex S. C.vrebantur: Nunc me,inquit,viuum vri oportet,qui illos edidici. Monſtrabo vobis bellum libellum, [o] quem à Gallione veſtro petatis.[p] Recitauit reſcriptum Labieni pro Batyllo Mæcenatis,in quo ſuſpicietis adoleſcentis animum,illos dentes ad mordendum prouocantis.Puto iam nihil,quod interrogetis,reſtat.Muſa rhetor:quem interdum ſoletis audire,licet Mela meus cõtrahat frontem,multum habuit ingenij,nihil cordis.Omnia vſque ad vltimum tumorem perducta, vt non extra ſanitatem, ſed extra naturam eſſent. Quis enim ferret hominẽ de ſiphonibus dicentẽ, [q] Cælo repluũt: de ſparſionibus,Odoratos imbres: & in cultum viridium,Cælatas ſiluas:& in pictura,Nemora ſurgentia? Aut illud quod de ſubitis mortibus memini eum dicentem,[r] cum vos me illo perduxiſſetis:

Quicquid auium volitat,quicquid piſcium natat,quicquid ferarum diſcurrit,noſtris ſepelitur ventribus.Quære nunc,cur ſubito moriamur:mortibus viuimus Non ergo & ſi iam manumiſſus erat,debuit de corio eius nobis ſatisfieri.Non ſum ex iudicibus ſeueriſſimis,qui omnia ad exactam regulam redigam. Multa donãda ingenijs puto ſed donanda vitia,non portenta ſunt. Si qua tamen tolerabiliter dicta ſunt, non ſubtraham . ne plura videãtur,vel ſubijcietis vos. Oſcus non incommode dixit,ſed ſibi nocuit : dum nihil ſine ſchemate dicere cupit. oratio eius non figurata erat,ſed praua.Itaq; non inurbane Pacatus rhetor, cum illi Maſſiliæ mane occurriſſet, ſchemate illum ſalutauit. Poterã,inquit, dicere: Aue Oſce.Ipſe ab eloquentia multum aberat,natus ad contumelias omnium ingenijs inurendas. Nulli non impreſſit aliquid,quod effugere nõ poſſet. Ille Paſſieno,prima eius ſyllaba in Græcum mutata,obſcœnũ nomen impoſuit.[t] declamatori ſubtili, ſed arido. ille Sparſo dixit , ſcholam communem cum rhetore quodam habenti : Tu potes controuerſiam intelligere,qui non intelligis te laterem lauare· Sparſus autẽ dicebat valenter,ſed dure. Ad imitationem Latronis ſe direxerat:non tamen vnquam ſimilis illi erat,niſi cum eadem diceret. Vtebatur ſuis verbis,Latronis ſententijs. Cum Baſſo certamen illi fuit,quem vos quoque audiſtis,homine diſerto:cui demptam velim quam conſectabatur amaritudinem & ſimulationem actionis oratoriæ. Nihil indecentius, quàm vbi ſcholaſticus quod non nouit,imitatur.Amabam itaque Capitonem,cuius declamatio eſt de Popilio hæc quæ meo Latroni ſubijcitur. Bona fide Scholaſticus erat,in his declamationibus quæ illi bene ceſſerunt,[u] nulli non poſt primum Tetracolon præferẽdus. Primum Tetracolon quorum faciam,quæritis?[x] Latronis, Fuſci, Albutij, Gallionis. Hi quotiens conflixiſſent,penes Latronem gloria fuiſſet,penes Gallionem palma:reliquos, vt vobis videtur, componite.Ego vobis omnium feci poteſtatem . hos minus nobiles ſinite in partem abire,Paternum, Moderatum, Fabiũ, & ſi quis eſt nec clari nominis, nec ignoti.[y] Dum in his ad ſatietatem veſtram me præſtiterim , [z] permittite me mihi & aliquos,quos non noſtis, ex ſinu proferre : quibus quo minus ad famam peruenerint , non ingenium defuit,ſed locus.Bene declamauit Gauius Silo : cui Cæſar Auguſtus, cum frequenter[a] cauſas agentem in Terracinenſi colonia vidiſſet,plenum teſtimoniũ reddidit dixit enim: Nunquam audiui patrem familias diſertiorẽ. Erat qui patrem familias præferret,oratorem ſubduceret. Partem enim eloquentiæ putabat, eloquentiam abſcondere.Solebat declamare ſtudioſe Turrinus Clodius, cui[9] filius fraterno vobis amore cõiunctus eſt,adoleſcens ſummæ eloquentiæ futurus, niſi mallet exercere quãtum habet, [b] quàm ſequi quantum conſequi poſſet.Sed Turrinus Clodius multum de viribus remiſerat,dum Apollodorum ſequitur,& ſummam legem dicendi eum putat. Tantũ tamen illi ſuperfuit virium,quantum valerẽt,etiam ſi ars abeſſet.Sententias dicebat excitatas,[c] inſidioſe aliquid petentes.[d] Nunquã non de colore Latroni cõtrouerſiã fecit. Latro nũquam ſolebat diſputare in conuiuio,[e] at aliquando declamare extẽpore ſolebat.Dicebat quoſdam eſſe colores,prima facie duros,aſperos:eos non poſſe,niſi actione probari.[f] Negabat itaque vlli placere poſſe,niſi totum noſſent ſe, & ſuas vires, & illarum fiducia alijs metuenda & prærupta audere. Multa ſe non perſuadere iudici,ſed auferre. Turrinus cõtra nihil probare,niſi tutum: nõ quia imbecillus erat,[g] ſed quia circũſpectus. cauſas[h] nemo propoſuit diligentius,nemo reſpondit paratius : & pecuniam itaque & dignitatem, quam primum in prouincia Hiſpania habuit,eloquẽtiæ debuit. Natus quidem erat patre ſplẽdidiſſimo,auo D. Iulij hoſpite: ſed ciuili bello attenuatæ domus nobilis vires excitauit,& ita àd ſummam perduxit dignitatem, [i] vt ſi quid illi defuit, ſcias locũ defuiſſe. Inde[k] filius quoque eius,id eſt, meus(nunquam enim illum à vobis diſtinxi)habet in dicendo paternam diligentiã, [l] quæ vires ex induſtria retundit. Hoc & in ipſo genere vitæ ſequitur ad ſumma euaſurus iuuenis,niſi modicis contentus eſſet. ideo dignus eſt,cuius tam modeſtis cupiditatibus fortuna præſtet fidem.[m] Horum nomina non me à nimio fauore, ſed à certo poſuiſſe iudicio ſcietis: cum ſententias eorum retulero, aut pares notiſſimorum auctorum ſententijs , aut præferendas.

Lugens pauperis filius diuitem ſequens. CONTROVERSIA I.

LEX. INIVRIARVM SIT ACTIO. Thema. *Quidam cum haberet filium,& diuitem inimicum,occiſus , inſpoliatus inuentus eſt. Adoleſcens ſordidatus diuitem ſequebatur. Diues eduxit eum in ius,& poſtulauit, ſi quid ſuſpicaretur,accuſaret ſe. Pauper ait: Accuſabo,cũ potero: & nihilominus ſordidatus diuitem ſequebatur. Cum peteret honores diues,repulſus eſt. Accuſat iniuriarũ pauperem.*

PRO PAVPERE. *Vibij Galli.* Gratias diuiti, quòd quos odit,reos iam facere contẽtus eſt. interdiu publico nobis interdicitur:quærite quid nocte fiat. Non ambulabis,inquit,ea-

dem via qua ego,nō calcabis veſtigia mea,nō offeres delicatis oculis ſordidatam veſtem, non flebis inuito me,non tacebis:perieramus,ſi hic magiſtratus eſſet. *Albutij Sili* [a] Quòd ſordidatꝰ fui,luctus eſt:quòd fleui,pietas eſt:quòd nō accuſaui,timoris eſt:quòd repulſꝰ eſt,veſtrum eſt. Non taceā qui adhuc viuo,quòd tacui? Noſtis populi loquacis ſuſpiciones. Quare iſte honores illo viuo nunquā petijt? ego vero omnes quæſo,omnes vt me in inquiſitionē paternæ mortis adiuuēt:& ad tua genua diues veniſſem,niſi timerem,ne inuidiā tibi fieri diceres:& iampridem hoc animo ſequor,occaſionem loquendi capto:nec mehercules poſſum dicere,inhumanitate tua fieri quòd nō audeo.ſed [b] vitiū me meum ſequitur. Taceo.vtinā hoc vitiū habuiſſet & pater.dū libere loquitur, multos offendit: neq; te puto ſolū in ciuitate habuit inimicū. Vt iſte,ait, cauſam meam populo probaui. *Iulij Baſſi*. Quando autem iſtis diuitibus non ſordidatiſumus? accuſa,inquit,pauper diuitem,egens candidatū.ego accuſem? ambulare mihi meo arbitrio nō licet.In ius vocauit. [c] Accuſa,inquit:reū me perage,perora quis accuſare ſic loquentē poteſt: Cur,inquit,me ſequeris? quaſi aliud iter pauperes,aliud diuites habeant. *Ceſtij Py*. Non eſſem reus,ſi accuſaſſem.barba demiſſa, ſordidatus cum criminibus meis ad vos veni. Omnia licet fiant, non deſinā inquirere percuſſorē:& fortaſſe iam inueni. Quàm ſubito pater meus in media ciuitate: Quid me intueris? quid obſeruas? quid dicā? ſubductus eſt? *Arellij Fuſci patris*. Incedere magno comitatu,ſplēdido cultu,nō eſt fortunæ meæ:iſta diuites poſſunt:ſatis eſt,ſi viuimus. Cum ſpoliatum cadauer nō ſit,quis fuerit percuſſor, neſcio. quiſquis fuit, quaſi diues ſpolia cōtēpſit. Quare,inquit,me ſequeris per publicū? facinus indignum cōmiſſum eſt:diues & pauper per eadem veſtigia inceſſimus. *Oſci*. Accuſa,inquit. vbi eſt qui primo cœperat? Vellem pater meus quoq; à te nō diſceſſiſſet.viueret.Quare,inquit, me reū non facis? qui accuſatorem me non times. [d] Mortuo patre meo,metuo enim ne quis iniuriā ſibi fieri putet,ſi dixero occiſum. Occiſus eſt pater meus· à quo? ſi permittis, neſcio. *Iunij Gallionis*.Quid iſte accuſanti feciſſet,qui perſequitur tacentem? cur nō agis? quia vis tecū agi. Nunquid nūc tibi iniuriam facio ſordidatus? quod reo licet, lugēti non licet? Quid potui patri meo minus præſtare? in honorē eius veſtem mutauit. *Fuluij Sparſi*. Sordidatus es,inquit;fles.hoc dicis: Pauperis occiſi filius pauper es. Pater meus in media ciuitate ſaluis legibꝰ occiſus eſt.quis hec ſine lacrymis narrare poſſit? nō deponā has ſordes,niſi inuenero cui induā. Quis occidit patrē meum? neſcio. nihil amplius teſtari poſſum,quàm hāc vocem meā: Adhuc neſcio.Delibero interim. vt induā veſtem quam patri meo reliquit percuſſor. Cur me ſequeris? magiſtratus poſt terga ſua nō ſummouent. *Argentarij*. Non vis patrē meū fleam:laceſſere nos vltro non ſolebat. *Clodij Turrini patris*. Quare,inquit,ſordes ſumpſiſti:quid igitur? ne lugebo quidē quē vindicare non poſſum; nulli iniuriā facio niſi patri,quē adhuc tacitus fleo. *Porcij Latronis*. Cuius neceſſarius,ita crudeliter interempti patris dolor eſt.Nihil fortius eſt,quā quòd gemit. Accuſa,inquit, me.vnde tam ſecurus es? inueniſſe videris,quis alius occiderit.Non erat præda quā graſſator ſequeretur,ſed erat virtus ſumma,firmiſſimum ignoti munimētum,contumax aduerſus faſtidium diuitiarū innocētia.Hæc ab inimico petita ſunt ſpolia. Neſcio quomodo miſerum eſſe interdū in miſeria iuuat,&plerunque omnis dolor per lacrymas effluit. Nimium funere noſtro exultat.Nō ſolebat viuo illo prouocare nos vt reus fieret.Si quis omniū mortaliū miſeriarū inter neceſſarias ſuper occiſum patrem lacrymas,increditam adhuc inertiam miratus eſt, in hac indignitate præſentis periculi omnem ſuā ponat admirationē.Si pauper accuſandi diuitis animos nō ſumpſit,miramini? quia tacet,reus eſt. Per has lacrymas,per hunc ſqualorē, per hæc neceſſaria omnibus periclitantibus inſtrumenta, nō inuidioſum veſtræ miſericordiæ præmiū petimus,vt abſoluto ſic eſſe tanquā reo liceat. Potens iſte & gratioſus,&,quod ne ipſe quidem negat,diues fuit,& qui nihil vnquam ſibi putaret timendū,etiā reo.Creſcere deinde in dies odium alterius impotentia,alteriꝰ libertate. Diues nihil aliud quā nos pauperes exiſtimare, nos nihil aliud quàm innocentes inter quotidianas acies ſemper inuicti. quis de noſtra interim morte cogitauerit,neſcio:quod diſſimulari nō poteſt,ſcio quis optauerit. Venit iſte cū turba cliētium & paraſitorū,& aduerſus paupertatem totam regiā ſuam effundit. Cur me non accuſas? non poſtulas? vix temperabat quin diceret: Quid ego in te accuſatorem non audeā, qui occidendū eum curaui,qui tantum mecū litigauerat: Ciuitates plerunq; finitimæ inter repentinam diſcordiā bello tumēt. Inter ciuilia bella tantū in vltionem ſatis eſt, quantū quiſque ad maledicendum occupauit. M.Cicero qua violentia in abſentiam Metelli ſtrepit? M. Cato Pulchro obijciente furtorum crimina,audiuit. Quæ maior indignitas eſſe potuit illius ſæculi,quàm aut Pulcher accuſator,aut reus Cato? In Cn.Pompeium terra

marique victorem fuit qui carmen componeret, vno, vt ait, digito caput ſcalpentem. Fuit aliquis qui licentia carminis tres auratos currus contemneret. M. Bruti ſacratiſſimam eloquentiam lacerat, cùm quidam eius ciuili ſanguine non inquinatas ſolum manus, ſed infectas ait: atque ille tamen cum tres conſulatus, ac tres triũphos ſcinderet, adeo non timuit, ne eſſet reus, vt etiam diſertus eſſe curauerit. Solus hic eſt in veſtra ciuitate innocentior Catone, nobilior Metello, fortior Pompeio.

DIVISIO. Latro ſic diuiſit, An in re iniuria ſit. Nulla, inquit, iniuria eſt. Sordidatus ſum, inquam: multi faciunt. Omnia iniuriæ genera comprehenſa ſunt. pulſare non licet, conuicium facere contra bonos mores non licet. Hoc loco *Scaurus* dixit: Noua formula iniuriarum componitur, quòd nihil contra bonos mores fecit. Etiam ſi in re iniuria eſt, An ſi non malo animo fecit, tutus ſit. An malo animo faciat. Hoc *Latro* in duas quæſtiones diuiſit, An ſi credidit, ob hoc ipſum patrem ſuũ occiſum, & propter hoc ſecutus eſt, ignoſcendum illi ſit. Deinde, An credidit. *Gallio* illam primã fecit quæſtionẽ: An quod liceat cuiquam facere, ſi faciat, iniuria non teneatur. Licet, inquit, flere, licet ambulare qua velis, ſumere nihil, inquit, vt & alienum iniuriarum facere. Sordidatus es, non queror: ſed ſi ſordes tuæ inuidiam mihi concitant, queror.

COLOR. De colore quæſitum eſt. Quidam aperte inuecti ſunt in diuitem: quidam ex toto nihil dixerunt: quidam ſecuti ſunt mediam viam. Cũ præter hæc nihil ſit, *Latro* volebat videri inueniſſe quartũ genus, vt hoc modo in diuitẽ diceret. Tu quidem non feciſti, ſed tamẽ ego habui cauſas propter quas poſſem decipi, & de te aliquid fruſtra ſuſpicari, quia inſpoliatus pauper inuẽtus eſt. Hoc eſt autem mediũ illud genus, nec dimittẽdi diuitem, nec accuſandi. Nã & dimittere nõ debet, quem diſtulit: & accuſare propter hoc ipſum non debet, quia diſtulit. *Albutius* nihil dixit in diuitem. Hoc colore declamauit: Committit iniuriarum, inquit ſi quem non poſtulauit, accuſat. Quare, inquit, ſequeris me? vt aliquando mei miſerearis, vt deſinas afflictam domũ perſequi, vt ſcias me in hoc habitu accuſare nõ poſſe, vt concupiſcas gloriam vindicatæ mortis. Tu ſolus potes, ſi voles, inuenire quis occiderit, tu accuſare. At me quidam propter hoc ſuſpectum habẽt. Potes diſcutere iſtam ſuſpicionẽ. quære quis fecerit. Vt ſcias, inquit, te inuidiam mihi facere: cum dixiſſem, Accuſa me: non negaſti te accuſaturum, ſed reſpõdiſti, Accuſabo cum potero. Ignoſce mihi, nõ magis adhuc quenquam accuſare poſſum quã abſoluere. quæro quis fecerit. Hæc leuia argumẽta sũt, hæc vana ſunt quæ alios tangũt: quòd inimicus eſt, quòd ille inſpoliatus inuẽtus eſt. nõ eſt quare accuſem, eſt quare ſuſpicer. *Rufus Vibius* hoc colore poſuit: Sordidat⁹ ſum, lugeo: ſequor te, vt tutior ſim: timeo neſcio quẽ illum qui patrẽ meũ occidit. ſcio me, quandiu tecũ ſum, perire non poſſe. Dum hunc colorem ſequitur *Murrhedius*, ineptiſſime dixit: Quare te ſequor? pater meus quia ſolus inambulat, occiſus eſt. *Oſci* color nõ placuit Gallioni. Sequor, inquit, vt inueniã quis fecerit. hoc mecũ cogito: Quiſquis eſt ille qui fecit, volet hoc inimico imputare, ad diuitem veniet. Multo, inquit, hoc iniurioſius eſt, ſi inquirendi cauſa facit, ſi non tantũ in cõuicium, ſed periculũ diuitis ſequitur. *Gallio* ſubtiliter agendũ putauit, & ad poſitionem cõtrouerſiæ colorem actionis dirigẽdum, vt diceret: Suſpicor à te patrem meum occiſum. quis enim illum alius oderat magis? quis impotẽs alius eſt? veſtẽ enim illius ſine dubio neſcio quis percuſſor nõ cõcupiſcebat. Dicet aliquis: Quid ergo? ſi inimicus eſt, protin⁹ interfector eſt? nõ ideo nõ accuſo. *Hiſpo Romanus* palã accuſauit, & dixit: Non cauſam ſibi deeſſe, ſed vires. etiam hãc ſententiam in prooemio, magno cũ aſſenſu hominũ dixit: Eum accuſatorem habeo, qui ſe reum nõ eſſe miratur. *Baſſus Iulius* in hac cõtrouerſia dixit: Quare me ſequeris per publicum? facin⁹ indignum, Iudices, factum eſt, pauper & diues eãdem terram calcamus. Conſectari autem ſolebat res ſordidas, & inueniebat qui illas vnice ſuſpiceret. Memini illum declamãtem declaraſſe controuerſiam de lenone, qui decẽ iuuenibus denuntiauit, ne in lupanar accederẽt, & foueã igne repletam terra ſuperiecta obruit, in quã adoleſcẽtibus lapſis & conſumptis accuſatur Reip. læſæ. Apud illum declamãtem Albutius faſtidioſus auditor, eos quibus inuidere poterat, admirabatur. Hãc Baſſi ſentẽtiam non mehercules referrem, ſi canem ad oſtiũ alligaſſes. Idem Latronis illas ſentẽtias aiebat tumidas magis eſſe quàm fortes. Summa hominum admiratione circũferebãtur: Lugẽt argumẽta patres, & oſſa liberorũ cõiecturam diuidũt. & illam: Producta ſacerdos tuam, & illam: Super cineres liberorũ noſtrorum lupanar de quantũ eſt. Ipſe vtique laudabat: itaque docuerat. Nam in hac ipſa controuerſia ne Baſſus quidem videbatur aliquid dixiſſe ſordidius. dixit ipſe: Itane peribunt decem iuuenes propter dipõdios tuos? *Euctemon* à filij parte, cum patrem ſuum narraſſet ſolum ſine comite oppreſſum &

occiſum,

occiſum,dixit.* *Hermagoras* dixit:

Illud in narratione * *Artemon* * dixit

Vir fortis non cedens forti patri. CONTROVERSIA II.

LEX.[a] VIR FORTIS, QVOD PRAEMIVM VOLET, OPTET. PLVRES IVDICIO CONTENDANT. Thema. *Pater & filius fortiter fecerunt. Petit pater à filio, vt ſibi cederet. ille non vult. iudicio contendit. vicit patrem. petit pro præmio ſtatuam patri. pater ipſum abdicat.*

Iunij Gallionis. Quem optem huius iudicij euentum neſcio, cum crimen meum ſit, viciſſe. Videtis, quemadmodū in hoc quoque iudicio opera ſua iactat: & miratur quiſquam, ſi hoc patre natus, gloriæ cupidior eſt! Faciles habetis partes, viros fortes iungite Diffidemus, quia nimium ſimiles ſumus. Cum exiremus in aciem, aiebat: Si adoleſcens eſſem, nemo pugnaret fortius. maiorum quoque ſuorum virtutes referebat, ſed omnibus ſe præferebat. Cum ad ætatem tuam peruenero, non contendam cum vllo, quamuis ſi exemplum tuum ſequi voluero, etiam cum filio contendam. Quia patriæ iudiciū habeo, patris perdidi. Dicam abdicanti, Non luxuriabor, non amabo. hanc emendationem criminum meorum non poſſum promittere. ego vero pugnabo & fortiter, & fortiſſime. Vidi patrē iā ſenē loricā induentē: multū eſt pugnare cū exēplo. Iudiciū vocatur, quo pater & filius ſpolia contulimus. Ecce amitto: ego tibi cedere poſſum. Seni non poſſum Quòd contendi, legis: quòd vici, iudicum: quòd pugnaui, patris eſt. volui cedere: concurrerunt iuuenes, aetatis cauſa agebatur. Vici non filius patrem, ſed iuuenis ſenem. Ego vici, ſed omnes patri gratulati ſunt. parui adoleſcens, magnis exemplis deceptus ſum, dum cogito mecum Horatium Etruſcas acies corpore ſuo ſummouentem, & Mucium in hoſtilia arma ruentem: & dum te Deci cogito,[b] qui & ipſe noluiſti patri cedere. Trāſibo in ſubſellia tua, complectar inuitum. licet repugnes, fortior ſum. *Fuluij Sparſi.* Neceſſe fuit mihi fortiter militare: pugandum habebam non imperatori tantum, ſed patri Si tu viciſſes, diceretur: Patri ceſſit: abdicationem enim timuit. Solebas enim ſemper optare, vt contingeret tibi habere filium meliorem. Iudicium vocas duplicem domus noſtræ triumphum? *Clodij Turrini.* Tu Mucio diceres, Non eſt quòd oſtendas iſtam manum. Tu Scipioni poſt deletam Cartaginem, Tace? Loquax eſt virtus. nec oſtendit ſe tantum, ſed ingerit. Aiunt etiam nūc quidam, Pater ceſſit filio, & in hoc abdicat, vt verum videatur fuiſſe certamen. Opta pater, vt & à nepote vincaris. Poſtea, inquit, fortiter pugnare poteris. vnde ſcio? vulneribus me ſenem feci. Quis te felicior? tu omnes viciſti, te filius. Quāto honeſtius modo pater & filius inter ſe contenderant, honeſtiorem facturus victum vter viciſſet. Dubito quid faciam. taceam? ſed ſilentium videtur confeſſio. Narrem virtutes meas? ſed illud quoque nouum accidit mihi, quod vni abdicato meas narrare non conceſſit. Proceſſi in aciem coram patre: Fortiter, inquit, pugna. Turpe eſt adoleſcenti, vinci à ſene. Auidus ſum gloriæ: hoc ſi vitium eſt, paternum eſt. fortis ſum: nunquid improbas pater? aut iam abdicabis, ſi viro fortiſſimo ſum fortior: dicam tamen audacter, Fortiſſimus ſum: nec timeo in ea ciuitate hoc crimē, in qua fortes etiam ſenes nouimus. *Iulij Baſſi.* Ad te quoque ignominiæ meæ pars redundat. Pudeat te pater, ſi à filio abdicādo victus es. *Arellij Fuſci.* Ignoſce, iuuenis erraui, ambitioſus non ero, cum ſenex fuero. *Gauij Silonis.* Vtrum putas viciſſe? ego præmium tantum habeo, tu & præmium, & virum fortem Permittente lege fecit, immo in eadem re & habet legem, & timet.

DIVISIO. * * * Contra ait: Si quid fecit quod non licet, lex vindicabit, ſed quicquid licet non oportet. Pater nō queritur de ſcelere filij, ſed de officio. Deinde vtatur quiſque ſua lege, tibi illud licuit, & mihi hoc licet. abdicare liberos liceat. eſt aliqua lex, quæ filio patrem præferat? Si poteſt abdicari, etiam propter id quod lege permittente fecit: An abdicari etiam propter hoc non poſſit, quòd præmium accepit. Non poteſt, inquit, in ea re priuatim puniri, in qua publice honoratur. Eidem rei non poteſt præmium dari, & nota denuntiari. Cetera iura puto paterno imperio ſubiecta eſſe: hoc ius maius eſt ceteris, quòd victoria de ſumma virtute quæritur. Non potes propter hanc legem filium abdicare, propter quam à filio victus es. Si potes abdicare, An debeat. hoc diuiſit: An etiam ſi non debeat cum patre contendere, ignoſcendum tamen ſit, ſi adoleſcens gloriæ cupiditate lapſus eſt. Deinde, An contendere debuerit. Tum, inquit, & honeſtum certamen erat, & tutum. Quid enim eſt glorioſius quàm aut virum fortem vincere, aut vinci à filio? ſi non debuiſſet contendere, non viciſſet. Et potuit fieri, vt ſi hic tibi ceſſiſſet, alius quis ad certamen procederet: qui nunc nō proceſſit: quia ſciebat nihil ſibi profuturū, ſi te viciſſet, cū deberet à filio tuo vinci, nulla laus tua fuiſſet. apparuiſſet enim illā victoriam nō viri fortis fuiſſe, ſed patris. ſilentio virtutes noſtræ tranſiſſent: nūc illuſtrat*

es,dum cōferuntur. *Turrinus* hoc loco belle dixit: Plures tibi inuidere coeperūt, postquā victus es. Itaque noui generis res accidit. filius vicerat. omnes aiebāt: O felicem patrem! Nouissimam fecit quæstionem, An etiam si quid iudicio peccauit, præmio emendauerit. Hoc loco dixit *Gallio* illam sententiam, quæ valde excepta est: Cum diu deprecatus esset, ait, si nihil profecero, quid me facturum putas? ad templa iturum, aut ad deos supplicem? ad tuas statuas confugiam. *Silo Pompeius* tentauit & in hac controuersia illam quæstionem, quàm in omnibus virorum fortium abdicationibus putabat esse tenendam, An vir fortis abdicari possit. aiebat in nulla magis controuersia illam posse tractari. Non potes, inquit, eum abdicare, qui te potest vincere. Miraris, si patria lege subducitur. qua & comparatur & præfertur?

COLOR. Colorem pro adolescente *Gallio* illum dixit: Meæ, inquit, iuuenis, ætatis causa agi videbatur. cum dubitaret exaudisse quendam dicentē: Nihil agis, ego tibi cedo. illi non cedo. *Cestius* hoc colore vsus est, putasse se ipsi patri honestius hoc esse; certe domui, laudes vtriusque in foro inspici. *Montanus Votienus* ait; Cognoui non quid imperares, sed quid praecepisses: dixeras semper, cum me hortareris ad gloriam, vt nulli cederem. Inuidiosa omnibus in illo iudicio fortuna tua videbatur, cum quaereretur, vtrum pugnasses felicius, an genuisses. Non est quod putes me visum illis fortiorem: decepti sunt, pater: iudicauerunt non quod erat, sed quod te malle crediderunt. *Argentarius* ait: Occasionem beneficij questu non concupiui accipere: praemium habet alter, alter percipit. *Fuscus Arellius* pater ait: Si nauigare imperasses, per hibernos fluctus egissem ratem: si peregrinari, nihil fuisset iubente te durum. hanc rem imperabas difficilem forti viro, vinci. *Blandus* hoc colore narrauit: Pater mihi obiecit, quòd illi vna re non cesserim? Ego multiplicabo crimina mea. Nunquam illi quotiens recte faciendum fuit, cessi: semper volui videri frugalior, videri volui laboriosior. nam cum ad vires vētum erat, etiam ipse cedebat: non ego illum vincebam, sed aetas. *Turrinus* hoc colore vsus est: Volui, inquit, cedere, sed erant qui dicerent, non licere. hoc enim modo legem saluberrimam tolli. Disputaturi contra præmium patris videbātur, & dicturi: Non licet inter se cedere fortibus. non ipsorum tātum causa agitur, sed publica. omnium interest scire, quis sit fortissimus. His vocibus hominum missus sum ad id certamen, in quo ad istum vtraque pertineret victoria. Quid putatis me dicturum? fortiorem me visum? falsum est. cum hoc quoque quòd ego fortis eram, istius esset. Quid ergo? quare vicerim, quæritis? Visum est ad ruborem totius iuuentutis pertinere, neminem pugnasse fortius, quàm senem. Et cum dixisset, se præmia in patrem contulisse: dixit, Vici te pater: sed nempe vici tibi. *Albutius* hoc colore narrauit: Noluit, inquit, videri per collusionem patri titulum fortissimi viri contigisse. Non cessi ante iudicium? vt in iudicio cederem. & feci. Nihil aliud quàm laudaui patrem, virtutes eius retuli: visus sum propter hoc ipsum præmio dignus. *Silo Gauius* ait: Solebas mihi pater inter dignorum virorum exempla narrare quædam etiam domestica. aiebas autem: Patrem fortem virum habuisti. vide vt tu sis fortior. processi tecum in aciem, nec illinc inulti redimus, omnis gloria in vna domo erat. Iubebat Resp. fortes viros recognoscere. O quantam ego cupiditatem gloriæ in patre meo vidi, quàm iuuenilem. Contendere me vetabat imperio, iubebat exemplo. Ventum est in iudicium. omnium quos ego noui, res inuidiosissima, quærebatur de patre meo: vtrum fortior esset, an felicior. *Oscus* hoc colore narrauit. Erant qui accederent, & dicerent: Roga patrem tuum, cedat tibi. non est vtile Reip. hostium excitare animos. excitabuntur, si scierint, neminem in hac ciuitate esse fortiorem quàm senem. illi me coegerunt, quasi tunc quoque aliquid præstiturus essem Reip. venire in iudicium; in quo quid habet? ego sum iudicatus iunior. *Dento* dixit: Timeo ne ob hoc ipsum patri vilior fiam. ego sciā an vsquam gloriosus sit. *Triarius* hoc colore vsus est? In iudicio volui tibi cedere, vt non imperasse videreris, sed vicisse. & cessi. defunctorie causam meam egissem? notum sit illum cedere quia parum est illi, non putabat. *Nicetes* in hac controuersia dixit: *

Scaurus hunc sensum aliter dixit: O si auus meus interesset iudicio, quàm libenter spectaret & discordiam nostram. Clamasset mihi: Non est quòd cedas, ipse mihi nunquam cessit. *Labienus* partem patris declamauit, & dixit quod etiam desertoribus licet: Nolo habitare cum aduersario meo, non capit idem contubernium fortem virum & victum. Statuam, inquit, tibi posui. imo ne possem vnquam me victum obliuisci ignominiam meam in aes incidisti.

Demens quòd mori coegerit filiam. CONTROVERSIA III.

LEX. DEMENTIAE SIT ACTIO. Thema. *Bello ciuili quædam virum ſecuta eſt, cum in diuerſa parte haberet patrem, & fratrem. victis partibus ſuis, & occiſo marito, venit ad patrem: non recepta in domum, dixit, Quemadmodum tibi vis ſatisfaciam? Ille reſpondit? Morere. ſuſpendit ſe ante ianuam eius. Accuſatur pater à filio dementiæ.*

CONTRA PATREM. *Porcij Latronis.* [a] Sic ſibi ſatisfieri ne victor quidem voluit: excuſauit victos, qui reſtituit. Quoniam repoſcis vitam, quã dediſti, accipe. Nullũ fuit in proſcriptione mulieris caput. *Oſci.* Inquinaſti filiæ ſanguine penates. quanquã quid loquor penates, tanquam in domo perierit? Allatum ad ſe Cæſar Pompeij caput, fleuit, [b] & hoc illi propter filiã præſtitit. *Arellij Fuſci.* Quemadmodũ tibi vis faciam ſatis? Hoc ipſo ſatisfeciſſe debuerat puella. Filiam habuit adeo piam & in maritũ & in patrẽ, vt alterum vſque in mortem ſecuta ſit: alteri etiam per mortem ſatisfecerit. quàm periculoſe cũ offendo, qui ſimul iraſci coepit, neſcit ignoſcere? *Clodij Turrini patris.* Morere. Quid aliud meruerat, ſi ſatisfacere nollet? Niſi occupaſſes ſoror, fortaſſe pater tibi ſatisfeciſſet. Hoc certũ habeo, vnuſquiſque veſtrũ ſuadebat puellæ? Ad iratũ patrẽ venis: in quas potes te compone blanditias: roga, deprecare: ſi nihil proficies, habes quemadmodũ cogas: morituram te denuntia. Hoc quod ignouiſti, victor, ad viros pertinet: illi tibi gratias agunt. nã feminas, ne ſi iraſcereris quidem, proſcripſiſſes. Quare ſecuta es virum? Adeo tibi vetera exempla exciderunt bonarum coniugũ, quibus filiam ſolebas ſanus hortari? Aliqua ſpiritum viri redemit ſuo: aliqua ſe ſupra ardẽtis rogum miſit: impendiſſet ſe puella viro, niſi ſeruaſſet patri. *Fuluij Sparſi.* Filia ante limen paternũ in cruore ſuo volutatur, quid exhorruiſtis? paterna ſatisfactio eſt. Noſtis domus noſtræ legem: aut dicendũ mihi, aut moriẽdũ eſt. Qualis eſt iſta ſatisfactio, qua filia exoratum patrem ſibi non ſentit? *Albutij Sili.* Vtræ meliores partes eſſent, ſoli videbãtur iudicare dij poſſe. Si vis ſatisfacere mihi, morere. Quod ad me attinet, iraſcare malo. Si parricidium eſt, fuiſſe in diuerſis partibus, nũquam defendiſſet apud Cæſarem Ligarium Cicero. Marce Tulli, quàm leue iudicaſti crimen, de quo confeſſus es! Dona filiã, ſi miſericors es, deprecanti: ſi hoſtis, edicto: ſi pater, naturæ: ſi iudex, cauſae: ſi iratus es, fratri. *Buteonis.* Ante ipſum limẽ domus deceſſit, ne dubitari poſſet, vtrũ marito periſſet, an patri. vbi ſtuduiſti? vbi audiſti? nego te iſtuc in bello didiciſſe. *Marillij.* Meruerat, inquit, mori. etiamnũ accuſas? certe iam tibi ſatisfactum eſt. O nouum monſtrum! irato victore viuendum eſt: exorato patre moriendum eſt. *Paßieni* Vtinam interueniſſem, non ſatisfeciſſes ſola patri. Furioſum te dicerẽ, ſi pro genero non rogaſſes Secutus eſt gener diuerſas partes, vxor ſuas. *Labieni.* Hoc, obſequio cõſequatur, denique, vt intra domũ moriatur. M. Cato, quo viro nihil ſpecioſius ciuilis tẽpeſtas abſtulit, potuit beneficio Cæſaris viuere, ſicut Tullius: ſi voluiſſet. Optima ciuilis belli defẽſio, obliuio eſt. *Muſæ.* Allato ad ſe capite Cn. Põpeij, Cæſar auertiſſe oculos dicitur: quòd tu ne in morte filiæ quidẽ feciſti. *Cornelij Hiſpani.* Peruagata eſt illa crudelis belli fortuna omnẽ ordinem, & vſque ad vltimæ plebis ſupplicia deſcẽdit. nihil in ciuitate noſtra immune victoris iræ præter feminas fuit: Hanc laudẽ miſeræ vrbi ſeruare licuit. At tu pater, vt victor inſanis. *Mentonis.* Semel repulſa, iterum redit: iterũ repulſa, tertio rogat. nõ fatigatur, ſcit exorari etiam hoſteis. O te crudelem, niſi iam tibi & pro genero ſatisfactũ eſt! Non ignoro, in quanto periculo ſim. neſcit placari iratus, & hoc etiã ſi filiæ excanduit. *Triarij.* An non exorares victorem pro alio pater? Morere inquit, Illi quoque quibus animaduertere in damnatos neceſſe eſt, non dicunt OCCIDE, non MORERE: ſed AGE LEGE: crudelitatem imperij verbo mitiore ſubducunt.

PARS ALTERA. *Turrinus Clodius* belle dixit: Nolite mirari ſi durioribus vtar: non ſum proceſſurus vltra verba: minabor, deinde ignoſcam. fecit & victor.

DIVISIO. *Latro.* vſus eſt in hac controuerſia illa vulgata quæſtione: An poſſit agi cum patre ob illam aliam rem, quàm ob demẽtiam. Impotens ſum, immitis, nõ tamẽ demẽs. Mores tuos patri debes approbare, nõ patris regere. Dic, Deſipis, nihil intelligis. ego ſanitatis meæ, ſi potuero, argumenta colligam: dicã in ſenatu nõ ſtulte ſententiam. Quid tibi videor feciſſe dementer? Partes male egi? damnare non potes patrem propter verba, immo propter verbum. Si damnari dementiæ aliquis pater, etiam non demens. ob aliquod improbandũ factum poteſt, an hic poſſit. Hoc in duo diuiſit. An etiam ſi hoc animo dixit, vt filiã mori vellet, damnandus tamẽ nõ ſit. Hic accuſatio filiæ, contrarias parteis à patre ſequẽtis, cũ illam ipſa natura publicis excepiſſet malis. Animaduertit Mãlius in filium, & victorem: animaduertit Brutus in liberos nõ factos hoſteis, ſed futuros. [c] vide

an ſub iis exemplis patri fortius tantũ loqui liceat. Deinde, An non eo animo dixerit, vt eam mori vellet. Dixit, inquit, iratus, cũ vellet caſtigare, nõ occidere. *Gallio* & illam quæſtionẽ fecit, An nõ ob id puella perierit, quòd pater illi tã dure reſpõderit. Periit, inquit, propter deſideriũ viri: alioquin vnius verbi amaritudinẽ morte penſaſſet: Immo mulier præceps, temeraria, inſano flagrãs amore & attonito, quæ virũ patre relicto ſecuta fuerat res viri conſecuta eſt. *Silo Pompeius* huic quæſtioni præponebat illã, ex qua in hanc tranſitus ſit, An etiam ſi propter hoc verbũ patris periit, damnari tamẽ pater non debeat. nec enim euẽtus imputari debet cuiuſque rei, ſed cõſiliũ. Si poſt hoc verbum puella vixiſſet, nũquid patrem dementiae damnare poſſes? atqui hoc verbo ſi quid factũ eſt, nõ à patre, ſed à puella factum eſt. Non oportet autem illius temeritatem, dementiam videri patris. Poſt hanc quæſtionem faciebat illam, An ob hoc perierit.

Color. Color à parte accuſatoris ſimplex eſt: ait patrem durum fuiſſe, crudelem, bono publico eũ fuiſſe periturum. Dixit dure, inquit, eo vultu, ea affirmatione vt videretur non iubere tantum, ſed occidere. Hoc loco dixit *Turrinus Clodius*: Hoc poſt bellum, immo poſt edictum: & adiecit, Nunc intelligit Reſp. Imperator, quantum tibi debeat, cui ſine ſanguine ſatisfactum eſt. Omnes enim dixerunt, patre nolente illã nupſiſſe. *Gallio* dixit: Nondũ mihi videbatur ſcire quid meruiſſet. volui illam intelligere crimen ſuũ. *Ceſtius* hoc loco: Contumaciter, inquit, rogauit, ſic quomodo & periit: non vultu demiſſo, non ſummiſſioribus verbis, nondũ tãquam victa: nihil agnoui filiæ, nihil victæ. Primum quare ad me non fratrem ſuum miſit? an etiã fratri iraſcitur? *Argentarius*. Nos duces exorauimus, quorum liberi in diuerſis partibus fuerãt. diximus, Ignoſce nobis ſeueris eſſe, licuerit eſſe ſecuris. Quid peccaui, quòd filiam ex hoſtium caſtris venientẽ nõ primo verbo recepi? *Turrinus Clodius* ait: Volui fratrem ſorori dare beneficium. eo durius loquar. vt ille me pro ſorore ſua deprecetur. Primũ quare me ſolum rogat, cũ debeat duobus ſatisfacere? *Silo Gauius* dixit: Volui, inquam, mora torquere: ſine, inquã, iterũ ac tertio roget. Nec mitiſſimus quidẽ victor ſtatim ignouit. *Labienus* ait: Non ſum ſtatim exoratus: & ſi vixiſſet, non eſſem fractus primis vocibus eius: ne tertio quidẽ rogatus, aut quarto. At victor cito exoratus eſt. Noli mirari: facilius eſt ignoſcere bello quàm parricidio. *Hiſpanus* de morte eius hoc dixit: Iterum illã nobis vir abduxit. *Albutius*, Tuto me, ait, putaui loqui fortius. nõ dubitaui enim quin frater illi dicturus eſſet: Non eſt quod timeas, exorabitur: ſi difficilior erit, illum ego rogabo. & ſi rogaſſes, adoleſcens, feciſſem, nõ magis tibi ego, quàm ſorori tuae maritus. *Montanus Votienus* dixit: Non eſt quòd putes illam cecidiſſe ira patris: cui vixerat, periit. illa ſe cui addixit, impendit. Et eundem ſenſum in argumentis, cum dixit non propter patrem illam periſſe. Quid ergo, inquis? propter quem? Scis illam virum habuiſſe, pro quo mori poſſet.

Debilitans expoſitos. Controversia III.

Lex. Reip. laesae sit actio. Thema. *Quidam expoſitos debilitabat, & debilitatos mendicare cogebat, ac mercedem exigebat ab eis. Reip. læſæ accuſatur.*

Contra debilitantem expositos. *Porcij Latronis*. Aeſtimate, quale ſit ſcelus iſtius, quo factum eſt ne laeſi patres liberos ſuos aut agnoſcant, aut recipiant. etiam confeſſas iniurias tacent. Vectigalis iſtius crudelitas fuit, eo magis quòd omnes præter iſtum miſericordes ſumus. Mendicares, niſi tot mendicos feciſſes. Effecit ſceleſtus iſte, vt nouo more nihil eſſet miſerius expoſitis, quàm tolli: parentibus, quàm agnoſcere. *Ceſti Seueri*. Huic caeci innitentes baculis vagantur; huic trunca brachia circumferũtur, huic cõuulſi pedũ articuli ſunt, & torti tali, huic eliſa crura, illius, inuiolatis pedibus cruribusq;, femina contudit: aliter in quemque ſæuiens oſſifragus iſte, alterius brachia amputat, alteri[9] eneruat: alium diſtorquet, aliũ delumbat: alterius diminutas ſcapulas in deforme tuber extundit, & riſum in crudelitate captat. Produc agedũ familiam ſemiuiuam, tremulam, debilem, caecam, mancam, famelicã: oſtẽde nobis captiuos tuos. Volo mehercules noſſe illum ſpecum tuum, illã humanarum calamitatum officinam, illud infantium ſpoliariũ. Sua cuique calamitas tanquã ars aſſignatur. Huic recta mẽbra ſunt: &, ſi nemo obſtet naturæ, proceritas micabit. ita frangatur, vt humo ſe alleuare non poſſit, ſed pedum crurumque reſolutis vertebris reptet: huic extirpentur radicitus. huic ſpecioſa facies eſt. poteſt formoſus mendicus eſſe. reliqua mẽbra inualida ſint, vt fortunæ iniquitas in beneficia ſua ſæuientis magis hominũ animos peruellat. Sine ſatellitibus tyrannus calamitates humanas diſpenſat. *Vibij Galli*. Intuemini debilia infelicium membra. neſcio qua tabe

consumpta:illi præcisas manꝰ,illi erutos oculos,illi cõtractos pedes. Quid exhorrescitis? [a] sic iste miseretur. Tot membra franguntur,vt vnum vẽtrem impleant:&, ô nouũ mõstrũ,[b] integer, alitur,debiles alunt. *Alburij Sili.* Perissent,inquit.[c] ita nõ sic infeliciꝰ supersunt,quàm perituri fuerant?Perissent,inquit.[d] interroga patres,vtrũ maluerint. Eruãtur inquit,oculi illius,huius præcidantur manus. Quanti ex his fortes viri?quanti tyrannicidæ?quãti futuri sacerdotes?[e] Nec puto incredibile in hac fortuna loquor,certe ex hac turba origo Romanæ gentis apparuit. Egregius educator plus acceptum crudelitati, quàm expensum misericordiæ refert. *Triarij.* Perissent,inquit. Puto,experieris nos nõ esse crudeles. tamen nemo non nostrum,cum istis stipem porrigeret,mortẽ precatus est. Surge tu debilis:conatur,& corruit. Surge tu mute:sed quid excitaris?rogare non potes. Surge tu cæce:sed ad quorum eas genua,nescis. O te inter omnes debiles ante hoc iudiciũ felicissimũ, quòd istum dominum non videbas:in hoc iudicio infelicissimum, quòd istum reum non vides. Expositos aluerũt etiam feræ,satis futuræ mites si præterissent. *Cornelij Hispani.* Ergo si illis temporibus iste carnifex apparuisset,conditorem suũ Roma nõ haberet. Timeo ne hoc prosit reo,quòd nemo ex his quenquã videri vult suum: *Iulij Bassi.* Intuẽmini vtrãq; patrẽ,& ei succurrite, quæ miserabilior est. liceat videre mercenarios tuos. hic cæcus est,hic debilis,hic murꝰ. His tu mori nõ permittis? Vis in te iudices more tuo misericordes sint?tuo exemplo? *Argentarij.* Quorum cũ vbique audiantur preces, in sua tantũ causa cessant. Adiiciamus aliquid ad quæstũ. deme huic oculos,illi manus. *Arellij Fusci patris.* Præcidatur, inquit,lingua. genus est rogãdi,rogare nõ posse. Misereminі horum omnium,Iudices,quorum misereri etiã singulorũ soletis. *Cestij Pij.* Vt hanc causam susciperem,ne ab eis quidem rogatus sum,pro quibus ago. quid enim miseri rogare sciunt,nisi stipem?quid infelix iste peccauit aliud,quàm quòd natus est? *Clodij Turrini patris.* Age si,quis agnouerit suum,petes alimenta,tanquam alueris?nõ est quòd timeas,nemo agnoscet. O miserum,si quis alimẽta suo datꝰo miserum,si negat. Ita nos istis vindictã negaturos putas,quibus ne id quidẽ negamꝰ. quod tibi daturi sint?Et quod est indignissimũ,[f] crudelis cũ sit,misericordia publica alitur. Venite misereri,[g] & hodie primũ vobis rogate. *Mentonis.* Errant miseri circa parentũ suorum domos: & fortasse aliquis à patre alimenta non impetrat. Nulli plus reddunt integra mancipia. Cur tu tam exiguũ refers? via este quas poterat. vt non rogares,vt non acciperes:spiritum tibi nõ relinquerem,nisi crudelior futurus essem te relinquendo. Tibi captura quotidiana nõ respõdet. apparet te nondũ hominibus satis miserum videri. *Gauij Silonis.* Tu,inquit,in illa vicinia mẽdicabis,tu ad limen accedes:& crudelis,miseris parentum domos demonstrat. Hic nõ facile stipem impetrat?etiamnum aliquid illi detrahatur. *Iunij Gallionis.* Serua oculos,vt videat quem roget:serua manus,vt habeat quibus stipẽ accipiat. Occurrunt nuptiis omina dira, fatis publicis auspicia feralia. Feriatis maxime ac sollẽnibus & hilaritati dicatis diebus semianimes isti greges oberrant, à te fortasse aliquis acceptam stipem portat ad deos. *Fuluij Sparsi.* Scio, Iudices,variis quemque causis ad accusandum solere compelli. quosdam ambitio gloriæ,quam ex dãnato petierũt, prouocaui: alios odia & simultates protraxerunt: non dubito fuisse quosdam qui præmiũ peterent:ego omnibus ceteros impellẽtibus causis vaco. Quæ enim gloria est in tam sordido reo?quæ simultates,vt non eas quoque cõtraxisse pudeat?aut quod præmium,cũ stimulant ij,qui se alere non possunt? Nõ is est qui rogare nesciat.[h] etiã docere solet. Quos affectus vestros optare debeam,nescio? si misericordiæ propiores fueritis, crimina rei vobis ostendam si verum fuerit. At reum hunc nos publice pascimus. Exigitur à te talio. non habes totidẽ membra, quot debes. Lupa oblita feritatis,placidior, velus fœtibus suis, præbuisse vbera fertur. Sic lupa venit ad infãtes:expectemus hominẽ. Gratulor tibi Roma, quòd in cõditores tuos homo non incidit.[i] Ergo cum de publica misericordia cogitares,tã crudelis esse potuisti? Proxima, inquit,die hic plurimũ retulit:faciendus est huic similis alter. hic satis retulit,fiat & alius miser ad hoc exemplũ. Ite nunc,inquit,& alimenta mihi quaerite. Tu,inquit,qui oculos nõ habes,per oculos rogato. tu,inquit,qui manus perdidisti,per manus rogato. Tu per illa membra quae trahis debilia;per ea quisque quae nõ habet, ambiat. O miseros qui sic rogant:miseriores,qui sic rogantur. Ecce,nescio quis. Meus,inquit, filius si viueret,huic fortassis similis esset. Num,inquit,ego meum transeo? Alius,inquit: Potuit meus in eundem incidere dominum. quid si incidit?omnes omnibus conferunt, dum vnusquisque timet ne suo neget.

Pars altera. *Arellij Fusci.* Debilitasti,inquit,plus illis patres nocuerant.

Divisio. *Latro.* sic diuisit;An laesa sit Resp. Primum quod reip. crimẽ constare opor-

tet.deinde tunc reũ quaeri. An læſa ſit.Reſp.non ſolet argumẽtis probari. Manifeſta ſtatim Reip.dãna ſunt,ſi muri diruti ſunt,ſi claſſis incẽſa eſt,ſi exercitus amiſſus,ſi vectigalia deminuta.hoc damnũ quod tu obiicis,nõ videbat.Dic mihi,quãdo remp.læſit? cum vnum expoſitum debilitauit?atqui etiam qui occidit vnum,nõ tamẽReip.læſę tenetur reus,ſed caedis:etiam qui duos,etiam qui plures. Dic mihi,quis numerus efficiat, vt laeſa videaturReſp. Duo debilitantur,nondum Reſp. Infantes perdidit,& infelices. Potuerunt,inquit,duces fieri. potuerunt etiam ſacrilegi eſſe & homicidæ: potuerũt & perire. Attamen crudelem rem facit & laniſta,nec damnatur Reip.læſæ:& leno qui cogit inuitas,pati ſtuprum,nec laeditRemp. Ego nunc non laudari reum deſidero,ſed abſolui.noceat hoc illi,cũ honores petit.[k] Poteſt aliquis & non eſſe homo honeſtus,& eſſe innocẽs reus. Deinde an ſi læſa ſit Reſp.ab hoc læſa ſit. Nõ à me,inquit,ſed à parẽtib.qui proiecerunt. Hic crudelis,vt multũ illis abſtulerit,vitã reddidit. Contra, ait. Illi ſingulos exponunt,tu omnes debilitas:illi ſpem,tu inſtrumenta viuẽdi detrahis. Deinde, An teneatur Reip.laeſæ,ſi fecit quod ei facere licet. Nõ potuit,inquit,vlla res lege damnari,quæ legi innititur. Si domum meã diruam,nũquid dices meRemp.lædere? Et poteras deſcribere, quàm inhumanum ſit, illos parietes maiorũ in noſtram vſque perductos memoriam, in hoſtilem modũ deiici. In agris meis arbuſta ſuccidere velim. Deinde, An hoc licuerit illi facere.licuit,inquit. Expoſiti,inquit,in nullo numero ſũt:ſerui ſunt:hoc legũ latori viſũ eſt.denique ſi non licet,habẽt legẽ talionis. agere ſinguli iniuriarũ poſſunt. Reip. quidẽ laeſæ nõ poteſt agi eorũ nomine,qui extra Remp ſunt. Nõ poteſt pro omnibus agi, pro quib⁹ ſingulis nõ poteſt. Scio quoſdã putare quæſtionẽ eſſe, An poſſit à priuato homine laedi Reſp. *Sparſum* certe ita declamare memini. Quod ſi quiſquã recipit, & illã recipiet: An à muliere poſſit,an à ſene,an à paupere poſſit:quorum nihil vnquã quæritur. Sed dici tamẽ ſolet,quomodo cũ illa quæſtio tractatur, AnReſp.læſa ſit,totiens reus in argumẽta nõ laeſæ.Reip.nõ dicit:ne potuit quidem lædi à priuato.à paupere, ab ægro, ab infante. *Gallio* fecit illam quæſtionem, An in expoſitis lædi poſſit Reſp. Non poteſt,inquit, An lædi poſſit in aliqua ſui parte:hæc nulla Reip. pars eſt. non in cenſu illos inuenies, nõ in teſtamentis. Sed hæc quoque in illam incurrit, An Reſp. læſa ſit. dicitur enim: Ne lædi quidem potuit in eis,quos non habebat.

Color. Pro illo qui debilitat expoſitos, pauci admodũ dixerunt. Dixit *Gallio*, & hoc colore vſus eſt: Egentem hominem,[l]& qui ne ſe quidem alere,nedum alios poſſet,ſuſtuliſſe eos,qui iam relicti ſine ſpe vix ſpiritũ traherẽt: quibus nõ iniuria fieret ſi aliquid detraheretur:ſed beneficio cederet,ſi vita ſeruaretur. Faciant inuidiã, alicui oculos deeſſe, alicui manus.dicant illos per hunc tam miſere viuere.dũ fateantur per hũc viuere. *Gallio* illud quoq; in argumentis tentauit: Adeo,inquit,hæc res nõ nocuit Reip. vt poſſit videri etiã profuiſſe. Pauciores erunt,qui exponent filios. *Turrinus Clodius* hoc colore vſus eſt: Multos patres exponere ſolitos inutiles part⁹. Naſcũtur,inquit,quidã ſtatim aliqua parte corporis multati,infirmi,& in nullam ſpem idonei:quos parẽtes ſui proiiciunt magis, quàm exponunt:aliqui etiam vernulas,aut omine infauſto editos,aut corpore inualidos abiiciũt. Ex his aliquos hic ſuſtulit, & eas partes quæ cuique poſſent miſerabiliores eſſe, miſeratus abſtulit:ſtipẽ rogãt,&[m]vnius miſericordia viuunt, omniũ alũtur. At res foeda eſt,mẽdicos habere,à mendicis ali, inter debiles verſari, Age nõ pudet vos ex hoc producere cõtubernio reum,à quo dicatis laeſamRemp.? & ſic deſcẽdit ad argumẽta,vt diceret. Quomodo hic potuit lædere? *Cilo Pompeius* illo colore vſus eſt: Miſericordẽ hũc fuiſſe.voluiſſe vitam dare,ſed nõ potuiſſe alere:itaque eo compulſum,vt vnuſquiſque aliquã partem corporis pro toto dependeret. *Labienus* tã diſerte declamauit partẽ eius, qui debilitabat expoſitos. quàm nemo alterã partem:cum illam omnes diſertiſſimi viri, vel ad experimenta ſuarũ viriũ dixerint. Illum autem locum vehementiſſime dixit. Vacare homines huic cogitationi,vt curent quid homo mendicus inter mẽdicos faciat? Principes. inquit,viri contra naturam diuitias ſuas exercent: exciſorũ greges habẽt. exoletos ſuos, vt ad longiorẽ patientiã impudicitiæ idonei ſint,amputãt.& quia ipſos pudet viros eſſe, id agũt,vt quàm pauci viri ſint. His nemo ſuccurrit delicatis & formoſis debilibus. Curatis qui ex ſolitudine infantes auferat,perituros niſi auferãtur:nõ curatis, quòd iſti beati ſolitudines ſuas ingenuorũ ergaſtulis excolunt:non curatis , quòd iuuenum miſerorum ſimplicitatem circumueniũt,& ſpecioſiſſimum quemq; maxime idoneũ caſtris[n] in ludum coniiciunt. In mentẽ vobis venit miſereri horum,quòd membra nõ habeant? quid illorũ,quòd fruſtra habẽt? Hoc genere inſectatus ſæculi vitia, egregia figura, inquinatũ & infamem reum,maiorum criminũ impunitate defendit. Celebris hæc apud Graecos

controuersia est. Multa ab illis pulchre dicta sunt, à quibus non abstinuerunt nostri manus: multa corrupte, quibus non cesserunt. *Nicetes* dixit*

Hunc dixit sensum *P. Asprenas*, eodem modo vno verbo propriore vsus: Hunc alunt qui alimenta poscunt, quibus crudelis est qui negat. Circa hunc sensum est & ille à *Quinctiliano* dictus: Nescio vtrumne vos miserabiliores dicant, quòd alimenta accipitis, an quòd huic datis. Accipitis enim, quia debiles estis. Ei datis per quem debiles estis. *Addeus* rhetor:* Hunc sensum quidam Latini dixerunt: sed sic, vt putem illos non mutuatos hanc sententiam, sed imitatos. *Blandus* dixit: Porrigit aliqua mendico rogata stipem. Vtique si peperit, exposuit. O quàm misera cogitatio porrigentis est: hic fortasse meus est. *Oscus* dixit: Qui iam porrexit plurimus stipem, suo negat. *Arellius Fuscus* dixit: Alit rogata filium mater: misera, si scit suum esse: misera, si nescit. *Artemon* dixit:*

Hanc sententiam *Latro Porcius* virilius dixit, qui non potest furto suspectus esse. Græcos enim & contemnebat & ignorabat. cum descripsisset debiles artus omnium, & alios incursantes, alios repentes, adiecit: Prò dij boni, ab his aliquis alitur integer? ΔΑΜΑΚΚΟΜΒΡΟΣ dixit:*

Hunc sensum *Cestius* transtulit. Effecisti, inquit, vt maius periculum esset educari, quàm exponi. *Fuscus Arellius* aliter dixit: Illa adhuc in miseræ sortis infantia timebantur, feræ, serpentesque, & inimicus teneris artubus rigor, & inopia: inter expositorum pericula non numerabamus educatorem. *Glycon* corruptam dixit sententiam:*

Sed nostri quoque bene insanierunt. *Murrhedius* dixit: Producitur miserorum longus ordo, maior pars se sine se trahit. Et *Licinius Nepos*: Vt soluendo sis in pœnas, quotiens tibi renascendum est? Illud *Sparsus* dixit, quod non corruptum tantum, sed contrarium dicebat esse Montanus: Solus plura habes membra, quàm tot hominibus reliquisti. Ita enim hic potest videri læsisse rempublicam, si multi sunt debilitati. Apparet autem non multos esse, si plura habet membra, quàm debilitatis reliquit. Et illud æque ab illo aiebat corrupte dictum: Prò dij, erunt plures mendici, quàm membra. Græcas sententias in hoc refero, vt possitis æstimare, primum quàm facilis Græcæ eloquentiæ in Latinum transitus sit: & quàm omne, quod bene potest dici, commune omnibus gentibus sit: deinde vt ingenia ingenijs conferatis, & cogitetis Latinam linguam facultatis non minus habere, licentiæ minus. *Labieni* sententiam separaui, quia locuti de illa homines erãt. Sed vbi quotidianũ diurnum & mendicantium quæstus recognoscit, tu hodie minus attulisti. cedo lora. gaudeo me non omnes emancasse. Quid fles? quid rogas? plus retulisses, si sic rogasses. Dixerat & illam sentẽtiam. Date miseris, quod vnum percipere gaudium possunt. Aliquis ex illis damnatum istum videat, aliquis audiat. *Glycon* dixit:* *Vinicius* summus amator Ouidij, hunc aiebat sensum disertissime apud Nasonem Ouidium esse positum, quem ad fingendas similes sententias aiebat esse memoria tenendum. Occiso Achille hoc epiphonema apponit:

Quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
Hoc fuit.

Cassius Seuerus dixerat: Ostende nobis captiuos. *Iulius Bassus* dixerat: Ostende nobis mercenarios tuos *Labienus* commodius videbatur dixisse: Ostende nobis alumnos tuos *P. Asprenas* dixit, cum induxisset stipem porrigentem mendico, O infelicem patrem: & hoc qui dicit, fortasse pater est.

Parrhasij Prometheus. CONTROVERSIA V.

LEX. LÆSÆ REIP. SIT ACTIO. Thema. *Parrhasius pictor Atheniensis, cum Philippus captiuos Olynthios venderet, emit vnum ex his senem. perduxit Athenas. torsit; [a] & ad exemplar eius pinxit Promethea. Olynthius in tormentis perit. Ille tabulam in templo Mineruæ posuit. accusatur reip. læsæ.*

CONTRA PARRHASIVM. *Gauij Silonis.* Infelix senex vidit iacentis diuulsæ patriæ ruinas: abstractus à coniuge super exustæ Olynthi cinerem stetit. iam ad figurandum Promethea satis tristis est. Prò Iupiter, (quem enim melius inuocem aduersus Parrhasium, quam quem imitatus est?) Olynthium tantum picturæ tuæ excipio. Num quis vt naufragum pingeret, hominem mersit? cæditur: parum est. inuritur: etiamnum parum est. laniatur: hoc, inquit, in irato Philippo satis est, sed nondum in irato Ioue. *Iulij Bassi.* Producitur. Superuacuum est, inquit: nondum quantum satis Prometheo, potest gemere. Vltima Olynthij deprecatio est: Atheniensis redde me Philippo. Non est istud donum,

ſacrilegium eſt. Seruus, inquit, meus fuit. Putes Philippũ loqui. [b] Ædem Mineruæ tanquam caſtra Macedonũ fugiũt. *Clodij Turrini.* Parum, inquit, triſtis eſt. Aliquis Olynthius parum triſtis eſt, niſi qui Athenieſem dominum ſortitus eſt? Dabo tibi, Parrhaſi, maiora tormẽta. duc illum ad iacentem Olynthum, duc illo vbi liberos, vbi domũ perdidit: [c] ſcis certe quàm triſtem illum emeris. Olynthijs vrbem aperuimus, templa præcluſimus. Ergo nemo Olynthius tortus eſſet, ſi omnes illos Macedones emiſſent. [d] Torqueatur. hoc nec ſub Philippo factum eſt. Moriatur. hoc nec ſub Ioue. *Argentarij.* Hoc hoſpitio Olynthius Athenis exceptus eſt? tantum porro Olynthius poſſit, Parrhaſius quid? non & oculos noſtros torquet? ibi ponit tabulam, vbi fortaſſe nos tabulam fœderis poſuimus. Hoc Promethea facere eſt, non pingere. Aiebat tortoribus: Sic incendite, ſic iſtũ quem fecit, cummaxime vultum ſeruate, ſit ſibi ipſi exẽplar. *Ceſtij Pij.* Emi inquit. immo ſi Athenienſis es, redemiſti. ſi neſcis Parrhaſi, in iſto templo pro Olynthijs dona ſoluuntur. Crudelis ille Græciæ carnifex, iſtum tamẽ nihil amplius quàm vendidit. Producitur nobilis [e] ſenex, longa miſeriarum tabe confectus, reductis introrſus oculis, tam triſtis, quaſi iam tortus eſſet, vt admoueri ſibi cathenas vidit: Superuacuæ, inquit, ſunt, ſi ad alium dominum perueniſſem, Athenas fugerem. Iſtud tibi in nullo Olynthio permitto, niſi Laſthenẽ emeris. *Triarij.* Corrupiſti duo maxima Promethei munera, ignẽ & hominẽ. [f] Quemcunque præco flentem viderat, ſciebat te emptorem: miſerabantur omnes. Te fortaſſe ipſe Philippus reduci iuſſiſſet, ſi Athenienſem vidiſſet & emptorem. * quod ego fabuloſum eſſe non dubito. Sed vtrum vult Parrhaſius, eligat. parum pie. aut infami auctione imitatus eſt. Clamabat iſte: Nondum ſatis triſtis es: nondũ ſatis, inquã, adiecisti ad priorem vultũ. talis in auctione Philippus. *Muſæ.* Narraturus ſum Olynthij ſenis igneis, verbera, tormenta. aliquis me nunc queri de Philippo putat. Dij deæque te perdant, miſericordem Philippum feciſti. Si iſti creditis, iratum Iouem imitatus eſt: ſi nobis, iratũ Philippum vicit. Pinge Philippum crudelem, oculo effoſſo, iaculo perfractum, per tot dãna à dijs immortalibus tortum. *Cornelij Hiſpani.* Vltima membrorũ meorum tabes tormentis immoritur. Parrhaſi, quid agis? non ſeruas propoſitum. hoc ſupra Promethea eſt. Tantum patiendum eſt, pingentę Parrhaſio, quantum irato Ioue. *Arellij Fuſci patris.* Pinge Promethea, ſed homines facientem, ſed igneis diuidentem: pinge, ſed inter munera potius quàm inter tormenta. Inter altaria, Olynthij ſenis crucem poſuit. Miſerrime ſenex, forte ex ſeruis tuis aliquis felicius ſeruit. vtique felicior eſt, quiſquis Macedoni ſeruit. *Fuluij Sparſi.* Si ad ſuccurrendum profectus es, queror quòd vnum emiſti: ſi ad torquendum, queror quòd vllum. Vtinã Philippe his auctionẽ cum exceptione feciſſes: Ne quis Athenienſis emeret. Nó vidit Phidias Iouem; fecit tamẽ velut tonantẽ: nec ſtetit ante oculos eius Minerua; dignus tamen illa arte animus, & concepit deos, & exhibuit. Quid facturi ſumus, ſi bellum volueris pingere? diuerſas virorum ſtatuemus acies, & in mutua vulnera armabimus manus, victi ſequentur, victores cruenti, reuertẽtur? Ne Parrhaſij manus ludat temere coloribus, internecioni humanæ timendum eſt. Si neceſſe eſt aliquem torqueri, eme nocentem ſeruum, vt eodem tempore ex eo exemplum ſumas & ſupplicium. [g] Statuitur ex altera parte Parrhaſius cũ coloribus, ex altera tortor cũ ignibus, flagellis, eculeis. Iſta aut videntem, aut expectantem, Parrhaſi, parum triſtem putas? Dicebat miſer. Non prodidi patriam. Athenienſes, ſi nihil merui, ſuccurrite: ſi merui, reddite Philippo. [h] Inter iſta Parrhaſius dubium eſt ſtudioſiꝰ pingat, an ſæuiat. Torque, verbera. ſic iſte carnifex colores temperat. Quid ais? parum triſtis videtur, quem Philippus vẽdidit, emit. Parrhaſius: Etiamnum torque, etiamnum bene habet, ſic tene. Iſte vultus eſſe debuit lacerati, hic moriẽtis. *Porcij Latronis.* Si videtur tibi, iſtis muneribus aram miſericordiæ orna Nemo ergo ex Olynthijs miſerius ſeruit, quàm qui Athenienſem dominum ſortitus eſt? Miſer vbicunque Philippum non viderat, pacem putabat. Alliga, inquit. Aiebat, Solutus apud Philippum fui. *Albutij Sili.* Expecta dum Euthycrates aut Laſthenes capiatur. Phintias omnia Parrhaſio tortore digna fecit. Philippus quoque vendidiſſe contentus eſt. Producitur ſenex nobilis, flens, reſpiciens patriam: placuit iſti vultus infelix. habuit aliquid Promethei ſimile etiam ante tormenta. Diligenter agit cauſam, vt Philippus. Olynthio nõ eſt: ego pecuniam perdidi, redi ad auctorem. Propter hominem Prometheus diſtortus, propter Promethea, homines ne torſeris. Philippus ſic rogabatur: Liceat Olynthijs viuerę. Parrhaſius aliter rogatur, Olynthijs mori liceat. Triſtem volo facere. nemo faciet, ſi Philippus non fecit.

Divisio. Hanc controuerſiam magna pars declamatorum ſic dixit, vt non cõtrouerſiam diuideret, ſed accuſationem: quomodo ſolent ordinare actionem ſuam in foro, qui

primo loco accusant. In scholastica, quia non duobus dicitur locis, semper nō dicendum tantum, sed respōdendum est. obijciunt quòd hominem torserit, quòd Olynthiū, quod deorum supplicia imitatus sit, quòd tabulam in temploMineruæ posuerit. Si Parrhasius responsurus non est, satis bene diuidunt. Nihil est autem turpius, quàm aut eam controuersiã declamare, in qua nihil ab altera parte respōderi poterit: aut non refellere, si respōderi potest. *Gallio* fere similem diuisionem in Parrhasio habuit ei, quam habuerat in illa controuersia, cuius mentio est in hoc ipso libro; Debilitabat expositos, detractis quibusdam. Diuisit autem sic: An læsa sit Resp. quid perdidit, inquit? nihil. Nondum de iure cōtrouersiam facio. Perdidit vnum senem Olynthus: fac Atheniensem. non ages mecum reipublicæ læsæ, si Atheniensem senatorem occidero, sed cædis. Ita. verum Atheniēsium corrumpitur opinio. misericordia semper cēsi sumus. Nūquam vnius facto publica fama corrūpitur. Solidior est opinio Atheniensium, quàm vt labefactari tormētis captiui possit. Læsa est, inquit, respublica. Si quis Olynthi depositum negauerit, videbitur, vt existimo, non rempublicam, sed hominē læsisse. Olynthijs hoc tribuisti, vt eodem loco essent, quo Athenienses. Læsisti, inquit, rempublicam, quòd hanc Picturam in templo posuisti. lædunt remp. qui aliquid illi auferunt, non qui adijciunt: qui diruunt templa, nō qui ornant. Peccauerunt ergo & sacerdotes, qui tabulam receperunt. quare tamē non reciperent? Deorum adulteria picta sunt, positæ sunt picturæ Herculis liberos occidētis. Deinde, An ob id accusari possit læsæ Reip. quod ei facere licuit. Ea lege persequere, quæ non licuit. dicis mihi: Hoc facere non oportet, huic rei æstimatio immensa est, itaque nulla vindicta est. & id tantum punitur, quod non licet. satis abundeque est, si opifex rerū imperitus ad legē innocēs est. An hoc ei facere licuerit. Hoc in illa diuiditur, An Olynthius fuerit apud Atheniensem, etiam antequam fieret decretum. Seruus, inquit, est meus, quem ego emi belli iure. vobis, Athenienses, expedit: alioquin imperium vestrum in antiquos fines redigitur, quicquid est bello partum. Et est cōtra. At ille seruus alij emptori esse potest, Atheniensi non. Quid enim si Atheniēsem à Philippo emisses? Atqui sciebas Olynthios nobis coniunctos esse fœdere. Vt scias, inquit, seruos fuisse, decretum postea factū est Atheniensium, quo iuberentur & liberi & ciues esse. quare hoc illis ius, si iã habebant, dabatur? Deinde, an decreto hoc non cōtineatur, liberi vt fiant, sed vt esse liberi iudicentur. Hoc censuimus Olynthios ciues nostros esse. ita & ille ciuis noster fuit. Nō, inquit: nam decretum in futurum factum est, non in præteritum. Vis hoc scire? Non quisquis Olynthium seruum habuit, accusabitur, quòd ciuem in sua seruitute tenuerit. Si quis tunc inter necessaria seruilium officiorum ministeria percussit, aut cæcidit, iniuriarum accusabitur? atqui quantum ad ius attinet, nihil interest, occiderit, an cæciderit. nam aut nec cædere licuit, aut & occidere.

Color. A parte Parrhasij fecit hunc colorem, emptū esse à Parrhasio senē, inutilem, expiraturum. Si verum vultis, inquit, nō occidit illum, sed deficiētis & alioquin expiraturi morte vsus est. Torsit, inquit, tamen: si lucri causa, obijce. nempe crudelitatis precium Athenæ habent. In argumentis dixit, quantum semper artibus licuisset: medicos, vt vim ignoratam morbi cognoscerent, viscera rescidisse. hodie cadauerū artus rescindi, vt neruorum articulorumq; positio cognosci possit. *Albutius* hoc colore: Calamitosum fuisse, orbum, palam mortem optantem: nec aliter illum Philippus vēdidisset, nisi putasset illi pœnam esse viuere. *Silo Pompeius* putabat cōmodius esse, si hoc animo isset Parrhasius ad auctionem, vt aliquem in hunc vsum emeret. poterit enim videri, elegisse vilissimum & maxime inutilem. *Fusco Arellio* placebat, emptum quidem illum in alios vsus: sed cū deficeret, & mori vellet, in id quod vnum ex cadauere artifex poterat, impensum. *Gallio* ad neutrum se alligauit, nec dixit, quo animo emisset. *Gallionis* color intolerabilis est. dixit enim, senem ex noxijs Olynthijs emisse. Quod si licet illi fingere, non video quare nō eadem opera dicat, & conscium proditionis Lastheni fuisse, & se pœnæ causa torsisse. *Hispo Romanus* ignorantiam illam excusauit. Pictor, inquam, intra officinam suam clausus, qui hæc tantum vulgaria iura nouerit, in seruum nihil non domino licere, pictori nihil non pingere, mancipium suum operi suo impēdit. Non omnia, inquit, narras: Olynthius fuit ille qui perijt. Quid autem ad rem pertinet, cuius nationis seruus fuerit? Audes, inquit, seruum dicere Olynthiū? etiã, post bellū, & ante decretū. Alioquin quod vos illis dedistis beneficium, nisi quòd iam illos nec torquere licet, nec occidere? Græci nefas putauerūt, pro Parrhasio dicere: omnes illum accusauerunt, in eosdem sensus incurrerunt. *Glycon* dixit: πῦρ καὶ ἄνθρωπος Προμηθεῦ καὶ σά τι δῶρα βασανίζει. *Triarius* hoc ex aliqua parte cū surriperet, inflexit. Hoc aiebat *Seuerus Cassius*, qui hoc facerēt, similes sibi videri furib⁹, alienis

poculis anſas mutantibus. Multi ſunt, qui detracto verbo, aut mutato, aut adiecto, putãt ſe alienas ſententias, lucrifeciſſe. *Triarius* autem ſic vertit, Corrupiſſe duo maxima Promethei munera, ignem & hominem. ſed egregie illam ſurripuerunt. *Euctemon* qui dixit, Προμηθεῦ ἐπί σε τις πῦρ καὶ ἄνθρωπον, ſanius quàm *Glycon* * *Damus* corruptiſſime. * hic eſt *Craton*, venuſtiſſimus homo, & prohomo & profeſſus. *Aſinius*, qui bellum cum omnibus Atticis gerebat, cum donaret illi Cæſar talentũ, in quo xiiij ſeſtertia ſunt Atheníenſium more, ἢ πρόσθες, φησίν, ἢ ἄφελε, ἵνα μὴ Ἀττικὸν ᾖ. hic Cæſari, quòd illum nunquam niſi menſe Decembri audiret, dixit * & cum commendaretur à Cæſare Paſſieno, nec curaret. interroganti, quare non complecteretur tanti viri gratiam, κλέπτε χαίροντος, λύχνοι οὐχ ἅπτων. Sæpe ſolebat apud Cæſarem cum Timagene confligere homine accidæ linguæ, & qui nimis liber erat: puto quia diu non fuerat ex captiuo cocus, ex coco lecticarius, ex lecticario vſque ad amicitiam Cæſaris felix. vſque eo vtranque fortunam contempſit, & in qua erat, & in qua fuerat, vt cum illi multis de cauſis iratus Cæſar interdixiſſet domo, combureret hiſtorias rerum ab illo geſtarum: quaſi & ipſe illi ingenio ſuo interdiceret, diſertus homo & dicax, à quo multa improbe, ſed venuſte dicta, ne modum excedam, excurro, & ad Parrhaſium reuertor. *Niceres* dixit: * *Hiſpo Romanus* dixit:[i] Ignes, ferrum, tormenta: pictoris iſta an Philippi officina eſt? *Sparſi* ſententia in deſcriptione picturæ habet aliquid corrupti: vbicunq; ſanguine opus eſt, humano vtitur. dixit enim quod fieri non poteſt. Illum locum omnes tentauerunt: Quid ſi volueris bellum pingere? Quid ſi incendium? Quid ſi parricidium? A Græcis *Doron* furioſe dixit: * Sed nihil eſt quod minus ferri poſſit, quàm quod à *Metrodoro* dictum eſt: * *Triarius* dixit: Nondum dignum irato Ioue gemuiſti. *Haterius* dixit ſanius: Nondum vultus ad fabulam conuenit. & illud: Parrhaſi, vt omnia fiant ad exemplum, viuat qui tortus eſt. Sed ſi vultis audire, ſupra quod non poſſit procedere inſania, *Licinius Nepos* ait: Si vultis digne punire Parrhaſium, ipſe ſe pingat. Non minus ſtulte *Aemilianus* quidam Græcus rhetor: quod genus ſtultorum amabiliſſimum eſt. *Hexarida* fatuus dixit. * *Otho pater* cum pro Parrhaſio diceret, in hoc colore deriſus eſt: Quia conciderant, inquit, per proditores Olynthij, volui pingere iratum proditori ſuo Iouem *Gargius* multo ſtultius, quare Promethei Parrhaſius ſupplicium pinxiſſet. Ego, inquit, ardente Olyntho nõ odiſſem ignium auctorem? *Latronis* illa celebris ſententia eſt, quam *Sparſus* quoque ſubtractis quibuſdam verbis dixit in deſcriptione mortuorum: Parrhaſi, emorior, ſic tene. hanc ſententiam aiunt & *Dioclem Caryſtium* dixiſſe non eodem modo. * *Hiſpo* rideon honeſte. *Romanus* fecit: multo enim vehementius inſanit, quàm noſtri fanarici. Voluit videri volturios ad tabulam Parrhaſij aduolare, fabula eleganti ad turpem ſententiam perductus. Traditur enim Zeuxin, vt puto, pinxiſſe puerum, vuam tenentem: & cum tanta eſſet ſimilitudo vuæ, etiam aues aduolarent operi, quendam ex præſentibus dixiſſe, aues male exiſtimare de tabula: non fuiſſe enim aduolaturas, ſi puer ſimilis eſſet. *Zeuxin* aiunt obleuiſſe vuam, & ſeruaſſe illud, quod melius erat in tabula, non quod ſimilius. *Spiridion* æque familiariter in templum volturios ſubire putauit, quàm paſſeres aut colũbas. Dixit enim σαρκοφάγα σὺν γραφῇ καὶ τὰ ζῷα Sed nolo Romanos in illa re vinci. Reſtituet aciem *Murrhedius*, qui dixit: Pinge Triptolemum, qui iunctis draconibus ſulcauit auras. Inter illos, qui de Prometheo corrupte aliquid dixerant, & *Apaturius* locum ſibi vindicat. dixit enim; O. *

Fur accuſator proditoris. CONTROVERSIA VI.

LEX. INIVRIARVM SIT ACTIO. LEX. FVR CONCIONE PROHIBEATVR. Thema. *Quidam cum diuitem poſtulaſſet proditionis,*[a] *noctu parietem domus eius perfodit, & ſcrinium, in quo miſſæ erant ab hoſtibus litteræ, ſuſtulit. Damnatus eſt diues. Concionari cum vellet accuſator, à magiſtratu prohibitus eſt. Agit iniuriarum.*

PRO FVRE. *Porcij Latronis.*[b] Id ſolum ſuſtuli, quod fur reliquiſſet. nihil tam fur timuit, quàm ne dominus furtũ nollet agnoſcere. Fac mihi inuidiam: prodidi furtũ meum. Ago magiſtratui iſti gratias: cũ ad illum furtũ meum detuliſſem, furem ſummoueri nõ iuſſit Ruentem ciuitatis ſtatum vnius parietis ruina repoſui. *Oſci*. Sollicitus erat, ne quod perdiderat, quæreretur.[c] Indiciũ profiteor, multos furti cõſcios habeo. furti mei ciuitas cõſcia eſt. At illud tuto illi oſtendi. hoc furtũ non ſolus habeo. Furtũ eſt, quod timet dominus agnoſcere? potui nõ eſſe pauper, habui quod magno vẽderem. Teneo ecce epiſtolas, in quibus manifeſta proditionis argumẽta ſunt, in quibus hoſtiũ conſilia. Te interrogo: ſi furtũ eſt, repono. *Muſæ*. Furtum vocas, quod qui perdiderat, negabat ſuum? furtũ feci, ſed ex hoſtibus. *Clodij Turrini*. Furtum vocas, quod qui perdiderat, ſupplicium tulit: qui

surripuerat, præmium? Vtri permisissetis loqui, si eodem tempore fur venisset & dominus? potui Remp. magno vendere vel proditori. *Arellij Fusci patris.* Mille nauium duces furto Troiam cepistis. si bene furto euertuntur vrbes, quanto melius seruantur? Si non indicauero cuius sit, nemo cognoscet. *Vibij Rufi.* Cuius ego, si potuissem, non parietem tantum, sed pectus ipsum perfodissem. Nondum totum consummaui officium: non est tam angusta Respublica, vt ab vno opprimi possit. *Cestij Pij.* Nolite à me omnia exigere quæ scio. multa sunt: quædam & in concione dicenda. Hoc furtum liberos vestros docete. Rogo vos, Iudices, per furtum meum, quotiens furtum meum protuli, tacet dominus, ego fur? Ecce altera iniuria. Non tu, inquit, perfodisti domum? Tace, ego noui ista melius. Narrare soleo, non negare quæ scio.

Cetera desunt. Quæ sequuntur, ex excerptis sumpta sunt.

In forum veni, narraui nocturnam expeditionem meam. Conuenerant omnes, tanquam ad concionem. [d] Cur me submoues ante accusationem, cum nec proditores inauditi pereant? O furtum in concionem narrandum! proditoris vigilantissimum pectus, & in exitia nostra semper sollicitum, publica fata sopierant. Ita etiam ministros eius alligauerat somnus, vt mihi liceret eligere quod tollerem. Diruere mihi videbar hostium muros. Furtum vocas, quo nihil melius tuo anno factum est. Nemo fur Rempub. cogitat. nihil non licet pro Rep. facere.

PARS ALTERA, PRO MAGISTRATV. [e] Quale illud, dij, spectaculum fuit? composuerat inter se fortuna Reip. furem, & proditorem. vt vidit inutile furtum suum, prodidit, vt nobis venderet quod nulli poterat. Tam callidus fur, vt etiam proditori posset imponere. [f] Cōsilium videri vult felicitatem furti sui. [g] Lex quæ nocturnum furem occidi quoquo modo iubet, non de damnato tantum, sed de fure loquitur. Odit hoc vitium. nec immerito: non multum abest à proditore. Sustulit quod non elegit, sed quod illi fatum publicæ felicitatis obiecit. Vno tempore & proditorem nobis ostendit, & furem, qui diuitem compilare mallet, quàm damnare. Effregit domum manu suspensa, elusit illum. non tunc primum fecit. Sustulit, non quod voluit, sed quod potuit. Bono exemplo damnatus est proditor, malo inuentus.

LIBRI X. CONTROVERSIARVM FINIS.

M. ANNAEI SENECAE
RHETORIS SVASORIARVM, LIBER VNVS.

SVASORIA PRIMA.

* *Deest principium.* *

FINITAM vt cuique rei magnitudinem natura dederat, dedit & modum. nihil infinitum est, nisi Oceanus. *Auitus.* Fertiles in Oceano iacere terras, vltraque Oceanum rursus alia litora, alium nasci orbem, nec vsquam naturam rerum desinere, sed semper inde, vbi desisse videatur, nouam exsurgere: facile ista finguntur: quia Oceanus nauigari non potest. Satis sit hactenus vicisse Alexandro, qua mundo lucere satis est. Intra has terras cælum Hercules meruit. Stat immotum mare, & quasi deficientis in suo fine naturæ pigra moles, nouæ ac terribiles figuræ, magna etiam Oceano portenta, quæ profunda ista vastitas nutrit, cōfusa lux alta caligine, & interceptus tenebris dies, ipsum vero graue & defixum mare, & aut nulla aut ignota sidera. Ita est, Alexander, rerum natura: post omnia Oceanus: post Oceanum nihil: *Argentarij.* Resiste, orbis te tuus reuocat: vicimus qua lucet. nihil tantum est, quod ego Alexandri periculo petam. *Pompeij Silonis.* Venit ille dies, Alexander, exoptatus, quo tibi operæ est adesse. ijdem sunt termini & regni tui, & mundi. *Osci.* tempus est Alexandrum cum orbe & cum sole desinere. Quod noueram, vici: nunc concupisco quod nescio. Quæ tam feræ gentes fuerunt, quæ non Alexādrum posito genu adorarint? Qui tam horridi montes, quorum non iuga victor miles calcauerit? Vltra Liberi patris trophæa constitimus. Non quærimus orbem, sed amittimus

Immenſum, & humanæ intentatum experientiæ pelagus, totius orbis vinculum, terrarumque cuſtodia, inagitata remis vaſtitas, litora modo ſæuiente fluctu inquieta, modo fugiente deſerta. tætra caligo remittet fluctus. Neſcio quid humanis natura ſubduxit oculis, extrema nox obruit. *Muſæ.* Fœda belluarum magnitudo, & immobile profundum teſtantur, Alexander, nihil vltra eſſe, quod vincas: reuertere. *Albutij Sili.* Terræ quoque ſuum finem habent, & ipſius mundi aliquis occaſus eſt: nihil infinitum eſt. modum magnitudini facere debes, cum fortuna non facit. Magni pectoris eſt inter ſecunda moderatio. Eundem fortuna victoriæ tuæ, quem natura finem facit. Imperium tuum cludit Oceanus. O quantum magnitudo tua rerum quoque naturam ſupergreſſa eſt! Alexander orbi magnus eſt. Alexandro orbis anguſtus eſt. Aliquis etiam magnitudini modus eſt. Non procedit vltra ſpatia ſua cælum. Maria intra terminos ſuos agitantur. Quicquid ad ſummum venit, incremento non reliquit locum. Non magis quicquam vltra Alexãdrum nouimus, quàm vltra Oceanum. *Marillij.* Maria ſequimur, terras cui tradimus? orbem quem non noui, quæro; quem vici, relinquo. *Fabiani.* Quæ iſta toto pelago infuſa caligo? Nauigantem tibi videtur admittere, quæ proſpicientem quoque excludit. Non hæc India eſt, nec terribilis ferarum ille conuentus. immanes propone belluas. aſpice quibus procellis fluctibuſque ſæuiat, quas ad litora vndas agat. tantus ventorum. tanta conuulſi funditus maris inſania eſt: nulla præſens nauigantibus ſtatio eſt, nihil ſalutare, nihil notum. rudis & imperfecta natura penitus receſſit. Iſta maria ne illi quidem petierunt, qui fugiebant Alexandrum. Sacrum quidem terris natura circumfudit Oceanum. Illi qui iam ſiderum collegerunt metas, & annuas hiemis atque æſtatis vices ad certam legem redegerũt, quibus ignota nulla pars mundi eſt: de Oceano tamen dubitant, vtrũne terras velut vinculum circumfluat, an in ſuum colligatus orbem, & in hos, per quos nauigatur ſinus, quaſi ſpiramenta quædam magnitudinis exæſtuet: ignem poſt ſe, cuius augmentum ipſe ſit, habeat, an ſpiritum. Quid agitis commilitones? regem domitoremque generis humani, magnum Alexandrum eo demittitis, quod adhuc quid ſit diſputatur? Memento Alexander, matrem in orbe victo adhuc magis, quàm pacato relinquis.

Divisio. Aiebat Ceſtius, hoc genus ſuaſoriarum aliter declamandum eſſe, quàm ſuadendum. Non eodem modo in libera ciuitate dicendam eſſe ſententiam, quo apud reges: quibus etiam quæ proſunt, ita tamen vt delectent, ſuadenda ſunt. Et inter reges ipſos eſſe diſcrimen: quoſdam magis aut minus rerum vſum habere. Veritatem facti Alexandrum exiſſe. Quoſdam ſuperbiſſimos, & ſupra mortalis animi modum elatos cernimus. Denique vt alia dimittantur argumenta, ipſa ſuaſoria inſolentiam eius coarguit, orbis illum ſuus non capit: itaque nihil dicendum aiebat, niſi cum ſumma veneratione regis, ne accideret idem quod præceptori eius Calliſtheni accidit, quem occidit propter intempeſtiue liberos ſales. Nam cum ſe Deum vellet videri, & vulneratus eſſet, viſo ſanguine eius philoſophus mirari ſe dixerat, quòd non eſſet, ἰχὼρ οἷός πέρ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσι. Ille ſe ab hac vrbanitate lancea vindicauit. Eleganter in C. Caſſij epiſtola quadam ad M. Ciceronem miſſa poſitum. multum iocatur de ſtultitia Cn. Pompeij adoleſcentis, qui in Hiſpania contraxit exercitum, & ad Mundam acie victus eſt. Deinde ait: *Nos quidem illum deridemus, ſed timeo ne ille non gladio ἀπομυκτηρίσῃ.* In omnibus regibus hæc vrbanitas extimeſcenda eſt. Aiebat itaque, apud Alexandrum ita dicendam eſſe ſententiam, vt multa adulatione animus eius permulceretur. Seruandum tamen aliquem modum, ne nobis accideret tale aliquid, quale accidit Athenienſibus, cum publicæ eorum blandiciæ non tantum deprehenſæ, ſed & caſtigatæ ſunt. Nam cum Antonius vellet ſe Liberum patrem dici, & hoc nomen ſtatuis ſubſcribi iuberet, habitu quoque & comitatu Liberum imitaretur, occurrerunt venienti ei Athenienſes cum coniugibus & liberis, & Διόνυσον ſalutauerunt. Bene illis ceſſerat, ſi naſus Atticus ibi ſubſtitiſſet. dixerunt deſpondere ipſos in matrimonium Mineruam ſuam, & rogauerunt vt duceret. At Antonius ait ducturum, ſed dotis nomine imperare ſe illis mille talenta. Tum ex Græculis quidam ait: χαίρει, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σου Σεμέλην ἄπροικον εἶχε. Huic quidem impune fuit: ſed Athenienſium ſponſalia mille talentis æſtimata ſunt. quæ cum exigerentur, complures contumelioſi libelli proponebantur: quidam etiam ipſi Antonio tradebantur: ſicut ille qui ſubſcriptus ſtatuæ eius fuit, cum & eodem tempore Octauiam vxorem haberet, & Cleopatram: Octauia RES TVAS TIBI HABE. Belliſſimam tamen rem Deillius dixit, quem Meſſalla Coruinus deſultorem bellorum ciuilium vocat, quia ab Dolabella ad Caſſium tranſiturus, ſalutem ſibi pactus eſt, ſi Dolabellam occidiſſet: & à Caſſio deinde tranſiuit ad Antonium:

nouissime ab Antonio transfugit ad Cæsarem. Hic est Deillius, cuius epistolæ lasciuæ ad Cleopatram feruntur. Cum Athenienses tempus peterēt ad pecuniam conferendā, nec exorarent, De illius ait: Et tamē scito illos tibi annuam, bimam, trimam diē debere. Lōgius me fabellarum dulcedo produxit. Itaque ad propositū reuertar. Aiebat Cestius, magnis cum laudibus Alexandri hanc suasoriam esse dicendā: quam sic diuisit, vt primū diceret, etiam si nauigari posset Oceanus, nauigādum non esse: satis gloriæ quæsitū: regenda esse & disponenda, quæ in transitu vicisset: cōsulendū militi, tot victoriis lasso: de matre illi cogitandū: & alias causas complures subiecit. Deinde illam quæstionē subiecit, ne nauigari quidem Oceanū posse. *Fabianus* philosophus primam fecit quæstionem eandem, Etiam si nauigari posset Oceanus, nauigādum nō esse. At rationem aliam primam fecit, modum imponendū esse rebus secūdis. hic dixit sententiā: Illa demum magna est felicitas, quæ arbitrio suo constitit. Dixit deinde locum de varietate fortunę, & cum descripsisset nihil stabile esse, omnia fluitare, & incertis motib⁹ modo attolli, modo deprimi, absorberi terras, & maria siccari, mōtes subsidere: deinde exempla rerū è fastigio suo deuolutarum, adiecit: Sine potius rerū naturā, quàm fortunam tuā deficere. Secundam quoque quæstionē aliter tractauit. Diuisit enim illā sic, vt primū negaret vllas in Oceano, aut trans Oceanū esse terras habitabiles: deinde si essent, perueniri tamen ad illas non posse. Hic difficultatem ignoti maris, naturam non patientē nauigationis. Nouissime vt possit perueniri, tanti tamen nō esse. Hic dixit incerta peti, certa deseri, descituras gētes, si Alexandrū rerum naturæ terminos supergressum nouisset. Hic matrē memorauit, de qua dixit, quomodo illa trepidauit, etiam quòd Granicum transiturus esset. *Glyconis* celebris sententia est: τοῦτο οὐκ ἔστι Σιμόεις, οὐδὲ Γράνικος· τοῦτο εἰ μή τι κακὸν ἦν, οὐκ ἂν ὕστατον ἔκειτο. Hoc omnes imitari voluerunt. *Plution* dixit: * *Artemon* dixit: * *Apaturius* dixit: ἐντεῦθεν ... μιᾶς φορᾶς αἱ ἀπλᾶς, ἔνθαδε εἰς τὰς ἀορίστους δύσεις. Cestius descripsit: Fremit Oceanus, quasi indignetur, quod terras relinquas. Corruptissimam rem omnium, quæ vnquam dictæ sunt, ex quo homines diserti insanire coeperunt. putabant Aoriones esse in metaphrasi dicta Homeri: Tum excaecatus Cyclops saxum in mare reiecit. Hæc quomodo ex corruptis eo perueniant, vt & magna, nec tamen sanasint, aiebat *Maecenas*, apud Virgilium intelligi posse. Tumidum est. Virgilius quidem ait:

-Rapit haud partem exiguam montis,- -

ita magnitudini se dat. Sed vt non impudenter discedat à fide: est inflatum. Virgilius ait de nauibus, *-Credas innare reuulsas Cycladas.*

nō dicit hoc fieri, sed videri, propitiis auribus auditur: quāuis incredibile est, quod excusatur, antequam dicitur. Multo corruptiorem sententiā Menestrati cuiusdā declamatoris non abiecti suis temporibus, nactus sum in hac ipsa suasoria, cū describeret belluarum in Oceano nascentium magnitudinem.* * Efficit hæc sententia, vt ignoscam⁹ ei, qui dixit, ipsis Charybdi & Scylla maius portentū, Charybdin ipsius maris naufragium videri, & ne in mare semel insaniret: quid ibi potest esse salui, vbi ipsū mare perit? *Damasceticus* induxit matrem loquentem, cū describeret assidue prioribus periculis noua superuenisse. *Barbarus* dixit, cum introduxisset excusantem se exercitum Macedonū, hunc sensum: * *Fuscus Arellius* dixit: Testor ante orbem tibi tuū deesse, quàm militem. *Latro* sedens hāc dixit: Nō excusauit militem, sed dixit: Dū sequor, quis mihi promittit hostē, quis terrā, quis diem, quis mare? Da vbi castra ponam. vbi signa ponā. Reliqui parentes, reliqui liberos, commeatum peto: nunquid immature ab Oceano? Latini declamatores in Oceani descriptione non nimis viguerunt. nam aut tumide scripserunt, aut curiose. Nemo illorum potuit tanto spiritu dicere, quanto Pedo, qui nauigante Germanico dixit:

Iam pridem post terga diem solemque relictum,
Iam pridem notis extorres finibus orbis,
Per non concessas, audaces ire tenebras
Hesperij metas, extremaque littora mundi.
Nunc illum pigris immania monstra sub vndis:
Qui ferat Oceanum, qui sæuas vndique Pristis,
Aequoreosque canes ratibus consurgere prensis.
Accumulat fragor ipse metus iam sidere limo
Nauigia, & rapido desertam flamine classem.
Seque feris credunt per inertia fata marinis,
Tam non felici laniandos sorte relinqui.
Atque aliquis prora spectat sublimis ab alta

Aera pugnaci luctatus rumpere niſu.
Vt nihil erepto valuit dignoſcere mundo,
Obſtructo taleis, effundit pectore voces:
Quo ferimur? ruit ipſe dies, orbemque relictum
Vltima perpetuis claudit natura tenebris.
An ne alio poſitas vltra ſub cardine gentes,
Atque alium libris intactum quærimus orbem?
Dij reuocant, rerumque vetant cognoſcere finem
Mortaleis oculos: aliena quid æquora remus
Et ſacras violamus aquas, diuumque quietas.
Turbamus ſedes?---

Ex Græcis declamatoribus nulli melius hæc ſuaſoria proceſſit, quàm Glyconi. Sed non minus multa magnifice dixit, quàm corrupte. Vtriuſque vobis faciam poteſtatem.** Et volebam vos experiri, non adiiciendo iudiciũ meum, nec ſeparãdo à corruptis ſane. potuiſſet etenim fieri, vt vos illa magis laudaretis, quæ inſaniũt. & nihilominus poteſt fieri, quamuis diſtinxerim. Illa belle dixit:* ſed fecit quod ſolebat, vt ſentẽtiam adiectione ſuperuacua atque tumida perderet. Adiecit enim illud: ΓΑΡΑΡΑ ὅσω πάχος ὑγιαιγε γῆ, ὑγίαιγε Ναλεαλα θάλασσα. Quoſdam iudices dubios ſui habet, ego non dubito contra ſententiam ferre.

Svasoria II.

TRecenti *Lacones contra Xerxem miſsi, cum trecenti ex omni Græcia miſsi fugiſſent, deliberant, an & ipſi fugiant.*

Arellij Fuſci patris. At puto rudis lecta aetas, & animus qui frãgeretur metu inſueto, armaque non paſſurae manus, hebetataque ſenio, an vulneribus corpora. quid dicã potiſſimos Græciæ? An Lacedaemonios? an Eleos? an repetam tot acies patrum, tot excidia vrbium, tot victarum gẽtium ſpolia? Et nunc, prò dolor, concidũt, ſi remeabimus, templa. Pudet conſilij noſtri. pudet, etiã ſi non fugimus, deliberaſſe talia. At cũ tot millibus Xerxes venit, ô Lacedemonij, non aduerſus Barbaros, reueremini opera veſtra, nõ auos, non patres, quorum nos exemplũ moueat? Ab infantia ſurgit ingeniũ: pudet Lacedaemonios ſic adhortari: tuti ſumus. Licet totum claſſe Oriẽtẽ trahat, licet metuẽtibus explicet inutilem numerũ: hoc mare, quod tantũ exvaſto patet, vrgetur in minimum, inſidioſis excipitur anguſtiis, qua vix minimo aditus nauigio eſt, & huius quoque remigiũ arcet inquietatione, quod circũfluit mare, fallacia curſus, vada altiorib⁹ internata, aſpera ſcopulis, & cetera, quæ nauigantiũ vota decipiũt. Pudeat, inquam, & Lacedaemonios & armatos quærere, quemadmodum tuti ſint. Non referã Perſarũ ſpolia? certe ſuper ſpolia nudus cadam. Sciet & alios nos habere trecentos, qui ſic nõ fugiãt, & ſic cadãt. Hunc ſumite animũ. Neſcio an vincere poſſimus, vinci nõ poſſumus. Hæc non vtique perituris refero: ſed etſi cadendũ eſt, erratis, ſi metuendũ creditis mortem. Nulli natura in aeternũ ſpiritũ dedit, ſtatutaque naſcentibus in finem vitæ dies eſt. Imbecilla enim nos materia Deus orſus eſt, quippe minimis ſuccidunt corpora, indenũtiata ſorte rapimur: ſub eodẽ pueritia fato eſt, eadem iuuẽtus cauſa cadit: optamus quoq; plerique mortẽ: adeo in ſecuram quietẽ receſſus eſt. At gloriæ nullus finis eſt, proximique Deo. Sic ages ea ſatagũt. feminis quoque frequens hinc in mortẽ pro gloria iter eſt. Quid Lycurgũ? quod interritos omni periculo, quos memoria ſacrauit, viros referã? vt vnum Otryaden citem, annumerare trecentis exempla poſſum. *Triarij.* Non pudet Laconas nec pugna quidẽ hoſtiũ, ſed fabula vinci? Magnum & alumnum virtutis naſci Laconẽ. ad certam victoriam omnes remanſiſſent, ad certam mortẽ tãtum Lacones. Non eſt Sparta lapidibus circũdata. ibi muros habet, vbi muros nõ habet. Melius reuocabimus fugiẽtes Troezenos, quàm ſequemur. Sed montes perforat: maria cõtegit. Nũquã in ſolido ſtetit ſuperba felicitas, & ingentium imperiorũ magna faſtigia obliuione fragilitatis humanæ collapſa ſunt. Scias licet ad finem perueniſſe, quæ ad inuidiã perducta ſunt. Maria, terrasque rerũ natura ſtatione mutauit ſua. moriamur trecẽti: vt hic primũ inuenerit, quod mutare nõ poſſit. Si tãdẽ amens placiturũ cõſiliũ erat, cur nõ potius in turba fugimus? *Porcij Latronis.* In hoc ſcilicet morati ſumus, vt agmẽ fugiẽtiũ cogeremus? furori terga vertitis. Sciamus ſaltem quis ſit iſte, quẽ fugimus. Vicit. At victoria dedecus elui poteſt. Vt omnia fortiter fiãt, feliciter cadant: multum tamẽ nomini noſtro detractũ eſt iam, Lacones, quòd, an fugeremus, deliberauimus. Vt enim non moriamur, quantum ad me quidẽ pertinet, poſt hanc

deliberationē nihil aliud timeo,quàm ne reuertamur. Arma nobis fabulæ excutiūt:nūc nunc pugnemus. Latuisset virtus inter Troezenos. Ceteri quidem fugerūt. si me quidem interrogatis quid sentiam:ego in nostrū & in Græciae patrocinium loquar: electi sumus, non relicti. *Gauij Sabini.* Turpe est cuilibet viro fugisse. Laconi etiam deliberasse. *Marillij.* In hoc restitimus,ne in turba fugientium lateremus. Habent quemadmodū se excusent Troezeni Græciae. Munitas Thermopylas satis putauim⁹,cū relinqueremus illic Laconas. *Cestij Pij.* Quàm turpe fugere iudicastis Lacones,tamdiu non fugiēdo? Omnibus sua decora sunt. Athenæ eloquentia inclytæ sunt,Thebæ sacris,Sparta armis. Ideo hanc Eurotas amnis circunfluit,qui pueritiam indurat ad futuræ militiæ patientiā? ideo Taygeti mōtis difficilia nisi Laconibus iuga? ideo Hercule gloriamur operib⁹ coelū merito? ideo muri nostri arma sunt? O graue maiorum virtutis dedecus: Lacones se numerant,non æstimant. Videamus quāta turba sit:vt habeat certe Sparta etiā si nō fortes milites,at nūtios veros:ita ne bello quidē,sed nuntio vincimur. Merito Hercules omnia cōtēpsit,quē Lacones audire non sustinent. Si vincere Xerxen non licet,videre liceat. Volo scire quē fugiam. Adhuc non sum ex vlla partę Atheniensiū similis,nō muris,nec educatione. nihil prius illorū imitabor,quàm fugam? *Pompeij Silonis.* Xerxes multos secū adducit,Thermopylae paucos recipiūt:erimus inter hostes fugacissimi,inter fugaces tardissimi. Nihil refert,quantas gentes in nostrū orbē Oriens effuderit, quantūque nationū secum Xerxes trahat. tot ad nos pertinent,quot locus ceperit. *Cornelij Hispani.* Pro Sparta venimus, pro Græcia stemus:vincamus hostes,socios iam vicimus:sciat iste insolēs Barbarus,nihil esse difficilius,quàm Laconis armati latus fodere. Ego vero quòd Troezeni discesserunt, gaudeo:liberas nobis reliquere Thermopylas. Nil erit quod virtuti nostræ se opponat, quod inserat:non latebit in turba Laco:quocunque Xerxes aspexerit,Spartanū videbit. *Blandi.* Referā præcepta matrū, Aut in his, aut cum his? Minus turpe est, à bello inermē reuerti,quàm armatum fugere. Referam captiuorum verba? captus Laco, Occide, inquit,non seruio:potui non capi,si fugere voluissem. Describite terrores Persicos:omnia ista cum mitteremur,audiuimus. Videat trecentos Xerxes, & sciat,quanti bellum æstimatum sit, quanto aptus numero locus. Reuertamur ne nuntij quidem nisi nouissimi. Quis fugerit,nescio. hos mihi Sparta commilitones dedit.

Descriptio Thermopylarum. Nunc me delectat,quòd fugerunt Troezenij, angustas mihi Thermopylas fecerant.

Contra. *Cornelij Spatini.* At ego maximum dedecus futurum Reipub. nostræ arbitror,si Xerxes nihil prius in Græcia vicerit quàm Laconas. Ne testem quidē virtutis nostræ habere possumus. id de nobis tradetur,quod hostes narrauerint. Habetis consilium meum. idem autem meum,quod totius Græciæ: si quis aliud suadet,non fortes vos esse, sed perditos gaudet. *Claudij Marcelli.* Non vincent nos,sed obruent. Satis fecimus nomini:multum rei gessimus:ante nos rerum natura victa est.

Divisio. Huius suasoriæ feci mentionem,non quia in ea subtilitatis erat aliquid,quod vos excitare posset,sed vt sciretis quàm nitide *Fuscus* dixisset,vel quàm licēter ipse sentētiam ferā. Vestri arbitrij erit,vtrū explicationes eius luxuriosas putetis,an(vt poeta Pollio Asinius aiebat?hoc nō esse suadere,sed inuidere,ne volo nihil fuisse & iuuenis te amo, tanquā has explicationes Fusci,quas nemo nostrum non alius alia inclinatione vocis, vel vt sua quisque modulatione cantabat. At quia semel in mentionē incidi Fusci,ex omnibus suasoriis celebres descriptiunculas subtexam,etiamsi nihil occurrerit,quod quisquā alius nisi suasor dixerit. Diuisione autē hac suasoria Fusc⁹ vsus est illa vulgari, vt diceret, non esse honestum fugere,etiā si tutū esset. deinde æque periculosum esse fugere,& pugnare. nouissime,periculosum esse fugere. pugnātibus hostes timēdos:fugiētibus,& hostes & suos. *Cestius* primā partē sic transegit, quasi nemo dubitaret,an turpe esset fugerę, deinde illo transiit,an non esset necesse. Hæc sunt,inquit,quæ vos cōfundūt, hostes, sociorum paucitas. Nō quidē hæ suasoriæ. Sed in hac materia, disertissima illa fertur sentētia Dorionis,cum posuisset hoc dixisse trecentis Leonidam,quod puto etiā apud Herodotū esse, οὕτως ἀριστᾶτε ὡς ἐν ᾅδου δειπνήσοντες. Sabin⁹ Asydi⁹,venustissimus inter rhetores scurra,cū hāc sententiā Leonidæ retulisset,ait:Ego illi ad prandiū promisissem,ad cenā renūtiassem. Attal⁹ Stoicus,qui solū vertit à Seiano circūscriptus,magnæ vir eloquētiæ,ex philosophis,quos nostra ætas vidit,lōge & subtilissimus & facundissimus, cū tam magna & nobili sētētia certauit,vt mihi dixisse videatur animosi⁹ quàm prior. Occurrit mihi sensus in eiusmodi materia,à Cornelio Seuero dictus,tanquam de Romanis,nescio an parum fortiter. Edicta in posterum diem pugna, epulanteis milites inducit, & ait:

— ſtratique per herbam,
Hic meus eſt, dixere, dies.

Elegantiſſime quidem affectum animorũ incerta ſorte pendentiũ expreſſit, ſed parum Romani animi ſeruata eſt magnitudo. cenant enim tanquã craſtinum deſperent. Quãtus illis Laconibus animus erat, qui nõ poterant dicere: *Hic dies eſt meus.* Illud Porcellus grammaticus arguebat in hoc verſu quaſi ſoloeciſmum, quòd cũ plures induxiſſet, diceret, *Hic meus eſt dies*: non, *Dies hic eſt noſter*: & in ſententia optima accuſabat id quod erat optimũ. muta enim, vt *noſter* ſit, peribit omnis verſus elegantia: in quo hoc eſt decẽtiſſimum, quod ex cõmuni ſermone trahitur. nã quaſi prouerbij loco eſt, *Hic dies meus eſt.* & cum ad ſenſum retuleris, ne Grammaticorũ quidẽ calumnia ab omnibus magnis ingeniis ſubmouenda, habebit locum. Dixerunt enim nõ omnes ſimul, tanquam in chorum manu ducente Grãmatico, ſed ſinguli ex his: *Hic meus eſt dies.* Sed vt reuertar ad Leonidã & trecentos, pulcherrima illa fertur Glyconis ſententia. * In hac ipſa ſuaſoria non ſane refero memoria vllam ſententiam Græci cuiuſquam, niſi Damæ. * Depoſitione loci eleganter dixit Haterius, cũ anguſtias loci facundiſſime deſcripſiſſet, Natus trecẽtis locus. Ceſtius cũ deſcripſiſſet honores, quos habituri eſſent, ſi pro patria cecidiſſent adiecit, Per ſepulchra noſtra iurabitur. Nicetas longe diſertius hanc phantaſiã mouit, & adiecit. * Niſi antiquior fuiſſet Xerxes quàm Demoſthenes Ciptoy, cui dicere hãc ſuã dixit ſentẽtiã, aut certe non deprehenſam, cum deſcripſiſſet opportunitatem loci, & tuta vndique pugnãtiũ latera, & anguſtias à tergo poſitas, ſed aduerſas hoſtibus. Potamõ magnus declamator fuit Mitylenis, qui eodẽ tẽpore viguit, quo Leſbocles magni nominis & nomini reſpondentis ingenij: in quibus quanta fuerit animorũ diuerſitas in ſimili fortuna, puto vobis indicãdum: multo magis, quia ad vitam pertinet, quàm ſi ad eloquẽtiã pertineret. Vtrique filius iiſdem diebus deceſſit. Leſbocles ſcholam ſoluit, nemo vnquã ampliore animo ſe geſſit. Potamon à funere filij contulit ſe in ſcholam, & declamauit. Vtriuſque tamen affectũ temperandum puto: hic durius tulit fortunam quàm patrẽ decebat, ille mollius. Verum Potamon cũ ſuaſoriam de trecẽtis diceret, tractabat, quàm turpiter feciſſent Lacones hoc ipſum quò deliberaſſent de fuga: & ſic nouiſſime clauſit. * inſanierũt in hac ſuaſoria multi circa Otryaden. *Murrhedius* qui dixit, fugerunt Athenienſes: non enim Otryadæ noſtri litteras didicerãt. *Sarconius* dixit: Otryades qui periit vt falleret, reuixit vt vinceret. *Licinius Nepos*. Cum exemplo vobis etiã mortuis vincendum fuit. *Antonius Atticus* inter plures ſententias videtur palmam meruiſſe. dixit enim: Otryades pæne à ſepulchro victor digitis vulnera geſſit, vt trophæa Laconum inſcriberet, dignũ Spartano ſacramento virum, cuius ne litteræ quidem fuere ſine ſanguine. *Catius Criſpus.* Municipalis Gatozeos dixit poſt relatũ exemplũ, Otryade dicebat,, municipalis. Aliud ceteros, aliud Laconas decet. Nos ſine deliciis educamur, ſine muris viuimus, ſine vita vincimus. *Senecio* fuit, cuius nomẽ ad vos potuit perueniſſe, ingenij cõfuſi ac turbulẽti, qui cupiebat grãdia dicere, adeo vt nouiſſime huius rei morbo & teneretur & rideretur. nam & ſeruos nolebat habere, niſi grandes, & argentea vaſa, non niſi grandia. Credatis mihi velim non iocanti, eo peruenit inſania eius, vt calceos quoq; maiores ſumeret, ficus non eſſet niſi mariſcas. concubinam ingentis ſtaturæ habebat. omnia grandia probabat: ei impoſitum eſt cognomen, vel, vt Meſſala ait, cognomentum, & vocari coepit Senecio Grandio. Is in hac ſuaſoria cum poſuiſſet contradictionem, ait: Omnes qui miſſi erant à Græcia, fugerunt, ſublatis manibus, inſiſtens ſummis digitis (ſic enim ſolebat, quo grandior fieret) exclamat: Gaudeo, gaudeo. mirantibus nobis quid tãtum boni illi contigiſſet, adiecit: Totus Xerxes meus erit. Idem dixit: Iſte qui claſſibus ſuis maria ſurripuit, qui terras circumſcripſit, dilatauit profundum, nouã rerum naturæ faciem imperaret: ponat ſane contra cælum aſtra, commilitones habeo deos. *Senianus* multo potentius dixit: Terras armis obſidet, caelum ſagittis, maria vinculis: Lacones, niſi ſuccurritis, mũdus captus eſt. Decentiſſimi generis ſtultam ſentẽtiã referam *Victoris Statorij*, municipis mei, cuius fabulis memoria digniſſimis aliquis ſuaſoria occaſione cõtradictionẽ ſũpſit. At, inquit, trecenti ſumus: & ita reſpõdet: Trecenti, ſed viri, ſed armati, ſed Lacones, ſed ad Thermopylas. Nunquam vidi plures trecentis. *Latro* in hac ſuaſoria, cum tractaſſet omnia quæ materia capiebat, poſſe ipſos & vincere, poſſe certe inuictos reuerti, & beneficio loci, tum illam ſententiam: Si nihil aliud, erimus certe belli mora. Poſtea memini auditorem Latronis *Abronum Silonem*, patrem huius Silonis, qui pantomimis fabulas ſcripſit, & ingenium grande non tantum deſeruit, ſed poſuit, recitare carmen, in quo agnouimus ſenſum Latronis in his verſibus:

Ite agite o Danai, magnum Paeana canentes:
Ite triumphantes, belli mora, concidit Hector.

Tam diligentes tum auditores erant, ne dicam tam maligni, vt vnius verba ſurripi non poſſent. At nunc cuilibet orationes inuertere tuto licet pro ſuis. Sed vt ſciatis, ſenſum bene dictum, dici tamen poſſe melius, notate præ ceteris quanto decentius Virgilius dixerit hoc, quod valde erat celebre

---belli mora, concidit Hector. Item:
Quicquid apud durae ceſſatum eſt moenia Troiae,
Hectoris Aeneaeque manu victoria Graium *Hæſit,*

Meſſala aiebat, hic Virgilium debuiſſe deſinere: quod ſequitur,

Et in decimum veſtigia retulit annum,

explementum eſſe. *Maecenas* hoc etiam priori cõparabat. Sed vt ad Thermopylas reuertar, *Diocles Caryſtius* dixit. ** *Apatrius* dixit. ** *Coruo* teſtimonium ſtuporis reddendum eſt, qui dixit: Quid ſi iam Xerxes ad nos ſuo mari nauigat, fugiamus antequã nobis terra ſurripiatur. Hic eſt Coruus, qui cum tẽtaret ſcholã Romæ Summo illi, qui Iudæos ſubegerat, declamauit cõtrouerſiã, de ea, quae apud matronas diſſerebat, liberos nõ eſſe tollendos, & ob hoc accuſatur Reip. læſæ. In hac controuerſia, ſentẽtia eius hæc ridebatur. Inter pyxides & redolẽtis animæ medicamina cõſtitit mytrata concio. Sed ſi vultis, hiſtoricum quoque vobis fatuum dabo. *Thuſcus* ille, qui Scaurum Mamercũ, in quo Scaurorum familia extincta eſt, maieſtatis reũ fecerat, homo quàm improbi animi, tã infelicis ingenij, cum hanc ſuaſoriã declamaret, dixit: Expectemus, ſi nihil aliud, hoc effecturi, ne inſolẽs barbarus dicat: Veni, vidi, vici, cũ hoc poſt multos annos D. Iulius victo Pharnace dixerit. *Durio* dixit. ** *Andreas* aiebat, Nicocratis Lacedaemonis inſignẽ hanc ſententiam fuiſſe futuram, ſi media interciderẽtur. Sed ne vos diutius infatuem, qui prædixeram me Fuſci Arellij explicationes ſubiecturum, finem ſuaſoriæ faciam. quarum nimius cultus, & fracta compoſitio poterit vos offendere, cum ad meam ætatem veneritis. Interim non dubito, quin nunc vos ipſa, quæ offenſura ſunt, vitia delectent.

Svasoria III.

DELIBERAT *Agamemnon, an Iphigeniam immolet, negante Chalcante aliter nauigari poſſe.*

Arellij Fuſci. Non in aliam condicionem Deus fudit æquora, quàm ne omnis ex voto iret dies. nec ea ſors mari tantum eſt, ceterum ipſa non ſub eadem condicione ſidera ſunt? Alia negatis imbribus exurunt ſolum, & miſeri cremata agricolæ legunt ſemina, & hæc interdum anno lex eſt: aliis ſerena clauduntur, & omne caelum nubilo graue, ſubſidit ſolum, & creditum ſibi terra non retinet: alius incertis ſideribus curſus eſt & variantur tempora, neque ſoles nimis vrgent, neque vltra debitum imbres cadunt: quicquid aſperatum æſtu eſt, quicquid nimio defluxit imbre, inuicem temperatur altero: ſiue ita natura diſpoſuit, ſiue (vt ferunt) luna curſu gerit: quæ ſiue plena lucis ſuæ eſt, ſplẽdensque pariter aſſurgit in cornua, imbres prohibet; ſiue occupata nubilo, ſordidiorem oſtendit orbem ſuum, non ante finit quàm in lucem redit: ſiue ne lunæ quidem ipſa potentia eſt, ſed flatus qui occupauere annum, tenent, quicquid bonum eſt. Extra iuſſum Dei tutum fuit adultero mare. An non potero vindicare adulteram? prior eſt ſalus pudicae. Ne quid virginitati huius timerem, perſequebar adulterum. Victa Troia virginibus hoſtium parcam: nihil adhuc virgo Priami timet. *Ceſtij Pij.* Vos ergo ad hanc diem immortales inuoco, ſic recluſuri eſtis maria? Obſtate potius. * Ne Priami quidem liberos *
immolaturus es. Deſcribe nunc tempeſtatem. Omnia iſta patimur, nec parricidium fecimus. Quod hoc ſacrum eſt, virginis deae templo virginem occidere? libentius hanc ſacerdotem habebit quàm victimam. *Cornelij Hiſpani.* Infeſtæ, inquit, ſunt tempeſtates, & ſæuiunt maria: neque adhuc parricidium feci. Iſta maria ſi numine ſuo Deus regeret, adulteris clauderentur. *Marillij.* Si non datur nobis ad bellum iter, reuertamur ad liberos. *Argentarij.* Iterum in malum familiæ noſtræ fatale reuoluimur, propter adulteram fratris liberi pereunt: iſta mercede nollem reuerti. At Priamus bellum pro adultero filio gerat.

DIVISIO. Hanc ſuaſoriam ſic diuiſit *Fuſcus*, vt diceret etiam ſi aliter nauigare non poſſent, non eſſe faciendum. & ſic tractauit, vt negaret faciendum, quia homicidium eſſet, quia parricidiũ, quia plus impenderetur, quàm peteretur. peti adulterã, impendi Iphigeniam, vindicari adulterium, committi parricidium Deinde dixit, etiã ſi non immolaſſet,

nauigaturum? Illam enim moram naturæ maris & ventorum eſſe, deorum voluntatem ab hominibus non intelligi. Hoc *Ceſtius* diligenter diuiſit. dixit enim, deos rebus humanis non interponere arbitrium ſuum. ſi interponant, volũtatem eorum ab homine non intelligi. vt intelligatur, non poſſe fata reuocari. ſi non ſint fata, ſacra profutura: ſi ſint, nõ poſſe mutari. *Cilo Pompeius* etiam ſi quod eſſet diuinandi genus certum, auguriis negauit credendum. quare ergo ſi neſcit Chalcas, affirmat primum, & ſcire ſe putat? Hic communem locum dixit in omnes qui affectarent ſcientiam: deinde iraſcitur ſibi, inuitus militat, quærit ſibi tam magno teſtimonio apud omnes gentes fidem. In ea deſcriptione primum in hac ſuaſoria *Fuſcus Arellius*. Virgilij verſus voluit imitari. Valde autem lõge petit, & pæne repugnat materiæ, certe nõ deſideranti inſeruit. Ait enim de luna, quæ ſiue plena lucis ſuæ eſt, ſplendensque pariter aſſurgit in cornua, imbres prohibet: ſiue occupata nubilo ſordidiorem oſtendit orbem ſuum, non ante finit quàm vicem reddit. At Virgilius hæc quanto ſimplicius & beatius dixit:

Luna reuertentes cum primum colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprehenderit aera cornu,
Maximus agricolis, pelagoque parabitur imber. Et rurſus:
Sin ortu in quarto (namque eis certiſsimus auctor)
Plena, neque obtuſis per caelum cornibus ibit.

Solebat autem ex Virgilio Fuſcus multa trahere, vt Maecenati imputaret. Totiẽs enim pro beneficio narrabat, in aliqua ſe Virgiliana deſcriptione placuiſſe: ſicuti in hac ipſa ſuaſoria dixit: Cur iſte inter eius miniſteriũ placuit? cur hoc os Deus elegit? cur hoc potiſſimũ ſortitur poeſis? quòd tantum non impie aiebat ſe imitatum Virgilium, Plena Deo? Solet autem Gallio noſter hoc aptiſſime ponere. Memini vna nos ab auditione Nicetis ad Meſſalam veniſſe. Nicetes ſuo impetu valde Græcis placuit. Quærebat a Gallione Meſſala, quid illi viſus eſſet Nicetes? Gallio ait, Plena Deo: quotiens audierat aliquẽ ex his declamatoribus, quos ſcholaſtici caldos vocant, ſtatim dicebat, Plena Deo Ipſe Meſſala nunquam aliter eum ab hominis auditione venientem interrogabat, quàm vt diceret: Nunquid plena Deo? Itaque hoc ipſi tam familiare erat, vt inuito quoque excideret. Apud Cæſarem cum mentio eſſet de ingenio Haterij, conſuetudine prolapſus, dixit: Et ille erit plena Deo. Quærenti deinde quid hoc eſſe vellet, verſum Virgilij retulit, & quomodo hoc ſemel ſibi apud Meſſalam excidiſſet, & nunquam poſtea potuiſſet excidere. Tiberius ipſe Theodoreus offendebatur Nicetis ingenio, atque delectatus eſt fabula Gallionis: hoc autẽ dicebat Gallio, Naſoni ſuo valde placuiſſe: itaque feciſſe quod in multis aliis verſibus Virgilius fecerat, non ſurripiendi cauſa, ſed palam imitandi, hoc animo vt vellet agnoſci: eſſe autem in tragoedia eius: Feror huc illuc, vt plena Deo. Iam vultis ad Fuſcum reuertar, & deſcriptionibus eius vos ſatiabo. Hæc potiſſimum ex his quas in ſimilitudinis tractatione poſuit, cum diceret omnino non conceſſam futurorum ſcientiam.

SVASORIA IIII.

DELIBERAT *Alexander Magnus, an Babyloniam intret, cum denuntiatum eſſet illi reſponſo auguris periculum.*

Arellij Fuſci. Quis eſt qui futurorum ſcientiam ſibi vindicet? nouæ oportet ſortis ſit, qui iubente Deo canat. nõ eodẽ contẽtus ſit vtero, quo imprudẽtes naſcimur: quãdam imaginem Dei præferat, qui iuſſa exhibeat Dei. ſic eſt. Tantum enim regẽ, tantique rectorẽ orbis eſſe in metu cogit: magnus iſte & ſupra humanæ ſortis habitũ oportet ſit, cui liceat terrere Alexandrum. Ponat iſte ſuos inter ſidera patres, & originẽ coelo trahat: agnoſcet ſuum vatem Deus, non eodem claudatur vitæ fine, ætate magna extra omnem futurorum neceſſitatem caput ſit, quòd gẽtibus futura præcipiat. Si vera ſunt iſta, quid ita non huic ſtudio ſeruit omnis ætas? Cur non ab infantia, rerũ naturam deosque, qua licet, viſimus? cum pateãt nobis ſidera, & intereſſe numinibus liceat, quid ita inutili deſidemus facũdia? aut periculoſis atteritur armis man⁹? an meli⁹, alio pignore quàm futuri ſcientia, ingenia ſurrexerint? Qui vero in media ſe, vt praedicãt, fatorum miſere pignora, natales inquirũt, & prima mediorũ annorũ habẽt initia, quo ierint motu ſidera, in quas diſcurrerint parteis: contrane Deus ſteterit: an placidus affulſerit ſol: an plenã lucem, an initia ſurgentis acceperint: an abdiderit in noctem obſcurũ caput luna; Saturnus naſcẽtem, an ad bella Mars militẽ, an negotioſum in queſtus Mercurius exceperit: an blanda annuerit naſcenti Venus, an ex humili in ſublimi Iupiter tulerit. Exiſtimãt tot circa vnũ

caput tumultuanteis deos? Futura nuntiant. Plerosque dixere victuros:&nihil metuentes oppressit dies. alijs dedere finem propinquum: at illi superfuere. Egentes, inutilis animæ felices nascētibus annos spoponderūt: at fortuna in omnem properauit iniuriam. incertæ enim sortis viuimus: vnicuique ista pro ingenio finguntur, non ex scientiæ vi. Deerit aliquis toto orbe locus qui te victorem non viderit? Babylone cluditur, cui patuit Oceanus?

Divisio. In hac suasoria nihil aliud tractasse Fuscum scio, quàm easdem, quas supra retuli, quæstiones, ad scientiam futuri pertinentes. Illud quod nos delectauit, præterire non possum. Declamitabat *Fuscus Arellius* controuersiam de illa, quæ posteaquam ter mortuos pepererat, somniasse se dixit, vt in luco pareret. Valde in vos cōtumeliosus fuero, si totam controuersiam, quam ego intelligo me dicere, Fuscus declamaret, & aperte, aut non agnoscentis puerum, tractaret locum contra somnia, & deorum prouidentiam, & male de magnitudine deorum dixisset mereri eum, qui illos circa puerperas mitteret. summis clamoribus dixit illum Virgilij versum:

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat. ----

Auditor Fusci quidam, cuius pudori parco, cum hanc suasoriam de Alexandro ante Fuscum diceret, putauit æque belle poni versum eundem. dixit:

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat. ----

Fuscus illi ait: Si hoc dixisses audiente Alexandro, scires apud Virgilium & illum versum esse: --- *Capulo tenus abdidit ensem.*

Et quia soletis mihi molesti esse de Fusco, quid fuerit, quare nemo videretur dixisse cultius, ingeram vobis Fuscinas explicationes. Dicebat autem suasorias libentissime, & frequentius Græcas quàm Latinas. *Hybreas* in hac suasoria dixit: οἷον ἔσχηκε Βαβυλῶν μάντιν ὀχύρωμα.

Svasoria v.

DELIBERANT *Athenienses, an trophæa Persica tollant, Xerxe minante rediturum se, nisi tollerentur.*

Arellij Fusci. Pudet me victoriæ vestræ: sic fugatum creditis Xerxen, vt reuerti possit? tot cæsa millia, nihil ex hac acie relictum minanti, nisi quod vix sequi fugientem possit. totiens mersa classis. Quid Marathona? quid Salamina referā? Pudet dicere. dubitamus adhuc, an vicerimus. Xerxes veniet? At nescio quomodo languet circa memoriam iacturæ animus, & disturbata arma non repetit. Prior enim metus, futuri pignus esset. amissa, ne audeat, amissurum monēt. Vt in gaudia interdum surgit animus, & spem ex præsenti metitur, ita aduersis frangitur. Omnis est sic animum dies, vbi ignominia spem premit, vbi nullam meminit aciem, nisi quæ fugerit, errat circa damna sua, & quæ male expertus est, vota deponit. Si venturus esset, non minaretur. Suis ira ardet ignibus, & impacta non soluitur. Non denuntiaret, si venturus esset: neque armaret nos nuntio, nec instigaret victricem Græciam, nec sollicitaret arma felicia: magis superueniret improuidis, nā & arma indenuntiata moueret. Quantumcūque Oriens valuit, primo in Græciam impetu effusum est: hoc ille numero ferox, & in deos arma tulerat. extincta tot ante Xerxēn milia, tot sub ipso iacent? nulli, nisi qui fugerunt, supersunt. Quid dicam Salamina? Quid Cynagyron referā? & te Polyteles? & hoc agitur, an viceris? Hæc ego trophæa deposui, hæc in totius Græciæ cōspectu statui, ne quis timeret Xerxen minantem. Me miserum, pugnante Xerxe trophæa posui, fugiente tollam? Nunc Athenæ vincimur. non tantum credetur redijsse, sed vicisse Xerxes. Non potest Xerxes, nisi per nos trophęa tollere. Credite mihi, difficile est attritas opes recolligere, & spes fractas nouare, & pænitenda acie in melioris euentus fiduciam surgere. *Cestij Pij.* Inferam, inquit, bellū. alia mihi trophæa promittit. potest maior venire quàm victus est? *Argentarij.* Non pudet vos? pluris trophæa vestra Xerxes æstimat, quàm vos.

Divisio. *Fuscus* sic diuisit. Etiam si venturus est Xerxes, nisi tollimus, nō sunt trophæa tollenda. Confessio seruitutis est, iussa facere: si venerit, vincemus. hoc non est diu colligendum. de eo dico, vincemus, quem vicimus. Sed nec veniet quidem. si vēturus esset, nō denuntiaret. Fractus est & viribus & animo. *Cestius* & illud dicit, quod in prima parte tractauit, non licere Atheniensibus trophæa tollere: cōmune in illis ius totius Græciæ esse. communem victoriam, commune bellum fuisse. deinde nefas quidem esse: nūquam factum, vt quisquā cōsecratis virtutis suæ operibus manus adferret. Ista trophæa non sunt Atheniēsium: deorum sunt. illorum bellum fuit: illos Xerxes vinculis, illos sagittis persequebatur. hæc omnia ad impiam & superbam Xerxis militiam pertinent. Ecquid? ergo

bellum habebimus? Habebimus: etſi Xerxen remouebis, inuenietur alius hoſtis. Nunquam magna imperia otioſa. Omnium bellorum proſpere ab Athenienſibus geſtorum. Deinde non erit bellum. Xerxes enim non veniet: multo timidiores eſſe qui ſuperbiſſimi fuerint. Nouiſſime vt veniat, cum quibus veniet? reliquias victoriæ noſtræ colliget: illos adducet, quos priore bello quaſi inutiles reliquias nouit, ſi qui ex fuga conſecuti ſunt. Nullum habet militem, niſi aut faſtiditum, aut victum. *Argentarius* his duobus cōtentus fuit: aut non venturum Xerxen, aut non eſſe metuendum, ſi venerit. His ſolis inſtitit: & illud dixit quod excerptum eſt: Tollite, inquit, trophęa. Si viciſti, quid erubeſcis? ſi victus es, quid imperas? Locum mouit non vtiliter: iudicare quidem ſe, neque Xerxen, neq; iam quemquam Perſarum auſurum in Græciam effundere: ſed eo magis ipſis trophæa tuenda. Si quis vnquam illinc venturus hoſtis eſſet, vt conſpectu trophæorum animi militum accenderentur, hoſtium frangerentur. *Blandus* dixit: Repleat ipſe prius hiatus, & maria in antiquam faciem reducat. Apparere voluit poſteris quemadmodum venerit: appareat etiam quemadmodum redierit. *Triarius* omni dimiſſa diuiſione, tantum exultauit quòd audierit Xerxen venire ad ſe, ipſis nouam victoriam, noua trophæa. *Silo Pompeius* venuſto genere ſentētiæ vſus eſt. Niſi tollitis, inquit trophæa, ego veniam: hoc ait Xerxes: Niſi hæc trophæa tollitis, alia ponetis. Alteram partem ſolus *Gallio* declamauit, & hortatus eſt ad tollenda trophæa. dixit, gloriæ nihil detrahi: manſuram enim memoriam victoriæ, quæ perpetua eſſet: ipſa trophæa & tempeſtatibus & ætate conſumi: bellum ſuſcipiendum fuiſſe pro libertate, pro coniugibus, pro liberis. pro re ſuperuacua, & nihil nocitura ſi fieret, non eſſe ſuſcipiendum. Hic dixit, vtique venturum Xerxen, & deſcripſit aduerſus ipſos deos tumentem: deinde habere illum magnas vires: neque omnes illum copias in Græciam produxiſſe, nec omnes in Græcia perdidiſſe: timendam eſſe fortunæ varietatem: exhauſtas eſſe Græciæ vires, nec poſſe iam pati alterum bellum. illi eſſe immenſam multitudinem hominum. Hoc loco diſertiſſimam ſententiam dixit, quæ vel in oratione vel in hiſtoria ponitur: Diutius illi perire poſſunt, quàm nos vincere.

SVASORIA VI.

DELIBERAT *Cicero, an Antonium deprecetur.*

Q. Haterius. Sciant poſteri, potuiſſe Antonio ſeruire Rempublicam, non potuiſſe Ciceronem. Laudādus erit tibi Antonius· in hac cauſa etiam Ciceronem verba deficiēt. Crede mihi, cum diligenter te cuſtodieris, faciet tamē Antonius quod Cicero tacere nō poſſit. Si intelligis Cicero, non dicit, Roga vt viuas: ſed, Roga vt ſeruias. quemadmodum autem hunc ſenatum intrare poteris exhauſtum crudeliter, repletum turpiter? Intrare autem tu ſenatum voles, in quo non Cn. Pompeium viſurus es, non M. Catonem, nō Lucullos, non Hortenſium, non Lentulum atque Marcellum: non tuos, inquam, Coſſ. Hircium & Panſam? Cicero, quid in alieno ſæculo tibi? Iam noſtra peracta ſunt. M. Cato ſolus maximum viuendi moriendiq; exemplum, mori maluit quàm rogare: nec erat Antonium rogaturus, & illas vſque ad vltimum diem puras à ciuili ſanguine manus, in ſe infeſtas, acerrime armauit. Scipio cum gladium poni iuſſus foret, dicitur abdidiſſe ſe quærētibus qui in nauem tranſierāt militibus imperatorem: Imperator, inquit, bene ſe habet. Victus vocem victoris emiſit. Vetat, inquit, Milo rogari, Iudices, vir clariſſimus nunc & Antoniū rogat. *Porcij Latronis.* Ergo loquitur imperator Cicero, vt nō timeat Antonius: loquatur vnquam Antonius, vt Cicero timeat? Ciuilis ſanguinis Syllana ſitis in ciuitatem redit, & ad triumuiralem haſtam pro vectigalibus, ciuium Romanorum mortes locantur. Iniuſta bella albo Pharſalica, ac Mundenſis Mutinenſiſque ruina vincitur, conſularia capita auro rependuntur. Tuis verbis Cicero vtendum eſt: O tempora, ô mores. videbis ardentes crudelitate ſimul ac ſuperbia oculos: videbis illum non hominis, ſed belli ciuilis vultum: videbis illas fauces, per quas Cn. Pompeij bona tranſierūt, illa latera, illam totius corporis gladiatoriam firmitatem: videbis illum pro tribunali loco, quem magiſter equitum, cui ructare turpe erat, vomitu fœdauerat. Supplex accidens genibus deprecaberis, & ore, cui ſe debet ſalus publica, humilia in adulationem verba ſubmittes? Pudeat Verrem quoque, quia proſcriptus fortius perit. *Cyri Marillij Eſernini.* Occurrat tibi Cato tuus, cuius à te laudata mors eſt. Quicquam ergo tanti putas, vt vitam Antonio debeas? *Ceſtij Pij.* Si ad deſiderium populi reſpicis Cicero, quandoque perieris, parum vixiſti: ſi ad res geſtas, ſatis vixiſti: ſi ad iniurias fortunæ & præſentem Reipublicæ ſtatum, nimium diu vixiſti: ſi ad memoriam operum tuorum, ſemper victurus es.

Pompeij Silonis. Scias licet, tibi non expedire viuere, si Antoni⁹ permittit vt viuas. Tacebis ergo proscribente Antonio, & Rempublicam laniãte, & ne gemitus quidẽ tuus liber erit? Malo populus Romanus mortuũ Ciceronem, quàm viuum desideret. *Triarij.* Quæ Charybdis est tam vorax? Charybdin dixi? quæ si fuit, animal vnũ fuit. Vix mediusfidius Oceanus tot res tamq; diuersas vno tẽpore absorbere potuisset. Huic tu sæuienti putas Ciceronem posse subduci? *Arellij Fusci.* Ab armis ad arma discurritur: foris victores, domi trucidamur. dum in sanguine intestinus hostis incubat, quis nõ hoc populi Rom. statu, Ciceronem vt viuat, cogi putat? Rogabis Cicero turpiter Antoniũ, frustra. Nõ te ignobilis tumulus abscondet: idem virtutis tuæ qui finis est immortaliũ humanorũ operum custos memoria, quæ mansuri vita perpetua est, in omnia te sæcula sacratũ dabit. Nihil aliud intercidet, quàm corpus fragilitatis caducæ, morbis obnoxiũ, casibus expositum, proscriptionibus obiectũ. Animus vero diuina origine haustus, cui nec senectus vlla, nec mors, onerosi corporis vinculis exsolutus, ad sedes suas & cognata sidera recurret. Et tamen si ad ætatem, annorũque, nunquã obseruatum viris fortibus numerum respicimus, sexaginta supergressus es: nec potes videri non nimis vixisse, qui moreris Reipublicæ superstes. Vidimus furentia toto orbe ciuilia arma, & post Italicas Pharsalicasq; acies Romanum sanguinẽ hausit Ægyptus: quid indignamur in Ciceronem Antonio licere? Sic in Pompeium Alexandrino licuit. An non occiduntur, qui ad indignos confugiunt? *Cornelij Hispani.* Proscriptus est ille, qui tuam sententiam secutus est: tota tabula tuæ morti præluditur, alter fratrem proscribi, alter auunculum patitur: quid habes spei? Vt Cicero periret, tot parricidia facta sunt. Repete age, tot patrocinia. tot clientelas, & maximum beneficiorum tuorum teipsum: iam intelliges Ciceronem in mortem cogi posse, in preces non posse. *Argentarij.* Explicantur triumuiralis regni delicata conuiuia, & popina taubuto gentium instruitur: ipse vino & somno marcidus deficienteis oculos ad capita proscriptorum leuat. Iam ad ista non satis est dicere, O hominem nequam!

DIVISIO. Latro sic hanc diuisit omnem suasoriã: Etiam si impetrares vitam ab Antonio, non est tanti rogare: deinde impetrare non potes. In priore illa parte posuit: Turpe esset cuilibet Romano, nedum Ciceroni, vitam rogare. Hoc loco omniũ, qui vltro mortẽ apprehendissent, exempla posuit: deinde inutilis illi sua vita futura proponitur, morte grauior, detracta libertate. Hic omnẽ acerbitatẽ seruitutis futuræ descripsit: deinde non futurũ fidei impetratæ beneficium. Hic cũ dixisset, Aliquid erit quod Antonium offendat, aut factum tuum, aut dictũ, aut silẽtium, aut vultus: adiecit sententiam: Haud enim placiturus es. *Albutius* aliter diuisit. primã partem fecit, moriẽdum esse Ciceroni, etiam si nemo proscriberet. hæc insectatio temporũ fuit. deinde moriendũ est: ille enim se sua sponte conficeret, quia moriẽdum esset, etiã si mori noluisset. graues odiorũ causas esse: maximã causam proscriptionis ipsum esse Ciceronem. Et solus ex declamatoribus tentauit dicere, non vnũ illi esse Antonium infestũ. Hoc loco dixit illam sententiam: Si cui ex triumuiris non es inuisus, grauis es. Et illa sentẽtia valde excepta est: Roga Cicero, exora vnum, vt tribus seruias. *Cestius* sic diuisit: Mori tibi vtile est, honestum est, necesse est, vt liber & illibatæ dignitatis consummes vitam. Hic illam sententiã dixit audacem: Vt numereris cum Catone, qui seruire nec Antonio quidem nõdum domino potuit. *Marcellus* hunc sensum de Catone melius. Vsq; eone omnia cum fortuna populi Romani cõuersa sunt, vt aliquis deliberet, vtrũ satius sit viuere cũ Antonio, an mori cum Catone? Sed ad diuisionem Cestij reuertamur. Dixit vtile esse, ne etiã cruciatus corporis pateretur: non simplici illũ modo peniturũ, si in Antonij manus incidisset. & in hac parte cũ descripsisset contumelias insultantiũ Ciceroni, & verbera & tormẽta dixit, illam multum laudatam sententiã: Tu mehercules, Cicero, cum veneris ad Antoniũ, mortem rogabis. *Varius Geminus* sic diuisit: Hortarer te, si alterutrũ vtiq; faciendũ esset, aut moriẽdum, aut rogãdum, vt morereris potius, quàm rogares. & omnia complexus est, quæ à ceteris dicta erãt, sed addidit & tertiũ: adhortatus est illũ ad fugã, illic esse M. Brutum, illic C. Cassium, illic Sex. Pompeiũ. Et adiecit illam sentẽtiam, quam Cassius Seuerus vnice mirabatur: Quid deficiemus? & Resp. suos triumuiros habet. Deinde etiam quas petere posset regiones, percurrit: Siciliam dixit vindicatam esse ab illo, Ciliciam à Proconsule egregie administratam, familiares studijs eius & Achaiam & Asiam, Deiotari regnum obligatum beneficijs, Ægyptum & habere beneficij memoriam, & agere perfidiæ pænitentiam, sed maxime illum in Asiam & Macedoniam hortatus est in Cassij & in Bruti castra. Iam Cassius Seuerus aiebat, alios declamasse, Varium Geminum viuum consilium dedisse.

Alteram partem pauci declamauerunt. nemo ausus est Ciceronem ad deprecandum

Antonium hortari,bene de Ciceronis animo iudicauerunt. *Geminus Varius* declamauit alteram quoq; partem,& ait:Spero me Ciceroni meo perſuaſurum,vt velit viuere,quòd grãdia loquitur,& dicit: Mors nec immatura cõſulari,nec miſera ſapiẽti, nõ mouet me. idiotam petit.Ego belle mores hominis noui:faciet,rogabit.nam quod ad ſeruitutẽ pertinet,nõ recuſabit:iam collũ tritũ habet,& Pompeius illum,& Cæſar ſubiecerũt.Veteranum mancipiũ videtis:& cõplura alia dixit ſcurrilia,vt illi mos erat Diuiſit ſic,vt diceret,nõ turpiter rogaturũ,nõ fruſtra rogaturũ. In priori parte illud poſuit,non eſſe turpe, ciuem victorem rogari à victo: hic quàm multi rogaſſent C. Cæſarem, hic & Ligarium. deinde ne iniquum eſſe quidẽ Ciceronem ſatisfacere, qui prior illum proſcripſiſſet, qui & iudicaſſet ab eo ſemper naſci ſatisfactionem,ac dato rogari.Deinde non pro vita illũ, ſed pro Republica rogaturũ: ſatis illum ſibi vixiſſe,Reip.parum. In ſequenti parte dixit, exorari ſolere inimicos,ipſum exoratum à Vatinio C.quoque Verri affuiſſe,facilius exorari Antoniũ poſſe,qui cum tertius eſſet, ne quis tribus hanc tam ſpecioſam clementiæ occaſionem præteriret.fortaſſe iraſci Antonium,qui ne tãti quidem putaſſet illũ quem rogaret.Fuga quàm periculoſa eſſet. cũ deſcripſiſſet adiecit: Quocũque perueniſſet,ſeruiendum illi eſſe: ferẽdam aut Caſſij violentiã,aut Bruti ſuperbiam, aut Pompeij ſtultitiam. Quando in hãc ſuaſoriã incidimus,non alienum puto,indicare quomodo quiſque ſe ex hiſtoricis aduerſus memoriã Ciceronis geſſerit. Namque Cicero nec tam timidus fuerit, vt rogaret Antoniũ,nec tã ſtult⁹ vt exorari poſſe ſperaret,nemo dubitat, excepto Aſinio Pollione,qui infeſtiſſimus famæ Ciceronis permanſit,& is etiã occaſionem ſcholaſticis dedit.Solent enim ſcholaſtici declamatores ponere,An promittẽte ſalutem Antonio,orationes ſuas cõburat. Hæc inepte ficta cuilibet videri poteſt. Pollio vult illam veram videri: ita enim dixit illa oratione,quam pro Lamia dedit. *Aſinij Pollionis.* Itaque nunquã perficeret,nec mora fuit,quin eiuraret,ſuas eſſe,quas cupidiſſime effuderat orationes in Antonium,multipliceſq; numero,&accuratius ſcriptas illis contrarias edere,ac vel ipſe palã pro cõcione recitare,pollicebatur:ceteraq; his alia ſordidiora multo:vt tibi facile liqueret, hoc totũ adeo falſum eſſe,vt ne ipſe quidẽ Pollio in hiſtorijs ſuis ponere auſus ſit.Huic certe actioni eius pro Lamia qui interfuerunt,negãt eum hæc dixiſſe(nec enim mẽtiri ſub triũuirorum conſcientia ſuſtinebat)ſed poſtea cõpoſuiſſe. Nolo autem vos iuuenes mei contriſtari,quòd à declamatoribus ad hiſtoricos tranſeo: ſatisfaciã vobis,& fortaſſe efficiã,vt his ſentẽtijs lectis ſolidis,& verũ habentibus,recedatis æquiores. Hoc ſi tamen recta via conſequi non potero,decipere vos cogar,veluti ſalutarem pueris daturus potionẽ abſinthiati poculi. Liuius adeo detrectationis conſilium habuiſſe Ciceronem non dicit,vt neget tempus habuiſſe.Ita enim ait. *Liuij.* M.Cicero ſub aduentum triumuirorũ ceſſerat vrbe, pro certo habẽs id quod erat,nõ magis Antonio eripi ſe, quã Cæſari Caſſium & Brutum poſſe: primo in Tuſculanum fugit. inde trãſuerſis itineribus in Formianum,vt ab Caieta nauim conſcenſurus,proficiſcitur. Vnde aliquotiẽs in altum prouectum cũ modo venti aduerſi retuliſſent, modo ipſe iactationẽ nauis cæco voluẽte fluctu pati non poſſet,tædiũ tandem eũ & fugæ & vitæ cepit. regreſſuſq; ad ſuperiorem villam,quæ paulo plus mille paſſibus à mari abeſt: Moriar, inquit in patria ſæpe ſeruata. Satis conſtat,ſeruos fortiter fideliterq; paratos fuiſſe ad dimicãdum,ipſum deponi lecticam,& quietos pati,quod ſors iniqua cogeret,iuſſiſſe. Prominenti ex lectica,præbentique immotam ceruicem,caput præciſum eſt.Nec ſatis ſtolidæ crudelitati militum fuit. manus quoque ſcripſiſſe in Antonium aliquid exprobrantes præciderũt.Ita relatum caput ad Antonium, iuſſuq; eius inter duas manus in roſtris poſitũ, vbi ille cõſul, vbi ſæpe cõſularis,vbi eo ipſo anno aduerſus Antonium,quanta nulla vnquam humana vox,cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat: vix attollẽtes lacrymis oculos homines intueri trucidata mẽbra eius poterant.Baſſus Aufidius,& ipſe nihil de animo Ciceronis dubitauit,quin fortiter ſe morti non præbuerit tantum,ſed obtulerit. *Aufidij Baſſi.* Cicero paulum remoto velo,poſtquã armatos vidit:Ego vero conſiſto,ait:accede veterane,&ſi hoc ſaltem potes recte facere,incide ceruicem. Trementi deinde,dubitãtique:Quid ſi ad me, inquit,primum veniſſetis? Cremutius Cordus & ipſe ait, Ciceronẽ cũ cogitaſſet,vnũne Brutum,an Caſſium,an Sextum Pompeium peteret,omnia illi diſplicuiſſe,præter mortem. *Cremutij Cordi.* Quibus viſis lætus Antonius, cũ peractã proſcriptionẽ ſuam dixiſſet eſſe,quippe non ſatiatus modo cædendis ciuibus, ſed defectus quoque, iuſſit pro roſtris exponi.Itaque quo ſæpius ille ingenij circunfuſus turba proceſſerat,quæ paulo ante coluerat pijs cõcionibus, quibus multorum capita ſeruauerat,tum per artus ſuos latus aliter ac ſolitus erat,à ciuibus ſuis cõſpectus eſt,prætendenti capiti,orique eius impenſa ſa-

nie,breui ante princeps senatus Romaniq; nominis titulus, tum pretiũ interfectoris sui. Præcipue tamen soluit pectora omniũ in lacrymas gemitusque,visa ad caput eius deligata manus dextera,diuinæ eloquẽtię ministra:cęterorumq; cædes priuatos luctus excitauerũt,illa vna cõmunem. *Brutidij Nigri.* Elapsus interim altera parte villæ Cicero lectica per agros ferebatur. sed vt vidit appropinquare notũ sibi militem,Popiliũ nomine,memor defensum à se,lætiore vultu aspexit. at ille,victoribus idipsũ imputaturus,occupat facinus,caputq; decisum,nihil in vltimo fine vitæ faciẽtis,quod alterutrã in partem posset notari,Antonio portat,oblitus se paulo ante defensum ab illo: Et hic voluit positi in rostris capitis miserabilẽ faciẽ describere sed magnitudine rei obrutus est. Item *Brutidij Nigri.* Vt vero iussu Antonij inter duas manus positũ in rostris caput cõspectum est,quo totiẽs auditũ erat loco,dato gemitu & fletu maximi viri inferiæ,nec vt solet,ita depositi in rostris corporis cõcio audiuit,sed ipsa narrauit. Nulla nõ pars fori aliquo actionis inclytæ signata vestigio erat. Nemo nõ aliquod eius in se meritũ fatebatur: hoc certe publicum beneficiũ palam erat,illam miserrimi tẽporis seruitutem ac aleam delatã in Antonium. Quotiẽs magni alicuius mors ab historicis narrata est,totiẽs fere totius cõsummatio vitæ,& quasi funebris laudatio redditur. hoc semel atq; iterũ à Thucydide factũ, idẽ in paucissimis personis vsurpatũ à Sallustio, Liuius benignius omnibus magnis viris præstitit. Sequẽtes historici multo id effusi⁹ fecerũt. Ciceroni hoc,vt Græco verbo vtar, ἐπιτάφιον Liuius reddit. *T. Liuij.* Vixit tres & sexaginta annos,vt si vis afuisset,ne immatura quidẽ mors videri possit:ingenium & operibus & præmijs operũ felix: ipse fortunæ diu prosperæ & in lõgo tenore felicitatis,magnis interim ictus vulnerib⁹,exilio,ruina partiũ pro quibus steterat,filiæ morte,exitu tam tristi atq; acerbo,omniũ aduersorum,nihil vt viro dignũ erat,tulit,præter mortẽ. quæ vere æstimãti min⁹ indigna videri potuit,quòd à victore inimico nil crudelius passurus erat, quàm quod eiusdem fortunæ compos ipse fecisset. Si quis tamen virtutibus vitia pensarit, vir magnus,acer,memorabilis fuit,& in cuius laudes sequẽdas Cicerone laudatore opus fuerit. Vt est natura cãdidissimus omniũ magnorũ ingeniorũ æstimator T. Liuius,plenissimũ testimoniũ Ciceroni reddidit. Cordi Cremutij nõ est operæ,deferre etiã redditam Ciceroni laudationẽ. Nihil enim in ipsa Cicerone dignum est:ac ne hoc quidem,quod pæne maximũ est,tolerabile est. *Cremutij Cordi.* Priuatas enim simultates deponẽdas interdum putabat,publicas nũquam. Vides credendam eius non solum magnitudinem virtutum, sed multitudinem quoq; conspiciẽdam. *Aufidij Bassi.* Sic M. Cicero decessit,vir natus ad Reip. salutem:quæ diu defensa & administrata,in senectute demum è manibus eius elabitur, nõ ipsius vitio læsa,quòd nihil in salute eius aliud illi,quàm si caruisset Antonio,placuit. Vixit sexaginta & tres annos,ita vt semper aut peteret alterum,aut inuicẽ peteretur: nullamq; rem rarius, quàm diem illum quo nullius interesset ipsum mori, vidit. Pollio quoq; Asinius,qui Verrem Ciceronis reum fortissime moriẽtem tradidit, Ciceronis mortem solus ex omnibus maligne narrat,testimonium tamẽ,quãuis inuitus,plenum ei reddit. *Asinij Pollionis.* Huius ergo viri tot tantisq; operibus mansuris in omne æuum,prædicare de ingenio atque industria superuacuum est. Natura autem pariter atq; fortuna obsecuta est. Ei quidem facies decora ad senectutem, prosperaque permansit valetudo: tum pax diutina,cuius instructus erat artibus,cõtigit. namque à prisca seueritate iudicis exacti,maximorum noxiorum multitudo prouenit,quos obstrictos patrocinio incolumes plerosque habebat. Iam felicissima consulatus ei sors perẽdi & gerendi magna munera,deum consilio,industriaque. vtinam moderatius secundas res, & fortius aduersas ferre potuisset. namque vtræq; cum venerant ei,mutari eas non posse rebatur. Inde sunt inuidiæ tempestates coortæ graues in eum,certiorque inimicis aggrediendi fiducia:maiore enim simultates appetebat animo,quàm gerebat. Sed quando mortalium nulli virtus perfecta cõtigit,qua maior pars vitæ atque ingenij stetit,ea iudicandum de homine est. Atque ego ne miserandi quidem exitus eum fuisse iudicarem,nisi ipse tam miseram mortem putasset. Affirmare vobis possum, nihil esse in historijs eius,hoc,quem retuli, loco disertius: vt mihi tunc non laudasse Ciceronem,sed certasse cum Cicerone videatur. Nec hoc deterrendi causa dico,ne historias eius legere concupiscatis: concupiscite,& pœnas Ciceroni dabitis. Nemo tamen ex tot disertissimis viris melius Ciceronis mortem deplorauit, quàm Cornelius Seuerus.

CORNELII SEVERI.

Oraque magnanimum spirantia pæne virorum
In rostris iacuere suis: sed enim abstulit omnis,

Tanquam ſola foret rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia Conſulis acta
Iuratæque manus, deprenſaque fœdera noxæ,
Patriciumque nefas: eſt tunc & pœna Cethegi,
Deiectuſque redit votis Catilina nefandis.
Quid fauor aut cœtus, pleni quid honoribus anni
Profuerunt? ſacris exacta quid artibus ætas?
Abſtulit vna dies ciuis decus, ictaque luctu
Conticuit Latiæ triſtis facundia linguæ,
Vnica ſollicitis quondam tutela ſaluſque,
Egregium ſemper patriæ caput: ille ſenatus
Vindex, ille fori, legum rituſque, togæque.
Publica vox ciuis æternum obmutuit armis.
Informes vultus, ſparſamque cruore nefando
Caniciem, ſacraſque manus, operumque miniſtras
Tantorum, pedibus ciuis proiecta ſuperbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata, deoſque
Reſpexit. nullo luet hoc Antonius æuo.
Hæc nec in Aemathio mitis victoria Perſe,
Nec te dire Syphax, non fecit in hoſte Philippo.
Inque triumphato ludibria cuncta Iugurtha
Afuerant, noſtræque cadens ferus Hannibal iræ,
Membra tamen ſtygias tulit inuiolata ſub vmbras.

Non laudabo municipem noſtrum bono verſu, ex quo hic multo melior Cornelij Seueri proceſſit:

Conticuit Latiæ triſtis facundia linguæ.

Sextilius Ena fuit homo ingenioſus magis quàm eruditus, inæqualis poeta, & pæne quibuſdam locis talis, quales eſſe Cicero Cordubenſes poetas ait, pingue quiddam ſonantes atque peregrinum. Is hanc ipſam proſcriptionem recitaturus in domo Meſſalæ Coruini, Pollionem Aſinium aduocauerat: & in principio hunc verſum non ſine aſſenſu recitauit:

Deflendus Cicero eſt, Latiæque ſilentia linguæ.

Pollio Aſinius non æquo animo tulit, & ait: Meſſala, tu quid tibi liberum ſit in domo tua, videris: ego iſtum auditurus non ſum, cui mutus videor. atque ita conſurrexit, ne intereſſet recitationi eorum: quod Cornelium ſcio, cui non æque diſplicuiſſe hunc verſum, quàm Pollioni, apparet: quòd meliorem quidem, ſed non diſſimilem illi & ipſe compoſuit. Si hic deſiero, ſcio futurum, vt vos deſinatis eo loco legere, quo ego à ſcholaſticis receſſi. Ergo vt librum velitis vſque ad vmbilicum reuoluere, adijciam ſuaſoriam proximæ ſimilem.

SVASORIA VII.

DELIBERAT *Cicero, an ſcripta ſua comburat, promittente Antonio incolumitatem ſi feciſſet.*

Q. Haterius. Non feres Antonium: intolerabilis in malo ingenio felicitas eſt: nihilque cupientes magis accendit, quàm proſperæ turpitudinis conſcientia. Difficile eſt. Non feres, inquam, & iterum irritare inimicum in mortem tuam cupies. Quod ad me quidem pertinet, multum à Cicerone abſum: tamen non tædet tantum me vitæ meæ, ſed pudet: ne propter hoc quidem pertinet multum à Cicerone. Ingenium tuum amas, quòd illud Antonius plus odit quàm te. Remittere ait ſe tibi vt viuas: commentus, quemadmodum eripiat etiam quo vixeras. Crudelior eſt pactio Antonij, quàm proſcriptio. Ingenium erat, in quod nihil iuris haberent triumuiralia arma. Commentus eſt Antonius, quemadmodum quod non poterat cum Cicerone proſcribere, tolleret per Ciceronem. Hortarer te, Cicero, vt vitam magni æſtimares, ſi libertas ſuum in ciuitate haberet locum, ſi ſuum in libertate eloquentia, ſi non ciuium ceruicibus luderetur. nunc vt ſcias nihil melius eſſe quàm mori, vitam tibi Antonius promittit. Pendet nefariæ proſcriptionis tabula: tot prætorij, tot conſulares, tot equeſtris ordinis viri periere: nemo relinquitur, niſi qui ſeruire poſſit. Neſcio an hoc tempore viuere velis, Cicero: nemo eſt cum quo velis. Merito, hercules, illo tempore vixiſti, quo Cæſar vltro te rogauit, vt viueres ſine vlla pactione: quo tempore non quidem ſtabat Reſpublica, ſed in boni principis ſinum ceciderat. *Ceſtij Pij.* Nunquid opinio me fefellit? in-

tellexit Antonius,saluis eloquentiæ monumẽtis,non posse Ciceronẽ mori.ad pactionẽ vocari:qua pactione melior in te pars tui petitur. Accõmoda mihi paulisper eloquẽtiã: Ciceronem periturum rogo.Si te audissent Cæsar &Pompeius,neque inissent turpẽ societatem,neque diremissent:si vti vnquã consilio tuo voluissent,nequePompeiusCæsarem,neque Cæsar Pompeium deseruisset.Quid consulatum salutarẽ vrbi,quid exilium consulatu honestius, quid prouocatã inter initia adolescentiae libertatẽ tyrociniis tuis Sillanam potentiam,quid Antonium auulsum,Catilinã Reipublicae redditum?Ignosce Cicero,si diu ista narrauero. forsitã hac die nouissimo audiẽtur. Si occidetur Cicero, iacebit interPompeiũ patrem filiumque:& AfraniumPetreiumque,Q.Catulum,M.Antonium illum indignũ hoc successore generis.Si seruatur,viuet inter Ventidios &Canicios & Saxas.Ita dubium est,an satius sit cum illis iacere.an cũ his viuere?Pro vno homine iactura publica pacisceris.Scio omne pretium iniquũ esse,quod ille constituit:nemo tanti emit Ciceronis vitã,quanti vendit Antonius.Si hanc tibi pactionem ferret, Viues, sed eruẽtur oculi tibi:viues,sed debilitabuntur pedes:etiã si in alia damna corporis præstares patientiam.excepisses tamen linguã. Vbi est sacra illa vox tua? Mori enim naturæ finis est,nõ poena?hoc tibi vni nõ liquet? At videris Antonio persuasisse. Assere te poti⁹ libertati,& vnum crimen inimico adiice,Fac Antoniũ moriendo nocentiorem.*P. Asprenatu.* Vt Antonius Ciceroni parcat,Cicero ipse eloquẽtiã suam animaduertet(Quid autẽ tibi sub hac pactione promittitur?VtCn.Põpeius &M.Cato.& ille antiquus restituatur Reipublicæ Senatus,dignissimus apud quẽCicero loqueretur?Multos victuros animi sui contẽptus oppressit:multos perituros parati adpereundum animi ipsa admiratio eripuit:& causa illis viuẽdi fuit,fortiter mori.Permitte te populoRomano cõtra Antoniũ. Si scripta combusseris,Antoni⁹ paucos annos tibi promittit:at si nõ combusseris,populus Romanus omnes. *Pompeij Silonis.* Quale est vt perdamus eloquentiã Ciceronis,fidem sequamur Antonij?misericordiam tu ista vocas, supplicium summũ ingenio Ciceronis? Credamus Antonio, Cicero,si bene illi pecunias crediderunt feneratores, si bene pacem Brutus & Cassius.hominem & vitio naturæ,& licẽtia temporum insaniẽtẽ, inter scenicos amores ciuili sanguine luxuriantem : hominem ,qui creditoribus suis oppignorauit Rempublicam.cuius gulæ duorum principũ bona , Cæsaris & Pompeij, nõ potuerũt satisfacere.Tuis vtar Cicero verbis:Cara est cuiquã salus : quã aut dare,aut eripere potest Antonius Non est tanti seruare Ciceronem,vt seruatum Antonio debeam.*Triarij* Compulsus aliquãdo populus Romanus in eam necessitatem est. vt nihil haberet præter Iouẽ obsessum &Camillũ exulẽ:nullum tamẽ fuit Camilli opus maius,quàm quòd indignũ putauit viro,salutẽ pactioni debere.O grauem vitam,etiã si sine pretio daretur.Antoni⁹ hostis à Republica iudicatus,nũc hostem Rempublicã iudicat. Lepidus,ne quis putet illum male Antonio collegã placuisse, alienæ semper dementiæ accessio, vtriusque collegæ mancipium,noster dominus.*Argentarij.* Nihil Antonio credendũ est.mentior : quid enim iste nõ potest,qui occidere Ciceronẽ potest?qui seruare,nisi crudelius,quàm occidebat,nõ potest?Ignoscentẽ tibi illũ putas.qui ingenio tuo irascitur?ab hoc tu speras vitam,cui nõdũ verba tua exciderunt?Vt corpus,quod fragile & caducũ est,seruetur,pereat ingenium,quod æternũ est?ego mirabar,si non supplicio crudelior esset Antonij venia.P.Scipionem à maioribus suis desciscẽtem generosa mors in numerum Scipionũ reposuit.Mortẽ tibi remittit,vt id pereat,quod solũ in te immortale est.Qualis est pactio? Aufertur Ciceroni ingeniũ sine vita: promittũtur obliuione nominis tui pauci seruitutis anni.Nõ ille te viuere vult,sed facere ingenij tui superstitẽ.Viue,vt Cicero audiat Lepidũ,Cicero audiat Antoniũ, nemo Ciceronem. Pati poteris , vt quod in te optimũ habes,ante te efferas?Sine durare post te ingenium tuum,perpetuã Antonij proscriptionẽ. *Arelij Fusci.* Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu vsus litteris, honor summæ eloquentiæ pretiũ erit:quamdiu Reip.nostræ aut fortuna steterit,aut memoria durauerit,admirabile posteris vigebit ingeniũ,& vno proscriptus sæculo proscribes Antonium omnibus. Crede mihi,vilissima pars tui est,quæ tibi vel eripi , vel donari potest. Ille verus est Cicero,quem proscribi Antonius non putat, nisi à Cicerone posse.Non ille tibi remittit proscriptionem , sed tolli desiderat suam. Si fidem deceperit Antonius, morieris:si præstiterit, seruies. Quod me attinet , fallere malo.Per te M. Tulli,per quatuor & sexaginta annos pulchre actos , per salutarem Reipub. consulatum , per æternam,si pateris,ingenij tui memoriam, per Rempubl. quæ ne quid te putes carum relinquere,ante te periit,oro,& obtestor,ne moriaris confessus quòd nolueris mori.

Hvivs suasoriæ alteram partem neminẽ scio declamasse:omnes pro libris Ciceronis

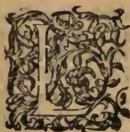
ſolliciti fuerunt, nemo pro ipſo, cum adeo illa pars non ſit mala, vt Cicero, ſi hæc condicio ei lata fuiſſet, deliberaturus non fuerit. Itaque hãc ſuaſoriam nemo declamauit efficacius quàm Silo Pompeius. non enim ad illa ſpecioſa ſe contulit, ad quæ *Ceſtius*: qui dixit, hoc grauius eſſe ſupplicium quàm mortem, & ideo hoc Antonium eligere, breuem eſſe vitam homini, multo magis ſeni. ita memoriæ conſulendum, quæ magnis viris æternitatem promitteret, non qualibet mercede vitam redimendam: & has cõdiciones intolerabiles eſſe. omnia potius ſubeunda, quàm monumenta ingenij ſui ipſum exurere. Iniuriam illum facturum populo Romano, cuius linguam in tantum extuliſſet, vt inſolentis Græciæ ſtudia tanto antecederet eloquentia, quanto fortuna: iniuriam facturum generi humano. pænitentiam illum acturum tam care ſpiritus empti, cum in ſeruitute ſeneſcendum fuiſſet. in hoc vnum eloquentia vtendum, vt laudaret Antonium. Male cum illi ait, dare vitam, eripi ingenium. *Silo Pompeius* ſic egit, vt diceret, Antonium non paciſci, ſed illudere: non eſſe illam condicionem, ſed contumeliam. combuſtis enim libris, nihilominus occiſurum. non eſſe tam ſtultum Antonium, vt putaret ad rem pertinere, libros à Cicerone comburi, cuius ſcripta per totum orbem celebrarentur, & hoc petere eum quod poſſet ipſe facere: niſi forte non eſſet in ſcripta Ciceronis is, qui eſſet in Ciceronem. Quare nihil aliud eum agere, quàm vt ille Cicero multa fortiter de mortis contemptu locutus, ad turpes condiciones perductus occideretur. Antonium illi non vitam cum condicione promittere, ſed mortem ſub infamia quærere. Itaque quod turpiter poſtea paſſurus eſſet, nunc illum fortiter debere pati. Et hæc ſuaſoria inſignita eſt. Dixit enim ſententiam cacozeliæ genere humillimo & ſordidiſſimo, quod detractu, aut adiectione ſyllabæ facit ſenſum. Prò facinus indignum. peribit ergo quod Cicero ſcripſit, manebit quod Antonius proſcripſit? Apud Ceſtium Prætorem declamabat hanc ſuaſoriam Surdinus, ingenioſus aduleſcens, a quo Græcae fabulæ eleganter in Latinum ſermonem conuerſæ ſunt. Solebat dulces ſententias dicere, frequentius tamen prædulces & infractas. In hac ſuaſoria cum iuſiurandum bellis ſenſibus prioribus complexus eſſet, adiecit: Ita te legam. *Ceſtius*, homo naſutiſſimus, diſſimulauit exaudiſſe ſe, vt adoleſcentem ornatum quaſi imprudens obiurgaret: quid dixiſti? quid? ita te fruar. Erat autem Ceſtius nullius quidem ingenij, Ciceroni etiam infeſtus: quod illi non impune ceſſit. nam cum M. Tulli filius Ciceronis Aſiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit præter vrbanitatem, cenabat apud eum Ceſtius. M. Tullio & natura memoriam dempſerat: & ebrietas, ſi quid ex ea ſupererat, ſubducebat: ſubinde interrogabat, Quis ille vocaretur qui in imo recumberet: & cum ſæpe ſubiectum nomen Ceſtij excidiſſet, nouiſſime ſeruus, vt aliqua nota memoriam eius faceret certiorem, interroganti domino, quis ille eſſet qui in imo recumberet. ait: Hic eſt Ceſtius qui patrem tuum negabat litteras ſciſſe. afferri protinus flagra iuſſit, & Ciceroni, vt oportuit, de corio Ceſtij ſatisfecit. Erat autem etiam ibi Pietas, Niger, & Cotula. Hybriae diſertiſſimi viri filio male apud ſe cauſam agenti. ΑΤΗΜΗΟΝ ΠΑΤΗΡΩΝ. & cum in quadam poſtulatione Hybrias de paritate ſtultorum locum ad litteram omnibus agnoſcentibus diceret: Age, inquit, non putas me ſcripta didiciſſe patris mei: Quouſque tandẽ abutere Catilina patientia noſtra? *Gargonius* amabiliſſimus in hac ſuaſoria dixit duas res, quibus ſtultiores ne ipſe quidem vnquam dixerat. vnam in principio. nam cum coepiſſet ſcholaſticorum frequentiſſimo iam more a iureiurando, & dixiſſet multa: Ita quam primum tantum timeat, quantum poteſt, ita aut totus viuat Cicero, aut totus moriatur, vt ego quæ hodie pro Ciceronis ingenio dixero, nulla pactione delebo. Alteram rem dixit, cum exempla referret eorum qui fortiter perierant: Iuba & Petreius, mutuis vulneribus concurrerunt, & mortes fenerauerunt.

SVASORIARVM FINIS.

EXCERPTA EX LIBRIS CONTROVERSIARVM M. ANNAEI SENECAE, QVAE HACTENVS L. ANNAEO SENECÆ Declamationum titulo adſcripta ſunt.

Ex lib. I. controversiarvm.

Declamatio I. *Patruus abdicans.*

Ex. Liberi parentes alant, avt vinciantvr. Thema. *Duo fratres inter ſe diſſidebant: alteri filius erat. Patruus in egeſtatem incidit. Patrê vetante, adoleſcens illum aluit, ob hoc abdicatus tacuit. Adoptatus a patruo eſt. Patruus accepta hereditate, locuples factus eſt. Egere coepit pater. Vetante patruo aluit illum adoleſcens. Abdicatur. c. v.* Reſpondet. Contr. 1. lib. 1.

Declamatio. Eo iam perductus erat, vt omnem ſpem vltimorum alimentorum in ea ſola domo poneret, in qua habebat abdicatum & inimicum. Ipſe, inquit, me ali vetuit. Imitationem alienæ culpæ innocētiam vocas. Omnis inſtabilis & incerta felicitas eſt? Quis crederet iacentem ſuper crepidinem Marium, aut fuiſſe conſulem, aut futurum? Quid non timendum felicibus putas? Quid diſperandum infelicibus? Ne circa plura inſtabilis fortunæ exempla te mittam, vide quis alimenta rogetur, & quis roget. Non ſum hoſpes grauis. Vnum ſenem aduoco. Hoc tibi vitio placui pater. Perierat totus orbis, niſi iram finiret miſericordia.[a] Iactatus inter duos patres, vtriusque filius, ſemper tamen felicioris abdicatus. Illud tamen pater deos teſtor, diuitem te relinquo. Circumibo tecum pater aliena limina. Oſtendam omnibus, & me qui alimenta dedi, & te qui negaſti. Abdicari non poſſum ob id quod feci, lege cogente, Quid ſi flere me vetes, cum vidi hominem calamitoſum? Non ſunt affectus noſtri in noſtra poteſtate. Quædam iura non ſcripta, ſed ſcriptis omnibus certiora ſunt.

Pars altera. Creſcere ex mea propoſuit inuidia homo, qui ſe melius iactare poteſt, quàm defendere. Iuſtus meus metus; ne heredem ingratum ſcribam, inimicum relinquam. Etiam ſi tu non odiſti eum, qui fecit mihi iniuriam: ego odi illum, qui fecit tibi. Deſinit eſſe filius, qui non tantum a patre abdicatus, ſed ab alio adoptatus eſt. Audite quàm valde eguerim. Fratrem rogaui. Quis es tu, qui de facto patrum feras ſententiam? Ad te arbitrum odia noſtra non mittimus, Iudices deos habemus.

Extra. *Alſius Flauus* prætextatus apud Ceſtium controuerſias declamabat.[b] Semper autem commendabat eloquentiam eius aliqua res extra eloquentiam. In puero eloquentiæ lenocinium erat ingenij aetas,

Declamatio II. *Sacerdos proſtituta.*

Lex. [a] Sacerdos casta e castis, pvra e pvris sit. Thema. *Quædam virgo a piratis capta veniit. Empta a lenone, & proſtituta eſt. Venientes ad ſe exorabat ſtipem. Militem qui ad ſe venerat, cum exorare non poſſet, eum luctantem & vim inferre volentem occidit.* [b] *Accuſata, abſoluta, & remiſſa ad ſuos eſt. Petiit ſacerdotium. Contradicitur.* Contr. 2. lib. 1.

Declamatio. [c] Sacerdos veſtra adhuc in lupanari viueret, niſi hominem occidiſſet. [d] Quo mihi ſacerdotē, cuius precaria caſtitas eſt? Id enim deerat, vt eas templa recipiant, quas aut carcer, aut lupanar eiecit. Indignā te ſacerdotio dicere, ſi tranſiſſes per lupanar, Fortuna, inquit, pati coegit, & miſereri debent omnes mei. At nos nō facimus miſerādas ſacerdotes. Nec eſt apud nos maximus honor vltimorū malorum ſolatium. Ita domi cuſtodita eſt, vt rapi poſſet.[e] Ita curæ fuit ſuis, vt rapta non redimeretur: ita raptæ pepercere piratae, vt lenoni venderent: ſic emit leno, vt proſtitueret: ſic venientes deprecata eſt, vt ferro opus eſſet. Mouet me reſpectus omnium virginum, [f] ſi in ciuitate nulla inueniri poterit, nec meretrice caſtior, nec homicida purior. Nulla eſt ſatis pudica, de qua quaeritur. Omnes, inquit, exoraui. Si quis dubitat an meretrix eſſet, audiat quàm blanda ſit [g] Putem⁹ tres ſacerdotium petere, vnam quæ capta ſit: alteram quæ proſtiterit: tertiā quæ hominem occiderit, Omnibus nego.

Pars altera Voluerunt Dij eſſe miraculo, in captiua libertatem, in proſtituta pudicitiam, in homicida innocentiā. Narrent ſane omnes tanquam ad proſtitutā veniſſe,

dum tanquam a ſacerdote diſceſſerint:quàm pudica ſit:miles oſtendit:quàm innocens, iudex: quàm felix, reditus. Inter tot pericula[h] dij non ſeruaſſent, niſi ſibi ſeruaturi fuiſſent. Totum populus ad ſeruandam pudicitiam contulit, quicquid ad violandam attulerat.[i] Dicat diis pudicitiam quibus debet.

Extra. Longe recedendum eſt ab omni obſcoenitate & verborum & ſenſuum.[k] Quædam ſatius eſt, cauſæ detrimento tacere, quàm verecundiæ dicere.

Declamatio III. *Inceſta de ſaxo.*

Cont. 3. lib. 1.

Lex. Incesta de saxo deiiciatvr. Thema. *Inceſti damnata antequam deiiceretur, Veſtam inuocauit: deiecta vixit. Repetitur ad poenam. Contradicitur.*

Declamatio. Id enim deerat, vt modeſtior in ſaxo eſſet, quàm in ſacrario fuerat. Dubitari non poteſt, quin vſque deiicienda ſit, donec efficiatur, propter quod deiecta eſt.[a] Patrocinium ſuũ putat pereundi infelicitatem. Quid tibi importuna mulier imprecer? niſi vt ne bis quidem deiecta pereas.[b] Exponam cum quo ſtuprum, vel quando commiſerit. Quia probaui iſta, damnaſtis. Non putas legem cauiſſe vt perires, quæ cauit quemadmodum perires? Male de diis exiſtimas, ſi ſacerdoti ſuæ tam ſero ſuccurrunt. Ita dij maluerunt abſoluere damnatam, quàm ſacerdotem?

Pars altera. Damnata deiecta eſt, abſoluta deſcendit. Putares puellam non deiici, ſed demitti. Lex ſacerdotem [c] non ad ſaxum vſque differret, niſi ſententiam deorum expectaret. Erat altitudo montis,[d] etiam ſecure deſpicientibus horrenda.

Declamatio IIII. *Fortis ſine manibus.*

Cont. 4. lib. 1.

Lex. Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum vtrumque corpus interficiat, sine fraude sit.[a] Liceat adulterium in matre et filio vindicare. Thema. *Vir fortis in bello manus perdidit: deprehendit adulterum cum vxore, de qua filium adoleſcentem habebat. imperauit filio, vt occideret, Non occidit. Adulter effugit. Abdicat filium.* c. d.

Declamatio. Solus ego ex omnibus maritis nec dimiſi adulteros, nec occidi. Quis non putet,[b] aut me ſine filio fuiſſe, aut filium ſine manibus?[c] Conceptus eſt iſte:[d] ex quo ſciemus, cum adulteros deprehendero. Tunc primum ſenſi me man⁹ perdidiſſe. In bello meas, domi etiam filij manus perdidi. Tam fruſtra ad filium, quàm ad gladium cucurri. In bella non venit, & ante patriæ quàm patri negauit manus. Vſque eo pugnauit pro vobis, vt pro ſe non poſſet. Adoleſcens quos dimiſiſti, ſequere. Non potui, inquit, matrem occidere. Quo ſis excuſatior, adiice, & patrem.

Pars altera. Alterum putaui parricidium, matrem coram patre occidere. Non ſemper ſcelera noſtri ſunt iuris.[e] Atroces quoque animos miſericors natura debilitat. In tam inopinati flagitij ſpectaculo, toto corpore ſtupui. Pater, tibi manus defuerunt, mihi omnia.[f] priuſquam in me reuerterer, exierunt. Maius erat ſcelus quod imperabas, quàm quod deprehenderas. Si quid exegeris maius viribus meis, dicam, Ignoſce, non poſſum. Ignoſcit filio pater, nauigationem recuſanti, ſi non ferat mare: ignoſcit non ſequenti caſtra, ſi non poteſt, quamuis ipſe pater militaris ſit. Ipſam legem recita. Liceat et marito, liceat et filio. Quare tam multos nominat, niſi quia aliquos putat eſſe, qui non poſſint? Exierunt adulteri inter patrem debilem & filium ſtupentem.

Declamatio V. *Raptor duarum.*

Cont. 5. lib. 1.

Lex. Rapta, raptoris[a] avt mortem, avt indotatas nuptias optet. *Vna nocte quidam rapuit duas.[b] Altera mortem optat, altera nuptias.*

Declamatio. Stupro accuſatur, ſtupro defenditur. Cum altera rapta litigat, alteram aduocat. Vindicate patres. Fortior publicæ diſciplinæ ſeueritas ſurgat. iam binæ rapiuntur. Coit populus, velut publico metu territus, vix credens duos fuiſſe raptores. Alterã iniuriæ rapuit, alteram patrocinio. Perieras iam raptor, ni bis perire meruiſſes. Si te ante rapuiſſet, & nuptias optaſſes,[c] deinde hanc vitiaſſet antequam nuberes, negares illum, iubente rapta, debere mori? Nihil amplius raptori præſtare potes, quàm ne lege tua pereat. Contra alienam legem nullum ius habes. Tu raptori præſtas, vt illum ipſa non occidas. Non potes præſtare, ne quis occidat.

Pars altera. Inter pares ſententias mitior vincat. Refer Virginiam, dic Lucretiam. Plures tamen Sabinæ ſunt. Contumelioſum mihi erit, te dignam videri, in cuius honorem homo occidatur: me dignam non videri, in cuius honorem ſeruetur.

Declamatio VI. *Archipiratæ filia.*

Captvs à piratis ſcripſit de redemptione. non redimebatur. Archipiratæ filia eum iurare coegit, vt duceret ſe vxorem, ſi dimiſſus eſſet.[a] *iurauit. Relicto patre ſecuta eſt adoleſcentem. Duxit illam Orba incidit. Pater imperat. vt archipiratae filiam dimittat, & orbam ducat. nolentem abdicat.* Cont. 6. lib. 1.

Declamatio Bonæ ſpei vxor, bonae ſpei nurus, quæ vel amare poteſt captiuum, vel odiſſe patrem. In carcere, inquit, ac tenebris iacebam.[b] Narra, obſecro, ſoceri beneficia. puella non miſericordia mota eſt, ſed libidine.

Pars altera. Eo me loco non deſeruit, in quem & pater venire timuit Vidiſſes membra vinculis preſſa, macie retractos introrſus oculos, attritas cathenis & inutiles manus: talem quis amare,[c] niſi miſericors, poteſt? In tot conſulatibus Marius nihil habet clarius quàm ſe auctorem. Pompeium, ſi hereditariæ extuliſſent imagines. nemo Magnum dixiſſet. Seruium regem tulit Roma. Quid tibi videntur illi rapti ab aratro, qui paupertate ſua beatam fecere rempublicam? Non poſſumus vna felices eſſe: quod ſolemus, vna infelices erimus.

Declamatio VII. *A piratis tyrannicida dimiſſus.*

Lex. Liberi parentes alant, avt vinciantvr. *Quidam alterum fratrem tyrannum, alterum in adulterio deprehenſum, deprecante patre, interfecit. A piratis captus ſcripſit patri de redemptione. Pater piratis epiſtolam miſit, ſi præcidiſſent ei manus, duplam pecuniam ſe daturum. Piratæ illum dimiſerunt. Pater in egeſtatem incidit, petit alimenta. Negantem vult in vincula ducere.* c. d. Cont. 7 lib. 1.

Declamatio.[a] *Si præcideritis.* Si iraſceris, potius ſcribe: *Si occideritis*[b] Tyrannicida exitum tyranni rogo. non timeo, ne quas man⁹ piratæ ſoluerunt, iudices alligent. Pro adultero filio rogas. Quærit nũc, quomodo tyranni fiant. *Duplam dabo.* Apparet, pro vnico filio rogat: *Duplam dabo*: alteram pro filio, alteram pro tyrannicida. *Si manus præcideritis.* Hoc nec adultero fecimus, nec tyranno.[c] Etiamnum man⁹ meas petis? Nega tuam eſſe epiſtolam. & habes argumentum. dic: Ego rogare etiam pro adultero ſoleo. Remiſerunt me Reipublicae cum manibus, patri cum epiſtolis. Hoc noſtro ſeculo ad fabulas deerat, vt narraretur aliquis ſolutus a piratis, alligatus a patre. Eius crudelitatis emptor, cuius nec pirata venditor. *Duplam dabo.* Quid neceſſe eſt? potui vilius ſolui. *Vt praecidatis manus.* Obſtupere praedones, & Indica, inquiunt, patri non omnia piratas vendere. Qualem optem patrem, neſcio. Diues debilitat, egens alligat.[d] Neutrum manibus meis expedit. Vbi eſt patrimonium tuum, quo tyrannos inſtruis, quo adulteros facis?

Pars altera. Suſcepi tria prodigia, inter me, & ſe furentia. Vnum, qui poſſet patriã opprimere: alium, qui fratrẽ violare: alium, qui patrem. Lex hæc ſcripta eſt pro malis patribus. Nã boni etiã ſine lege aluntur. Sciebam piratas non facturos, niſi pecuniam accepiſſent: & ſi ſperaſſent, vtique præcidiſſent. Non ira illa patris, ſed calliditas fuit. Vnde redimerem, non habebam. Rogare in tam auara ciuitate neminem poteram, [e] in qua nec filijquidem patres alunt vſus conſilio ſum, ſciens piratas non crudeles, ſed auaros. feci vt deſperarent, quòd poſſes redimi. An prudenter cogitauerim, neſcio. interim feliciter cogitaui. Excluſa mens eſt, ex quo vidi vnum in arce filium, alterum in adulterio, tertium in parricidio, Relictus ſolus ex his ſenex.

Extra. Hic color approbandus eſt impetu. Magna enim vi opus eſt, vt aliquis accuſando ſe miſerabilem faciat. *Sparſum* memini hominem inter ſcholaſticos inſanum, inter ſanos ſcholaſticum:

Declamatio VIII. *Ter fortis.*

Lex. Qvi ter fortiter fecerit militia vacet. *Ter pater fortem in acie, quarto volentem exire retinet: nolentem abdicat.* Cont. 8. lib. 1.

Declamatio. Quod patriæ ſupereſt, patri vindico. O me, filio pugnãte, laſsũ![a] Iã pro te neſcio quid etiã lex timet. Miraris, ſi quod legi ſatis eſt, patri nimis eſt. Cauſa mihi abdicãdi eſt, ne ſine filio viuã Abdicatio mea in poteſtate abdicati eſt. Optim⁹ virtutis finis eſt,

antequam deficias,desinere.Lex quoque ter viro forti aut diffidit,aut consulit.

[b] Pars altera. Certe abdicatis pugnare licet.Pudet me,ter victi militant,Senator post sexagesimum & quintũ annum in curiã venire non cogitur,nec vetatur.Quicquid honoris nomine datur,in vtranque partẽ licet. Alioquin desinit præmiũ esse,cui necessitas iniungitur.Otium imperas animo non otioso.Tumultus exortus est.In me omniũ ciuium diriguntur oculi:& adhuc,verum dicendum est, nihil mihi patria debet. Nunquam pugnaui, nisi coactus. Adhuc militia mea legis munus est. Athenienses abdicato vicerunt duce. [c] Quantum interest! Ille abdicationem virtute deleuit,ego merui.

EX LIBRO SECVNDO
CONTROVERSIARVM.

Declamatio I. [a] *Adoptandus post tres abdicatos.*

Dives *tres filios abdicauit. petiit à paupere vnicum in adoptionem.. Pauper dare vult: nolentem ire abdicat. Contradicitur .*

Declamatio.Nunquam futurum putaui,vt aut pater meus liberos odisset,aut diues concupisceret.Diu dubitaui,ille amicum tẽtaret,an hic filium. Ita nos pauperes sumus, qui habemus quod diuites rogẽt;Si immerito abdicauit,odi patrem tot eiicientẽ innocentes:si merito,odi domum tot facientem nocentes.[b] Amo æque paupertatem ac patrẽ:vtrique assueui.Non tibi per multos fulta liberos domus est:quãquam necsic quidẽ debuisti dare.Tutior aduersus fortunã est,cui aliquid post damnũ superest. Abdico,inquit.apparet,vnde venias.Vna inter nos disputatio est:[c]Iste me dignũ putat beato patre, ego me meo.Diuitem,inquit, esse te volo. O me abdicandum, si talem patrẽ relinquo. [d]Quid me videri velim,nescio. Innocentem?sed abdicor:nocentẽ?sed adoptor.Nõ vt in ceteris abdicationibus,in mea potestate est non abdicari. Perditurus sum patrẽ,si abdicor:perditurus sum,si non abdicor.Quid interest,vtrum eiiciar,an transferar?Et si parẽdũ in omnibus patri,in eo nõ parendũ,quo efficitur,ne pater sit.Graue est,carere vnico: [e]grauius eo,quem alius concupiscit.[i] Non delectant ignoti seruorũ domino greges,nec sonantia laxi ruris ergastula. patrem gratis amo.Necesse est vt timeam infelicem liberis domum.Non potest inueniri reconciliationis aptius tempus.diues filios quærit.

Pars altera. [f] Magnum & hoc inter cetera paupertatis incommoda est, quòd abdicationem filius non timet.Senatorium gradum census ascendit.Census equitem Romanum a plebe secernit.Census in castris ordinem promouet. Censu iudex in foro legitur.Facilius est paupertatem laudare,quàm ferre.Si emendati,inquit,fuerint liberi mei habebo hunc cum illis:si perseuerauerint,habebo pro illis.

Extra.Aridi declamatores fidelius quos proposuerint colores tuẽtur. nõ enim alicuius sententiæ dulcedo subrepit, nullum schema sollicitat.Sic quæ malam faciem habẽt, sæpe pudicæ sunt:nõ animus illis deest,sed corruptor.[g] *Gallus Vibius* fuit tã magnæ olim eloquentiæ,quàm postea insaniæ. Cui hoc accidisse vni scio , vt ad insaniam[h]nõ casu caderet,sed iudicio perueniret.Nam dum insanos imitatur, dum lenociniũ ingenij furorẽ putat,quod simulabat,ad verum redegit. *Otho Iunius* pater edidit quatuor libros colorum,quos belle Gallio noster Antiphontis libros vocat : tantum in illis somniorum est. *Syriacus* contra Maximum Stertinium,a quo premebatur,cum comes eius fuisset,dixit:[k] Per annos quindecim in officio tuo fui , dic quid peccauerim ? Sed hæc est consuetudo vestra,iniuriam vocatis finem seruitutis.

Declamatio II. *Iusiurandum mariti & vxoris.*

Vir *& vxor iurauerunt,vt si quid alteri accidisset,alter moreretur.Vir peregre profectus est,misit nuntium vxori,qui diceret se decessisse: Vxor se præcipitauit.Recreata,iubetur a patre virum relinquere. non vult.abdicatur.* c. d.

Declamatio. Dij immortales,qua debetis prudentia humanum genus regitis:effecistis vt illud nõ periculũ amantis esset,sed experimẽtũ.Hos diuidere vult socer, [a] quos nec mors quidem diuidet.Moriar,inquit:habeo & causam,& exemplũ.[b] Quædã se maritorum rogis ardentibus miscuerunt:quædam anima redemerunt maritorum suorum salutem , sollicitudine breui. [c] Inter has puella viua numeratur. Assidue contentiones

erant: Sine te viuere non poſſum: imo ego ſine te. qui certantium exitus eſſe ſolet: iurauimus. Hic animus ſine dubio iurantium fuit, vt viui non diducerentur; cum illud quoque cauerint, ne morte diuiderentur.

PARS ALTERA. Non poſſum, inquit, relinquere virum. Quid non poteſt, quæ mori poteſt? Pæne dum falſæ mortis nuncium miſit, veræ recepit. Potes ſine viro pati. peregrinationem eius tuliſti. Iureiurando iam liberata es caſu proximo.

EXTRA. *Ouidius Naſo* apud Arellium Fuſcum magiſtrum ſuum, hanc controuerſiam declamauit. Nam Latronis admirator erat. Latro in præfatione quadam dixit: Non vides, vt immota fax torpeſcat, & ignes exagitata reſtituat. Mollit viros otium, ferrum ſitu rubiginem ducit. [d] Naſo dixit:

Vidi ego iactatas mota face creſcere flammas,
Et rurſus, nullo concutiente mori.

Hic autem dixit: Quicquid laboris eſt, in hoc eſt, vt vxorem à viro, & virum ab vxore diligi concedas. Neceſſe eſt deinde, vt iurare permittas, ſi amare permiſeris. *Eiuſdem*: Pauca noſti, pater, crimina: & litigauimus aliquando, & cecidimus: & fortaſſe, quod non putas, peierauimus. Rogatus aliquando ab amicis ſuis, vt tolleret tres verſus: petiuit inuicem, vt tres exciperet, in quos nihil illis liceret. Conſcripſerant illi quos tolli vellent, ſecreto: hic, quos tutos eſſe vellet. In vtriſque codicillis ijdem verſus erant: ex quibus primum fuiſſe narrabat Albinouanus Pedo, qui inter arbitros fuit,

Semibouemque virum, ſemiuirumque bouem. [e] Secundum:
Et gelidum Borean, egelidumque Notum.

Ex quo apparet, ſummi ingenij viro non iudicium defuiſſe ad compeſcendum licentiam carminum ſuorum, ſed animum. Aiebat interim, decentiorem eſſe faciem, in qua aliquis næuus eſſet.

DECLAMATIO III. *Raptor patrem non exorans.*

LEX. RAPTOR NISI ET SVVM ET RAPTÆ PATREM, INTRA TRICESIMVM DIEM EXORAVERIT, PEREAT. *Raptor patrem exorauit, ſuum non exorat. Reum facit dementiæ.* C. D. Cont.3. li.2.

DECLAMATIO. Quid contremiſcis ſenectus? Quid lingua trepidas? [a] Quid obtorpuiſtis oculi? Nondum eſt triceſimus dies. Ne triſtiore quidem vultu, expugnatam filiæ pudicitiam tulit. Nimis cito exoratus eſt. Ne omnia vitia eius ab adoleſcētia repetam, virginem rapuit, patrem accuſat. [b] Hoc intra triginta dies. [c] Putas me accuſatori permiſſurum, quod filio negaui? Miraris dubitare patrem? Lex ipſa inter mortem & nuptias dubia eſt. [d] Semper enim ſibi omnia licere credidit: nihil me vnquam rogauit. [e] Ignouit, inquit. Ita aliquis ante me rogatus eſt? Demens ſum. Vides: nimirum turpiter viuo. Legem ignoro, dies tuos non numero. Demens, inquis, es. Poteſt aliquis ignoſcere, ſic roganti? Deliberabo cum amicis, deliberabo cum propinquis. Me miſerum, [f] quàm pæne promiſi! O me miſerum, [g] quòd tantum triginta diebus iraſci poſſum! Quid mirum, ſi citius illum exoraſti? facilius eſt donare iniuriam, quàm crimen. Procede in medium ſenex, cuius miſericordia crudelis ſum. Iam, inquit, anguſtum tempus eſt. & tibi vacat accuſare? Sic aliquis exorat? ſic deprecatur? Apparet te nunc primum rogare. Quid enim tanquam demens egi? Non ſum exoratus. nondum tranſiuit tempus. etiamnum exorari poſſum. Quàm iniquum eſt, nondum eſſe me nocentem, & iam reum!

PARS ALTERA. Me miſerum, pater. iræ tuæ detractum eſt nihil, tempori autem multum. Infelicior ſum, quàm ſi neutrum exoraſſem. Si ſeruaturus es filium, iam tempus fuit: ſi occiſurus, iam tempus eſt. [h] Prior rogatus eſt, qui magis timebatur.

DECLAMATIO IIII. *Nepos ex meretrice ſuſceptus.*

ABDICAVIT *quidam filium. Abdicatus ſe contulit ad meretricem, & ex ea ſuſtulit filium. æger ad patrem miſit. cum veniſſet, commendauit ei filium, & deceſſit. Pater poſt mortem illius in adoptionem recepit nepotem. Accuſatur ab altero filio dementiæ.* C. D. Cont.4. li.2.

DECLAMATIO. Dementia in me noui generis arguitur: ſanus eram, ſi non agnoſcerem meos. Expectabam, vt aliquis pro abdicato rogaret. Nemo audebat propinquorum, fratre ceſſante. Deficientis ſpiritus in aduentum meum ſuſtinebatur. Intraui: iam cadentes oculos ad nomen meum erexit, fugientemq; animam retinuit. In ſinu meo & filium, & animam depoſuit. Nunciatum eſt mihi, in vltimis eſſe filium: nec hoc à fratre.

PARS ALTERA. Pater istius incertus est. bene cum ipso ageretur, si & mater. Incidit in meretricem, inter cetera malam & fœcundam. Mulier, nescio, aduersus patrem iniuriosior sis, quòd abstulisti illi heredem, an quòd dedisti. Adoptauit eius filiũ, propter quam eiecerat suum.

DECLAMATIO V. *Torta à tyranno pro marito.*

TORTA *à tyranno vxor, nunquid de viri tyrannicidio sciret, perseuerauit negare. postea maritus eius tyrannum occidit. intra quinquennium non parientem, sterilitatis nomine dimisit. Agit illa ingrati.*

DECLAMATIO. Eas nuptias tyrannicidium diduxit, quas non diduxit tyrannus. Trahebantur matronæ: rapiebantur virgines: nullæ tunc videbantur feliciores,[a] quàm quæ liberos non habebant. Suspicatus est hunc tyrannus de tyrannicidio cogitare, siue isti aliquid excidit, siue non bene tegit vultus magna consilia· tamen de vxoris garrulitate queri non potest, cum sciat quemadmodum taceat. Imposita in eculeũ, sæpius ad absentem virum respexit, quàm ad præsentem tyrannum. Explicatur totus aduersus infelicem feminam tyrannicæ crudelitatis apparatus: & illa instrumenta, virorum quoque animos ipso visu frangentia, ad excutiendam muliebris pectoris scientiam proponuntur. Verberibus corpus abrumpitur. Nescio Respublica, an tibi liberos ista mulier datura sit: tyrannicidam dedit. Miraris, si transit quinquennium [b] inter vxorem tortam, & virum occupatum? Scissum corpus flagellis, igne adustum, tormentisque conuulsum. [c] Ignoscetis puto mulieri, si dixero, Fessa est. Quid tyrannicidio gloriaris? Facilius est tyrannum occidere, quàm sustinere. Verbera, laminæ eculei, quicquid antiqua sæuitia inuenerat, quicquid adiecerat noua, quid amplius dicam?[d] & tyrannus torquebat, cum de tyrannicidio quæreret. [e] Num premit censum onerosa sumptibus, & (vt seculi mos est) in deterius luxu fluente muliebris ambitio certamine mutuo, vsque in publica damna priuatis insanit? Nũquid gemmas, & ex alieno litore petitos lapillos? Expecta, potest parere. Non respondet ad certam diem fœcunditas. Sui iuris rerum natura est. [f] Vtrum putas tuum mirandum esse tyrannicidium, an huius silentium?

PARS ALTERA. Ego torta sum, merito obijceres, nisi te vindicassem: [g] etiam si scisti de tyrannicidio viri, nec indicasti, non est beneficium, scelus non facere. Deinde nec scisti. non enim tibi indicaui. Nec tam magnum consilium, virilibus quoque animis graue, commisi muliebri garrulitati: quæ id solum potest tacere quod nescit. Quo tempore vxor torta est, nihil adhuc de tyrannicidio cogitabam: postea cogitaui. [h] Et hæc ipsa mihi cogitãdi causa fuit, vxoris vltio. Si quod audierat, tacuit, non beneficium est, sed fides.

EXTRA. *L. Vinitius*, quo nemo ciuis Romanus in agendis causis præsentius habuit ingenium. [i] Quicquid longa cogitatio illi præstatura erat, prima intentio animi dabat. Ex tempore causas agebat: sed non desiderabat hanc commendationem, vt ex tempore agere videretur. De hoc eleganter dixit diuus Augustus. L. Vinitius ingenium in numerato habet.

DECLAMATIO VI. *Pater & filius luxuriosi.*

QVIDAM *luxuriante filio luxuriari cœpit. Accusatur à filio dementiæ.* C. D.

DECLAMATIO. Accusator meus intra se contrarios habet affectus. Cupit reum damnari, crimen absolui. Sed tu senex, inquit, hoc dicis: luxuria tua serius cœpit, citius desinet. Quidam summum bonum dixerunt voluptatem. Nihil est mihi opus præcipiẽtibus. Habeo exemplum. Ostendi tibi luxuriam, quam in te non videbas. Ebrietatem patri obijcis ebrius.

PARS ALTERA. Adolescens luxuriosus peccat: senex luxuriosus insanit? Nemo vitia quia odit, imitatur. Quis imperator ob hoc de prælio fugit, vt bene pugnaret exercitus? Non coercet vitia, qui prouocat. Meam luxuriam patri imputabo. Non sub seuera fui disciplina, non sub bene institutæ domus lege, quæ posset adolescentis formare mores, & à vitijs ætatis abducere. Quodammodo ad luxuriam à patre præmissus sum. Madent cani vnguento, & comessator senex nulli nimis luxuriosus, sed parum sanus videtur.

DECLAMATIO VII. *Peregrinus negotiator.*

QVIDAM *cum haberet formosam vxorem, peregrè profectus est. In viciniam mulieris peregrinus mercator migrauit: ter illã appellauit de stupro, adiectis pretijs. Negauit illa. Decessit negotiator,*

testamento omnibus bonis eam reliquit heredem: & adiecit elogium, QVIA PVDICAM COMPERI. *Adit hereditatem.*[a] *redit maritus: accusat adulterij vxorem ex suspicione.*

DECLAMATIO. Seram querelam detuli. Non accuso adulteram, nisi diuitem factam. Post tantos impudicitiæ quæstus, si tacere possum, confitendum habeo, hac me causa abfuisse. Tempus est de vxore marito credi. Ferat matrona oculos iacentes in terram: & aduersus officiosum salutatorem, inhumana potius quàm verecunda sit: lõge ante suam impudicitiam ore, quàm verbo neget. Nemo fortiter negantem iterũ rogauit. Omnium bonorum heres sola esto, quia corrumpi non potuisti, quia tam fideliter pudicitiam custodisti. Tace paulisper nomen autoris. Nunquam non testamẽtum viri creditur? Adeo ne iam omnis patientia seculi nostri abijt, vt aduersus querimoniam viri, alieno teste defendatur vxor? Muliebrium vitiorum fundamentum auaritia est. Quæ potest non timere opinionem adulterij, potest non timere adulterium. Ex omni rupe conchylium trahitur, quo vestis cruentetur. Infelices ancillarum greges laborant, vt adultera tenui veste perspicua sit: & nihil in corpore vxoris suæ plus maritus, quàm quilibet alienus peregrinusque agnouerit.[b] Frustra æstimabo esse indicia, si tantum qui rogat, comperit pudicam. Omnes te impudicam loquuntur: pudicam tantum vnus, & peregrinus. cui plus laudator quàm accusator nocet. Vxorem meam nusquam audiui pudicam, nisi in adulteri elogio. Deijce in terram oculos, & aures tuas externorum vocibus claude. Sibi quisque pro te neget. Pudicam ille dixit, ego impudicam. Puto, plus creditis ciui, quàm peregrino: marito, quàm adultero. Ipsum elogium corruptoris animo scripsit: QVIA PVDICAM, inquit, COMPERI, quod nulli præter me contigit.

PARS ALTERA. Formosa est: hoc natura peccauit. Sine viro fuit: hoc maritus peccauit. Appellata est: hoc alius peccauit. Negauit: hoc pudice. Heres relicta est: hoc feliciter. Hereditatem adijt: hoc consulto fecit.

EX LIB. VII. CONTROVERS.

DECLAMATIO I. *Ab archipirata filio dimissus.*

DVOBVS *filijs quidam superduxit nouercam. Alterum domi parricidij damnauit. tradidit fratri puniendum. ille eum exarmato nauigio imposuit. Delatus adolescens ad piratas, archipirata factus peregrinantem patrem cepit, & remisit. Reuersus pater, abdicat filium.* Contr. 1. li. 7.

DECLAMATIO. Tanta tempestate cõfusus, dispicere nihil potui? nec satis memineram, tale ministerium mihi pater an nouerca mandasset: ministerium an pœnam esse voluisset, vindictam parricidij, an parricidium. Insui fratrem culeo iubes? non possum. Non ignoscis, an non credis? ego contendo ne te quidem posse. Nemo repertus est naufragij comes. omnia instrumenta circumcisa sunt. Adminiculum spei nullum. Patri sum excusandus, an fratri? Hoc pietatis tuæ munus ad inferos perferam,[a] licuisse mihi per fratrem aliter quàm parricidæ mori. Viuit, inquit, frater. non credo. Seruauit, inquit, me. fecisti vt crederem. In domo, in qua tamen facile parricidium creditum est,[b] ego fratrem occidere non potui, frater patrem. Emicabant densis vndique nubibus fulmina, &[c] tempestates horridæ absconderant diem, intumuerat mare, iustis quoq; nauigijs horrendum. Habes, inquam, frater, si innocens es, nauigium: si nocens, culeum.[d] Non potui facere parricidium. quàm facile erramus omnes, & factum putaui. Frater, inquit, tu primus in domo parricidium facies. Iacebat in litore nauigium, quod etiam integrum infeliciter vexerat. Credam parricidam, si tibi proficiscenti nauigium suum reddidit. Subito mihi cũ animo pariter excidit ferrum, & nescio qua perturbatione tenebræ stupentibus offunduntur oculis. intellexi quàm difficile esset parricidium facere, etiã quod imperasset pater. Ita mihi, quæ sola miseros in domo nostra respicit, fortuna succurrat. Profectus pater tranquillo mari, auspicato itinere, integra naui. Quid hoc est? felicius nauigauit damnatus, quàm qui damnauerat?[e] Vtrum videtur vobis innocentiam apud piratas didicisse, an ne apud piratas quidem perdidisse? Perieras pater, nisi in parricidam incidisses. Scissa quoq; vela fecerãt sinus, & instructas classes naufraga præcesserat nauis. Scires nauigare, qui seruatur9 esset patrem. Erat nauigium, imo fuerat. ô crudelis & pertinax nouerca,[f] nihilominus sæuis! maria iam quiescunt, prædones miserentur, irati parcunt. Veni ad vos, vt probem me parricidam. Multas rerum natura mortis vias aperuit, & multis itineribus fata decurrunt. O maria iustiora iudicijs! O mitiores procellæ

atre! [g] Non putatis misericordem, qui quem damnauit, fratri puniendum dedit? Centurio Mithridatem non potuit occidere: Mithridatem, dij boni, quàm non dubium parricidam! Gaude pater, neuter ex filijs tuis parricidium fecit. Narra pater, quomodo e dimiserit, sic dimissus. [h] Nocens est iste, sed mihi frater est. Naturæ iura sacra sunt, etiã apud piratas. Dixisses, inquit, te non posse. Ita tu nesciebas? Non licuit, non debui, non potui.

PARS ALTERA. Nega nunc parricidam fuisse, quem scis esse piratam. Dimisit me in patrocinium suum, vt quia non occiderat, videretur nec ante voluisse. Quis porro me vno miserior est? Vitam parricidæ debeo.

EXTRA. Magna bonorum rhetorum manus in hanc partem transijt, vt aliquid dici debuerit in nouercam. Fuerunt & illi, qui non quidem palam dicerent, sed per suspicionem & figuras: quod *Paßienus* non probabat, asserens minus verecundum esse aut tolerabile, infamare nouercam, quàm accusare. Quidam principia tantum habuerunt in sua potestate. post ablati sunt impetu. Excusatius est autem, in malum colorem incidere, quàm transire. *Hispanus* duro colore vsus, hoc se tanquam grauius elegisse dixit supplicij genus. qui color prudentibus displicebat. Quam enim spem habebat absolutionis, si nec paruit, nec pepercit?

DECLAMATIO II. *Popilius Ciceronis interfector.*

DE MORIBVS SIT ACTIO. *Popilium parricidij reum Cicero defendit: absolutus est. Proscriptum Tullium ab Antonio missus occidit: caput ad Antonium retulit. Accusatur de moribus.*

DECLAMATIO. Occidit Ciceronem Popilius. Iam ne creditis occisum ab isto patrem? Occisurus Ciceronem debuit incipere à patre. Antonius, inquit, iussit. Nõ te pudet Popili. Imperator tuus te credidit posse parricidium facere. Abscidit caput, amputauit manum. Minus in illo crimen est, quòd Ciceronem occidit. Pro dij boni, occisum Ciceronem malos mores voco. Hoc vnum feliciter, quòd ante occidisti patrem, quàm Ciceronem. Facilius pro parricida Cicero iudicem mouit, quam pro se clientem. Ad vos hoc patroni spectat exemplum. Nullos magis odit Popilius, quàm quibus plurimum debet. Abscidit ceruices, Parce iam Popili. Nihil tibi, nisi occidendum mandauit Antonius. Pudeat te Popili. accusator tuus viuit. Non credidisset Popilium facturum Antonius, nisi parricidium fecisse meminisset. Dij manes Popilij senis, & inultæ patris vmbræ, te Cicero persequuntur: vt quem negasti, sentias parricidam. Non hausit Minturnensis palus exulem Marium. Cimber etiam in capto vidit imperantem. Cn. Pompeius terrarum marisque domitor, libenter se Hortensij clientem professus est. Et Hortensius bona Pompeij, non Pompeium defenderat. Ita tu Popili, si Antonius iussisset, & patrem occidisses?

PARS ALTERA. Si illa tempora in crimen vocas, dicis non de hominis, sed de reipublicæ moribus. Miraris, si eo tempore necesse fuit Popilio occidere, quo Ciceroni mori? Ciceronis proscriptio fuit occidi: mea, occidere. Iussit imperator, iussit victor. Ego illi negare quicquam possem, cui nihil negare poterat Respublica?

EXTRA. Popilium pauci ex historicis tradiderunt interfectorem Ciceronis: & hi quoque non parricidij reum, [a] à Cicerone defensum, sed in priuato iudicio.

DECLAMATIO III. *Ter abdicatus venenum terens.*

TER *abdicatus, ter absolutus, comprehensus est in secreta domus parte à patre, medicamentum terens. interrogatus quid esset? ait, venenum: velle se mori. & effudit. Accusatur parricidij.*

DECLAMATIO. Dic quid commiserim. [a] certe nec secreta fallunt. Vt interuenit pater, in has cogitationes abij: Quisquam ne tam infelix fuit, quisquã ne me magis odit quàm ego? Misereri mei cœpi. Ter causam dixi. [b] Accessit ad hæc supplicia mea venenum. Viuam, si nec hoc tibi satis est. Habuit venenum Mithridates, habuit Demosthenes.

PARS ALTERA. Cum se mori velle dicat, vitam rogat. Teneo parricidam, etiam in suam mortem paratum. Quantum est quod negas, cum tantum sit quod fateris? Venenum quæsisti, venenum emisti, venenum intulisti in eam domum, in qua habebas inimicum patrem. Indica, quis vendiderit. dicetur illi: Tu vendebas cuiquam venenum? Tu abdicato? nesciebas cui daturus esset? quæritis, cui venenum parauerit? non bibit. [c] Quod negat, parricidium est: quod confitetur, veneficium. [d] Mihi, inquit, paraui. ne quis dubitet, an alium possit occidere. Tam inuisum tibi fuisse patrem dico, vt occidere volueris: tam inuisum ipse confiteris, vt mori volueris.

Extra. Coniectura duplex à perſona. vna, an ſibi parauerit, an patri. *Laberium* diuus Iulius ludis ſuis mimum produxit: deinde equeſtri ordini reddidit. quem cum iuſsiſſet ire ſeſſum, omnes equites ita ſe coarctauerunt, vt venientem non reciperent. Multos tūc in ſenatum legerat Cæſar, & vt repleret exhauſtum ciuili bello ordinem, & vt his qui bene de partibus meruerant, gratiam referret. Cicero in vtranque rem iocatus, mandauit Laberio tranſeunti: Recepiſſem te, niſi anguſte ſederem. Laberius ad Ciceronem remiſit: Atqui ſoles duabus ſellis ſedere. Quia Cicero male audiebat, tanquam nec Pompeio certus amicus, nec Cæſari, ſed vtriuſque adulator.

Declamatio IIII. *Mater cæca filium retinens.*

Lex. Liberi parentes alant, aut vinciantur. *Quidam habens vxorem & filium peregre profectus, in piratas incidit. ſcripſit vtrique de redemptione. Vxor flendo cæca facta eſt. Filium euntem ad redemptionem, alimenta poſcit. non remanentem, alligare vult.* Contr. 4. li. 7.

Declamatio. Nauigaturus vxori filium reliquit, nec adhuc cæca erat. Non eſt quòd mulieris affectum lege æſtimetis, quia minatur: omnia facit, ne filius alligetur. Quotiens duobus eſt communio, poteſtas eius ſit tota, qui præſens eſt.

Pars altera. [a] Vnis vinculis duos alligat. [b] Victo mater cathenas denunciat, victori ad piratas eundum eſt. Filius familiæ nulli poſſum ſeruire, niſi patri. Petis ab eo alimenta, quem pater peregre mittit. Primæ partes patris ſunt, ſecūdæ matris. Ille peregre eſt, tu domi: ille captus, tu libera: ille inter piratas, tu inter ciues: ille alligatus, tu ſoluta. At tu cæca es. infelicior ille, quod videt cathenas ſuas, & cædes, & vulnera, & cruces eorum qui non redimuntur. At periculoſum eſt. Quàm multi nihil pro patribus periculoſum putauerunt? Non, inquit, vindictam, ſed miſericordiam quærit. Ita quiſquam exigit pietatem, vt impediat?

Extra. *Caluus*, qui diu cum Cicerone iniquiſſimam litem de eloquentiæ principatu habuit, vſque eo concitatus actor fuit, vt in media oratione eius exclamaret Vatinius reus: Rogo vos Iudices, num ſi iſte diſertus eſt, ideo me damnari oportet?

Declamatio V. *Quinquennis teſtis in procuratorem.*

[a] Mortva *quidam vxore, ex qua filium habebat, duxit aliam: ſuſtulit ex ea filium. Habebat procuratorem ſpecioſiſsimum. Cum ſæpe iurgarent nouerca & priuignus,* [b] *iuſsit eum ſemigrare. Ille trans parietem habitationem conduxit.* [c] *Rumor erat de adulterio matris & procuratoris. Quodam tempore* [d] *pater in cubiculo ſuo occiſus inuentus eſt, vxor vulnerata, communis paries perfoſſus. Placuit propinquis quæri à filio quinquenni qui vna dormierat, quem percuſſorem cognoſceret. ille procuratorem digito monſtrauit. accuſat filius procuratorem cædis: ille eum parricidij.* Contr. 5. li. 7.

Declamatio. Vt audiui clamorem, ſi qua fides eſt, deprehenſos adulteros credidi. [e] Da puerum. Aliquis non eſt vno teſte contentus? da populum. Obijcite priuigno parricidium, filio mendacium. Dic puer, quis occiderit patrem: dic audaciter. eundem nominas, quem populus. Nox placet ſceleri, adulterij tempus. [f] O magna in contrarium peruerſitas ſeculi. inuentus eſt qui patrem poſſit occidere, nō poſſit nouercam. [g] Oſtende iſtud non vulnus, ſed argumentum. oſtende vulnus. Percuſſor ille quàm timuit ne occideret: tam leuiter te vulnerauit [h] illa dextera, cui nec paries obſtitit, nec pater? Nihil eſt puero teſte certius. Nam ad eos annos peruenit, vt intelligat: & non ad eos, quibus fingat.

Extra. *Vinitius*, vir exactiſſimi ingenij, [i] nec dicere ineptias, nec ferre poterat.

Declamatio VI. *Demens qui ſeruo filiam iunxit.*

Tyrannvs *permiſit ſeruis dominas ſuas rapere. Profugerunt principes ciuitatis, & ſimul qui filium habebat, & filiam. cum omnes ſerui dominas vitiaſſent, ſeruus eius virginem ſeruauit. occiſo tyranno, reuerſi ſunt principes. in crucem ſeruos ſuſtulerunt. Ille manumiſſo filiam iunxit. Reus eſt à filio dementiæ.* Contr. 6. li. 7.

Declamatio. Haberemus ſolatium, ſi has nuptias tyrannus feciſſet, non pater. Sanum putatis eſſe, qui imitari tyrannum maluit, quàm ſeruum? Similem ſe fecit tyrāno, filiam raptis, libertū cruciarijs. Plus permiſit ſeruo dominus, quā tyrānus. Quiſquis has nuptias fecit, aut inſanus eſt, aut tyrannus. Egregius gener, cui nihil eſt glorioſius, quàm quòd inter cruciarios non eſt. Virginitatem ſub patre perdidit, quam ſeruauerat ſub tyranno.

Ita ne dignus eſt nuptijs,quia indignus eſt cruce?Melior conditio vitiatarum,quàm virginis eſt. [a] Illis mutare nuptias contigit. Propitius pater ita collocauit filiam ſuam, [b] vt iratus tyrannus alienas: cum ſanus eſſet pater, ne has videret nuptias,fugit. Miſerrima ſoror,ſub tyranno patrem deſiderabas,ſub patre tyrannum deſideras. [c] Non eſt illi præmium, vnum ſpectare omnium cruces? Dominam non ſtuprauit. Auge beneficia. nec dominum occidit,nec venenum dedit. Non eſt beneficium,ſcelere abſtinere.Quod aliæ in tyrannide paſſæ ſunt,hæc in libertate: ceteræ abſentibus ſuis, hæc præſentibus. In alijs ſtuprum vocatur,in hac matrimonium. Timuit ille ſupplicium. ſciuit rempublicam liberandam. daturos pœnas, qui contaminaſſent: & aduentare tyrannidi tempus vltimum vidit. Conuenite ſeruuli, [d] conuenite libertini, empta cognatio.

Pars altera. Si quis tyranno indicaſſet, ſolus hic in cruce pependiſſet. Licet cui volo filiam collocare. Marcus Cato coloni ſui filiam duxit vxorem. Filia non mariti petulantiam timebit,non verborum contumeliam,non pellicem,non repudium.Neminem natura liberum fecit, neminem ſeruum. Impoſuit hæc fortuna poſtea ſingulis nomina. Nuper & nos ſerui fuimus. Seruius rex fuit.

Declamatio VII. *Cauete proditorem.*

Pater & filius imperium petebant. Prælatus eſt filius. Commiſſo prælio captus eſt. Miſſi ſunt decem legati ad imperatorem redimendum. Euntibus occurrit pater,dixit [a] *ſero ſe aurum ad redemptionem attuliſſe, filium crucifixum eſſe. Illi peruenerunt. quibus imperator ex cruce dixit:* [b] Cavete proditorem. *Reus fit pater proditionis.*

Declamatio. Imperator ſupplicium tulit,proditor pretium. Triſtiorem iſtum vidimus,cum filius imperator pronuntiatus eſt,quàm cum captus. Quemadmodum rediſti tutus, ſenex,ſolus,cum auro,cum etiam imperatores capiantur? Plus accepit auri,quàm quod poſſet abſcondi. nolite mirari. & imperatorem, & filium vendiderat. Cavete proditorem. iam Comitijs canimus. Abſtuliſſent tibi aurum hoſtes,niſi dediſſent. Cavete proditorem. Indicium fuit morientis breue,filij verecundum. Cur dimiſſus es? ſi nihil aliud,& ducem genuiſti, & dux eſſe voluiſti. Candidatus proceſſit contra patrem. iam tunc nobis verecundè indicauit filius, tibi credere rempublicam noluit. Legati noſtri aurum ferebãt,pater afferebat. Num immobilis diriguiſti? Num & illic quaſi & ipſe affixus hæſiſti? [c] quid tam cito recedis? Adhuc & viuit, & loquitur. Voce proditionem indicauit, ſilentio proditorem. Optimus imperator curare rempublicam, ne in cruce quidem deſijt. Tibi non dixit: Cave proditorem. Nec imperator potuit tacere proditionem, nec filius loqui proditorem. Expecta, dum mittantur legati. [d] dicis: Affectus non ſuſtinet moram. Ergo ſi redimere non potes viuum,ſaltem mortuum redime. Nũquam tam durus hoſtis fuit,vt paternis lacrymis nõ flecteretur. Cavete proditorem: id eſt,ne quis inſcijs cuſtodibus exeat,ne quis ignorante Republica ad hoſtes perueniat, ne quis ex hoſtium caſtris grauis auro reuertatur.Indicio nihil deeſt.De proditione vobis dicit imperator: de proditore,legati. Sublata eſt quæſtio. [e] Quæritis quem dixit? videte cui nihil dixerit.

Pars altera. In comitijs filio meo ceſſi. Decretum non expectaui: ſed amens & attonitus protinus cucurri. [f] Ad ſummam feſtinaui,nec occurri. Sciebam hoſtes, patrum lacrymis ſæpe flecti.

Extra. *Latro* non curauit dicere,nullam factam eſſe proditionem,ſed ſe proditorem non eſſe. Suſpectus eſt,inquit,iudici,qui plus quàm ſe defendit. *Ceſtius* poſita ſuaſoria,in qua deliberat Alexander,an Oceanum nauiget,cum exaudita vox eſſet, *Quouſque inuicte?* deſcribenti diſcipulo late Alexandri victorias, genteſque perdomitas,& addenti, *Quouſque?* poſt iſta exclamauit, *Et tu quouſque?*

Declamatio VIII. *Mutanda optio raptore conuicto.*

Lex. Rapta raptoris mortem, avt indotatas nvptias optet. *Rapta producta nuptias optauit. Iuuenis raptorem ſe negauit. Conuictus eſt. Illa optionem petit. Raptor contradicit.*

Declamatio. Optare tibi non amplius quã ſemel licuit. [a] Proponite ſupplicij faciem, carnificem,ſecurim. Hoc ſemel licere nimiũ eſt. In hãc perturbationem perductus ſum vt ignorarem quid feciſſem. Grauius punior,cùm me peccaſſe pudet,quàm cum peccaui. Optauit nuptias: nec adhuc ſciebat,quàm verecundum maritum eſſet habitura. Ra-

ptorem dimiſiſti: virum occides?[b] Minus eſt ergo quòd vitiauit, quàm quòd negauit. Ergo nos iniuriam periculoſius negauimus, quàm fecimus. Quadam nocte, quid dicam? Non negare iam non pudet. Nox, vinum, error. quid iraſceris puellæ? iam non negat. Iudex datam tabellam reuocare quam tulit, nō poteſt. Quæſitor nō mutat pronuntiationem. Nihil tam ciuile, tam vtile, quàm breuem poteſtatem eſſe, quæ magna eſt. Si mortem optaueris, hodie facies quod nunquam factum eſt: vtrunque optaueris.

Pars altera. Id egit priori iudicio, ne quam omnino poenam ſtupri penderet:[c] hoc id agit, vt ipſe optet. Vtinam non metu liberaret illum, quod iudicis ſui clemētiā nouit. Eſt quædam proxima innocētiæ verecundia, præbere ſe legibus. Lex nō adiicit quotiēs optet, ſed ex quibus. Aut hoc, inquit, aut illud[d] non adiicit, Ne amplius quàm ſemel.

EX LIB. NONO CONTROVERS.

Declamatio I. *Cimon ingratus.*

Lex. Adulterum cum adultera qui deprehenderit, dum vtrumque interficiat, sine fraude sit. Ingrati sit actio. *Miltiades peculatus damnatus, in carcere alligatus, deceſsit. Cimon filius eius, vt eum ſepeliret, vicarium ſe pro patris corpore dedit.*[a] *Callias diues ſordide natus, redemit eum a Republica, & pecuniam ſoluit eique filiam collocauit. Ille deprehenſam in adulterio, deprecante patre, occidit vxorem. Ingrati reus eſt.* Cont. 1. lib. 9.

Declamatio. Adulterium mihi carcer eſt. Ferrum mihi a lege traditum, ad vindictam pudicitiae proiiciam. Perdidiſti pecuniam Callia, ſi tales ſoluiſti manus. Nō poteſt generoſus animus cōtumeliā pati. Hoc intereſt inter fortunam patris & filij?[b] quòd illius calamitatum exitus fuit carcer, mearum initium.[c] Vnus Miltiadis cenſus inuentus eſt Cimon filius. Redemptus Cimon redemptoris felicitas eſt. Reddam beneficium, cum tam honeſtum deſideraueris, quàm dediſti. Ego adulteros dimittam? quid aliud facerem, ſi adhuc alligatas manus haberem? Quid? tu poenam putas pro Miltiade alligari? Magnum vterque beneficium dum damus, recipimus; ego, quòd Miltiadem redemi:[d] tu, quòd Cimonem. Turpiſſimum duxi ab eodem dimitti & adulteros & Cimonem. Ego ſum, qui referre gratiam ne mortuis quidem deſino. Ita mihi veros habere liberos contin. quod quantum ſit, Miltiades expertus eſt. Dignus erat Callias talem genuiſſe, qualem redemit. Dic nunc, Ego te carcere exemi: cui reſpondeam, Ego me carceri tradidi. Nunquam fiet, vt melius actum putem, quòd a Callia redemptus ſum, quàm quòd pro Miltiade alligatus. Ego me a te redemptum putabam: emiſti me filiæ tuae. Calliae filiam duxi. hanc tibi pater, dum ingratus eſſe nolo, iniuriam feci. Non poſſum ob id damnari, quod lege factum eſt.[e] Beneficium eſt, quod totum eius cauſa præſtatur, in quem confertur.[f] Vbi aliud ex eo quis ſperat, aut præparat, non beneficium, ſed conſilium eſt. Summo te decore liberaui inuitum. Redemiſti me, & tu non rogantem.[g] Habes Virginios, & quicunque vitiatas filias vel clauſerunt vel occiderunt.

Pars altera. Duo beneficia dedi: & redemi, & egenti filiam collocaui. Obiicio tibi, quòd vxorem paſſus es adulteram fieri, quòd non cuſtodiſti, quòd moratus es, dū ſuperueniret pater, ſpectator ſuae calamitatis.[h] Ego non expectaueram, donec rogares. Moleſte ferebas ſocerum dici Calliam. Mores puellæ non tantum paſſus es in vitia labi, ſed ipſe impuliſti nactus occaſionem non omiſiſti.

Extra. Hic color & *Gallioni, & Latroni, & Montano* placuit, vt nihil in Calliam diceretur contumelioſe, in redemptorem, in ſocerum infelicem.[i] Multas quæſtiones rhetorici & poëtae Romani[k] a Græcis dictas non ſurripuerunt, ſed & prouocauerunt.[l] Thucydidis ſententia eſt: Δειναὶ γὰρ αἱ εὐπραξίαι συγκρύψαι καὶ συσκιάσαι τὰ ἑκάστων ἁμαρτήματα. Salluſtius: Res ſecundæ mire ſunt vitiis obtentui.[m] Sic cum ſit præcipua in Thucydide virtus breuitas, hac eum Salluſtius vicit,[n] & in ſuis eū caſtris cæcidit.[o] Nam in ſententia Græca tam breui habes quæ ſaluo ſenſu detrahas. deme vel συγκρύψαι, vel συσκιάσαι, deme ἑκάστων.[p] conſtabit ſenſus, etiamſi non æque comptus, æque tamen integer. At ex Salluſtij ſentētia, nihil demi ſine detrimento ſenſus poteſt.[q] T. autē Liuius tā iniquus Salluſtio fuit,[r] vt hanc ipſam ſententiā, & tanquā tranſlatam, & corruptam dū transferretur,

obiiceret Salustio: nec amore Thucydidis facit, vt illum præferat, sed laudat, quem non timet: & facilius putat a se posse Sallustium vinci, si ante a Thucydide vincatur.

DECLAMATIO. II. *Flaminius in coena reum puniens.*

Cont. 2. lib. 9.

MAIESTATIS LAESAE SIT ACTIO. [a] *Flaminius prætor inter coenam a meretrice rogatus, quæ aiebat nunquam se vidisse hominem decollari, vnum ex damnatis occidit. Accusatur læsae maiestatis.*

DECLAMATIO. Obiicio luxuriã, histrioniam, iocos. At in conuiuio [b] nihil aliud nisi occiditis? Vni fortasse osculo donauit homicidium. Coenaturi carnifices manus abluunt. [c] Non inquiro in totum annũ: vna nocte cõtẽtus sum. Facilius est, vt qui multa meretrici dederit, homicidium neget; quàm vt qui homicidium dederit, quicquam negarit. Seruum si verberare voluisses, extra cõuiuium abduxisses. Contactã sanguine humano mẽsam, strictas in triclinio secures, quis credat ista cõcupisse meretricem, vel fecisse prætorem? Virgæ promuntur, [d] & ante mensam deosque crudelitatis victima trucidatur. Me miserum, Romani imperij terrore lusisti. [e] Legi potius, quã scorto cadat. Exsurgite Bruti, Horatij, Decij, & cætera imperij decora. Vestris fascibus, securibus vestris iã puellæ iocantur obscoenæ. In eo quod sub prætextu publicæ maiestatis agitur, quicquid peccatur, maiestatis actione vindicandum est. [h] Percussurus lictor ad prætorem respicit, praetor ad meretricem.

PARS ALTERA. Si legatus falsa mandata affert, sic audiuntur, tanquam illa populus Romanus dederit. Imperator foed⁹ percussit, videtur popul⁹ percussisse Roman⁹, & foedere continetur. [f] Nunc nec viribus quicquã populi detractum est, nec opinioni. At ex te caeteros æstimãt. [g] Et ante hunc alij fuerunt, ex quibus æstimari possunt. Nemo ascribit vrbibus vitia singulorum. Obiiciunt, quòd dãnatus perierit meretrici, & postulant prætorem perire damnato. Libido omnis intra meretricẽ est, crudelitas intra carcerẽ. Multa populus Romanus in suis imperatoribus tulit. in Manlio impotentiam, a quo & filius & victor occisus est: in Sylla crudelitatem: in Lucullo luxuriam: in multis auaritiã. Nõ putaui ad rem pertinere, vbi aut quando periret, qui perire deberet. Occisus est: quis? damnatus. vbi? in prætorio. quo tempore? Est enim tempus, quo noxius perire non debeat?

EXTRA. Quædam controuersiæ sunt, in quibus factum defendi potest, excusari non potest. Non speramus vt Flaminium iudex probet, sed vt dimittat. Itaque sic agere debemus tanquam pro facto non emendato, sed non scelerato. [i] *Titus Liuius* de oratoribus, qui verba antiqua & sordida consectantur, & oratoris obscuritatem, seueritatem putát: tamen in his etiam si minus est insaniæ, minus spei est. Illi qui tument, & abundantia laborãt, plus habẽt furoris, sed plus & corporis. Semper ad sanitatem procliuius est, quod potest detractione curari: illi succurri non potest, qui simul & insanit, deficit. [k] Murrhedius dixit tetracolon: Seruiebat forum cubiculo, prætor meretrici, carcer conuiuio, dies nocti. Nouissima pars sine sensu dicta est, [l] vt expleretur circuitus. quem enim sensum habet, Seruiebat dies nocti? Hanc ideo sententiam retuli, quia & in tricolis, colis, & in omnibus huius generis sententiis, curamus vt numerus constet, non curamus vt sensus. Omnium autem corruptarum sententiarum exempla de industria pono: quia facilius & quid imitandum, & quid vitandum sit, docemur exemplo.

DECLAMATIO III. *Expositum repetens è duobus.*

Cont. 3. lib. 9.

PER VIM METVMQVE GESTA, NON SINT RATA. [a] PACTA CONVENTAQVE LEGIBVS FACTA, RATA SINT. [b] EXPOSITVM QVI AGNOVERIT, SOLVTIS ALIMENTIS RECIPIAT. *Quidam duos expositos sustulit, & educauit. quærenti patri naturali, pollicitus est se indicaturum vbi essent, si sibi alterum ex illis dedisset. Pactum interpositum est. reddit illi duos. repetit vnum.*

DECLAMATIO. [c] Cum alienis diuidemus liberos, quos non diuidimus cum matribus? Vtrunque genui, vtrunque desideraui, pro vtroq; pactus sum. [d] Vna nati sunt, vna expositi, vna educati, redditi distrahuntur. Distraxit illos fortuna aliquando à parẽtibus, nũquã ab ipsis. Duos exposui, quia alterũ eligere nõ poterã. In auctionẽ fratres productos quãuis hostilis hasta nõ diuidit. Plus quiddã est geminos esse, quàm fratres: perdit vterq; gratiam suam, nisi cũ altero est. Ignoscat retinenti meos, cùm ipse concupiscat alienos. Agnitio diuidet, quos iunxit etiam expositio? Omnia pro filio paciscor, præter filium. [e] Pactus

ſum flens,tremens,tanquam cum exponerem.Mihi tuncvis & neceſſitas erat.non enim poteram inuenire filios,niſi alterum promiſiſſem.

Pars altera. [f] Vtrunque poteſtatis ex hoc iudicio patrem dimittere.Liberis hic carere conſueuit:ego &cum vnum accepere,neceſſe eſt torquear.duobus aſſueui.Vim vocas,quae te patrem fecit?Ego ſuſtuli,ego educaui, ego reddidi : iſte electurus eſt. In iſta vi duos filios perdidi.Lex arma,& vincula,&vltimũ periculum complectitur.

Extra. In *Sabinum Claudium*,vno die & Græce & Latine declamantem,multa vrbane dicta ſunt,Dixit [g] *Haterius* quibuſdam querentibus , quòd puſillas mercedes acciperet, cũ duas res doceret: Nũquam magnas mercedes accipere eos qui hermeneumata docerent. *Mæcenas* dixit : Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη. *Caſſius Seuerus* ab auditione eius rediens,interrogatus quomodo dixiſſet,reſpondit,Male ϗ κακῶς.

Declamatio IIII. *A filio in arce pulſatus.*

Lex. Qui patrem pulsaverit, manus ei praecidantur. *Tyrannus patrem cum duobus filiis in arcem accerſiit. imperauit adoleſcentibus,vt patrem caederent. Alter ex his praecipitauit ſe,alter cæcidit. Poſt in amicitiam tyranni receptus eſt. Occiſo tyranno præmium accepit. At reus fit caeſi patris.* [a] *Petuntur eius manus, pater defendit.* Cont. 4. lib. 9.

Declamatio Felicior eſſem,ſi plures reos defenderem. Præcidetis tyrannicidæ manus.Quid hoc eſt?integer tyrannus iacet.Tam neceſſe fuit patrẽ cædere,quàm ſpoliare templa,virgines rapere. O quantum debemus iſtis manibus , per quas iam nihil neceſſe eſt!Tales fuerunt,vt ex his poſſet tyrannũ alter contemnere,alter occidere.Præcipitaſti te fili.hoc non eſt patri parcere,ſed tibi.Dura fili.in tyrannũ tibi per patrem eundum eſt Vtrum ex filiis meis probatis?alter ſe occidit,alter tyrãnũ. Suſpenſas leuiter admouebat manus. filius ſimulabat ictus,pater gemitus.Neceſſitas magnũ humanæ infelicitatis patrocinium , [b] Hæc excuſat Saguntinos, quamuis non cæciderint patres , ſed occiderint. [c] Si nec iſte cæcidiſſet.Ille me fratri reliquerat,hic tyranno. In lege, inquit, nihil excipitur.Sed multa licet non excipiantur,intelligũtur.Et ſcriptũ legis anguſtum,interpretatio diffuſa eſt.[d] Quid?intereſt lege excipere.ne fraudi ſit ei qui per inſaniã patrem pulſauerit:cum illi non ſupplicio,ſed remedio opus ſit.ne puniatur infans.ſi pulſauerit patrẽ. Hoc qui cogente tyranno fecit,ipſo fuit miſerior vapulante.Non eſt impudica,quæ accerſita eſt a tyranno.non eſt ſacrilegus ſacerdos,qui deorum immortaliũ dona ſuis manibus pertulit ad tyrannum.Patre iubẽte fecit.nec cæcidit ipſe,ſed paruit.Vltio cæſi patris,nullius eſt,niſi patris.Si à quolibet alieno caeſus eſſem,& iniuriarum agere nollem, [e] nemo nomine meo ageret.Nunc nihil intereſt.Poena maior eſt eius qui cæcidit , ius idem eius qui cæſus eſt.

Pars altera. Tamdiu cæcidit patrem ,donec placeret tyranno ſatelles. Pro Repub. inquit,feci.Idem&Reipub,imputas & tyranno.Habuiſti quod iactares tyranno.Frater maluit mori.periit,ne parricidium faceret,aut videret.Cæſus,inquit,poenã dimitto.Mirarer, niſi pro tam bono patre fuiſſet,qui mori vellet.Pater,inquit,voluit.ſed frater noluit. Pater,inquit, voluit.Ita tu non tantum tyranno , ſed etiam patri dignus viſus es parricidio.Cæcidiſti patrem,cum & legem noſſes,& fratrem.

Extra. [f] Ab Oppio proconſule, cum quo in Cretam *Sabinus* ierat , in theatro Græci poſtulare coeperant,vt Sabinus maximum magiſtratum gereret.Mos autem eſt, barbã & capillos magiſtratui Cretenſium ſubmittere.Surrexit Sabinus,& ſilentio manu facto: Hunc magiſtratum,inquit,ego Romæ bis geſſi. bis enim reus cauſam dixerat.Græci nõ intellexerunt , [g] ſed bene precati Caeſari , petebant , vt illum honorem Sabinus tertio gereret. [h] Idem cum reus rogaret,vt in lautumias transferretur: Non eſt,inquit,quemquam veſtrum decipiat nomen lautumiæ:illa animo meo lauta res eſt.Iocabatur in miſeriis ac periculis ſuis,in quibus iocari eũ non debuiſſe,quis neſcit?potuiſſe, quis credit?

Declamatio V. *Priuignus ab auo raptus nouercæ.*

De vi sit actio. *Quidam duos filios ſub nouerca amiſit,dubiis cruditatis & veneni ſignis, Tertium filium auus maternus rapuit,qui ad viſendos nepotes aegros non fuerat admiſſus.Quærenti patri per praeconem,dixit apud ſe eſſe.Accuſatur de vi.* Cont. 5. lib. 9.

Declamatio. Habui filiam,quamuis vnus filius ſuperſit, foecundam:apud me nutriatur ſine.Quid times?ne non admittare,cũ veneris?Non quæris filios,quos perdidiſti:

quem non perdidiſti, quæris. Pater a me vnum repetit, ego duos a patre. Plus habeo quod auo, quàm quod reo timendum ſit. Veni ad ægrotãtes nepotes: admiſſus non ſum: hæc vera vis fuit. [a] Nulla vis eſt, quæ arma, pugnam, vulnera non habet, [b] Deſcribe iſtius comitatum tumultus. vnus eſt & vnus ſenex. Rapuiſti, inquit, filium meum. immo nepotem meum [c] ſuſtuli: immo venientem non potui excludere. [d] Si cuius obſeſſam latronibus armata manu coniugem, liberosque rapuiſſet. Quòd viuit puer, beneficium erit meum. Et medici alligant, & corporibus noſtris vi medentur. Non poteſt mecum agére, tanquam cum alieno. Habet ſua iura natura. Et hoc inter patrem & auũm intereſt, quòd auo ſeruare licet ſuos, patri & occidere. Quæ eſt iſta tam ſera pietas, tam præpoſtera? quaerere tuos a tertio incipis. [e] Quiſquis puero fauit, ne inueniretur optauit.

Pars altera. Non vt nepotem ſeruaret, fecit, [f] ſed vt infamaret vxorem veneficij, me veneficæ mancipatum. Cum ſocero mihi, Iudices, ne viua quidem priore vxore, conuenit: mortua vero, inimicum profeſſus. Languente puero cum vociferatione & conuitio, [g] auſpicans, quicquid accidit, venit, qui ad ſanos nepotes nunquam antea veniſſet. Non admiſi: & tunc enim vidi venire rapturum.

Extra. Habet hoc *Montanus* vitium. ſententias ſuas repetendo corrumpit. dum non eſt cõtentus vnã rẽ ſemel bene dicere, efficit, ne bene dixerit. Propter hoc ſolebat Montanum *Scaurus* inter oratores Ouidium vocare. Nam & Ouidius neſcit, quod bene ceſſit, relinquere. Cùm Polyxene eſſet adducta tumulo Achillis immolanda, Hecuba dixit:

--cinis ipſe ſepulti
In genus hoc pugnat.

Poterat eſſe contentus, adiecit:

--Tumulo quoque ſenſimus hoſtem.

Neque hoc contentus, adiecit:

Aeacidæ foecunda fui.

Aiebat Scaurus, non minus magnam virtutem eſſe, ſcire deſinere, quàm ſcire dicere.

Declamatio vi. *Filia conſcia in veneno priuigni.*

Cont. 6, lib. 9.

Lex. Venefica torqveatvr, donec conscios indicet. *Quædam mortua vxore, ex qua habebat filium, duxit aliam, & ex ea filium ſuſtulit. Veneficij damnata, dum torqueretur,* [a] *dixit conſciam puellam. Petitur ad ſupplicium puella. Pater defendit eam.*

Declamatio. Non prodeſſet tibi puella, [b] quòd te amauit frater, niſi mater odiſſet. Nefanda mulier, etiam filiæ nouerca, ne mori quidem potuit, niſi & occideret, In gladiatoribus quoque conditio dura victoris eſt, cum moriente pugnantis. Nullum magis aduerſarium timeas, quàm qui viuere non poteſt, occidere poteſt. Cõcitatiſſima eſt rabies in deſperatione, & morte vltima in furorem animus impellitur. Quædam feræ ipſa tela commordent, & in mortis auctorem per vúlnera ruunt. Gladiator [c] quem armatus fugerát. nudus inſequitur: & præcipitati non quod impulit tantum trahunt, ſed quod occurrit. Naturali quodam deploratae mentis affectu, morientibus gratiſſimum eſt commori. O mendacium ſimile veneficio: dum nouercæ meminit, matris oblita eſt. Peto, ne quia filium vindicaui, filiam perdam: niſi ſuccurritis, nouerca vicit, ego victus ſum. Ne inter ſupplicia quidem deſinit occidere. Proſit apud vos puellæ, quòd patér eam laudat proſit, quòd mater accuſat. Conſcia, inquit, eſt filia. Ego torqueri cœpi; nouerca torquere. Habui filium talem, vt illum amare poſſet nouerca, niſi in eam incidiſſet, quæ odiſſe etiã filiã poſſet. Seruus furti tortus, Catonẽ conſcium dixit. Vtrum plus tormentis creditis, an Catoni? Quod nouerca tam ſero, puella tam cito? In hoc veneficij poenas dabat, vt accuſationis exigeret.

Pars altera. Quarundam ferarum catuli cum rabie naſcuntur: venena à radicibus ſtatim peſtifera ſunt. Quid illa quae fratrem immoram ſequentis patris ſparſit? habes exemplum, quod & ſorori conueniat, & virgini. Nouerca in hoc priuigno dedit venenum, vt filia ſola heres eſſet: idcirco adhibuit & conſciam.

EX LIB. X. CONTROVERS.

DECLAMATIO I. *Lugens pauperis filius diuitem sequens.*

INIVRIARVM SIT ACTIO. *Quidam cum haberet filium, & diuitem inimicum, occisus, inspoliatus inuentus est. Adolescens sordidatus sequi diuitem cœpit. Diues eduxit eum in ius, & postulauit, vt, si quid suspicaretur, argueret. Adolescens ait: Accusabo, cum potero: Diues petens honores, repulsus est. accusat iniuriarum pauperis filium.* Contr. 1. li. 10.

DECLAMATIO. Gratias diuiti, quòd quos odit, iam reos facere contentus est. Non ambulabis, inquit, eadem via, non calcabis vestigia mea, non offeres delicatis oculis sordidam vesté, non flebis, me inuito, non tacebis. perieramus, si hic magistratus esset.[a] Quòd sordidatus fui, luctus est: quòd fleui, pietatis: quòd non accusaui, timoris: quòd repulsus est, vestrum est. Honores patre meo viuo nunquam petiuit.[b] Vitium me meum sequitur. taceo. Vtinam hoc vitium habuisset & pater. Quando vobis non sordidati sumus? Accusa, inquit, pauper diuitem. Ambulare mihi arbitrio meo non licet.[c] Accusa, inquit, reum perage, perora. quis accusare sic loquentem potest? Cur, inquit, me sequeris? aliud ergo pauperes iter, aliud diuites habent. Quisquis percussor fuit, quasi diues spolia contempsit.[d] Mortuo patre meo: metuo enim, ne quis se lædi putet, si dixero occisum. Sordidatus, inquit, fles. Quid aliud facere possum, occisi pauperis filius?[e] Quid accusanti fecisset, qui persequitur tacentem? Quare, inquit, sequeris me? vt aliquando miserearis mei, vt desinas afflictam domum persequi. Eum accusatorem habeo, qui se nó esse reum miratur. Cur, inquit, non agis? Quia adeo non metuis, vt cogas. Sordidatus sum. Quod reo licet, lugenti non licet? An ne lugebo quidem, quem vindicare non possum? Non erat in illo præda, quam grassator appeteret. erat summa virtus, contumax aduersus diuitiarum fastidium innocentia. Hæc ab inimico petita sunt spolia. Quis cædem machinatus est? Scire non possum: quod dissimulari non potest, scio quis optauerit. Et tu diues inimicus es: & ille inspoliatus inuentus est. non est cur accusem, sed est cur suspicer.

PARS ALTERA. Vt scias te inuidiam mihi facere, cum dixissem, Accusa me: non negasti, sed respondisti, Accusabo cum potero.

DECLAMATIO II. *Vir fortis non cedens forti patri.*

V[a]IRO FORTI PRÆMIVM. SI PLVRES FVERINT, IVDICIO CONTENDANT. *Pater & filius fortiter fecerunt. Pater petit à filio, vt sibi cederet. ille noluit. iudicio contenderunt. vicit patrem. petit præmio statuas patri. Abdicatur.* C. D. Contr. 2. li. 10.

DECLAMATIO. Quem optem iudicij huius euentum nescio, cum crimen meum sit, vicisse. Patriæ iudicium habeo, patris perdidi. Patrem in acie vidi, pugnaui cum exemplo. Iudicium vocatur, quo pater & filius spolia contulimus: Vici, non filius patrem, sed iuuenis senem. Ego vici, sed omnes gratulati sunt patri. Cogitaui Horatium Etruscas acies corpore suo submouentem. cogitaui Decium,[b] qui nec ipse patri cessit. Pugnaui non tantum imperatori, sed etiam patri. Auidus sum gloriæ. hoc si vitium est, paternum est. Pudeat pater, si te vicit filius abdicandus. Ego præmium habeo: tu & præmium, & virum fortem. Virtutes nostræ silentio præterissent: illustratæ sunt, dum conferuntur. Iudicauerunt non quod erat, sed quod te malle credebant. Honor ad vtrumque peruenit: alter præmium habet,[c] alter percipit.

PARS ALTERA. Nolo habitare cum aduersario meo: non capit idem contubernium, victum & virum fortem. Statuam, inquit, tibi posui. imo ne possem vnquam me victum obliuisci, ignominiam meam in æs incidisti.

DECLAMATIO III. *Demens quod mori filiam coegerit.*

DEMENTIÆ SIT ACTIO. *Bello ciuili quædam virum secuta est, cùm in diuersa parte haberet patrem, & fratrem. Victis partibus suis, & occiso marito, venit ad patrem, à quo recepta, ait patri: Quemadmodum vis tibi satisfaciam? Ille respondit: Morere. Suspendit se ante ianuam eius. Accusatur pater à filio dementiæ.* Contr. 3. li. 10.

DECLAMATIO.[a] Sic sibi satisfieri, ne victor quidem voluit. Nullum fuit in proscriptió-

ne mulieris caput. Inquinaſti filiæ ſanguine penates. quanquam quid loquor penates, tanquam in domo perierit? Allatum ad ſe Pompeij caput Cæſar fleuit: [b] & hoc illi propter filiam præſtitit. Quemadmodum vis ſatisfaciam tibi? Hoc ipſo ſatisfeciſſe puella debuerat: adeo & in maritum, & in patrem pia; vt alterum vſque ad mortem ſecuta ſit, & alteri morte ſatisfecerit. Periculoſe offendo patrẽ qui neſcit ignoſcere. Morere. quid aliud meruerat, ſi ſatisfacere noluiſſet; Defendiſti Ligarium Cicero. quàm leue iudicaſti crimen, de quo cõfeſſus es: Ante ipſum domus limen extincta eſt; ne dubitari poſſet, marito periſſet, an patri. Meruerat, inquit. accuſas etiamnum? Et certe iam tibi ſatisfactum eſt. Secutus eſt gener diuerſas partes, vxor ſuas. Optima ciuilis belli defenſio, obliuio eſt. Morere, inquit. Etiam quibus animaduertere in damnatos neceſſe eſt, non dicũt, OCCIDE: non, MORERE: ſed, AGE LEGE. crudelitatem imperij verbo mitiore ſubducunt:

PARS ALTERA. Mores tuos patri debes approbare, non patris regere. Multa potes iam demẽtiæ ſigna colligere: non potes patrem propter verba damnare. Animaduertit Manlius in filium, & victorem quidem: animaduertit Brutus in liberos, non factos hoſtes, ſed futuros. [c] vide an ſub iſtis exemplis patri fortius liceat tantum loqui. Contumaciter rogauit, quemadmodum & perijt. nihil agnoui filiæ, nihil victæ. non miſit ad patrem fratrem. An etiamnũ iraſcitur fratri? Cur me ſolum rogat? cum duobus ſatisfacere debeat. Victor, inquit, cito exoratus eſt. Facilius eſt ignoſcere bello, quàm parricidio. [d] Etiam morte patri quæſiuit inuidiam. Periſſe propter patrem dicitur mulier, quæ virum habuit, propter quem mori poſſet.

DECLAMATIO IIII. *Mendici debilitati.*

REIPVB. LÆSÆ SIT ACTIO. *Quidam expoſitos educabat, & debilitatos mendicare cogebat, vt ſibi mercedem referrent. Accuſatur læſæ Reipub.*

DECLAMATIO. Factum eſt, ne liberos patres aut agnoſcant, aut recipiãt. Vectigalis iſti crudelitas, eo magis, quòd omnes præter iſtum miſericordes ſumus. Effectum eſt, vt nihil eſſet miſerius expoſitis, quàm tolli: parentibus, quàm agnoſcere. Alterius comminutas ſcapulas in deforme tuber extundit. Produc familiam tuam. Volo noſſe illam humanarum calamitatum officinam. Sua cuique calamitas tanquam ars aſſignatur. Intuemini illi erutos oculos, illi effractos pedes. Quid horreſcitis? [a] ſic iſte miſeretur. Nouum monſtrum: [b] integer alitur, debiles alunt. Periſſent, inquit. [c] ita nõ infelicius ſuperſunt? Periſſent, inquit. [d] interroga patres, vtrũ maluerint. Quanti ex his viri fortes, quanti tyrãnicidæ quãti futuri ſacerdotes? [e] Nũ incredibilia loquor? Ex hac fortuna origo Romanæ gẽtis apparuit. Plus acceptũ crudelitati, quàm expenſum miſericordiæ refert. Expoſitos aluerunt etiam feræ, ſatis futuræ mites, ſi præteriſſent. Quorũ cum vbique audiãtur preces, in ſua tantum cauſa ceſſant. Abſciſſa eſt illis lingua: & eſt rogandi genus, rogare non poſſe. Miſeremini omnium, Iudices, quorum ſingulorum miſereri ſoletis. Iſtis nos vindictam negaturos putas, quibus ne id quidem negauimus, quod tibi daturi erant? Res indigniſſima: [f] cum tam crudelis ſit, miſericordia publica viuit. Exſurgite miſeri, [g] & hos die vobis primum rogate. Tibi, inquit, quotidiana captura non conſtat. apparet te nondum ſatis miſerum videri. Occurrunt nuptijs dira omina, fatis publicis auſpicia feralia. Et diebus in hilaritatem dicatis ſemianimes iſti greges oberrant. Alunt iſtum, qui ſe alere non poſſunt. Non eſt qui rogare neſciat. [h] ſolet etiam docere. Non habes tot membra, quot debes. [i] Ergo tu cum de publica miſericordia cogitares, tam crudelis eſſe potuiſti? Miſeros, qui ſic rogant: miſeriores, qui ſic rogantur! Omnes omnibus ſtipem conferunt, dũm quiſque timet, ne filio neget. Effeciſti vt maius eſſet malum educari, quàm exponi. Timebantur feræ atque ſerpentes, & inimicus teneris artubus rigor, inopia quoque: inter expoſitorum pericula non numerabamus educatorem.

PARS ALTERA. Debilitaſti, inquit. plus illis patres nocuerũt. Quid videtur laniſta? qui iuuenes cogit ad gladium: & tamen nõ accuſatur læſæ Reipub. Quid leno? qui ſtuprum pati cogit inuitas: nec Rempub. læſit. Ego reum non laudari deſidero, ſed abſolui. noceat hoc illi, cum peteret honores. [k] Poteſt enim aliquis & non eſſe homo honeſtus, & eſſe innocens reus. Vt illis multum ablatum ſit, vita reddita eſt. Reip. læſæ non poteſt agi eorum nomine, qui extra Remp. ſunt. Egens homo, [l] & qui ne me quidem alere, nedum alios poſſum, ſuſtuli relictos: quibus non iniuria fieret, ſi aliquid detraheretur; ſed beneficio cederet, ſi vita ſeruaretur. Faciant inuidiam, dicant illos per me miſere viuere, dum fateantur per me viuere. Vnius miſericordia viuunt, [m] omnium aluntur. Mirum eſt, va-

care homines huic cogitationi, vt curent quid homo mendicus inter mendicos agat. Ciuitatis iſtius principes diuitias ſuas exercent contra naturam: exciſorum greges habent: exoletos ſuos, vt ad longiorem patientiam impudicitiæ idonei ſint, amputant: & quia ipſos pudet viros eſſe, id agunt, vt quàm pauci viri ſint. His nemo ſuccurrit delicatis & formoſis debilibus. Curatis quis ex ſolitudine infantes auferat, perituros niſi auferãtur: non curatis, quòd iſti beati ſolitudines ſuas ingenuorum ergaſtulis excolunt, & miſerrimorum iuuenum ſimplicitate decepta, ſpecioſiſſimum quemque, ac maxime idoneum caſtris, [n] in ludum detrudunt.

DECLAMATIO V. *Parrhaſius & Prometheus.*

REIP. LÆSÆ SIT ACTIO. *Parrhaſius pictor Athenienſis, cum Philippus captiuos Olynthios venderet, emit vnum ſenem. Athenas perduxit, deinde torſit.* [a] *Ad exemplar torti, Prometheum pinxit. Olynthius in tormentis periȷt. ille in templo Mineruæ tabulam poſuit. Accuſatur læſæ Reipubl.* Contr. 5. li. 10.

DECLAMATIO. Senex abſtractus à liberis ſuper exuſtæ patriæ cinerem ſtetit. ad figurandum Prometheum, ſatis triſtis eſt. Nemo vt naufragũ pingeret, merſit hominẽ. Vltima Olynthij precatio fuit: Redde me Philippo. Seruus, inquit, meus fuit. putes Philippum loqui. [b] Ædem Mineruæ fugimus tanquam caſtra Macedonum. Parum, inquit, triſtis eſt. Aliquis Olynthius parum triſtis eſt? Vis Parrhaſi triſtem videre? duc illum ad Olynthum iacentem. [c] Scis certe, quàm triſtem emeris. Olynthijs vrbem aperuimus, templa præcluſimus. Nemo Olynthius tortus eſſet, ſi omnes illos Macedones emiſſent. [d] Torqueatur. hoc nec ſub Philippo. Moriatur. hoc nec ſub Ioue. Sic iſte hoſpitalis Olynthio fuit. Hoc eſt Promethea facere, non pingere. Emi, inquit. immo ſi Athenienſis es, redemiſti In iſto templo pro Olynthijs vota ſuſcepimus. Ille carnifex Græciæ iſtum tamen non amplius quàm vendidit. [e] Producitur nobilis ſenex, longa miſeriarũ tabe confectus, & tam triſtis quàm ſi iam tortus eſſet. [f] Quemcunque præco viderat flentem, agnoſcebat emptorem. Vereor, ne quis cum audierit Olynthij verbera, tormẽta, ignes, me queri de Philippo putet. Si iſti creditis, iratum Iouem imitatus eſt: ſi nobis, vicit iratum Philippum. Tantum patiendum eſt pingente Parrhaſio, quantum irato Ioue. Miſerrime ſenex, aliquis forte ex ſeruis tuis felicius ſeruit, Si ad ſuccurrendum profectus es, queror quòd vnum emiſti: ſi ad torquendum, queror quòd vllum. [g] Statuitur ex altera parte Parrhaſius cum coloribus, ex altera tortor cum ignibus. [h] Dubium eſt inter iſta, Parrhaſius ſtudioſius pingat, an ille ſæuiat. Producitur reſpiciens patriam ſenex. Placuit Parrhaſio vultus infelix. Habuit autem aliquid Olynthius Promethei ſimile, & ante tormenta. [i] Ignis, tormenta, ferrum: officina hæc pictoris, an Philippi eſt?

ALTERA PARS. Nunquam vnius malo publica fama corrumpitur. Solidior eſt opinio Athenienſium, quàm vt labefactari tormentis captiui poſſit. Læſiſti, inquit, Rempub. quòd hanc picturam in templo poſuiſti. lædunt Rempublicam, qui aliquid illi auferũt, non qui aliquid adijciunt. Peccauerunt ergo recipiendo tabulam, & ſacerdotes. Cur autem non reciperent? [k] deorum crimina in templis picta ſunt. Multum ſemper artibus licuit. Medici vt vim ignotam morbi cognoſcerent, viſcera hominum reſciderunt.

DECLAMATIO VI. *Fur accuſator proditionis.*

INIVRIARVM SIT ACTIO. FVR CONCIONE PROHIBEATVR. *Quidam cum diuitem accuſaſſet proditionis,* [a] *noctu parietem eius perfodit: & ſcrinium, in quo miſſæ erant ab hoſtibus literæ. ſuſtulit. Damnatus eſt diues. Cum concionari vellet accuſator, à magiſtratu prohibitus eſt. Agit iniuriarum.* Contr. 6. li. 10.

DECLAMATIO. [b] Id ſolum ſuſtuli, quod fur reliquiſſet. Nil magis fur timui, quàm ne dominus furtum agnoſcere nollet. Ruentem ciuitatis ſtatum, vnius parietis ruina ſuſpendit. [c] Profiteor indicium furti mei. ciuitas conſcia eſt. Furtum eſt, quod timet dominus agnoſcere? quod qui perdidit, ſupplicium tulit: præmium, qui ſurripuit? Cui magis permiſiſſes loqui, ſi eodem tempore & fur veniſſet & dominus? Mille nauium duces furto Troiam cepiſtis. Si bene furto euertuntur vrbes, quanto melius liberantur? In forum veni, narraui nocturnam expeditionem meam. Conuenerant omnes, tanquam ad concionem. [d] Cur me ſubmoues ante accuſationem: cum nec proditores inauditi pereant? O furtum in concione narrandum! proditoris vigilantiſſimum pectus, & in exitia

noſtra ſemper ſollicitum, publica fata ſopierant. ita etiam miniſtros eius alligauerat ſomnus, vt mihi liceret eligere quod tollerem. Diruere mihi videbar hoſtium muros. Furtum vocas, quo nihil melius tuo anno factum eſt. Nemo fur Rempub. cogitat. nihil non licet pro Repub. facere.

PARS ALTERA.[e] Quale illud, dij, ſpectaculum fuit? compoſuerat inter ſe fortuna Reip. furem, & proditorem. vt vidit inutile furtum ſuum, prodidit: vt nobis venderet, quod nulli poterat. Tam callidus fur, vt etiam proditori poſſet imponere.[f] Conſilium videri vult infelicitatem furti ſui.[g] Lex quæ nocturnum furem occidi quoquo modo iubet, non de damnato tantũ, ſed de fure loquitur Odit hoc vitium, nec immerito: non multum abeſt à proditore. Suſtulit quod non elegit, ſed quod illi fatum publicæ felicitatis obiecit. Vno tempore & proditorem nobis oſtendit, & furem, qui diuitem compilare mallet, quàm damnare. Effregit domum manu ſuſpenſa. eluſit illum. non tunc primum fecit. Suſtulit non quod voluit, ſed quod potuit. Bono exemplo damnatus eſt proditor, malo inuentus.

FINIS.

ANNOTATIONES IN LIBROS M. ANNAEI SENECAE.

IN PRAEFATIONEM LIBRI primi controuersiarum.

PAGINA 7. v. 12. Nam & duo milia] *Idem fere B. Augustinus de quodam Simplicio narrat, capite* VII. *libro* IIII. *de anima, & eius origine ad Vincentium.*

27 Ad præhendam. Controuersiarum] *Ita plane omnes veteres, & recte. Nec enim quis in controuersiis disponendis ordinem requireret, quæ cum inter se nullam connexitatem habeant, quomodo collocentur non multum interest. at in sententiis, in vna eademque declamatione dictis, vt quo ordine prolatae essent ponerentur, è re fortasse fuisset quod tamen cur non præstiterit, indicat. Porro sententias ex Rhetorum scholis hoc loco & fere semper his libris, non* γνώμας *sed lumina orationis praecipue in clausulis posita, vel vt B. Hieronymus ad Nepotianum per fines capitulorum singulorum acuta quædam breuiterque conclusa, quae plausus & clamores excitent audientium, intelligit. quae etiam idem auctor epist. ad Pammachium argutas sententiolas in clausulis strictas dicit. Iuuenalis Satyra* VIII. Quod modo proposui, non est sententia, verum est.
id est, non vt acute dictum & aures titillans proposui. Plura Quinctilianus cap. v. *lib.* VIII.

37 Semper citra veritatem est similitudo.] *Quinctilianus cap.* II. *lib.* X

P. 8. v. 10. Eneruesque, quod nati sunt,] *Hieronymus in Rhetorum scriptis maxime versatus, Epist. ad Eust. de custodienda virginitate, ad hunc locum respexit, cum scripsit,* Erubescũt esse quod natae sunt. *& propius lib.* I. *in Iouin* ob mei cultum quod nati sunt esse noluerunt.

16 Vir bonus.] *Quinctilianus cap.* I *lib.* XII *Plato in Gorgia:* τὸν γὰρ μέλλοντα ὀρθῶς ῥητορικὸν ἔσεσθαι, δίκαιον ἄρα δεῖ εἶναι, καὶ ἐπιστήμονα τῶν δικαίων. *Herennius tamen Senecio maluit satyrice hac Catonis definitionẽ inuertere, oratoremq; definire virũ malũ dicẽdi imperitũ. Plinius epist. li.* IIII.

19 Magnis viribus, sed suis placeat?] *Assentior iis quicunq; sint qui ad orã editionis Germanicæ adnotarũt forte legendum,* Magnis viris. *mollitiem igitur, incertãque virilitatẽ iuuẽtutis perstringit.*

27 In illo atriolo,] *Eadem fere Suetonius de claris Rhet.* Cicero ad praeturam vsque Graece declamauit: Latine vero senior quoque, & quidẽ cõsulibus Hirtio, & Pansa, quos discipulos, & grandes praetextatos vocabat. *in aliqua fortasse epistola, quæ interciderit. nam apud Ciceronem hæc nunc quaeri existimo. & quidem epist.* XVI *lib.* IX. *ad Varronem, & alios scripta Iulio Cæsare* III. *& M. Lepido Coss. Hirtiũ & Pansam dicendi discipulos, cenandi magistros se habere dicit. Quo tempore quia locus ei non erat in foro, ad declamandum se contulit: epist.* XVIII. *eiusdẽ lib. & vlt. lib.* VII *Miror autem si Pansa & Hirtio Coss. ipsis Reip. principibus, & Ciceroni, in tãta omniũ rerum & animorum perturbatione ludere vacauit. Quare vereor ne hic integra dictio pro nota accepta sit. & cum scripsisset Suetonius,* & quidem cum Hirtio & Pansa, *exscriptores legerint* Consulibus.

31 Potui viuam vocem] *Sic Lycosthenes Demosthenem dicebat* μόνον τῶν ῥητόρων ἔμψυχον παρέχειν, οὐ σφυρήλατον τὸν λόγον. *Lucianus in Demosth. Encomio.*

32 Non quales] *Veteres Rhetores in virtutum ac vitiorum, paupertatis, diuitiarum, ceterarumque id genus rerum laudationibus: vituperiisque vel quæstionib⁹ generalib⁹ ex Philosophia morali desumptis citra complexum personarum, temporũ, aut locorũ sese exercuerunt, assumpta tamen à Dialecticis argumentandi ratione. Propria enim quæ ex personis, reb⁹, negotiorumque natura ducitur, vti nõ potuerunt: hancque primam & diu solam exercitationem habuerũt. Circa Demetrii Phalerei tẽpora, hoc est circa, Olymp.* CXVII. *annumque vrbis* CDXL. *ad imitationem fori conciliorũque suasoriæ, iudicialesque personis, locis, temporib⁹ definitae, negotiisque accõmodatae materiæ, in scholis frequentari cœperunt. Quas etiam Latini tandem admissis puero Cicerone in vrbem Rhetoribus, L. Plotio Gallio primum Latine docente, declamitarũt. Hoc declamationum genus controuersias, siue causas: illud vero theses à proposita materia nuncuparunt. Suetonius notat* συντάξεις, *vel, vt vetus Cl. V. P. Pithoei liber habet,* συνθέσεις. *controuersias dictas fuisse, nisi potius legendum esset* ὑποθέσεις, *quo nomine à Græcis appellantur. Quæ primum autem controuersiae declamatae fuerunt, vel ex historiis trahebantur, vel ex veritate ac re si qua forte recẽs accidisset: talesq; à Cicerone, Hortensio, Caluo, ceterisque ei⁹ saeculi luminibus frequẽtatæ fuerunt. Huius generis fuit illa Bruti pro Milone, Cestii in Milonẽ, sunt*

que etiamnum illæ de ordinanda Rep. Sallustio, & in Sallustium Ciceroni attributæ declamationes, quae & in veteribus exemplaribus sic inscribuntur. Quamuis legerimus Cicerone iam in Rep principem, thesibus etiam exerceri solitum. Tandem luxuriantibus ingenijs, & vulgaria consuetaque fastidientibus in materias a veritate, & vsu forensi abhorrentes, velut ad inania simulacra & mera somnia deflexerunt: quales in his libris, & apud vtrunque Quinctilianum pleræque, & quæ ab Hermogene & Sopatro proponuntur. Hæc ex Quinctiliani cap. i. & iii. lib v: lib. x. & aliis locis, Suetonij lib. de claris rhet. & Taciti dialogo excerpsimus.

39 Domesticæ exercitationis] *Quinctilianus cap. ii. & xi. lib. ii. declamationem iudiciorum conciliorumque imaginem vocat.*

42 Latronis enim Porcij,] *M. Porcius Latro genere Hispanus,* primus clari nominis, *inquit, Quinctilianus,* professor, *vel vt ait Plinius,* clarus inter dicendi magistros, *iudicio nostri Senecae tot egregiis declamatoribus qui secundum ingeniis Augusti sæculũ illustrarunt, gloriam præripuit. Volateranus cuiusdam Maximi discipulum facit. vereor ne Marillium dicere voluerit quem cum nostro auctore audiuit. eius mors extat in Eusebij Chronico ad Olym.* CXCIIII.

P. 9. v. 15. Colorem mutauerat.] *Plinius cap. xiiii. lib. xx. hist. natural. eius discipulos vsu cumini syluestris palloremmagistri studiis contractum imitatos notat.*

28 Hoc quod] *Plinius cap. xxiiii. lib. vii. Quinctilianus cap. ii. lib. xi.*

43 Antequam dicere inciperet,] *Id nunc temporis ab omnibus factitatum est proprie enim fuit diuisionis munus, vnde etiam nomen accepit. postea successorem negligentia in desuetudinem abijsse notat, cum ait:* Nunc à nemine fieri video. *Et certe in declamationibus Quinctiliani, quas P. Pithoeus bono veterum auctorum natus restaurauit, & Libanij μελέταις quotus quisque sermo, aut quota προθεωρία quaestiones propositæ controuersiæ exhibet?*

P. 10, v. 4. Nihil praeter epicheremata] *Auctor ad Herennium lib ii. argumentationem, epicherema Græcis esse dicit: sed hoc ἐν πλάτει. cum enim sit argumentatio argumenti explicatio, Enthymema argumentatio erit, & Epicheremate continebitur quod & Apsinus lib. περὶ προοιμίων, & Minucianus siue Nicagoras lib. περὶ ἐπιχειρημάτων voluere. Melius & ad hunc locum aptius Quinctilianus, qui argumentatione intentione, assumptione, & connexione, earumque probationibus constantem vocauit: & Commentator librorum Hermogenis de inuentione συλλογισμὸν μετὰ τῆς οἰκείας τῶν μερῶν ἀποδείξεως, Enthymema vero συνεστραμμένον λόγον ἁπλῆ καθ' ἓν ἀξίωμα definit. hoc enim est Enthymema. maxime, inquit Cicero in Top. si ea ratio ex contrariis ducatur. quia enim acutissima est, & , vt ait Hermogenes, δόξαν δεξιότητος τῷ λέγοντι προστίθησι, per excellentiam Enthymema vocatur. Proprie igitur & significanter Iuuenalis Satyra vi. dixit:*

--aut curtum sermone rotato
Torqueat Enthymema.

Nam præter quam quod συνεστραμμένος ἐστὶ λόγος, eius perfectio est βραχύτης κώλων, καὶ εὐρυθμία κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν ὀνομάτων, quae maxime auditorum animos feriunt. In his igitur duobus argumentationis generibus exercebatur Porcius. Qui de ijs diuersas auctorum sententias scire desiderabit praeter Apsinum, & Minucianum, legat Quinctilianum cap. x, & vlt. lib. v. Chirium Fortunat. li. ii. rhet. & Hermogenem lib. iii. de inuent.

5 Quas proprie sententias] *Hoc loco sententiae γνῶμαι sunt, quas inter προγυμνάσματα Rhetores habuerunt Aphthonius, & Theon in progymnasmat. Quandoquidem in ijs puer exercitatus esse deberet antequam Rhetori traderetur. Quod munus Grammaticos Rhetoribus praeripuisse, Rhetorasque contempsisse conqueritur Quinctilianus cap. i. lib. ii. Translatitias autem dixit, vel quòd apte satis alio transferantur: vel quia non nouae, sed aliunde translatae essent. quemadmodum Asconius translatitium edictum, quod singuli praetores à decessoribus suis mutuatum in suum transferebant, à Cicerone iii. in Verrem dictum scribit, & à maioribus accepta consuetaque translatitia dicimus, quæ quia, vt plurimum, ex more potius, & dicis causa fiunt quàm ex animo, quae perfunctorie geruntur, translatitia appellamus. sic enim Plinius epist. xxxvii. lib. ix translatitia officia, Suetonius translatitium funus in Nerone, & Petronius translatitiam humanitatem vocarunt.*

IN CONTROVERSIAM PRIMAM.

PAGINA ii v. 18. Immo quòd abdicauit, quòd aluit.] *Videtur deesse negatio. Nec enim senex fratrem aluit, & si fleret quia aluisset, misericordia indignus videretur: sed ait eum flere quia filium abdicauit, fratrem non aluit. legendum igitur,* quòd non aluit.

25 Volo quædam futura prædicere] *Delenda vox* futura. *Prædicere enim est hoc loco, quod Aedilibus in edicto suo certiorem facere morbi vel vitij rei venditæ, & legem dicere Horatio lib. ii. Epist. ad Florum de mangone seruum vendente:*

--semel hic cessauit, & vt fit,
In chalis latuit metuens pendentis habenæ.

Des nummos excepta nihil te si fuga laedat.
Ille ferat pretium, poenae securus opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex. *hoc est praedicere.*

38 Iter ei monstrat] *Veteres editiones habent* misereri monstrat. *quæ lectio ferri potest. & linea sequenti,* sacra populi digna est, *legunt,* latra populi, *aeque corrupta lectione.*

52 Cum abdicas.] *Aptius fortasse,* cum adoptas abdico, *vt constet* ἀντιστροφή.

P. 12. v 2. Diuisio] *Diuisio, quae Græcis dicitur* διαίρεσις, οὐ τῶν γενῶν εἰς εἴδη τομή, οὐδὲ τῶν ὅλων εἰς μέρη, ἀλλὰ τῶν πολιτικῶν ζητημάτων εἰς τὰ λεγόμενα κεφάλαια. Ζήτημα, *praecipua controuersiae quaestio, in qua causæ status vertitur:* κεφάλαια, *minores quaestiones ex principali descendentes, eamque fulcientes. de quibus tantum quæritur, vt de principali, sententia feratur. Hæc Theodorus etiam* εἰδικὰ κεφάλαια, *vt illam de qua maxime quaeri ac iudicari debet* γενικώτατον κεφάλαιον *vocauit. Exempla suppeditans praeter hunc nostrum auctorem, Hermogenes* περὶ στάσεων, *& Sopater* περὶ διαιρέσεων. *Hāc Graeci nimiū fere in scientijs acuti ab inuentione separarūt, & inuētionis quidē* τὴν ἐργασίαν χορηγεῖν τῶν κεφαλαίων, *diuisionis vero* τὴν ἐπαρίθμησιν καὶ τάξιν διδάσκειν *esse voluerūt. Simplicius Latini vtrūque inuentioni tribuerūt. Nā & diuidere praecipuam quæstionē, id est, inuenire quæ quaestiones in eam incidant, & ex arte quamque particularium tractare, eiusdē facultatis esse videtur: nec alia est ratio epicherematum & tractationum, quæ inuentionis sunt, ad minores quaestiones, quàm earundem quaestionum ad principalem. Vt enim hæc particularibus quæstionibus, ita particulares epicherematibus & tractationibꝰ constāt. Ab hoc inuētionis munere sermo ille qui à declamaturis velut futuræ declamationis pompa, antequam ad dicendum consurgerent, habebatur, diuisio dictus est. Solebant enim sedentes paucis quibusdam præmissis. quae attentiorem redderent auditorem, controuersiae de qua dicturi erant argumentum ac thema proponere: inde quæstionem, in qua status, continens, ac iudicatio esset, elicere: deinde quæ in principalem quæstionem, & quot inciderent quæstiones, quo ordine ac modo, quibus coloribus, argumentis, verbis tractari deberent, aliquando etiam quæ figuræ, & qui affectus in vnamquamque quæstionem recipi possent, disserere. Sæpe etiā vnde exordium sumendum, vbi, & quatenus narrandum, probandum, refellendum, deprecandum perorandumque, dicebant. Quin etiam si quid ab alijs in ea vel simili controuersia nō recte diuisum, si inepto colore tractatum, si quid nimis antiquis, si nouis, si vulgaribus aut sordidis verbis dictum, indicabant, suasque partes interponebāt: tum demum surgentes declamabant, noster auctor toto hoc opere: Quinctilianus lib. II. Instit. & alter Quinctilianus in declamationibus. Plinius epist. III. lib. II. & II. lib. IIII. Sopater* περὶ διαιρέσεων, *& Libanius* ἐν μελέταις. *Diuisionem autem, praelocutionem, præfationem, sermonem* διαίρεσιν, *&* προθεωρίαν, *vnum idemque valere apud illos auctores perspiciet, qui quae ab illis de ea re dicuntur, diligentius pensitabit.*

4 Latro alias quaestiones fecit:] *Rectius fortasse,* illas quæstiones fecit.

7 Sed etiam ab auo] *Puto generalius conceptam fuisse quaestionem, legendumque* sed etiam ab alio adoptatus est. *Nam hic non ab auo, sed à patruo adoptatus est.*

8 Tanquam aeger, vinctus, captus:] *Quinctilianus cap. x. lib. v in hac quæstione, alijs etiam exceptionibus vtitur, si miles, si infans, si reip. causa absit.*

14 Tractatio magis est quàm quæstio.] *Diximus in controuersia hæc esse, aut esse posse: quaestionem generalem, de qua precipue queritur, & speciales, de quibus ideo quaeritur, vt de generali iudicetur. Ipsae etiam speciales aliquando sua membra habent quaestionum speciem habentia, quæ tamē non vt quaestiones separatim, sed in quaestionibus vt earum partes tractanda sunt hæc, vel tractationes, vel loci, prout in ijs diu vel parum immorandum est, quod ex iudicio prudentis oratoris depēdet, dicuntur. Hoc loco quaestionem fecerunt Græci, an adoptatus abdicari poßit. recte. eiusmodi enim est, vt suam propositionem, probationem, refutationem, & epilogum, quantum quæstioni particulari sufficiat, habere debeat. Alteram addidit Gallio. An adoptatus abdicari poßit ob hoc vitium, quod antequā adoptaretur, adoptanti notum fuit. Male, inquit noster auctor. nam non est quæstio, sed tractatio, id est, amplificatio, & velut præcedentis quæstionis extensio, quæ separatim tractanda nō est, sed velut pars in præcedenti quæstione. Nempe non posse abdicari qui patrem suū aluit, qui adoptatus fuit, & eo minus quia eius in suos contumax affectus, propter quem nunc abdicatur, non ignotus fuit adoptanti. addet etiam locum omni quaestione fortasse fortiorem, propter hanc pertinaciam adoptionem meruisse & adoptatum fuisse, quae, vt tractationem, & locum, id est, vt partes quæstionis, non vt quaestiones exsequetur. Cirus tamē* περὶ διαφορᾶς στάσεων, *cap.* περὶ ἀποκηρύξεων, *ex ea tractatione, quemadmodum Gallio, quaestionem effecit, statumque negotialem. Eius generis autem exempla plura discutiuntur à nostro auctore in sequentibus, ex quibus hi quaestionis, tractationis, & loci gradus clarius & apertius demonstrantur.*

27 Vultu vetabas. aut mihi ita videbaris.] *Lego,* At tu vetabas. Haud mihi ita videbaris. *quod ex sequentibus clarum est:*

31 Color.] *Color est apud rethores praetextus, quo factum minus ex se probabile tegitur & coloratur. Id nomen satis indicat, quod fucum subolet. Graecis eodem significatu* χρῶμα *dicitur, quod ita definiuit Marcellus in Hermogenem, vt sit* μετάθεσις τῆς αἰτίας, ἢ τὸ ὑπεύθυνον εἰς τὸ ἀνυπεύθυνον μεταθεῖσα. *Huius nominis ratione vult Quinctilianus cap. vlt. lib. III. duci, quod maxime tuendus sit color dicentis ingenio, & aliquando ad solam dicentis verecundiam pertineat. Vitiosus enim ille est, vt inquit noster Seneca, qui ad testem ducit. Simplicius contra suum morem, hac in re Sopater in Hermogenẽ, qui dicit vocari,* διὰ τὸ πρόφασιν παρέχειν τῆς ἀπολογίας, καὶ οἱονεὶ χρωννύναι τὸν λόγον. *quẽadmodum etiam hoc vocabulo vsi sunt, Valer. Maximus cap. II. lib. VIII. & iurisconsulti Vlpianus lib. VIII. de offi. proconsul. atque Marcellus lib. VII. digestorum, in pandectis, sub titulis de donationib inter virum & vxorem, & de Abigeis. Quin & ipse Quinctilianus eã metaphoram in hoc vocabulo agnoscit, cum scribit cap. VIII. lib. III. dandum deformibus colorem etiam apud malos. Porrò haec definitio colori proprie ac stricte sumpto cõuenit, scilicet vbi qualitas tantũ facti controuertitur, &* αἰτίαν *causamque facti ceu rationem defensionẽ continentẽ significat. Id enim proprie color est quod & Hermogenes cap. I. lib.* περὶ στάσεων *indicat.* θαυμάζω δέ, *inquit,* εἰ μὴ κρινομένου πράγματος αἰτίαν ἀποδώσει καὶ τὸ λεγόμενον χρῶμα. *quo loci notant commentatores Graeci* αἰτίαν καὶ χρῶμα ταυτὸν μὴ εἶναι, ἐκ παραλλήλου δὲ κεῖσθαι. *At vero vt* αἰτία *non obseruata Hermagorae solicita distinctione tam pro causa iudicij, quàm pro causa facti sumitur, id est, etiam* τὸ αἴτιον *complectitur & causatiuum litis quod vocat Fortunatianus, tamque ab actore est quàm à reo: ita etiam color. Itaque color & deprecationem comprehendit, & omnem rationem tam actoris qua damnandũ reũ nititur, quàm rei qua se absoluendum. Et cum apud Graecos quaedam sint causae* ἄχρωμοι, *in quibus nullam reus facti à se commissi excusationem, nullum praetextum inuenire potest: vt si quis ne in bellum proficiscatur sibi pollicem praeciderit, vel in adulterio,* ἄρθρα ἐν ἄρθροις *deprehensus fuerit, vel vt illa de qua Iuuenalis lib. II.*

Quae iacet in serui complexibus aut Equitis. dic,
Dic aliquem sodes heic Quinctiliane colorem.
Haeremus: dic ipsa.

tamen eum qui nullam excusationem habet, solam poenitentiam habere colorem dicit idem Quinctilianus cap. I. lib. II. Itaque eo significatu non erit controuersia quae deprecatione sola nititur, nec vlla alia ἄχρωμος. *Et infra toto hoc opere singulis controuersiis colores tam actorum quàm reorum subijciuntur. Vnde ergo (dicet aliquis) in illis Quinctiliani declamationibus diuisio coloratarum, & tractatarum? Nescio. & vereor ne qui primus sic illas distinxit, illudere, aut crucem figere ingeniis voluerit. Nam, vt non anxie in singulas inquiram, quae prima occurrit inter coloratas, tota scripti & volũtatis est: in quo quidem quaestionis genere proprie non est color: & tractatarum vltima tota colore nititur. Nam qui venenum dedisse fatetur, si non habet quid dicat cur hoc fecerit, nulla controuersia erit. factum enim per se improbum est. Colorem igitur oportet inueniat, nempe se misericordia motũ, ne tamdiu miser cruciaretur, illudque non proditori pessime merito, sed humanitati dedisse. Praeterea satis patere nullos proditorem conscios habuisse, quos ne bis quidem tortus indicarit, periculumque, fuisse ne si tertio torqueretur, in Remp. male affectus eos nominaret quos maxime Reipubl. conducere nosset, suspicionibusque ciuitatem impleret. Ex quibus apparet, & quae colorata dicitur non esse, & quae tractata coloratam esse. Vt omittam vitiosam esse illam diuisionem in tractatas, & coloratas cum toto genere color à tractatione differat.*

36 Mouet & humanorum causa, & tam manifesto] *Nescio an non propius ad verum, si legamus,* mouet & humanorum casuum tam manifesto approbata exemplo varietas. *Nam veritatis vocabulum minime ad locum facit: varietatis autem maxime fortunae quadrat: cuius supra legem esse dixit praestare quae exegeris.*

52 Nam patrem vt alteri patri faciam iniuriam,] *Forte* Non alerem, vt alteri patri facerem iniuriam, alteri inuidiam? *Non alendo enim famelici iniuriam fecisset, diuiti inuidiam.*

P. 13. v. 11. Et si quid de mensa mea detrahere potui,] *Elegantior erit locus si* de demenso meo *scribatur. Terentius in Phormione:*

Quod ille vnciatim vix de demenso suo,
Suum defraudans genium, compersit miser, &c.

quem locum videtur exprimere voluisse Hispanus.

13 Vltro aiebat hunc sequendum,] *Nisi me coniectura fallit, legendum est* Latro aiebat: *vt quemadmodum pro altera parte primum quibus coloribus Latro vsus est, exsequutus est: ita pro abdicantis parte faciat.*

29 Qui de facto fratrum] *Melior meo iudico epitomes lectio:* Quis es tu qui de facto patrum sententiam feras *maioris enim est* ἐμφάσεως *Verum quia illa vulgaris sustineri potest, ideo mutare nolui.*

40 Hermagoras.] *Temnaeus Aeoliae, cognomine dictus Carion, Theodori diſcipulus, ſub Auguſto floruit, quattuorque libros artis Rhetorices edidit. Male apud Suidam ſex ponuntur, cum quattuor tantum enumeret, nempe* περὶ ἐξεργασίας, περὶ πρέποντος, περὶ φράσεως, περὶ σχημάτων. *Romæ cum Q. Cæcilio docuit, vbi etiam admodum ſenex deceſſit. vt verum eſſe potuerit quod ait Quintilianus, ſua aetate quoſdam ſuperaſſe qui Hermagoram viderant: apud quē etiā eius hoc extat elogiū* Hermagoras, *inquit*, vir ſubtilis & in plurimis admirandus, tantum diligentiae nimium ſolicitae, vt ipſa eius reprehenſio laude aliqua non indigna ſit. *Hæc cap. I. & vltimo lib. III. & Strabo lib. XIIII. ex quibus apparet alium eſſe ab Hermagora qui pariter rhetorica ſcripſit, cuius apud Ciceronem & Cornificium fit mentio.*

IN CONTROVERSIAM SECVNDAM.

37 SACERDOS noſtra] *Epitome ſcriptum habet* veſtra. *vtrumque quia ferri poteſt, quod receptum eſt retinui.*

P. 14. v. 16. Domi lenonis rationes] *Quid ſi legamus*, Da mihi lenonis rationes: captura conuincet. *id eſt tantum ab adeuntibus accepiſſe, quantum quamuis aliam meretricem, vt inde caſtitatem ceteris non eſſe clarum ſit.*

21 Quæ feceras palam,] *Paulo melius fortaſſe*, Quae feceris palam.

27 Omnes partes corporis] *Expoſita enim mancipia ab empturientibus, num ſana & integra eſſent, contrectabantur. Martialis lib. VI. Epigram. LXXXII Suetonius Octauio, cap. LXIX. Porro linea eadem legendum*, vultis auctionis exitum audire? *non* actionis.

42 Cellae tuae titulus,] *Qui nomen meretricis proſtantis indicaret. Iuuenalis Sat. VI. de Meſſallina*, -- titulum mentita Lyciſcae.

Martialis lib. XI.

Intraſti quoties in ſcriptae limina cellae.

id eſt, titulum habentis. Huiuſmodi titulos intelligit Petronius Arbiter, cum ſcribit, Cum ego negarem me cognoſcere domum, video quoſdā inter titulos, nudaſque meretrices furtim ſpatiātes *Tertullianus de pudicitia ſtatim initio*: Ego & moechiæ & fornicarionis delicta pœnitentia functis dimitto. O edictum cui adſcribi non poterit bonū factū. Et vbi proponitur liberalitas iſta? ibidem opinor, in ipſis libidinum ianuis, ſub ipſis libinum titulis.

49 A diiciebat Zeno,] *Quid ſi legamus* Silo? *Nam Zenonis Rhetoris latini alibi non fit mentio, Zeno tamen Rhetor Graecus apud Strabonem lib. XIIII. nominatur: ſed Hiſpone paulo antiquior fuit, cui adeo adiicere non potuit.*

P. 15 v. 10. At omnes fauere] *Ceteræ editiones*, Aut omnes fauere fabulis tuis, aut omnibus *&c. vnde conyicio legendū*, Haud omnes fauere fabulis tuis, haud omnibus perſuaſū eſt.

24 Conſeruarum oculis inquinatur,] *Lego*, conſeruarum oſculis inquinatur.

52 Puta enim virginem] *Locus corruptus & à verbis, & ab interpunctione: qui tamen leuiſſima opera curari poteſt, ſi legamus*, Puta virginem quidem eſſe te, ſed contrectatam oſculis omnium etiam ſi citra ſtuprum, cum viris volutatam. An caſta talis, *&c. Nec dubito quin vera ſit hæc huius loci lectio. Nam cum lex ſit* CASTA E CASTIS, *iure quaeri poteſt an hæc ad mentem huius legis caſta, quæ licet incorrupta, in lupanari tamen verſata ſit.*

55 Aiebat Apollodorus quidem placere, ſi fixa eſſet.] *Locus mirum quantum vitiatus, & quem ex parte depono: videor tamen videre quid dicat. Scholæ præceptum eſt vitioſas eſſe illas quæſtiones quae contra thema ſunt. qua ratione dubitari poteſt, num haec vltima quæſtio, An virgo ſit, velut contra thema, ſit vitioſa. At Apollodorus negat eſſe. non enim poni virginem, ſed quaeri. Quare legi poterit*: ſed hic non rep. contr. huic ſuſpicioni. Non enim ponitur adhuc virgo: & multa ſunt, *&c. & ſane in themate dicitur virgo empta, ſed non virgo ex lupanari euaſiſſe.*

P. 16. v. 17. Figuram diuiſit in controuerſiam.] *Vide num rectius legamus.* Albucius figura diuiſit controuerſiam, *vel*, in figuras diuiſit controuerſiam. *infra enim contr. V. lib. II. dicit*, Albutius decētiſſime fecit. Solebat enim fere in aliquas figuras declamationem deſcribere, & prius egit iniuſti repudij: deinde ingrati. *Porro hoc loco generalius nomine accepto figuram vocat conformationem declamationis remotam à communi & primum ſe offerente ratione.*

32 Hæc, inquit, arma quae neſcis] *Fortaſſe*, Hæc, inquit, arma te neſcis tenere pro pudicitia? *& linea ab hac ſecunda*, accuſator enim inuentus, qui iudici eius, *&c.*

46 Notum in libidine] *Veteres editiones habent*, vultum in libidine magiſterium *Ex quo elicio legendum.* multum in libidine magiſterium. *Veteres, editiones cum dico, duas illas antiquas Venetianas, de quibus in præfatione loquutus ſum, intelligo: quod ſemel admonuiſſe ſufficiat.*

P. 17, v. 1, Apparet quas propoſui dicendum] *Hæc quia corrupta ſunt in editione recenti*

Romana, omissa sunt: mallem tamen ex his aliquid efficere & legere, Alterius partis color nihil habet difficultatis. Apparet ex his quae præposui. *vel*, Alterius partis colorem nihil habere difficu ltatis apparet &c.

14 Et penetrauerint.] *Potius legendum* & perpetrauerint.

Ib. Hybreas] ὄχλοθ' ἡμᾶς γενόμενος μέγιστος ῥήτωρ, *inquit, Strabo lib.* XIII. *ex Mylasa Cariæ ciuitate, quam Plinius libro* V. *cap.* XXIX. *liberam fuisse dicit, ortus, Diotrephisque Antiocheni discipulus, floruit initio imperij Augusti æqualis Nicetae rhetori, & Theodoro. Eusebius ad olymp.* CLXXXVII. Nicetes, & Hybreas, & Theodorus, & Plutio nobilissimi artis Rhetoricae Græci præceptores habentur, *Ita enim diserte habet vetustissimus codex clarissimi senatoris Cl. Puteani, cuius egregiam doctrinam & probitatem suauissimosque mores nemo qui nouit, non amat. Male vulgo apud Eusebium legitur* Hybracas, *ex qua tamen lectione patet in exemplaribus, vnde sumptæ sunt editiones vulgares, per diphthongum scriptum fuisse hoc nomen: quemadmodum etiam in Puteani codice extat. Græci absque diphthongo scribunt. Huius Hybreae vitam plenissime describit idem Strabo libro* XIIII. *à quo cuique petere licet.*

IN CONTROVERSIAM TERTIAM.

26 INCESTA de saxo deiiciatur.] *Lex est scholæ. Sacerdos enim incesta viua defodiebatur.*

46 Aut dij sacerdotem.] *A veteribus editionibus abest illud vocabulum,* dij. *& vereor ne recte, eiusque loco legendum sit* nos, *vt infra sententiis Cornelij Hispani.*

P. 18, v. 23. In templo dixerat,] *Nemo, credo, non videt legendum esse,* vixerat.

43 Quæ non probabat ille.] *Ex sequentibus apparet de Cestio loqui nostrum auctorem, ad finem vsque fere controuersiae. Quare hoc loco lubenter legerem,* AEque non probat illud Triarij: Remissam tibi poenam putas? Ampliata est. Nam ipsa, inquit, ampliatio, *Hæc enim est ratio quare Cestius ampliatam poenam corruptæ dici volebat. Dij enim qui omnia sciunt,* AMPLIVS *vel* N. L. *pronunciare non possunt. sed dubito num etiam illud vocabulum* AMPLIVS, *hoc loco reponendum sit, legendumque,* Nam ipsa, inquit, ampliatio, quæ apud iudices fieri solet, & verbum AMPLIVS in sententia positum non est damnantis, sed dubitantis.

46 Tunc Germanici gener, vt praetextatus,] *Fortasse,* adhuc praetextatus.

47 Quòd tam cito oculis poena subduceretur,] *Ceteræ editiones,* Quòd tam cito oculis pæne subduceretur, *habent lego* quòd tam cito poenae subduceretur, *inducta voce* oculis. *id est, quòd tam cito supplicium transcurreret.*

52 Pater tuus] *Quinctilius Varus insigni clade, cuius etiam pars fuit, nobilitatus.*

54 Multum Cestius hanc corripuit,] *Potius legerem* hunc corripuit, *vt ad Pastorem Aetium referatur, non ad sententiam.*

58 Othonem Iunium patrem] *Auius Othonis pudendum elogium extat apud Tacitum lib.* III. Iunio Othoni, *inquit*, litterarum ludum exercere vetus ars fuit. mox Seiani potentia senator obscura initia impudentibus ausis propoluebat, *vel potius* perpoluebat. *Ita enim emendatior locus videbitur.*

P. 19. v. 5. Quia non potes, non vis mori.] *Nemo non videt hæc nihil esse. Veteres editiones propius à sanitate absunt, quæ negationem non habent: leguntque,* quia non potes, vis mori. *germana enim lectio est, nisi me coniectura fallit,* Quia non potes bis mori. *qua affectum indignantium exprimere voluit.*

IN CONTROVERSIAM QVARTAM.

PAGINA 20. v. 8. Membrorum omnium tortionem] *Linea præcedenti vocauit stuporem totius corporis. Vnde clarum est legendum* membrorum omnium torporem descripsisset.

Ib. Gorgias] *Non ille Leontinus, sed alius Rutilio Lupo æqualis, qui de figuris quatuor libros scripsit, quos Lupus in vnum suum transtulit. Quinctilianus cap.* II. *lib.* IX. *Vide merito dubitari potest an qui vulgo duo de figuris libri Rutilij Lupi extant, sint illius Lupi cuius meminit Quinctilianus, quem vnum tantum librum scripsisse ait. Nisi fortasse postea ab exscriptoribus ex vno duo effecti fuerint. Constat enim é Graeco translatos, titulusque à Gorgia sumptos præfert.*

9 Pammenes ex bonis declamatoribus] *Suspicor legendum*, ex nouis declamatoribus, *errore in libris familiari.*

40 Punicitius] *Scribendum reor,* P. Vinicius, *de quo plura infra.*

46 Nicetes illam sententiam] *Non ille sacerdos quem Smyrnæ docere, cum scriberet dialogum de oratoribus, ait Tacitus: ætas enim non patitur: sed is quem supra ex Eusebio æqualem Hybreae, &*

Theodoro diximus, quos conſtat initio principatus Augusti celebres fuiſſe.
51 Exijt nouiſſime maritus,] *Ceteræ editiones*, extenuiſſime maritus, & dedit. *Ex quorum veſtigijs aliquando effeceram*, extimui maritus, & dedi adulteris locum.

IN CONTROVERSIAM QVINTAM.

PAGINA 21, v. 14. Habes qui te vindicet.] *Rectius fortaſſe*, habes quæ te vindicet, *ſcilicet raptam quæ mortem optauit.*
20 Stulta deciperis, dicam ſuus.] *Hæc nullius ſenſus eſſe cuiuis perſpicuum. ex veſtigijs tamen corruptæ ſcripturæ ſequens lectio elici poteſt.* Stulta deciperis. Dicam ſi vis, quid dixerit tibi. Idem enim dixit & huic Dum te peto, in illam incidi. *Sunt verba patroni eius quæ mortem optauit, ad raptam quæ nuptias: vt eam deceptam fallacibus raptoris verbis doceat. Dicam, inquit, ſi vis, quibus verbis inducta es a raptore, nuptias optare. Iiſdem enim ipſis conatus eſt hanc cui patrocinor impellere. Hæc autem ſunt:* Dum te peto, in illam incidi. *Eadem infra Pompeius Silo pro raptore excuſatione ſe vſum dicit.*
P. 22, v. 26. Hoc Albutium potuiſſe dicere,] *Supra enim Græcis eum præeminere dixit.*

IN CONTROVERSIAM SEXTAM.

PAGINA 23, v. 6. Auro puro fulgens prælucet Capitolium.] *At vero hæc contraria ſunt, nihil nobilius ea caſa humili: præfulgere tamen Capitolium. Quare lego*, nihil humili caſa nobilius. faſtigiatis ſupra tectis, auro puro fulgenti prælucet Capitolio. *Vult enim dicere populum Romanum pluris facere ſtramina caſæ Romuli, humilis originis monumenta, quàm Capitolium auro tectum. Vitruuius cap. 1. lib.* 11. Item in Capitolio commonefacere poteſt, & ſignificare mores vetuſtatis Romuli caſa in arce ſacrorum ſtramentis tecta.
12 Si parum blande fecerimus, relinquit:] *Conſecutio orationis exigit, vt legatur* relinquet.
14 Iſta ſi nos reliquerit, repetet ſuos:] *Immo* repetet ſua, *id eſt auferet dotem & diuitias quas attulerit. Sequitur enim oppoſitum*, hæc quod dedit, dimiſſa non auferet, *libertatem nempe, quam marito procurauit.*
17 Si volet ire, quæret ſenex ille] *Lego*, ſi volet ire, quærat, ſenex ille. *ſequitur paulo poſt*, excutiat teſtamenta: *& paucis interiectis*, videat an nuptias ſuas amet. *Poſt verbum autem* quærat, *virgulam addo: quia ad eum qui adoptari vult, non ad ſenem referendum eſt. vt* an ſalubris adoptio pupillo, intelligi poſſit, *inquit Vlpianus ad Sabinum.*

IN CONTROVERSIAM SEPTIMAM.

PAGINA 24, v. 22. Sæuitia incurrat?] *Veteres editiones*, incurratur.
30 Quod felici re, quod ſubito] *Locus male habitus, & de quo quicquam ſpondere non audeo. Putaui tamen aliquanto melius habiturum, ſi ſcribatur*, feliciter, quod ſublato inimico, non ante tyrannicidium nauigaui. *vt ſit illud* feliciter, *Græcorum* ἀγαθῇ τύχῃ.
49 Q. Pius. Duplam pecuniam dabo.] *Ceteræ editiones ſic repræſentant hūc locum*, Duplam pecuniam dabo. Q. Pius. Polliceris, inquam, petiturum te tantas patrimonij vires habes. *quem ſic emendare conor:* Duplam pecuniam dabo. Quid? plus polliceris quàm petierunt. Vnde tantas patrimonij vires habes. Etiam nunc tanquam de tyrāni arca loqueris. *Nam Q. Pij non alibi mentio in hoc opere, & minimum diſcedit hæc noſtra coniectura à veſtigijs receptæ huc vſque lectionis.*
P. 25, v. 12. Allegij Flauij.] *Vbique in hoc opere Alfius dicitur: & ita hoc loco ſcribendum cenſeo. Flauij Rhetoris mentionem facit Quinctilianus cap.* IIII. *libri* VII. *Sed intelligo potius Virginium Flauium, de quo idem auctor lib.* XI. *quàm hunc noſtrum.*
P. 26, v. 4. Qui deſideraſſet amiſſum, quod non vindicaſſet.] *At vitio verti patri non poteſt, ſi non vindicauerit filium tyrannum, Quare lego* qui vindicaſſet. *nam ſequitur*, & negauit vllam aliam cauſam *&c.*
7 Vt liberius diceret, latrocinium filio dedit.] *Lego*, patronum filio dedit. *filium enim non decet niſi ſeruata reuerentia, quæ naturaliter debetur, in patrem agere: patrono plus licet. quod obſeruarunt prudentes declamatores in omnibus ijs perſonis quæ naturæ vel beneficentiæ vinculo inter ſe obligatæ, libere agere non poſſunt. Sic infra hac ipſa declamatione Albucius patri patronum dedit, vt liberius in filium ageret.*
17 Iratus fui, hodieque paciſcor,] *Pacto hic nullus eſt locus. Quid ſi legamus?* Iratus fui, ho-

dieque irascor, & queror *&c. quod satis antecedentia, & consequentia demonstrant.*

25 Δῖνας] *Hunc Homeri versum ex coniectura huic loco addidimus. Quod enim miser ille senex Iliados vltimo de Achille, hic de filij sui manibus conuenientissime dicere potuit.*

49 Quod occupans fratrem] *Hæc nullum sensum habere quisque videt. Habebunt, si ita legamus,* quod occupantem arcem fratrem suum non ignorasset, at dissimulasset, vt tyrannicidio quoque eius commendationem faceret. *Audacior forte coniectura, cuiusq; auctor fundusque esse nolim. quæ tamen si non verba, certe mentem auctoris exhibet.*

53 Panem quem cani das patri, non das.] *Quinctilianus cap.* III. *lib,* VIII *inter hæc quæ humilia videntur, apte tamen posita gratiam habent, vimque rebus afferunt, huic prope similem sententiam ponit.* Laudari, *inquit,* me puero solebat: Da patri panem: & in eodem, etiam canem pascis. *subiungit,* Res quidem præcipue in scholis anceps, sed frequenter causa risus. *Vnde non mirum est, si hæc Albutij sententia suos amatores, derisoresque habuerit.*

IN CONTROVERSIAM OCTAVAM.

PAGINA 27, v.12. Tertio. audiui velut denuntiantis deos,] *Illud* tertio *ad sensum non facit. Legerem potius,* Terreor. Audiui velut denuntiantes deos. *quod sequentia satis ostendunt.*

13 Ego à dijs vacationem] *Ceteræ editiones legunt,* Ego aduocationem in vnam pugnam petij. *quod vereor ne mutari in editione Romana non debuerit. Aduocatio enim dilationem significat, quæ res dabatur ad respondendum. L. Seneca in* ἀποκολοκ. Tandem procedit P. Petronius, homo Claudiana lingua disertus, & postulat aduocationem, *id est, ad præparandum se responsioni dilationem. infra præf.* III. tanta illi perturbatio fuit, vt aduocationem peteret. *Inde pro quauis dilatione acceptum vocabulum. infra Controuer.* III. *lib.* II. Miserere pater, scis quàm breuis sit aduocatio mea, *id est, quam breue mihi tempus à lege concessum sit, intra quod te exorare debeam. In Catalectis Ios. Scaligeri,*

Cur differs mea lux rogata semper?
Cur longam petis aduocationem?

Quinctilianus declamator declamat. CCLXXX. Neutra res est quàm differri oporteat: siue is est raptor qui pœnam mereatur, non meretur aduocationem *&c. Non mutasset Muretus, qui hanc huius vocabuli significationem animaduertit in L. Seneca libro primo de ira. At vacatio in vnam pugnam, contrarium eius quod vult dicere significat. Nam ea pugna finiretur vacatio. Quod si quis dicat, vacationem in vnam pugnam accipi, ac si dictum esset, post vnam pugnam, Romæ sic loqui solitos non puto.*

P. 28, v. 18. Hoc loco Gallus posuit. *Vide ne legendum sit* Gallio.

28 Æschines ex bonis declamatoribus,] *Legendum,* ex nouis declamatoribus: *& infra ad controuersiæ finem,* Æschines non ille orator: tunc enim non declamandi studium erat: sed hic ex nouis declamatoribus dixit. *quo loci legitur,* ex declamatoribus dixit nobis. *Is autem est Milesius, de quo ita Strabo lib.* XIII. καθ' ἡμᾶς δ' Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ, ὃς ἐν φυγῇ διετέλεσε, παῤῥησιασάμενος πέρα τοῦ μετρίου πρὸς Πομπήϊον Μάγνον.

44 Detrahere illum operibus suis glomerarium,] *Monstrum vocabuli ex duabus truncis vocibus coalitum. Suspicor legendum,* detrahere illum operibus suis gloriam, temerarium, sanguinarium. *cetera recte procedunt.*

54 Plancus, summus declamator,] *L. Munatium Plancum intelligit, ad quem Consulem designatum est liber decimus Epistolarum Ciceronis, in quibus male vulgo Cneus vocatur. Fuit autem Consul anno proxime sequente Ciceronis mortem, & Censor cum M. Lepido* XXII. *post anno. de quo B. Hieronymus in Eusebij Chronologia ad annum* XVI. *imperij Augusti hæc habet:* Munatius Plancus, Ciceronis discipulus, orator habetur insignis, qui cum Galliam Romanam regeret, Lugdunum condidit.

55 À Lesbocle Græco] *Mitylenensi, Strabo lib.* XIII. *de Mitylena verba faciens:* ὕστερον δ' ἐγένετο χρόνοις πολλοῖς Διοφάνης ὁ ῥήτωρ, καθ' ἡμᾶς δὲ Ποτάμων, καὶ Λεσβοκλῆς. *Porro Græca hæc Lesbocli à P. Chiaconio sunt.*

58 Homeri versus ob hoc edidisse:] *Rectius fortasse,* Homeri versum addidisse. *is autem est ex eiusdem fide Chiaconij Iliados* ζ'

IN PRÆFATIONEM LIB. II CONTROVERSIARVM.

PAGINA 29, v. 20. Arellium Fuscum:] *Supra controuer.* VII. *Q. Fuscum vocauit, & controuer.* VIII. *atque alijs locis, Arellium Fuscum patrem, nempe vt ab Arellio Fusco filio rhetore secernat, quem Equestri ordine motum ob insignem calumniam, cum celebritate asseclarentur adulescentium scholæ, ex argento annulos habentem se vidisse Plinius scribit cap.* XII. *lib.* XXVIII.

28 Se Fabianus separauit:] *De hoc præclarum extat elogium apud Senecam Philosophum Epistola quadragesima.* Fabianus, *inquit*, vir egregius & vita & scientia, & quod post ista est, eloquentia. *Huius autem scriptus sæpe in suo opere vsus est Plinius. Scripsit autem libros Ciuilium & Philosophiæ aliquanto plures quàm Cicero, adeoque elegantes, vt post Ciceronem, Asinium, & Liuium locum meruerit. Seneca Epist.* C. *quam vide. in ea enim egregie quæ hic pater desiderat in Fabiano, requirenda non esse docet Charisius etiam & Diomedes Fabiani librorum de animalibus, & causarum naturalium auctoritate aliquot locis vtuntur.*

40 Sed velocissimo cursu] Disputabat, *inquit filius*, expedite magis, quàm concitate, vt posses dicere facilitatem esse illam, non celeritatem.

42 Ab omni ambitu auersum,] *Præposteram tamen ambitionem hoc Melæ consilium vocauit Tacitus Ann.* XV.

53 Sextium audiret,] *Male antea* Cestium *legebatur, contra rei veritatem, & libros veteres. Is enim est Sextius philosophus Fabiani, & Socionis L. Senecæ præceptoris doctor. Duo autem fuerũt Sextij Q. videlicet Sextius pater, qui à diuo Iulio latum clauum sibi oblatum recusauit, & eius filius, de quo B. Hieronymus anno quo Christum natum tradit, hæc refert:* Sextius Pythagoricus philosophus nascitur. *ita enim legunt optimi veterum. ambo insignes philosophi, qui etiam sui nominis sectam Romæ reliquerunt. Suetonius de illustribus Grammaticis in vita Crassicij,* Dimissa, *inquit*, repente schola transijt ad Q. Sextij sectam. *ita enim hunc locum vetus nostri Pithœi codex exprimit. Et Plinius capite* XXVIII. *libri* XVIII. *scribit Sextium è Romanis sapientiæ adsectatoribus,* præuisa olei caritate ex futuro Virgiliarum ortu, magna tum vilitate propter spem oliuæ, coemisse in toto tractu omne oleum. Atque vt apparuit causa, & ingens diuitiarum cursus, restituisse mercedem anxiæ & auidæ dominorum pœnitentiæ, contentum ita probasse opes sibi in facili cum vellet fore. *Sextiorum præter Senecam in Epistolis & libris de ira sæpe, & cap. vlt. lib.* VII. *naturalium quæstionum, meminit Quinctilianus cap.* I. *lib.* X. Scripsit non parum multa, *inquit*, Cornelius Celsus, Sextios secutus non sine cultu & nitore. *Male vulgo* scepticos secutus. *Sic enim docent legendum veteres codices, & præcipue antiquissimus doctissimi atque humanissimi nostri Danielis. Hoc igitur dicit, nec cum Philosophiæ studeret, Fabianum declamandi studium intermisisse.*

58 Puero Cicerone Plotius.] *B. Hieronymus ad Eusebij Chronologiam Olymp.* CLXXIII. L. Plotius Gallus, *inquit*, primus Romæ Latinã Rhetoricam docuit. *Cicero ad Titinniũ, referente Suetonio de claris Rhetoribus:* Equidem memoria teneo pueris nobis primum Latine docere cepisse L. Plotium quendam: ad quem quum fieret concursus, & quod studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum virorum auctoritate, qui existimabãt Græcis exercitationibus ali melius ingenia posse. *de quo plura apud eundem Suetonium, & Quinctilianum cap.* IIII. *lib.* II. *vide. quem etiam cap. vlt. lib.* XI. *de gestu scripsisse tradit.*

P. 30, v. 3. Tanto minorem natu quàm ipse erat,] *Ita plane duo optimi codices, nec tamen percuratus locus. Nam cum comparatio inter duos fieri debeat, hic non fit. Idem enim ac si scriptum esset,* & ego tanto minorem natu Fabianum, quàm ipse Fabianus erat, *quod ineptum est, nec Latinum. Infra præfatione septima de Albucio scribit:* Memini omnibus illum rebus omissis apud Fabianum Philosophum tanto minorem quàm ipse erat, cum codicibus sedere, *id est quàm ipse erat Albucius. cui similem interpretationem hic locus non admittit. At vero pro comperto est Fabianum multo iuniorem nostro auctore extitisse, quod & hic vult dicere. Quare videri posset legendum,* Et ego tanto minorem, quanto ipse erat, *vt temporis sit comparatio: vel* quàm ipse eram, *vt ad Senecam referatur: neutrum tamen placet. Quid igitur? si quid audendum est, delenda potius censerem tria illa vocabula* quàm ipse erat, *& vno ductu legendum,* Et ego tanto minorem natu audiebam quotiens inciderat, non quotiens volueram, *quæ lectio recte procedit.*

IN CONTROVERSIAM PRIMAM.

14 QVÆ inter iocum ipsis dominis] *Fortasse*, quæ in iocum cum ipsis dominis veniūt. 28 Qui abdicauit?] *Addita negatione lego*, qui non abdicauit: *Hoc enim confert patrem suum cum diuite, qui tres abdicauerat.*
32 Custōs immensæ;] *Veteres editiones habent* immensæ cultor sillæ *fortasse legendum*: Quisquis es auarus pecuniæ custos, immensæ cultor Siciliæ.
34 Impera quid vis, non negabo:] *Abest negatio à duabus veteribus editionibus. quæ si recte abest, non absurde legi posset*, impera quiduis. nauigabo, militabo. *& sane duæ illæ sunt præcipuæ rei faciendæ viæ.*
26 Quid porro ista matrimonia,] *Id est*, patrimonia. *Matrimonium enim pro patrimonio vsurpari docuit iampridem iurisconsultorum princeps Cuiacius. quare male hic, & cap. III. lib. I. de beneficijs in editione Romana huius vocabuli loco illud substitutum est.*
51 Neque potatus.] *Lego* nec nepotatus. *quod vocabulum extat apud Suetonium cap.* XXXVII. *Caligulæ.* Nepotatus sumptibus, *inquit*, omnium prodigorum ingenia superauit. *Et apud Plinium cap.* XXXV. *lib.* IX. Subeunt luxuriæ eius nomina, & exquisita tædia perdito nepotatu. *Ita enim vtrumque locum in veteribus libris legi, doctique viri iis in suis legisse admonuerunt.*
58 Cum Deos cum votis] *Ceteræ editiones habent*, Quàm Deos cum votis parentum vidisti certantes? *vnde efficio*, Quando Deos cum votis, *&c.*

P. 31, v. 26. Quid tandem est quod in vitio corruperint?] *Quid si*, quod non vitio corruperint? *scribamus?*
36 Tenui fronte] *Conijcio scribendum* tenui fronde. *intelligit tectorium opus, quo parietes tenuibus marmoris crustis teguntur, quas frondes vocat hîc. ad quod alludens B. Hieronymus in Ecclesiast. cap.* X. Hoc asseuerat, *inquit*, quod eloquentiæ, & orationi quæ verborum fit fronde composita, facile vulgus cedat ignobile.
38 Quinetiam montes] *Egregia luxuriæ descriptio, quæ tamen magno litterarum morumque malo corrupta est. quam aliqua ex parte sic emendasse fortasse videbimur*: Quinetiam montes syluæque in domibus marcidis & vmbra fumoque viridibus excitantur. Exiguum est hoc, vt maria, amnesque imitentur, littoribus quoque moles inuehuntur, congestisque in altum terris exaggerāt sinus: alij fossis inducunt mare. adeo nullis gaudere veris sciūt, sed aduersus naturam alieno loco, aut terra, aut mari mutata ægris oblectamenta sunt, & vmbræ fastidio rerum naturæ laborantibus. Vix possum credere quenquam eorum vidisse syluas, *&c.* Quis enim tam paruis oblectare animum in vita possit, si vera cognouerit? videlicet quæ, *&c.* An magna non capit? iam ne liberi quidem nisi alieni placent. *Quæ autem hic prætermitto, nempe*, Quid faciam? si paruero, abdicabor: patrem amo. hæc est contumacia mea: *sunt Vibij Ruffi, ex initio huius controuersiæ repetita, quæ delenda censeo.*

P. 32, v. 22. Dico mihi licuisse adoptare:] *Hæc à parte filij, vt ex sequentibus apparet. quod si verum est, locus non est integer, potiusque legendum videtur*, Dico tibi non licuisse adoptare. *Sequitur enim*, Et vt licuerit.
23 Et quod iure fit, verum est:] *Id est, æquum.*
31 Explosa quæstionæ, in omnia patri pareo dum] *Locus sine dubio mutilus, & qui non nisi ex veteribus libris persanari potest. quicquid tamen reliqui est, commodius sese habere videbitur, si ita legatur*: Explosa quæstione · An in omnia patri parendum sit. si in omnia: An ibi non parendum sit, quo efficitur ne pater sit. *Et paulo infra, si horum loco*, si non potest à nobis, *scribatur*, si non potest: An ob id, *&c.*
46 Contactu ipso nocentia transeunti bono.] *Magno iudicio vidit F. Pithœus scribendum*, contactu ipso nocent, transeunt in bonos. *qua ratione Thales* κακίαν βλαβερώτερον *respondit.* καὶ γὰρ τὰ χρηστὰ βλάπτει παραγινομένη.
48 Ipsum amorem paupertatis] *Sensus videtur potius requirere*, vt ipsum nomen paupertatis *scribatur, etsi à recepta lectione remotius id sit.*
49 Si adoptatus placuerit, ego nec meo placeo:] *Lego*, Qui adoptatus placuerim? ego nec meo placeo.
52 An tamen bono id aduersus] *Legendum*, an tamen quod bono id aduersus patrem animo fecerit, ignoscendum sit. *Sequitur enim quæstio*, An bono aduersus patrem animo fecerit.
58 Ad iudicem districtum innocens,] *Legendum*, nocens nollet, *ex superioribus.*

P. 33, v. 7. Non dicit in eum quem fugit?] *Legendum*, non diceret.

27 Propter quæ non litiget:] *Negatio vacat, ſenſumque perturbat.*

47 Colorem aperte paratius] *Fortaſſe,* colorem à parte patris, cur hoc deſideret, quidam dixerunt: Patrem cupidum diuitiarum, quod inuidioſum eſt: quidam ita, *deletis tribus illis voculis* in hoc vſum. *nihil aſſero.*

53 Niſi mihi illudis,] *Ceteræ editiones habent*, quid ſi mihi illudis tantum vnicum? *vnde conycio legendũ*, Quid ſic mihi illudis tanquam vnicus? *Et paulo infra*, Tentaui illum ſtatim reducere. *Et altera poſt linea*, quotiens tentaui, ſubiraſcens tum reſpondit, num vnquam poſſit diuiti deeſſe filius?

57 Amicos, inquit, abdicat. vſus ſum.] *Fortaſſe* vſu fit, *id eſt, ſolet fieri.*

P.34, v.6. Inter ſilentium & actionem.] *Hæc ſunt quæ* ἐν πλάτει *figurate dicuntur Græcis* ἐσχηματισμέναι ὑποθέσεις, *cum ſcilicet aliud dicitur, aliud ſignificatur. Nam ſtricte ſumpto vocabulo figurata tum demum eſt controuerſia, cum palam dicere pudor impedit. at cum aliud eſt in voluntate agentis, aliud in themate, ſi propter periculum, quo prohibemur ſimpliciter agere &* κατ' εὐθὺ *quod vocant Græci, obliquus erit ductus, & obliqua controuerſia: ſi venuſtatis gratia, vt ipſa nouitate & varietate magis delectet quàm ſi recta eſſet, erit ſubtilis. Ita enim hæc diſtinguit Fortunatianus. Ceteri tamen ſimplicius omnem eiuſmodi orationis ductum figuratum appellát, à figura nempe quam præcipue tum eſſe volunt, cum aliud ſimulatur dici quàm dicitur. Quinctilianus cap.1. lib.IX. Hermogenis cap.XIII.* περὶ εὑρέσεων. *Dionyſius Halicar. in arte. qui etiam quæ obſeruanda ſunt in vnoquoque genere eiuſmodi controuerſiarum, tradiderunt, exemplíſque illuſtrarunt. Ita etiam B. Hieronymus* ἐσχηματισμένον λόγον, *& figuratum, contempta illa ſubtili diſtinctione accepit, cum in præfatione in librum Iob hæc ſcripſit:* Obliquus apud Hebræos totus liber fertur & lubricus, & quod Græci Rhetores vocant ἐσχηματισμένος, dum quis aliud loquitur, aliud agit. *Et in Epiſt. ad Ruffinum LXVI.* Præfatiuncula librorum περὶ ἀρχῶν ad me miſſa eſt, quam ex ſtylo intellexi tuam eſſe, in qua oblique, immo aperte ego petor. qua mente ſit ſcripta, tu videris: qua intelligatur, & ſtultis patet. Poteram & ego qui ſæpiſſime figuratas controuerſias declamaui, aliquid de vetere artificio repetere, & tuo te more laudare. *Hæc enim proprie magis obliqua ſunt. Figurata igitur eſt oratio, quoties per quandam ſuſpicionem quod non dicimus, intelligi volumus, non vtique aperte contrarium, vt in* εἰρωνείᾳ, *ſed aliud latens & auditori inueniendum. Quòd autem eiuſmodi controuerſias difficiles vocat, id potius ex vulgi opinione, quàm rei veritate eſſe vult Quinctilianus, cum ſint multo faciliores. Nam rectum genus approbari, niſi maximis viribus non poteſt. hæc diuerticula, & anfractus, ſuffragia ſunt infirmitatis.*

7 Antiphontis libros] *Athenienſis Oniroçritæ, qui* περὶ κρίσεως ὀνείρων *ſcripſit. Suidas.*

13 Pro iuuene adulterij reo,] *Immo pro vxore videtur dixiſſe Iunius, quam præiudicium petebat. & certe ceteræ editiones hîc legunt*, pro hac re ne adulterij reo, in quam Syriacus Vallius. *ex quibus veſtigiys conycio, vel legendum* pro vxore adulterij rea, in quam Syriacus, &c. *vel nomen proprium mulieris adultery accuſatæ ſub his voculis deliteſcere.*

13 Syriacus Vallius homo diſertus] *De quo Dio lib.* LVIII. Συριακὸς οὔτ' ἀδικήσας τι, οὔτ' αἰτιαθεὶς, ἀλλὰ καὶ ὅτι παιδείᾳ ἐλλόγιμος ὢν, ἐσφάγη διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι φίλον αὐτὸν τοῦ Γάλλου ὁ Τιβέριος εἶπεν εἶναι.

22 Paparium] *Lege* pararium, μεσίτην, *vetus lexicon. qua voce & L. Seneca in lib. de beneficijs, duobus locis vſus eſt. Hîc vero intelligitur, cum quo dominus, vt ait ille, non familiæ herciſcundæ, ſed communi diuidundo egerit.*

26 Niger Brutidius] *Sub Tiberio Ædilis, & C. Silani accuſator, cuius anceps elogium apud Tacitum lib.* III. Brutidium, *inquit ille*, artibus honeſtis copioſum, & ſi rectum iter pergeret, ad clariſſima quæque iturum feſtinatio ſtimulabat, dum æquales, deinde ſuperiores, poſtremo ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat, quod multos etiam bonos peſſum dedit.

29 Tu Apollodorum] *De Apollodoro & Theodoro in ſuaſorijs dicemus.*

31 Contra maximum Stertinium] *Qui artis Rhetoricæ præcepta compoſuit. Quinctilianus cap. 1. lib. III.*

42 Non amas abdicatos? domum illorum occupa. amas? ſerua.] *Non inconcinna erit complexio, ſi ita legamus:* Non amas abdicatos? domum illorum occupa. amas? ſerua. *aliter friget hic locus.*

51 Hoc fieri expedit. quod, inquit, me tibi diuiti.] *Fortaſſe*, Hoc fieri expedit. cui? inquit. Mihi, tibi, diuiti.

54 Acta in aurem tegere.] *Aſſentior eruditiſſimo Lipſio, qui* acta in aurem legere *ſcribendum cenſet in commentarijs ad Tacitum.*

Ib. Glycon Scyridion] *Scribe* Glycon Spyridion, *vt in præcedenti libro. de quo lepidissimam fabulam narrat Quinctilianus cap. I. lib.* VI. Nec ignotum, *scribit ille*, quid Glyconi cui Spyridion fuit cognomen, acciderit. Huic puer quem in ius productum, *nempe vt eius ætate,& fletu iudices mouerentur*, quid fleret interrogabat, ex pædagogo se vellicari respondit. *verisimile autē est à pædagogo vellicatum vt fleret: à Glycone verò in orando per ἀποστροφὴν interrogatum, non vt vllam responsionem eliceret, sed vt miserandum pueri statum iudicibus ostenderet, quem in ea ætate se intelligere lacrymis demonstrabat. dum tamen misericordiam iudicum mouere nititur, risum excitauit.*

IN CONTROVERSIAM SECVNDAM.

PAGINA 35. v. 31. Si parueris, viues.] *Suspicor locum hunc aliquot voculis defectuosum: videtur enim scriptum fuisse*, vide qua te lege constrinxeris. si parueris, non viues: si non parueris, viues. *Per legem pactum intelligo iureiurando sancitum, cui si paruerit, moriente marito, ei quoque moriendum est: si non paruerit, viuet.*

36 Facilius potes carere eo qui spiritum debet,] *Vide num scribendum sit*, facilius carere potes eo cui spiritum debes, quàm eo cui impendisti? *id est, facilius ne abdicata carere potes patrē, à quo vitam habes: quàm diuortens marito, cui vitam tuam impendisti?*

38 In diuinatione.] *Lego*, in diuisione.

P. 36, v. 4. Solutum carmen.] *Id de se testatum reliquit Eleg. vlt. lib.* IIII. *Tristium.*

20 Tu nobis religiosum nomen] *Forte legendum*, numen.

23 Dij boni? quomodo hic amauit vxorem] *Persequitur tenerorum doctor amorum diuersos, immo contrarios amoris affectus, qui tamen difficile colligi ex edita lectione possunt. facilius certe si legamus*, Dij boni. Quomodo hic amauit vxorem, amat ille filiam. amat, & abdicat. *en contrarij affectus.* dolet periclitatam esse, & ab eo abducit, sine quo negat se posse viuere: quærit periculum eius, qua pæne caruit hic qui amare caute iubet. *de amoris væsania cui non dictus Hylas? sed egregie præter ceteros apud Stobæum Plutarchus sermone* LXII. *ex lib. quòd amor non sit iudicium.*

26 Tum hos ponis terminos,] *Scriberem potius*, Tun' hos ponis terminos, vt nihil faciant nisi conf. nihil prom. nisi vt ius fact. omnia verba ratione & fide ponderent? *cum interrogandi nota.*

30 Prima peccaueris.] *Fortasse*, prima perieris. *videlicet pro marito: quod sequentia probant.*

43 Qui inter arbitros] *& amicos, vt patet ex elegia* IX. *ad eundem scripta, & vltima lib.* IIII. *de Ponto. quo loci etiam sidereum appellat. L. vero Seneca Epist.* CXXIII. *etiam elegantissimum fabulatorem fuisse notat.*

44 Semibouemque virum.] *Vereor ne hos duos versus quos segreges sibi fecerat ingeniosissimus poëta, contempto domini imperio Grammatici corruperint. De altero res clara est. nam extat eleg.* XI. *lib.* II. *Amorum, quo loci ita vulgo legitur:*

Et gelidum Boream, principitemque Notum.

Diserte enim optimus clarissimi Senatoris Cl. Puteani codex, egelidumque Notum *legit. Alterum in Ouidij scriptis non reperiri puto.*

IN CONTROVERSIAM TERTIAM.

56 MORIAR, inquit, moriar hodie.] *Quædam hîc deesse videntur, nec dubito quin Latronis figuratam illam sententiam à Quinctiliano laudatam in hac controuersia posuerit hoc loco Seneca, qua credibilem suspicionem fecit se exorari posse. Quinctiliani locus cap.* II. *lib.* IX. *sic habet:* Est latens & illa significatio, qua cum ius asperius petitur à iudice, fit ei tamen spes aliqua clementiæ: non palàm, ne paciscamur: sed per quandam credibilem suspicionem, vt in multis controuersijs, sed in hac quoque. Raptor nisi intra trigesimū diem, & raptæ patrem & suum exorauerit, pereat. qui exorato raptæ patre suum non exorat, agit cum eo dementiæ. Nam si palam promittat hic pater, lis tollitur. Si nullam spem faciat, vt non demens, crudelis certe videatur, & à se iudicium auertat. Latro igitur optime, Occidet ergo? si potero. *Ad idem enim spectant quæ in hac controuersia sequuntur.* Quid contremiscis senectus? quid lingua trepidas? quid oculi obstupuistis? nondum est tricesimus dies. *& plane cum illis Quinctiliani cohærere videntur.*

P. 37. v. 25. Exorabis, inquit, *Fortasse*, Exoraui, inquis, raptæ patrem.

27 Mortem vita meruit,] *Scribo*, mortem vitare meruit, accusatione deprecatus? Consumuntur *&c.*

35 Cum,inquit,multum in ſuppliciis habitum] *Lego*,Cum,inquit, vultum in ſuppliciis habitum *&c.*

38 Animæ dura:heri fortior eras:] *Quinctilianus loco quo ſupra legit*, dura anima hodie, dura,heri fortior fuiſti,*hancque ſententiam patri Gallioni tribuit, quem etiam Rhetoricorum libros ſcripſiſſe cap. I. lib. III. dicit. Duo igitur Iunij Galliones Rhetores fuerunt (non enim patrem vtroque loco vocaret,niſi vt à filio eiuſdem nominis,æque celebri declamatore ſecerneret) hic videlicet amicus Sen. patris,quem ideo fere vbique hoc opere noſtrum appellat,& cuius vnius ſunt ſententiae, quæ Gallioni his libris adſcribuntur:alter filius, quem non dubito quin ille ipſe ſit Gallio frater L. Senecae,qui & Nouatus,per adoptionem in nomen & familiam Iuniorum receptus eſt.* υτεώςόχως *coniecit I. Lipſius. Id enim indicat duplex eius nomen. Nam Iunium Annaeum Gallionem B. Hieronymus in Euſebiano Chronico vocat,quod duplicem eius familiam oſtẽdit,Et à qua tranſit,& in quã admiſſus eſt. Fuit autem Gallio pater,quemadmodum & filius Cordubenſis. Is enim eſt Gallio quem inter claros Cordubenſes dulcem vocat Statius, cui etiam Quinctilianus in dicendo lenitatem tribuit,cum de hac ipſa ſententia,quae in manu eſt,ſcribit*,remiſſius, & pro ſuo ingenio Gallio pater *&c. cuiuſque Tacitus tinnitus perſtringit quare non mirum eſt,ſi ex nominum,patriae & ſtudij ſimilitudine, perſonarum confuſio nata ſit.*

P.38.v.20. Raptor agere poſſit:] *Omnes editiones,recenti Romana excepta,legunt*,an intra triceſimum diem raptor cum filio agere poſſit. *Haec duo vocabula* cum filio,*vt corrupta praetermiſerunt in editione Romana,quae emendare praeſtiterat,& legere*,raptor cum alio agere poſſit. *Sequitur enim*,ſi cum alio agere poſſit, *&c.*

26 Si non exorauit filius,dementia eſt.] *Hæc,quae ſequuntur fortaſſe conſtabunt,ſi legamus*, ſi non exorauit filius,an dementia eſt? Tandem,an dementiae agere poſſit, cum adhuc an exoretur incertum ſit? *quod etſi à veſtigiis editae lectionis recedat,ſententiae tamen conſecutio non aliud facile admittit.*

52. Itaque ſi quis veſtrum] *Vult dicere dementiae ſecum à filio raptore agi non poſſe ob id quòd non exoretur,hoc dilemmate:quod ante triceſimum diem intra legem adhuc ſit,ideoque agi nequeat: poſt triceſimum ſi non exoretur,raptor moriturus ſit,& ita accuſatore deficietur. quomodo autem id dicat,non video,niſi legamus.* Itaque filius agere mecum hoc crimine non poteſt. ſi quidem ante triginta dies exorari poſſum,poſt triginta queri non poteſt. *vel*,Itaque quis veſtrum agere mecum hoc crimine poteſt? *&c.*

P.39. v. 6. Qui non habet quem exoret.] *At quomodo patrem exorabit qui non habet? Videtur igitur legendum*,qui eum habet quem exoret,*id eſt qui exorari queat.*

8 Atqui eodem loco eſt manifeſtus. Clemens Iuſtus] *Non multis verbis opus eſt vt perſuadeam legendum eſſe*,atqui eodem loco eſt manifeſtus demens. Iuſtus *&c. quamuis vt verum fatear,non mihi liq[illegible]t quis ille ſit Iuſtus Rhetor:niſi legamus*, Iuni⁹ patũ hoc putabat valens eſſe. *In declamatione autem Quinctiliani* CCCXLIX *eiuſdem argumenti contrario errore legitur*, Quis eſt iſte tam demens *cum legendum ſit*. Quis eſt iſte tam clemens?

10 Sed tractaturus iſte iniquitatẽ tractationis] *Fortaſſe legendum eſt* iniquitatẽ actionis, *vel* accuſationis: *& linea ſequenti*, Agere mecũ dementiae etiã iã potes? *aliter vacillat locus.*

24 Adoriar:dic ergo verum] *Fortaſſe legendum*, Moriar? dic ergo verum. *vt ſint verba patris vrgentis filium ad confeſſionem colluſionis cũ raptae patre nouo more,vt ſupra dixit,de filiæ nuptiis exorato. quaſi diceret,interrogas an moriturus ſis: fatere te non rapuiſſe, ſed ex compacto cum patre raptae raptum ſimulatum, vt ducere eam cogereris.*

Ib. Ceſtius hac figura declamauit,] *Id eſt,hoc ductu. Ita enim modum,quo tota cauſa agenda eſt,vocat Fortunacianus.*

P. 29. v. 33.] Agon?] *De hac formula vide quae B. Briſſonius ſummi ordinis praeſes, non magis dignitate quàm ingenio,doctrina, atque eloquentia ampliſſimus, lib. primo egregij ſui operis de formulis P. R. diligentiſſime collegit.*

35 Ceſtius ex altera parte] *Hæc Ceſtij à filio ſunt excuſante ſe, cur raptae patrem priorẽ rogauerit. eo nimirum colore,vt in gratiã ſui patris feciſſe videatur,ne ſcilicet diutius de filij periculo ſuſpẽſus angeretur. Quare videndum,num ita legi debeat:* ſuſpenſum eſſe nolui, ſtatim illum ſecurum eſſe volui. de me queritur quòd illum potius cogitare de matrimonio filij, quàm de periculo volui. *Nam exorato puellæ patre de filij periculo ſolicitari nequit,cuius ipſe eſt arbiter.*

41 Item amici ſuaſerunt.] *Lego* Amici ſuaſerunt ad raptae patrem iremus,ne noceret apud illam quòd tarde ſuum exoraremus patrem. *Ita fere habent praecedentes editiones.*

42 Bello docíſmo] *id eſt* ἐνάργεια *quae Ciceroni de Orat. lib.* III. *euidentia & illuſtratio nominatur nempe qua, vt definit Rufinianus, formam rerum, & imaginem ita in oratione ſubſtituimus, vt lectoris oculis,preſentiaeque ſubiciamus. Quinctilianus cap.* II. *lib.* VI. *&* IX.

IN CONTROVERSIAM QVARTAM.

PAGINA 40. v. 16, Offerebam me propinquis,] *Latentem hic & inductam lacunam ab epitome expleuimus. quae deinde sequuntur,* illa videlicet in hac cogitatione tacebat, *corrupta sunt se ad curatu focilia. Nam si legamus,* illi videlicet in hac cogitatione tacebant: Nos rogabimus *&c. plane constabit oratio.*

33 Vidit & fratrem, circumspiciebat & patrem.] *At qui videre fratrem absentem poterat aeger? sed transposita sunt hæc vocabula alterum in alterius locum, legendumque,* vidit & patrem, circumspiciebat & fratrem, *id est num fratrem videret.*

39 Cogitate & quis roget.] *Melius ita hæc legi posse suspicor,* cogitate quis roget, quem roget: videbitis neminem rogare non posse. *&c.*

P. 41. v. 9. Messalla exactissimi] *De quo egregium exstat Quinctiliani elogium.* Messalla, *inquit cap.* I. *lib.* X. nitidus & cãdidus, & quodammodo prae se ferens in dicendo nobilitatẽ suam. *recte. nam & nobilissimus & eloquentissimus fuit. Quandoquidẽ à Voluso & Valerio Poplicola originem per infinitos consulares & triumphales ducens Valerium Coruum sexies consulem, qui centum annos impleuit. à quo Coruini nomen posteris inditum, & Messallam senem, qui de familiis Romanis scripsit, adolescens adhuc ingenio ac prudentia Triumviris formidabilis fuit. App. li.* IIII *belli ciuil.* Μεσσάλας δὲ ἐπιφανὴς νέος ἐς Βροῦτον ἔφυγε, καὶ αὐτοῦ δείσαντες οἱ τρεῖς, τὸ φρόνημα προὔγραψαν οὕτως, *& quae sequuntur. nec gratia proscriptionis sibi facta uti voluit, quam diu spes optimatum partibus aliqua superfuit. Rebus autem compositis, sub Augusto dignitate & eloquentia floruit. Consul enim, Augur primusque Vrbis Praefectus fuit: quam tamen dignitatem paucis diebus exercuit, & eiurauit* quasi nescius exercendi, *inquit Tacitus. Nempe quòd ita finxerit. nam re vera sexto die abdicauit parum ciuilem potestatem contestans. B. Hieronymus in Eusebij Chronico. ea ratione Dio primum Vrbis Praefectum Maecenatem posuit. Plures orationes scripsit & vulgauit, multos etiam libros composuit, quorum auctoritate Plinius, Quinctilianus, Suetonius, & Sosipater Charisius vtuntur. quosdam etiam de singulis litteris, vt de littera S. Amatoria etiam scripsisse Plinius iunior Epistolarum lib. v. testis est. I. Seneca in* Ἀποκολ. *disertissimum virum vocat. Tacitus de claris Orat. Cicerone mitiorem & dulciorem, & in verbis elaboratum magis iudicat. Quinctilianus orationis dignitatem ei prae ceteris tribuit. Cuius etiam eximiae virtutes iudicio totius Senatus comprobatae sunt: per eum enim velut sui ordinis principem Cæsarem Augustum patrem patriae salutauit. Suetonius cap.* LVIII. *vir tamen tantus anno aetatis suae* LXX. *biennio antequam moreretur, omnium penitus, etiam proprij nominis oblitus est. Plinius lib.* VII. *cap.* XXIIII. *B. Hieronimus ad Eusebium.*

10 Sua lingua disertus est.] *Sic L. Seneca:* Petronius homo Claudi[ana] lingua disertus.

Sermonem obiecit.] *Rudem nempe & pinguem, qualem esse Cordubensium poetarum dixit Cicero. Porro quae deinceps sequuntur, corrupta & manca iudico.*

12. Quam suasoriam Theodoto declamauit] *Locus non vno modo corruptus, de quo nihil spondeo. puto tamen legendum* de Theodoto. *vulgare enim Suasoriarum thema in scholis fuit consultatio apud C. Cæsarem de poena Theodoti. Quinctilianus cap.* VIII. *lib.* III.

11 Vt castigaret, nunc iam seuerus.] *Vide num aptius legamus,* vt castigaret tunc, etiam seuerius, *vel,* vt castigaret etiam seuerius, *inducta dictione* nunc.

26 Qui aiebat,] *Rectius fortasse,* quo aiebat.

29 Non schemate,] *id est, vt contrarium significaret, quemadmodum cum vel per ironiam, vel figuratae aliud dicitur, aliud autem significatur.*

38 Fabianus Maximus] *Scribendum* Fabius *ex praecedentibus. Maximi enim cognomen est Fabierum. atque etiam vel fallor, vel is est Augusti amicus sua & vxoris loquacitate celebris, de quo apud Tacitum lib.* I. *Ann. & Plutarchum* περὶ ἀδολεσχ.

56 Et quod medium est] *Veteres editiones.* & quod in medium est. *quod rectum est.*

P. 42. v. 1. Dictum perdere] *Quinctilianus cap.* IIII. *lib.* VI. longe absit propositum illud potius amicum quàm dictum perdere. *Ita enim apud eum auctorem melius hæc legentur.*

IN CONTROVERSIAM QVINTAM.

36. EXPRIMITVR QVE ipsis vitalibus. Tacet. an sit] *Haec manca esse nullus non videt. deest enim quid exprimatur ipsis vitalibus. ceterae editiones representarunt sequentem lectionem* exprimitur que ipsis vitalibus, licet, restet an sit tibi *&c. ex cuius vestigiis tentabam nũ legi posset,* exprimiturque ipsis vitalibus licor Resp. an sit tibi ista datura liberos nescio: tyranni-

dam dedit. *licorem ſiue liquorem interpretor ſaniem, quo in ſignificatu apud Virgilium hoc reperi vocabulum Georg.* III. *Peſtem enim deſcribens dixit,* Rurſus abundabat fluidus liquor, *id eſt humor ſordidus, inquit Seruius. ſed non mihi plane hoc ſatisfacit.*

P. 43, v. 1. Acuit hanc,] *Paulo confidentior ero in huius loci emendatione, quàm in praecedenti. puto enim legendum,* Tacuit. tunc fecit tyrannicidium ſilentio.

40 Attico Vipſanio] *M. Vipſanij Agrippae generi Pomponij Attici Ciceronis amicitia & Epiſtolis clari filio. id vt credam faciunt patris nomen, & aui cognomen, quibus tanquã hereditarius ſucceßit. Is autem Atticus Vipſanius non ſolum nomen aui materni, ſed etiam ſtudia velut creuit, adeo vt doctoris ſui Apollodori diligentißime praecepta Graecæ tradiderit. Quinctilianus cap.* 1. *lib.* III. *niſi fortaſſe Quinctiliani locus de Dionyſio Attico Apollodori diſcipulo intelligendus eſt.* καὶ γὰρ, *vt ait Strabo* σοφιστὴς ὢν ἱκανὸς, καὶ συγγραφεύς, καὶ λογογράφος. *quod verius eſt.*

P. 44. v. 27. Paſſienus] *Pater Paßieni oratoris Agrippinæ Neronis mariti, de quo B. Hieronymus ad Euſebium Olym.* CXCII.: *hæc refert* Paſſienus pater, declamator inſignis, diem obiit. *Videtur autem is Paſſienus pater patrem etiam habuiſſe eloquentia notum, obſcuri tamen nominis & meriti. ſiquidem L. Seneca exul in Epigr. ad Criſpum Paſſienum, huius filium ſcribit.*

Maxima facundo vel auo vel gloria patri·

de quo infra praef. lib. III. *plura dicemus.*

29 Si hæc mulier iuſti repudij] *Legendum* iniuſti repudij. *Ab actione enim lis nomen accipit. Agit autem mulier, quia iniuſte repudiatur vel ingrate: iniuſte, ſi contra leges: ingrate, ſi contra bonos mores.*

P. 45. v. 4. Vnus Vinicius.] *Epitome legit,* L. Vinicius ingenium in numerato habet. *Id autem dicitur de actore, facile dicente, & ex tempore, vt vult Quinctilianus cap.* V. *lib.* VI. *Quod ſi verum eſt, multum à tarditate P. Vinicij fratris abfuit, qui, vt refert L. Seneca Epiſt.* XL. *tractim dicebat, & tanquam dictaret, non diceret. fuere autem fratres M. Vinicij progeneri Auguſti, cui Velleius ſuos libros inſcripſit, de quibus apud eundem frequens mentio, & Tacitum lib.* VI.

IN CONTROVERSIAM SEXTAM.

52. NEc te doces] *Recte ad oram poſtremae editionis Germanicae adnotatum eſt, legendum* nec dedoces. *Aliter enim legi huius ſententiae contextus non patitur.*

P. 46. v. 8. Ceſtius pater] *Vnius Ceſtij tantum hoc toto opere fit mentio. non video cur patrem appellet, immo potius ex ſequenti effictum hoc vocabulum coniicio, ideoque delendum.*

16 Facere illum rem non improbam] *Vide num delenda ſit negatio, & ſcribendum,* facere illum rem improbam, non id patri remittere, *aut, ſi quis malit,* non id patri permittere, quod à patre ipſi permiſſum ſit, *Nam ita legendum videtur, niſi forte* rem improbam *interpretemur pro* valde proba, *quo modo apud Virgilium* infracti Latini *lib.* XII. *dicuntur, & apud Iureconſultum* inaudire cauſam. *in L. Seneca lib. de Beata vita cap.* XXXI. *ad finem, quo loci legimus.* Nunc probemus quod prius diximus. *ſex veteres quos vidi codices habent,* Nunc improbemus quod diximus prius. *qui ſi mendo vacant, vt mihi tanto conſenſu facile perſuadeo,* improbare *hoc loco* magis, *vel,* omnino probare *ſignificabit.*

29 Sed corrupit & vnam ſententiam.] *Hæc controuerſia tota mendis & lacunis ſcatet: videtur tamen hic locus ſic reſtitui poſſe, ſi ſcribamus:* ſed corrumpere bonam ſententiam. *Et paulo poſt,* Et voluiſſe videri tamdiu luxuriatum, *non* noluiſſe.

52 Glycon Syricon dixit.] *Lege* Glycon Spyridion.

IN CONTROVERSIAM SEPTIMAM.

PAGINA 47. v. 30. In qua etiamnum auctor] *Non potuit enim in poteſtate mariti conſtituta, niſi eo auctore hereditatem ſibi relictam cernere: ſed ea mariti auctoritas* νόμου χάριν, *abſente marito, vel ignorante, interponebatur, ideoque ait ſe auctorem dictum, quia reipſa non fuit.*

34 Si non maritum] *Male hæc aliter in editione Romana, quae nos ex veteribus editionibus reſtituimus. Vult autem dicere quod Ouidius eleg.* IV. *lib.* III. *Amorum his verſibus expreſſit:*

Quicquid ſeruatur, cupimus magis: ipſaque furem
Cura vocat: pauci quod ſinit alter amant:
Nec facie placet ipſa ſua, ſed amore mariti:
Neſcio quid, quod te coeperit eſſe putant. *& quæ ſequuntur.*

P. 48. v. 22. Quod ad adultero abſoluitur,] *Mallem* quo ab adultero abſoluitur, an quo damnatur?

IN PRAEFATIONEM LIBRI

TERTII CONTROVERSIARVM.

PAGINA 49. v. 14, Oratio eius erat valens cultu,] *De Caßij Seueri eloquentia censura Quinctiliani est eiusmodi:* Multa, si cum iudicio legatur, dabit imitatione digna Cassius Seuerus. Qui si ceteris virtutib' colorem & grauitatem orationis adiecisset ponendus inter praecipuos foret. Nam & ingenij plurimum est in eo, & acerbitas mira, & vrbanitas, & vis summa: sed plus stomacho quàm consilio dedit. Praeterea vt amari sales, ita frequenter ipsa amaritudo ridicula est. *Quam si conferas cum nostri auctoris de eo, iudicio, in multis contrariam deprehēdes. Noster enim ait grauitatem orationis etiam superfuisse, iratumque commodius dixisse censuit. Huius autem scriptis & auctoritate vtuntur Suetonius in Vitellio cap. II. Quinctilianus saepißime, Tertulianus in Apologetico, Charisius, & Diomedes,*

19 Rerum potiebatur,] *regnabat.*

24 Corporis magnitudo conspicua,] *Huic tamen celebri oratori armentarij Mirmillonis obiecta similitudo est. Plinius. cap. XII. lib. VII.*

26 Tamen quae histrionis posset videri.] *Vox* tamen *praecedentem orationem corrigere debet, quod hic non facit vt cōceptus est locus. Vitio enim vertitur oratori in agendo modulatione scenica vti, quod Cicero in Oratore ad Brutum, & Quinctilianus cap. vlt. lib. XI. reprehendunt: & Demosthenes περὶ τῆς φωνῆς Aeschini obiic it: à quo tamen vitio, quamuis dulcem vocem habuerit, Seuerum abfuisse vult dicere noster auctor. Vetera exemplaria nos hac in re nihil iuuant, quae legunt,* tamen quaestionis posset videri, *vel,* tamen quaestio vix posset videri. *adderem lubenter editae lectioni negationem, scriberemque,* quae tamen histrionis non posset videri.

27 Quae deerat vitae,] Is enim sordidae originis, *inquit Tacitus* maleficae vitae, sed orandi validus *libidine, qua viros & feminas illustres procacibus scriptis diffamabat, causam dedit Augusto sanciendi vt specie legis Maiestatis cognitio de famosis libellis tractaretur: quem etiam Horatius vt maledicum sexta Epodo incessit. Ob haec vitia, in Cretam relegatus, atque illic eadem factitādo decimo tertio post anno, Germanico & Capitone Coss. à Tiberio bonis exutus, interdicto igne & aqua, saxo Seriphio consenuit, & XXV. sui exilij anno in summa inopia moritur, vix panno verenda contectus. Haec colligo ex Dione lib. LVI. Tacito Ann. IIII. Suetonio cap. XVI. Caligulae, & Hieronymo in Eusebij chron. Quid autem sit illud Quinctianum prouerbium, quod lusisse Caßium scribit B. Hieronmus, quaero.*

31 Ne dicentem interpellarent.] *Vnde oriebatur altercatio. Infra lib. X. de Scauro,* Deinde litiganti quàm agenti similior cupiebat euocare aliquam vocem aduersariorū, & in altercatione vires suas nouerat. *de qua Fabius lib. VI. inst. orat. cap. V. Saepißime tamen non nisi post continuas orationes fiebat, eratque tota fori. Nam quae in scholasticis praefationibus siue praelocutionibus disputationes inter declamantes oriebantur, vt cum inter Pomponiū Secundum Poetam, & L. Senecam disputatum est, an* gradus eliminat *in Tragoedia ab Attio dici oportuisset, altercationes non erant. Altercationis autem exemplum exstat nobile apud Ciceronem, lib. I. ad Attic Epist. XIII.*

33 Priuatas plures agebat.] *Omnes veteres codices habent,* non agebat. *si recte: intelligendum est eum plures non egisse. nisi forte ante meridiem vnam, alteram post meridiem ageret.*

36 Nisi in periculis suis, habuit.] *Ipse tamen P. Nonium Asprenatem celebrem aeque oratorem, & ex consulari familia, veneficij reum fecit, quòd vna eius patina c XXX. conuiuae interiissent. In qua etiā eius accusatione haec mali animi & amari sententia notatur:* Dij boni, viuo, & quo me viuere iuuet, Asprenatē reum video. *Plinius cap. XII. lib. XXXV. & Quinctilianus lib. XI cap. I, referūt.*

37 Illa quoque quae salse dici poterant,] *Male in alijs editionibus* false *legitur, & contra veteres libros. Quinctilianus enim Caßio tribuit asperitatē, & amores sales, cap. IIII. lib. VI. & X. li: vlt. quamuis tamen nec vrbanitate caruerit: vt cum contra Pomponium Marcellū soloecismū aduersarij exagitantem Grammaticum poposcit: & ei qui orando dicebat,* Quid me toruo vultu intueris Seuere? respondit, Non me hercules faciebam, sed sic scripsisti. Ecce. & quàm potuit truculentissime eum aspexit. *Quinctilianus cap. II. lib. VI. & Suetonius de claris Grammaticis.*

58 Pylades in comoedia, & Batillus] *Notißimi sub Augusto Pantomimi idem in Aesopo & Roscio. obseruatum fuit.*

P. 50, v. I. Sed obiiciatur,] *vt fugitiuo.*

2 Sic cum scaeua] *Ita legunt veteres libri. Scaeua autem est qui validius sinistra vtitur, non imbecillitate dextrae ait Vlpianus lib. I. ad Edictum Aedilium Currulium. nam hic mancus est. quae tamen subtilis distinctio in Mucio Scaeuola à clade dextrae cognominato, si Liuio credimus, ob-*

ſeruata non fuit. Quod ſequitur autem, quomodo alteri eſt, *veteres libri,* quomodo aliti eſt, *habent: quod niſi ſit nomen cuiuſdam gladiatoris ita dicti. locum depono. Nam hæc verba* quomodo alteri eſt, *nullius ſunt ſenſus.*

5 Paſſienus noſter] *Supra controuerſia v. præcedentis libri laudauit Paßienum patrem, hîc filium, quem primo loco ſtare dicit. Et ſane praeter B. Hieronymum, & noſtrum auctorem, nemo alius Paßieni patris meminit, nemo non fere Paßieni filij oratoris mentionem fecit. Is autem celebris clarusque exſtitit non ſolum eloquentia, ſed etiam duobus conſulatibus & matrimoniis, primùm Domitiae neptis Antonij Trium viri, deinde Agrippinae matris Neronis. Eundem enim eſſe puto vtriusque maritum, nempe nobilē illius ſaeculi oratorem, & iudicij acumine ab iis qui eo ſaeculo ſcripſerunt, aut paulo poſt auctoribus laudatum, quem ſolum huius nominis oratorem ſub Tiberio, Caligula, & Claudio floruiſſe hinc coniicio quòd ſine dubio, ſi duo eodem tempore eiuſdem ſtudij nomine celebres exſtitiſſent, aliqua nota eos inter ſe diſcreuiſſent. Quare quod L. Seneca capite vltimo lib. I. de Beneficiis, & Praefat. lib. IIII. Natural. quaeſt. Quinctilianus cap. II. & IV. lib. VI. cap. I. lib. X. Tacitus lib. VI. Plinius ſenior capite vltimo lib. XVI. & Iunior Epiſt. VI. lib. VI. de Paßieno dicunt, ad hunc filium refero, quem conſtat ex Suetonij capite VI. in Nerone, ſub Claudio demum vita functum. Hinc liquet, hæc quæ apud B. Hieronymum habentur in Chronico Euſebij ad annum Caligulæ ſecundum,* Paſſienus filius fraude hereditatis ſuae necatur, *(hunc enim Paßienum intelligo) non ſuo loco poſita eſſe: quemadmodum pleraque alia exſcriptorū vitio in eo Chronico confuſa ſunt. Quod autē ait fraude hereditatis ſuae necatū, vereor ne ab Agrippina, quae vt alterum maritum propter imperium interfecit, ita fortaſſe primum propter hereditatem. Dubito etiam ne ad hunc Paßienum Criſpum ſit. L. Senecae Epigramma in exilio degentis, quod incipit,* Criſpe meae vires. *Cur id credam, facit quòd eum Criſpum, ad quem Epigramma, vt hic de quo loquimur, oratorem fuiſſe apparet, oratorisque filium, domusque Senecae amicum: quæ ſi quis nō probet, eodem in numero cum Antiphontis libris, vt permulta alia in his annotationibus, me adſtipulante, habeat.*

10 Nunquam ſurgas.] *Nempe vt declames: quando quidem illi tam male cedebat declamanti. Diximus enim ſupra, Rhetores ſedentes præloqui ſolitos: declamaturos vero ſurrexiſſe.*

15 Belliſſime Cenſorinus] *Aliquid tale eſt apud Fulgentium lib. II Mithol. in Ixionis fabula, ſed ita corrupto loco, vt Delio natatore indigeat, quem hîc apponam, vel potius deponam.* Beatinius Augur, *inquit Fulgentius,* dicere ſolitus erat ſomnialiter peragi vrbicario mimologo, vt quamuis vtraque nihil agere dixerit, tamen hoc Romae praeſtare viſus eſt, quod ex parte quidem veros honores, ſed riſorios, ſed citiùs fugitiuos. Credo enim quod de Theophili ſententia legerat *μιμὸς ὁ βίος.*

28 Ceſtium ſuum praeferrent,] *Idem Cornelius Tacitus de ſui temporis ſcholaſticis.* Quotus enim quiſque, *inquit,* ſcholaſticorum non hac ſua perſuaſione fruitur, vt ſe ante Ciceronem numeret: ſed plane poſt Gabinianum? *Erat autem Gabinianus, vt ἐν παρόδῳ loco obſcuro aliquid lucis adferam, aetate Taciti notiſſimus Rhetor, de quo B. Hieronymus Olymp.* CCXIII Gabinianus celeberrimi nominis Rhetor in Gallia docuit. *Ita enim legunt veteres codices. malè vulgò* Gabinius. *Huius autem declamationes laudat idem Hieronymus praefatione* VIII. *in Eſaiam.* Qui ſi flumen eloquentiae, *ſcribit,* & concinnas declamationes deſiderant, legant Tullium, Quinctilianum, Gallionem, Gabinianum. *Huius vitam deſcripſerat Suetonius de claris Rhetoribus, vt ex indice patet, in quo Sextus Iulius Gabinianus dicitur.*

30 In Milonem Ceſtius:] *Reſtitue igitur apud Quinctilianum cap.* IIII. *lib.* X. *Ceſtij nomen, quod ibi corruptum extat,* Melius hoc, *inquit,* quàm reſcribere veteribus orationibus, vt fecit Seſtius contra Ciceronis actionem habitam pro Milone. *Et ſcribe,* vt fecit Ceſtius. *quomodo etiam habent M. ſc. codices.*

38 Inſcripti maleficij.] *Graeci ἄγραφον ἀδίκημα vocāt ὑπὲρ οὗ νόμος οὐ γέγραπται, inquit Suidas, & Cyrus περὶ διαφορᾶς στάσεως, ἄγραφον ἀδίκημα τὸ ἐν μὲν τῷ νόμῳ μὴ γεγραμμένον, τοῖς δὲ ἔργοις γιγνόμενον. Eſt autem ſcholae actio in foro ſtellionatus dicta, cuius nomen apud Quinctilianum corruptum eſt, capite* IV. *libri* VII. Praeter hæc, *inquit,* finguntur in ſcholis & ſcripti maleficij controuerſiae, ſcilicet in quibus aut hoc quaeritur, an ſcriptum ſit, aut, an hoc maleficium ſit. *Legendum* inſcripti maleficij. *In ea enim actione quaeritur an ſcriptum ſit: ſi enim lege comprehenſum eſt, non eſt ἄγραφον ἀδίκημα, & cauſſa cadit actor. vel an maleficium ſit: niſi enim ſit, nulla eſt actio.*

DESVNT *magna litterarum iactura libri quattuor ordine sequentes, quorum excerpta quae hactenus declamationum nomine L. Senecae adscripta sunt, integrorum locum supplent: in quæ ideo pauca notauimus, quòd quaecunque in iis mutata sunt, codicum antiquorum fide stant, & tam clare natiua, vt probatione non indigeant.*

IN CONTROVERSIAM PRIMAM.

PAGINA 51. v. 3. Sic fit, vbi homines] *L. Seneca epist.* CXXII.

IN CONTROVERSIAM TERTIAM.

28. PATER patrimonium diuidat.] *Vnde participes dicebantur. Porro quaestio huius controuersiae, scholae est, non fori. nam qui in aliena potestate est, adoptare non potest.*

40. Vt malum cum ipso corpore exsecetur.] *Varro* περὶ ἐξαγωγῆς: Non vituperamus, cum sciamus digitum praecidi oportere, si ob eam rem gangraena non sit ad brachium ventura. *Nonius in voce* Gangraena.

IN CONTROVERSIAM QVARTAM.

53. REDDE me hosti.] *L. Seneca cap.* XI. *lib.* II. *de Beneficiis.*

IN CONTROVERSIAM QVINTAM.

PAGINA 52. v. 14. Vt rapta educatur:] *Vocabulum est scholae. Educitur autem, cum in ius adducitur, vt optet ex lege raptarum.*

29 Quotiens enim tempus non adiicitur] *Regula iuris.*

IN CONTROVERSIAM SEPTIMAM.

55. ACCVSATVR ab vxore malae tractationis.] *Scribit optimus P. Pithoei codex, alioqui in repraesentandis diphthongis exactus, vno vocabulo* maletractationis: *quomodo etiam apud Arnobium lib.* IIII. *legimus,* immunes à Deorum maletractatione nec sic estis. *Hac autem actione diuortij causas reddit vxor, quæ in iure actio rei vxoriae dicitur. Nam declamatores non solum peculiarem dicendi rationem, materiasque à foro, rerumque natura abhorrentes effinxerunt, verum etiam in iis quæ in foro tractari solent exsequendis, nouis vocabulis vsi sunt. Quare Quinctilianus cap.* V. *lib.* VII. Quæ in scholis, *inquit,* abdicatorum, hæc in foro exhæredatorum à parentibus & bona apud centumviros repetentium ratio est: quæ illic malae tractationis, hic rei vxoriae, cum quaeritur vtrius culpa diuortium factum sit, quae illic dementiae, hic petendi curatoris.

P. 53. v, 1. Pars altera.] *In hac controuersia pro marito dubiam hanc sententiam refert Quinctilianus cap.* V. *lib.* VIII, qui hæc edit, debet hoc bibere.

IN CONTROVERSIAM NONAM.

40. L Ex Cornelia] *Cornelij Sillae de siccariis & veneficis.*

IN PRAEFATIONEM LIBRI QVARTI CONTROVERSIARVM.

PAGINA 54, v. 9. Quod munerarij] ἀγωνάρχαι ἀγωνοθέται. *quo vocabulo primum vsum fuisse D. Augustum notat Quinctilianus cap.* VIII. *lib.* III.

9 Noua paria] *Gladiatorum.*

17 Pollio Asinius] *Quem Plinius cap.* XXX. *lib.* VII. *principem oratorem, & ciuem vocat. Valerius Maximus cap.* XII. *lib.* VIII. *non minimam partem styli Romani, cuiusque nomini Virgilius Eclogam quartam inscripsit. Is in Republ. natus, iocis seriisque accommodatus, & omnium horarum, ingenio tamen ferox, quod etiam filio obiectũ est, anno suae ætatis* XX. *L. Domitio Ahenobarbo, & Appio Pulchro Coss. qui Ciceronis fuit* LIII. *vitae annus, Catonẽ ma-*

gno totius ciuitatis concurſu defendentibus M. Cicerone, C. Caluo, & M. Scauro accuſauit. Sub Auguſto ſummis functus eſt honoribus, pluresque & graues cauſas egit, inter quas memorantur pro P. Nonio Aſprenate veneficij reo, & pro Vrbiniæ hæredibus apud centum viros, peruenitque ad extremũ fere eius imperiũ: atq; in villa Tuſculana octoginta annos natus, neruoſæ virilitatis haud paruum exemplum, diem obijt. Hæc ex Quinctiliano, cap. 1. lib. X. & VI. lib. XII. Aſconio in Ciceronem pro Scauro, Tacito I. Annal. & de claris oratoribus. & B. Hieronymo in Euſebij Chronico collegimus.

20 Ille triumphalis ſenex ἀκροάσεις] *Ille enim eſt,*

> Inſigne mœſtis præſidium reis,
> Et conſulenti, Pollio, Curiæ,
> Cui laurus æternos honores
> Dalmatico peperit triumpho.

vt ſcribit Horatius prima Ode, lib. II. Dio. XLVIII. & Faſti Capitolini, in quibus hæc leges: C. ASINIVS POLLIO PROCONSVL AN.... EX PARTHINEIS VIII. K. NOVEMB. *Sunt autem Dalmatiæ populi. Porro* ἀκροάσεις *(ſic enim ab optimo codice repoſui) contracta ſignificatione dictæ ſunt declamationes. Lucianus dialog.* πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις: *cum dixiſſet oratores vere Prometheos eſſe, quia eorum orationes ſunt* ζῶντα ὡς ἀληθῶς καὶ ἔμψυχα τὰ ἔργα, *ſubiungit de declamatoribus,* ἡμεῖς δὲ οἱ ἐς τὰ πλήθη παριόντες, καὶ τὰς τοιαύτας τῶν ἀκροάσεων ἐπαγγέλλοντες, εἴδωλα ἄττα ἐπιδεικνύμεθα. *& in Prometheo ſiue Caucaſo tempus* εἰς ἀκρόασιν καλὰ χρήσασθαι σοφιστικήν, *in declamationem ſophiſticam inſumi, dixit.*

21 Cum Marcello Eſernino nepote ſuo,] *Ex filia niſi me coniectura fallit. Videtur enim fuiſſe filius M. Claudij Marcelli Aeſernini conſulis cum L. Arruntio, anno vrbis* DCCXXIII. *Neque enim ille Conſul nepos potuit eſſe Pollionis. Suetonius autem notat hunc Pollionis nepotem crus effregiſſe in Troiæ ludo, quem edebat Auguſtus. cuius caſu effectum eſt Pollione grauiter inuidioſeque in ſenatu queſto, ne in poſterum ab Auguſto ederetur. Suetonius cap. XLIV. Maxime autem ſub Tiberio floruit. Is enim eſt Marcellus Aeſerninus, quem Cn. Piſonem cædis Germanici accuſatum patronum petijſſe Tacitus lib. III. ſcripſit, quemque apud eundem auctorem An. XI. incorrupta vita & facundia ad ſumma prouectum, & ditium familiarum heredem, in ſuaſione L. Cintiæ Suilius dixit. Plinius cap. 1. lib. XII. Spadonis Theſſalici huius Aeſernini prædiuitis liberti meminit, qui platanum, cuius folia nunquam decidunt, primus in Italiam ſub Claudio tranſtulit. Per diphthongum autem ſcribo, faſtos conſulares & etymologiam ſecutus. ab Aeſernia enim Samnitum oppido dictos Aeſerninos conſtat.*

27 Illud ſtrictum eius & aſperum, & nimis ratum] *Quinctilianus cap. 1. & II. lib. X.* Multa *inquit,* in Aſinio Pollione inuentio, ſumma diligentia, adeo vt quibuſdam etiam nimia videatur, & conſilij & animi ſatis: à nitore & iucunditate Ciceronis ita lõge abeſt, vt videri poſſit ſæculo prior. *Tacitus de claris orat. eum inter Menenios & Appios ſtuduiſſe videri ait.* Pacuuium certe, *ſubiungit,* & Attium non ſolum Tragœdijs, ſed etiam orationibus ſuis expreſſit, adeo durus & ſiccus eſt. *Præter orationes multa alia edidit: nam Pollionem Chariſius citat ad Cæſarem, fortaſſe ex epiſtolis, & contra maledicta Antonij, & de prouinciæ hæredibus. quo loci legendum cenſeo,* pro Vrbiniæ heredibus: *cuius tituli orationes Pollionis laudans Tacitus de Oratoribus, & Quinctilianus non vno loco. Item compoſuiſſe Tragœdias, amatorioſque verſus teſtantur præter Tacitum Horatius Od. lib. II. & Satyr. vlt. lib. I. & Plinius Epiſtolarum lib. V.*

30 Aſinium Gallum] *Magnum Tiberianæ crudelitatis documentum, cui ne mori quidem licuit. B. Hieronymus:* C. Aſinius orator, Aſinij Pollionis filius, cuius etiam Virgilius meminit, diris à Tiberio ſupplicijs afficitur. *Si pius ille ſcriptor Gallum illum intelligit de quo Ecloga decima, fallitur, ſi vero Eclogam quartam deſignat, non abſque ratione eſt. quamuis enim vulgo credãt Saloninum Aſinij Pollionis filium in ea celebrari: non defuerunt tamen qui de hoc Aſinio Gallo ſcriptam voluerint. Addit etiam Seruius integer optimi ac eruditiſſimi noſtri Danielis, Aſconium Pedianum tradidiſſe ſe ab ipſo Aſinio Gallo audijſſe illam Eclogam in honorem eius ſcriptam, cum ipſe naſceretur patre Pollione Conſule deſignato. Huius autem Aſinij Galli hoc extat apud Suetonium de illuſtribus Grammaticis diſtichon,*

> Qui caput ad læuam deicit, gloſſemata nobis
> Præcipit, os nullum, vel potius pugilis.

Plura de eo Tacitus, ſex primis Ann. libris, & Dio lib. LVIII.

32 Quàm Herium] *Sic duæ veteres editiones cum manuſcriptis codicibus hîc legunt, & infra linea quinta. male in Romana editione* Haterium *emendarũt. Nã Haterius filius nõ fuit Pollionis.*

41 At contra Haterium] *Q. Haterius familia Senatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ, promptuſque & popularis orator, fœdæ tamẽ adulationis, ad nonageſimum prope annum ſummo in honore conſenuit, obijtque mortem anno vrbis* IↃCCLXXIX. *B. Hieronymus & Tacitus lib. III. &*

IV. Quòd si verum est, natus est Cicerone Consule, id est, anno vrbis IↃCXC. *quo fit, vt nec potuerit esse Pollionis filius, duodecim tantum annis eo minor, nec Pollio, quo die ipse Haterius decessit, cenare plus* XX. *annis ante fato functus. Addit etiam Tacitus monumenta eius haud ideo durasse, quia scilicet impetu magis quàm cura vigebat, vtque aliorum meditatio, & labor in posterum valescit, sic Haterij canorum illud & profluens cum ipso simul extinctum esse. Plura apud eundem Tacitum libris sex prioribus Annalium de ipso Haterio vide.*

48 Vt vitium fieret.] *L. Seneca epist.* XL. Nam Q. Haterij cursum suis temporibus oratoris celeberrimi, ab homine sano longe abesse volo. nunquam dubitauit, nunquam intermisit, semel incipiebat, semel desinebat.

52 Alioquin libertum habebat, cui pareret,] *B. Hieronymus aduersus errorem Ioannis Hierosolym.* Et vt aliquid, *scribit*, de neotericis referam. Q. Haterius, qui ingenium in numerato habebat, vt sine monitore tacere non posset, de quo egregie Cæsar Augustus: Q. inquit, noster sufflaminandus est. *Idem etiam de C. Graccho memoriæ tradiderunt Cicero, Valer. Maximus Quinctilianus, & quis nõ? Porro sufflaminari est cohiberi, metaphora ducta à curribus in procliui decurrentibus, qui sufflamine retardantur. Vetus commentator in illud Iuuenalis Satyr.* VIII.

Ipse rotam adstringit multo sufflamine Consul.

Sufflamen, *inquit*, vinculum ferreum, quod inter radios mittitur dum cliuum descendere cœpit rhœda, ne celeres rotæ sequantur, & animalia vexent. *L. Seneca in* ἀποκολοκ. Aliquando Ixionis miseri rotam sufflaminandam.

P. 55, v. 8. Multum ille & hic in officijs versatur.] *Sic Petronius Arbiter spissare officium, & Ouidius Elegiar.* VI. *lib.* III. *continuari officio, & de arte amandi* II. *officium facere, in re obscœna dixerunt.*

IN CONTROVERSIAM PRIMAM.

25 EST quædam in ipsis malis] *Ex Metrodori sententia. L. Seneca Epist.* XCIX. *Ouidius lib.* IV. *Tristium*: est quædam flere voluptas,
Expletur lacrymis, egeriturque dolor.

34 Dirum omen occurram:] *Ita plane optimus codex egregio sensu. L. Seneca ad Martiam cap.* III. Ipsumque desiderans triste matribus omen occurras. *infra lib.* X. *de expositis debilitatis,* Occurrunt nuptijs omina dira, fatis publicis tristia auspicia.

IN CONTROVERSIAM SECVNDAM.

METELLVS cæcatus.] *De hoc themate vide Liuij Epitomen* XIX. *Valerij Maximi cap.* IV. *lib.* I. *& Plinij cap.* XLIII. *lib.* VII.

IN CONTROVERSIAM TERTIAM.

PAGINA 56, v. 7. Imprudentis cædis damnatus] *Plato lib.* IX. *de legibus, Porphyrius* περὶ ἐμψύχων ἀποχ. *lib.* I. *& Philo Iudæus* περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων.

IN LIBRI QVINTI CONTROVERSIAM PRIMAM.

PAGINA 59, v. 20. Nec vnquam] *Ouidius de Pont. lib.* II. *Elegia* II.
---fortuna miserrima tuta est.
Nam timor euentus deterioris abest.
Qui rapitur spumante freto, sua brachia cauti
Porrigit, & spinas duraque saxa capit.
Qui rapitur fatis, quid præter fata requirit?
Sæpe creat molles aspera spina rosas.
Accipitremque timens pennis trepidantibus ales, &c.

Ita enim insignis ille Ouidij locus ex veteri meo codice legendus & supplendus est.

IN CONTROVERSIAM QVARTAM.

PAGINA 60, v. 24. Pœna ex lege dilata est.] *Quemadmodum de Socrate legimus apud Platonem in Phædone.*

IN CONTROVERSIAM QVINTAM.

49 NIHIL inter me & pauperem] *At pauper hæc dicit, aut saltem à parte sunt pauperis. Codices sequioris notæ,* nihil inter me & pauperem gaudere prospectu, *legunt : meliores nihil mutant. Nec tamen locus est integer, nisi forte legamus,* nihil inter te & pauperem interest, si iure agam°. *legis enim hæc est perfectio, cum* ὅτ' ἀσθενὴς, ὁ πλούσιός τε τὴν δίκην ἴσην ἔχει. *Qui locus, vt* ἐν παρόδῳ *admoneam, ex supplicibus Euripidis apud Stobæum, altius repetitus extat, sed tam absimilis ab ijs quæ apud Euripidem in ea tragœdia habentur, vt nihil magis.*

51 Nihil lætius] *Veteres omnes,* nihil lautius.

IN CONTROVERSIAM SEXTAM.

PAGINA 61, v. 20. Lex impudicus,] *Non est hæc scholæ lex, sed Reip. Atheniensium. Aeschines* κατὰ Τιμάρχου.

26 Date illi vestem, puella est:] *Quidam veteres,* date illi vestem puellarem, date noctem.

31 Brachium extra togam exerere.] *Idem Cicero pro Cœlio,* Nobis quidē olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga, constitutus: vt exercitatione, ludoque campestri tunicati vteremur.

IN LIBRI SEXTI CONTROVERSIAM SECVNDAM.

PAGINA 63, v. 3. Non curiosum] *Cui sit imposita, si quid in leges commissum sit, inquirendi cura: qui delatoria curiositate, quid agatur, indagare debeas. Tales enim curiosi sunt. Tertullianus de fuga in persecutione.*

IN CONTROVERSIAM QVINTAM.

PAGINA 64, v. 4. Iphicrates] *Veteres omnes, & Quinctilianus* CCCLXXXVI. *declamatione* Epicratem *vocabulo Græco in Latinam scribendi rationem deflexo legunt. Aemilius Probus tamen Iphicratem vocat, quem de themate huius controuersiæ vide.*

IN PRÆFATIONEM LIBRI VII. CONTROVERSIARVM.

PAGINA 65, v. 44. De Albutio:] *C. Albutij Sili vita extat à Suetonio descripta lib. de claris Rhetoribus, à quo petenda est. B. Hieronymus in Chron. Silonem vocat, vereor ne corrupte, quem claruisse anno imperij Augusti* XXXII. *scribit. Rhetorica etiam quædam composuit, quæ reprehendit Quinctilianus, cap.* XVI. *lib.* II. *& cap.* III. *&* VIII. *lib.* III. *addito tamen elogio, quo eum non obscurum professorem, & auctorem dicit. Porro per* C, *scribendum est Albucij nomen, non per* T, *vt hic scribitur, & vulgo apud auctores. id autem probant lapides & Albucillæ nomen apud Tacitum. Idem de Porcio, Vinicio, & ceteris eiusmodi censendum est.*

53 Sæpe declamante illo ter buccinauit,] *Quod fiebat appetente nocte. Tragœdia Thyestes:*

Nondum in noctem vergente die
Tertia misit buccina signum.

Quomodo etiam intelligo locum Liuij lib. XXVI. Dimittēs, *inquit,* Prætorium, tribunis militum, ac præfectis sociorum imperauit, vti duobus milibus equitum denuntiarent, vt ad tertiam buccinam præsto essent. *quæ malo ad diei tempestatem referre, quàm ad signum militare. Sequitur enim,* cum hoc equitatu nocte Teanum profectus.

P. 66, v. 2. Ita vnam controuersiam proponebat,] *Veteres quidam, in quibus optimus, habēt,* Ita in vnam controuersiam proponebat plures dicebat excusationem suam. Quid igitur? *quam tamen lectionem non video cur editæ præferam. Quatenus autem dicendum sit, vide elegantem Plinij Iunioris ad Tacitum Epistolam lib. Epist. 1.*

15 Inæqualitatem in illo mirari libebat] *Suetonius in eius vita*: Sed ex eo clarus propria auditoria instituit, solitus proposita controuersia sedens incipere, & calore demum prouectus consurgere & perorare. declamauit autem genere vario modo splendide atque ornate tum, ne vsquequaque scholasticus existimaretur, circumcise & sordide, & tantum non triuialibus verbis. *Ita enim partim veteres libri, partim rei veritas legendum esse hunc locum comprobant.*

31 Magno enim temperamento opus est,] *Vulgaris artificis non est, quæ per se vilia sunt, & sordent, tam apte disponere, vt cultui & ornamento sint. hoc idiotismus præstat, cum orator vulgaribus verbis & sordidis adeo prudenter vtitur, vt in hæc non incidisse, sed vt necessaria adsciuisse videatur. Exempla exstant apud Quinctilianum cap.* III. *lib.* VIII. *à Cicerone, alijsque auctoribus petita, quibus ipsam verborum humilitatem vim rebus aliquando adferre probat. Et Longinus* περὶ ὕψους, ἔτι, *inquit*, ὁ ἰδιωτισμὸς ἐνίοτε τοῦ κόσμου παραπολὺ ἐμφανιστικώτερον· ἐπιγινώσκεται γὰρ αὐτόθεν ἐκ τοῦ κοινοῦ βίου· τὸ δὲ συνήθες ἤδη πιστότερον.

43 Aruntius] *Emenda* Arruntius *per duplex* rr, *quemadmodum fasti & auctores Græci scribunt. Is est senator, & consularis frequenter Tacito sub imperio Tiberij dictus, quem diuitem, promptumque artibus egregijs, & pari fama publice Augustus dignum imperio, & ausurum, si casus daretur, indicauit: cuius etiam sanctissimas artes alibi vocat idem auctor, interque eos recēset Suilius qui incorrupta vita & facundia ad summa peruenerunt. Clarior tamen morte bene vsus euasit, quam vide apud eundem Tacitum lib.* VI. *In quo fortasse etiam lib.* II. *in Pisonis iudicio.* T. Arruntius *inter patronos à Pisone petitos pro* L. *male scribitur. Nam T. Arruntij oratoris nulla mentio exstat, & excellentem oportet fuisse patronum, quem ante Asinium Gallum & Marcellum Æserninum, vel Piso petijt, vel Tacitus nominauit. Celebrem autem fuisse hanc Albucij fabulam in scholis, Quinctilianus auctor est cap.* II. *lib.* IX.

IN CONTROVERSIAM PRIMAM.

PAGINA 67, v. 16. Plura timui] *Sic veteres editiones, quod leui mutatione corrigi, & emendari potest*: Plura tibi crimina pater.

27 Vt inter fratres.] *Fortasse rectius*, vel inter fratres, *aut potius*, vel inter patres: *id est, vel à patribus, quorum interest filios obsequentes esse, vt nimis hac in re obsequens, & in fratrem crudelis condemnabor.*

30 In patrio solo morari] *Vulgo hæc habetur lectio, quam edendam curauimus: veteres tamen editiones*, quamdiu in primo solo morari, *repræsentant.*

32 Pœnarum eius pars non est,] *Immo vero pœnarum pars esse videtur, vt qui naufragus & exul sit, cogatur etiam piraticam facere: quare vide ne delenda sit negatio.*

48 Habes, inquam frater, si innocens es,] *Andromacha in Troade Tragœdia:*

fata si miseros iuuant,
Habes salutem: fata si vitam negant,
Habes sepulchrum.

50 Frater, inquit, tu primus.] *Misere acceptus erat hic locus, cuius partem ex Epitome restituimus. Quæ restant autem corrupta, fortasse lenius se habebunt, si legamus*: inueni relictum etiam à naufragis nauigium.

P. 68, v. 5. Pater noster nauigauit] *Epit.* profectus pater sereno die.

38 Quam eiecistis animam!] *Ita legunt veteres editiones, Romana vero*, quam effecistis animam. *neutra satisfacit: quare præstat locum asterisco notare.*

40 Capietur iudex,] *Fortasse*, capiatur iudex.

50 Animus meus durior est, illius] *quid si legamus:* animus huius durior est, illius clemētior: *Et linea sequenti*, putaui me electum, ne alius occideret, *deleta interrogandi nota?*

P. 69, v. 11. Pro bone Iupiter, Mithridatem quàm non dubium] *Epit.* Mithridatem, Dij boni, quàm non dubium &c.

21 Ille damnatus erat,] *Ex sequentibus liquet scribendum*, ille indemnatus erat. *Consilio enim damnatus pro condemnato non habetur, & apud Rhetores Græcos lex, qua filios occidere parentibus licet,* ἀκρίτων νόμος *dicitur Sopater in* διαιρέσεων *opere*, τρεῖς τις ἔχων παῖδας, τοὺς δύο κατὰ τὸν τῶν ἀκρίτων νόμον ἀπέκτεινεν. *Calpurnius Flaccus declam.* XXIV. lege indemnatorum, interficiēdum pater filium carnifici tradidit. *Itaque & apud Fortunatianum lib.* I. *duobus locis scribendum conijcio*, indemnatos liberos occidere liceat. tres filios lege indemnatorum, *id est*, ἀκρίτῳ νόμῳ, occidit, reus est vxori malæ tractationis.

38 Hoc die] *Legendum*, hodie.

Ib. Patre populari capere.] *Ita omnes editiones legunt Romana excepta, quæ emendauit,* per quos neceſſe eſt populari, patrem capere. *aptius fortaſſe legemus,* patriam populari, patrem capere.

42 Erga has quæſtiones] *Lego,* in has quæſtiones.

49 P. Aſprenas & Albutius,] *Veteres editiones,* P. Dſenus & Albutius. *Ex quibus veſtigijs ſcribendum colligo,* Paſſienus & Albutius. *Sequentia enim docent Paßienum in nouercam aperte dicendum cenſuiſſe.*

P. 70, v. 1. Et puerili ſenſu] *Vereor ne legendum ſit,* & pari ſenſu.

7 Sine me tanquam] *Addenda eſt negatio, legendumque,* ſine me non tãquam parricidam mori. *Abſurdum enim pœnam in quam damnatus eſt, pro beneficio petere. Similis eſt ſupra, Albutij color:* Culeum mihi remitte, mori volo, *& quæ ſequuntur.*

Ib. Non tanquam frater eſſem:] *Vide num ſcribendum ſit,* non tanquam frater eſſet huius conſilij inuentor, dixit. *contrario nempe præcedenti, colore.*

22 Quid porro] *Ceteræ editiones habent,* Quid pater? *quod non improbo, maxime ſi legamus,* Quid pater? inquit. Ego ſi reus fuiſſem, ad te non miſiſſet.

52 Hominem Græcum] *Smyrnæus enim erat. B. Hieronymus in Euſebij Chronico:* Ceſtius Smyrnæus Rhetor Latine Romæ docuit.

56 Et omnia iudices,] *Veteres editiones,* Et omnino iudices.

57 Montanus Iulius,] *Heroicis verſibus, & elegis celebris poeta, atque etiam amicitia Tiberij, & frigore ſuo tempore notus. Seneca Philoſophus Ep.* CXXIII. *Ouidius Eleg. vlt. lib.* IIII. *de Ponto:*

Quique vel imparibus numeris, Montane, vel æquis
Sufficis, & gemino carmine nomen habes.

Cuius etiam mentio fit in fragmentis Senecæ Philoſophi, quæ ante eius opera excudi curauimus.

P. 71, v. 3. At Virgilij imitationem] *Fortaſſe,* At Virgilio imitationem bene ceſſiſſe. *Porro optimi illi verſus Varronis an Atacini, quod quibuſdam videtur, an potius Romanorum doctiſsimi? quod magis puto. Nam cum Varronis ſimpliciter eſſe dixerit, intelligo eius eſſe, qui celebrior & notior hoc nomine fuit.*

IN CONTROVERSIAM SECVNDAM.

51 POPILIVM Parricidij reum] *Plutarchus in vita Ciceronis, Appianus* ἐμφυλ. *lib.* IIII. *Valerius Maximus cap.* III. *lib.* V.

30 Exemplum pertinet.] *Epitome,* ſpectat exemplum.

32 Parricida.] *Fortaſſe,* parricida eſt.

38 Quid tam commune eſt,] *Locus inſignis ad litteram ex Ciceronis oratione pro Roſcio Amerino exſcriptus. de quo quid ipſe ſenſerit ſenex, vide eius Oratorem, & Quinctilianum cap.* VI. *lib.* XII *Et ſane mirum Ceſtium inſenſiſsimum Ciceroni, ab eo tamen hanc ſententiam mutuatum. Porro ex Cicerone colligo loco horum,* parricida ſic etiam tu periſſes, *legendum,* parricida his etiam tu caruiſſes. *Sequitur enim in ea Ciceronis oratione de parricidis,* Ita viuunt dum poſſunt, vt ducere animam de cælo non queant: ita moriuntur, vt eorum oſſa terram non tangant: ita iactantur fluctibus, vt nunquam abluantur: ita poſtremo eijciuntur, vt ne ad ſaxa mortui quidem conquieſcant.

47 Quod amici Verri] *Legendum,* quod amici Verris. *Hoc enim ait: Ne in Ciceronem eius cliens crudelior ſit quam amici Verris & Catilinæ ab eo damnatorum: proſcriptum tranſi.*

P. 72, v. 7. In carcere] *Epitome legit,* Cimber in capto vidit imperatorem. *Valerius Maximus Marium in priuata domo clauſum dicit: Appianus* ἐν οἰκῳ ζοφώδει, ἐν σταθμῷ: *Plutarchus* ἐν μέρει τοῦ οἰκήματος: *Plinius vero iunior in carcerem coniectum, vt non multum interſit quomodo ſcribatur.*

Ib. Prætor iter à conſpectu exulis] *Longe aliter Plutarchus de Sextilio Prætore Africæ in vita Marij.*

18 Turpe iudicium,] *Fortaſſe rectius,* turpe iudicaui.

20 Sed hi quoque] *Fortaſſe melius,* & hi quoque.

25 Sed quod patronum] *Recentiores editiones poſt hæc verba,* ſed quod patronum, *addunt,* Naturale eſt autem, vt quod in nullo patrono fieri oportuit, indignius ſit factũ in Ciceronem patronum. *quæ tamẽ clauſula à veteribus editionibus abeſt, & ab Eraſmiana prima, & vereor ne poſtea male irrepſerit in textum ex ora libri. Cum enim dixerit Latro, Popilij crimen eſſe, non quòd Ciceronem occiderit, ſed quòd patronum, ſtudioſus quis hoc agitare voluit, fortaſſe ad marginem hanc clauſulam addidit, quæ poſtea in textu recepta eſt: vt omittam non ſatis apte dictum illud* natu-

rale esse. *quam ideo exclusimus.*

34 Obijci non possint.] *Videtur superflua negatio. Sequitur enim paulo post,* si potest quod ciuili bello actum est.

49 Scit mortem nec immaturam] *Catil.* IIII. *&* *Philip.* II.

57 Cui nihil negare poterat Respublica?] *Laberius apud Macrobium:*

Et enim ipsi Dij negare, cui nihil potuerunt,
Hominem me denegare quis posset pati?

58 Respondit, scio me accusauit.] *Fortasse melius,* respondit, sed me accusauit.

P.73,v.9. Hic color displicebat Passieno] *Quinctilianus cap.* II. *lib.* IV. *de colore:* fingenda vero meminerimus quæ non cadant in testem.

10 Non tantum quod defendat non habet.] *Vide ne delenda sit posterior negatio.*

17 Varius quidem minus] *Lego,* Varius Geminus. *Nec enim in hoc Gemini colore quidquam est quod conferri cum colore Hisponis possit, vt minus dixisse videatur. Hunc autem Varium Geminum, B. Hieronymus lib.* I. *aduersus Iouini. sublimem oratorem vocat, cuius etiam dictum hoc laudat,* Qui non litigat cœlebs est.

IN CONTROVERSIAM TERTIAM.

36 DIMITTAM te:] *veteres editiones,* dimittam tete. *legendum videtur,* dimittite intelligetis cui parauerim.

38 Quid ergo, reus viuet,] *veteres editiones,* quid ergo mori reus viuet? viuet quia sordidatus. *Fortasse,* Quid ergo mortis reus viuit? viuit quia sordidatus assidebit pater. *vel,* quid ergo reus viuis: viuo quia sordidatus. *quod tamen mihi non satisfacit.*

P.74,v.20. Vt credatur etiam propter hoc venefica.] *Rato M. Catonis iudicio, qui nullam adulteram non inde veneficam dixit. Quinctilianus cap.* XI. *lib.* V.

38 Quæ apud eum melius essent dicta,] *Aptius fortasse,* Quædam apud eum melius esse dicta, *&c.*

39 Quo aiebat vnum versum] *Lego,* quo aiebat vno, versum *&c.*

51 Tale habeant: id quod Cicero] *Fortasse suppleri potest hic locus, si legamus:* tale habeant, quale id quod Cicero in Laberium. Laberium D. Iulius *&c. Quæ autem hîc confusa erant, ex Epitome, & Historia quæ apud Macrobium lib.* II. *legitur, suo loco reposui.*

P.75,v.5. Mihi serua istum animum.] *Ex coniectura lego,* mihi seruo istum animum: faciam quod voles *&c. vel,* mihi serua istum animum: faciam quod voles *&c. id est permitte me meo arbitrio mori: absolutus. quod cupis, moriar.*

IN CONTROVERSIAM QVARTAM.

19 DEDVCITE filium. itaque tene,] *Quid si legamus,* Deduc me fili.

31 Patri, quid timeo, si eum apud piratas relinquo?] *Absunt à veteribus editionibus, & prima Frobeniana.*

35 Et tanquam quæreret, dixit] *Videtur hoc postremum vocabulum non suo loco positum, legendumque:* & tanquam quæreret vtrum ad redimendum potius captum patrem filius ire deberet, an ad alendum cæcam matrem subsistere, dixit. Et sic.

38 Ne patri quidem vtile: vtique si sciat] *At patris scientia non efficeret, vt quod ei alias vtile esset, inutile redderetur. Veteres editiones legunt,* ne patri quidem velle, vtique si sciat. *rectius igitur legemus,* ne patrem quidem velle, vtique si sciat *&c. quod planum est.*

P.76, v.11. Caluus, qui diu cum Cicerone iniquissimam litem de principatu] *C. Licinius Caluus C. Licinij Macri, vt ex Valerio Maximo didicimus, filius magni nominis orator fuit, adeo vt quidam non dubitarint eum cũctis præponere: quod eo mirum magis, quia certũ est circa tricesimum ætatis annum vita defunctum. Natus est C. Mario & Cn. Carbone* III. *Coss. inquit Plinius, & Cicero Epist. vlt. lib.* XV. *Epistolarum ad Consules, & alios de eo, vt qui iam vixerat, loquitur. quam tamen constat missam Cæsare* II. *& Seruilio Isaurico Coss. id est,* XXXIV. *anno post natum Caluum, vt præproperatam mortem ei iniuriam fecisse non dubium sit. Quinctilianus ei orationis sanctitatem, & iudicium, Cicero præter iudicium, doctrinam & elegantiam tribuit, nimiam tamen religionem in oratione in eo reprehendit. Constat sane nullum insigne fere iudicium extitisse, dum in foro viguit, cuius non pars ipse aut cum Cicerone, aut in Ciceronem fuerit. Quod attinet ad hæc tria iudicia, quorum hîc mentio est: Vatinium accusauit Caluus, frequenti inquit Tacitus, totius ciuitatis concursu, vereor ne semel atque iterum. Plures enim accusationes Calui in Vatinium idem auctor laudat: in quibus illa egregia dicta fuit sententia,* Factum esse ambitũ omnes scitis, & vos hoc scire omnes sciunt.

L. Seneca epiſt. XCIII. *Vatinio in vtraque cauſa Cicero adſuit. C. Catonem, & Meßium cum Caluo tuitus eſt Cicero, accuſauit Aſinius Pollio. Meminit etiam Tacitus orationis Calui in Druſum, quē Cicero à ſe defenſum ad Atticum ſcribit. Hæc ex Cicerone de claris orat. epiſt.* XV. *&* XVI. *lib.* IV. *ad Atticum, Valerioq. Maximo cap.* II. *lib.* IV. *&* XII. *lib.* IX. *Aſconio in oration. pro Scauro, Plinio, cap.* XLIX. *lib.* VII. *Quinctiliano cap.* I. *&* II *lib.* X. *&* X. *lib.* XII. *& Tacito de oratoribus colligere licet.*

12 Vatinius reus] *Vatinium accuſauit Caluus paulo maior* XX. *annis. Tacitus de orat. & Quinctilianus cap.* VI *lib.* XII. *In qua actione Calui idem auctor cap.* IV. *lib.* VI. *refert, cum reus candido frontem ſudario tergeret atque ipſum accuſator in inuidiam vocaret, facetiſsime Vatinianum reſpondiſſe:* Quamuis reus ſum, & panem candidum edo.

15 In forecae] *Veteres editiones:* inſuetae *legunt, quod nihil eſt vocabulum. ex quo Eraſmus* in ſorite *fecit, quam lectionem ceteræ ſecutæ ſunt editiones.*

Ib. Paruulus ſtatura,] *& admodum iuuenis. Vnde feſtiuiſsime Salaputium dictus eſt. de quo vocabulo vide quæ litteratorum princeps Scaliger in Catullum, & Virgilij Catalecta ſcripſit. Poſt aſellum enim diaria non praebeo.*

17 Solebat praeterea excedere ſubſellia ſua] *In eiuſmodi oratores vrbane Caßius Seuerus lineam popoſcit. Quinctilianus cap. vltimo lib.* XI.

20 Quamuis ioca ſint,] *Fortaſſe,* iocoſa ſint. *quamuis & edita ferri poſſit. Porro non ſolum ingentis animi, ſed & amariſſimi fuerunt, quale eſt praeter diſtichon infra poſitum in Pompeium illud fragmentum apud Suetonium in Cæſarem,* --Bithynia quicquid,
Et prædicator Cæſaris vnquam habuit.

& Hipponacteum carmen, de quo Cicero epiſt. XXV. *lib.* VII. *Epiſtolarum ad Marium. Quemadmodum igitur ſummus orator, ita optimus fuit Epigrammatum ſcriptor: vt Gellius cap.* IX. *lib.* XI. *& Plinius iunior epiſt.* XXVI *lib.* V. *non dubitarint eum in æquo cum Catullo ponere: cuius etiam verſum ex Hendecaſyllabis adducit idem Gellius cap.* XII. *lib.* VII. *Pedianus ad Ciceronis orationem in Anton. & Catullum elegantis Hendecaſyllabi à Caluo compoſiti in Curionem meminit. idem Plinius epiſt.* III. *lib.* VI. *inter eos illum recenſet, qui & dignitate ornati, & moribus ſerij iocoſa nihilominus & amatoria ſcripſerunt.*

21 Faſciola qui crura ligat,] *Mordaciſſimum hoc diſtichon ex Catalectis veterum Poëtarum eiuſdem Scaligeri ſuppleui & emendaui. de cuius recta diſpunctione ſponſor erit Plutarchus, qui Pōpeio mollitiem à Claudio obiectam ſcriptum reliquit, cum redempta, perditorum hominū multitudine, ipſi Claudius ex eminenti loco quaereret,* τίς ἐστιν αὐτοκράτωρ ἀκόλαστος, τίς ἀνὴρ ἄνδρα ζητεῖ, τίς ἑνὶ δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλήν; *illi vero in modum chori alternis canentis ad ſingula reſponderent,* Πομπήϊος.

29 Neſcio rhetor an ſorathos eſſes.] *Quidam legendum conijciunt,* an orator eſſes: *in qua lectione ſummam illam venuſtatem Euctemonis non video quare præſtat locum deponere.*

33 Lacrimæ matri deſunt,] *Eadem tamen ſententia vſus eſt auctor Thebaidos tragoediæ, in qua cæcus Oedipus hæc loquitur,* Lacrimae ſupererant, has quoque eripui mihi.
niſi quis dicat magni intereſſe vtrum quis erutos an exſtinctos oculos habeat: quod verum eſt.

37 Alter quos roget non habet.] *Lege,* quo roget non habet. *operarum eſt lapſus.*

IN CONTROVERSIAM QVINTAM.

PAGINA 77. v. 8. Memento enim de homicida quaeri.] *Deeſſe videtur negatio, legendumque,* non queri. *Non enim hic de homicida tantum queritur, ſed de parricida. De parricidio autem non æque facile creditur ac homicidio. Cicero pro Roſcio Amerino in hoc totus eſt. Sic infra in præfatione libri* X. Omnia, *inquit,* vſque ad vltimum tumorem perducta, vt non extra ſanitatem ſed extra naturam eſſent. *id eſt, non tantum extra ſanitatem, ſed etiam &c.*

19 Non miror ſi neſcis,] *Cicero in eadem oratione,* Si tibi fortuna non dedit vt certo patre naſcerere? ex quo intelligere poſſes qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certe dedit, vt humanitatis non parum haberes.

21 Ne cum tutore queat conuenire.] *Fortaſſe legendum,* ne cum procuratore queat conuenire. *Tutoris enim nulla hic mentio.*

25 Bonos habeo teſtes.] *Veteres editiones,* bonis habeo praeteſtes.

54. Quàm difficile eſt filio,] *Aliquantulo rectius fortaſſe,* tam difficile eſt filio patrem vulnerare quàm *&c.*

36 Vtrum non habui poteſtatem?] *Locus hic confuſus eſt. qui aliquanto melius ſe habere videbitur, ſi legamus* vtrum non habui poteſtatem. vel nolui te occidere? atqui vulnerata es. *potui igitur, te occidere. Alterum autem enthymematis membrum vel intercidit, vel ideo omiſſum, quia nulla ratio eſt cur nouercam infeſtam & adulterij ſuſpectam priuignus occidere noluerit.*

P. 78. v. 6. Quod cauſæ ſuæ ſanguinem miſit.] *Quid ſi ſcribatur?* quod amicæ ſuæ ſan-

guinem misit. *vocis enim sanguinis in obscoenis usus est infra hac cõtrouersia*, Facit quod facere solet: pro amatore sanguini suo non parcit. *Petronius*: Nunquam finies hunc ignem, nisi sanguine exstinxeris. *Iuuenalis Satyra* 1, Accipiat sane mercedem sanguinis. *nempe ex medicorum doctrina, non Aristotelis*.

18 A coloniâ Narbonensi] *Vnde ipse erat. Martialis lib.* VIIII.

Quem pulcherrima iam redire Narbo,
Docti patria Narbo Votieni,
Ad leges iubet.

Et B. Hieronymus in Eusebij Chronico: Votienus Montanus Narbonensis orator in Balearibus insulis moritur, illic à Tiberio relegatus. *Et hæc ad annum Tiberij* XIIII. *retulit B. Hieronymus. Tacitus autem biennio ante. Cornelio Cosso & Asinio Agrippa Coss. eundem Votienum cognitione habita ob contumelias in principem dictas poenis maiestatis adfectum lib. Annal.* IIII. *notauit. quod ad deportationem cum publicatione bonorum refero. Ita illas immanis bellua omniũ insignium virorum, qui felix Augusti imperium doctrina & eruditione illustrarunt, exitio fuit.*

Ib. At Montanus adeo toto animo scholasticus] *Vel omnia fallunt, vel hoc dicit, Montanum adeo scholasticum fuisse, ut cum accusatori Vinicio responderet, sententias ab eo in accusatione dictas in suã actionem tã aperte transferret, vt recte Surdinus dixerit videri accusatoris partẽ declamasse. Sholasticum enim vitium est, cũ imitari studueris eadem dicere. Quod si verum est, videretur non incommode legi posse*, at Montanus adeo toto animo scholasticus erat, vt eodẽ die quo accusatus à Vinicio, decertauerit: in suam actionem Vinicij sententias referret. Eleganter illud dixit. *Nisi fortasse hæc αἰ τπρόφως dicta sint, qualia apud auctores non pauca deprehẽdimus.*

32 Procurator natus es.] *Hæc est lectio veterum editionum. Ceterae*, procuratori natus es, *vel*, procuratore natus es, *corrupte. Nam si scriptum esset*, procuratore natus es, *Cestius contra praeceptum faceret quo iubet puero parcendum: nec procuratori natus dici potest, qui eius malo natus est. quod si conijcere licet potius censerem legendum*, procuratore natus non es.

IN CONTROVERSIAM SEXTAM.

PAGINA 79. v. 44. Putasti autem te per tyrannum] *Vide ne legendum sit*, putasti aut semper tyrannum victurum.

45 Raptus tyrannus.] *Lego*, felicissimæ videbuntur quibus contigerĩt raptus Tyranni *id est, à tyranno cap. sic supra.* O te soror miseram, quòd ista non sub tyranno passa es,

P. 80. v. 56. Diua illa fide,] *Locus à me depositus, quem malui bona fide ex veteribus editionibus edere, quàm vt interpolatus est in ceteris, quæ ita legunt*: quam eo magis desidero quod habeo, deinde fide factum liberti. *nihilo certe sanius, imo si quo deterius, quòd locum nihilo integriorem reddit, & ad sanitatem vestigia perturbat, & confundit.*

P. 81. v. 5. Facilius potuit. Non vitiaui,] *Sabinus pro patre colorem ex suae fortunae tenuitate sumpsit, se pauperem, nulloque vnquam in numero habitum, vt nõ difficile fuerit seruo in domo nõ notabili & inobseruata, edicto tyranni non parere, virginemque filiam cõseruare: extincto autem tyranno, se de collocanda filia cogitasse, cui ingenui hominis conditionẽ re ex exigua inuenire nõ potuit, libertini quaerenda fuit, nec vllum alium extitisse, cuius exploratiores haberet mores, quàm serui à se manumissi, quem ideo ceteris praetulerit, hæc ait. quæ tamen loco corrupto nõ satis expressa sunt, nisi manus ei adhibeatur. Vide igitur ne ita legi debeat*: Et ideo, inquit: facilius potuit non vitiare: quia nemo in domum nostram oculos dirigebat, nec fueram inuenturus facile, cui collocarem: quaerendus mihi erat gener aliquis libertinus. *& linea sequenti*, scio me meam filiam apud hunc tuto relicturum.

13 Fortuna mea publicae partis detracta] *Lego*, fortuna mea publicæ par. detracta omnis inuidia est.

35 Transite serui, transite liberi,] *Epitome*, Conuenite serui, conuenite liberti.

IN CONTROVERSIAM SEPTIMAM.

PAGINA 82. v. 50. Negauit illam esse proditionem:] *Melius fortaße*, negauit vllam esse proditionem.

P. 83. v. 25. Agnita re, comperisse dixit.] *Veteres editiones*, agitatur te: *ceterae*, agitatur re comperisse: οὐδὲν ὑγιές.

Ib. Erat autem ex somniatoribus totus.] *Quod coloris genus sua facilitate auctoritatem perdidißet dicit Quinctilianus.*

IN CONTROVERSIAM OCTAVAM.

PAGINA 85. v. 13. Agebatur apud iudices,] *Hæc corrupta eße nemo est qui nõ videat. nec enim proximo iudicio agi potuit, vtrum raptae deberet eße optio, quam ei lex tribuit: sed an quae educta*

fuerat, & ex lege raptarum optauerat, rapta fuiſſet. nam niſi rapta fuerit, ius optandi non habet. negabat autem raptam fuiſſe reus. Quare ſi quid audaciuſcule tentare liceat, libenter ſcriberem, Raptor ait. agebatur apud iudices vtrum raptae eſſet optio: iudicatum raptæ eſſe. raptae ſit, Non, inquit puella: quæſitum eſt enim *&c. quare cum ait actum eſſe vtrum raptae eſſet optio, id eſt, verumque quæ optauerat, rapta fuiſſet, vt ei optandi ius fuerit.*

30 Nec varium Geminum confitentem ſe non rapuiſſe:] *At hoc negare eſt. & tamen ſupra Varius Geminus faſſus eſt ſe rapuiſſe. remouenda igitur negatio, legendumque,* confitentem ſe rapuiſſe. *quae autem deinde ſequuntur, mutila ſunt.*

42 Se non velle ducere vxorem.] *In editione Romana negationem abſtulerunt. Fortaſſe leuior erit mutatio, & aptior lectio, ſi legamus,* ſe non nolle vxorem ducere.

IN LIBRVM OCTAVVM CONTROVERSIARVM.

PAGINA 86. *Et hic liber octauus controuerſiarum deeſt, in cuius vicem hæc excerpta cedunt. in quibus nihil eſt quod lectorem remoretur.*

IN PRAEFATIONEM LIBRI NONI CONTROVERSIARVM.

PAGINA 89, v. 13. Vt ne exercitatus quidem] *Quid ſi,* vt ne exercitationis quidem declamauerit, *legamus?*

15 Qui declamationem parat,] *Corruptam illam declamandi rationem eleganter expreſſerunt Petronius Arbiter initio ſuorum fragmentorum, Quinctilianus cap. XI. lib. II. & cap. V. lib. X. in quo etiam Porcij exemplum, quod hic narratur, recitat: item Tacitus dialogo de oratoribus, & Plinius epiſt. XIIII. lib. II. Miror tamen cur Plinius dixerit illam corruptionem à Licinio Largo originem ſumpſiſſe, qui ſub Claudio vixit, quo tempore in foro viguit Domitius Afer: cum ex his libris appareat ſub Auguſto & populum admiſiſſe declamatores, & à puritate illa quæ ſub Cicerone fuit, iam tum illud ſtudium plurimum deflexiſſe.*

22. Laudationibus crebris] *Declamantibus enim ad finem cuiusque clauſulae ab auditoribus vt plurimum vel recta coena, vel ſportula redemptis acclamabatur,* EVGE, BELLE, O HOMINEM LITTERATVM, ΦΕΥ SOPHOS: *nec declamantibus ſolum, verum etiam recitantibus ſua ſcripta, atque orantibus in foro patronis: ſed his parcius & modeſtius. vt praeter auctores proxime praecedenti notatione à nobis memoratos probant Horatius epiſt. XIX lib. I. Perſius Satyra I. Martialis libri III. & VIII. & L. Seneca epiſt. LXXXIX. Inſignis eius rei locus apud Tertullianum contra Valentinianos.* In Eſclis, *ſcribit ille,* Carthaginienſibus fuit rigidiſſimus Rhetor Latinus Phoſphorus nomine: cum virum fortem peroraret, Venio, inquit, ad vos, optimi ciues, de proelio cum victoria mea, cũ felicitate veſtra, ampliatus, glorioſus, fortunatus, maximus, triumphalis. & Scholaſtici ſtatim familiae Phoſphori φεῦ acclamant.

32 Non eſt autem vtilis exercitatio,] *Ita Quinctilianus declamationibus ad veritatem accommodatis adoleſcentem exerceri præcipit, ſubditque:* tum cauſas, vel eaſdem quas agi audierit. ſtilo & ipſe componat. vel alias veras modo, & vtrumque tractet: & quod in gladiatoribus fieri videmus, retiariis exerceatur, vt feciſſe Brutum diximus pro Milone. *Quid ſit retiarijs exerceri, vt hanc mendam eximam, quemadmodũ Brutus pro Milone fecit, nemo credo dicet. Nã quod hoc loco de retiarijs & mirmillonibus narrant, ἀπροσδιόνυσον eſt. corruptũ locum docẽt vetera exemplaria, quae* derectoriis, *vel* de Rhetoricis *ſcriptum exhibent. Melius fortaſſe legemus,* decretorijs exerceatur *id eſt, ſerijs, & ad verum certamẽ aptis, quibus luſoria arma opponũtur. L. Seneca epiſt.* CXVII. Remoue iſta, luſoria arma: decretoriis opus eſt. *Idem illud vocabulũ apud eundẽ Quinctilianum, cap. V. lib. VI. corruptum extat. quo loci hæc habentur,* pugnamque illam decertatoriam imperitis ac pullatae turbae relinquunt. *Legendum enim, vt in manuſcriptis, & antiquis editionibus,* decretoriam illam pugnam, *id eſt, veram & ſeriam.*

45 Lepidus, vir egregius,] *M. Lepidum accipio præceptorem Neronis* Druſi, *quem in præfat. lib.* X. *cum Scauro declamaſſe, & C. Tacitus lib.* II. *Cn. Piſoni caedis Germanici reo adfuiſſe tradunt.*

IN CONTROVERSIAM PRIMAM.

51 MILTIADES peculatus damnatus,] *Contra hiſtoriam hoc thema: Gallias enim Cimonem a Repub. redemit non data ei filia, ſed eius accepta ſorore Elpinice. Plutarchus & Probus.*

P. 90. v. 5 Ne felicior] *Veteres editiones repraesentant sequentem lectionem*, nec liceor qua liceor quidem.

10 Cynegyrus] *Scribe*, Cynaegyrus, *Graece* Κυναίγειρος· *de quo Herodotus lib.* VI.

17. Vis diuitias tuas abscondere.] *Suspicor mendum esse in verbo* abscondere, *legendumque* ostendere, *vel* ostentare. *videtur enim hoc dicere, ita tu mihi diuitias, quas cum filia dedisti, ostentas & imputas, cum nulla re quàm paupertate clarior sim. Nihil assero.*

P. 91. v. 14. An teneatur is qui beneficium accepit, quod non petiuit.] *Id est, quod is qui dedit sua, non eius cui dedit causa cõtulit. Nam qui beneficium non petenti dedit, eius tamen cui dedit causa, duplici nomine eum abstringit, nempe quia accepit, & quia rogandi necessitate liberauit. De hac autem quaestione & illa quae à Brutidio infra mota est, L. Seneca cap.* XII. *& sequentib. lib.* VI. *de beneficiis.*

15 Dedisti illud iactationi tuae,] *Hoc est quod L. Seneca dicit*, morbo suo morem gessit, ambitioni dedit.

42 Tum deinde retulit quandam Thucydidis sententiam.] *Haec Graeca ob optimo P. Pithoei codice suppleuimus, quae etiam Lud. Carrio in doctis suis & laboriosis lectionibus antiquis suos codices ex parte habuisse notauit: frustra tamen in iis quae Thucydidis supersunt, querentur, ut* ἁμάρμα *prodigiosae memoriae senis videatur. Apud Demosthenem extant duobus locis, nempe Olynth.* II. *& in orat. ad epist. Philippi, nisi quod in hac loco horum verborũ,* τὰ ἐλάσσω ἁμαρτήματα, *habetur* τὰς ἁμαρτίας εἰσὶ τῶν ἀνθρώπων *in illa vero* τὰ τοιαῦτα ὀνείδη. *Et fortasse à Thucydide praeclarã sententiã ex quodã opere quod interciderit, sumptã pauculis immutatis, mutuari summus oratorũ potuit. Sallustij autẽ sententia in Marci Lepidi oratione inter fragmẽta Sallustiana reperietur. Nec enim verisimile est Liuium tentasse Sallustium cũ Demosthene cõponere, à quo vt studio, ita dicendi genere toto coelo distat: aut in insigni fabula tã crasse impegisse Senecã, vt pro Thucydidis loco à Liuio collato locũ Demosthenis sumpserit. Reliqua quae in huius cõtrouersiae fine Graeca sunt, a Vialartio accepimus.*

IN CONTROVERSIAM SECVNDAM.

PAGINA 92, v. 10. Flaminius praetor,] *Ex historia petitum thema, prout narratur à Valerio Antiate apud Liuium, & Valerio Maximo. Ceteri enim longe aliter factum exponunt: omnes tamen Proconsulem fuisse, non Praetorem, conueniunt, nisi ex nothis hic sit natus error. vide Ciceronem de Senectute, Liuium lib.* XXXIX. *& Plutarchum in M. Catonis, & T. Flaminij vitis.*

28 Cui tecum sit credendum?] *Fortasse melius*, Quis enim in illo conuiuio fuit tecum, cui sit credendum?

41 Alio quàm Flaminio Praetore] *Haec officere rectitudini orationis videntur, quibus reiectis in lineam tertiam constabit sensus.*

43 Nunquam vidi. Adiice si vis.] *Hic insero quae notatione proxima delenda duxi: & lego*, Adiice si vis, nec alio Praetore quàm Flaminio videre possum.

P. 93. v. 25. An quòd quis in magistratu peccauit, proles] *Haec immutarũt in editione Romana postrema, edideruntque*, An quod quis in magistratu peccauit Procos. vindicari possit maiestatis lege reus. *Quae lectio tanto deterior est quãto à veteri quam repraesentauimus, lõgius abest. Vbique enim Praetorem, nõ Procõsulẽ vocat. Si licet aliquid audaciuscule tentari, legendum censerem.* An quicquid in magistratu peccauit Pretor, vindicari possit maiestatis lege? Reus enim cum tueri se facto non potest, adius confugit, & dicit se hac lege non teneri.

42 Quod Proconsul, maiestatis publicae] *In controuersiis quaestiones ex quaestionibus nascuntur. Supra quaestionem exsecutus est, an quicquid in magistratu quis peccat, lege maiestatis vindicandũ sit, cõclusitque id tantum hac lege vindicandũ quod praetextu maiestatis publicae admissum est. quaerendum igitur nunc venit, An hoc factum praetextu maiestatis sit admissum. quod facit, si legamus:* Deinde si potest vindicari maiestatis lege id quod praetextu maiestatis, & iuris, & apparatus peccauit, an hoc possit. *non puto de hac lectione quenquam cõtrouersiam facturum.*

51 Non tamen si quid in aliquo est mali,] *Ceterae editiones habent*, non tamen si cum aliquo imitatum est malis, *corrupte.*

P. 94, v. 13. Diligentiam excutiatis,] *Conijcio legendum*, cum illi constiterit abstinentia, diligentia, excutiatis quomodo vna nocte cenauerit.

14 Vtrum tamen, inquit, iniqui est *Videtur legendum* vtrum tamen, inquit iniquius est. Obiiciunt quòd damnatus perierit meretrici: postulant Praetorem perire damnato.

30 Animaduerte meretrix.] *Verba sunt Praetoris meritricem attentam ad supplicium reddentis, vulgataque formula lictorem percutere iubentis. Magistratus enim cum occidere imperabat,* LEGE AGERE *iubebat, atrocitatem facti verbo mitiore temperans. Aliquando tamen legendum putaui:* Animaduertere meretrix iubet, LEGE AGE *vt velit dicere meretricem officio praetoris functam*

Quod nos admonet, vt de ea re locū lib. 1. de ira, a multis varie verſatū hic adponamus, quemadmodum rectiſſime habetur in Gryphiana editione, ſi particulā &, *quæ in illa vacat, deleamus. Is ſic ſe habet.* Itaque ſi peruerſa induenda magiſtratui veſtis, & cōuocāda claſico cōcio eſt procedam in tribunali nō furens, nō infeſtus, ſed vultu leni, & magis graui quàm rabida voce illa ſolennia verba concipiam, & lege agi iubebo. *quemadmodum etiam Liuius lib.* XXVI. *ſcribit*, præconi imperauit, vt lictores lege agere iuberet. *quod editionem Gryphianam cōfirmat.*

32 Attrectationem violentiſſimam fregit, *Attrectationis vocabulum hoc loco fruſtra eſſe exiſtimo, ſuſpicorque legendum,* in quae ſolebat ſchemata tractionem violētiſſimam fregit, *vt ſupra, controuerſia v lib.* II. *Albucium dixit ſolitum in figuras controuerſiam diuidere. quod in toto faciebat Albucius, id in patre fecit Argentarius.*

39 Quemcunque audire declamantem.] *Sequentia probant legendum eſſe:* quemquam audire declamantem.

40 Nec vlli alij contigiſſe ſuo,] *Fortaſſe,* contigiſſe ſcio.

57 Ad ſupplicium aduocari,] *Vel reponendum, vel potius ſubaudiendum vocabulum* concionem. *Claſſico enim aduocabatur concio Tacitus lib.* II. *de P. Martio, & L. Seneca.*

IN CONTROVERSIAM TERTIAM.

PAGINA 95. v. 31. Si alterum non abſtuleris,] *Veteres editiones habent:* ſi alterum non abſtulerim: non habebis *nulla ſine mendo.*

42 Non cum educatore] *Fortaſſe,* non pro educatore facta eſt.

P. 96. v. 3. Iſte eligat.] *In excerptis,* iſte electurus eſt, *habetur.*

10 In re vis aut neceſſitas ſit.] *legendum puto,* An in re vis & neceſſitas ſit. *Succedit enim huic quæſtio:* An ſi eſt in re vis & neceſſitas *&c. quæ poſterior quæſtio a Diocletiano & Maximiano Imperatoribus in vēditione, & pignore rei familiaris neceſſitate contractis deciditur in codice Iuſtinianeo.*

27 Et ad exonerandum] *Lego,* & ad exorandum ſe veniſſet.

45 Dono quod iudicauerim.] *Videtur ſcribendum,* damno quod indicauerim.

49 Ceſtij ſimius eſt.] *Ceterae editiones habent,* certiſſimum ius eſt *ex quibus vocabulis* Ceſtij ſimius eſt *effeceram. quam coniecturam mihi deinde confirmarunt Græca hæc P. Chiaconij quæ proxima ſubijciuntur, πίθηκος μου, & Romana editio, in qua* Cæſtoſimius eſt *vno vocabulo repoſuerunt. Nec dubitaui id præferre & in textum admittere, quod vetuſtae lectioni propius accederet.*

P. 97. v. 2. Τυδείδην δ᾽ οὐκ ἄν] *Graeca Chiaconij habent,* Τυδείδην δ᾽ οὐκ ἂν φαίης ποτέροισι *nos tamen maluimus ſequi veſtigia optimi codicis Pithoeani, quæ hunc verſum repreſentant, & vulgatum Homeri textum, in quo ita habetur Iliados. ε*

3 Male καὶ χαλῶς.] *Inſignis locus ex optimo Pithoei codice reſtitutus, ex quo ſolo vel vrbanitatem Caſſij dignoſcere poſſumus.*

IN CONTROVERSIAM QVARTAM.

21 PRAECIDVNTVR tyrannicidae manus,] *Aliquanto fortaſſe melius,* Præcidentur tyrannicidae manus? *vel,* præcidetis tyrannicidæ manus? *Veteres tamen editiones totum hunc locum longe aliter exprimunt, quæ ſic habent,* praecideris tyrannicidæ manus: quid hoc eſt? inter tyrannos iacet praeciſa tyrannicida manus arci præditæne vindicem filium. *Ex cuius corruptæ lectionis veſtigijs, hæc quam habemus lectio expreſſa eſt.*

49 Ille quoque mihi peperciſſet.] *Deeſſe negationem exiſtimo. vult enim dicere, filium, qui ſe præcipitauit, patri non parciturū fuiſſe quin caecidiſſet: ſi & ipſe vnicus fuiſſet, id eſt, niſi fratrē habuiſſet, cui patrem relinqueret. Quare non mirum, ſi is qui ſolus remanſerat, cæciderit. Tyranno enim patrē relicturus fuerat. Qui ſenſus vt effici poſſit, legendū eſt,* Ille quoque mihi non peperciſſet.

P. 98. v. 18. An non quiſquis] *Quæ deinceps ſequuntur, diuiſionis eſſe apparet, cuius in veteribus editionibus in hac controuerſia nulla eſt diſtinctio. qua ratione hic quaedam deeſſe, locumque aſteriſcis notandum duco.*

26 Cæcidit patrem, non pulſauit,] *Vide ne legendum ſit,* aut pulſauit. *Vel* non pulſauit, *id eſt non tantum pulſauit. vt alius locus notauimus.*

58 Et cum deſcripſiſſet] *Sanior fortaſſe erit locus, ſi ita legamus:* Et cum deſcripſiſſet cicatrices patris, deformem adhuc faciem, dixit: Ab vtroque *&c.*

P. 99. v. 2. Morieris ſi caecideris:] *Videtur legēdū,* ni cæcideris, *vt ſint verba tyrāni cōminātis.*

24 Quot accepiſſet:] *Fortaſſe,* quod accepiſſet.

26 Domitium nobiliſſimum virum] *Auumne Neronis, quem arrogantem & profuſum in Nerone fuiſſe dicit Suetonius, an patrem?*

28 Πρῶτον κολυμβᾶν,] *A P. Chiaconio ſunt hæc Græca. Pueri autem prius litteras, deinde nare diſcebant, quod & Auguſtum ſuos liberos docuiſſe ait Suetonius: vnde prouerbium. μηδὲ νεῖν, μηδὲ*

χάμματα. At Syriacus contra fecisse Domitium ludebat, qui prius thermas ædificauerat, quarum pars κολυμβῆθρα:ceu piscina natationi apta erat, deinde Rhetoras sectabatur.

38 Cum mattea] *Mattea, siue Mattya, aut Matteola, ita enim per tt duplex potius quàm per c & t scribendum hoc vocabulum docent origo Graeca, & manuscripti libri, genus esse cibi delicatissimi docet Athenaeus lib.* XIIII. *Vnde pro cibo quocunque exquisito sumitur, vel apud Latinos. Martialis lib.* XIII.

Inter aues turdus, si quis me iudice certet?
Inter quadrupedes mattya prima lepus.

sic enim hoc distichon legendum monuerunt docti viri. & ματτυάζειν pro delicate viuere. Eadem fortasse ratione Sabinus hic Turdum ματτυάζοντα, Matteam dicit. vel potius obscoenius quid latet, & quemadmodum Terentianus miles speciosum adulescentem leporem, ita Sabinus Turdum Matteam vocat. supra enim inter infames fuisse dictum est.

54. Sed initium] *Ceterae editiones:*sed in iis esse tyrannicidae consilium *Ex quibus efficio,* sed inisse tyrannicidij consilium, vt per hoc &c.

IN CONTROVERSIAM QVINTAM.

PAGINA 100V.22. Mitis praeconem.] *Rectius fortasse,* Mitte praeconem, adiice illi omnia insignia: Hic puer matrem perdidit, fratres amisit nouercam habet: affirmo tibi non indicabit quisquis fauerit. *Alludit autem ad formulam praeconiorum, quibus res perditae conquirebantur, additis notis quibus dignoscerentur Moschus* εἰδυλ. α. *in amoris fugitiui praeconio:*

Ἐστὶ δ᾽ ὁ παῖς περίσαμος· ἐν εἴκοσι πᾶσι μάθοις νιν.
Χρῶτα μὲν οὐ λευκὸς, πυρὶ δ᾽ εἴκελος· ὄμματα δ᾽ αὐτῷ
Δριμύλα καὶ φλογόεντα:

41 Quae facta dicitur,] *Lego,* cui facta dicitur, *& linea sequenti,* cum latrones aliquem obsiderent &c.

50 Qui tibi cum illo] *Emendatior fortasse erit locus, si scribas,* quid tibi cum illo: qui intestati heres futurus sit. *vel propius ad corruptæ scripturæ vestigia:* Quid tibi cum illo? qui intestati suus heres futurus sit? *quamuis tamen ex filia nepos auo non suus heres sit. Sed exacta illa vocabulorum iuris significatio in scholis non obseruabatur.*

P 101. v. 23, Timuisse se de puero. Frustra.] *Vide ne legendum sit,* timuisse se de puero: nec frustra, inquit: duos enim. &c.

56 Τοῦτο τὸ πταισμα] *Hæc Graeca, & quæ deinceps in his libris adiecimus, à Chiaconio sunt.*

IN CONTROVERSIAM SEXTAM.

P. 102. v. 30. Vbi grauissime mihi nocere possit ostendit.] *Vide num aptius sit,* offendit.

43 Vocet huc aliquis matrem.] *Immo filiam. Nam mater vincta aderat. Quare lego.* Vocet hanc aliquis. Matrem quid expauisti puella:

54 Huc mea scelera] *Aliquanto rectius:* Huc ne scelera reciderunt, vt parricidium puellare sit? *cum interrogandi nota.*

P: 103. v. 8. Totius populi habitum] *Quid si* gemitum *legas?*

26 In qua torta, credibile] *Videtur vox* torta *huic loco obesse, legendumque,* In qua credibile scelus illud quidem, sed intolerabile esset. Induxerat. *&c. ceteris deletis.*

46 Non posse? Vsque in exilium:] *Aliquot vocabula desunt, vt huius loci fulciatur sententia. Vult enim dicere sententiam Haterij ideo ineptam, quia omnes licet in exilium mitti dicātur, tamen feruntur, deportandique locantur. Per exilium enim deportationem intelligit, quæ veneficis irrogabatur, quemadmodum apud Ouidium*

Quippe relegatus, non exul dicor in illo.

id est, non deportatus. Quare puella rea non magis in exiliū portāda est quàm ceteri exules. Quod si, inquit, intelligit penitus per aetatem ambulare non posse, eo ineptior est sententia, quòd in tantula ætate veneficium ne suspicari quidem potest. Si autem intelligit ambulare quidem posse, sed non vsque ad exilij locum, nec mater eius posset. Solent enim in longinquas & extremas insulas deportari, vt in Gyaras, Seriphum, Oasin. Quare parua adiectione videtur legendum: Quid enim intelligi vult hac sententia, nisi ex toto puellam ambulare non posse? Nam si vsque in exilium, verum est: sed nec mater eius potuisset. *Repetendum autem* ἀπὸ κοινοῦ *post hæc verba,* Nam si vsque in exilium, *intelligi vult puellam ambulare non posse.*

P. 104. v. 6. Quid ergo, mentita est quæ nihil lamentabatur] *Veterum editionum haec est lectio,* quæ nihil lamētaretur de accusatoris sui filia.] *cuius vestigia sequēs scribendū conijcio:*

Quid ergo? mentita eſt? quidni illa mentiretur, de accuſatoris ſui filia? *quod maxime cum Græcis, quæ paulo ante habentur, congruit.*

10 Mortuo fratre ac matre non fleuit.] *Etiam hoc loco aliquid deeſſe iudico. Probabile enim eſt Blandum voluiſſe dicere, matrem apud ſe dixiſſe ſe filiam nominaturam, quia patri accuſanti adfuerit, mortuo fratre fleuerit, accuſata matre non fleuerit, legẽdumque eſſe,* Nominabo iſtam quæ patri affuit. iſtam quæ mortuo fratre fleuit, accuſata matre non fleuit.

IN PRÆFATIONEM LIBRI X. CONTROVERSIARVM.

PAGINA 105, v. 2. L. Aſprenas,] *Fortaſſe, P. frater.*

3 Quinctilianus] *Auus ne M. Fabij Quinctiliani Rhetoris, cuius elegantiſſimi & doctiſſimi oratoriarum inſtitutionum libri frequentantur? Non puto. Is enim patris ſui declamatoris mentionem facit, nullam aui. Quemadmodum etiam non exiſtimo quæ Quinctililiani vulgatæ ſunt* CXLV. *ex maiore numero ſuperſtites declamationes, huius eſſe Quinctiliani, de quo quærimus. Nam quomodo exſtinctis & obliteratis tot egregiorum oratorum vigilijs, Aſiniorum dico, Paſſienorum, Viniciorum, Porcij Latronis, Gallionis, ceterorumque primæ claſſis, ad nos vſque perdurare potuerit, qui vix quidem ſuo tempore innotuit, & cuius memoriam cum eo exſtinctam noſter auctor ait. Et ſane illæ declamationes felicis Auguſti ſæculi vel ingenium, vel loquendi formulam non ſapiunt. Nam declamator ille ſemper aduocati nomen pro patrono vſurpat, quod ante Neronis ſæculum factitatum non fuiſſe, ab alijs obſeruatum eſt. Supra declamatione* II. *lib.* VI. *Aduocatus is dicitur qui cauſam egit, ſed ex excerptis ea ſunt, in quibus quæ collegit quædam mutauit, & ad ſuum captum accommodauit. At vero in controuerſijs integris aperte vbique, quemadmodum apud ceteros huius ſeculi auctores, hæc diſtinguuntur vocabula. Supra declamatione* IIII. *lib.* IX. Scio, *inquit*, Mentonem vſum non patrono patre, ſed aduocato. *Meminit idem declamator legis quæ in triceſimum diem pœnalia iudicia differt, quæ ſiue Tiberianum eſt Senatuſconſultum, ſiue Theodoſij lex, ſub Auguſto floruiſſe non potuit, qui illius legis mentionem facit. Nec tamen earum auctor dictu facilis, cum veteres vnius tantum Quinctiliani Rhetoris & declamatoris meminerint, quẽ in declamationibus laudant, nempe ijs integris, quæ poſt oratorias inſtitutiones, velut eiuſdem auctoris eduntur. Ita enim B. Hieronymus ad præſidium cõtrouerſiæ meminit, in qua pauper dolet ob interitum apum floribus ab impotentiſſimo diuite venenatis: & in præfatione ad Quæſtiones Hebraicas, quæ ex Quinctiliano de ſe dicit,* latentem inuenit inuidia, *ex eadem ſunt controuerſia. Quo fit vt vero ſimile ſit illas recentioris cuiuſdã auctoris eſſe, quibus quia auctor ignorabatur, Quinctiliani notiſſimi declamatoris nomen adſcriptum ſit. Ita enim Trebellius Pollio in Poſtumo iuniore, Poſtumi declamationes Quinctiliani declamationibus ſua ætate inſertas teſtatur. de quibus tamen iudicium ſuſtineo.*

Ib. de Scauro] *Mamercum Scaurum intelligit, cuius apud Tacitum lib.* VI. *hoc legimus elogium.* Mamercus dein Scaurus, *inquit*, rurſum poſtulatur, inſignis nobilitate & orandis cauſis, vita probroſus. *Et libro* III. Satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac vitricus Sullæ, & oratorum ea tempeſtate vberrimus erat. *Sane impuritate vitæ quam eloquentia notior eſt antiquorum ſcriptis. de quo infra in Suaſorijs.*

14 Cum fama eius lugent,] *Vtrumque enim male audit. male antea* pugnant *legebatur.*

17 Cum M. Lepido] *Is eſt fortaſſe quem ſupra Neronis præceptorem dixit.*

Ib. de Labieno] *Miror hiſtoriographos, qui Auguſti vitam ſcripſerunt, & maxime Suetonium in recenſendis imperatorum facinoribus malis etiam curioſum tam nouum illud ſupplicij genus, mortemque nobilis & clari viri non vulgarem ſilentio præterijſſe. ille enim auctor ſolum in Caligula ſcriptum reliquit, Caium T. Labieni ſcripta Senatuſconſulto abolita requiri, & eſſe in manibus, permiſiſſe. Is autem Labienus nepos fortaſſe T. Labieni fuit eius, qui cum egregiam Iulio Cæſari operam in Gallia nauaſſet, bello tamen ciuili a partibus optimatium ſtetit, & filius eius, quem Parthorum auxilio pop. Rom. bellum indixiſſe, Mylaſamque in Hybreæ contumeliam & vindictam diruiſſe Strabo lib.* XIII. *& Dio lib.* XLVIII. *produnt. Tribus enim illis Titi prænomen fuit. Cuius cuius filius fuerit, gentis ſuæ ferociam animo retinuiſſe conſtat, & vt animi quibuſdam vitijs, ita etiã loquendi libertate & magnis ingenij virtutibus clarum extitiſſe. eius auctoritate & ſcriptis vtuntur Quinctilianus cap.* IX. *lib.* I. *&* III. *lib.* IX. *& Soſipater.*

22 Summa infamia, ſummum odium.] *Vt eum aduerſarij patronũ Aſinius Pollio pro Vrbiniæ hæredibus inter argumenta malæ cauſæ poſuerit. Quinctilianus cap.* I. *lib.* IIII.

38 Ad eandem rem corporis mala.] *Quid velit dicere hoc loco, percipere mihi videor. Exag-*

gerat enim eorum crudelitatem, qui non contenti in ea sæuire, quæ sæuitiæ obnoxia sunt, etiam ad ea conantur crudelitatem suam extendere, & eisdem corporis malis subiicere, quæ natura pati non possunt. quale est ingenium, & quæ ex ingenio fama nominis propagatur. Quomodo autē dicat, nō video. Nam illud significare non possunt hæc verba, ad eandem rem corporis mala. *Optimus P. Pithoei codex habebat* ad eandem corporis: *quibus postea suprascripta sunt duæ illæ voculæ* rem & mala. *ceteri nihil mutant: nihilominus tamen locum corruptum existimo. vide igitur ne legendum sit,* ad eadem corporis mala, *id est, ad eadem mala, quibus corpus obnoxium est.*

51 Batyllo Mæcenatis] *Vide quæ de Batyllo Mæcenatis doctißime I. Lipsius scripsit in primum Annalem Taciti.*

P.106, v.9. Syllaba in Græcum mutata,] *Nemo nō ad hunc locū aliquid conatus est. Aemarus Ranconetus vir excellentis ingenij & iudicij, legebat prima eius syllaba in* Gras *mutata, nempe vt Paßienum Graßienum vocaret, velut hircosum. quod ex clarissimi atque eruditissimi Senatoris Ioan. Iacobi Lauernij libro manu eiusdem Ranconeti hoc loco notato didicisse lubens profiteor.*

10 Declamatori subtili, sed arido.] *Itane vero noster auctor Paßienum aridum vocauit? At supra virum eloquentissimum, & sui temporis primum oratorem dixit. & ex his quæ infra controuersia penultima habentur, tanti nominis fuisse apparet, vt cum Augustus Asinium Pollionem Paßieno commendaret, Pollio ingenue fassus sit, ideo tanti viri gratiam se complecti nolle, ne eius claritudine ac splendore ipsius fama propius admota extingueretur. Et sane suspicor hæc transposita, & ita restituenda suo loco:* obscœnum nomen ei imposuit. Ille Sparso declamatori subtili, sed arido dixit &c.

17 Declamatio de Popilio.] *In controuersia de Popilio supra Capitonis nulla mentio, vnde apparet multa deesse in Controuersiis.*

20 Penes Latronem gloria fuisset, penes Gallionem palma:] *At quî fieri potest vt non apud æquos iudices penes eundem gloria, penes quem palma, & palma penes eum sit, cuius est victoria? An quod cultior & ornatior Gallio suauitate sua perfundebat animos auditorum, non perfringebat, & tantum concinnitatis suæ, quod de Demetrio Phalerεo scribit Cicero, memoriam, non quemadmodum Latro fortius & concitatius dicendi genus sectatus* τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις? *vt in Gallione plus artis & cultus, in Latrone plus naturæ & virium fuerit.*

25 Gauius Silo:] *Male antea* Caius, *contra veteres libros, & rationem. Nusquam enim noster auctor ex prænomine suos Rhetoras denominauit, sed ex nomine, vel cognomine. Gauij autem nomen inter Romana nomina notum probauit doctissimus Carrio Emend. primo.*

IN CONTROVERSIAM PRIMAM.

PAGINA 107, v. 56. M. Cicero qua violentia] *Absit vt noster auctor fulmen illud dicendi strepere dixerit, aut Cicero in maximum & constantissimum virum vnquam stylum suum strinxerit: qui vix octo annos natus erat, cum in exilium Marcellus pulsus est. quod satis ex Gellio cap.* XXVIII. *lib.* XV. *& eodem Cicerone in orat. pro Sextio Balbo, & in Pisonem, clarum est. Locus igitur corruptus est. aliquando putaui legendum* Cn. Carbo, *quem ex historia constat suis seditiosis concionibus, vt absens Marcellus hostis iudicaretur, effecisse. Sed quàm longe à veteri scriptura?*

P.108, v. 7. Sordidatus sum, inquam:] *Vereor ne hoc loco vera lectio exscribentes fugerit. Potius enim legendum videtur:* Sordidatus sum? iniuriam nulli facio. Omnia iniuriæ genera *&c. Et ad finem sententiæ, post hæc:* conuicium facere contra bonos mores non licet, *vel addendum, vel intelligendum est.* nulli sordidatum esse non licet: *quæ si non ad textus emendationem faciant, ad intelligentiam tamen conducunt.*

11 An si credidit, ob hoc ipsum] *Lego,* ab eo ipso patrem suum occisum, *id est à diuite.*

14 Sumere nihil, inquit, vt & alienum] *Non multum à vestigijs editæ lectionis & vitiatæ discedemus, propiusque à sana lectione fortasse stabimus, si legamus,* licet, inquit, flere, licet ambulare qua velis: sed nihil, inquit, licet in alienam iniuriam facere: *quod & quæ sequuntur, [illegible] probant. In edicto autem Prætoris cautum erat,* Ne quid infamandi causa fiat. Proinde, *[illegible] Vlpianus lib.* LXXVII. *ad edictum,* quodcunque quis fecerit, vel dixerit, vt alium infamet, erit actio iniuriarum. Hæc autem fere sunt, quæ ad infamiam alicuius sunt: vt puta, in inuidiam alicuius veste lugubri vtitur, aut squalida, aut si barbam dimittat, *&c.*

24 Si quem non postulauit,] *Veteres editiones legunt,* siquidem non postulauit: *ceteræ:* si qui non postulauit. *Neutram sanam, ne hanc quidem Romanam arbitror. Quare locus asterisco notandus.*

55 Lupanar de quantum est.] *Fortasse,* Lupanar esse quantum est? *Cetera depono.*

IN CONTROVERSIAM SECVNDAM.

PAGINA 109, v. 44. Contra ait:] *Hæc ſunt ex diuiſione, cuius principium intercidiſſe patet: quæ paulo infra male in ceteris editionibus diſtincta eſt.*

P. 110, v. 12. Cum dubitaret exaudiſſe quendam] *Veteres editiones*, cum dubitaret ex ordine ſuo quem dicentem *&c.*

18 Occaſionem beneficij quæſtu non concupiui] *Quid ſi ſcribatur*, occaſionem beneficij quæſij. Non concupiui accipere præmium, habet alter *&c. Et ſane ſpecioſus eſt ille filij color, quo dicit ideo patri cedere noluiſſe ancipitem palmam, vt cum ſibi adiudicata eſſet, certam & propriam cedendo, liberalius cum eo ageret.*

IN CONTROVERSIAM TERTIAM.

PAGINA 111. *Quædam deeſſe huic controuerſiæ, ex excerptis liquet, quibus hæc pro patre habentur, quæ hic non exſtant*, Etiam morte patri quæſiuit inuidiam.

IN CONTROVERSIAM QVARTAM.

PAGINA 112, v. 45. Ceſtij Seueri.] *Legendum*, Caſſij Seueri. *Ceſtius enim non Seuerus, ſed Pius dicebatur, eiuſque ſententiæ inferius habentur.*

57 Magis hominum animos peruellat] *Fortaſſe aptius*, percellat.

P. 113, v. 20. Genus eſt rogandi, rogare non poſſe.] *B. Hieronymus in Epiſtola ad Pammachiam ſuper obitu Paulinæ, multa ex hac controuerſia imitatus, & mutuatus eſt.* Alius, *inquit*, tumenti aqualiculo mortem parturit, alius elinguis & mutus; & ne hoc quidem habens vnde roget, magis rogat dum rogare non poteſt. hic debilitatus *&c.* à paruo non ſibi mendicat ſtipem *&c.*

42 Cum ſtimulant ij, qui ſe alere non poſſunt?] *Recta hæc videtur lectio, rationemque exprimit cur non poſſit videri cõtra legem Cinciam ad miſerorum patrocinium acceſſiſſe: qui tamẽ excerpta collegit, videtur legiſſe*, Cum iſtum alant, qui ſe alere non poſſunt.

P. 114, v. 1. An læſa ſit Reſpubl. non ſolet argumentis] *Quinctilianus declamat* CCLX. Aliquis caput hominis perperam petit, vt terreat, vt occidat. Reip. læſæ? Quædam ſunt, iudices, ad quorum pronunciationem oculi ſufficiunt. Satis erit accuſatori oſtendere ſi quid hic læſerit, aliqua operum publicorum incẽſa, euerſa, corrupta naualia, & quæ vulgo male deſtructa ſunt. *Ex quibus colligo hic legendum*, hoc damnum quod tu obijcis, non videtur, *non autem* non videbat.

51 Ad longiorem patientiam impudicitiæ idonei ſint] *Vereor ne illud vocabulum* impudicitiæ *gloſſema ſit. patientiæ enim vocabulum in obſcœnis eſt apud auctores, impudicitiamque præcipue in maribus denotat. Petronius*, Ephebus, *inquit*, plenæ maturitatis & annis ad patiendum geſtientibus. *Et alibi*, acceſſi tentaturus an pateretur iniuriam. *& L. Seneca* XVI. *cap. lib. 1. natur. quæſtionum*, Eſt aliqua etiam proſtitutis modeſtia: & illa corpora publico obiecta ludibrio aliquid quo infelix patientia lateat, obtrudunt. *Sic cap.* XIII. *de Beata vita* impudicitiæ *vocabulum ex gloſſemate*, patientiæ *voce excluſa, in textum irrepſit, vt, Deo iuuante, in prætermiſſis ad eum auctorem dicemus. Porro B. Hieronymus primo in Iouinianum ad hunc locum reſpexiſſe videtur, cum in longam ſecuramque libidinem exſectum ſpadonem dixit.*

55 In ludum conijciunt.] *Epit.* detrudunt.

P. 115, v. 5. Miſerabiliores dicant, *Fortaſſe*, dicam.

43 P. Aſprenates] *Lege* P. Aſprenas, *vt in præcedentibus. Is autem eſt P. Nonius Aſprenas, quem ſupra diximus à Caſſio Seuero veneficij accuſatum, ab Aſinio Pollione defenſum. Fuit autem inter Auguſti familiares, ita vt eo accuſato ſenatum conſuluerit Auguſtus quid ſui officij eſſet in amici cauſa, cauſamque dicenti in ſubſellijs adſtiterit. Suetonius in Auguſto* LVI.

IN CONTROVERSIAM QVINTAM.

PAGINA 116, v. 18. Niſi Laſthenem emeris.] *Qui cũ Euthycrate Philippo Olynthum vendidit, Diodorus lib.* XVI. *& Demoſthenes in Olynthiacis, & Philippicis.*

19 Sciebat te emptorem:] *In excerptis*, agnoſcebat emptorem.

26 Iaculo perfractum.] *Legendum conijcio*, iugulo perfractũ. *Demoſthenes* περὶ στεφάνου, *Philippum deſcribens, eum dicit* τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα. *ad quem locum pro-*

ldubio *Musa respexit. Iugulum enim non solum* σφαγὴν, *sed etiam* κλεῖν *significat. Cornelius Cel-s lib.* VIII. *cap. de iuguli fracti curatione. Vet. lex. Iugulum,* σφαγὴ, κατακλείς.

 Phinthias omnia] *Interpolatus potius quàm curatus locus. ceteræ editiones exhibent,* Pythias mnia Parrhasi me tortor effecit. *à quo abstineo.*

7 Sic dixit, vt non controuersiam diuideret,] *Absunt à veteribus editionibus hæc duo voca-ula* vt non: *& ab Erasmo primum in editione Frobeniana anno* M.D.XV *sensu ita exigente addita int. Aliter autem accusatio ac controuersia diuiditur. Illa enim non per quæstiones particulares, sed er criminum capita diuiditur, vt patet maxime ex actionibus in Verrem.*

P.117, v.7. Debilitabat expositos,] *Legendum puto,* debilitans expositos: *hic enim est illi con-rouersiæ titulus.*

Non ages mecum reipublicæ læsæ.] *Ex hoc loco patet hucusque actionem huius controuer-iæ male conceptam fuisse,* Religionis læsæ.

1 Vnius facto] *Epitome,* vnius malo.

2 Tormentis captiui possit.] *Alias legitur,* vllo modo possit.

7 Deorum adulteria picta sunt,] *Excerpta,* Deorum crimina in templis picta sunt.

20 Nulla vindicta est.] *Quid si* nulla indicta est *legamus?*

38 Vim ignorantem morbi] *Excerpta,* vim ignotam.

P. 118, v.5. In quo XIIII. sestertia sunt] *Qui de re nummaria scripserunt, viginti quattuor sester-tijs talentum Atticum seu magnum constare notarunt. Probat etiam Plauti locus in Mostellaria, qui* CXX. *mnis duo talenta æstimat. Tranio enim cum duobus talentis magnis domum emptam, quadra-gintaq; mnas arraboni datas Teuropidi finxisset, Teuropides octoginta mnas se debere reliquas dicit. Hinc emendandus est Seruius.* V. *&* IX. *Aeneid. in quibus talentum à Plauto septuaginta libris esse æstimatum refert. sexaginta autem mnæ sex millia denariorum siue drachmarum, id est* XXIIII. *sester-tium efficiunt.*

8 Λύχνον οὐχ ἅπτων. *Lege* ἅπτω.

30 Hispo Rideon honeste Romanus] *Corruptus locus, quem ita emendari posse conijcio, si le-gamus,* Spyridion honeste minus fecit. *Spyridionis enim eam esse sententiam sequentia ostendũt, cum dicit,* Spyridion æque familiariter in templum volturios subire putauit *&c.*

IN CONTROVERSIAM SEXTAM.

52 VNIVS parietis ruina reposui.] *Excerpta,* suspendit.

Ib. Sollicit⁹ erat, ne quod perdiderat, quæreretur.] *At fur nihil perdiderat, immo furto acquisierat. quomodo igitur sollicitus esse potuit, ne quod perdiderat, quæreretur? diues etiam sollici-tus esse non poterat, ne quod perdiderat quæreretur, cum in eius esset potestate vel furtum quærere, vel tacitum ferre. Vide igitur ne legendum sit,* sollicitus eram, ne quod perdiderat quærere-tur, *id est, ne diues furtum sibi factum silentio præteriret, res furto ablatas non agnosceret.*

ANNOTATIONES IN LIBRVM SVASORIARVM ANNÆI SENECÆ.

MATERIARVM *apud Rhetores Latinos duo genera tractata sunt: Suasoriæ, & Controuer-siæ. Nam cum declamatio iudiciorum & consiliorum imago sit, vt Controuersia forum exprimit, ita Suasoria consilij formam exhibet. Hæc magis puerorum fuit, à qua illi decla-mandi studium incipiebant: illa prouectiorum. Duabus autem de caussis Suasorijs prius exercebatur puer, quàm Controuersiis: altera quia Suasoriæ faciliores, minusque virium & pru-dentiæ requirere videntur: altera etiam quia is finis Rhetori propositus est, iuuenem foro potius quàm consilio præparare, cuius in imperio minor & rarior publice vsus est. Ea ratione ve-lut progymnasma ad controuersiam suasoria reputata est. quemadmodum fabulæ, chriæ, senten-tiæ, loci communes, theses, ethologiæ, quæ &* ἠθοποιΐαι *Aphthonio dicuntur, ceteraque eiusmodi dicendi primordia, quæ illo* προγυμνασμάτων *nomine comprehenduntur. At Græcus maxime, qui magis suorum operum onera, inquit Quinctilianus, & modum noscentes, omnia hæc sibi re-tinuerunt, non à Latinis, qui hæc contemnentes, Grammaticis necessaria fecerunt, solamque contro-uersiam, qua puerum mysterijs suis initiarent, antequam ad controuersias admitterent, sibi rece-perunt. Hæc colligere licet ex Quinctiliano, Tacito, Aphthonio, & Theone. Suasorias vero pue-rorum fuisse præter illos auctores indicat Iuuenalis Satyr.* I. *ijs versib.*

Et nos ergo manum ferulæ subduximus, & nos
Consilium dedimus Syllæ, priuatus vt altum
Dormiret. *Et Persius. III. illis:*
Sæpe oculos, memini, tingebam paruus oliuo,
Grandia si nollem morituro verba Catoni
Dicere.

Has tamen noster auctor controuersiis postposuit velut appendicem, promissionisque suæ ἐπίμετρον, pluribusne libris, an hoc singulari, in incerto est. Illud solum controuersiarum libro secundo innuit, suasorias se daturum, inter quas & quandam Latronis de Theodoro per triduum declamatam, quæ tamen hic non habetur. Et sane multa ex his intercidisse clarum est, multa ex reliquis corrupta, mutila, & trunca esse: quibus, defecti omni scriptorum librorum ope, coniecturis tantum, quantum in nobis fuit, opitulati sumus. quas ideo seorsim à textu ex Romana editione, quæ nobis purior & integrior aliquanto visa est expresso, his annotationibus inclusimus, ne tanti nostra somnia facere videremur, vt ea vel inuitis legenda obtruderemus. Suasoriarum autem præcepta si quis requirat, legat Quinctilianum cap. X. lib. III.

IN SVASORIAM PRIMAM.

PAGINA 120, v. 4. Inagitata remis vastitas,] *Ceteræ editiones,* inagitata remissio vastitas. *ex quo effeceram,* inagitata remigio vastitas.

5 Tætra caligo remittet fluctus.] *Groslotius Islæus raræ eruditionis, meliorisque spei adolescēs per epistolam me monuit, Io. Dalechampium Medicum omni doctrinæ genere excultissimum, hæc ita legere,* tetra caligo immites fluctˀ. Nescio quid hoc est quod hominis natura subduxit oculis, & atra nox obruit. *quæ siue à libris veteribus, siue ab ingenio sint, recta & proba iudico.*

30 Aliter declamandum esse, quam suadendum.] *At qui suadet, declamat. vnde satis apparet locum non stare. Ex ijs autem quæ subijciuntur, intelligimus hoc sibi velle Senecam, condicionem personarum, quæ deliberant, efficere vt aliter atque aliter declamemus suadeamusque. Et sane, vt Quinctilianus ait,* multum interest qui deliberāt, Senatus sit, an Populus Romanus, an Fidenates Græci, an Barbari: item Catoni, an Mario suadeamus. sed mores præcipue discrimen faciunt. *Hoc autem vt dicat noster auctor, legendum erit,* Aiebat Cestius hoc genus suasoriarum aliter atque aliter declamandum esse, *inductus illis,* quàm suadendum. *nisi quis malit,* hoc genus suasoriarum aliter atque aliter declamandum, atque suadendum esse. *quod nobis quidem minus placet.*

39 Ἰχὼρ οἷός περ τε ῥέει] *At Plutarchus ab ipso Alexandro hoc Homeri hemistichium in illos prolatum fuisse scribit, qui eum Ioue natum dicebant. Sed & ex eodem auctore, & Curtio, & Arriano constat non lancea, sed tormentis occisum Callisthenem. Et mirum quot locis, in his præcipue suasorijs, M. Seneca memoria lapsus videatur.*

42 Sed timeo ne ille non gladio ἀντιμυκτηρίσῃ.] *Ciceronis locus in Epist. ad C. Cassium, sic habet:* Vereor ne nos rustice velit ἀντιμυκτηρίσαι.

50 At Antonius ait ducturum,] sed *Dio lib.* XLVIII. Ἀντώνιος δὲ ἔχεσθαί τε γάμου ἔφη, καὶ τετρακισχιλίας μυριάδας ἐνιαυτὸν παρ' αὐτῆς ἐξέπραξεν. *Hæc autem Dionis summa quadragies sestertium efficit, id est, centum sexaginta sex talenta, mnasque preteres quadraginta, quæ multum à mille talentis absunt. Sed & quod ad hanc historiam attinet longe aliter Plutarchus. Is enim Antonium in exigendis pecunijs non fuisse Græcis molestum tradit, sed declamationibus Rhetorum, (ita enim ἀκροάσεις φιλολόγων interpretor) & spectaculis certaminum, iurique dicundo intentum ingētia beneficia Atheniensium ciuitati contulisse: inde etiam φιλέλληνα καὶ φιλαθήναιον dictum. At vero Asianis vectigalia duplicasse. Qua ratione Hybreas orator totius Asiæ nomine ad eum delegatus est: cuius hæ duæ insignes in ea oratione referuntur sententiæ,* εἰ δύνασαι δὶς λαβεῖν ἑνὸς ἐνιαυτοῦ φόρον, δύνασαι καὶ δὶς ἡμῖν ποιῆσαι θέρος, καὶ δὶς ὀπώραν. *altera vero qua cum ostendisset ducenta milia talentorum ab Asianis soluta, subiecit,* εἰ μὲν οὐκ εἴληφας, ἀπαίτει παρὰ τῶν λαβόντων. εἰ δὲ λαβὼν οὐκ ἔχεις, ἀπολώλαμεν. *quibus nescio an in his libris vllæ præstantiores exstent.*

56 Octauia res tuas tibi habe.] *Hæc lectio scripturæ antiquæ sequitur vestigia, quæ etiam eruditissimo Lipsio venerat in mentem. P. tamen Chiaconius legit,* Ὀκτάβια καὶ Ἀθηνᾶ τῷ Ἀντωνίῳ res tuas tibi habe. *nec male fortassis. Nam cum Antonius Octauiam duxisset, deinde Mineruam Atheniensium, & in Aegyptum profectus ijs superinduceret Cleopatram, vrbane ab illis duabus nuntium remitti Antonio fictum est. Sane in veteribus editionibus inter hæc verba* Hoc tu euita, *in quibus* Octauia *vocabulum latet, & illa,* res tuas tibi habe, *interstitium aliquot vocum relictum est. Vxor autem eadem formula in repudij libello vtebatur, qua maritus, nisi quod addidisse videtur,* REDDE MEAS: *vt ex Plauti loco in Amphitr. Scena II. Act. III. colligere licet, & ex ora-*

tione prima pro Christianis Iustini Martyris ad Senatum, in eo fragmento, quod apud Eusebium extat lib. IIII. *histor. Ecclesiast. ad quod etiam allusit supra Controuers.* VI *lib.* I. Vides, *ait*, quid inter duas vxores intersit, ista si nos reliquerit, repetet sua; hæc quod dedit, non auferet. *Verum non adeo omnia in istis iocis ad Iurisconsultorum normam exigenda sunt.*

57 Desultorem bellorum ciuilium] *Sic apud Ouidium in Cl. V. Claudij Puteani codice manuscripto*, non sum desultor amoris.

P. 121, v. 3. Deillius ait:] Δέλλιον *vocant Plutarchus & Dio, quem hic etiam* παιδικά ποτε Ἀντωνίου γενόμενον *tradit.*

Ib. Scito illos tibi annuam, bimam, trimam diem debere,] *Adnotarunt viri docti legendum*, annua, bima, trima die debere, *phrasi Iurisconsultis familiari. Verum ne hic iocus ad iurisprudentium normam exactus. nam dicta dos præsenti die debebatur: soluto vero matrimonio à marito annua, bima, trima die, æqualibusque pensionibus reddebatur. Hic autem de præstanda dote, non de reddenda agitur.*

26* Putabant Aoriones esse in metaphrasi] *Ceteræ editiones habent* putabant Dorionis esse in metaphrasi dictum Homeri. *quæ quare mutarint Romæ, non video. Omnia autem hæc valde corrupta & confusa sunt, à quibus se explicare difficile est.*

30 Rapit haud partem exiguam montis.] *Hos versus Virgilij respicit, qui lib.* X. *leguntur:*

Fert ingens toto connixus corpore saxum,
Haud partem exiguam montis Lyrnesius Acmon.

Quos videtur noster auctor cum Homeri versibus Odyss. IX. *ex Polyphemi fabula, vnde imitati sunt, contulisse. Illa enim verba,* Tum excæcatus Cyclops saxum in mare reiecit, *tale quid subindicant.*

41 Latro sedens] *id est, in prælocutione.*

46 Quanto Pedo,] *Albinouanus, quem Quinctilianus inter heroicos Poëtas recenset, & non indignum cognitione, si vacet, dicit. Martialis doctum vocat, & Epigrammata scripsisse lib.* II. *tradit.*

Disce, *inquit*, quod ignoras, Marsi, doctique Pedonis
Sæpe duplex vnum pagina tractat opus.

Eaque amatoria fuisse indicat lib. V. *Ait enim,*

Sit Iouus & nostris aliqua tibi parte libellis,
Qua Pedo, qua Marsus, quaque Catullus erit.

58 Spectat sublimis ab alta] *Ceteræ editiones habent*, se dat sublimis ab alta. *quæ lectio ferri potest. Et si quid mutandum, potius ita legerem, atque interpungerem:*

Atque aliquis prora spectans sublimis ab alta,
Aëra pugnaci luctatus rumpere nisu:
Vt nihil erepto &c.

nempe ad imitationem illius prosopopeiæ apud Homerum frequentißimæ, Iliad. ζ.

Καί ποτέ τις εἴπῃσιν, ἰδὼν κατὰ δάκρυ χέουσαν.

Et Iliad. η,

Καί ποτέ τις εἴπῃσι, καὶ ὀψιγόνων ἀνθρώπων
Νηῒ πολυκλήϊδι πλέων.

Rursus eod. lib.

Ὧδε δέ τις εἴπεσκεν ἰδὼν *&c. & alibi sæpe.*

IN SVASORIAM SECVNDAM.

PAGINA 122, v. 22. Cum trecenti ex omni Græcia] *Veteres editiones legunt*, cum Trœzeni ex omni Græcia. *Et sane in hac suasoria exstant aliquot sententiæ quæ in themate sic legendum esse probant. Herodotus tamen & alij historici non magis Trœzenos quàm ceteros Græcos fugisse dicunt. Verùm non mirum videri debet declamatores ab historicis dißidere hac in re, de qua nec inter se conueniunt historici.*

30 Quorum nos exemplum moueat?] *Contextus orationis requirit, vt legamus*, quorum vos exemplum moueat.

P. 123, v. 8. Ideo hanc Eurotas] *Hæc clausula cum tribus sequentibus absque interrogatione legenda est.*

13 Quem Lacones audire non sustinent. *Scribe potius*, quæ Lacones audire non sustinent. *nec enim ad Herculem referendum.*

17 Inter hostes fugacissimi,] *Supra non uno loco notare est Rhetores eas præcipue sententias affectasse, quæ ex contrariys ducuntur. quod & facit hoc loco Silo. Nam paucos multis, fugaces tardissimis opponit. Hoc tamen extremum dicolon titubat. Nam hostes fugacissimis recte opponi non dixeris. Quare videndum est ne sic potius concipienda sit sententia*, Erimus inter fortes fugacissimi, inter fugaces tardissimi.

24 Aut in his, aut cum his?] *Dictum Lacænarum tradentium clypeum filijs in prælium proficiscentibus, ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τᾶς. de armis retulit Blandus. Pleræque autem huius Suasoriæ sententiæ ad Laconum apophthegmata alludunt, quæ apud Plutarchum exstant.*

28 Reuertamur ne nuntij quidem] *Fortasse*, reuertemur ne nuntij quidem.

40 Vt poëta Pollio Asinius aiebat] *Vel omnino delendum illud vocabulum* poëta. *vel ex eo efficiendum* postea. *licet enim Pollionem tragœdias scripsisse dixerimus, non tamen inde gloriam captauit, aut nominatus fuit.*

51 Quod puto etiam apud Herodotum esse,] *Ego vero non puto. Plutarchus de eodem Leonida ex eodem fortasse fonte, ex quo noster Seneca hausit, παρήγγελλε, inquit, ἀριστοποιεῖσθαι ὡς ἐν ᾅδου δειπνοποιησομένους.*

53 Ad prandium promisissem,] *Videtur L. Seneca Epist.* LXXXII. *ad huius scurræ dicterium respexisse, cum scripsit:* At ille Leonidas quàm fortiter illos allocutus est? Sic, inquit, commilitones prandete tamquam apud inferos cenaturi. Non in ore creuit cibus, non hæsit in faucibus, non elapsus est manibus. Alacres illi & ad prandium promiserunt, & ad cenam. *Male in omnibus editionibus, & contra veterum exemplarium fidem scriptum est* processerunt. *Sed mirum Ciceronem Græcis etiam eorum lingua disertissimum Leonidæ dictum vertisse,* Pergite animo forti, *quasi ἀριστᾶν, vel ἀριστοποιεῖσθαι, idem quod ἀριστεύειν, significaret. Nam quod quidam corrigunt,* Prandete animo forti, *citra veteres libros faciunt, & contra rationem. Quis enim sanus fortitudinem animi in mensa constituit?*

54 Attalus Stoicus,] *Cuius sententias sæpe laudat L. Seneca in Epistolis, & libros de fulminibus cap.* XLVIII. *lib.* II. *natural. quæst.*

57 A Cornelio Seuero] *Quem Quinctilianus versificatorem meliorem quàm poëtam dixit, secundum tamen locum occupaturum, si ad exemplar primi libri bellum Siculum perscripsisset de hoc Ouidium intelligo lib.* IIII. *Ponti illo versu:*

Quique dedit Latio carmen regale Seuerus.

Huiusne sit carmen de Aetna quod Virgilio quidam tribuunt, dubitari potest. & an potius insignem Siciliæ montem non separato opere descripserit: sed quemadmodum Virgilius Aeneidos III. *Ouidius* XV. *Metamorphoseos, ita etiam ille aliquo librorum belli Siculi. Nam L. Seneca hos tres Aetnæ scriptores coniungit.*

P. 124, v. 17. Nicetas] *Lege* Nicetes.

18 Demosthenes Cyptoy,] *Vocabulum Græcum Latinis litteris scriptum* σύρου, *ad differentiam Demosthenis* Δημοσθένους. *Etenim ad semicirculi formam delineasse veteres litteram sigma nulli dubium est.*

20 Potamon magnus declamator] *Huius meminit præter Strabonem lib.* XIII. *Lucianus in Longæuis, quem οὐκ ἄδοξον ῥήτορα vocat, nonagintaque annos vixisse prodit.*

24 Lesbocles scholam soluit, nemo vnquam ampliore animo se gessit.] *Locus fœde interpolatus. Nam, vt omittam vix Latine dici* ampliore animo se gerere, *si diceretur, contrarium significaret eius quod hoc loco dicere voluit. Mollem enim & imbecillum animum Lesboclis arguit. Et plane eadem hîc historia de Potamone & Lesbocle dicitur, atque in præfatione lib.* IIII. *Controuersiarum de Asinio Pollione, & Q. Haterio. Quo fit vt legendum existimem,* Lesbocles scholam soluit, nec quicquam amplius animose gessit.

35 Municipalis Gatozeos] *Vocabulum hoc nihili est, & hæc clausula tota confusa est & perturbata, ad quam nihil adfero.*

41 Mariscas.] *Quas Horatius duplices ficus vocat. quo nomine etiam pudendum morbum Iuuenalis Satyr.* II. *satyrice vocauit. nec enim ita à medicis vocatur.*

47 Ponat sane contra cœlum astra,] *Vnius aut duarum litterarum additione emendabitur hic locus. Rectior enim erit si legamus,* Ponat sane contra cœlum castra, commilitones habeo Deos, *vel* habebo Deos. *Xerxes enim sagittariorum multitudine Dijs bellum indixisse, cœlumque obsedisse visus est. Infra Controuersia* V. Ista trophæa non sunt Atheniensium, Deorum sunt. Illorum bellum fuit. illos Xerxes vinculis, illos sagittis persequebatur.

P. 125, v. 13. Apatrius,] *Scribe* Apaturius. *Sic enim alibi constanter nominatur.*

19 Thuscus ille,] *Mamerci Scauri mors describitur à Cornelio Tacito lib. Annalium* VI. *quem vide.*

IN SVASORIAM TERTIAM.

41 NON ante finit quàm in lucem redit:] *Hæc corrupta sunt. nam infra eadem sententia cum Virgilij versibus quos imitatus est Fuscus, confertur ijsdem verbis repetita, quo loci non* quam in lucem redit, *sed* quam vicem reddit, *legitur, nihilo tamen rectius. Ex versibus autem Virgilij apparet dicere velle lunam nubilo occupatam pluuias minari. quasi scribendum esset*, siue occupata nubilo non ante finit, quàm imbrem dedit, *aut aliquid simile.*

46 Vos ergo ad hanc diem immortales] *Vide ne potius ita legendum sit*, Vos ergo ad hæc, Dij immortales, inuoco, *&c.*

P. 126, v. 22. Imitatum Virgilium, Deo plena?] *Versum Virgilij in quo legantur hæc verba, frustra quæsiui aliquid tale habetur sexto Aeneidos, sed non ijs verbis. nec tamen memoria labi in fabula tam celebri, & trita noster auctor potuit: lapsumque non esse indicio est Ouidij versus ex Medea tragœdia, quam vnam illum composuisse Quinctilianus & Tacitus fidem faciunt: & Tertullianus de præscript. aduersus hæreticos ex Virgilio plenissime expressisse. vt inde appareat Virgilij opera ad nos integra non peruenisse.*

26 Caldos] *Caldum potius quàm calidum dicebant Augusti sæculo. Ipse etiam Augustus per Epistolam C. Cæsarem nepotem coarguit, quòd is calidum scripsisset. odiosum enim esse hoc vocabulum, & περίεργον putauit. Quinctilianus cap.* X. *lib.* I. *auctor.*

31 Tiberius ipse Theodoreus] *Apollodorus Pergamenus, & Theodorus Gadareus, siue, vt dici voluit, Rhodius, ingenio & doctrina celebres dicendi professores: non minus tamen hic Tiberio, ille Augusto discipulis clari, diuersa Rhetorices præcepta tradentes, suos quisque sectatores habuere: Apollodoreorumque, & Theodoreorum sectas effecere, vt auctores sunt Strabo lib.* XIII. *&* XVI. *Quinctilianus cap.* XII. *lib.* I. *& lib.* III. *Quorum etiam contrarias opiniones idem Quinctilianus varijs locis notat, & supra Controuersiarum lib.* II. *de narratione legimus. Apollodori autem & Theodori præter dictos auctores meminerunt Suetonius in Augusto cap.* LXXXIX. *& Tiberio cap.* LVII. *Cornelius Tacitus de Oratoribus, Lucianus in Macrobijs, & Chirius Fortunatianus in Rhetorices Scholicæ lib.* I. *&* III.

32 Nasoni suo] *Cuius etiam exstat Elegia lib.* IIII. *de Ponto ad eundem Gallionem.*

36 Quas in similitudinis tractatione] *Lego*, quas in simili tractatione posuit. *Nam quę sequitur Suasoria, de Deorum prouidentia, scientiaque futuri tractat.*

IN SVASORIAM QVARTAM.

PAGINA 127, v. 11. Quam ego intelligo me dicere,] *Hæc corrupta & manca sunt: deest enim verbum* posuero, *aut aliud simile. & quæ deinceps sequuntur, nullum idoneum sensum efficiunt. Fortasse emendatiora erunt si legamus*, valde in vos contumeliosus fuero, si totam Controuersiam posuero, quàm intelligo me dicere. cum Fuscus declamaret, & à parte aui non agnoscentis puerum tractaret locum *&c. Hoc enim Thema quod proponit, inter vulgata & trita in scholis fuisse verisimile est, quod ideo dicit non esse necesse totum proponere. Erat autem quantum coniicio eiusmodi. Quæ ter mortuos pepererat, somniasse se dixit viuum parituram si in loco pareret. in lucum profecta, remotis arbitris parit. auus cui agnascebatur puer, eum agnoscere non vult, suppositumque esse dicit: C. D. quam Controuersiam cum à parte aui declamaret Fuscus, locum contra somnia, deorumque prouidentiam & curam circa puerperia tractasse Seneca significat.*

IN SVASORIAM QVINTAM.

33 PRIOR enim metus, futuri pignus esset:] *Fortasse rectius*, pignus est.

39 Nam & arma indenuntiata moueret.] *Veteres editiones hac in parte meliores sunt, quæ legunt*, nam & arma indenuntiata mouent, *id est magis afficiunt & turbant.*

42 Quid Cynagiron] *Scribendum* Cynægiron.

53 De eo dico,] *fortasse*, de eodem dico.

P. 128, v. 6. Inutiles reliquias nouit,] *Vera, ni fallor, lectio*, inutiles reliquias mouit, *id est. in dilectu habendo reiecit. Sequitur enim*, nullum habet militem nisi fastiditum, aut victum,

9 Locum mouit non vtiliter.] Veteres editiones legunt, non inutiliter, quod & sensus requirere videtur: & vt paulo post, ita hæc interpungamus: Sed magis ipsis trophaea tuenda si quis vnquam illinc venturus hostis esset, vt conspectu trophaeorum, &c.

IN SVASORIAM SEXTAM.

42. Dicitvr abdidisse se.] Legendum conijcio, occidisse se. Historia est vulgaris: de qua tamen vide L. Senecam Epist. XXIIII. qui locus maxime nostram coniecturam confirmat.

44 Vetat. inquit, Milo rogari, iudices,] Hæc verba non inuenies in Miloniana, sensus tamen idem habetur, initio statim Epilogi eius orationis.

49 O tempora, o mores.] Martialis lib. IX.

Dixerat o mores, o tempora, Tullius olim,
Sacrilegum strueret cum Catilina nefas.

Porro quæ sequuntur, in editione Romana corrupta sunt: à qua discedere hîc ausi sumus, Ciceronis auctoritate in secunda Philippica freti: vnde transumpta sunt ad verbum.

54 Cyri Marillij Esernini.] Error ex notis. legendum enim existimo, Claudij Marcelli Aesernini. de quo supra in Controuersiis.

P. 129. v. 3. Quæ Charybdis est tam vorax?] Ex eadem Ciceronis oratione, vt & alia quædam infra: quam vide.

P. 130. v. 10. Qui & iudicasset.] Veteres editiones legunt, qui & cum iudicasset ab eo semper nasci satisfactionem: post quæ verba quædam deesse videntur.

13 Ne quis tribus hanc tam speciosam] Videtur hoc dicere, Antonium eo facilius parciturum Ciceroni, ne quis alius è socijs illam sibi seruati Ciceronis gloriam præripiat, legendumque esse, ne quis è tribus hanc tam speciosam clementiæ occasionem præriperet.

20 Qui infestissimus famae] Pollio Ciceronis gloriæ inuidens eloquentiam eius libris editis inimice insectatus est, vt ex Quinctiliano non vno loco, Tacito, & Gellio lib. XVII. clarum est. Quod eo minus mirum est in Asinio, qui non vnius Ciceronis, sed & omnium paene magnorum hominum famae obtrectauit. Nam & Liuium Patauinitatem redolere dixit, & contra Plancum orationes scripsit, quas tamen nisi illo mortuo, ne responderet, publicari noluit. idem Quinctilianus auctor, & Plinius in præfatone naturalis historiæ. Vnde etiam B. Hieronymus latentem obtrectatorem Pollionis Asinij nomine designauit in apologia in Rufinum, Epist. LXXXVIII. ad B. Augustinum, & commentarijs in Ionam. Eandem patris maliuolentiam in Ciceronem imitatus est Gallus filius, qui scriptis libris Ciceronem agitare, patremque suum ei præferre nisus est. quibus Claudius Imperator respondit. Idem Quinctilianus, Plinius Epist. IIII. lib. VII. & Suetonius in Claudio.

27 In historiis suis] Historiam bellorum ciuilium à consulatu Metelli & Afranij pluribus libris scripserat Pollio, cuius auctoritate vtuntur Cremutius Cordus apud Tacitum, & Plutarchus in Bruto & Cæsare Iulio. Valer. Maximus tertium librum laudat lib. VIII. Ex ea historia desumpta sunt quæ hîc de Cicerone referuntur, vt & fortasse iudicium illud de commentarijs Iulij Cæsaris, quod à Suetonio refertur. A Metello autem exorsum auctor est Horatius Od. I. lib. II. Nescio quantum fidei Suidæ habere debeamus, qui Asinium hunc Pollionem XVII. libros historiarum edidisse tradit, primumque res gestas Græcorum Latinis litteris mandasse, & alio loco, Asinium Pollionem Trallianum sophistam de ciuili bello Pompeij & Cæsaris scripsisse dicit. Vereor ne quod Tralliani est, Romano tribuat, & quod Romani Tralliano.

33 Liuius adeo detrectationis] Hæc Liuij desumpta sunt ex lib. CXX. Historiarum, quas si integras haberemus, ceterorum eius temporis historicorum desiderium leuius ferre possemus. Huic autem plenum testimonium Cremutius apud Tacitum reddit, qui eum eloquentiae & fidei præclarum imprimis dicit. L. Seneca disertissimum vocat lib. I. de Ira, & Quinctilianus hubertatem lacteã, iucunditatem, ac mirum candorem ei tribuit, varijsque virtutibus immortalem Sallustij velocitatem assecutum, atque Herodoto parem censet. Plutarchus etiam non vno loco veritatis studium in eo laudat. Plinius Epistolarum lib. II. & B. Hieronymus Epist. CIII. ad B. Augustinum quendam à Gadibus vsque fama eius commotum, vt Liuiũ videret, Romam venisse retulerunt. Præter historias, dialogos Philosophicos composuit, quos post Ciceronis libros idem Seneca primum locum tenere existimat. Quinctilianus meminit epistolæ eiusdem ad filium, qua qui legendi essent auctores, mira breuitate definiuit, Demosthenem scilicet, & Ciceronem: ceteros ita, vt quisque esset Demostheni & Ciceroni simillimus.

48 Bassus Aufidius,] Fortasse pater illius Aufidij Bassi, cuius mortem constantem narrat L. Seneca in Epistolis. Hunc Quinctilianus Sallustij velocitatem expressisse in libris belli Germanici tra-

dit genere ipſo in omnibus probabilem, ſed in quibuſdam, viribus minorem. Præter libros Germanici belli, hiſtoriam Romanam ſcripſit, vnde hæc de Cicerone deſumpta ſunt. à cuius fine Plinius Secundus ſenior ſuos de eadem re libros auſpicatus eſt. Plinius epiſtola V. *lib.* III.

54 Cremutij Cordi.] *De Cremutio Cordo & eius hiſtorijs pleniſſime L. Seneca in conſolatione ad Marciam eius filiam, Tacitus Annal.* IV. *& Dio lib.* LVII. *Libros autem eius per Aediles crematos haberi Caligulam permiſiſſe auctor eſt Suetonius in Caligula: quorum auctoritate idem Suetonius cap.* XXXV. *Auguſti, & Plinius lib.* VII. X. *&* XVI. *vſi ſunt.*

P. 131. v. 11. Dato gemitu] *Locus hic non eſt integer. Quid tamen velit, id eſſe puto. Nempe conſpecto Ciceronis pro roſtris capite populum Romanum gemitu & fletu, maximo viro inferias miſiſſe; concionemque ita depoſiti corporis, non vt ſolebat laudes audiuiſſe, ſed ipſam narraſſe. Morem autem attingit, quod clarorum virorum, & mulierum vita functorum corpora exponebantur in foro pro roſtris: vbi publice aſtante populo Romano defuncti laudes recitabantur. res vulgatior eſt, quàm vt probatione indigeat. Nulla enim frequentior in hiſtorijs occurrit, nullumque inſigne funus abſque laudatione. Si quis tamen probationem requirat, ſufficiet quod referunt L. Seneca ad Marciam, de Druſo a Ti. patre, & Dio lib.* LIIII. *de Agrippa ab Auguſto laudatis. Vide igitur ne ita potius legi debeat,* datae gemitu & fletu maximo viro inferiæ, nec vt ſolet ita depoſiti in roſtris corporis laudes concio audiuit, ſed ipſa narrauit. *Si non ſic legi; ſaltem ſic intelligi debere hunc locum exiſtimo.*

P. 132. v. 31. Latiaeque ſilentia linguæ?] *Martialis lib.* V.

Quid proſunt ſacrae, Latiaeque ſilentia linguæ?
Incipient omnes pro Cicerone loqui.

IN SVASORIAM SEPTIMAM.

PAGINA 133. v. 7. Quid Antonium auulſum, Catilinam Reipubl. redditum.] *Phraſis inuerſa, cuius generis adeo frequentes in auctoribus occurrunt, vt vix credibile ſit non affectatas fuiſſe. Cicero enim Antonium, inquit Salluſtius, pactione prouinciae perpulit, ne contra Rempublicam ſentiret, Catilinam vero vrbe exegit. Antonius igitur Reip. redditus fuit, Catilina auulſus.*

P. 134. v. 22. Apud Ceſtium Prætorem] *Proculdubio legendum* apud Ceſtium præceptorem. *Sequentia enim probant loqui de Caeſtio Rhetore.*

FERNANDI PINCIANI
CASTIGATIONES IN LIBROS DECLAMATIONVM L. SENECAE VVLgo dictarum, tam Controuersijs quàm Excerptis accommodatae.

IN LIB. I. DECLAMATIONVM.

AM duo millia nominum recitata,] *Vetus lectio*, Nam ad duo millia nominum recitata. *& paulo post* reddebam, *non* referebam. Præfatio lib. 1. Controuersia.

b Qui ad audiendum præceptorem nostrum conuenerant,] Meum, *non* nostrum, *eadem praefert.*

c Et illam cum cura scrutabor,] *Eadem*, & illam omni cura scrutabor.

d Totiens tanquam noua audiam.] *Scribe*, Totiens tamen tanquam noua audiam, *ex eadem.*

e Itaque ex memoria mea quod nobis satis sit superest.] *Eadem*, Itaque ex memoria mea quantum vobis satis est, superest.

f Quod quærenti non comparuit,] *Eadem*, comparauerat *agnoscit*, *non* comparuit.

g Intempestiue molesta est,] In tempestiua *in eadem habetur*, *non* intempestiue, *quod magis arridet.*

h Quæ mihi iam olim precario paret.] *Eadem*, quæ mihi iam olim precario non paret.

i Et nescio qua iniquitate & ad malum pronitate naturæ,] *Eadem*, & nescio qua iniquitate naturæ. *Caetera delenda.*

k Emolliti eneruesque, quod nati sunt, inuiti manent.] *Scribe*, Emolliti eneruesque nati sunt. In vitio manent. *ex eadem.*

l In hos nec Dij tantum mali permittant, vt cadat eloquentia, quam non mirarer, nisi animos, in quos se conferret, eligeret.] *Eadem partim sic legit*, In hos nec dum tantum mali vt cadat eloquentia, quàm non mirarer nisi animos, *& caetera. Partim sic legit*, Et in hos cadat eloquentia, quam non mirarer, *& reliqua.*

m Et si acerrimam eloquentiam, quam præstare non possunt, violare non desinunt.] *Scribendum puto*, & sacerrimam eloquentiam, quia praestare non possunt, violare non desinunt.

n Quo intra coloniam meam me continui.] *Verbum* quo *desideratur in vetere lectione, & praepositio* intra, *per maiorem scribenda est.*

o Et quod vulgo de alio solet, sed de illo proprie debet,] *Eadem*, Etiam quod vulgo dicit solet, sed in illo proprie debet.

p Quia apud nullum auctorem antiquum] *Verbum* quia *redundat, ex eadem.*

q Qui declamationem distinguit.] *Legendum* diffinit, *non* distinguit, *ex eadem.*

r Non mediocriter dicere bene.] *Corrigendum reor*, non mediocriter dicere, sed bene *Sequitur statim:*

s Alterum putat domesticæ exercitationis. Alterum esse veræ actionis.] *Scribe*, Alterum putat domesticæ exercitationis esse: alterum vero actionis, *ex vetere lectione.*

t Productam familiarem amicitiam] Perductam, *non* productam, *eadem.*

u Et in omnes iocos resoluebat.] *Scribe*, & in omnes iocos se resoluebat, *ex eadem.*

x Omnibus quidem prodest subinde animum relaxare.] *Lege*, Omnibus enim prodest subinde, *& caetera ex eadem.*

y Nec patiebatur alimenta per stomachum per somnum quietemque æqualiter digeri,] *Quaedam exemplaria* in stomacho *legunt*, *non* per stomachum. *Alia carent omnino duobus his verbis.*

z Cum id magis in illo mirabile videri possit, *Scribendum puto*, Quin id magis, *& caetera.*

a At quorumcunque stilus velox,] *Vetus lectio* Ast, *non* At.

b Sed ars summa ad apprehendenda ea,] *Scribe*, Sed ars summa & ad comprehendenda ea, *ex eadem.*

c Adeo quaecunque in animum eius semel ascenderant,] *Sunt exemplaria quae* memoriam *legant*, *non* animum.

d Cupitis statim ista discere.] *Verbum* ista *non habetur in vetere lectione.*

e Quæ effectu apparet, & habitu latet.] *Coniunctio* & *eradenda, ex eadem: & considerandum an rectior lectio* ambitu *quàm* habitu.

f Suspensos pedes habere:] *Eadem*, Suspensos pedes ponere, *rectius quia sequitur*: Non me hercules tui pedes spinas calcant.

g Quæ interponi argumentis quàm maxime declamantis Marulli possent] *Scribendum reor*, cum maxime, *non* quàm maxime, *ex trita loquendi Seneca consuetudine.*

h Nihil præter Epicheremata scriberet.] *Prior editio* Epithemata *legit. Exemplar scholarum Salmanticensium* Ephiponemata *agnoscit. Scribo per transpositionem litterarum*, Epiphonemata, *ex Quintiliano, & Cicerone, & caeteris rhetoribus.*

i De sæculo, de delitiis dicuntur.] *Vetus lectio*, de saeculo, de diuitiis dicuntur. *& sunt exemplaria in*

quibus verba illa de sæculo non habentur.

k Scio quàm sit odiosa Circensibus pompa.] Scribe, Scio quàm sit odiosa res Circensibus pompa, ex vetere lectione.

l Cum iam coepisset diem ducere.] Emendandum reor, Cùm iam coepisset dies lucere. Hoc enim factitare solitum Latronem superius monstrauit Seneca. Sæpe, inquit, cum per totam lucubrauerat noctem, ab ipso cibo statim ad declamandum perueniebat.

Controuersia I. a Iactatus inter duos patres vtriusque filius.] Iactatur, non iactatus quaedam exemplaria. Alia iactatus agnoscunt. Sed post verbum abdicatus, habent fui.

b Semper autem commendabat eloquentiam eius aliqua res extra eloquentiam in puero declamãte] In codicibus nonnullis rectius, vt puto, habetur sic, Semper autem eloquentiam eius commendabat aliqua res extra controuersiam In puero eloquentia. Ego vero non altero in loco tantum, sed vtroque substituendum puto controuersiam pro eloquentia, legendumque hoc pacto; Semper autem controuersiam eius commendabat aliqua res extra controuersiam, & caetera.

Contro. II. a Sacerdos casta castis puris pura sit.] Scribendum, Sacerdos casta e castis, pura e puris sit. liquet id ex secundo libro Controuersiarum, vbi hæ omnes declamationes cum coloribus complurium rhetorum iterantur copiosius à Seneca.

b Accusata, absoluta & reuersa ad suos est:] Vetus lectio, Accusata, & absoluta, & remissa ad suos est.

c Sacerdos vestra adhuc in lupanari viueret,] Nostra eadem præfert, non vestra.

d Quid mihi sacerdotem cuius precaria est castitas?] Rectius eadem, Quid mihi cum sacerdote, cuius precario est castitas?

e ita cara fuit suis,] Eadem, Ita curae fuit suis.

f Si in ciuitate nulla inueniri potuit,] Eadem: Si in ciuitate nulla inueniri poterit.

g Ponamus tres sacerdotium petere,] Putemus, non ponamus, eadem agnoscit.

h Dij illæsam non seruassent, nisi eam sibi seruaturi fuissent.] Breuius eadem, Dij non seruassent, nisi sibi seruaturi fuissent.

i Dicat pudicitiam suam Diis quibus debet.] Verbum suam superfluit, ex eadem.

k Quædam satius est vel cum causæ detrimento facere quàm inuerecunde dicere.] In quibusdam exemplaribus ita habetur vt retuli, in alijs non legitur inuerecunde, sed verecunde: quæ lectio summe mihi probatur, vnius tantum litterulæ adiectione, hoc est, vt legatur verecundiae, & repetatur detrimento.

Controuersia III. a Patrocinium suum putat pereundi infelicitatem.] In secundo Controuersiarum aliter, Patrocinium suum putat perennem infelicitatem.

b Exponam cum stuprum] Vetus lectio Et ponam agnoscit, non exponam, & quidem iudicio meo rectius Multum enim emphaseos habet coniunctio illa.

c Non ad saxum vsque deferret,] Eadem differret, non deferret.

Controuersia IIII. d Etiam secure aspicientibus horrenda.] Lege Etiam secure despicientibus horrenda, ex eadem, & item ex secundo Controuersiarum.

a Liceat adulterium & in matre filio vindicare.] Corrigendum puto contra omnium codicum fidem, Liceat adulterium & marito & filio vindicare: quod ex fine controuersiae euidenter ostenditur, Ipsam legem recita. Liceat marito, liceat & filio.

b Aut me sine filio, aut filium sine manibus.] Scribo, aut me sine filio fuisse aut filium sine manibus, ex vetere lectione.

c Contemptus est iste.] Exemplaria quaedam non contemptus legunt, sed conceptus. Scribo deceptus. Arellius Fuscus secundo Controuersiarum: Adolescens venit tempus militiae tuae. Indignare si deceptus.

d A quo sciemus. Cum adulterum deprehendi, tunc primum sensi] Legendum puto diuersa distinctione sic: A quo sciemus? vt sit per interrogationem. Deinde sequitur, Cum adulteros deprehendero. Sic enim habetur in vetere lectione. Postea lege per maiorem: Tunc primum sensi.

e Et truces animos misericors natura debilitat.] Legendum, Et truces quoque animos misericors natura debilitat, ex eadem, & secundo Controuersiarum.

f Prius quàm in memoriam reuerteret, exierant.] Aliter in secundo Controuersiarum, Prius quàm in me reuerterer, exierant.

Controuersia V. a Aut mortem, aut indotatas nuptias petat.] Omnis scripta lectio, & item secundus Controuersiarum, non petat habet, sed optet. Quam lectionem esse veram Seneca ipse videtur asserere, subdens.

b Altera mortem optat raptoris: altera vero nuptias petit] Vetus lectio breuior multo & Senecae laconismo magis consentanea: Altera mortem optat, altera nuptias. Reliqua superuacanea sunt.

Controuersia. VI. c Deinde hanc vitiasset:] Aliam in secundo Controuersiarum legitur, non hanc.

a Iurauit ei. Relicto patre secuta est adulescentem.] Verbum ei non habetur in antiquis exemplaribus. & si legi etiam posset, Iurauit· Ea relicto patre, & cætera.

b Narret, inquit, socero beneficia.] Vetus lectio, Narra obsecro soceri beneficia. Adstipulatur & Controuersiarum secundus.

Controuersia VII. c Nisi misericors potest. Inter tot consulatus] Eadem, nisi misericors posset. In tot consulatibus.

a Si præcideritis, scribe potius occideritis.] Eadem, Si præcideritis. Si irasceretis, scribe potius, si occideritis.

b Tyrannicida exitum tyranni rogo.] Scribendum potius videtur: Tyrannicidæ exitum tyranni roga. Vel sic: tyrannicidam per minorem scriptum pertineat ad superiora: & quod sequitur, legatur hoc modo. Exitum tyranni rogo, non timeo. Manus quas piratae soluerunt, iudices alligant. vt habetur in secundo Controuersiarum.

c Etiam nunc manus meas petis?] Scribe sine nota interrogationis, & nunc manus meas petis, ex vetere lectione.

d Neutrum hoc manibus meis expedit] *Verbum hoc non habetur in eadem.*

e In qua nec filij patres alunt.] *Scribe ex eadem*, in qua nec filij quidem patres alunt.

a Iam pro te dubito. Nescio quid lex timet,] *Verbum illud* dubito *desideratur in eadem. Vt legendum existimem*, Iam pro te nescio quid etiam lex timet. *Nam exemplaria omnia dictionem* etiam *agnoscunt.* Controuersia VIII.

b Pars altera contra fortem abdicatum.] *Sic prior editio. Legendum* abdicantem, *non* abdicatum.

c Quantum vero interest.] *Verbum* vero *redundat ex vetere lectione.*

IN LIBRVM SECVNDVM DECLAMATIONVM.

Præfatio. lib. II. controuersia.

a Nihil horridum.] Nihil horrendum, *vetus lectio.*

b Ac amplissima facultate dicendi.] Felicitate *eadem, non* facultate. *& quidem rectius. Nam non multo post beatam vocat Fabiani orationem.*

c Et ille pugnatoris mucro:] *Emendandum puto*, & ille pugnatorius mucro.

d Cum veros compressisset affectus,] *Scribe* vero, *non* veros, *ex vetere lectione.*

e Parum bene imitari poterat quæ effugerat.] *Eadem non* effugerat *præfert, sed* effigerat. *Considera an legendum sit* effinxerat.

f Et illi studio parari, non per illud alteri] *Lege*, illi studio parari, non per illud alteri præparari, *ex eadē.*

g Præceptores pulcherrimæ disciplinæ continebatur:] *Scribendum pluralitatis numero* continebantur, *vt ad præceptores referas.*

h Nam primus omnium Latinus Rhetor Romæ fuit puero Cicerone Plotinus.] *Scribo* Plotius, *non* Plotinus. *Cicero in epistola ad M. Titinnium, referente Suetonio in lib. de Grammaticis & Rhetoribus*: Equidem memoria teneo pueris nobis primum Latine docere coepisse L. Plotium quendam. Ad quem cum fieret concursus, quòd studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. *Meminit Eusebius quoque in libro temporum. Sed & vetus lectio non aliter habet quam* Plotius.

i Et ego multo tempore minor quàm ipse erat,] *Eadem*, & ego multo minor natu quàm ipse erat.

a Abdicatus post tres abdicandos.] *Castigo.* Adoptandus post tres abdicatos, *ex eadem.*

b Amo æque paupertatem & patrem] *Lego ex eadem*, amo æque paupertatem ac patrem.

c Hic me dignum putat bono patre,] *Scribendum*, Hic me dignum putat beato patre, *ex eadem.*

d Quem me videri velim, nescio. innocentem, si abdicor: nocentem, si adoptor.] *Locus est corruptissimus, in scriptu tamen codicibus fidelius*: Vtrum tamen velim, nescio. Innocentem? sed abdicor. Nocentem? sed adoptor. Controuersia I.

e Grauius eo quem alius concupiscit] *In eisdem*, grauius eo quem alius filius concupiscit. *Lego* filium, *non* filius.

f Magnum & hoc inter cetera paupertatis incommodum est.] *Lege* incommoda, *non* incommodum, *ex vetere lectione.*

g Gallus Nibius] *Quidam codices*, C. Rubius. *Alij*, C. Nibius. *Alij*, Gallus Viuius. *quibus suffragatur tertius Controuersiarum liber.*

h Non casu caderet, sed iudicio perueniret.] *Vetus lectio*, incideret, *non* caderet.

i Non delectant dominos ignoti seruorum greges,] *Legendum forte per distinctionem*, Non delectant dominos ignoti seruorum greges.

k Per annos quindecim in officio tuo fui.] *In tertio Controuersiarum*, Per annos duodecim in officio fui.

a Quos nec mors quidem diuisit.] *Correctiora exemplaria* Quos nec mors quidem diuidet. Controuersia II.

b Quædam se maritorum amore rogis ardentibus miscuerunt:] *Verbum* amore *desideratur in vetere lectione.*

c Inter has puellas viua numeratur.] *Eadem*, Inter has puella vna nominabitur. *etsi sunt exemplaria, in quibus non* vna, *sed* viua, *habetur. A quibus stat tertium Controuersiarum volumen.*

d Et Naso dixit:] *Coniunctio* & *superfluit. & paulo ante*, torpeat *legendum, non* torpescat. *Vtrumque ex eadem.*

e Secundum, Gelidum Boream, gelidumque Notum.] *Corrigendum reor*, Secundum: Et gelidum Borean præcipitemque Notum. *est enim Ouidianus versus secundi Elegiarum, ex elegia cuius lemma est: Ad amicam nauigantem. etsi in codicibus impressis & in vetustissimo exemplari, quod nos domesticum possidemus, aliter legatur*: Et gelidum Borean præcipitemque Notum. *Corrigendum idem vitium in tertio Controuersiarum.*

a Quid obtorpuistis oculi?] *Quidam codices*, Quid obstupuistis oculi?

b Hoc intra triginta dies] Hei intra triginta dies, *in tertio Controuersiarum.* Controuersia III.

c Putas me accusatori promissurum, quod filio negaui?] *Scribe*, Putas me accusatori permissurum, quod pater filio negaui? *patrem ex tertio Controuersiarum, patrum ex vetere lectione.*

d Semper enim sibi omnia licere credit.] Semper sibi omnia licere credidit, *ex eadem.*

e Ignouit enim, inquit. Aliquis ante me rogatus est.] *Correctius eadem*, Ignorat, inquit, ita? Alius ante me rogatus est.

f Quàm pene promisi:] *Lege*, Quam pene permisi, *ex eadem.*

g Qui tantum triginta diebus irasci non possum] *Sine negatione eadem*, qui tantum triginta diebus irasci possum.

h Prior rogatus est quem magis timebam.] *Eadem*, Prior rogatus est qui magis timebatur.

a Quàm quæ filios non habebant.] *Eadem*, Quam quæ liberos non habebant. Controuersia V.

b Inter vxorem tortam & virum occupatum.] *Legendum reor*, Inter vxorem tortam & vterum obturatum.

c Ignoscetis puto mulieri, si dixerit, Fessa est.] *Vetus lectio*, Ignosces puto mulieri, si dixero, Fessa est. *In tertio Controuersiarum*, Ignoscetis puto mulieri, si dixero, Falsa est. *Legendum puto*, Falsa est.

d Et tyrannus torquebat cum de tyrannicidio quaereret.] Scribendum torquebatur, non torquebat, ex eadem.

e Non premit censum onerosa sumptibus,] In tertio Controuersiarum, Num premit censum onerosa sumptibus? vt sit interrogatio quod placet: quia sequitur altera mox interrogatio: Nunquid gemmas, & ex alieno littore petit lapillos?

f Vtrum ne magis mirandum esse,] Prior editio & vetus lectio, vtrum putas mirandum esse. Codices nonnulli munerandum, non mirandum, legunt.

g Etiam si scisti de tyrannicidio. nec indicasti.] Vetus lectio, Et si scisti de tyrannicidio viri, nec indicasti.

h Et hoc cogitandi causa fuit. Vxoris vltio] Eadem, Et hæc ipsa mihi cogitandi causa fuit vxoris vltio.

i Quidquid longa cogitatio illi præstatura erat,] Commodiorem lectionem censemus alij quàm illi.

a At rediit maritus,] Particula At superuacanea est ex vetere lectione.

b futura æstimabo indicia. Interim qui rogat, comperit impudicam,] Eadem, Frustra æstimabo esse indicia in tantum quod rogat, cetera. Forte legendum, si tantum qui rogat, comperit pudicam Cui lectioni videntur suffragari verba statim sequentia.

IN LIBRVM TERTIVM DECLAMATIONVM.

a Omnia nitentia & intenta aliquo aliquid petentia.] Vetus lectio breuior, Omnia intenta aliquo potentia, Quaedam exemplaria, Omnia intenta, aliquid petentia.

b Sunt quidem & hic quibusdam grata.] Corrige, Sunt quidem & hæc quibusdam grata, ex eadem.

c Pronunciatio quam histrio non posset producere, tamen quæstionis posset videri,] Sic prior editio. Scribendum reor, Pronuntiatio quam histrio non posset producere. tamen quæ histrionis posset videri.

d Quamdiu extra iocos se continebat.] Citra iocos lego, non extra iocos, ex vetere lectione.

e Adeo nunquam reum nullam materiam dicendi nisi in periculis suis habuit.] Corrigendum puto, Adeo nunquam reor vllam materiam dicendi, &c.

f Nec lectas, nec vacuas explicationes,] Lentas, non lectas, quaedam exemplaria.

g Sed infra multos erat] Scribe, Sed etiam infra multos erat, ex vetere lectione.

h Orationes Sallustij in honorem historiarum leguntur.] Quidam codices, Orationes Sallustij in honorem historiarum non leguntur.

i Ille ad tollerandam magni ponderis sarcinam praeualet:] Tollendam, non tollerandam, omnis vetus lectio.

k Quidam cum Thracibus optime pugnant.] Threcibus, rectius codex quidam antiquus. Nota res, Threces genus esse gladiatorum, sic dictum a similitudine Thracicae parmulæ.

l Si a proclamante dimitteret.] Omnis scripta lectio, Si a prælocutione dimitteret. vt forte sit legendum, Si a praelocutione demum staret.

m Nec adhuc vlli sic indulsit,] Eadem, Nec adhuc vlli sic se indulsit.

n In scholastica quid non superuacuum est,] Scribendum reor, In schola ista quid nõ superuacuum est.

o Id quod bellissime Censorius aiebat] Codices quidam Censeanus, non Censorius. Alij Censorinus. Alij Cestrinus.

p Et ille ideo in foro primum dicturus,] Inuertendæ dictiones, Et ideo ille in foro primum dicturus, ex vetere lectione.

q Agedum istos declamatores produc a Senatu in forum,] Scribe, Agedum istos declamatores produc in Senatum, in forum, ex eadem.

r Non imbrem ferre, non solem sciunt,] Hiemem, non imbrem, in exemplaribus nonnullis habetur.

s Sed negauit se executurum, nisi exirem de domo.] Mansurum, non executurum, quidam codices.

t Deinde adultum P. R. edixi] In scriptis exemplaribus non adultum legitur, sed adulterum. Vt forte in totum castigandum sit, Deinde ad alterum Pr. eduxi. Nam & infra in ius educor legitur. Sic enim vetus, vt dicemus, præfert lectio, non adducor.

u Hanc, inquit, tibi fabulam retuli,] Fabellam, non fabulam, in eisdem habetur.

a O legem abrogandam, si excæcat homines. Nulli dat mille denarios nisi qui inuitus accipit.] Vetus lectio, O legẽ, si excæcat homines, abrogandã, Nulli res publica dat mille denarios nisi qui inuitus accipit.

b Dic nunc miserere, Hoc, cũ execarere, non dixisti. Resp. debilitatem consolatur, non emit,] Corrig. Dic nunc miser homo; cum excaecareris, non dixisti. Resp. &c.

a Parricidam non accuso, sed fugo.] Eadem, Parricidam non accuso, sed fugio.

b Absolutionem dat paribus tabulis:] Codices nonulli, absolutionem dat & paribus tabulis. Alij, absolutionem dat a paribus tabulis.

a Mihi necesse est abdicare quem nolo.] Quædam exemplaria, Alterum mihi necesse est abdicare quem nolo

b Hoc vno alter alteri placet,] Vetus lectio, Hoc vno, hoc alter alteri placet: repetitione Seneca familiari ad vrgendum vehementius.

c Qui in aliena manu est.] Scribe, Qui ipse in aliena manu est, ex eadem.

d Si bene de te meruerat, patrem pro illo rogasses.] Eadem, Si bene de te meruerat, patrem pro filio rogasses.

e Quicquid tunc tricenarius reliquerat,] Non habetur in eadem particula tunc.

a Quod iam tanto opere beneficia vitae iactat? Audite quis prior dederit.] Eadem, Quoniam tanto opere beneficia vitæ iactatis, audite quis prior dederit.

b Ita tu adulescens in acie nõ ante patrẽ stetisti?] Eadem, Ita tu adulescẽs matrẽ nõ ante patrẽ stetisti.

Controuersia v.

a Aut indotatas nuptias petat.] Aut indotatas nuptias optet, *eadem. vt paulo post,* Quando ergo optabis.

b Iste raptor est, ego in ius adducor.] *Eadem* educor *habet, non* adducor.

c An tota mea sit.] *In eadem*, an tota mea ista sit *habetur.*

d Et introrsus haerentes lachrymas ago.] *Nullum scriptum exemplar* haerentes *agnoscit, sed partim* erumpentes, *partim* habentes, *pro quo substituo* habentes.

e Tam longum tibi ius in caput ciuis permittitur.] *Vetus lectio*, Tam longum tibi ius in caput ciuis non permittitur.

Controuersia vi.

a Nemo uenienti domum clausit.] *Eadem*, Nemo non uenienti domum clausit.

b Certe, quod negari non potest, hospes.] *Scribendum.* Certe, quod negare non potes, hospes.

c Maius sine dubio quàm si damnum sarciret.] *Emendatior antiqua lectio*, maius sine dubio quàm sit damnum. Sarcire debet.

Controuersia ix.

a Tribuni ne ferent vt fur praeferatur domino.] *Breuius eadem*, Tribuni. Ita ne furcifer. *reliqua desiderantur.*

IN LIBRVM QVARTVM DECLAMATIONVM.

Praefatio li. iv. controuersia.

a Sed auctorem nouitate solicitet.] *Scribe*, Sed etiam auctorum nouitate sollicitet, *ex vetere lectione.*

b Nec quicquam ex ordine remisit vitae solito.] *Scribendum permutato verborum ordine*, Nec quicquam ex ordine vitae solito remisit, *ex eadem.*

c Itaque cum mortuo in Syria Caesare per codicillos questus esset diuus Augustus.] *Antiquum exemplar non* Caesare *praefert, sed* C. Caesare. *Praeterquam legendum reor.* Lycia *non* Syria, *contra omnia exemplaria. Suetonius in Augusto.* Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spacio amisit ambos, Caio in Lycia, Lucio Massiliae defunctis. *Velleius Paterculus libro posteriore:* Deinde reluctatus inuitusque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciae, Lymiram nominant, morbo obiit. *Cornelius item Tacitus primo historiarum volumine Caium remeantem Armenia & vulnere inualidum mortem fato properam, vel nouercae dolum abstulisse scribit. At reditum ex Armenia in Italiam per Lyciam esse, non per Syriam, palam est.*

d Mortes filiorum tulisse,] Mortes sex filiorum tulisse. *vetus lectio.*

e Atherius noster suffibulandus est.] *Legendum procul dubio*, sufflaminandus est, *non* suffibulandus, *seu* sufflamandus, *a sufflamine, videlicet instrumento quo immodicus rotarum procursus reprimebatur. Iuuenalis. Satyra* viii.

Carpento rapitur pinguis Damasippus, & ipse
Rotam stringit multo sufflamine consul. *Et vltima Satyra,*
Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Notauit hunc Senecae locum ante nos nouissimus eius Poetae interpres.

f Adeo nedum currere, sed decurrere videbatur.] *Quaedam exemplaria.* Adeo vt non currere, sed decurrere videbatur. *Alia*, Adeo non occurrere, sed decurrere videbatur. *Scribo*, Adeo non currere, sed decurrere videbatur.

g Iubebat enim transire cum aliquandiu locum dixerat:] Eum, *siue* illum, *vetus lectio, non* enim. *Item exemplaria quaedam* aliquem *legunt, non* aliquandiu.

h Et multum ille & hic in officiis versatur:] *Elegantius eadem sine posteriore coniunctione*, & multum ille hic in officiis versatur.

i Plus habebat quod laudares, quàm quod ignosceres:] *Scribo*, Plus habebat quod laudares, quàm cui ignosceres, *ex eadem.*

Controuersia i.

a Coactus est conuiuio interesse mutata veste,] *Verbum substantiuum* est *tollendum ex eadem.*

b Nam rapuit me qualem in conuiuio puderet venire,] *Coniunctio* Nam *superuacanea est, ex eadem.*

c Scit quantum super amissis tribus filiis patri flendum sit, qui si viuerent, parer fleret.] *Quaedam exemplaria*, Scit quantum super amissos tres filios patri flendum sit, quem si viuerent, patrem flerent.

d Hic mihi viuendum est, nec de nuptiis, nec de libris cogitandum dirum omen occurrit] *Castigo*, Hic mihi viuendum est, nec vi de nuptiis nec vi de liberis cogitanti dirum omen occurram, *ex vetere lectione.*

e Iniuria esset felicis in illo conuiuio morari.] *Longe aliter eadem*, In illo conuiuio morari etiam felicis patris esset iniuria.

f Nemo amicus, nemo, inquit, propinquus est] Inquam, *non*, inquit. *eadem*,

g Festo die sodales amicique mecum:] *Eadem*, Festos dies sodales amicique ineunt.

h Consolarer te diutius nisi & iam accusare posses.] Consolater eum diutius, nisi iam accusare posset, *eadem.*

Controu. ii.

a Seruauit, nec vidit.] *Lege*, Seruauit sacra, nec vidit, *ex eadem.*

b Pollio ante hoc. si caecus factus esset, non abstulisset:] *Quaedam exemplaria*, Pollio autem hoc. Si caecus ante factus est, non abstulisset.

Controu. iii.

a Per humanos, inquit, errores agnoui preces meas] *Locus est vitiatissimus, qui forte melioris erit conditionis, si sic legatur.* Pater, humanum, inquit, errare est. At nosti preces meas.

b Quod imprudentes occidimus, & prudentes seruauimus.] *Tollenda coniunctio* &, *ex vetere lectione.*

c Non pepercit eius dolori.] *Scribe*, Non pepercit eius pudori, *ex eadem.*

d Et tum fortuna ea eras,] *Corrige*, Et tu in ea fortuna eras, *ex eadem.*

e Egit apud illum qui eam non nouerat.] *Codices quidam*, Egit apud eum qui illum non nouerat.

Controu. iv.

a Vidissem vere violari sepulchrum.] *Scribe*, Vidisses iam vere violari sepulchrum, *ex vetere lectione.*

b In quo notiora sunt iterū arma victricia.] *Apertius eadem*, In quo notiora sunt arma iterū victricia.

c At rapuit aliena. Hoc excusare, *&c.*] *Scribe*, Rapuit aliena. Hoc excusare, *reliqua. Nam dictio* at nuf-

Controuersia v. quam inuenitur in eadem.

a Reductus est patri, ægrotare nouerca coepit.] Scribe Reductus est. Postea aegrotare nouerca coepit, ex eadem.

b Vt abdicatione mea pater ægrotaret, redita nouerca.] Posset etiam non temere legi, Vt abdicato me pater ægrotaret, reducto nouerca. quia supra in argumento praecessit: sanauit Reductus est. Postea aegrotare nouerca coepit.

c Ego non credo si fateris illam sic posse sanari.] Emendo, Ego vero cedo domo, si fateris illam sic posse sanari, ex eadem.

d Magnis præceptoribus opus est. Abdicatus studui.] Scribe, Magnis præceptoribus opus est. Ego abdicatus studui. ex vetere lectione. & paulo post seruasti eadem, non conseruasti.

Controu. vi. a Qualis erit nouerca, quae fieri cupit.] Eadem, Qualis eris nouerca quae fieri cupis?

b Cum iniquus magis ipse ames eum, &c.] Iniquius legendum, non iniquus, ex eadem.

c Etenim contra virum dici potest:] Breuius eadem, Dici contra virum potest.

d Quem aiebat specialissimum:] Eadem quem aiebat simplicissimum.

Controuersia vii. e Magis enim amaturus sum eum,] Coniunctio enim otiosa est, ex eadem.

a In adulterio deprehensus est a tyranno, gladium extorsit a tyranno,] Verbum est non habetur in eadem.

b Imputat nobis quòd in adulterio mori noluit deprehensus] Error in ordine verborum. Eadem, Imputat nobis quod deprehensus in adulterio mori noluit.

c Certamen impari conditione] Legendum distincte, Certamen in pari conditione: hoc est, in quo vtrique licebat aduersarium occidere, ex eadem.

d Si etiam id libido permitteret.] Eadem promitteret, agnoscit, non permitteret,

e Tyrannicida pro adultero, tyrannus pro pudicitia.] Adulterio non adultero scribendum, ex eadem.

f Qualia in adulterum maritus attulerat.] Eadem contulerat, non attulerat.

g Ab adulterae oculis ad praemium curtis.] Osculis, non oculis, lege ex eadem.

h In eo quod inermis ad tyrannum venit, non minor virtus, sed periculum maius.] Corrige, In eo qui inermis ad tyrannum venit, non minor virtus est, sed periculum maius, ex eadem.

Controu viii. a Vt operas mitteret.] Emenda, Vt operas remitteret, ex eadem.

b Consignatione facta restitutus exigit operas,] Aliter eadem, Consignatio facta est. Restitutus exigit operas. Etsi in quibusdam exemplaribus non exigit, sed incidit, habeatur. Vt forte scribendum sit incidit, quia sequitur paulo post quaslibet indicas operas, nunquam tamen indices ita periculosas.

c Si pacisci tunc a me voluisses operas, spopondissem.] Noluisses potius quàm voluisses legendum videtur.

d Profer tabellas] Profer tabulas, vetus lectio.

e Et cum timeo ne ostenderem, secutus sum hæc exigentem] Sic prior editio. Vetus lectio, Et dum timeo ne ostenderet, secutus sum hæc exigentem. Quid si legas? obsecutus sum hoc exigenti.

f Etiamsi cogi non potest.] Eadem, Etiam cum cogi non potest.

g Proscriptus potissimum ei te commisisti.] Eadem, Proscriptus mihi potissimum te commisisti.

h Qui tunc non posses etiam rogari.] Negatio non redundat, ex eadem.

i Egerunt leuius,] Egerunt lenius, eadem.

k Videris redemisse. Faciam remittam.] Eadem. Videris remisisse. Faciam. remittam. Quidam codices videris emisse, reliqua.

l Tunc huiusmodi vtendum est coloribus,] Scribe, Tunc huiusmodi vtendum esse coloribus, ex eadem.

m Quod ex colore metuendum est:] Quod ex hoc colore metuendum est, eadem.

IN LIBRVM QVINTVM DECLAMATIONVM.

Controu. i. lib. v. a Inscripti maleficij fit actio.] Lege Inscripti maleficij sit actio, vt supra.

b A liberto reus fit maleficij.] Liberato scribo non, liberto, ex scripta lectione.

c Ludit te suis fortuna muneribus,] Lego ludit de suis fortuna muneribus, ex eadem.

d In Pharsalia victus acie,] In Thessalia victus acie. eadem.

e Mortem tuorum tuum putas naufragium?] Corrige, Mortem tuorum. Maius tu tuum putas esse naufragium, ex eadem.

f Crassus vixit. Non priuatas perdiderat, sed publicas opes] Scribe, Crassus vixit, & non priuatas, &c.

g Nemo infeliciter experta negotiatione.] Correctior vetus lectio, Nemo infeliciter expertus negociationem.

h Ego vt ne moriar, iste vt ne prohibeat.] Castiga, Ego vt moriar, iste ne prohibeat, ex eadem

i Ne hoc narrarem. mori volui.] Antiquum exemplar, Hæc narrare volui. Vt forte legendum sit, Enarrare volui: aut sic, Ne enatarem, mori volui.

k Præcidit remedium meum.] Pronomen meum redundat ex vetere lectione.

l Cui me vitae reseruas?] Scribe, Cui me vita reseruas, contra omnia exemplaria.

Controu. ii. a Rumor fuit de morte] Legendum, Rumor fuit de morte eius, ex vetere lectione.

b Iubente patre habere potuisses.] Legendum reor viuente, non iubente.

c Non quaeris vbi perierim,] In quibusdam exemplaribus, Num quaeris vbi perierim.

d Ne inter ipsas nuptias] Scribe, Ne inter ipsas nuptias tuas, ex nonnullis codicibus.

e Fabricius aurum a Pyrrho recipere noluit.] Accipere, non recipere, vetus omnis lectio. Sunt tamen codices in quibus desideretur id verbum.

f Vt aliquid & simile de Seuiano dicam.] Scribe, Vt aliquid & ipse simile de Seuiano dicam.

Controu. iii. a Malae tractationis fit actio.] Legendum esse sit, non fit, supra admonui.

b Et ad Olympiam duxit.] *Vetus lectio*, Eduxit ad Olympia. *& aliquanto post* parricidijs *scribendum, non* parricidia.

a Accusatus à fratre parricidij,] *Deest verbum substãtiuum* est. Accusatus est à fratre parricidij. *ex eadem*

b Si vis illius graue crimen facere,] *Inuerte dictiones*, Si vis graue illius crimen facere, *ex eadem.*

a Vt sibi venderet arborem, quam sibi videbat obstare] Dicebat *legendum non* videbat, *ex eadem* Controu. IV.

b Vicinorum primo fidem imploraui.] Exploraui, *non* imploraui, *sunt exemplaria quæ legunt.*

c Nihil lætius oculis tuis quàm ruinæ meæ.] *Scribe*, Nihil lætius oculis tuis occurrit, quàm ruinæ meæ, *ex eadem.* Controu. V.

d Sic licet vt domus ad cœlum omne cõuersæ,] *Eadem*, Scilicet vt domus ad cœlum omnes emineãt.

e Et non in suis vicibus agatur annus:] *Præpositio in superuacanea est, ex eadem.*

f Quemadmodum totas cõsumat vrbes,] *Emendatior vetus lectio*, quemadmodũ totas absumat vrbes.

g Si fateretur iste scienter ianuam incendisse,] *Eadem*, Si fatereris te scienter ianuam incendisse.

h Quid ad te illi rami pertinẽt, qui extra domum sunt?] *In quibusdã codicibus, inuersis dictionibus legitur:* Quid ad te rami illi pertinent, *&c. in alijs desideratur pronomen* illi.

i Iam etiam quosdam parietes minuerant,] *Vetus lectio*, Iam etiam quosdam parietes mouerant.

a Accusauit illos de vi & damnati sunt] *Eadem*, Accusauit illos de vi & damno. Controu. VI.

b Date illi vestem puellarem, date noctem, rapietur.] *Corrige*, date illi vestem, puella est. Date noctem, rapietur, *ex eadem.*

c Non tunc primum vestem sumpsisse.] *Verbum* vestem *non habetur in eadem, recte.*

d Sic imitatus puellam vt raptorem inuenerit.] *Lege*, Sic imitatus est puellam vt raptorẽ inuenerit.

e Nunquid cecini?] *Corrige*, nunquid cecidi? *ex eadem, & ex Controuersijs.*

f Constat hunc stupratum, cum damnati essent qui rapuerunt.] *Hoc debet esse initium alterius partis, pro adulescẽte, ex eadem. Legendumq; ex eadem*, Constat hunc stupratum, cum damnãdi erant qui rapuerũt.

a Imperator post victoriam eius] *Pronomen* eius *tollendum, ex eadem.* Controu. VII.

b Hos ego in die non recepissem,] *Scribe*, Hos ego interdiu non recepissem, *ex eadem.*

c Pugnaturus ostendi trecentos,] *Lege*, Pugnaturis ostendi trecentos, *ex eadem.*

d Redeunt vt leges tollant.] *Verbum* leges *superuacaneum est, ex eadem.*

e Infestus illis trecentis fuit, quod iniquo eos collocauit loco. hoc ne argui posset, non recepit.] *Breuior vetus lectio*: Infestus trecentis fuit. Iniquo collocauit loco. hoc ne agi posset, non recepit.

f Mitte arma. Certe hoc lex non vetat.] *Eadem*, Mittite arma Certe lex non vetat.

a De tyranno post absolutionem petente magistratum.] *Scribe*, De tyranno post abolitionem petente magistratum, *ex eadem. Idem mendum castigandum paulo post.* Controu. VIII.

b Anno meo spondeo,] *Legendum*, Candidatus anno meo spondeo, *ex eadem.*

c Cur honores tam diu gesserit, narret.] *In margine quorumdam scriptorum exemplarium annotatum inuenio*, Cur honores tandiu non gesserit, narret. *probatiore lectione.*

IN LIBRVM SEXTVM DECLAMATIONVM.

a Dimidiam partem se hæreditatis sibi daturum, si non respondisset.] *Scribe*, dimidiam se partem daturum hæreditatis, si non respondisset irato patri, *ex vetere lectione.* Controu. I. lib. VI.

b Quantum viuo patre non potest soluere,] *Eadem* posset *habet, non* potest.

c Nec frater quidem tibi sine chirographo crediderit] *Eadem* credidit *agnoscit, non* crediderit.

d Alterius spe morior, alterius fide viuo Etiam patrimonium meum diuisum est.] *Multis modis corrigi potest hic locus*, Alterius spe morior, alterius fide ne viuo etiam. Patrimoniu m meum diuisum est. *Aut sic:* Alterius spe morior, alterius fide. Me viuo etiam patrimonium meum diuisum est. *Aut alijs modis, quos per se ingeniosus lector comminisci potest.*

e Chirographum danti impium, patri periculosum, accipienti turpe.] *Error est in ordine verborum. Scribendum*, Chirographum danti impium, accipienti turpe, patri periculosum, *ex vetere lectione.*

f Nolui recentem iram exagitare patris] Exagitari *voce paßiua legunt scripta exemplaria.*

g Quid enim timebam, nisi rescisset pater, moleste ferret filium suum hominem auarum non esse, fratrem pium?] *Corrigendum puto*: Quid enim timebam, ne si rescisset pater, moleste ferret filium suum hominem auarum non esse, fratrem pium esse? *Nam vetusta exemplaria habent*, fratrem pium esse.

h Ita mihi contingat pater, vtrumque nostrum placere.] *Vetus lectio*, Ita mihi contingat patrem vtrique nostrum placere. *legendum puto* placari, *non* placere.

a Exulem tecto & cibo iuuare non licet.] *Scribe*, liceat, *non* licet. *Iubet enim lex, non indicat, sicuti ostendit quod sequitur*: Imprudẽtis cædis damnatus quinquennio exulet.] *Liquet hoc etiã ex multis quæ sequuntur locis.* Controu. II.

b Accusator ciuium me fecit exulem, filius etiam meorum.] *Legendum puto* finium, *non* ciuium, *vt patet ex hypothesi.*

c Absoluta es, inquit, me aduocato soror] *Lego* est, *non* es, *ex vetere lectione.*

d Alij exul est, tibi pater est.] *Posterius verbum substantiuum* est *non habetur in eadem. Reliqua mutato ordine verborum legenda censeo ad hunc modum*, illi pater est, tibi exul.

a Vt si vellem, non essem mendicus. Relinquerem fratrem in egestate, matrem in seruitute.] *Scribe ex vetere lectione.*, Vt si vellem nõ esse mẽdicus relinquerem fratrem in egestate, & matrem in seruitute. Controu. III.

b Circumscriptores dici solent qui aliquid sustulerunt.] *Eadem* abstulerunt *agnoscit*, non sustulerũt.

c Obijci, inquit, non potest quod lege factum, immo non nisi quod ex lege factum est.] *Corrige*, Obijci, inquit, non potest quod lege factum est immo nihil nisi quod lege factum est. *ex eadem.*

d Ego nihil aliud quàm diuisi.] *Quædam exemplaria*, Ego nihil aliud egi quàm diuisi.

e Quam multi per ignes petierunt.] *Castigatius vetera exemplaria*, quam quidam per ignes petierunt *Praecessit enim alterum* quidam.

f Habes enim partem quam voluisti.] *In quibusdam exemplaribus*, habes enim matrem quam voluisti,

g Et vt tantundem haberes nec pater voluerat.] *Coniunctio* & *superuacanea est*, *ex vetere lectione*.

Controu. IV. a Testamento inuentus est hæres.] *Scribe*, Testamento inuentus est maritus hæres, *ex eadem*.

b Quod est hoc venenum,] *Eadem*, Quod enim illud venenum.

c Nemo enim tam palam vxori dedit venenum.] *Eadem*, Nemo vnquam tam palam vxori dedit venenum.

d Et quid te pudet?] *Scribendum*, Ecquid te pudet? *& paulo ante pro* Quid iam putabatis futurum *substituendum reor*, Quid nam putabatis futurum?

e Grauis illi & pestifera pars] *Lege* illa, *non* illi, *ex vetere lectione*.

f Id genus veneni fuit quod pondere subsideret in imum. Potionem bibit iste, vxor venenum.] *Lego ex eadem*, Id genus veneni fuit quod pōdere subsideret. in imam potionem bibit iste vsque ad venenum, vxor venenum. *Exemplaria quadam*, In vnum potionem bibit iste, *&c. vt scribendum putem*, in imum potionem bibit iste, *reliqua*.

g O inquit, dignam quam innocens sequitur.] *In eadem* sequatur *habetur*, *non* sequitur.

Controu. V. a Bis in acie victus,] *Præpositio* in *superuacanea est*, *ex vetere lectione*.

b Visi sunt contra iudicium quidam] *Emenda*, Visi sunt circa iudicium quidam, *ex eadem*.

c Quod vim in iudicio suo fecerit.] *Pronomen* suo *redundat*, *ex eadem*.

d Quæ est ista mutatio contra rerum naturam,] *Lege*, Quæ est ista contra rerum naturam permutatio, *ex eadem*.

e Cum iudices sententiam ferrent, extraxi gladium,] *Eadem*, Cum iudices sententias suas ferrent strinxi gladium.

f Quid potestis, inquit, quæri? quòd obsidem vobis vxorem adduxi?] *Puto legenda hæc verba & præcedentia ad hunc modum*, Barbaros, circa iudicium fuisse non propter iudiciū armatos, sed propter morem suum, quid potestis quæri? Quid, inquam? obsides vobis adduxi. *Partim ex vetere lectione, partim ex coniectura. Nam verbum* vxorem *adscititium est, & in nullo scriptorum codicum habetur*.

Controu. VI. a Morietur, timeo veneficam.] *Scribe*, Morietur. teneo veneficam. *ex vetere lectione. Nam ex verbo* Morietur, *conectat veneficium*.

b In qua adulterium argumentum est.] *Quædam exemplaria* adulterij *agnoscunt*, *non* adulterium.

c Veneficium nec denuntiatum credidi.] *Vetus lectio*, Veneficium nec denuntiatum quidem credidi.

d Quæ non minus quàm pater filiam luget.] *Verbum* pater *superuacaneum est ex emendatioribus codicibus*.

Controu. VII. a Dementiæ fit actio.] *Admonuimus sæpe legendum* sit, *non* fit *fauente etiam vetere lectione*.

b Intrauit ad eum stricto gladio pater, & rogauit filium vt indicaret causam sibi.] *Aliter eadem*, Intrauit ad filium stricto gladio pater. Rogauit vt indicaret causam sibi.

c Cessit illi vxorem suam pater. Ab alio accusatur dementiæ.] *Eadem*, Cessit illi vxorem pater. Ab altero accusatur dementiæ.

d Prius amare cœpi quàm duxeras.] *Eadem alijs verbis sed eodem sensu*, Amare antequam duceres cœpi.

e Cui adulterium pro veneficio imputatum est.] *Quidam codices*, imputandum *habent non* imputatum, *quod magis sensui quadrat*.

f Simulatum morbum, derisum animo turpissimo patrem.] *Deest coniunctio*. & *Vt sit*, & derisum animo turpissimo patrem, *ex vetere lectione*.

Controu. VIII. a Aut experta iuras, aut inexperta peieras.] *Eadem*, aut experta virum, aut inexperta petebas. *vtraque lectio defendi potest. Impressæ verba sequentia fauent*: Sacerdos raro iret, nec vnquam nisi per suam Vestam. *Et mox aliquanto, de illius morte scribe*, antequam iurabis de tua.

b Et hic quidem non totus.] *Vetus lectio*, ne hic quidem totus, *eodem sensu. & mox paulo* nulla potest. *pro* non potest.

c Non conuersatio cum viris licentior.] *Eadem* licentiosior, *non* licentior.

IN LIBRVM SEPTIMVM DECLAMATIONVM.

Præfatio lib. VII. controu. a Argumenta enim argumentis colligebat.] *Vetus lectio* colligabat, *non* colligebat.

b Omnes probationes probationibus alijs confirmabat.] *Exemplaria quadam* propositionibus *agnoscit*, *non* probationibus. *Sicuti è contrario in eo quod sequitur*.

c Omnis quæstio suam propositionem habebat,] Probationem, *non* propositionem, *nonnulli codices legunt: vt mox* exercitationem, *pro* excusationem.

d Nihil est tam inimicum quàm manifesta præparatio,] Mimicum *legendum*, *non* inimicum, *ex vetere lectione. In quarto autem Controuersiarum*, iniquum.

e Locum beate implebat.] Loca, *non* locum, *eadem*.

f Non defendi, sed inquinari:] *Eadem*, non deferri, sed inquinari.

g Vt vitia sua excusare malint quàm effugere.] *In eadem* effugare *habetur*, *non* effugere.

h Quem proxime dicentem commode audierat,] Commodum, *non* commode, *eadem: hoc est nuper*.

i Admiratione Hermagoræ stupentem] Hermacotæ, *non* Hermagoræ, *in quarto Controuersiarum*, *idque frequenter*.

k Idiotismus est inter oratorias virtutes res] *vetus lectio*, Idiotismos, *Græca terminatione quod & rectius*,

l Quamuis pœnituisset, libebat audire.] *Scribendum puto* audiri, *non* audire. *Posset etiam legi* audere.

m Induxit eiusmodi figurā qua illi omnia crimina retegeret.] *Vetus lectio*, induxit eiusmodi figuram,

quæ

quae illius crimina detegeret.

n Surrexit L. Aruntius ex diuerso. Vt coepit conditionem iurauit.] *Legendum arbitror.* Surrexit Aruntius ex diuerso. Accepit conditionem iurauit.

o Non tuli conditionem.] *Vetus lectio,* Non detuli conditionem.

p Rebus iam vltimis praeparabant] Properabant *legendum puto, non* praeparabant.

q Cum volo dico assum. Vti volo dico quandiu volo.] *Sic prior editio. legendum reor,* Cum volo, dico. Absum, vti volo. Dico, quandiu volo.

r Vt perueniat nescio quo terrarum.] *Videntur verba haec adiectitia esse. Nullibi enim comparent in tota vetere lectione, etiamsi paulo post repetantur.*

s Paucas enim res bene dixit.] *Vetus lectio* bonas *agnoscit, non* bene.

a Licuisset mihi per fratrem aliter quàm parricidae mori.] Licuisse, *nō* licuisset, *habetur in eadem, & in quarto Controuersiarum.* Controu. I.

b Ego, inquit, fratrem occidere non potui,] *Verbum* inquit *superuacaneum est, ex eadem.*

c Et tempestates horridae absconderant diem.] *Coniunctio* & *redundat, ex eadem.*

d Non potui facere parricidium,] *Scribe,* Non putaui facere parricidium, *tum ex eadem, tum etiam quia mox statim sequitur,* & factum putaui.

e Vtrum videtur vobis innocentiam apud piratas didicisse, an ne apud piratas quidem perdidisse.] *Breuius eadem,* Vtrum videtur vobis innocentiam apud piratas didicisse, an perdidisse.

f Nihilominus saeuit,] Saeuis *legendum, non* saeuit, *ex eadem.*

g Non putatis misericordem, qui quem damnauit, fratri puniendum dedit?] *Eadem,* Nam putatis, *& cetera. Legendum forte.* Num putatis, *per interrogationem ducentem ad negationem.*

h Narra patri quomodo te dimiserit. Sic dimissus nocens est iste, sed mihi frater est iste.] *Eadē,* Narra patri quomodo te dimiserit, sic dimissus. Nocens est iste, sed mihi frater est.

i Dixisset, inquit, te non posse.] Dixisses *lege non* Dixisset, *ex eadem.*

a Et à Cicerone defensum,] Actione, *non* à Cicerone, *plerique habent codices.*

a Certe nec secreta fallunt.] *Vetus lectio,* Certe nec secreta te fallunt

b Accessi ad haec supplicia] *Eadem,* Accessi ad haec supplicia mea.

a Vnis vinculis duos alligat.] *Eadem,* Vnum vinculum duos alligat. Controu. II.

b Victa mater cathenas denunciat victori] *Eadem* vincta *legit, non* victa. Controu. III.

c Mihi, inquit, paraui, nō bibit.] *Duae dictiones* non bibit, *aduentitiae sunt, vt ex eadem apparet. Videturque ita esse, quia paulo ante praecesserunt.* Controu. IIII.

d Quod ergo negat, parricidium est.] *Verbum* ergo *superuacaneum est, ex eadem.*

a Quidam mortua vxore ex qua priuignum habebat,] *Omnia fere scripta exemplaria* filium *agnoscunt, non* priuignum.

b Iussit à se migrare.] *Vetus lectio.* Iussit eum à se migrare.

c Rumor erat de adulterio procuratoris & vxoris.] *Eadem,* Rumor erat de adulterio matris & procuratoris. Controu. V.

d In cubili suo pater occisus est inuentus,] Cubiculo, *non* cubili, *eadem.*

d Prima pars pro procuratore.] *Corrige,* contra procuratorem prima pars pro filio, *ex eadem.*

e Da puerum. Nemo est vno teste contentus. Da populum.] *Castigo,* Dabo puerum. Aliquis non est vno teste contentus? Dabo populum.

f Pars altera primo priuigno] *Scribe,* Pars altera pro procuratore. *Sed notandum hoc lemma in alieno esse loco. Poni enim debuit ante illa verba,* O magna peruersitas saeculi. *Nam illud.* Dic puer quis occidetit patrem, *vsque ad* O magna peruersitas saeculi, *ad superiora pertinet, ex vetere lectione.*

g Ostende illud non vulnus, sed argumentum. Ostende vulnus percussor. Ille quàm timuit ne occideret. Tam leuiter vulnerauit.] *Corrige ex vetere lectione,* Ostende tu istud non vulnus, sed argumentū. Ostende vulnus. percussor quàm timuit ne occideret. tam leuiter vulnerauit.

h Non illa dextera, cui nec paries obstabat, nec pater.] *Negatio* non *desideratur in omni vetere lectione.* & substitit *agnoscit, ea non* obstabat. Controu. VI.

i Nec dicere ineptias nec ferre poterat,] *Eadem,* nec dicere res ineptas, nec facere poterat.

a Illis contigit mutare nuptias.] *Corrigendum puto,* Illis contigit vitiari nuptis. *vt paulo post,* In aliis vocat stuprum, in hac matrimonium.

b Sicut tyrannus iratus alienas.] *Lege,* vt tyrannus iratus alienas. *ex vetere lectione.*

c Num est illi praemium.] *Correctius,* Non est illi praemium? *per interrogationem.*

d Conuenite libertini, empta cognatio.] *Mallem legeres,* inempta cognatio.

a Sero attulisse aurum, filium crucifixum esse.] *Lege,* Sero attulisse aurum ad redemptionem, filium crucifixum esse, *ex vetere lectione.*

b Cauete proditionem.] *Eadem,* proditorem, *non* proditionem.

c Quid cito redis?] *In eadem,* Quid tam cito recedis? Controu. VII.

d Dicis, affectus meus non sustinet moram:] *Verbum* meus *superuacaneum est, ex eadem.*

e Quaeritis quid dixerit?] *Lego,* Quaeritis quem dixit? *ex eadem.*

f Ad summa festinaui,] Summam *legito, non* summa. *ex eadem.*

a Proponite supplicij faciem,] *Scribe,* Proponite supplicij faciem, carnificem, securim, *ex eadem.*

b Minus est quòd vitauit quàm quòd negauit.] *Eadē,* Minus ergo est quòd vitiaui quā quòd negaui. Controu. VIII.

c Hic id egit,] *Scribe,* Hoc id agit, *ex eadem.*

d Ne adiicit non amplius, quàm semel.] *Eadem,* Non adiicit, ne amplius quàm semel.

19 Thuſcus ille,] *Mamerci Scauri mors deſcribitur à Cornelio Tacito lib. Annalium* VI. *quem vide.*

IN SVASORIAM TERTIAM.

41 NOn ante finit quàm in lucem redit:] *Hæc corrupta ſunt. nam infra eadem ſententia cum Virgilij verſibus quos imitatus eſt Fuſcus, confertur iiſdem verbis repetita, quo loci non* quam in lucem redit, *ſed* quam vicem reddit, *legitur, nihilo tamen rectius. Ex verſibus autem Virgilij apparet dicere velle lunam nubilo occupatam pluuias minari. quaſi ſcribendum eſſet,* ſiue occupata nubilo non ante finit, quàm imbrem dedit, *aut aliquid ſimile.*
46 Vos ergo ad hanc diem immortales] *Vide ne potius ita legendum ſit*, Vos ergo ad hæc, Dij immortales, inuoco, *&c.*
P. 126, v. 22. Imitatum Virgilium, Deo plena?] *Verſum Virgilij in quo legantur hæc verba, fruſtra quæſiui aliquid tale habetur ſexto Aeneidos, ſed non iis verbis. nec tamen memoria labi in fabula tam celebri, & trita noſter auctor potuit: lapſumque non eſſe indicio eſt Ouidij verſus ex Medea tragœdia, quam vnam illum compoſuiſſe Quinctilianus & Tacitus fidem faciunt: & Tertullianus de præſcript. aduerſus hæreticos ex Virgilio pleniſſime expreſſiſſe. vt inde appareat Virgilij opera ad nos integra non perueniſſe.*
26 Caldos] *Caldum potius quàm calidum dicebant Auguſti ſæculo. Ipſe etiam Auguſtus per Epiſtolam C. Cæſarem nepotem coarguit, quòd is calidum ſcripſiſſet. odioſum enim eſſe hoc vocabulum, & περίεργον putauit. Quinctilianus cap.* X. *lib.* I. *auctor.*
31 Tiberius ipſe Theodoreus] *Apollodorus Pergamenus, & Theodorus Gadareus, ſiue, vt dici voluit, Rhodius, ingenio & doctrina celebres dicendi profeſſores: non minus tamen hic Tiberio, ille Auguſto diſcipulis clari, diuerſa Rhetorices præcepta tradentes, ſuos quiſque ſectatores habuere: Apollodoreorumque, & Theodoreorum ſectas effecere, vt auctores ſunt Strabo lib.* XIII. *&* XVI. *Quinctilianus cap.* XII. *lib.* I. *& lib.* III. *Quorum etiam contrarias opiniones idem Quinctilianus variis locis notat, & ſupra Controuerſiarum lib.* II. *de narratione legimus. Apollodori autem & Theodori præter dictos auctores meminerunt Suetonius in Auguſto cap.* LXXXIX. *& Tiberio cap.* LVII. *Cornelius Tacitus de Oratoribus, Lucianus in Macrobiis, & Chirius Fortunatianus in Rhetorices Scholicæ lib.* I. *&* III.
32 Naſoni ſuo] *Cuius etiam exſtat Elegia lib.* IIII. *de Ponto ad eundem Gallionem.*
36 Quas in ſimilitudinis tractatione] *Lego*, quas in ſimili tractatione poſuit. *Nam quę ſequitur Suaſoria, de Deorum prouidentia, ſcientiaque futuri tractat.*

IN SVASORIAM QVARTAM.

PAGINA 127, v. 11. Quam ego intelligo me dicere,] *Hæc corrupta & manca ſunt: deeſt enim verbum* poſuero, *aut aliud ſimile. & quæ deinceps ſequuntur, nullum idoneum ſenſum efficiunt. Fortaſſe emendatiora erunt ſi legamus*, valde in vos contumelioſus fuero, ſi totam Controuerſiam poſuero, quàm intelligo me dicere. cum Fuſcus declamaret, & à parte aui non agnoſcentis puerum tractaret locum *&c. Hoc enim Thema quod proponit, inter vulgata & trita in ſcholis fuiſſe veriſimile eſt, quod ideo dicit non eſſe neceſſe totum proponere. Erat autem quantum conijcio eiuſmodi. Quæ ter mortuos pepererat, ſomniaſſe ſe dixit viuum parituram ſi in loco pareret. in lucum profecta, remotis arbitris parit. auus cui agnaſcebatur puer, eum agnoſcere non vult, ſuppoſitumque eſſe dicit: C. D. quam Controuerſiam cum à parte aui declamaret Fuſcus, locum contra ſomnia, deorumque prouidentiam & curam circa puerperia tractaſſe Seneca ſignificat.*

IN SVASORIAM QVINTAM.

33 PRior enim metus, futuri pignus eſſet:] *Fortaſſe rectius*, pignus eſt.
39 Nam & arma indenuntiata moueret.] *Veteres editiones hac in parte meliores ſunt, quæ legunt*, nam & arma indenuntiata mouent, *id eſt magis afficiunt & turbant.*
42 Quid Cynagiron] *Scribendum* Cynægiron.
53 De eo dico,] *fortaſſe*, de eodem dico.
P. 128, v. 6. Inutiles reliquias nouit,] *Vera, ni fallor, lectio*, inutiles reliquias mouit, *id eſt. in dilectu habendo reiecit. Sequitur enim*, nullum habet militem niſi faſtiditum, aut victum,

9 Locum mouit non vtiliter:] Veteres editiones legunt, non inutiliter, quod & ſenſus requirere videtur: & vt paulo poſt, ita hæc interpungamus: Sed magis ipſis trophaea tuenda ſi quis vnquam illinc venturus hoſtis eſſet, vt conſpectu trophaeorum, &c.

IN SVASORIAM SEXTAM.

42. DICITVR abdidiſſe ſe.] Legendum conijcio, occidiſſe ſe. Hiſtoria eſt vulgaris: de qua tamen vide L. Senecam Epiſt. XXIIII. qui locus maxime noſtram coniecturam confirmat.

44 Vetat. inquit, Milo rogari, iudices,] Hæc verba non inuenies in Miloniana, ſenſus tamen idem habetur, initio ſtatim Epilogi eius orationis.

49 O tempora, o mores.] Martialis lib. IX.

Dixerat o mores, o tempora, Tullius olim,
Sacrilegum ſtrueret cum Catilina nefas.

Porro quæ ſequuntur, in editione Romana corrupta ſunt: à qua diſcedere hîc auſi ſumus, Ciceronis auctoritate in ſecunda Philippica freti: vnde tranſumpta ſunt ad verbum.

54 Cyri Marillij Eſernini.] Error ex notis. legendum enim exiſtimo, Claudij Marcelli Aeſernini. de quo ſupra in Controuerſiis.

P. 129. v. 3. Quæ Charybdis eſt tam vorax?] Ex eadem Ciceronis oratione, vt & alia quædam infra: quam vide.

P. 130. v. 10. Qui & iudicaſſet.] Veteres editiones legunt, qui & cum iudicaſſet ab eo ſemper naſci ſatisfactionem: poſt quæ verba quædam deeſſe videntur.

13 Ne quis tribus hanc tam ſpecioſam] Videtur hoc dicere, Antonium eo facilius parciturum Ciceroni, ne quis alius è ſocijs illam ſibi ſeruati Ciceronis gloriam præripiat, legendumque eſſe, ne quis è tribus hanc tam ſpecioſam clementiæ occaſionem præriperet.

20 Qui infeſtiſſimus famae] Pollio Ciceronis gloriæ inuidens eloquentiam eius libris editis inimice inſectatus eſt, vt ex Quinctiliano non vno loco, Tacito, & Gellio lib. XVII. clarum eſt. Quod eo minus mirum eſt in Aſinio, qui non vnius Ciceronis, ſed & omnium paene magnorum hominum famae obtrectauit. Nam & Liuium Patauinitatem redolere dixit, & contra Plancum orationes ſcripſit, quas tamen niſi illo mortuo, ne reſponderet, publicari noluit idem Quinctilianus auctor, & Plinius in præfatone naturalis hiſtoriæ. Vnde etiam B. Hieronymus latentem obtrectatorem Pollionis Aſinij nomine deſignauit in apologia in Rufinum, Epiſt. LXXXVIII. ad B. Auguſtinum, & commentarijs in Ionam. Eandem patris maliuolentiam in Ciceronem imitatus eſt Gallus filius, qui ſcriptis libris Ciceronem agitare, patremque ſuum ei præferre niſus eſt. quibus Claudius Imperator reſpondit. Idem Quinctilianus, Plinius Epiſt. IIII. lib. VII. & Suetonius in Claudio.

27 In hiſtoriis ſuis] Hiſtoriam bellorum ciuilium à conſulatu Metelli & Afranij pluribus libris ſcripſerat Pollio, cuius auctoritate vtuntur Cremutius Cordus apud Tacitum, & Plutarchus in Bruto & Cæſare Iulio. Valer. Maximus tertium librum laudat lib. VIII. Ex ea hiſtoria deſumpta ſunt quæ hîc de Cicerone referuntur, vt & fortaſſe iudicium illud de commentarijs Iulij Cæſaris, quod à Suetonio refertur. A Metello autem exorſum auctor eſt Horatius Od. 1. lib. II. Neſcio quantum fidei Suidæ habere debeamus, qui Aſinium hunc Pollionem XVII. libros hiſtoriarum edidiſſe tradit, primumque res geſtas Græcorum Latinis litteris mandaſſe, & alio loco, Aſinium Pollionem Trallianum ſophiſtam de ciuili bello Pompeij & Cæſaris ſcripſiſſe dicit. Vereor ne quod Tralliani eſt, Romano tribuat, & quod Romani Tralliano.

33 Liuius adeo detrectationis] Hæc Liuij deſumpta ſunt ex lib. CXX. Hiſtoriarum, quas ſi integras haberemus, ceterorum eius temporis hiſtoricorum deſiderium leuius ferre poſſemus. Huic autem plenum teſtimonium Cremutius apud Tacitum reddit, qui eum eloquentiae & fidei præclarum imprimis dicit. L. Seneca diſertiſſimum vocat lib. 1. de Ira, & Quinctilianus hubertatem lacteã, iucunditatem, ac mirum candorem ei tribuit, varijſque virtutibus immortalem Salluſtij velocitatem aſſecutum, atque Herodoto parem cenſet. Plutarchus etiam non vno loco veritatis ſtudium in eo laudat. Plinius Epiſtolarum lib. II. & B. Hieronymus Epiſt. CIII. ad B. Auguſtinum quendam à Gadibus vſque fama eius commotum, vt Liuiũ videret, Romam veniſſe retulerunt. Præter hiſtorias, dialogos Philoſophicos compoſuit, quos poſt Ciceronis libros idem Seneca primum locum tenere exiſtimat. Quinctilianus meminit epiſtolæ eiuſdem ad filium, qua qui legendi eſſent auctores, mira breuitate definiuit, Demoſthenem ſcilicet, & Ciceronem: ceteros ita, vt quiſque eſſet Demoſtheni & Ciceroni ſimillimus.

48 Baſſus Aufidius,] Fortaſſe pater illius Aufidij Baſſi, cuius mortem conſtantem narrat L. Seneca in Epiſtolis. Hunc Quinctilianus Salluſtij velocitatem expreſſiſſe in libris belli Germanici tra-

dit genere ipso in omnibus probabilem, sed in quibusdam, viribus minorem. Præter libros Germanici belli, historiam Romanam scripsit, vnde hæc de Cicerone desumpta sunt. à cuius fine Plinius Secundus senior suos de eadem re libros auspicatus est. Plinius epistola v. *lib.* III.

54 Cremutij Cordi.] *De Cremutio Cordo & eius historijs plenissime L. Seneca in consolatione ad Marciam eius filiam, Tacitus Annal.* IV. *& Dio lib.* LVII. *Libros autem eius per Aediles crematos haberi Caligulam permisisse auctor est Suetonius in Caligula: quorum auctoritate idem Suetonius cap.* XXXV. *Augusti, & Plinius lib.* VII. X. *&* XVI. *vsi sunt.*

P. 131. v. 11. Dato gemitu] *Locus hic non est integer. Quid tamen velit, id esse puto. Nempe conspecto Ciceronis pro rostris capite populum Romanum gemitu & fletu, maximo viro inferias misisse; concionemque ita depositi corporis, non vt solebat laudes audiisse, sed ipsam narrasse. Morem autem attingit, quod clarorum virorum, & mulierum vita functorum corpora exponebantur in foro pro rostris: vbi publice astante populo Romano defuncti laudes recitabantur. res vulgatior est, quàm vt probatione indigeat. Nulla enim frequentior in historijs occurrit, nullumque insigne funus absque laudatione. Si quis tamen probationem requirat, sufficiet quod referunt L. Seneca ad Marciam, de Druso a Ti. patre, & Dio lib.* LIIII. *de Agrippa ab Augusto laudatis. Vide igitur ne ita potius legi debeat,* datae gemitu & fletu maximo viro inferiæ, nec vt solet ita depositi in rostris corporis laudes concio audiuit, sed ipsa narrauit. *Si non sic legi; saltem sic intelligi debere hunc locum existimo.*

P. 132. v. 31. Latiaeque silentia linguæ?] *Martialis lib.* v.

Quid prosunt sacrae, Latiaeque silentia linguæ?
Incipient omnes pro Cicerone loqui.

IN SVASORIAM SEPTIMAM.

PAGINA 133. v. 7. Quid Antonium auulsum, Catilinam Reipubl. redditum.] *Phrasis inuersa, cuius generis adeo frequentes in auctoribus occurrunt, vt vix credibile sit non affectatas fuisse. Cicero enim Antonium, inquit Sallustius, pactione prouinciae perpulit, ne contra Rempublicam sentiret, Catilinam vero vrbe exegit. Antonius igitur Reip. redditus fuit, Catilina auulsus.*

P. 134. v. 22. Apud Cestium Prætorem] *Proculdubio legendum* apud Cestium præceptorem. *Sequentia enim probant loqui de Caestio Rhetore.*

FERNANDI PINCIANI

CASTIGATIONES IN LIBROS DECLAMATIONVM L. SENECAE VVLgo dictarum, tam Controuersijs quàm Excerptis accommodatae.

IN LIB. I. DECLAMATIONVM.

AM duo millia nominum recitata,] *Vetus lectio*, Nam ad duo millia nominum recitata. *& paulo post* reddebam, *non* referebam. Præfatio lib. I. Controuersia.

b Qui ad audiendum præceptorem nostrum conuenerant,] Meum, *non* nostrum, *eadem præfert.*

c Et illam cum cura scrutabor,] *Eadem*, & illam omni cura scrutabor.

d Totiens tanquam noua audiam.] *Scribe*, Totiens tamen tanquam noua audiam, *ex eadem.*

e Itaque ex memoria mea quod nobis satis sit superest.] *Eadem*, Itaque ex memoria mea quantum vobis satis est, superest.

f Quod quærenti non comparuit,] *Eadem*, comparauerat *agnoscit*, *non* comparuit.

g Intempestiue molesta est,] In tempestiua *in eadem habetur*, *non* intempestiue, *quod magis arridet.*

h Quæ mihi iam olim precario paret.] *Eadem*, quæ mihi iam olim precario non paret.

i Et nescio qua iniquitate & ad malum pronitate naturæ,] *Eadem*, & nescio qua iniquitate naturæ. *Caetera delenda.*

k Emolliti eneruesque, quod nati sunt, inuiti manent.] *Scribe*, Emolliti eneruesque nati sunt. In vitio manent. *ex eadem.*

l In hos nec Dij tantum mali permittant, vt cadat eloquentia, quam non mirarer, nisi animos, in quos se conferret, eligeret.] *Eadem partim sic legit*, In hos nec dum tantum mali vt cadat eloquentia, quàm non mirarer nisi animos, *& caetera. Partim sic legit*, Et in hos cadat eloquentia, quam non mirarer, *& reliqua.*

m Et si acerrimam eloquentiam, quam præstare non possunt, violare non desinunt.] *Scribendum puto*, & sacerrimam eloquentiam, quia praestare non possunt, violare non desinunt.

n Quo intra coloniam meam me continui.] *Verbum* quo *desideratur in vetere lectione, & præpositio* intra, *per maiorem scribenda est.*

o Et quod vulgo de alio solet, sed de illo proprie debet,] *Eadem*, Etiam quod vulgo dicit solet, sed in illo proprie debet.

p Quia apud nullum auctorem antiquum] *Verbum* quia *redundat*, *ex eadem.*

q Qui declamationem distinguit.] *Legendum* diffinit, *non* distinguit, *ex eadem.*

r Non mediocriter dicere bene.] *Corrigendum reor*, non mediocriter dicere, sed bene *Sequitur statim:*

s Alterum putat domesticæ exercitationis. Alterum esse veræ actionis.] *Scribe*, Alterum putat domesticæ exercitationis esse: alterum vero actionis, *ex vetere lectione.*

t Productam familiarem amicitiam] Perductam, *non* productam, *eadem.*

u Et in omnes iocos resoluebat.] *Scribe*, & in omnes iocos se resoluebat, *ex eadem.*

x Omnibus quidem prodest subinde animum relaxare.] *Lege*, Omnibus enim prodest subinde, *& caetera ex eadem.*

y Nec patiebatur alimenta per stomachum per somnum quietemque æqualiter digeri,] *Quædam exemplaria* in stomacho *legunt*, *non* per stomachum. *Alia carent omnino duobus his verbis.*

z Cum id magis in illo mirabile videri possit, *Scribendum puto*, Quin id magis, *& caetera.*

a At quorumcunque stilus velox,] *Vetus lectio* Ast, *non* At.

b Sed ars summa ad apprehendenda ea,] *Scribe*, Sed ars summa & ad comprehendenda ea, *ex eadem.*

c Adeo quaecunque in animum eius semel ascenderant,] *Sunt exemplaria quae* memoriam *legant*, *non* animum.

d Cupitis statim ista discere.] *Verbum* ista *non habetur in vetere lectione.*

e Quæ effectu apparet, & habitu latet.] *Coniunctio* & *eradenda*, *ex eadem : & considerandum an rectior lectio* ambitu *quàm* habitu.

f Suspensos pedes habere:] *Eadem*, Suspensos pedes ponere, *rectius quia sequitur:* Non me hercules tui pedes spinas calcant.

g Quæ interponi argumentis quàm maxime declamantis Marulli possent] *Scribendum reor*, cum maxime, *non* quàm maxime, *ex trita loquendi Seneca consuetudine.*

h Nihil præter Epicheremata scriberet.] *Prior editio* Epithemata *legit.* *Exemplar scholarum Salmanticensium* Ephiponemata *agnoscit. Scribo per transpositionem litterarum*, Epiphonemata, *ex Quinctiliano, & Cicerone, & caeteris rhetoribus.*

i De sæculo, de delitiis dicuntur.] *Vetus lectio*, de saeculo, de diuitiis dicuntur. *& sunt exemplaria in*

quibus verba illa de sæculo *non habentur.*

k Scio quàm sit odiosa Circensibus pompa.] *Scribe,* Scio quàm sit odiosa res Circensibus pompa, *ex vetere lectione.*

l Cum iam coepisset diem ducere.] *Emendandum reor,* Cùm iam coepisset dies lucere. *Hoc enim factitare solitum Latronem, superius monstrauit* Seneca. Sæpe, *inquit,* cum per totam lucubrauerat noctem, ab ipso cibo statim ad declamandum perueniebat.

Controuer. I. a Iactatus inter duos patres vtriusque filius.] Iactatur, *non* iactatus *quædam exemplaria. Alia* iactatus *agnoscunt. Sed post verbum* abdicatus, *habent* fui.

b Semper autem commendabat eloquentiam eius aliqua res extra eloquentiam in puero declamáte] *In codicibus nonnullis rectius, vt puto, habetur sic,* Semper autem eloquentiam eius commendabat aliqua res extra controuersiam In puero eloquentia. *Ego vero non altero in loco tantum, sed vtroque substituendum puto* controuersiam *pro* eloquentia, *legendumque hoc pacto*: Semper autem controuersiam eius commendabat aliqua res extra controuersiam, *& caetera.*

Contro. II. a Sacerdos casta castis puris pura sit.] *Scribendum,* Sacerdos casta e castis, pura e puris sit. *liquet id ex secundo libro Controuersiarum, vbi hæ omnes declamationes cum coloribus complurium rhetorum iterantur copiosius à Seneca.*

b Accusata, absoluta & reuersa ad suos est:] *Vetus lectio,* Accusata, & absoluta, & remissa ad suos est.

c Sacerdos vestra adhuc in lupanari viueret,] Nostra *eadem præfert, non* vestra.

d Quid mihi sacerdotem cuius precaria est castitas?] *Rectius eadem,* Quid mihi cum sacerdote, cuius precario est castitas?

e ita cara fuit suis,] *Eadem,* Ita curae fuit suis.

f Si in ciuitate nulla inueniri potuit,] *Eadem:* Si in ciuitate nulla inueniri poterit.

g Ponamus tres sacerdotium petere,] Putemus, *non* ponamus, *eadem agnoscit.*

h Dij illæsam non seruassent, nisi eam sibi seruaturi fuissent.] *Breuius eadem,* Dij non seruassent, nisi sibi seruaturi fuissent.

i Dicat pudicitiam suam Diis quibus debet.] *Verbum* suam *superfluit, ex eadem.*

k Quædam satius est vel cum causæ detrimento facere quàm inuerecunde dicere.] *In quibusdam exemplaribus ita habetur vt retuli, in alijs non legitur* inuerecunde, *sed* verecunde: *quæ lectio summe mihi probatur, vnius tantum litterulæ adiectione, hoc est, vt legatur* verecundiae, *& repetatur* detrimento.

Controuersia III. a Patrocinium suum putat pereundi infelicitatem.] *In secundo Controuersiarum aliter,* Patrocinium suum putat perennem infelicitatem.

b Exponam cum stuprum] *Vetus lectio* Et ponam *agnoscit, non* exponam, *& quidem iudicio meo rectius Multum enim emphaseos habet coniunctio illa.*

c Non ad saxum vsque deferret,] *Eadem* differret, *non* deferret.

Controuersia IIII. d Etiam secure aspicientibus horrenda.] *Lege* Etiam secure despicientibus horrenda, *ex eadem, & item ex secundo Controuersiarum.*

a Liceat adulterium & in matre filio vindicare.] *Corrigendum puto contra omnium codicum fidem,* Liceat adulterium & marito & filio vindicare: *quod ex fine controuersiae euidenter ostenditur,* Ipsam legem recita. Liceat marito, liceat & filio.

b Aut me sine filio, aut filium sine manibus.] *Scribo,* aut me sine filio fuisse aut filium sine manibus, *ex vetere lectione.*

c Contemptus est iste.] *Exemplaria quædam non* contemptus *legunt, sed* conceptus. *Scribo* deceptus. *Arellius Fuscus secundo Controuersiarum*: Adolescens venit tempus militiae tuae. Indignare si deceptus.

d A quo sciemus. Cum adulterum deprehendi, tunc primum sensi] *Legendum puto diuersa distinctione sic:* A quo sciemus? *vt sit per interrogationem. Deinde sequitur,* Cum adulteros deprehendero. *Sic enim habetur in vetere lectione. Postea lege per maiorem*: Tunc primum sensi.

e Et truces animos misericors natura debilitat.] *Legendum,* Et truces quoque animos misericors natura debilitat, *ex eadem, & secundo Controuersiarum.*

Controuersia V. f Prius quàm in memoriam reuerteret, exierant.] *Aliter in secundo Controuersiarum,* Prius quàm in me reuerterer, exierant.

a Aut mortem, aut indotatas nuptias petat.] *Omnis scripta lectio, & item secundus Controuersiarum, non* petat *habet, sed* optet. *Quam lectionem esse veram Seneca ipse videtur asserere, subdens.*

b Altera mortem optat raptoris: altera vero nuptias petit] *Vetus lectio breuior multo & Senecae laconismo magis consentanea*: Altera mortem optat, altera nuptias. *Reliqua superuacanea sunt.*

Controuersia. VI. c Deinde hanc vitiasset:] Aliam *in secundo Controuersiarum legitur, non* hanc.

a Iurauit ei. Relicto patre secuta est adulescentem.] *Verbum* ei *non habetur in antiquis exemplaribus. & si legi etiam posset,* Iurauit. Ea relicto patre, *& caetera.*

b Narret, inquit, socero beneficia.] *Vetus lectio,* Narra obsecro soceri beneficia. *Adstipulatur & Controuersiarum secundus.*

Controuersia VII. c Nisi misericors potest. Inter tot consulatus] *Eadem,* nisi misericors posset. In tot consulatibus.

a Si præcideritis, scribe potius occideritis.] *Eadem,* Si præcideritis. Si irasceretis, scribe potius, si occideritis.

b Tyrannicida exitum tyranni rogo.] *Scribendum potius videtur*: Tyrannicidæ exitum tyranni roga. *Vel sic:* tyrannicidam *per minorem scriptum pertineat ad superiora: & quod sequitur, legatur hoc modo,* Exitum tyranni rogo, non timeo. Manus quas piratae soluerunt, iudices alligant. *vt habetur in secundo Controuersiarum.*

c Etiam nunc manus meas petis?] *Scribe sine nota interrogationis,* & nunc manus meas petis, *ex vetere lectione.*

d Neutrum hoc manibus meis expedit] Verbum hoc non habetur in eadem.

e In qua nec filij patres alunt.] Scribe ex eadem, in qua nec filij quidem patres alunt.

a Iam pro te dubito. Nescio quid lex timet,] Verbum illud dubito desideratur in eadem. Vt legendum existimem, Iam pro te nescio quid etiam lex timet. Nam exemplaria omnia dictionem etiam agnoscunt. Controuersia VIII.

b Pars altera contra fortem abdicatum.] Sic prior editio. Legendum abdicantem, non abdicatum.

c Quantum vero interest.] Verbum vero redundat ex vetere lectione.

IN LIBRVM SECVNDVM DECLAMATIONVM.

a Nihil horridum.] Nihil horrendum, vetus lectio. Præfatio. li II. controuersia.

b Ac amplissima facultate dicendi.] Felicitate eadem, non facultate. & quidem rectius. Nam non multo post beatam vocat Fabiani orationem.

c Et ille pugnatoris mucro:] Emendandum puto, & ille pugnatorius mucro.

d Cum veros compressisset affectus,] Scribe vero, non veros, ex vetere lectione.

e Parum bene imitari poterat quæ effugerat.] Eadem non effugerat præfert, sed effigerat. Considera an legendum sit effinxerat.

f Et illi stadio parari, non per illud alteri] Lege, illi studio parari, non per illud alteri præparari, ex eadē.

g Præceptores pulcherrimæ disciplinæ continebatur:] Scribendum pluralitatis numero continebantur, vt ad præceptores referas.

h Nam primus omnium Latinus Rhetor Romæ fuit puero Cicerone Plotinus.] Scribe Plotius, non Plotinus. Cicero in epistola ad M. Titinnium, referente Suetonio in lib. de Grammaticis & Rhetoribus: Equidem memoria teneo pueris nobis primum Latine docere coepisse L. Plotium quendam. Ad quem cum fieret concursus, quòd studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Meminit Eusebius quoque in libro temporum. Sed & vetus lectio non aliter habet quàm Plotius.

i Et ego multo tempore minor quàm ipse erat,] Eadem, & ego multo minor natu quàm ipse erat.

a Abdicatus post tres abdicandos.] Castigo. Adoptandus post tres abdicatos, ex eadem.

b Amo æque paupertatem & patrem] Lego ex eadem, amo æque paupertatem ac patrem.

c Hic me dignum putat bono patre,] Scribendum, Hic me dignum putat beato patre, ex eadem.

d Quem me videri velim, nescio. innocentem, si abdicor: nocentem, si adoptor.] Locus est corruptissimus, in scriptis tamen codicibus fidelius: Vtrum tamen velim, nescio. Innocentem? sed abdicor. Nocentem? sed adoptor. Controuersia I.

e Grauius eo quem alius concupiscit] In eisdem, grauius eo quem alius filius concupiscit. Lego filium, non filius.

f Magnum & hoc inter cetera paupertatis incommodum est.] Lege incommoda, non incommodum, ex vetere lectione.

g Gallus Nibius] Quidam codices, C. Rubius. Alij, C. Nibius. Alij, Gallus Viuius. quibus suffragatur tertius Controuersiarum liber.

h Non casu caderet, sed iudicio perueniret.] Vetus lectio, incideret, non caderet.

i Non delectant dominos ignoti seruorum greges,] Legendum forte per distinctionem, Non delectant dominos ignoti seruorum greges.

k Per annos quindecim in officio tuo fui.] In tertio Controuersiarum, Per annos duodecim in officio fui.

a Quos nec mors quidem diuisit.] Correctiora exemplaria Quos nec mors quidem diuidet. Controuersia II.

b Quædam se maritorum amore rogis ardentibus miscuerunt:] Verbum amore desideratur in vetere lectione.

c Inter has puellas viua numeratur.] Eadem, Inter has puella vna nominabitur. etsi sunt exemplaria, in quibus non vna, sed viua, habetur. A quibus stat tertium Controuersiarum volumen.

d Et Naso dixit:] Coniunctio & superfluit. & paulo ante, torpeat legendum, non torpescat. Vtrumque ex eadem.

e Secundum, Gelidum Boream, gelidumque Notum.] Corrigendum reor, Secundum: Et gelidum Borean præcipitemque Notum. est enim Ouidianus versus secundi Elegiarum, ex elegia cuius lemma est: Ad amicam nauigantem. etsi in codicibus impressis & in vetustissimo exemplari, quod nos domesticum possidemus, aliter legatur: Et gelidum Borean præcipitemque Notum. Corrigendum idem vitium in tertio Controuersiarum.

a Quid obtorpuistis oculi?] Quidam codices, Quid obstupuistis oculi?

b Hoc intra triginta dies] Hei intra triginta dies, in tertio Controuersiarum. Controuersia III.

c Putas me accusatori promissurum, quod filio negaui?] Scribe, Putas me accusatori permissurum, quod pater filio negaui? patrem ex tertio Controuersiarum, patrum ex vetere lectione.

d Semper enim sibi omnia licere credit.] Semper sibi omnia licere credidit, ex eadem.

e Ignouit enim, inquit. Aliquis ante me rogatus est.] Correctius eadem, Ignorat, inquit, ita? Alius ante me rogatus est.

f Quàm pene promisi.] Lege, Quam pene permisi, ex eadem.

g Qui tantum triginta diebus irasci non possum] Sine negatione eadem, qui tantum triginta diebus irasci possum.

h Prior rogatus est quem magis timebam.] Eadem, Prior rogatus est qui magis timebatur.

a Quàm quæ filios non habebant.] Eadem, Quam quæ liberos non habebant. Controuersia V.

b Inter vxorem tortam & virum occupatum.] Legendum reor, Inter vxorem tortam & vterum obturatum.

c Ignoscetis puto mulieri, si dixerit, Fessa est.] Vetus lectio, Ignosces puto mulieri, si dixero, Fessa est. In tertio Controuersiarum, Ignoscetis puto mulieri, si dixero, Falsa est. Legendum puto, Falsa est.

d Et tyrannus torquebat cum de tyrannicidio quaereret.] *Scribendum* torquebatur, *non* torquebat, *ex eadem.*

e Non premit censum onerosa sumptibus,] *In tertio Controuersiarum*, Num premit censum onerosa sumptibus? *vt sit interrogatio quod placet: quia sequitur altera mox interrogatio:* Nunquid gemmas, & ex alieno littore petit lapillos?

f Vtrum ne magis mirandum esse,] *Prior editio & vetus lectio*, vtrum putas mirandum esse. *Codices nonnulli* munerandum, *non* mirandum, *legunt.*

g Etiam si scisti de tyrannicidio. nec indicasti.] *Vetus lectio*, Et si scisti de tyrannicidio viri, nec indicasti.

h Et hoc cogitandi causa fuit. Vxoris vltio] *Eadem*, Et hæc ipsa mihi cogitandi causa fuit vxoris vltio.

i Quidquid longa cogitatio illi præstatura erat,] *Commodiorem lectionem censemus alij quàm* illi.

Controuersia vii. a At rediit maritus,] *Particula* At *superuacanea est ex vetere lectione.*

b futura æstimabo indicia. Interim qui rogat, comperit impudicam,] *Eadem*, Frustra æstimabo esse indicia in tantum quod rogat, *cetera. Forte legendum*, si tantum qui rogat, comperit pudicam *Cui lectioni videntur suffragari verba statim sequentia.*

IN LIBRVM TERTIVM DECLAMATIONVM.

Præfatio. li. iii. controuersia. a Omnia nitentia & intenta aliquo aliquid petentia.] *Vetus lectio breuior*, Omnia intenta aliquo potentia, *Quaedam exemplaria*, Omnia intenta, aliquid petentia.

b Sunt quidem & hic quibusdam grata.] *Corrige*, Sunt quidem & hæc quibusdam grata, *ex eadem.*

c Pronunciatio quam histrio non posset producere, tamen quæstionis posset videri,] *Sic prior editio. Scribendum reor*, Pronuntiatio quam histrio non posset producere. tamen quæ histrionis posset videri.

d Quamdiu extra iocos se continebat.] Citra iocos *lego*, *non* extra iocos, *ex vetere lectione.*

e Adeo nunquam reum nullam materiam dicendi nisi in periculis suis habuit.] *Corrigendum puto*, Adeo nunquam reor vllam materiam dicendi, *&c.*

f Nec lectas, nec vacuas explicationes,] Lentas, *non* lectas, *quaedam exemplaria.*

g Sed infra multos erat] *Scribe*, Sed etiam infra multos erat, *ex vetere lectione.*

h Orationes Sallustij in honorem historiarum leguntur.] *Quidam codices*, Orationes Sallustij in honorem historiarum non leguntur.

i Ille ad tollerandam magni ponderis sarcinam praeualet:] Tollendam, *non* tollerandam, *omnis vetus lectio.*

k Quidam cum Thracibus optime pugnant.] Threcibus, *rectius codex quidam antiquus. Nota res, Threces genus esse gladiatorum, sic dictum a similitudine Thracicae parmulae.*

l Si a proclamante dimitteret.] *Omnis scripta lectio*, Si a prælocutione dimitteret. *vt forte sit legendum*, Si a praelocutione demum staret.

m Nec adhuc vlli sic indulsit,] *Eadem*, Nec adhuc vlli sic se indulsit.

n In scholastica quid non superuacuum est,] *Scribendum reor*, In schola ista quid nō superuacuum est.

o Id quod bellissime Censorius aiebat] *Codices quidam* Censeanus, *non* Censorius. *Alij* Censorinus. *Alij* Cestrinus.

p Et ille ideo in foro primum dicturus,] *Inuertendae dictiones*, Et ideo ille in foro primum dicturus, *ex vetere lectione.*

q Agedum istos declamatores produc a Senatu in forum,] *Scribe*, Agedum istos declamatores produc in Senatum, in forum, *ex eadem.*

r Non imbrem ferre, non solem sciunt,] Hiemem, *non* imbrem, *in exemplaribus nonnullis habetur.*

s Sed negauit se executurum, nisi exirem de domo.] Mansurum, *non* executurum, *quidam codices.*

t Deinde adultum P.R. edixi] *In scriptis exemplaribus non* adultum *legitur, sed* adulterum. *Vt forte in totum castigandum sit*, Deinde ad alterum Pr. eduxi. *Nam & infra* in ius educor *legitur. Sic enim vetus, vt dicemus, præfert lectio, non* adducor.

u Hanc, inquit, tibi fabulam retuli,] Fabellam, *non* fabulam, *in eisdem habetur.*

Controuersia i. a O legem abrogandam, si excæcat homines. Nulli dat mille denarios nisi qui inuitus accipit.] *Vetus lectio*, O legē, si excæcat homines, abrogandā, Nulli res publica dat mille denarios nisi qui inuitus accipit.

b Dic nunc miserere, Hoc, cū execarere, non dixisti. Resp. debilitatem consolatur, non emit,] *Corrig.* Dic nunc miser homo; cum excaecareris, non dixisti. Resp. *&c.*

Contro. ii. a Patricidam non accuso, sed fugo.] *Eadem*, Patricidam non accuso, sed fugio.

b Absolutionem dat paribus tabulis:] *Codices nonulli*, absolutionem dat & paribus tabulis. *Alij*, absolutionem dat a paribus tabulis.

Controuersia iii. a Mihi necesse est abdicare quem nolo.] *Quadam exemplaria*, Alterum mihi necesse est abdicare quem nolo

b Hoc vno alter alteri placet,] *Vetus lectio*, Hoc vno, hoc alter alteri placet: *repetitione Senecae familiari ad vrgendum vehementius.*

c Qui in aliena manu est.] *Scribe*, Qui ipse in aliena manu est, *ex eadem.*

d Si bene de te meruerat, patrem pro illo rogasses.] *Eadem*, Si bene de te meruerat, patrem pro filio

[illegible] id tunc tricenarius reliquerat,] *Non habetur in eadem particula* tunc.

[illegible] m tanto opere beneficia vitae iactat? Audite quis prior dederit.] *Eadem*, Quoniam tanto [illegible] ia vitæ iactatis, audite quis prior dederit.

[illegible] escens in acie nō ante patrē stetisti?] *Eadem*, Ita tu adulescēs matrē nō ante patrē stetisti.

Cntroueorsia v.

a Aut indotatas nuptias petat.] Aut indotatas nuptias opter, *eadem. vt paulo post*, Quando ergo optabis.
b Iste raptor est, ego in ius adducor.] *Eadem* educor *habet, non* adducor.
c An tota mea sit.] *In eadem*, an tota mea ista sit *habetur*.
d Et introrsus haerentes lachrymas ago.] *Nullum scriptum exemplar* haerentes *agnoscit, sed partim* erumpentes, *partim* habentes, *pro quo substitue* habentes.
e Tam longum tibi ius in caput ciuis permittitur.] *Vetus lectio*, Tam longum tibi ius in caput ciuis non permittitur.

Controuersia vi.

a Nemo venienti domum clausit.] *Eadem*, Nemo non venienti domum clausit.
b Certe, quod negari non potest, hospes.] *Scribendum*. Certe, quod negare non potes, hospes.
c Maius sine dubio quàm si damnum sarciret] *Emendatior antiqua lectio*, maius sine dubio quàm sit damnum. Sarcire debet.

Controuersia ix.

a Tribuni ne ferent vt fur praeferatur domino.] *Breuius eadem*, Tribuni. Ita ne furcifer. *reliqua desiderantur.*

IN LIBRVM QVARTVM DECLAMATIONVM.

Praefatio li. iv. controuersia.

a Sed auctorem nouitate solicitet.] *Scribe*, Sed etiam auctorum nouitate sollicitet, *ex vetere lectione.*
b Nec quicquam ex ordine remisit vitae solito.] *Scribendum permutato verborum ordine*, Nec quicquam ex ordine vitae solito remisit, *ex eadem.*
c Itaque cum mortuo in Syria Caesare per codicellos questus esset diuus Augustus.] *Antiquum exemplar non* Caesare *praefert, sed* C. Caesare. *Praeterquam legendum reor.* Lycia *non* Syria, *contra omnia exemplaria. Suetonius in Augusto.* Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spacio amisit ambos, Caio in Lycia, Lucio Massiliae defunctis. *Velleius Paterculus libro posteriore:* Deinde reluctatus inuitusque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciae, Lymitam nominant. morbo obiit. *Cornelius item Tacitus primo historiarum volumine Caium remeantem Armenia & vulnere inualidum mortem fato properam, vel nouercae dolum abstulisse scribit. At reditum ex Armenia in Italiam per Lyciam esse, non per Syriam, palam est.*
d Mortes filiorum tulisse,] Mortes sex filiorum tulisse. *vetus lectio.*
e Atherius noster suffibulandus est.] *Legendum proculdubio*, sufflaminandus est, *non* suffibulandus, *seu* sufflamandus, *a sufflamine, videlicet instrumento quo immodicus rotarum procursus reprimebatur. Iuuenalis. Satyra* VIII.

Carpento rapitur pinguis Damasippus, & ipse
Rotam stringit multo sufflamine consul. *Et vltima Satyra,*
Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Notauit hunc Senecae locum ante nos nouissimus eius Poetae interpres.
f Adeo nedum currere, sed decurrere videbatur.] *Quaedam exemplaria.* Adeo vt non currere. sed decurrere videbatur. *Alia*, Adeo non occurrere, sed decurrere videbatur. *Scribo*, Adeo non currere. sed decurrere videbatur.
g Iubebat enim transire cum aliquandiu locum dixerat:] Eum, *siue* illum, *vetus lectio, non* enim. *Item exemplaria quaedam* aliquem *legunt, non* aliquandiu.
h Et multum ille & hic in officiis versatur:] *Elegantius eadem sine posteriore coniunctione*, & multum ille hic in officiis versatur.
i Plus habebat quod laudares, quàm quod ignosceres:] *Scribo*, Plus habebat quod laudares, quàm cui ignosceres, *ex eadem.*

Controuersia i.

a Coactus est conuiuio interesse mutata veste,] *Verbum substantiuum* est *tollendum ex eadem.*
b Nam rapuit me qualem in conuiuio puderet venire,] *Coniunctio* Nam *superuacanea est, ex eadem.*
c Scit quantum super amissis tribus filiis patri flendum sit, qui si viuerent, pater fleret.] *Quaedam exemplaria*, Scit quantum super amissos tres filios patri flendum sit, quem si viuerent, patrem flerent.
d Hic mihi viuendum est, nec de nuptiis, nec de libris cogitandum dirum omen occurrit] *Castigo*, Hic mihi viuendum est, nec vi de nuptiis nec vi de liberis cogitanti dirum omen occurram, *ex vetere lectione.*
e Iniuria esset felicis in illo conuiuio morari.] *Longe aliter eadem*, In illo conuiuio morari etiam felicis patris esset iniuria.
f Nemo amicus, nemo, inquit, propinquus est] Inquam, *non*, inquit. *eadem*,
g Festo die sodales amicique mecum:] *Eadem*, Festos dies sodales amicique ineunt.
h Consolarer te diutius nisi & iam accusare posses.] Consolarer eum diutius, nisi iam accusare posset, *eadem.*

Controu. ii.

a Seruauit, nec vidit.] *Lege*, Seruauit sacra, nec vidit, *ex eadem.*
b Pollio ante hoc. si caecus factus esset, non abstulisset:] *Quaedam exemplaria*, Pollio autem hoc. Si caecus ante factus est, non abstulisset.

Controu. iii.

a Per humanos, inquit, errores agnoui preces meas] *Locus est vitiatissimus, qui forte melioris erit conditionis, si sic legatur.* Pater, humanum, inquit, errare est. At nosti preces meas.
b Quod imprudentes occidimus, & prudentes seruauimus.] *Tollenda coniunctio* &, *ex vetere lectione.*
c Non pepercit eius dolori.] *Scribe*, Non pepercit eius pudori, *ex eadem.*
d Et tum fortuna ea eras,] *Corrige*, Et tu in ea fortuna eras, *ex eadem.*
e Egit apud illum qui eam non nouerat.] *Codices quidam*, Egit apud eum qui illum non nouerat.

Controu. iv.

a Vidissem vere violari sepulchrum.] *Scribe*, Vidisses iam vere violari sepulchrum, *ex vetere lectione.*
b In quo notiora sunt iterū arma victricia.] *Apertius eadem*, In quo notiora sunt arma iterū victricia.
c At rapuit aliena. Hoc excusare, &c.] *Scribe*, Rapuit aliena. Hoc excusare, *reliqua. Nam dictio* at nus-

Contro- uersia v.

quam inuenitur in eadem.

a Reductus est patri, ægrotare nouerca coepit.] *Scribe* Reductus est. Postea aegrotare nouerca coepit, *ex eadem.*

b Vt abdicatione mea pater ægrotaret, redita nouerca.] *Posset etiam non temere legi*, Vt abdicato me pater ægrotaret, reducto nouerca. *quia supra in argumento praecessit*: sanauit Reductus est. Postea aegrotare nouerca coepit.

c Ego non credo si fateris illam sic posse sanari.] *Emendo*, Ego vero cedo domo, si fateris illam sic posse sanari, *ex eadem.*

d Magnis præceptoribus opus est. Abdicatus studui.] *Scribe*, Magnis præceptoribus opus est. Ego abdicatus studui. *ex vetere lectione. & paulo post* seruasti *eadem, non* conseruasti.

Controu. vi.

a Qualis erit nouerca, quae fieri cupit,] *Eadem*, Qualis eris nouerca quae fieri cupis?

b Cum iniquus magis ipse ames eum, &c.] Iniquius *legendum, non* iniquus, *ex eadem.*

c Etenim contra virum dici potest:] *Breuius eadem*, Dici contra virum potest.

d Quem aiebat specialissimum:] *Eadem* quem aiebat simplicissimum.

e Magis enim amaturus sum eum,] *Coniunctio* enim *otiosa est*, *ex eadem.*

Contro- uersia vii.

a In adulterio deprehensus est a tyranno, gladium extorsit a tyranno,] *Verbum* est *non habetur in eadem.*

b Imputat nobis quòd in adulterio mori noluit deprehensus] *Error in ordine verborum. Eadem*, Imputat nobis quod deprehensus in adulterio mori noluit.

c Certamen impari conditione] *Legendum distincte*, Certamen in pari conditione: *hoc est, in quo vtrique licebat aduersarium occidere, ex eadem.*

d Si etiam id libido permitteret.] *Eadem* promitteret, *agnoscit, non* permitteret,

e Tyrannicida pro adultero, tyrannus pro pudicitia.] Adulterio *non* adultero *scribendum, ex eadem.*

f Qualia in adulterum maritus attulerat.] *Eadem* contulerat, *non* attulerat.

g Ab adulterae oculis ad praemium curris.] Osculis, *non* oculis, *lege ex eadem.*

h In eo quod inermis ad tyrannum venit, non minor virtus, sed periculum maius.] *Corrige*, In eo qui inermis ad tyrannum venit, non minor virtus est, sed periculum maius, *ex eadem.*

Controu viii.

a Vt operas mitteret.] *Emenda*, Vt operas remitteret, *ex eadem.*

b Consignatione facta restitutus exigit operas,] *Aliter eadem*, Consignatio facta est. Restitutus exigit operas. *Etsi in quibusdam exemplaribus non* exigit. *sed* incidit, *habeatur. Vt forte scribendum sit* incidit, *quia sequitur paulo post* quaslibet indicas operas, nunquam tamen indices ita periculosas.

c Si pacisci tunc a me voluisses operas, spopôdissem.] Noluisses *potius quàm* voluisses *legendum videtur.*

d Profer tabellas] Profer tabulas, *vetus lectio.*

e Et cum timeo ne ostenderem, secutus sum hæc exigentem] *Sic prior editio. Vetus lectio*, Et dum timeo ne ostenderet, secutus sum hæc exigentem. *Quid si legas?* obsecutus sum hoc exigenti.

f Etiamsi cogi non potest.] *Eadem*, Etiam cum cogi non potest.

g Proscriptus potissimum ei te commisisti.] *Eadem*, Proscriptus mihi potissimum te commisisti.

h Qui tunc non posses etiam rogari.] *Negatio* non *redundat, ex eadem.*

i Egerunt leuius,] Egerunt lenius, *eadem.*

k Videris redemisse. Faciam remittam.] *Eadem.* Videris remisisse. Faciam. remittam. *Quidam codices* videris emisse, *reliqua.*

l Tunc huiusmodi vtendum est coloribus,] *Scribe*, Tunc huiusmodi vtendum esse coloribus, *ex eadem.*

m Quod ex colore metuendum est:] Quod ex hoc colore metuendum est, *eadem.*

IN LIBRVM QVINTVM DECLAMATIONVM.

Controu. i. lib. v.

a Inscripti maleficij fit actio.] *Lege* Inscripti maleficij sit actio, *vt supra.*

b A liberto reus fit maleficij.] Liberato *scribo non*, liberto, *ex scripta lectione.*

c Ludit te suis fortuna muneribus,] *Lego* ludit de suis fortuna muneribus, *ex eadem.*

d In Pharsalia victus acie,] In Thessalia victus acie. *eadem.*

e Mortem tuorum tuum putas naufragium ?] *Corrige*, Mortem tuorum. Maius tu tuum putas esse naufragium, *ex eadem.*

f Crassus vixit. Non priuatas perdiderat, sed publicas opes] *Scribe*, Crassus vixit, & non priuatas, *&c.*

g Nemo infeliciter experta negotiatione.] *Correctior vetus lectio*, Nemo infeliciter expertus negociationem.

h Ego vt ne moriar, iste vt ne prohibeat.] *Castiga*, Ego vt moriar, iste ne prohibeat, *ex eadem*

i Ne hoc narrarem. mori volui.] *Antiquum exemplar*, Hæc narrare volui. *Vt forte legendum sit*, Enarrare voluit: *aut sic*, Ne enatarem, mori volui.

k Præcidit remedium meum.] *Pronomen* meum *redundat ex vetere lectione.*

l Cui me vitae reseruas?] *Scribe*, Cui me vita reseruas, *contra omnia exemplaria.*

Controu. ii.

a Rumor fuit de morte] *Legendum*, Rumor fuit de morte eius, *ex vetere lectione.*

b Iubente patre habere potuisses.] *Legendum reor* viuente, *non* iubente.

c Non quaeris vbi perierim,] *In quibusdam exemplaribus*, Num quaeris vbi perierim.

d Ne inter ipsas nuptias] *Scribe*, Ne inter ipsas nuptias tuas, *ex nonnullis codicibus.*

e Fabricius aurum a Pyrrho recipere noluit.] Accipere, *non* recipere, *vetus omnis lectio. Sunt tamen codices in quibus desideretur id verbum.*

f Vt aliquid & simile de Seuiano dicam.] *Scribe*, Vt aliquid & ipse simile de Seuiano dicam.

Controu. iii.

a Malae tractationis sit actio.] *Legendum esse* sit, *non* fit, *supra admonui.*

b Et ad Olympiam duxit.] *Vetus lectio*, Eduxit ad Olympia. *& aliquanto post* parricidijs *scribendum, non* parricidia.

a Accusatus à fratre parricidij,] *Deest verbum substătiuum* est. Accusatus est à fratre parricidij. *ex eadem*

b Si vis illius graue crimen facere,] *Inuerte dictiones*, Si vis graue illius crimen facere, *ex eadem*.

a Vt sibi venderet arborem, quam sibi videbat obstare] Dicebat *legendum non* videbat, *ex eadem* Controu. IV.

b Vicinorum primo fidem imploraui.] Exploraui, *non* imploraui. *sunt exemplaria quæ legunt*. Controu. V.

c Nihil lætius oculis tuis quàm ruinæ meæ.] *Scribe*, Nihil lætius oculis tuis occurrit, quàm ruinæ meæ, *ex eadem*.

d Sic licet vt domus ad cœlum omne cōuersæ,] *Eadem*, Scilicet vt domus ad cœlum omnes emineāt.

e Et non in suis vicibus agatur annus:] *Præpositio in superuacanea est, ex eadem*.

f Quemadmodum totas cōsumat vrbes,] *Emendatior vetus lectio*, quemadmodū totas absumat vrbes.

g Si fateretur iste scienter ianuam incendisse,] *Eadem*, Si fatereris te scienter ianuam incendisse.

h Quid ad te illi rami pertinēt, qui extra domum sunt?] *In quibusdā codicibus, inuersis dictionibus legitur*: Quid ad te rami illi pertinent, *&c. in alijs desideratur pronomen* illi.

i Iam etiam quosdam parietes minuerant,] *Vetus lectio*, Iam etiam quosdam parietes mouerant.

a Accusauit illos de vi & damnati sunt] *Eadem*, Accusauit illos de vi & damno. Controu. VI.

b Date illi vestem puellarem, date noctem, rapietur.] *Corrige*, date illi vestem, puella est. Date noctem, rapietur, *ex eadem*.

c Non tunc primum vestem sumpsisse.] *Verbum* vestem *non habetur in eadem, recte*.

d Sic imitatus puellam vt raptorem inuenerit.] *Lege*, Sic imitatus est puellam vt raptorē inuenerit.

e Nunquid cecini?] *Corrige*, nunquid cecidi? *ex eadem, & ex Controuersiis*.

f Constat hunc stupratum, cum damnati essent qui rapuerunt.] *Hoc debet esse initium alterius partis*, pro adulescēte, *ex eadem. Legendumq; ex eadem*, Constat hunc stupratum, cum damnādi erant qui rapuerūt. Controu. VII.

a Imperator post victoriam eius] *Pronomen* eius *tollendum, ex eadem*.

b Hos ego in die non recepissem,] *Scribe*, Hos ego interdiu non recepissem, *ex eadem*.

c Pugnaturus ostendi trecentos,] *Lege*, Pugnaturis ostendi trecentos, *ex eadem*.

d Redeunt vt leges tollant.] *Verbum* leges *superuacaneum est, ex eadem*.

e Infestus illis trecentis fuit, quod iniquo eos collocauit loco. hoc ne argui posset, non recepit.] *Breuior vetus lectio*: Infestus trecentis fuit. Iniquo collocauit loco. hoc ne agi posset, non recepit.

f Mitte arma. Certe hoc lex non vetat.] *Eadem*, Mittite arma Certe lex non vetat.

a De tyranno post absolutionem petente magistratum.] *Scribe*, De tyranno post abolitionem petente magistratum, *ex eadem. Idem mendum castigandum paulo post*. Controu. VIII.

b Anno meo spondeo,] *Legendum*, Candidatus anno meo spondeo, *ex eadem*.

c Cur honores tam diu gesserit, narret.] *In margine quorumdam scriptorum exemplarium annotatum inuenio*, Cur honores tandiu non gesserit, narret. *probatiore lectione*.

IN LIBRVM SEXTVM DECLAMATIONVM.

a Dimidiam partem se hæreditatis sibi daturum, si non respondisset.] *Scribe*, dimidiam se partem daturum hæreditatis, si non respondisset irato patri, *ex vetere lectione*. Controu. I. lib. VI.

b Quantum viuo patre non potest soluere,] *Eadem* posset *habet, non* potest.

c Nec frater quidem tibi sine chirographo crediderit] *Eadem* credidit *agnoscit, non* crediderit.

d Alterius spe morior, alterius fide viuo Etiam patrimonium meum diuisum est.] *Multis modis corrigi potest hic locus*, Alterius spe morior, alterius fide ne viuo etiam. Patrimonium meum diuisum est. *Aut sic*: Alterius spe morior, alterius fide. Me viuo etiam patrimonium meum diuisum est. *Aut alijs modis, quos per se ingeniosus lector comminisci potest*.

e Chirographum danti impium, patri periculosum, accipienti turpe.] *Error est in ordine verborum. Scribendum*, Chirographum danti impium, accipienti turpe, patri periculosum, *ex vetere lectione*.

f Nolui recentem iram exagitare patris] Exagitari *voce passiua legunt scripta exemplaria*.

g Quid enim timebam, nisi rescisset pater, moleste ferret filium suum hominem auarum non esse, fratrem pium?] *Corrigendum puto*: Quid enim timebam, ne si rescisset pater, moleste ferret filium suum hominem auarum non esse, fratrem pium esse? *Nam vetusta exemplaria habent*, fratrem pium esse.

h Ita mihi contingat pater, vtrumque nostrum placere.] *Vetus lectio*, Ita mihi contingat patrem vtrique nostrum placere. *legendum puto* placari, *non* placere.

a Exulem tecto & cibo iuuare non licet.] *Scribe*, liceat, *non* licet. *Iubet enim lex, non indicat, sicuti ostendit quod sequitur*: Imprudētis cædis damnatus quinquennio exulet.] *Liquet hoc etiā ex multis quæ sequuntur locis*. Controu. II.

b Accusator ciuium me fecit exulem, filius etiam meorum.] *Legendum puto* finium, *non* ciuium, *vt patet ex hypothesi*.

c Absoluta es, inquit, me aduocato soror] *Lego* est, *non* es, *ex vetere lectione*.

d Alij exul est, tibi pater est.] *Posterius verbum substantiuum* est *non habetur in eadem. Reliqua mutato ordine verborum legenda censeo ad hunc modum*, illi pater est, tibi exul.

a Vt si vellem, non essem mendicus. Relinquerem fratrem in egestate, matrem in seruitute.] *Scribe ex vetere lectione*., Vt si vellem nō esse mēdicus relinquerem fratrem in egestate, & matrem in seruitute. Controu. III.

b Circumscriptores dici solent qui aliquid sustulerunt.] *Eadem* abstulerunt *agnoscit*, non sustulerūt.

c Obijci, inquit, non potest quod lege factum, immo non nisi quod ex lege factum est.] *Corrige*, Obijci, inquit, non potest quod lege factum est immo nihil nisi quod lege factum est. *ex eadem*.

d Ego nihil aliud quàm diuisi.] *Quædam exemplaria*, Ego nihil aliud egi quàm diuisi.

quae illius crimina detegeret.

n Surrexit L. Aruntius ex diuerso. Vt coepit conditionem iurauit.] *Legendum arbitror.* Surrexit Aruntius ex diuerso. Accepit conditionem iurauit.

o Non tuli conditionem.] *Vetus lectio,* Non detuli conditionem.

p Rebus iam vltimis praeparabant] Properabant *legendum puto, non* praeparabant.

q Cum volo dico assum. Vti volo dico quandiu volo.] *Sic prior editio. legendum reor,* Cum volo, dico. Absum, vti volo. Dico, quandiu volo.

r Vt perueniat nescio quo terrarum.] *Videntur verba haec adiectitia esse. Nullibi enim comparent in tota vetere lectione, etiamsi paulo post repetantur.*

s Paucas enim res bene dixit.] *Vetus lectio* bonas *agnoscit, non* bene.

a Licuisset mihi per fratrem aliter quàm parricidae mori.] Licuisse, *nō* licuisset, *habetur in eadem, & in quarto Controuersiarum.* Controu. I.

b Ego, inquit, fratrem occidere non potui,] *Verbum* inquit *superuacaneum est, ex eadem.*

c Et tempestates horridae absconderant diem.] *Coniunctio* & *redundat, ex eadem.*

d Non potui facere parricidium,] *Scribe,* Non putaui facere parricidium, *tum ex eadem, tum etiam quia mox statim sequitur,* & factum putaui.

e Vtrum videtur vobis innocentiam apud piratas didicisse, an ne apud piratas quidem perdidisse.] *Breuius eadem,* Vtrum videtur vobis innocentiam apud piratas didicisse, an perdidisse.

f Nihilominus saeuit,] Saeuis *legendum, non* saeuit, *ex eadem.*

g Non putatis misericordem, qui quem damnauit, fratri puniendum dedit?] *Eadem,* Nam putatis, *& cetera. Legendum forte.* Num putatis, *per interrogationem ducentem ad negationem.*

h Narra patri quomodo te dimiserit. Sic dimissus nocens est iste, sed mihi frater est iste.] *Eadē,* Narra pater quomodo te dimiserit, sic dimissus. Nocens est iste, sed mihi frater est.

i Dixisset, inquit, te non posse.] Dixisses *lege, non* Dixisset, *ex eadem.*

a Et à Cicerone defensum,] Actione, *non* à Cicerone, *plerique habent codices.*

a Certe nec secreta fallunt.] *Vetus lectio,* Certe nec secreta te fallunt

b Accessi ad haec supplicia] *Eadem,* Accessi ad haec supplicia mea.

a Vnis vinculis duos alligat.] *Eadem,* Vnum vinculum duos alligat. Controu. II.

b Victa mater cathenas denunciat victori] *Eadem* vincta *legit, non* victa. Controu. III.

c Mihi, inquit, paraui, nō bibit.] *Duae dictiones* non bibit, *aduentitiae sunt, vt ex eadem apparet. Videturque ita esse, quia paulo ante praecesserunt.* Controu. IIII.

d Quod ergo negat, parricidium est.] *Verbum* ergo *superuacaneum est, ex eadem.*

a Quidam mortua vxore ex qua priuignum habebat,] *Omnia fere scripta exemplaria* filium *agnoscunt, non* priuignum.

b Iussit à se migrare.] *Vetus lectio.* Iussit eum à se migrare. Controu. V.

c Rumor erat de adulterio procuratoris & vxoris.] *Eadem,* Rumor erat de adulterio matris & procuratoris.

d In cubili suo pater occisus est inuentus,] Cubiculo, *non* cubili, *eadem.*

d Prima pars pro procuratore.] *Corrige,* contra procuratorem prima pars pro filio, *ex eadem.*

e Da puerum. Nemo est vno teste contentus. Da populum.] *Castigo,* Dabo puerum. Aliquis non est vno teste contentus? Dabo populum.

f Pars altera primo priuigno] *Scribe,* Pars altera pro procuratore. *Sed notandum hoc lemma in alieno esse loco. Poni enim debuit ante illa verba,* O magna peruersitas saeculi. *Nam illud,* Dic puer quis occiderit patrem, *vsque ad* O magna peruersitas saeculi *ad superiora pertinet, ex vetere lectione.*

g Ostende illud non vulnus, sed argumentum. Ostende vulnus percussor. Ille quàm timuit ne occideret. Tam leuiter vulnerauit.] *Corrige ex vetere lectione,* Ostende tu istud non vulnus, sed argumentū. Ostende vulnus. percussor quàm timuit ne occideret. tam leuiter vulnerauit.

h Non illa dextera, cui nec paries obstabat, nec pater.] *Negatio* non *desideratur in omni vetere lectione.* & substitit *agnoscit, ea non* obstabat. Controu. VI.

i Nec dicere ineptias nec ferre poterat,] *Eadem,* nec dicere res ineptas, nec facere poterat.

a Illis contigit mutare nuptias.] *Corrigendum puto,* Illis contigit vitiari nuptiis. *vt paulo post,* In aliis vocat stuprum, in hac matrimonium.

b Sicut tyrannus iratus alienas.] *Lege,* vt tyrannus iratus alienas. *ex vetere lectione.*

c Num est illi praemium.] *Correctius,* Non est illi praemium? *per interrogationem.*

d Conuenite libertini, empta cognatio.] *Mallem legeres,* inempta cognatio.

a Sero attulisse aurum, filium crucifixum esse.] *Lege,* Sero attulisse aurum ad redemptionem, filium crucifixum esse, *ex vetere lectione.*

b Cauete proditionem.] *Eadem,* proditorem, *non* proditionem.

c Quid cito redis?] *In eadem,* Quid tam cito recedis? Controu. VII.

d Dicis, affectus meus non sustinet moram:] *Verbum* meus *superuacaneum est, ex eadem.*

e Quaeritis quid dixerit?] *Lego,* Quaeritis quem dixit? *ex eadem.*

f Ad summa festinaui,] Summam *legito, non* summa. *ex eadem.*

a Proponite supplicij faciem,] *Scribe,* Proponite supplicij faciem, carnificem, secutim, *ex eadem.*

b Minus est quòd vitauit quàm quòd negauit.] *Eadē,* Minus ergo est quòd vitiaui quā quòd negaui. Controu. VIII.

c Hic id egit,] *Scribe,* Hoc id agit, *ex eadem.*

d Ne adiicit non amplius, quàm semel.] *Eadem,* Non adiicit, ne amplius quàm semel.

IN LIBRVM OCTAVVM DECLAMATIONVM.

Con trou. I. a Faciant iudices in foro quod domi feci. Matrem mori prohibes.] *Corrige*, Faciem iudices in foro quod domi feci. Matrem mori prohibeo, *ex vetere lectione.*

b Non obfuturus veni,] *Quidā codices* affaturus, *Alij*, effuturus. *lego* affuturus, *hoc est patrocinaturus,*

c Non est confessio, vbi eam accusator eruit. Negat rea. Tortor expressit.] *Vetus lectio*, Non est confessio nisi cum accusator eruit. negat rea, tortor expressit.

d Viso contra spem filio expirasse.] *Eadem*, Viso circa spem filio expirasse. *Lego*, Viso citra spē filio expirasse.

e Non fecit orbata,] *Eadem* orba *habet*, *non* orbata.

f Iratis, inquis, diis sacrilegium potui committere.] *Scribe ex eadem*, Vel iratis, inquit, diis. Sacrilegium potuit committere.

g Quid ergo fecit?] Quis *legendum*, *non* Quid, *ex eadem.*

Controu. II. a Disposueramus quidam vt aliis templis quoque simulacra Phidias faceret,] *Commuta dictionum ordinem:* vt aliis quoque templis simulacra, *cetera. ex eadem.*

Controu. III. a Maritus reuersus duxit ancillam vxoris,] *Omnis antiqua lectio* abduxit *habet*, *non* duxit.

Controu. IIII. a Homicida insepultus abiiciatur,] *Scribe*, Homicida in se insepultus abiiciatur, *ex eadem.*

b Et quàm inuidiosum quòd Catonem occideres.] *In eadem*, & quidem inuidiosum quòd Catonem occideres.

c Non perdideras sepulturam nisi in morte reperisses.] *Eadem*, Cur perdideras sepulturam. *cetera Scribo*, Curti perdideras sepulturam, *cetera. Confirmant hanc lectionem verba quae sequuntur:* Curtius descendendo se in praecipitem lacum, fatum sepulturae miscuit.

d Non aliud Codrus ceteris imperatoribus dedit exemplum,] *In quibusdam exemplaribus*, Non aliud Codrum illum ceteris imperatoribus edidit exemplum.

e Non postulo vt gloriosum sit, sed vt tutum sit mori.] *Vetus lectio breuior & emendatior*, Non postulo vt gloriosum, sed tutum sit mori.

f In quem nescio. Scelus cogitat.] *Quaedam exemplaria*, In quem nescio. Quod solum scio, scelus cogitat.

Controu. V. a Tu fecisti bellum, ego sustuli.] *Corrige*, Tu fregisti bellum, ego sustuli, *ex vetere lectione.*

b Quod non vis in paternam domum venire?] *Tria hic verba desiderabātur. Legendum enim*, quod non vis in paternam domum venire sine tuo praemio, *ex eadem.*

c Vt possim abdicari.] *Scribe*, vt possit abdicari, *ex eadem.*

Controu. VI. a Dum flere socer sinat.] Desinat *lege*, *non* sinat, *ex eadem.*

b Putat me iam filiam commisisse sibi hic, cum nec dum se committat vxori?] *Corrige*, Putat me iam filiam commisisse sibi, cum hic nec dum se committat vxori *ex eadem.*

c Inter terram & coelum dubij pependimus.] *Antiquus quidam codex*, inter mare terramque dubij pependimus.

d Erat in summis montium ardua diuitis spelunca. Illic iste naufragorum reliquias computabat.] *Corrigo*, Erat in summis montium iugis ardua diuitis specula. Illinc iste, *& cetera. ex vetere lectione.*

e Naufragium duo sacratissima inter homines acceperunt,] Exceperunt *eadem*, *non* acceperunt.

f Quid mihi superest?] *Scribe*, Quid enim superest? *ex eadem.*

g Etiam sibi explorata,] *Eadem*, sibi etiam explorata.

h Partem legis amputaturus es:] Imputaturus *eadem praefert*, *non* amputaturus.

i Quaeritis quid dum fleret, faceret?] *Eadem*. Quaeritis quid flere fecerit? *& infra.*

k Quas non habet.] *Negatio non superuacanea est*, *ex eadem.*

IN LIBRVM NONVM DECLAMATIONVM.

Controu. I. lib. IX. a Callias sordide diues natus,] *Scribo*, *mutato dictionum ordine*, Callias diues sordide natus, *ex vetere lectione. Illud notandum, Plutarchum & Aemiliū Probū dissentire à Seneca in hac Cimonis historia, prodentes Elpinicen Cimonis sororem, filiam Miltiadis, nupsisse Calliae, quòd Cimonem ex vinculis liberasset, soluto pro eo aere alieno, quod Miltiades pater contraxerat. Nota est historia.*

b Ilius calamitatum exitus fuit carcer.] *Eadem*, quod illius calamitatum exitus fuit carcer.

c Vnius Miltiadis census inuentus est. Cimon filius redemptus,] *Scribe hac dispunctione*. Vnius Miltiadis census inuentus est Cimon filius, Redemptus Cimon redemptoris infelicitas est. *ex eadem.*

d Tu quòd Cimonem] *Post haec verba sequi debet ex codicis antiqui annotatione*. Sed recepimus, ego à carcere liberatus à te, tu ab adultera filia per me.

e Beneficium est quod totum eius causa praestatur,] *In quibusdā exēplaribus* tantū *legitur*, *non* totū.

f Vbi aliquis ex eo quid sperat aut impetrat,] *Vetus lectio*, Vbi aliud ex eo quis sperat aut praeparat,

g Huic virgini. Omnes & quicunque vitiatas filias vel clauserunt vel occiderunt.] *Eadem* Huic virginis hos, *non* huic virgini omnes. *Corrigendum puto*. Habes Virginios & quicunque, *cetera*, *nota est historia Virginij*, *qui Virginiam filiam occidit*, *ne vitiaretur ab Appio Claudio decemuiro.*

h Ego non expectaueram donec rogater.] *Eadem*, Ego non expectaueram donec rogares.

i Mul as quaestiones rhetorici & Poetae Romani.] Orationes, *non* quaestiones, *eadem habet. Sequitur statim.*

k A Graecis dictas non surripiunt.] *Existimo negationem redundare.*

l Thucydidis sententia est:] *Post haec verba succedunt in exemplaribus scriptis Graeca verba: sed tam deprauate scripta, vt nulla ratione legi queant.*

m Cum sit praecipua in Thucydide virtus breuitas.] *Scribe sic*, cũ praecipua sit in Thucydide virtus breuitas, *ex eisdem.*

n Et suis cum claustris cecidit] *Corrige*, & suis cum castris occidit. *ex eisdem.*

o Nam in sententia Graeca, quae saluo sensu detrahas, deme.] *Scribe*, Nam in sententia Graeca breui (quae saluo sensu detrahas) deme. *ex eisdem. Post hoc autem verbum* deme *sequuntur Graeca dictiones, aeque ac superiores vitiose scriptae, vt nullus sensus erui omnino possit.*

p Constabit etiam si non aeque, tamen integra.] *In antiquo quodam exemplari*, Constabit sensus, *reliqua desiderantur.*

q Titus etiam Liuius] *Vetus lectio*, Titus autem Liuius.

r Vt hanc sententiam vituperaret tanquam trãslatam & corruptã dum transferretur obiiceret.] *Castiga*, vt hanc ipsam sententiã, & tanquã translatam & corruptam dum transferretur, obiiceret. *ex eade.*

a Flaminius praetor Romanus in coena à meretrice rogatus,] *Proconsul, nõ praetor fuit Flaminius hic. Exẽplar quoque antiquum*, Pr. *habet non* praetor. *Nota historia ex Valerio Maximo, Liuio, Cicerone, & reliquis. Quartus item liber Cõtrouersiarũ* proconsul, *agnoscit, non* praetor. *Sed hoc in mediũ relinquatur. Vetus item omnis lectio* inter coenandum *agnoscit, non* in coena. *Eandem mendam inferius quoque leges.* Controu. II.

b Nihil aliud quàm occiditis.] *Eadem*, Nihil aliud nisi occidis.

c Non inquire totum annum,] *Legendum* non inquiro in totum annum. *ex eadem.*

d Et ante mensam deosque crudelitatis victima agnoscitur.] Crudelitas *habent plerique codices, vt sit exclamatio parenthesi inclusa.*

e Lege potius quàm scorto cadat.] *Elegantius vetus lectio* legit *habet, non* lege.

f Nunc nec quicquam viribus populi detractũm est.] *Permuta hic quoque verba*, Nunc nec viribus quicquam populi detractum est, *ex eadem.*

g Et ante hunc alij fuerunt, quibus aestimati possunt.] Ex quibus aestimari possunt, *eadem agnoscit.*

h Percussurus ad praetorem lictor respicit.] *Praepostero ordine scripta verba. Lege*, Percussurus lictor ad praetorem respicit.

i T. Liuius de oratoribus,] *In quarto Controuersiarum*, Ruffus Vibius *habetur, non* T. Liuius.

k Mitridius dixit tetracolo,] Murrhedius *videtur legendum, non* Mitridius, *ex omni vetere lectione: astipulante etiam quarto Controuersiarum.*

l Vt expleretur circuitus.] Sensus, *non* circuitus, *habent veteres omnes codices.*

a Facta conuentaque legibus, rata sint.] *Scribe*, Pacta conuenta legibus facta, rata sint, *ex eisdem.* Controu. III.

b Expositos qui cognouerint solutis alimentis recipiant.] *Castigo*, Expositos qui agnouerit, solutis alimentis recipiat, *ex eisdem: etsi sint nonnulli codices, in quibus legatur* nouerit, *non* agnouerit. *Sed* agnouerit *legendum esse, indicant verba sequentia:* Agnitio diuidet, quos iunxit etiam expositio. *Item in quarto Controuersiarum non aliter habetur.*

c Cum alienis diuidimus liberos, quos non diuidimus cum matribus.] *Quaedam exemplaria*, Cum alienis diuidemus liberos? Graue est, quos non diuidimus cum matribus.

d Vna sunt nati. Vna expositi, *cetera.*] *Verbum* sunt *non habetur in aliquot exemplaribus.*

e Pactus sum flens tremens tanquam exponerem.] *Scribe*, tanquam cum exponerẽ, *ex vetere lect.*

f Verumque potest ex hoc iudicio patrem dimittere.] Potestis *eadem non* potest.

g Dixit Catherius quibusdam querentibus.] *Scribendum* Q. Aterius, *non* Catherius, *ex eadẽ. Nã in quarto Cõtrouersiarũ* Atterius *minus deprauate. De hoc Aterio multa superius in praefatione quarti libri.*

h Mecoenas dixit:] *Vet' lect.* Nermas dixit, *Sequũtur statim in scriptis codicibus Graeca verba vitiatissime exarata. Et paulo post seq. denuo sentẽtia Graeca pari perturbatione characterũ, post verba illa*, male vicit.

a Petuntur manus.] *Eadem*, Petuntur eius manus.

b Hoc excusat Saguntinos,] *Scribe*, Haec, *non* Hoc: *vt referatur ad necessitatem. ex eadem.* Controu. IIII.

c Sed nec iste occidisset] Cecidisset, *eadem, non* occidisset.

d Quid interest lege excipere?] *Scribendũ puto cum distinctione*, Quid? interest lege excipere, *cetera.*

e Nomine meo ageret] *Lege*, Nemo nomine meo ageret, *ex vetere lectione.*

f Ab Appio proconsule, cum quo in Cretam Sabinus venerat,] Oppio, *non* Appio: & ierat, *non* venerat, *legunt nonnulli codices. & in quarto Controuersiarum*, secutus erat in prouinciam Cretam ocium flammam. *vt illic quoque legendum forte sit* Oppium, non ocium.

g Sed interpretati petebant, vt illum honorem Sabinus tertio gereret.] *Vetus lectio*, sed bene precati Caesarem petebant, vt illum honorem, *cetera. Legendum puto* Ceasari, *non* Caesarem.

c Idem etiam cum reus rogaret, vt in latomias transferretur. Nec nunc, inquit, quenquam nostrum decipiat nomẽ latomiae. illa animo meo lauta res est,] *Emenda*, Idem etiam cum reus rogaret, vt in lautumias transferretur: Ne nunc, inquit, quenquam vestrum decipiat nomen. Lautumiae illae minime lauta res est. *ex quarto Controuersiarum.* Lautumiae *autem scribendum est, non* latomiae, *docet tum iocus hic Sabini, tum vetus omnis lectio, in qua nunquam aliter habetur.*

a Illa vis est quae arma, pugnã, vulnera nõ habet.] *Scribe* nulla, *non* illa, *ex eadem, & quinto Controue.* Controu. V.

b Describe istius comitatũ tumultus vnus & vnus sonus est.] Senex *praefert omnis antiqua lectio, & quintus Contr. Ex quo puto legendũ in totũ sic*, Describe istius comitatus tumultus. Vnus puer & vn' senex est.

c Sustuli, immo venientem non potui excludere.] Sustulisti *per maiorem vetus lectio, non* Sustuli.

d Si quis obsessam latronibus armata manu coniugem liberosque rapuisset. Quod viuit puer, benefi-

quibus verba illa de sæculo *non habentur.*

k Scio quàm sit odiosa Circensibus pompa.] *Scribe*, Scio quàm sit odiosa res Circensibus pompa, *ex vetere lectione.*

l Cum iam coepisset diem ducere.] *Emendandum reor*, Cùm iam coepisset dies lucere. *Hoc enim factitare solitum Latronem, superius monstrauit* Seneca. Sæpe, *inquit*, cum per totam lucubrauerat noctem, ab ipso cibo statim ad declamandum perueniebat.

Controuersia I. a Iactatus inter duos patres vtriusque filius.] Iactatur, *non* iactatus *quædam exemplaria. Alia* iactatus *agnoscunt. Sed post verbum* abdicatus, *habent* fui.

b Semper autem commendabat eloquentiam eius aliqua res extra eloquentiam in puero declamãte] *In codicibus nonnullis rectius, vt puto, habetur sic*, Semper autem eloquentiam eius commendabat aliqua res extra controuersiam In puero eloquentia. *Ego vero non altero in loco tantum, sed vtroque substituendum puto* controuersiam *pro* eloquentia, *legendumque hoc pacto*: Semper autem controuersiam eius commendabat aliqua res extra controuersiam, *& caetera.*

Contro. II. a Sacerdos casta castis puris pura sit.] *Scribendum*, Sacerdos casta e castis, pura e puris sit. *liquet id ex secundo libro Controuersiarum, vbi hæ omnes declamationes cum coloribus complurium rhetorum iterantur copiosius à Seneca.*

b Accusata, absoluta & reuersa ad suos est:] *Vetus lectio*, Accusata, & absoluta, & remissa ad suos est.

c Sacerdos vestra adhuc in lupanari viueret,] Nostra *eadem præfert, non* vestra.

d Quid mihi sacerdotem cuius precaria est castitas?] *Rectius eadem*, Quid mihi cum sacerdote, cuius precario est castitas?

e ita cara fuit suis,] *Eadem*, Ita curae fuit suis.

f Si in ciuitate nulla inueniri potuit,] *Eadem*: Si in ciuitate nulla inueniri poterit.

g Ponamus tres sacerdotium petere,] Puremus, *non* ponamus, *eadem agnoscit.*

h Dij illæsam non seruassent, nisi eam sibi seruaturi fuissent.] *Breuius eadem*, Dij non seruassent, nisi sibi seruaturi fuissent.

i Dicat pudicitiam suam Diis quibus debet.] *Verbum* suam *superfluit, ex eadem.*

k Quædam satius est vel cum causæ detrimento facere quàm inuerecunde dicere.] *In quibusdam exemplaribus ita habetur vt retuli, in alijs non legitur* inuerecunde, *sed* verecunde: *quæ lectio summe mihi probatur, vnius tantum litterulæ adiectione, hoc est, vt legatur* verecundiae, *& repetatur* detrimento.

Controuersia III. a Patrocinium suum putat pereundi infelicitatem.] *In secundo Controuersiarum aliter*, Patrocinium suum putat perennem infelicitatem.

b Exponam cum stuprum] *Vetus lectio* Et ponam *agnoscit, non* exponam, *& quidem iudicio meo rectius Multum enim emphaseos habet coniunctio illa.*

c Non ad saxum vsque deferret,] *Eadem* differret, *non* deferret.

d Etiam secure aspicientibus horrenda.] *Lege* Etiam secure despicientibus horrenda, *ex eadem, & item ex secundo Controuersiarum.*

Controuersia IIII. a Liceat adulterium & in matre filio vindicare.] *Corrigendum puto contra omnium codicum fidem*, Liceat adulterium & marito & filio vindicare: *quod ex fine controuersiae euidenter ostenditur*, Ipsam legem recita. Liceat marito, liceat & filio.

b Aut me sine filio, aut filium sine manibus.] *Scribo*, aut me sine filio fuisse aut filium sine manibus, *ex vetere lectione.*

c Contemptus est iste.] *Exemplaria quædam non* contemptus *legunt, sed* conceptus. *Scribo* deceptus. *Arellius Fuscus secundo Controuersiarum*: Adolescens venit tempus militiae tuae. Indignare si deceptus.

d A quo sciemus. Cum adulterum deprehendi, tunc primum sensi] *Legendum puto diuersa distinctione sic*: A quo sciemus? *vt sit per interrogationem. Deinde sequitur*, Cum adulteros deprehendero. *Sic enim habetur in vetere lectione. Postea lege per maiorem*: Tunc primum sensi.

e Et truces animos misericors natura debilitat.] *Legendum*, Et truces quoque animos misericors natura debilitat, *ex eadem, & secundo Controuersiarum.*

f Prius quàm in memoriam reuerteret, exierant.] *Aliter in secundo Controuersiarum*, Prius quàm in me reuerterer, exierant.

Controuersia V. a Aut mortem, aut indotatas nuptias petat.] *Omnis scripta lectio, & item secundus Controuersiarum, non* petat *habet, sed* optet. *Quam lectionem esse veram Seneca ipse videtur asserere, subdens.*

b Altera mortem optat raptoris: altera vero nuptias petit] *Vetus lectio breuior multo & Senecae laconismo magis consentanea*: Altera mortem optat, altera nuptias. *Reliqua superuacanea sunt.*

c Deinde hanc vitiasset:] Aliam *in secundo Controuersiarum legitur, non* hanc.

Controuersia VI. a Iurauit ei. Relicto patre secuta est adulescentem.] *Verbum* ei *non habetur in antiquis exemplaribus. & si legi etiam posset*, Iurauit. Ea relicto patre, *& catera.*

b Narret, inquit, socero beneficia.] *Vetus lectio*, Narra obsecro soceri beneficia. *Adstipulatur & Controuersiarum secundus.*

c Nisi misericors potest. Inter tot consulatus] *Eadem*, nisi misericors posset. In tot consulatibus.

Controuersia VII. a Si præcideritis, scribe potius occideritis.] *Eadem*, Si præcideritis. Si irasceretis, scribe potius, si occideritis.

b Tyrannicida exitum tyranni rogo.] *Scribendum potius videtur*: Tyrannicidæ exitum tyranni roga. *Vel sic*: tyrannicidam *per minorem scriptum pertineat ad superiora: & quod sequitur, legatur hoc modo*, Exitum tyranni rogo, non timeo. Manus quas piratae soluerunt, iudices alligant. *vt habetur in secundo Controuersiarum.*

c Etiam nunc manus meas petis?] *Scribe sine nota interrogationis*, & nunc manus meas petis, *ex vetere lectione.*

d Neutrum hoc manibus meis expedit] *Verbum* hoc *non habetur in eadem.*

e In qua nec filij patres alunt.] *Scribe ex eadem*, in qua nec filij quidem patres alunt.

a Iam pro te dubito. Nescio quid lex timet,] *Verbum illud* dubito *desideratur in eadem. Vt legendum existimem*, Iam pro te nescio quid etiam lex timet. *Nam exemplaria omnia dictionem* etiam *agnoscunt.* Controuersia VIII.

b Pars altera contra fortem abdicatum.] *Sic prior editio. Legendum* abdicantem, *non* abdicatum.

c Quantum vero interest.] *Verbum* vero *redundat ex vetere lectione.*

IN LIBRVM SECVNDVM DECLAMATIONVM.

Præfatio. li II. controuersia.

a Nihil horridum.] Nihil horrendum, *vetus lectio.*

b Ac amplissima facultate dicendi.] Felicitate *eadem, non* facultate. *& quidem rectius. Nam non multo post beatam vocat Fabiani orationem.*

c Et ille pugnatoris mucro:] *Emendandum puto*, & ille pugnatorius mucro.

d Cum veros compressisset affectus,] *Scribe* vero, *non* veros, *ex vetere lectione.*

e Parum bene imitari poterat quæ effugerat.] *Eadem non* effugerat *præfert, sed* effigerat. *Considera an legendum sit* effinxerat.

f Et illi stadio parari, non per illud alteri] *Lege*, illi studio parari, non per illud alteri præparari, *ex eadē.*

g Præceptores pulcherrimæ disciplinæ continebatur:] *Scribendum pluralitatis numero* continebantur, *vt ad praeceptores referas.*

h Nam primus omnium Latinus Rhetor Romæ fuit puero Cicerone Plotinus.] *Scribo* Plotius, *non* Plotinus. *Cicero in epistola ad M. Titinnium, referente Suetonio in lib. de Grammaticis & Rhetoribus*: Equidem memoria teneo pueris nobis primum Latine docere coepisse L. Plotium quendam. Ad quem cum fieret concursus, quòd studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. *Meminit Eusebius quoque in libro temporum. Sed & vetus lectio non aliter habet quam* Plotius.

i Et ego multo tempore minor quàm ipse erat,] *Eadem*, & ego multo minor natu quàm ipse erat.

a Abdicatus post tres abdicandos.] *Castigo.* Adoptandus post tres abdicatos, *ex eadem.*

b Amo æque paupertatem & patrem] *Lego ex eadem*, amo æque paupertatem ac patrem.

c Hic me dignum putat bono patre,] *Scribendum*, Hic me dignum putat beato patre, *ex eadem.*

d Quem me videri velim, nescio. innocentem, si abdicor: nocentem, si adoptor.] *Locus est corruptissimus, in scriptu tamen codicibus fidelius*: Vtrum tamen velim, nescio. Innocentem? sed abdicor. Nocentem? sed adoptor. Controuersia I.

e Grauius eo quem alius concupiscit] *In eisdem*, grauius eo quem alius filius concupiscit. *Lego* filium, *non* filius.

f Magnum & hoc inter cetera paupertatis incommodum est.] *Lege* incommoda, *non* incommodum, *ex vetere lectione.*

g Gallus Nibius] *Quidam codices*, C. Rubius. *Alij*, C. Nibius. *Alij*, Gallus Viuius. *quibus suffragatur tertius Controuersiarum liber.*

h Non casu caderet, sed iudicio perueniret.] *Vetus lectio*, incideret, *non* caderet.

i Non delectant dominos ignoti seruorum greges,] *Legendum forte per distinctionem*, Non delectant dominos ignoti seruorum greges.

k Per annos quindecim in officio tuo fui.] *In tertio Controuersiarum*, Per annos duodecim in officio fui.

a Quos nec mors quidem diuisit.] *Correctiora exemplaria* Quos nec mors quidem diuidet. Controuersia II.

b Quædam se maritorum amore rogis ardentibus miscuerunt:] *Verbum* amore *desideratur in vetere lectione.*

c Inter has puellas viua numeratur.] *Eadem*, Inter has puella vna nominabitur. *etsi sunt exemplaria, in quibus non* vna, *sed* viua, *habetur. A quibus stat tertium Controuersiarum volumen.*

d Et Naso dixit:] *Coniunctio* & *superfluit. & paulo ante*, torpeat *legendum, non* torpescat. *Vtrumque ex eadem.*

e Secundum, Gelidum Boream, gelidumque Notum.] *Corrigendum reor*, Secundum: Et gelidum Borean præcipitemque Notum. *est enim Ouidianus versus secundi Elegiarum, ex elegia cuius lemma est: Ad amicam nauigantem. etsi in codicibus impressis & in vetustissimo exemplari, quod nos domesticum possidemus, aliter legatur*: Et gelidum Borean præcipitemque Notum. *Corrigendum idem vitium in tertio Controuersiarum.*

a Quid obtorpuistis oculi?] *Quidam codices*, Quid obstupuistis oculi?

b Hoc intra triginta dies] Hei intra triginta dies, *in tertio Controuersiarum.* Controuersia III.

c Putas me accusatori promissurum, quod filio negaui?] *Scribe*, Putas me accusatori permissurum, quod pater filio negaui? *patrem ex tertio Controuersiarum, patrum ex vetere lectione.*

d Semper enim sibi omnia licere credit.] Semper sibi omnia licere credidit, *ex eadem.*

e Ignouit enim, inquit. Aliquis ante me rogatus est.] *Correctius eadem*, Ignorat, inquit, ita? Alius ante me rogatus est.

f Quàm pene promisi:] *Lege*, Quam pene permisi, *ex eadem.*

g Qui tantum triginta diebus irasci non possum] *Sine negatione eadem*, qui tantum triginta diebus irasci possum.

h Prior rogatus est quem magis timebam.] *Eadem*, Prior rogatus est qui magis timebatur.

a Quàm quæ filios non habebant.] *Eadem*, Quam quæ liberos non habebant. Controuersia V.

b Inter vxorem tortam & virum occupatum.] *Legendum reor*, Inter vxorem tortam & vterum obturatum.

c Ignosceris puto mulieri, si dixerit, Fessa est.] *Vetus lectio*, Ignosces puto mulieri, si dixero, Fessa est. *In tertio Controuersiarum*, Ignosceris puto mulieri, si dixero, Falsa est. *Legendum puto*, Falsa est.

d Et tyrannus torquebat cum de tyrannicidio quaereret.] Scribendum torquebatur, non torquebat, ex eadem.

e Non premit censum onerosa sumptibus,] In tertio Controuersiarum, Num premit censum onerosa sumptibus? vt sit interrogatio quod placet: quia sequitur altera mox interrogatio: Nunquid gemmas, & ex alieno littore petit lapillos?

f Vtrum ne magis mirandum esse,] Prior editio & vetus lectio, vtrum putas mirandum esse. Codices nonnulli munerandum, non mirandum, legunt.

g Etiam si scisti de tyrannicidio. nec indicasti.] Vetus lectio, Et si scisti de tyrannicidio viri, nec indicasti.

h Et hoc cogitandi causa fuit. Vxoris vltio] Eadem, Et hæc ipsa mihi cogitandi causa fuit vxoris vltio.

i Quidquid longa cogitatio illi præstatura erat,] Commodiorem lectionem censemus alij quàm illi.

Controuersia VII. a At rediit maritus,] Particula At superuacanea est ex vetere lectione.

b futura æstimabo indicia. Interim qui rogat, comperit impudicam,] Eadem, Frustra æstimabo esse indicia in tantum quod rogat, cetera. Forte legendum, si tantum qui rogat, comperit pudicam Cui lectioni videntur suffragari verba statim sequentia.

IN LIBRVM TERTIVM DECLAMATIONVM.

Præfatio. li. III. controuersia.

a Omnia nitentia & intenta aliquo aliquid petentia.] Vetus lectio breuior, Omnia intenta aliquo potentia, Quaedam exemplaria, Omnia intenta, aliquid petentia.

b Sunt quidem & hic quibusdam grata.] Corrige, Sunt quidem & hæc quibusdam grata, ex eadem.

c Pronunciatio quam histrio non posset producere, tamen quæstionis posset videri,] Sic prior editio. Scribendum reor, Pronunciatio quam histrio non posset producere. tamen quæ histrionis posset videri.

d Quamdiu extra iocos se continebat.] Citra iocos lego, non extra iocos, ex vetere lectione.

e Adeo nunquam reum nullam materiam dicendi nisi in periculis suis habuit.] Corrigendum puto, Adeo nunquam reor vllam materiam dicendi, &c.

f Nec lectas, nec vacuas explicationes,] Lentas, non lectas, quaedam exemplaria.

g Sed infra multos erat] Scribe, Sed etiam infra multos erat, ex vetere lectione.

h Orationes Sallustij in honorem historiarum leguntur.] Quidam codices, Orationes Sallustij in honorem historiarum non leguntur.

i Ille ad tollerandam magni ponderis sarcinam praeualet:] Tollendam, non tollerandam, omnis vetus lectio.

k Quidam cum Thracibus optime pugnant.] Threcibus, rectius codex quidam antiquus. Nota res, Threces genus esse gladiatorum, sic dictum a similitudine Thracicae parmulae.

l Si a proclamante dimitteret.] Omnis scripta lectio, Si a prælocutione dimitteret. vt forte sit legendum, Si a praelocutione demum staret.

m Nec adhuc vlli sic indulsit,] Eadem, Nec adhuc vlli sic se indulsit.

n In scholastica quid non superuacuum est,] Scribendum reor, In schola ista quid nō superuacuum est.

o Id quod bellissime Censorius aiebat] Codices quidam Censeanus, non Censorius. Alij Censorinus. Alij Cestrinus.

p Et ille ideo in foro primum dicturus,] Inuertendæ dictiones, Et ideo ille in foro primum dicturus, ex vetere lectione.

q Agedum istos declamatores produc a Senatu in forum,] Scribe, Agedum istos declamatores produc in Senatum, in forum, ex eadem.

r Non imbrem ferre, non solem sciunt,] Hiemem, non imbrem, in exemplaribus nonnullis habetur.

s Sed negauit se executurum, nisi exirem de domo.] Mansurum, non executurum, quidam codices.

t Deinde adultum P.R. edixi] In scriptis exemplaribus non adultum legitur, sed adulterum. Vt forte in totum castigandum sit, Deinde ad alterum Pr. eduxi. Nam & infra in ius educor legitur. Sic enim vetus, vt dicemus, præfert lectio, non adducor.

u Hanc, inquit, tibi fabulam retuli,] Fabellam, non fabulam, in eisdem habetur.

Controuersia I. a O legem abrogandam, si excæcat homines. Nulli dat mille denarios nisi qui inuitus accipit.] Vetus lectio, O legē, si excæcat homines, abrogandā, Nulli res publica dat mille denarios nisi qui inuitus accipit.

b Dic nunc miserere, Hoc, cū execarere, non dixisti. Resp. debilitatem consolatur, non emit,] Corrig. Dic nunc miser homo; cum excaecareris, non dixisti. Resp. &c.

Contro. II. a Parricidam non accuso, sed fugo.] Eadem, Parricidam non accuso, sed fugio.

b Absolutionem dat paribus tabulis:] Codices nonulli, absolutionem dat & paribus tabulis. Alij, absolutionem dat a paribus tabulis.

Controuersia III. a Mihi necesse est abdicare quem nolo.] Quadam exemplaria, Alterum mihi necesse est abdicare quem nolo

b Hoc vno alter alteri placet,] Vetus lectio, Hoc vno, hoc alter alteri placet: repetitione Senecæ familiari ad vrgendum vehementius.

c Qui in aliena manu est.] Scribe, Qui ipse in aliena manu est, ex eadem.

d Si bene de te meruerat, patrem pro illo rogasses.] Eadem, Si bene de te meruerat, patrem pro filio rogasses.

e Quicquid tunc tricenarius reliquerat,] Non habetur in eadem particula tunc.

Controuersia IIII. a Quod iam tanto opere beneficia vitae iactat? Audite quis prior dederit.] Eadem, Quoniam tanto opere beneficia vitæ iactatis, audite quis prior dederit.

b Ita tu adulescens in acie nō ante patrē stetisti?] Eadem, Ita tu adulescēs matrē nō ante patrē stetisti.

Controuersia v.

a Aut indotatas nuptias petat.] Aut indotatas nuptias optet, *eadem. vt paulo post,* Quando ergo optabis.

b Iste raptor est, ego in ius adducor.] *Eadem* educor *habet, non* adducor.

c An tota mea sit.] *In eadem,* an tota mea ista sit *habetur.*

d Et introrsus haerentes lachrymas ago.] *Nullum scriptum exemplar* haerentes *agnoscit, sed partim* erumpentes, *partim* habentes, *pro quo substituo* habentes.

e Tam longum tibi ius in caput ciuis permittitur.] *Vetus lectio,* Tam longum tibi ius in caput ciuis non permittitur.

Controuersia vi.

a Nemo venienti domum clausit.] *Eadem,* Nemo non venienti domum clausit.

b Certe, quod negari non potest, hospes.] *Scribendum.* Certe, quod negare non potes, hospes.

c Maius sine dubio quàm si damnum sarciret.] *Emendatior antiqua lectio,* maius sine dubio quàm sit damnum. Sarcire debet.

Controuersia ix.

a Tribuni ne ferent vt fur præferatur domino.] *Breuius eadem,* Tribuni. Ita ne furcifer. *reliqua desiderantur.*

IN LIBRVM QVARTVM DECLAMATIONVM.

Præfatio li. iv. controuersia.

a Sed auctorem nouitate solicitet.] *Scribe,* Sed etiam auctorum nouitate sollicitet, *ex vetere lectione.*

b Nec quicquam ex ordine remisit vitæ solito.] *Scribendum permutato verborum ordine,* Nec quicquam ex ordine vitae solito remisit, *ex eadem.*

c Itaque cum mortuo in Syria Cæsare per codicillos questus esset diuus Augustus.] *Antiquum exemplar non* Cæsare *prafert, sed* C. Cæsare. *Praterquam legendum reor.* Lycia *non* Syria, *contra omnia exemplaria. Suetonius in Augusto.* Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spacio amisit ambos, Caio in Lycia, Lucio Massiliæ defunctis. *Velleius Paterculus libro posteriore:* Deinde reluctatus inuitusque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciæ, Lymiram nominant, morbo obiit. *Cornelius item Tacitus primo historiarum volumine Caium remeantem Armenia & vulnere inualidum mortem fato properam, vel nouercæ dolum abstulisse scribit. At reditum ex Armenia in Italiam per Lyciam esse, non per Syriam, palam est.*

d Mortes filiorum tulisse,] Mortes sex filiorum tulisse. *vetus lectio.*

e Atherius noster suffibulandus est.] *Legendum proculdubio,* sufflaminandus est, *non* suffibulandus, *seu* sufflamandus, *a sufflamine, videlicet instrumento quo immodicus rotarum procursus reprimebatur. Iuuenalis. Satyra* viii.

Carpento rapitur pinguis Damasippus, & ipse
Rotam stringit multo sufflamine consul. *Et vltima Satyra,*
Nec res atteritur longo sufflamine litis.

Notauit hunc Senecæ locum ante nos nouissimus eius Poetae interpres.

f Adeo nedum currere, sed decurrere videbatur:] *Quadam exemplaria.* Adeo vt non currere. sed decurrere videbatur. *Alia,* Adeo non occurrere, sed decurrere videbatur. *Scribo,* Adeo non currere. sed decurrere videbatur.

g Iubebat enim transire cum aliquandiu locum dixerat:] Eum, *siue* illum, *vetus lectio, non* enim. *Item exemplaria quadam* aliquem *legunt, non* aliquandiu.

h Et multum ille & hic in officiis versatur:] *Elegantius eadem sine posteriore coniunctione,* & multum ille hic in officiis versatur.

i Plus habebat quod laudares, quàm quod ignosceres:] *Scribo,* Plus habebat quod laudares, quàm cui ignosceres, *ex eadem.*

Controuersia i.

a Coactus est conuiuio interesse mutata veste,] *Verbum substantiuum est tollendum ex eadem.*

b Nam rapuit me qualem in conuiuio puderet venire,] *Coniunctio* Nam *superuacanea est, ex eadem.*

c Scit quantum super amissis tribus filiis patri flendum sit, qui si viuerent, pater fleret.] *Quaedam exemplaria,* Scit quantum super amissos tres filios patri flendum sit, quem si viuerent, patrem flerent.

d Hic mihi viuendum est, nec de nuptiis, nec de libris cogitandum dirum omen occurrit.] *Castigo,* Hic mihi viuendum est, nec vi de nuptiis nec vi de liberis cogitanti dirum omen occurram, *ex vetere lectione.*

e Iniuria esset felicis in illo conuiuio morari.] *Longe aliter eadem,* In illo conuiuio morari etiam felicis patris esset iniuria.

f Nemo amicus, nemo, inquit, propinquus est] Inquam, *non,* inquit. *eadem,*

g Festo die sodales amicique mecum:] *Eadem,* Festos dies sodales amicique ineunt.

h Consolarer te diutius nisi & iam accusare posses.] Consolater eum diutius, nisi iam accusare posset, *eadem.*

Controu. ii.

a Seruauit, nec vidit.] *Lege,* Seruauit sacra, nec vidit, *ex eadem.*

b Pollio ante hoc. si caecus factus esset, non abstulisset:] *Quadam exemplaria,* Pollio autem hoc. Si caecus ante factus est, non abstulisset.

Controu. iii.

a Per humanos, inquit, errores agnoui preces meas] *Locus est vitiatissimus, qui forte melioris erit conditionis, si sic legatur.* Pater, humanum, inquit, errare est. At nosti preces meas.

b Quod imprudentes occidimus, & prudentes seruauimus.] *Tollenda coniunctio* &, *ex vetere lectione.*

c Non pepercit eius dolori.] *Scribe,* Non pepercit eius pudori, *ex eadem.*

d Et tum fortuna ea eras,] *Corrige,* Et tu in ea fortuna eras, *ex eadem.*

e Egit apud illum qui eam non nouerat.] *Codices quidam,* Egit apud eum qui illum non nouerat.

Controu. iv.

a Vidissem vere violari sepulchrum.] *Scribe,* Vidisses iam vere violari sepulchrum, *ex vetere lectione.*

b In quo notiora sunt iterū arma victricia.] *Apertius eadem,* In quo notiora sunt arma iterū victricia.

c At rapuit aliena. Hoc excusare, &c.] *Scribe,* Rapuit aliena. Hoc excusare, *reliqua. Nam dictio* at *nus-*

quam inuenitur in eadem.

Contro-uersia v. a Reductus est patri, ægrotare nouerca coepit.] *Scribe* Reductus est. Postea aegrotare nouerca coepit, *ex eadem.*

b Vt abdicatione mea pater ægrotaret, redita nouerca.] *Posset etiam non temere legi,* Vt abdicato me pater ægrotaret, reducto nouerca. *quia supra in argumento praecessit* : sanauit Reductus est. Postea aegrotare nouerca coepit.

c Ego non credo si fateris illam sic posse sanari.] *Emendo,* Ego vero cedo domo, si fateris illam sic posse sanari, *ex eadem.*

d Magnis præceptoribus opus est. Abdicatus studui.] *Scribe,* Magnis præceptoribus opus est. Ego abdicatus studui. *ex vetere lectione. & paulo post* seruasti *eadem, non* conseruasti.

Controu. vi. a Qualis erit nouerca, quae fieri cupit,] *Eadem,* Qualis eris nouerca quae fieri cupis?

b Cum iniquus magis ipse ames eum, *&c.*] Iniquius *legendum, non* iniquus, *ex eadem.*

c Etenim contra virum dici potest:] *Breuius eadem,* Dici contra virum potest.

d Quem aiebat specialissimum:] *Eadem* quem aiebat simplicissimum.

e Magis enim amaturus sum eum,] *Coniunctio* enim *otiosa est, ex eadem.*

Contro-uersia vii. a In adulterio deprehensus est a tyranno, gladium extorsit a tyranno,] *Verbum* est *non habetur in eadem.*

b Imputat nobis quòd in adulterio mori noluit deprehensus] *Error in ordine verborum. Eadem,* Imputat nobis quod deprehensus in adulterio mori noluit.

c Certamen impari conditione] *Legendum distincte,* Certamen in pari conditione: *hoc est, in quo vtrique licebat aduersarium occidere, ex eadem.*

d Si etiam id libido permitteret.] *Eadem* promitteret, *agnoscit, non* permitteret,

e Tyrannicida pro adultero, tyrannus pro pudicitia.] Adulterio *non* adultero *scribendum, ex eadem.*

f Qualia in adulterum maritus attulerat.] *Eadem* contulerat, *non* attulerat.

g Ab adulterae oculis ad praemium curris.] Osculis, *non* oculis, *lege ex eadem.*

h In eo quod inermis ad tyrannum venit, non minor virtus, sed periculum maius.] *Corrige,* In eo qui inermis ad tyrannum venit, non minor virtus est, sed periculum maius, *ex eadem.*

Controu viii. a Vt operas mitteret.] *Emenda,* Vt operas remitteret, *ex eadem.*

b Consignatione facta restitutus exigit operas,] *Aliter eadem,* Consignatio facta est. Restitutus exigit operas. *Etsi in quibusdam exemplaribus non* exigit. *sed* incidit, *habeatur. Vt forte scribendum sit* incidit, *quia sequitur paulo post* quaslibet indicas operas, nunquam tamen indices ita periculosas.

c Si pacisci tunc a me voluisses operas, spopōdissem.] Noluisses *potius quàm* voluisses *legendum videtur.*

d Profer tabellas] Profer tabulas, *vetus lectio.*

e Et cum timeo ne ostenderem, secutus sum hæc exigentem] *Sic prior editio. Vetus lectio,* Et dum timeo ne ostenderet, secutus sum hæc exigentem. *Quid si legas?* obsecutus sum hoc exigenti.

f Etiamsi cogi non potest.] *Eadem,* Etiam cum cogi non potest.

g Proscriptus potissimum ei te commisisti.] *Eadem,* Proscriptus mihi potissimum te commisisti.

h Qui tunc non posses etiam rogari.] *Negatio* non *redundat, ex eadem.*

i Egerunt leuius,] Egerunt lenius, *eadem.*

k Videris redemisse. Faciam remittam.] *Eadem.* Videris remisisse. Faciam. remittam. *Quidam codices* videris emisse, *reliqua.*

l Tunc huiusmodi vtendum est coloribus,] *Scribe,* Tunc huiusmodi vtendum esse coloribus, *ex eadem.*

m Quod ex colore metuendum est:] Quod ex hoc colore metuendum est, *eadem.*

IN LIBRVM QVINTVM DECLAMATIONVM.

Controu. i. lib. v. a Inscripti maleficij fit actio.] *Lege* Inscripti maleficij sit actio, *vt supra.*

b A liberto reus fit maleficij.] Liberato *scribo non,* liberto, *ex scripta lectione.*

c Ludit te suis fortuna muneribus,] *Lego* ludit de suis fortuna muneribus, *ex eadem.*

d In Pharsalia victus acie,] In Thessalia victus acie. *eadem.*

e Mortem tuorum tuum putas naufragium?] *Corrige,* Mortem tuorum. Maius tu tuum putas esse naufragium, *ex eadem.*

f Crassus vixit. Non priuatas perdiderat, sed publicas opes] *Scribe,* Crassus vixit, & non priuatas, *&c.*

g Nemo infeliciter experta negotiatione.] *Correctior vetus lectio,* Nemo infeliciter expertus negociationem.

h Ego vt ne moriar, iste vt ne prohibeat.] *Castiga,* Ego vt moriar, iste ne prohibeat, *ex eadem*

i Ne hoc narrarem. mori volui.] *Antiquum exemplar,* Hæc narrare volui. *Vt forte legendum sit,* Enarrare volui: *aut sic,* Ne enatarem, mori volui.

k Præcidit remedium meum.] *Pronomen* meum *redundat ex vetere lectione.*

l Cui me vitae reseruas?] *Scribe,* Cui me vita reseruas, *contra omnia exemplaria.*

Controu. ii. a Rumor fuit de morte] *Legendum,* Rumor fuit de morte eius, *ex vetere lectione.*

b Iubente patre habere potuisses.] *Legendum reor* viuente, *non* iubente.

c Non quaeris vbi perierim,] *In quibusdam exemplaribus,* Num quaeris vbi perierim.

d Ne inter ipsas nuptias] *Scribe,* Ne inter ipsas nuptias tuas, *ex nonnullis codicibus.*

e Fabricius aurum a Pyrrho recipere noluit.] Accipere, *non* recipere, *vetus omnis lectio. Sunt tamen codices in quibus desideretur id verbum.*

f Vt aliquid & simile de Seuiano dicam.] *Scribe,* Vt aliquid & ipse simile de Seuiano dicam.

Controu. iii. a Malae tractationis sit actio.] *Legendum esse* sit, *non* fit, *supra admonui.*

b Et ad Olympiam duxit.] *Vetus lectio*, Eduxit ad Olympia. *& aliquanto post* parricidijs *scribendum, non* parricidia.

a Accusatus à fratre parricidij,] *Deest verbum substātiuum* est. Accusatus est à fratre parricidij. *ex eadem*

b Si vis illius graue crimen facere,] *Inuerte dictiones*, Si vis graue illius crimen facere, *ex eadem.*

a Vt sibi venderet arborem, quam sibi videbat obstare] Dicebat *legendum non* videbat, *ex eadem* Controu. IV.

b Vicinorum primo fidem imploraui.] Exploraui, *non* imploraui. *sunt exemplaria quæ legunt.* Controu. V.

c Nihil lætius oculis tuis quàm ruinæ meæ.] *Scribe*, Nihil lætius oculis tuis occurrit, quàm ruinæ meæ, *ex eadem.*

d Sic licet vt domus ad cœlum omne cōuersæ,] *Eadem*, Scilicet vt domus ad cœlum omnes emineāt.

e Et non in suis vicibus agatur annus:] *Præpositio in superuacanea est, ex eadem.*

f Quemadmodum totas cōsumat vrbes,] *Emendatior vetus lectio*, quemadmodū totas absumat vrbes.

g Si fateretur iste scienter ianuam incendisse,] *Eadem*, Si fatereris te scienter ianuam incendisse.

h Quid ad te illi rami pertinēt, qui extra domum sunt?] *In quibusdā codicibus, inuersis dictionibus legitur:* Quid ad te rami illi pertinent, *&c. in alijs desideratur pronomen* illi.

i Iam etiam quosdam parietes minuerant,] *Vetus lectio*, Iam etiam quosdam parietes mouerant.

a Accusauit illos de vi & damnati sunt] *Eadem*, Accusauit illos de vi & damno. Controu. VI.

b Date illi vestem puellarem, date noctem, rapietur.] *Corrige*, date illi vestem, puella est. Date noctem, rapietur, *ex eadem.*

c Non tunc primum vestem sumpsisse.] *Verbum* vestem *non habetur in eadem, recte.*

d Sic imitatus puellam vt raptorem inuenerit.] *Lege*, Sic imitatus est puellam vt raptorē inuenerit.

e Nunquid cecini?] *Corrige*, nunquid cecidi? *ex eadem, & ex Controuersijs.*

f Constat hunc stupratum, cum damnati essent qui rapuerunt.] *Hoc debet esse initium alterius partis, pro adulescēte, ex eadem. Legendumq; ex eadem*, Constat hunc stupratum, cum damnādi erant qui rapuerūt. Controu. VII.

a Imperator post victoriam eius] *Pronomen eius tollendum, ex eadem.*

b Hos ego in die non recepissem,] *Scribe*, Hos ego interdiu non recepissem, *ex eadem.*

c Pugnaturus ostendi trecentos,] *Lege*, Pugnaturis ostendi trecentos, *ex eadem.*

d Redeunt vt leges tollant.] *Verbum* leges *superuacaneum est, ex eadem.*

e Infestus illis trecentis fuit, quod iniquo eos collocauit loco. hoc ne argui posset, non recepit.] *Breuior vetus lectio*: Infestus trecentis fuit. Iniquo collocauit loco. hoc ne agi posset, non recepit.

f Mitte arma. Certe hoc lex non vetat.] *Eadem*, Mittite arma Certe lex non vetat.

a De tyranno post absolutionem petente magistratum.] *Scribe*, De tyranno post abolitionem petente magistratum, *ex eadem. Idem mendum castigandum paulo post.* Controu. VIII.

b Anno meo spondeo,] *Legendum*, Candidatus anno meo spondeo, *ex eadem.*

c Cur honores tam diu gesserit, narret.] *In margine quorumdam scriptorum exemplarium annotatum inuenio*, Cur honores tandiu non gesserit, narret. *probatiore lectione.*

IN LIBRVM SEXTVM DECLAMATIONVM.

a Dimidiam partem se hæreditatis sibi daturum, si non respondisset.] *Scribe*, dimidiam se partem daturum hæreditatis, si non respondisset irato patri, *ex vetere lectione.* Controu. I. lib. VI.

b Quantum viuo patre non potest soluere,] *Eadem* posset *habet, non* potest.

c Nec frater quidem tibi sine chirographo crediderit] *Eadem* credidit *agnoscit, non* crediderit.

d Alterius spe morior, alterius fide viuo Etiam patrimonium meum diuisum est.] *Multis modis corrigi potest hic locus*, Alterius spe morior, alterius fide ne viuo etiam. Patrimonium meum diuisum est. *Aut sic:* Alterius spe morior, alterius fide. Me viuo etiam patrimonium meum diuisum est. *Aut alijs modis, quos per se ingeniosus lector comminisci potest.*

e Chirographum danti impium, patri periculosum, accipienti turpe.] *Error est in ordine verborum. Scribendum*, Chirographum danti impium, accipienti turpe, patri periculosum, *ex vetere lectione.*

f Nolui recentem iram exagitare patris] Exagitari *voce passiua legunt scripta exemplaria.*

g Quid enim timebam, nisi rescisset pater, moleste ferret filium suum hominem auarum non esse, fratrem pium?] *Corrigendum puto:* Quid enim timebam, ne si rescisset pater, moleste ferret filium suum hominem auarum non esse, fratrem pium esse? *Nam vetusta exemplaria habent*, fratrem pium esse.

h Ita mihi contingat pater, vtrumque nostrum placere.] *Vetus lectio*, Ita mihi contingat patrem vtrique nostrum placere. *legendum puto* placari, *non* placere. Controu. II.

a Exulem tecto & cibo iuuare non licet.] *Scribe*, liceat, *non* licet. *Iubet enim lex, non indicat, sicuti ostendit quod sequitur:* Imprudētis cædis damnatus quinquennio exulet.] *Liquet hoc etiā ex multis quæ sequuntur locis.*

b Accusator ciuium me fecit exulem, filius etiam meorum.] *Legendum puto* finium, *non* ciuium, *vt patet ex hypothesi.*

c Absoluta es, inquit, me aduocato soror] *Lego* est, *non* es, *ex vetere lectione.*

d Alij exul est, tibi pater est.] *Posterius verbum substantiuum* est *non habetur in eadem. Reliqua mutato ordine verborum legenda censeo ad hunc modum*, illi pater est, tibi exul. Controu. III.

a Vt si vellem, non essem mendicus. Relinquerem fratrem in egestate, matrem in seruitute.] *Scribe ex vetere lectione.*, Vt si vellem nō esse mēdicus relinquerem fratrem in egestate, & matrem in seruitute.

b Circumscriptores dici solent qui aliquid sustulerunt.] *Eadem* abstulerunt *agnoscit*, non sustulerūt.

c Obijci, inquit, non potest quod lege factum, immo non nisi quod ex lege factum est.] *Corrige*, Obijci, inquit, non potest quod lege factum est immo nihil nisi quod lege factum est. *ex eadem.*

d Ego nihil aliud quàm diuisi.] *Quædam exemplaria*, Ego nihil aliud egi quàm diuisi.

quae illius crimina detegeret.

n Surrexit L. Aruntius ex diuerso. Vt coepit conditionem iurauit.] *Legendum arbitror.* Surrexit Aruntius ex diuerso. Accepit conditionem iurauit.

o Non tuli conditionem.] *Vetus lectio*, Non detuli conditionem.

p Rebus iam vltimis praeparabant] Properabant *legendum puto, non* praeparabant.

q Cum volo dico assum. Vti volo dico quandiu volo.] *Sic prior editio. legendum reor*, Cum volo, dico. Absum, vti volo. Dico, quandiu volo.

r Vt perueniat nescio quo terrarum.] *Videntur verba haec adiectitia esse. Nullibi enim comparent in tota vetere lectione, etiamsi paulo post repetantur.*

s Paucas enim res bene dixit.] *Vetus lectio* bonas *agnoscit, non* bene.

a Licuisset mihi per fratrem aliter quàm parricidae mori.] Licuisse, *nõ* licuisset, *habetur in eadem, & in quarto Controuersiarum.* Controu. I.

b Ego, inquit, fratrem occidere non potui,] *Verbum* inquit *superuacaneum est, ex eadem.*

c Et tempestates horridae absconderant diem.] *Coniunctio* & *redundat, ex eadem.*

d Non potui facere parricidium,] *Scribe*, Non putaui facere parricidium, *tum ex eadem, tum etiam quia mox statim sequitur,* & factum putaui.

e Vtrum videtur vobis innocentiam apud piratas didicisse, an ne apud piratas quidem perdidisse.] *Breuius eadem*, Vtrum videtur vobis innocentiam apud piratas didicisse, an perdidisse.

f Nihilominus saeuit,] Saeuis *legendum, non* saeuit, *ex eadem.*

g Non putatis misericordem, qui quem damnauit, fratri puniendum dedit?] *Eadem*, Nam putatis, *& cetera. Legendum forte.* Num putatis, *per interrogationem ducentem ad negationem.*

h Narra patri quomodo te dimiserit. Sic dimissus nocens est iste, sed mihi frater est iste.] *Eadẽ*, Narra pater quomodo te dimiserit, sic dimissus. Nocens est iste, sed mihi frater est.

i Dixisset, inquit, te non posse.] Dixisses *lege, non* Dixisset, *ex eadem.*

a Et à Cicerone defensum,] Actione, *non* à Cicerone, *plerique habent codices.*

a Certe nec secreta fallunt.] *Vetus lectio*, Certe nec secreta te fallunt

b Accessi ad haec supplicia] *Eadem*, Accessi ad haec supplicia mea. Controu. II.

a Vnis vinculis duos alligat.] *Eadem*, Vnum vinculum duos alligat. Controu. III.

b Victa mater cathenas denunciat victori] *Eadem* vincta *legit, non* victa.

c Mihi, inquit, paraui, nõ bibit.] *Duae dictiones* non bibit, *aduentitiae sunt, vt ex eadem apparet. Videturque ita esse, quia paulo ante praecesserunt.* Controu. IIII.

d Quod ergo negat, parricidium est.] *Verbum* ergo *superuacaneum est, ex eadem.*

a Quidam mortua vxore ex qua priuignum habebat,] *Omnia fere scripta exemplaria* filium *agnoscunt, non* priuignum.

b Iussit à se migrare.] *Vetus lectio.* Iussit eum à se migrare. Controu. V.

c Rumor erat de adulterio procuratoris & vxoris.] *Eadem*, Rumor erat de adulterio matris & procuratoris.

d In cubili suo pater occisus est inuentus,] Cubiculo, *non* cubili, *eadem.*

d Prima pars pro procuratore.] *Corrige*, contra procuratorem prima pars pro filio, *ex eadem.*

e Da puerum. Nemo est vno teste contentus. Da populum.] *Castigo*, Dabo puerum. Aliquis non est vno teste contentus? Dabo populum.

f Pars altera primo priuigno] *Scribe*, Pars altera pro procuratore. *Sed notandum hoc lemma in alieno esse loco: Poni enim debuit ante illa verba,* O magna peruersitas saeculi. *Nam illud.* Dic puer quis occiderit patrem, *vsque ad* O magna peruersitas saeculi, *ad superiora pertinet, ex vetere lectione.*

g Ostende illud non vulnus, sed argumentum. Ostende vulnus percussor. Ille quàm timuit ne occideret. Tam leuiter vulnerauit.] *Corrige ex vetere lectione*, Ostende tu istud non vulnus, sed argumentũ. Ostende vulnus. percussor quàm timuit ne occideret. tam leuiter vulnerauit. Controu. VI.

h Non illa dextera, cui nec paries obstabat, nec pater.] *Negatio* non *desideratur in omni vetere lectione.* & substitit *agnoscit, ea non* obstabat.

i Nec dicere ineptias nec ferre poterat,] *Eadem*, nec dicere res ineptas, nec facere poterat.

a Illis contigit mutare nuptias.] *Corrigendum puto*, Illis contigit vitiari nuptis. *vt paulo post*, In aliis vocat stuprum, in hac matrimonium.

b Sicut tyrannus iratus alienas.] *Lege*, vt tyrannus iratus alienas. *ex vetere lectione.*

c Num est illi praemium.] *Correctius*, Non est illi praemium? *per interrogationem.*

d Conuenire libertini, empta cognatio.] *Mallem legeres*, inempta cognatio.

a Sero attulisse aurum, filium crucifixum esse.] *Lege*, Sero attulisse aurum ad redemptionem, filium crucifixum esse, *ex vetere lectione.*

b Cauete proditionem.] *Eadem*, proditorem, *non* proditionem. Controu. VII.

c Quid cito redis?] *In eadem*, Quid tam cito recedis?

d Dicis, affectus meus non sustinet moram:] *Verbum* meus *superuacaneum est, ex eadem.*

e Quaeritis quid dixerit?] *Lego*, Quaeritis quem dixit? *ex eadem.*

f Ad summa festinaui,] Summam *legito, non* summa. *ex eadem.*

a Proponite supplicij faciem,] *Scribe*, Proponite supplicij faciem, carnificem, securim, *ex eadem.*

b Minus est quòd vitauit quàm quòd negauit.] *Eadẽ*, Minus ergo est quòd vitiaui quã quòd negaui. Controu. VIII.

c Hic id egit,] *Scribe*, Hoc id agit, *ex eadem.*

d Ne adiicit non amplius, quàm semel.] *Eadem*, Non adiicit, ne amplius quàm semel.

IN LIBRVM OCTAVVM DECLAMATIONVM.

Con trou. I. a Faciant iudices in foro quod domi feci. Matrem mori prohibes.] *Corrige*, Faciem iudices in foro quod domi feci. Matrem mori prohibeo, *ex vetere lectione*.

b Non obfuturus veni,] *Quidā codices* affaturus, *Alij*, effuturus. *lego* affuturus, *hoc est patrocinaturus*,

c Non est confessio, vbi eam accusator eruit. Negat rea. Tortor expressit.] *Vetus lectio*, Non est confessio nisi cum accusator eruit. negat rea, tortor expressit.

d Viso contra spem filio expirasse.] *Eadem*, Viso circa spem filio expirasse. *Lego*, Viso citra spē filio expirasse.

e Non fecit orbata,] *Eadem* orba *habet. non* orbata.

f Iratis, inquis, dijs sacrilegium potui committere.] *Scribe ex eadem*, Vel iratis, inquit, diis. Sacrilegium potuit committere.

g Quid ergo fecit?] Quis *legendum, non* Quid, *ex eadem*.

Controu. II. a Disposueramus quidam vt aliis templis quoque simulacra Phidias faceret,] *Commuta dictionum ordinem*: vt aliis quoque templis simulacra, *cetera. ex eadem*.

Controu. III. a Maritus reuersus duxit ancillam vxoris,] *Omnis antiqua lectio* abduxit *habet, non* duxit.

Controu. IIII. a Homicida insepultus abiiciatur,] *Scribe*, Homicida in se insepultus abiiciatur, *ex eadem*.

b Et quam inuidiosum quòd Catonem occideres.] *In eadem*, & quidem inuidiosum quòd Catonem occideres.

c Non perdideras sepulturam nisi in morte reperisses.] *Eadem*, Cur perdideras sepulturam. *cetera Scribo*, Curti perdideras sepulturam, *cetera. Confirmant hanc lectionem verba quae sequuntur*: Curtius deiciendo se in praecipitem lacum, fatum sepulturae miscuit.

d Non aliud Codrus ceteris imperatoribus dedit exemplum,] *In quibusdam exemplaribus*, Non aliud Codrum illum ceteris imperatoribus edidit exemplum.

e Non postulo vt gloriosum sit, sed vt tutum sit mori.] *Vetus lectio breuior & emendatior*, Non postulo vt gloriosum, sed tutum sit mori.

f In quem nescio. Scelus cogitat.] *Quaedam exemplaria*, In quem nescio. Quod solum scio, scelus cogitat.

Controu. V. a Tu fecisti bellum, ego sustuli.] *Corrige*, Tu fregisti bellum, ego sustuli, *ex vetere lectione*.

b Quod non vis in paternam domum venire?] *Tria hic verba desiderabātur. Legendum enim*, quod non vis in paternam domum venire sine tuo praemio, *ex eadem*.

c Vt possim abdicari.] *Scribe*, vt possit abdicari, *ex eadem*.

Controu. VI. a Dum flere socer sinat.] Desinat *lege, non* sinat, *ex eadem*.

b Putat me iam filiam commisisse sibi hic, cum nec dum se committat vxori?] *Corrige*, Putat me iam filiam commisisse sibi, cum hic nec dum se committat vxori *ex eadem*.

c Inter terram & coelum dubij pependimus.] *Antiquus quidam codex*, inter mare terramque dubij pependimus.

d Erat in summis montium ardua diuitis spelunca. Illic iste naufragorum reliquias computabat.] *Corrigo*, Erat in summis montium iugis ardua diuitis specula. Illinc iste, *& cetera. ex vetere lectione*.

e Naufragium duo sacratissima inter homines acceperunt,] Exceperunt *eadem, non* acceperunt.

f Quid mihi superest?] *Scribe*, Quid enim superest? *ex eadem*.

g Etiam sibi explorata,] *Eadem*, sibi etiam explorata.

h Partem legis amputaturus es:] Imputaturus *eadem praefert. non* amputaturus.

i Quaeritis quid dum fleret, faceret?] *Eadem*. Quaeritis quid flere fecerit? *& infra*.

k Quas non habet.] *Negatio* non *superuacanea est, ex eadem*.

IN LIBRVM NONVM DECLAMATIONVM.

Controu. I. lib. IX. a Callias sordide diues natus,] *Scribo, mutato dictionum ordine*. Callias diues sordide natus, *ex vetere lectione. Illud notandum, Plutarchum & Aemiliū Probū dissentire à Seneca in hac Cimonis historia, prodentes Elpinicen Cimonis sororem, filiam Miltiadis, nupsisse Calliae, quòd Cimonem ex vinculis liberasset, soluto pro eo aere alieno, quod Miltiades pater contraxerat. Nota est historia*.

b Illius calamitatum exitus fuit carcer.] *Eadem*, quod illius calamitatum exitus fuit carcer.

c Vnius Miltiadis census inuentus est. Cimon filius redemptus,] *Scribe hac dispunctione*. Vnius Miltiadis census inuentus est Cimon filius, Redemptus Cimon redemptoris infelicitas est. *ex eadem*.

d Tu quòd Cimonem] *Post haec verba sequi debet ex codicis antiqui annotatione*. Sed recepimus, ego à carcere liberatus à te, tu ab adultera filia per me.

e Beneficium est quod totum eius causa praestatur,] *In quibusdā exēplaribus* tantū *legitur, non* totū.

f Vbi aliquis ex eo quid sperat aut impetrat,] *Vetus lectio*, Vbi aliud ex eo quis sperat aut praeparat,

g Huic virgini. Omnes & quicunque vitiatas filias vel clauserunt vel occiderunt.] *Eadem* Huic virginis hos, *non* huic virgini omnes. *Corrigendum puto*. Habes Virginios & quicunque, *cetera, nota est historia Virginij, qui Virginiam filiam occidit, ne vitiaretur ab Appio Claudio decemuiro*.

h Ego non expectaueram donec rogater.] *Eadem*, Ego non expectaueram donec rogares.

i Mul. as quaestiones rhetorici & Poetae Romani.] Orationes, *non* quaestiones, *eadem habet. Sequitur statim.*

k A Graecis dictas non surripiunt.] *Existimo negationem redundare.*

l Thucydidis sententia est:] *Post haec verba succedunt in exemplaribus scriptis Graeca verba: sed tam deprauate scripta, vt nulla ratione legi queant.*

m Cum sit praecipua in Thucydide virtus breuitas.] *Scribe sic*, cũ praecipua sit in Thucydide virtus breuitas, *ex eisdem.*

n Et suis cum claustris cecidit] *Corrige*, & suis cum castris occidit. *ex eisdem.*

o Nam in sententia Graeca, quae saluo sensu detrahas, deme.] *Scribe*, Nam in sententia Graeca breui (quae saluo sensu detrahas) deme. *ex eisdem. Post hoc autem verbum* deme *sequuntur Graecae dictiones, aeque ac superiores vitiose scriptae, vt nullus sensus erui omnino possit.*

p Constabit etiam si non aeque, tamen integra.] *In antiquo quodam exemplari*, Constabit sensus, *reliqua desiderantur.*

q Titus etiam Liuius] *Vetus lectio*, Titus autem Liuius.

r Vt hanc sententiam vituperaret tanquam trãslatam & corruptã dum transferretur obiiceret.] *Castiga*, vt hanc ipsam sententiã, & tanquã translatam & corruptam dum transferretur, obiiceret. *ex eadẽ.*

a Flaminius praetor Romanus in coena à meretrice rogatus,] *Proconsul, nõ praetor fuit Flaminius hic. Exẽplar quoque antiquum*, Pr. *habet non* praetor. *Nota historia ex Valerio Maximo, Liuio, Cicerone, & reliquis. Quartus item liber Cõtrouersiarũ* proconsul, *agnoscit, non* praetor. *Sed hoc in mediũ relinquatur. Vetus item omnis lectio* inter coenandum *agnoscit, non* in coena. *Eandem mendam inferius quoque leges.* Controu. II.

b Nihil aliud quàm occiditis.] *Eadem*, Nihil aliud nisi occidis.

c Non inquire totum annum,] *Legendum*, non inquiro in totum annum. *ex eadem.*

d Et ante mensam deosque crudelitatis victima agnoscitur.] Crudelitas *habent plerique codices, vt sit exclamatio parenthesi inclusa.*

e Lege potius quàm scorto cadat.] *Elegantius vetus lectio* legit *habet, non* lege.

f Nunc nec quicquam viribus populi detractũm est.] *Permuta hic quoque verba*, Nunc nec viribus quicquam populi detractum est, *ex eadem.*

g Et ante hunc alij fuerunt, quibus aestimari possunt.] Ex quibus aestimari possunt, *eadem agnoscit.*

h Percussurus ad praetorem lictor respicit.] *Praepostero ordine scripta verba. Lege*, Percussurus lictor ad praetorem respicit.

i T. Liuius de oratoribus,] *In quarto Controuersiarum*, Ruffus Vibius *habetur, non* T. Liuius.

k Mirridius dixit tetracolo,] Murrhedius *videtur legendum, non* Mirridius, *ex omni vetere lectione: astipulante etiam quarto Controuersiarum.*

l Vt expleretur circuitus.] Sensus, *non* circuitus, *habent veteres omnes codices.*

a Facta conuentaque legibus, rata sint.] *Scribe*, Pacta conuenta legibus facta, rata sint, *ex eisdem.* Controu. III.

b Expositos qui cognouerint, solutis alimentis recipiant.] *Castigo*, Expositos qui agnouerit, solutis alimentis recipiat, *ex eisdem: etsi sint nonnulli codices, in quibus legatur* nouerit, *non* agnouerit. *Sed* agnouerit *legendum esse indicant verba sequentia:* Agnitio diuidet, quos iunxit etiam expositio. *Item in quarto Controuersiarum non aliter habetur.*

c Cum alienis diuidimus liberos, quos non diuidimus cum matribus.] *Quaedam exemplaria*, Cum alienis diuidemus liberos? Graue est, quos non diuidimus cum matribus.

d Vna sunt nati. Vna expositi, cetera.] *Verbum* sunt *non habetur in aliquot exemplaribus.*

e Pactus sum flens tremens tanquam exponerem.] *Scribe*, tanquam cum exponerẽ, *ex vetere lect.*

f Vtrumque potest ex hoc iudicio patrem dimittere.] Potestis *eadem non* potest.

g Dixit Catherius quibusdam querentibus.] *Scribendum* Q. Aterius, *non* Catherius, *ex eadẽ. Nã in quarto Cõtrouersiarũ* Atterius *minus deprauate. De hoc Aterio multa superius in praefatione quarti libri.*

h Mecoenas dixit:] *Vet' lect.* Nermas dixit, *Sequũtur statim in scriptis codicibus Graeca verba vitiatissime exarata. Et paulo post seq. denuo sentẽtia Graeca pari perturbatione charactẽrũ, post verba illa*, male vicit.

a Petuntur manus.] *Eadem*, Petuntur eius manus.

b Hoc excusat Saguntinos,] *Scribe*, Haec, *non* Hoc: *vt referatur ad necessitatem. ex eadem.* Controu. IIII.

c Sed nec iste occidisset] Caecidisset, *eadem, non* occidisset.

d Quid interest lege excipere?] *Scribendũ puto cum distinctione.* Quid? interest lege excipere, *cetera.*

e Nomine meo ageret] *Lege*, Nemo nomine meo ageret, *ex vetere lectione.*

f Ab Appio proconsule, cum quo in Cretam Sabinus venerat,] Oppio, *non* Appio: & ierat, *non* venerat, *legunt nonnulli codices. & in quarto Controuersiarum*, secutus erat in prouinciam Cretam ocium flammam. *vt illic quoque legendum forte sit* Oppium, non ocium.

g Sed interpretati petebant, vt illum honorem Sabinus tertio gereret.] *Vetus lectio*, sed bene precati Caesarem petebant, vt illum honorem, *cetera. Legendum puto* Caesari, *non* Caesarem.

e Idem etiam cum reus rogaret, vt in latomias transferretur. Nec nunc, inquit, quenquam nostrum decipiat nomẽ latomiae. illa animo meo lauta res est,] *Emenda*, Idem etiam cum reus rogaret, vt in lautumias transferretur: Ne nunc, inquit, quenquam vestrum decipiat nomen. Lautumiae illae minime lauta res est. *ex quarto Controuersiarum.* Lautumiae *autem scribendum est, non* latomiae, *docet tum iocus hic Sabini, tum vetus omnis lectio, in qua nunquam aliter habetur.*

a Illa vis est quae arma, pugnã, vulnera nõ habet.] *Scribe* nulla, *non* illa, *ex eadem, & quinto Controue.* Controu. V.

b Describe istius comitatũ tumultus vnus & vnus sonus est.] Senex *praefert omnis antiqua lectio, & quintus Contr. Ex quo puto legendũ in totũ sic*, Describe istius comitatus tumultus. Vnus puer & vn' senex est.

c Sustuli, immo venientem non potui excludere.] Sustulisti *per maiorem vetus lectio, non* Sustuli.

d Si quis obsessam latronibus armata manu coniugem liberosque rapuisset. Quod viuit puer, benefi-

tium erit meũ.] *Corrige.* Si cuius obsessam latronibus armata manu cõiugem liberosque rapuissem, beneficium erit meum. *ex eadem. etsi puto mutilatum esse locum, quod liquebit conferenti cum eo quintum Cõtrouersiarum.*

e Quisquis puero fauit, ne inueniretur optauit.] *Quintus controuersiarum.* Quisquis puero fauet, ne inueniatur optet, *illustriore sic sensu.*

f Sed vt infamaret vxorem veneficij, me veneficae mancipauit. Cum socero mihi, Iudices, ne viua quidem vxore per omnia conueniat.] *Emendo,* Sed vt infamaret vxorem veneficij, me veneficae mancipatum. Quid mihi cum socero, Iudices. cum quo ne viua quidem vxore priore conuenit. *ex quinto Controuersiarum. & vetere lectione.*

g Auspicans quid accidit,] Auspicans quicquid accidit, *eadem.*

a Dixit consciam puellam. Petitur duci ad supplicium puella.] Filiam, *non* puellam, *eadem. Item dictio* duci *redundat. ex eadem.*

b Quod amauit te pater,] *Eadem,* frater *agnoscit, non* pater: *& item quintus Controuersiarum.*

c Quem armatus fugerat, nudus sequitur.] *Scribe* insequitur, *non* sequitur, *ex eadem. & paulo ante* commordent *habet omnis antiqua lectio, non* inuadunt: *adstipulante etiam quinto Controuersiarum.*

IN LIBRVM DECIMVM DECLAMATIONVM.

a Deinde iam pudet tãquam diu non seriam rem agam.] *Scribe per maiorem,* Deinde iam pudet me, quamdiu non rem seriam agam, *ex vetere lectione.*

b Et admicate vel actum iureiurando,] *Eadem,* & admittite vel adactum iureiurando. *Sextus controuersiarum* dimittite, *non* admittite.

c Deinde litiganti similior quàm agenti,] *Sunt exemplaria quae legant, non* deinde, *sed* demum.

d Et in altercatione vires suas nouerat.] *Sextus Controuersiarum,* & in altercationem peruenire. Vires suas nouerat.

e Illos enim cum destituerit cura, labor adiuuabat. ij coloris minus habent, negligentiae non minus. *Legendum puto ex sexto Controuersiarum,* Illas enim cum destitueret calor, labor adiuuabat. Hic caloris minus habent. negligentiae non minus.

f Nouissime quidem lepide,] *Omnis prisca lectio* lepido *agnoscit, non* lepide.

g Faciebat enim censorium supercilium.] *Legendum puto* ei, *non* enim, *& sunt codices in quibus vtrumque verbum habetur:* Faciebat enim censorium supercilium ei.

h Nemo erat quin cum homini omnia obiecerat, ingenio multum tribueret.] *Scribe.* Nemo erat qui non cum homini, *cetera, ex sexto Controuersiarum.*

i Supplicia de studiis sumi.] Supplicium, *non* supplicia, *legendum ex vetere lectione.*

k Conquirite in vos ipsos noua quibus pereat & si quid] *Lege,* Conquiritis in vosmet ipsos noua quibus pereatis. Et si quid. *partim ex eadem. partim ex coniectura.*

l Inuenit quemadmodum perducatis eandem rem corporis. Malam facem studiis subdere.] *Scribẽdum opinor,* inuenitis quemadmodum perducatis ad eandem rem corporis mala, facem studiis subdere. *Nam vetus lectio* ad eandem rem *habet.*

m Atque ita includi veritus ne ignis qui nomine suo subiectus erat, corpori negaretur.] *Legendum forte,* atque inibi vri, veritus scilicet ne ignis qui nomine suo, *cetera. Nam verbum* scilicet *in omni habetur vetere lectione. Posset etiam legi* incendi, *non* includi.

n Magnam partem illorum librorum conuoluisse,] *Exemplar peruetus, non* illorum librorum *agnoscit, sed* illius libri: *vt forte legendum sit* stili liberi: *quam lectionem pene astruunt sequentia verba.*

o Quem à Gallione vestro petatis.] Quem à Gallione nostro petatis, *Controuersiarum sextus.*

p Recitauit rescriptum Labieni] *Vetus lectio,* Recitabit rescriptum Labieno.

q Coelo repleuerunt:] *Eadem* repluunt *habet, non* repleuerunt: *adstipulante etiam sexto Controuersiarum. Vt forte non* coelo repluunt, *sed vnica dictione* coelorepluum *legendum sit.*

r Cum illo me perduxeritis:] *Non* perduxeritis, *sed* perduxissetis, *eadem fert.*

s Poteram quidem dicere aue Osci. ipse ab eloquentia multum aberat.] *Corrigendum,* Poteram quidem dicere aue. Oscus ipse ab eloquentia multum aberat, *ex eadem.*

t Declamatori subtili & arido.] *Sextus Controuersiarum,* declamatori subtili, sed arido.

u Nulli non post primum tetracolum praeferendus. Primum tetracolum quorum faciã quaeritis?] *Scribendum vtrobique* tetradeum, *non* tetracolum: *ex omni vetere lectione, & sexto Controuersiarum. Latini* quaternionem *vertent.*

x Latronis, Fusci, Cestij, Albutij, Gallionis.] *Verbum* Cestij *superuacaneum est, ex eadem. Alioqui non tetradeum esset, sed pentadeum.*

y Dum in his ad satietatem vestram me praestiterim,] *Eadẽ non* Dum in his *habet, sed* Quamuis. *Legendum reor,* Quum vobis. *& in sexto Controuersiarum* Cum bonis *legitur, non* Dum in his.

z Permittite me mihi & aliquos ex sinu proferre.] *Verbum* me *desideratur in eadem.*

a Causas agente in Trachinensi colonia,] *Sextus Controuersiarum* Terraconensi *legit, non* Trachinensi. *Scribo* Terracinensi, *ex eadem Terracinam autem, Volscorum lingua Anxur, Latij oppidum esse, Plinius tertio, Strabo, quinto. & ceteri gregatim docent.*

b Quàm consequi quantum sequi posset.] *Verbum* sequi *in sexto Controuersiarum desideratur. In quo* potest *legitur, non* posset, *rectius.*

c Insidiose aliquid petentes. *Scribe,* Insidiosas aliquid potentes, *ex eodem sexto.*

d Nunquam de colore Latroni controuersiam fecit] *In eodem sexto.* Nunquam non de colore Latroni controuersiam fecit.

c Aut aliquo quo declamare poterat tempore] In eodem, aut aliquando declamare poterat ex tempore, Vetus lectio, aut aliquam quod declamare poterat tempore. Scribendum puto, aut alio quam quo declamare poterat tempore.

f Negabat itaque vlli placere posse,] vtique legendum, non itaque, ex eadem.

g Sed quia circumspectus causae] Eadem, Sed quia circumspectus esset.

h Nemo diligentius primo posuit,] Eadem exposuit, non proposuit.

i Vt si quid illi defuit, scias loco defuisse.] Sciatis, non scias, eadem praefert rectius. ad plures enim verba habet, vt ex praecedentibus liquet.

k Filius quoque eius est, id est meus, &c.] Scribe, Filius quoque eius idem meus, ex sexto Controuersiarum, & paulo post, Controuersiam non paternam, ex eodem.

l Quae vires ingenij sui ex industria retundit.] Qua auferendi casu, non quae, & vetus lectio, & sextus Controuersiarum habent.

m Horum omnia non me animo maiore, sed certo potuisse iudicio] In eodem sexto, Horum nomina non me a nimio fauore, sed à certo posuisse iudicio. Vetus quoque lectio à certo agnoscit.

a Quod sordidatus fui, lugentis est.] Luctus, non lugentis, legendum ex eisdem castigatius. Controu. I.

b Vitium me meum sequatur.] Indicandi modo sequitur, non sequatur, in eisdem habetur.

c Accusa, inquit, rem perage,] scribe Accusa, inquit, reum perage, ex sexto Controuersiarum.

d Mortuo patre meo, metuo, ne quis se laedi putet, si dixero occisum.] scribe per minorem, & adiunge superioribus: mortuo patre meo, metuo ne quis se laedi putet, si dixero occisum.

e Quid accusanti fecisset, qui persequitur tacentem?] Relatiuum qui habetur quidem in sexto Controuersiarum, in codice autem vetusto superfluit.

a Viro forti praemium. Si plures erunt, iudicio contendant.] legendum puto, Viro forti praemiũ sit: vel, Viri fortis praemium sit. Plures fuerint, iudicio contendant. Nam antiqua pleraque exemplaria Viri fortis praeferunt, non Viro forti: & fuerint, non erunt. Controuer. II.

b Qui neque ipsi patri cessit.] Malim legere ipse, quàm ipsi.

c Alter percepit.] In quibusdam codicibus percipit legitur, rectius: vt praesens praesenti adiungatur.

a Sic tibi satisfieri velle nec debuisti. Nam] Haec verba in nulla vetere lectione habentur. Controuer. III.

b Et nec hoc ille propter filiam fleuit.] In sexto Controuersiarum, & hoc illi propter filiam praestitit.

c Videas an sub istis exemplis patri fortius liceat tantum loqui.] Vetus lectio, Vide an sub istis exẽplis patri forti liceat tantum loqui.

d Iam morte patris quaesiuit inuidiam.] lege ex eadem, Etiam morte patri quaesiuit inuidiam,

a Si iste miseretur.] scribe Sic iste miseretur, ex sexto Controuersiarum. Controuer. IIII.

b Integer alitur, & debiles alunt.] Tollenda coniunctio &, ex vetere lectione.

c Ita non infelicius sic sunt.] eadem, Itane? Infelicius supersunt.

d Interroga pueros,) Scribe ex eadem, interroga patres.

e Num incredibilia loquor.] Eadem, Nec incredibilia loquor.

f Cum tam crudelis sit, misericordiam publicauit.] Corrige, cum tam crudelis sit, misericordia publica viuit, ex vetusto exemplari.

g Et hodie vobis praemium rogate.] scribo primum non praemium, ex vetere lectione, & sexto Controuersiarum.

h Solet autem dicere.] Eadem, Solent etiam docere.

i Ergo tu cum de publica misericordia cogitas,] Cogitaris, non cogitas, eadem. Lego cogitares, ex sexto Controuersiarum.

k Potest etiam aliquis] scribendum, potest enim aliquis, ex vetere lectione.

l Et qui ne me alere quidem, nedum alios possum,] Ordo verborum inuersus. Lege, & qui ne me quidẽ alere, nedum alios possum, ex eadem.

m Vnius misericordia viuunt, & omnium aluntur.] Dele coniunctionem &, ex eadem.

n Illidunt & detrudunt.] Pleraque omnia exemplaria, illudunt & detrahunt, in aliis illudunt, tantum habetur, reliquis redundantibus.

a Ad exemplum forti, Prometheum pinxit.] In nonnullis codicibus, & ad eius exemplum Promethea pinxit. Controuer. V.

b Ideo templa Mineruae fugimus.] Nonnulla exemplaria, eadem Mineruae fugimus, quibus suffragatur sextus Controuers. Alia, Adeo templa Mineruae fugimus.

c Scis certe quam tristem emeris] Scies legendum, non scis, ex vetere lectione.

d Torqueatur hic, nec sub Philippo moriatur. Hic nec sub Ioue.] corrige, torquetur: hoc nec sub Philippo moritur: hoc nec sub Ioue. ex sexto Controuersiarum.

e Senex longa miseriarum tabe confectus,] Videtur hoc loco verbum senex vagum esse, & debito verbo fraudatum. Proinde arbitror reponenda esse duo verba, quae in sexto Controuers. habentur, omissa (vt puto) negligentia librariorum: legendumque, Producitur nobilis senex, longa miseriarum tabe confectus.

f Quemcumque praeco viderat ibi flentem,] Verbum ibi redundat ex quibusdam codicibus

g Statuit ex altera parte Parrhasius) Vetus lectio, statuit reum ex altera parte Parrhasius. sextus Controuersiarum per minorem, Statuitur ex altera parte Parrhasius.

h Dubium est inter ista, Parrhasius studiosius pinguat, an saeuiat.) Corrige Dubium est inter ista, Parrhasius studiosius pingat, an ille saeuiat. ex sexto controuersiarum.

i Ignis, tormenta, ferrum, officina. Hoc pictoris, an Philippi est.) scribendum Ignis, ferrum, officina haec pictoris, an Philippi est? ex sexto controuersiarum.

k Deorum crimina in templo picta sunt.] Templis, non templo, habet vetus lectio. & exemplaria quaedam scis agnoscunt, non sunt.

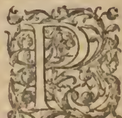
a Noctu parietem domus eius perfodit] *In aliquot codicibus verbum* domus *non habetur.*
b Id solum sustuli] *In sexto Controuersiarum,* Id solum sustulit.
c Profiteor indicium furti] *Deest verbum* mei, *ex omni antiqua lectione: vt sit* furti mei.
d Cur me submoues ante actionem] *Eadem* accusationem *praefert, non* actionem.
e Quale id spectaculum fuit?] *Eadem,* Quale istud spectaculum fuit.
f Consilium videri vult infelicitatem furti sui] *Lego* felicitatem, *non* infelicitatem. *Felix enim fuit, qui hostiles litteras intercepit. Probant id etiam verba sequentia:* Sustulit quod non elegit, sed quod illi fatum publicae felicitatis obiecit.
g Lex quae nocturnum furem occidi iubet,] *Verbum* iubet *in quibusdam exemplaribus non habetur.*

FINIS.

COLLECTANEA, ET NOTAE QVÆDAM IN M. ANN. SENECAM.

PAgina 7. Iustus Lipsius V. Clar. Electorum 1. cap. 1. Censet vulgus libros eos qui Controuersiarum & Suasoriarum inscribũtur, Annaei Senecae esse, illius qui Philosophus dicitur, & qui Neroni praeceptor. Censet vulgus, & ideo errat. Pugnat enim cũ ea sententia Senecae aetas, pugnat vita, pugnat stylus. Aetatis pugnā doceo quia quicumque iis libris scriptor fuit, Aug. & Tiberij aeuo vixit, non Claudij & Neronis. Hoc colligo ex variis eius de se dictis. Ait alibi familiarem se fuisse Cestio Pio, Porcio Latroni, Val. Messalae: alibi Ouidium poetam declamantē audiuisse, & Asinium Pollionem viridem cognouisse & senem. Eas omnes faces illustrasse ego scio medium principatum Augusti. At Senecae celebrior aetas in Claudium incidit & Neronem. Addit imò amplius ille scriptor, ea aetate se fuisse vt Ciceronem ipsum audire potuerit declamantē. Verba eius sunt Praefatione prima: *Omnes autem magni nominis mihi videor audiuisse, præter Ciceronem. Nec Ciceronem quidem aetas mihi eripuerat, sed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum orbem peruagabatur. Intra coloniam meam me continui, alioqui potuissem eum audisse in illo atriolo, in quo duos grandes praetextatos ait secum declamare solitos.* Ne quis mihi, quaeso, ad hũc locum nebulas aut nugas. Ait se Ciceronem audire potuisse declamantem cũ duobus grādibus praetextatis. Ii fuerunt Hirrius & Dolabella: quos ideo ludēs sic appellat, quia tũc in prætexta toga erant, & in magistratu. Eos per bellum ciuile Caesaris Cic. (vt ipse alibi ait) dicendi discipulos habuit, coenandi magistros. Vide quo aetatē suam producat ille scriptor. Ante Caesaris mortem nō solum natus fuisse debuit, sed etiam annos aliquot habuisse legitimos ad audiendum Ciceronē. Quomodo haec aeui, vt sic dicam, granditas cadet in hũc nostrum Senec. qui mortuus Silio & Attico consulibus, extrēmo imperio Neronis? i. centum & xv. annis post illud aeuum. Sed enim occurrũt huic rei, Et vixit, inquiunt, Sen. annos ad centum XIIII. alij etiam liberalius, centum XXIV. ita enim scribunt passim in historia eius vitae. Homines praestigiatores! & prae quorũ arte in recoquēdis senibus nihil sit Medea. Sed quid nugātur? cedo mihi auctorē aliquē huius tā prodigiosae senectutis. Non dabunt. Tacit. qui fautor Senecae, & ideo diligens in vita eius narranda & morte, senile eius corpus dixisse contentus fuit: grandē hanc, & non longe à miraculo aetatē, non attingit. Imo contra apud eũ reperio, libro xv. in oratione Neronis Senecam adloquentis: *Est tibi,* inquit, *adhuc validas aetas, rebusque & fructui rerũ sufficiens.* Valida, ait, aetas: & hoc paucis ante caedē eius annis. Quî cōuenit hoc in senium tam effetum? Sed ventilo ego, & tracto adhuc lusoria arma: quid si doceo Senecā natum non fuisse Cicerone viuo? nonne perorata haec lis est? Ait ipse de se, Epist. CVIII. *His instinctus abstinere animalibus coepi: & anno peracto, non tantum facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quaeris quomodo desierim? In Tiberij Caesaris principatum iuuentae tempus inciderat. alienigena tum sacra mouebantur, & inter argumēta superstitionis ponebatur animalium quorundam abstinentia. Patre itaque meo rogante, qui non calumniam timebat, sed philosophiam oderat, ad pristinam consuetudinem redij.* Locus clarus, & in quo arx huius causae. Ait ecce se iuuenem sub Tyberio, quo tēpore alienigena sacra vrbe mota sunt. Id accidit quinto Tiber. imperij anno: vt colligo facile ex his Taciti verbis Annali secundo: *Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisque pellendis: factumque patrum consultum, vt quattuor millia libertini generis ea superstitione infecta in insulam Sardiniam veherentur.* Vtrum ergo digiti me fallũt: an à morte Ciceronis ad hunc diē, anni circiter sexaginta colligunt? Quod si est, quomodo natus Ciceronis aeuo Sen. fuerit: & idem iuuenis adhuc sub Tiberio? Nisi quis tam inepte desipiens, qui sexagenarium senem iuuenem censeat appellandũ. Certa res & huic vni argumento si quid opponi potest, illi sapiāt: ego, vt poeta vetus ait, fatuus sim, nō solũ stultus. Pugnat ergo aetas Senecae: etiam vita. Nam is qui philosophus, vitā illustrem egit, ad remp. accessit, honores gessit, Quaestor, Consul fuit. De Quaestura sua ipse fatetur Consolat. ad Elbiam: de Consulatu, auctores Fasti & Iurisconsulti. Haec vitae lux non cadit in meũ senem: quē vixisse remotum ab omni ambitu scio, equestri ordine contentum. Testis ipse in praefatione lib. secundi. Melam filium alloquens, *Perge,* inquit, *quo inclinat animus, & paterno contentus ordine subduc fortunae magnam tui partem.* Nam ordinem intelligit non dubie equestrē. Denique cum vana illa opinione quid magis pugnat, quā stilus? Aristoteles apud quosdā Lybiae populos, quoniam vxores communes sunt, ait liberos ad formarũ similitudinem distribui. Velim idem sit in his libris. quorũ profluens & copiosa dictio, tantum abest à Sen. arguta & concisa eloquentia, quantum Homeric. ille Nestor a Menelai. Quis falsus scriptor, satis dictum: dicam quis verus? tam clare idipsum, vt si quid hac parte errem, non recusem quin Fides auersa a me in omne aeuum. L. Ann. Seneca Philosophus patrem habuit nomine & cognomine eodē. Is domo Corduba fuit, profess. Rhetor. Natus ante bellum ciuile Caesarianum, superuixit ad Claudij circiter principatum: sine honoribus, & non aliud quàm prouincialis eques. Is iam senex non dubie filiis suis scripsit, aut dictauit potius, hos qui supersunt Controuersiarum & Suasoriarũ libr. Sed vt in Plauti fabula, inter duos Menaechmos: sic inter duos Senecas cōfusione nominum ortus error. Tributa illi, quae huius erant: & claritate nimia filij obscurus pater hodie,

imo ignotus. Memoriam boni ſenis fugitiuam (impune hoc dixerim) primus retrahā ego. Eius inquam Sen. hi libri. Doceo ex aetate: quae patri conuenit, diſconuenit proli. doceo ex inſcriptione, quae in omnibus libris, etiam ſcriptis, concipitur: L. ANNAEI SENECAE, AD SENECAM, NOVATVM, ET MELAM FILIOS. Optime. Inter tres filios quos nominat, Seneca Philoſophus eſt: reliqui eius fratres. Stemma tale.

L. Annaeus Seneca, qui Rhetor.
Elbia, eius vxor.
{ L. Annaeus Seneca, qui Philoſophus.
Annaeus Nouatus, aliter Iunius Gallio,
Annaeus Mela, ſiue Mella, pater Lucani.

Quid iam clarius, quàm Sen. patris eſſe haec ſcripta? Nam quin Mela ille frater Senec. Philoſophi ſit: non ambiges ex his locis. Tacitus libro 16. Annalium: *Mela, quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuit: per ambitionem praepoſteram, vt eques Romanus conſularibus potentia aequaretur.* Seneca ipſe in Conſolatione ad Elbiam: *Reſpice fratres meos, quibus ſaluis fas tibi non eſt accuſare fortunam. In vtroque habes quod te diuerſa virtute delectet. alter honores induſtria conſecutus eſt.* (Gallionem intelligit:) *alter ſapienter contempſit.* intelligit Melā. Confer nunc locum e praefat. libri II. Controuerſiarum, & vide quàm elogia omnia conueniant in hoc Mela. *Haec eo libentius Mela fili cariſſime refero, quia video animum tuum a ciuilibus officiis abhorrentem, & ab omni ambitu auerſum: hoc vnum concupiſcentem, nihil concupiſcere, vt eloquentiae tantum ſtudeas. Ego vero non ſum bonae mentis impedimentum: perge quo inclinat animus, & paterno contentus ordine, ſubduc fortunae magnam tui partem.* Nec turbat me, quod epigraphe Nouatum nominet, quem alii, & quē Sen. ipſe Gallioné. Idem enim ille per adoptioné familia exiuit, & in gentē ac nomen venit Iunii Gallionis. Credo illius ipſius Gallionis, qui inter Rhetoras nominatur Sen. patri: & de quo ſcriptor incertus. De cauſis corruptae eloquentiae: *Malim hercle C. Gracchi impetū, aut L. Craſſi maturitatem, quam calamiſtros Maecenatis, aut tinnitus Gallionis.* At nomē Nouati anterius ei fuiſſe, colligo ex Seneca in conſolatione: qui filiā huius agnoſcit a nomine veteri Nouatillam. Non item locus me mouet initio libri II. Controuerſiar. de Fabiano Philoſ. *Scio futurum, inquit, vt auditis ſententiis eius, multas cupiatis audire. ſed nec ille diu declamationibus vacabat: & ego multo minor natu quam ipſe erat, audiebam quotiens inciderat, non quotiens volebam.* Qui ſi recte haberet, vana omnia quae dixi de aetate huius ſenis. Fabianus enim auditor Ceſtii Pii & Arellii Fuſci fuit, ac ſub Tiberio praecipua illi fama. Quo ſi multo minor natu hic ſcriptor: cur nō piſtrino trador ego atque aſino? Sed non recta lectio, & emendo, *multo maior natu.* Cauſa enim vera nō auditi Fabiani, quod ille iuuenis, Sen. iam grādi, vt homo ſenex frequentare declamationes adoleſcētuli honeſte nō poſſet. Haec Lipſius. Sed & ante eum Andreas Alciatus Parergon lib. IV. cap. XIV. Illud ſciendum, duos fuiſſe Senecas: Eum qui Neron. praeceptor erat, cuius ſunt Epiſtolae & Tragoe. quique patruus Lucani poetae, & Gallionis frater fuit. Alium ſeniorem, iſtius & Gallionis patrem: cuius ſunt Declamation. qui ſe potuiſſe Ciceronē audire atteſtatur. Vt ridicula ſit eorum ſententia qui vtruſque aetatē coniungentes, vixiſſe poſteriorem annos ſupra CXX. comminiſcuntur: cum tamen Dio lib. LVIII. phthiſi laboraſſe hunc Senecam ſit auctor, manuſque Caii principis euaſiſſe quod credebat fore vt quamprimum fato decederet.

P. 11. v. 32. Vibii Calui nulla in hoc libro, praeterquam hîc, ſit mentio: at Vibii Galli creberrima, vt non immerito *Galli* pro *Calui* reponendum videatur.

42. Scribendum *Vallij*, vt pag. 80. 6. & alibi.

53. Inuerte litteras, vt fiat, *Vibii Rufi* ſic enim infra ſaepius citatur.

P. 13. v. 6 *Accipitrum quoddam genus buteonem appellant Romani. Familia etiam ex eo cognominata, cum proſpero auſpicio in ducis naui ſediſſet*, Plin. nat. hiſt. c. VIII. l. X. Ex ea familia declamator hic Buteo.

P. 14. v. 22. Huius editionis lectioni adſtipulatur Lipſ. elect. I. c. XXIII.

P. 16. v. 13. Doctrinae & morum elegantia ornatiſſ. I. Nicot. legit, *Caſtis cum dicit, intelligo penatibus*, & ſtatim verſu 15. *non ad animum haec referens, ſed ad corpus.*

P 17. v. 1. Videtur B*aſilius* coaluiſſe ex cognomine & nomine, *Baſſus Julius.* Is autem eſt qui res ſordidas (quale hoc baſilii dictum) conſectari ſolebat, vt infra Contr. I lib. X. refertur. certe de Baſilio rhetore nihil alibi, quod ſciam, legitur.

12. Politian. Miſcel. cap. LIX. hunc verſiculum notat eſſe in Priapeio epigrammate, quod Virgilio pleríque tribuunt: hincque ſcrupulum mouet de illius carminis auctore.

54. Iunii Baſſi bis meminit Sen. hîc & p. 90. 57. Forte is eſt cuius ridicula contumelioſa fuiſſe tradit Quinctil. cap. III. l. 6. Sed hic iunior fuiſſe videtur, quàm vt Senec. rhetoris aetatem attigerit. Proinde *Iulii Baſſi* ſcribi malim, ex cuius declamationibus plurimae ſententiae ab auctore noſtro excerptae ſunt.

P. 18. v. 22. Mendum eſt in nomine *Silli Sparſi.* Pagina praecedenti, & in ſequentibus Fuluius Sparſus nominatur: vt hic vel *Fuluii Sparſi* ſcribendum ſit, vel *Silii Baſſi*, vt habetur pag. 22. 42. & 25. 18. de quo tamen quid cenſeam, infra indicabo.

P. 20. v. 35. Quid ſi *frigidius* in *Brutidius* mutares, & *illi* in *illius*? vt hic contrariam Latroni & Arellio ſententiam dixerit. Extant autem aliquot ſententiae Nigri brutidij in hiſce controuerſiis.

P. 21. v. 14. Io. Nicotius legit, *Altera, miſericors ſum, inquit.*

P. 22. v. 42. *Silii Baſſi* nomen ferri poteſt. In ſuperioribus edit. ſcribitur *Syllii Baſſi.* Vbi *Sepullii* vocem ſepultam eſſe coniicio. Sepullii namque Baſſi aliquoties Seneca meminit.

P. 24. v. 6. Pro *feruere* ceterae editiones habent *ſcribere*, Lipſ. *deſcribere* volebat, comm. ad libr. 4. Annal. Taciti. Sed nunc nihil mutandum.

P. 26. v. 4. Rectius forſan, *qui non iudicaſſet*, nempe reip. filium tyrannum.

P. 27. v. 30. Scribendum *Iunii Othonis*, non *Iulii*: idque patet ex Tacito & hoc ipſo authore.

P. 32. v. 56. Iuxta Plinium *Broccus* dicendum fuiſſet. *Labra* (ait lib. XI. cap. XXXVII.) *a quibus Brocci, Labeones dicti* &c.

P.34.v.7. Huius Antiphontis somniorum interpretis ingenio eludentis meminit Cicero lib.II. de diuinatione.

14. Videtur τὸ *ad* suppositum ab eo qui formulam loquendi ignorabat, qua quis calumniam in aliquem iurare dicitur, infra Contr.IV. lib. VII. *Caluus iurauit si quam iniuriam Caio Pollioni Asinio accusatori suo fecisset, se in eum iuraturum calumniam.*

22. Caelius Rhodiginus antiquarum lect.lib.XI. cap.X. Pararij apud Senecam de beneficiis libro II. non fere alii sunt, quàm proxenetae, hoc est mediatores, vt Apul. verbo vtamur, conciliatores intercessoresque inter emptorem venditoremque. *Quidam*, inquit, *nolunt nomina secum fieri, nec interponi pararios, nec signatores aduocari, nec chirographum dare.* Et Controuersiarum tertio, *Vt dominicae libidini pararium faceret.*

54. I. Lipsius comm. in III. Ann. Taciti. Seneca pater Iunium Othonem & genus eius dicendi describit, nō sine nota, lib.II. Contr.I. Ait illum vsum tecto genere dicendi & suspicioso, vbi minime opus, & cum aperte liceret agere. *Bene*, inquit, *de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere.* Acumen ioci reddo, scriboque, *legere*. Acta, publica sunt, nec aliud tā vulgo promptum notumq. adeo vt prouerbii loco Sen. filius alibi dixerit, *Beneficia in acta non mitto*, id est, non publico, non diuulgo. Quid autem magis ridiculum, quàm Acta publica alicui recitare in aurem? Subtilis ergo in id vitium hominis iocus: quem belle aemulatus est Martialis.

Garris in aurem semper omnibus Cinna,
Garris & illud, teste quod licet turba,
Adeone penitus hic sedit tibi morbus,
Vt saepe in aurem Cinna Caesarem laudes?

Nec enim dubito, quin oculos habuerit ad breue illud Scauri acutumque dictum.

P.36, v.47. Nicotius legit *ex quo apparet.*

P.38 v.44. I. Cuiacius obseruationum lib.IX. cap.XIII. in vulgatae lectionis, *in scholasticam dementiā ageret*, locum, substituit illam, *in schola dementiae agere*: quam haec editio exhibet.

P.39.v.8. Nicolao Fabro doctrinae, eruditione, ingenii acumine, ac morū probitate excellēti viro & consiliario regis prudētissimo, penes quem Sen. restituti & gloria & palma, assentior *demens* legenti, nō item *Iunius* pro *Iustus* scribi posse arbitrāti, aberrat enim paulisper à recepta scriptura. propius abest *Fuscus*. & huius sententiae ab vtraque parte paulo ante relatae sunt. vt sine dubio diuisionē quoque pro more instituerit.

26. *Lucius* hic quis sit, frustra quaeritur. Arbitror *Fuscus* scriptum fuisse. nisi quis id nomen malit in *L. Vicinius* resoluere. quod non arridet.

35. Vide Politiani Miscel. cap.60.

P.41. v. 53. Lips. comm. ad lib.I Ann. Tac. primo exculcat vocē *Maecenas*, quae in nostra bene abest. mox rescribit, *qui diceret Agrippa M. & quod in medio est.* vt sint haec verba ioci, & gentis nomē medium inter cognomē praenomēque. Deinde monet, quae sequūtur, *Concurrite*, &c. mutila esse. videri versus fuisse, *Concurrite omnes augures aruspices.* Demum pro *arte*, *parte* reponit, & *dictū* pro *digitum*: huic & Romanae impressioni conuenienter.

P.42. v. 18. I. Nicotius scribit, *Nullae fel. tunc vid. quàm quae lib.*

47. Scribe, non *Hispona*, sed *Hispani Cornelij*. ita habent omnes ante Romanam editiones. & Hispo, Romanus appellatur, cuius sunt excerpta versu ante hunc quarto.

P.45. v.13. Lege, *accusatur à filio.*

57. Lips. Saturn. sermonū lib.I. cap.XIX. Nunquam veteres hilarius se inuitabant, quin lacesserent laetitiam hoc sermone, Viuamus, moriendū est. Atque adeo ipsa verba apud Vibiū Gallum in Contr. V. l. II. *Conuiuae certe tui dicunt, Viuamus, moriendum est.* Ita lego, non *Bibamus*, cum vulgo.

P.46. v. 2. Inter plurima huius loci mire mutili vulnera, vnū feliciter percurauit Io. Nicotius, *vitiorum* sufficiendo loco *vltionum*.

P.46. v. 57. Iste rhetor *Damos Cambrus* variam sui nominis iacturam passus est. id tamen nullibi integrius permansit quàm in hoc scopulo, & p.115.15. Graecis litteris exaratum, ΔΑΜΑCCOMBPOS, Alibi modo prima littera & postrema dictione demptis *Amas*, vt p.20.31. modo illa resumpta *Damus* & *Damas*, vt p.118.3. & 124. 14. modo altera dictione corrupta *Damasericus*, vt p.121.38. effictum est. At omnibus his locis idem rhetor innuitur, is nempe cuius germanum nomen fuit *Damasus Scombrus*, patria Trallianus. Testis Strabo l.XIV. ἐγένοντο δὲ (ait) καὶ ῥήτορες ἐπιφανεῖς, Διονυσοκλῆς τε, καὶ μετὰ τοῦτον Δάμασος ὁ Σκόμβρος. Sententiae eius omnes interierunt, quas quidem restituere operaepreciū esset. Sed quia non licet, satius est auctoris nomen conseruare, quàm & caput & dicta simul perdere.

P. 47.38. *Quae impudicos* mauult Nicotius: & v. 41. *in hanc seru. int. custodiam nul.*

P. 49.58. *Bathyllus* cum aspiratione scribendum ex Dione.

P.50, 2. De hoplomachis & Threcibus gladiatoribus doctissime disseruit Lipsius Satur. l. II. cap. IX. & XI.

3. Turnebus Aduersariorum lib.2. c.8. legit, *Et quidam siccum schema componi cupiunt quomodo est aliti.* quidam enim (ait) gladiatores auis quadam figura & schema in arenam prodibant, quibus cum Pinnirapi componebantur.

17. *Ventilare* bene: non, vt quibusdam videri possit, *velitare*. Sic L. Seneca epist. CXVII. *Quam stultum est, cum signum pugnae acceperis, ventilare.* Plura de hoc verbo Lips. Saturn. l.2. c. XIX.

31. *Threx* scribendum potius, vt supra linea 2. *Threcibus*. Mox *Bathyllus* legendum monuerat Lips. comm. ad I. Annal. Taciti.

35. De hac Cestii irrisione Turnebus Aduers. lib.X. cap.6. infra ad pag. 59. 12.

P.54.34. Olim *Syria*, nunc *Lycia* legitur. de quo satis monuit Pincianus. Lipsius comm. ad I. Annal.

Taciti dubirat, ex ſcriptorum ne vitium id ſit, an vero memorioſi noſtri ſenis σφάλμα: quod veriſimile non eſt in re tam recenti.

48. Caelius Rhodiginus lectionum antiquarum.lib.IX. cap.X.

P.55.39. Scribendum *ſibi ipſe*, vt accepi a prudentiſſimo viro Cl. Puteano.

52. Puteanus ex vet.cod. *Lex hoc aeſtimari tunc voluit, cum* &c. verſu 53. *non ſuſtuliſſet*. verſu 55. *Hoc etiam in victimis*, &c.

P.57.19. Idem ex eodem, *Extra.non op.& 21 in hoc me ſeruaſti?*

P.58.38. P. Faber V.C. Semeſtr. lib.1. c.XXIII. Aeque dignum eſſe poena ſignificat eum qui admora vi vtitur, ac eum qui adhibet.

P.59.12. Turnebus lib. X.cap.VI. Apud declamatores actio quaedã proponitur, e qua eorũ quaedã oriuntur cauſae, *inſcripti maleficij*: vt apud Senecam libro quinto declamar. I. *Inſcripti maleficij ſit actio*. Ea, vt opinor, maleficij erat legibus nominatim diſerteq. nõ cõprehenſi neque cauti, cuius tamen actio dabatur. Quae quidẽ moribus Graecorũ videtur comparata fuiſſe, non Romanorum: apud quos ſcholaſticum hoc & declamatoriũ erat, non in Rep. vſitatum. Huius rei mentio eſt apud Heſychiũ & Suidã ſic enim ſcribũt, ἄγραφα ἀδικήματα, περὶ ὧν νόμος οὐ γέγραπται. Ex his intelligetur nullo negotio iocus & fruſtratio Sen. Caeſtium declamatorem irridentis, qui ſe eloquentiorem tamẽ & diſertiorẽ Cicerone putabat. eũ enim ludẽs Sen. repertum in foro poſtulauit Inſcripti maleficij, quae iure Romano actio prodita nõ eſt. Ille, qui in declamat. ſemper verſarus eſſet, in quibus ea actio iactabatur, aeſtuare & timere coepit, & foro nõ aſſuetus aduocationẽ poſtulauit. Ita qui ſe Cic. facundiorem putabat, patrono egere viſus eſt. Sed verba Sen. ſubſcribam ex lib. III. Declamat. I. *Deinde libuit Ciceroni de Ceſtio in foro ſatisfacere: ſubinde nactus eum in ius ad praetorem voco, & cum quantum volebam iocorum conuitiorumque effudiſſem, poſtulaui vt praetor nomen eius reciperet lege inſcripti maleficij. Tanta illi perturbatio fuit, vt aduocationem peteret. Deinde ad alterum praetorem duxi, & ingrati poſtulaui*. Ecce iterum peruenuſte illudit Sen. qui ingrati poſtulet ingenuum, cũ ea tamẽ prodita ſit Romano more in libertos ingratos actio: ſed fretus inſcitia Ceſtii hominis ſcholaſtici, ſic impune iocabatur, cum ille ſtuperet, nec quicquam hiſcere poſſet, qui ſibi tamen Cicer. parem eſſe negare ſolebat. Vt autem inſcripta dicebantur quaedam maleficia. ſic & ſcripta, quae nominatim legibus appellata cautaque erant. Quinctil. I declamat. *Igitur & ſcriptum maleficiũ: & aduerſus eum cum quo agitur.* certum ſignificat eſſe crimen, & legum ſanctionibus & animaduerſionibus vindicari ſolitum. Hactenus Turnebus.

P.63.12. De hac lege Iac. Cuiacius Obſeruat. lib.XIII.cap.XXIV.

18. Lege, *Non eſſem mendicus*.

P.64.37. Rectius, *adulterium*, vt eſt in edit. Romana.

P.66.13. Vir clariſſimus Cl. Puteanus ex vet. codice, & nonnullis editionibus legit, *Nunquam ſe torſit quomodo diceret, ſed quid diceret*. & mox v.20. *& hoc aequale omnium*.

39. Idem refert Suetonius in eius vita, *Egit & cauſas* (ait) *verum rarius, dum ampliſſimam quamq. ſectatur, nec alium in vlla locum quàm perorandi. Poſtea renunciauit foro partim pudore, partim metu. Nam quũ in lite quadam centumuirali aduerſario, quem vt impium erga parentes inceſſebat, iuſiurandum quaſi per figuram ſic obtuliſſet*, iura per patris matriſque cineres, qui inconditi iacent: *& alia in hunc modum: arripiente eo conditionem, nec iudicibus aſpernantibus, non ſine magna ſui inuidia negotium afflixit*.

51. Ornatiſſimus Puteanus corrigit, *Cum volo, dico: aſſum, vtri volo, & quamdiu volo*.

P.69.22. Nicotius reponit, *ſi indulgentior ſum*.

P.71.22. Idem *Popilius* ſcribit pro *prorſus*. & 44. *negauit*, pro *negarit*.

P.72.54 Recte *Et dixit non ſuae infirmitatis ſententiam*: vehementiorem nempe & meliorẽ, quam alioquin ſolebat. Nam Silo tam male declamabat, vt Caſſius Seuerus optauerit ne vnquam ſurgeret.

P.76.11. Epitome, *in media oratione*.

16. Turnebus Aduerſ. lib.XXI.c.XXVI. Tandem aliquando Manutius & Mur. omni eleganti perpoliti eruditione, in Catullo, epigramm. I. conſtituerunt veram lectionem, & eam in ſuis ſedibus collocarunt. *Salicippium* enim auctorit. Sen. fugitiuum retraxere, & hero reddidere ſuo: dicit enim Sen. I.V. Contr.XX. Caluum cum perpuſillus eſſet, imponi ſe ſupra cippũ iuſſiſſe, vt ex eo *ſalicippium* finxiſſe Cat. videri merito poſſit. in Seneca tamen *ſaliputium* legitur. quod verbum ſignificare poſſet, ſalum eſſe putũ quae parua auicula eſt, modo non in *puto* contumacior ſyllaba repugnet. Vnde & *ſalipuſium* quidam legunt, quidam *ſalipullium*, vt ſali auiculae puſionem & pullum. Locus iſte non ſic abibit, ſed ſentiet ſceleratam manum qua violabitur. Quod de cippo à Seneca dicitur, poſtea factum eſſe animaduerto, vt inde emendatio Catulli petenda non videatur eſſe, lego igitur.

Dij magni aſcalabotion diſertum.

quod vocab. fortaſſe ruſticus diminuerat & deprauarat male pronuntiando & *ſalaputium* dixerat. nam & a Graec. ipſis laceſſitur, & χαλαβώτης & χαλαβώτην dicitur interdũ, quo nomine ſignificatur ſtellio. I. Sc. in Cat. Virg. *Potus* ſeu *putus* ὑποκόρισμα nutricum. In vet. gloſ. *Putus*, μικρός. *Puti*, μικροί. Etiam puerum hodie ita vocant in Ital. & Galli puſillum vocãt, *petitum*, detorta voce a *putito*. Laſciuia ineſt, vt in vſu vocis, ita & in etymo. *Puta* enim πόσθη. Argumẽto *praeputiũ*, quaſi προπόσθιον, nõ a praeputãdo Nam & ſyllabae modulus refragatur, & prius ei parti id nomen impoſuerunt Rom. quàm ſcirent a Iudaeis eam praeſecari ſolitam, Sed ſigma inde extritum eſt, vt a πυστὸς *putus* prima correpta: *aurũ putum*. πυθεῖν enim ſeu πεύθεσθαι eſt aurũ explorare. χρυσὸν πεύθονται ἀμοιβοί. Theo. Ergo πόσθην *puta*, προπόσθιον *praeputiũ*, vt πυστὸς *putus*, *putum aurum*. Ergo laſciuia in Graecis nutricibus περὶ τὴν πόσθην pueros ποσθῶνας vocare, eadem & in Rom. a puta *putos* ſeu *potos*. Sic ὑποκόρισμα nutricum imitatus eſt Catullus cum Caluum *ſalaputium* vocarit, plus eſt enim, quàm ſi *puſillum* aut *puerum*. erat enim breuis ſtaturae. Cum igitur omnia tam Catulli antiquitus, quàm etiã Sen. excuſa exemp. fideliter retineant *ſalputium*, multum negotii exhibuit primae huius temporis notae Grammat. Sed Sen. ipſe manifeſto de-

mõstrat nihil quàm in eius staturã exiguã allusum fuisse: nõ autem quòd cippum ascẽdisset. Sicut & Augustus, vt ait Sueton. Horatium inter alia blandimenta *purissimum penẽ* vocat, hoc est, vt ipsemet interpretatur, homócionem lepidissimũ. quod Graece nihil aliud esset, quàm πόσθων. Ergo similiter Catul. Caluum *salaputium*, hoc est πόσθωνα: ficto à *puta*, hoc est πόσθη, & salacitate nomine. Apud Plautum quoque Asinaria blandimenta mulierum sunt,

---dic me tuam

Hirundinem, monedulam, passerculum, putillum.

Putillus ποσθάλιον, πόσθων non *pusillum*, vt perperam immutarunt. Apud Hor. vetus lectio asserenda est *Putam, & putillam appellet.*— Nam *puta*, & *putilla*, ὑποκόρισμα in puellas. a parte scilicet qua puellae foeminae sunt: quae ab Italis ita hodieq. vocatur. *Putillã* Graecae nutrices dicebant χοιρίον. Nam χοῖρος ea pars in puellis, de qua iam dixi, & annotauerat M. Varro. Aristophanes:

Ἐγώ σ' ἐπειδὰν οὑμὸς υἱὸς ἀποθάνῃ,
Λυσάμενος ἕξω παλλακὴν, ὦ χοιρίον.

χοιρίον putilla. Nõ igitur mirum, si Catul. quem exiguum voluit vocare, eum salaputij nomine insigniat, more nutricum, salse nimis, & nequiter: quasi nondum ἀδρὸς, sed παιδάριον esset. Nõ enim (pace doctissimorum vir. dixerim) *salicippium*, neque χαλαβώπον, sed *salaputiũ*, vt habent v. exemplaria, legẽdum. quanquam *salicippium* esset, vt *Crucisalus* Plauto Bacchidibus. Sed quia multis eruditis viris extorqueri non potest, quin Catullus alluserit in cippum, quem ascenderat Caluus, non in breuem eius modulum corporis: audi verba Senecae: *Erat paruulus statura: propter quod etiam Catullus in Hendecasyllabis vocat eum salaputium disertum.* Vides nullam allusionem ad cippum. Sed melius Catulli verba fidem facient:

Di magni salaputium disertum,
Othonis caput oppido pusillum.
Etri rustica semiplota crura.
Subtile & leue peditum Libonis.

Nam eum Othonis cuiusdã insigniter exigui caput habere dixit: crura vero breuia, sed obesiuscula (hoc enim est *semiplota*) Etrii cuiusdam tum ob surarum crassitiem vulgo notissimi: vocem vero similẽ ei sono, quem edebat à postica parte Libo, qui eo vitio facile laborabat. Quare salaputium, quae germana est lectio, iterum in sedes suas vindicandum est. Quod, vt dixi, more nutricum lusum est, à *salaputa*, quae caudam salacem (honor sit auribus) significat.

P.76.20. Politianus Miscell. cap. VII. legit *iocosa*: & ait ad hos Calui versiculos alludere Iuuenalem Satyra IX.

Qui digito scalpunt vno caput.---

Et aptius suppleatur versus ex veteribus membranis sic,

Magnus quem metuunt omnes digito, &c.

Nam fascia crus ligare, regnum & tyrannidem affectantis est potius quàm impudici & pathici. & alterius fuisse videtur in hunc ipsum Pompeium epigrammatis. quod me post editionem monuit P. Pith. vir exquisitae doctrinae & iudicij.

36. Post *manus*, deesse videtur verbum *dixisse*, vel simile quid.

P.83. 25, Ex vetere lectione, *agitatur re* (vel vt alii) *te comperisse*, forte non absurde fieret, *agitatum se cõpetisse*. de vltima voce spondeo. sic enim paulo ante Fuscus Arellius dixerat, *in hoc se competisse.*

P.87.40. Nicotius mauult, *deuciendo se praecipitem in lacum.*

P.88.38. Idem, *animi mutus index.*

P.90.57. Supra dixi videri *Julii Bassi* scribi debere, cuius crebra in his libris & Plin. elencho mentio.

P.92, 21. Lipsius comm. ad 3. Annal. Taciti ita legit & distinguit hunc locum: *In hoc tecum vxorem non misimus? vt salua prouincia sit, optemus meretrici bonam mentem.*

P.94.11. Epitome. *Multa populus Romanus in suis imperatoribus tulit: in Manlio impotentiam, à quo & filius & victor occisus est: in Sylla crudelitatem: in Lucullo luxuriam: in multis auaritiam.*

21. Scribe *quis?* ex epitome.

P, 95.39. Vide Cuiacium obseruat. lib. XVI. cap. XXXVI.

P.99.39. Lipsius Electorum lib. 1. cap. XV. Diurnum cibum seruorum, diaria apposite appellarunt. Martialis:

Sed Lupus vsuram, puerique diaria poscunt.

Seneca pater lib. IX. Controuers. IV *Cum introductus esset è carcere in Senatum, postulaturus vt diaria* (male in libris) *diariam acciperet.*

P.101.35. Nicotius addit *meo*. vt sit, *meo potius quam illius periculo fiat.*

36. Fortean, *ego pater*. paterne videlicet erga puerum affectus. tu vero minime, qui tã sero tuos quaerere incipis, vt Varius Geminus statim dicit.

P.102.27. Lipsius Saturn. serm. lib. II. cap. XXII. Senecae mentem satis illustrant sub Caio *quinque retiarii, qui totidem secutoribus succubuerant: cumque iuberentur occidi*, id est, abscissa missione, *vnus resumpta fuscina omnes interemit.*

P.105, 55. Turnebus aduersariorum lib. 3. cap. VIII. Reprehenditur à Seneca libro X. declamationum Musa, vt affectate & putide loquutus, cum sifones dixit coelo repluisse, & sparsiones odoratos imbres vocauit. Sed cur obsecro *odoratos imbres* vocauit? an quòd odorati liquores vnguẽtaque & aromata spargerentur? vt Mart. epigr. 3. Amphitheat. ait,

Et silices nymbis hic maduere suis,

Et verum fortasse quis putet, conueni tamen qui *adoratos* legeret, quòd sparsionẽ populus adoret imbrem simulantem. Statius lib. 1. Syluarum de sparsione:

Hunc rorem veniens profudit Eurus.

Quicquid nobile Ponticis nucetis
Foecundis cadit aut iugis Idumeti:
Quod ramis pia germinat Damascus.

Subiicitque.

Non tantis hyas inserena nymbis
Terras obruit, aut soluta pleias

Et paulo post:

Dum nostri Iouis hi ferantur imbres.

Iterum:

Diues sparsio quos agit tumultus?

Itaque *adoratos* id est populo optatos & salutatos supino & suspicienti, iubilantique, libentius legerim. Lips. libro de Amphitheatro, cap. XVI. In imo & summo Amphitheat. dispositae erant fistulae, ea arte & fine, vt odoratum quendam humorem eiacularentur leuiter & inspergerent in sedentes. Is humor, è croco plerumque. Sen. epist. xc. & lib. II. Quaest. Natur. Apuleius lib. X. *Tunc de summo montis cacumine per quandam latentem fistulam in excelsum prorumpit vino crocus diluta, sparsimque defluens pascentes circa capellas odorato perpluit imbre.* Bene Apuleius, *odorato imbre.* quia è fistulis illis, per minuta quaedam foramina stillabat is liquor in modum imbris. Et signate locutus est Antonius Musa apud Senecam patrem, qui *sparsiones, odoratos imbres* dixit. Vbi magnus ille Turnebus à se & à vero abit, dum tentat sufficere *adoratos imbres* & per peram ad missilia refert.

P. 106. 9. Caelius antiq. lect. lib. XI. cap. XIII. Quid hisce innuatur, perobscurum est. Coniectura ipse ducor, vt *Physsienum* putem appellatum, veluti esset mentulatus follis. Nam physan dici follem, norunt omnes: sinos verò mẽtula est. quod Aristoph. docet interpres. vnde Sileni deflexũ nomen est. Brodaeus Miscellaneorum lib. 2. cap. XVIII. Ludouicus Caelius *Physsienũ* appellatum putat, veluti esset mẽtulatus follis. Ego *Paschienum* arbitror nuncupatum, quasi pathicum καὶ πασχητιῶντα. πάσχειν enim Graecis plerunque hãc significationem habet. Demosthen. περὶ γεφάρυ ἣν εμπυσαι ἅπαντες ἴσασι χαλκῆν μέλην, ἐκ τοῦ πάντα ποιεῖν καὶ πάσχειν δηλονότι. Xiphilinus ἅτε καὶ ἰσόρροπον τῇ φήμῃ εὑρὼν αὐτὸν ὄντα πασχητιάσας. Hadr. Iunius animad. l. I cap. XIIII. Apud Senecam Controuersiarum l. 6. locus extat vel maxime lucis egens, sed non eius quam Caelius illi addere contendit vndecimi lib. cap. XIII. Verba auctoris sunt de Osco rhetore, qui natus ad inurendas omnium ingeniis contumelias, nulli nõ impressit aliquid, quod effugere non posset. *Ille*, inquit, *passieno, prima eius syllaba in Graecum mutata, obscoenum nomen imposuit, de clamatori subtili, sed arido.* Quibus verbis quid innuatur, perobscurum esse nõ inficiatur Caelius: sed coniectura duci se ait, vt *physsienum* putet appellatum, veluti esset mentulatus follis, à φῦσα, quod follẽ significat à spirãdi argumẽto, & σινος, quae vox Aristophani mentulã sonet. quod nimis lõge petitũ, immo extortum verius, cui nõ subolcat? nã vt omittam cõpositionis ius, quod reclamat: quis nescit non vulgati ista esse vsus vocabula in eo sensu? sed Comici peculiare alterum in obscoeni mẽbri significatione, quando proprium paene sit illius, obliquis interdũ verborũ inuolucris potiusquam recto sensu prolatis vti. Ego vero simplicius venustiusq; Passienũ oratorem (cuius & apud Tacit. fit mentio) calumnioso nomine *paschoenum* ab Osco audisse affirmauerim: πάσχαινον nimirũ, quod velut pathicum & muliebria patientẽ designare illum voluerit, spurci nominis aspergine, παρὰ τὸ πάσχειν αἰνά, quod infanda pateretur: à quo verbo & πατχητιαὶ, Latino vocabulo non ignotiores pathici & cinaedi nominantur. Turnebus Aduersariorum lib. 3. cap. VIII. In Seneca scribitur de Osco ad cõtumelias omnibus inurendas nato. *Ille Passieno prima eius syllaba in Graecum mutata obscoenũ nomen imposuit.* Nõ leue tormentũ multorũ ingeniis locus ille admouit. nomẽ enim Graecũ quod obscoenũ sit quaerunt, ac miserũ in modũ se quaerendo fatigantes, laborem & operam ludunt. Ego legendũ suspicor: *in cra commutata*, vt Passienũ ab eo *Crassienum* appellatum fuisse, vt crassum, hebetem & tardum intelligamus. nec enim obscoenũ in libidine tantum dicitur, sed etiam in omni turpitudine. Turpe autem Passieni tarditatis maculam illini & stuporis, quod illa de prauatione fiebat. Post hos omnes Ranconetus *in Gras commutata* suffecit, vt iam supra à Cl. V. Nic. Fabro adnotatũ est, & mihi indicauit summi ingenij iudicij & sanctitatis vir Cl. Puteanus. Et sic Passienus, Grassienus dictus fuit, quasi hircũ olens ob libidinem. γράσος enim Graecis hirci virus & alarũ foetorem notat: & γράσων hominem hircosum. Is autem odor acrior & foetidior iis qui frequentes sunt ad Venerea signa, vt docet Aristot. probl. ιγ' sect. δ'

17. Turneb aduers. l. III. c. VIII. *bona fide scholasticus erat*, valet, sine dissimulatione. eũ enim scholasticarum declamat. non poenitebat, genusque dicendi declamatorium non dissimulabat, nec forense af fectabat, atque simulabat, quod sophistae alij faciebant.

18. Idem eisdem lib. & cap. *Nulli non* inquit Sen. *post primum tetracolum praeferendus*. Hic primũ tetracolum per translationem vocat Seneca quatuor primi nominis declamatores. sunt autem tetracola cõuersiones quatuor membris comprehensae, vt tricola tribus: quae tum sunt elegantissima & argutissima, cum paria paribus relata habent. Idem libro V. Controuers. XXV. & lib. IX. declam. II. *Et illud tetracolo: Seruiebat forum cubiculo, praetor meretrici, carcer conuiuio, dies nocti.* Iterum, ibid. lib. V. Controuers. & IX. declã. II. *Hanc ideo sententiam retuli, quia & in tricolis, & in omnibus huius generis sententiis curamus vt numerus constet, non curamus vt sensus.*

P. 108. 54 Lego, *& ossa liberorum coniectura diuidunt*. quia confusa erant, nec facile distingui poterant cremata corpora. Solebant autem ossa mortuorum legi ad sepulturam.

P. 110. 46. Forte *Dento* in Mentonem transformandus. Dentonis nulla hic sunt excerpta, at Mentonis aliquot tum supra, tum proxime sequente Controuersia.

P. 114. 38. Forte, *aliqua parte corporis mutilati*. sed & vulgata lectio proba est.

P. 118. 18. *Derton* scribendum. sic enim appellatur. pag. 29. 92. & 123.

16. Si *Gorgius*, vt videtur, male habet, vel *Gorgias* substitui poterit, vel *Gorgonius*. cui rauca vox à Baro-

ne ſcurra,& foedum cacozeliae genus obiecta ſunt.

P. 119. 57. Doctiſſimus iuxta atque humaniſſimus vir Io. Gillotus conſiliarius in ſuo libro notat, in vet.cod. pro *operae eſt adeſſe*,legi *operae finis adeſſet*.

P. 120, 45. Eiuſdem liber *non* habet pro *nobis*,ex vet.cod.

50.P. Faber Semeſtrium lib.II.cap.XV.Seneca vbi de Antonio,qui vellet ſe Liberum patrem dici,& hoc nomen ſtatuis ſcribi, habitu quoque& comitatu Liberum ementiretur: ei venienti Athenienſes cum coniugibus & liberis occurriſſe,& Διόνυσον ſalutaſſe ſcribit:hoc etiam addito: *Dixerunt deſpondere ipſos in matrimonium Minetuam Muſam ſuam,& rogauerũt,vt duceret & Antonius ait ducturum, ſed dotis nomine imperare ſe illis mille talenta.*In quibus,illud *Muſam* Senecae non eſſe contendo: cum à veteribus praeſertim Athenienſibus, non in Muſarum, ſed in diuarum numero habita fuerit Minerua:itaque Dio lib.XLVIII. qui hanc hiſtoriam enarrat,Muſae non meminit,ἐπειδή τε οἱ Ἀθηναῖοι πρός τε τοῦτο καὶ πρὸς τὰ ἄλλα τὴν Ἀθηνᾶν (inquit) αὐτῷ κατηγγύησαν, δέχεσθαί τε τὸν γάμον ἔφη, καὶ προῖκα μυριάδας ἑκατὸν παρ' αὐτῶν ἐξέπραξεν. Hadrianus Iunius Animaduerſorum lib.V cap.I. Quae Seneca prolixius. Dion breuius delibauit, ſed in dotis nomine longe diſſentit, cuius verba ex XLVIII. hiſtoriarum libro à me Latine vtcunque reddita, adſcribere eſt operaepretiũ. *Antonius nouum ſe Liberum patrem & ipſus nominabat, & ad aliis nuncupari volebat, ſiquidem & Athenienſes praeter hoc & alia, quum Minernam illi deſponderent, recipere ſe nuptias ait, dotiſque nomine myriadas centum ab ipſis exegit.* Diſcrimen τῶν κεφαλαίων obſerua:ille mille talenta pro dote imperata ſcribit, hic centum myriadas drachmarum. at poſterior calculus non tranſcendit ſummam centum millium coronatorum aureorum:nam quum centum drachmae,decem coronatos pẽdant, decem millia drachmarum (quae myriadis nomine,Graecis notiore vocabulo dicuntur)ad mille coronatos excurrunt,quae ſumma centies cumulata,quadragies ſeſtertium efficit,hoc eſt,centena aureorum millia.quod ita eſſe, manifeſtum fit ex Plutarchi verbis in Antonio qui vigintiquinque myriadas à Romanis decies ſeſtertium dici affirmat,quae iſtius capitis quarta pars eſt, vigintiquinque aureorum millia conſtituens.At multo maius eſt pecuniarum caput, quod exactum in eadem re fuiſſe commemorat Seneca, nimirum ſexcuplo maius,ad ſexcenta aureorum coronatorum millia ſeſe extendens, quod Romano more ducenties quadragies ſeſtertium dixeris.Quid certi ad committẽdos autores diſcordes habeam,haud facile dixero:quid vero ſuſpicer, poſſem. Sed ſuſpicionibus legentium aures onerare nolim. I. Lipſius comment. ad I. Annalium Taciti: Mire foedatus Senecae patris locus Suaſoria prima: *Cum Antonius vellet ſe Liberum patrem dici,& hoc nomen ſtatuis ſubſcribi occurrerunt venienti ei Athenienſes cum coniugibus ac liberis,& Dionyſium ſalutauerunt. Bene illis ceſſerat,ſi naſus Atticus ibi ſubſtitiſſet. dixerunt deſpondere ipſos* (malim, *ipſi*) *in matrimonium Mineruam Muſam ſuam, & rogauerunt vt duceret & Antonius ait ducturum,ſed dotis nomine imperare ſe illis mille talenta. Tum ex Graeculis quidam ait* .... *Huic quidem impune fi.it,ſed Athenienſium ſponſalia mille talentis aeſtimata ſunt. quae cum exigerentur, multi contumelioſi libelli propoſiti ſunt, ſicut ille qui ſubſcriptus eſt ſtatuae eius,cũ eodem tempore Octauiam vxorem & Cleopotram: Hoc tu inuita reſtituas, tibi habe.* Primum offendimus in Minerua Muſa, quoniam neque Dio nominat in hac hiſtoria,. Ἀθηνᾶν dixiſſe contentus:nec cognomen noſtrarum dearum ſcio alias adhaeſiſſe Mineruae. Itaque inducta ea voce ſcribo, *Mineruam ſuam.* nata fuit ex confuſa repetitione litterae vociſque ſequentis In ſumma diſcrepat idem Dio. qui ἑκατὸν μυριάδας imperatas pro dote ait,id eſt Romano ritu H S.quadragies.Mille autem talenta Senecae, paullo minus faciunt ducenties quadragies: ſexo tanto immaniore ſumma. Tamen non muto .Graeculi iocum, cui ſpatium vacuum,doleo abeſſe.(*in ora libri eſt annotatum:* Monuit me per litteras And. Schottus ex Ant.Couarruuiae libro ſuppleri poſſe: Κύριε, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σου Σεμέλην ἄπροικον εἶχεν.) at Latinum commode reſtituo, *Octauia res tuas tibi habe.* Quicumque ille, comiter iocatus eſt ex deuortij Romani forma.Cum enim Cleopatram amaret haberetque Antonius: ecce ſubſcripſit iſte quaſi nomine Antonij Octauiam repudiantis, *Octauia res tuas tibi habe.* Quae ſolemnia in libello repudij verba fuiſſe, iam notum. Appuleius: *Tu quidẽ ob iſtud tam dirum facinus confeſtim thoro meo diuorte,tibique res tuas habeto.*

P. 121, 3. Vide Cuiacij obſeruat.lib.VII. cap. XX.

23. Euſebio in Chron.teſte,inter nobiliſſimos artis rhetoricae Graecos praeceptores habitus fuit hic *Plution*, ſiue *Plutio.* ſic enim legendum eſſe apud Hieronymum admonuit ſupra vir eruditiſſimus in annotatione ad pag.17,14.non vt vulgo, *Pluſio.*

P. 123,32. Male *Cornely Spatini* ſcribi videtur.Rectius fortaſſis *Cornely Hiſpani.*

P.124.56. *Abronum* inter Romanorum nomina me legere non memini:at ſaepe *Apronium*, Quo fit vt hunc Latronis auditorem *Apronium Silonem* nuncupatum credam.

P.125.23. Forte *Dorion.* qui ſupra aliquoties laudatur.

P. 127, 5. Bongarſius Notis in Iuſtinum. Cenſeo (ait) legendum, *Babylone excluditur, cui patuit Oceanus.* vulgo *cluditur.* niſi mauis, *Babylon ei cluditur.*

P.134,39, Facilis permutatio litterarum *a* & *o.* Vnde *Gargonius* natus,qui *Gorgonius* alias nuncupatur.

P.135,37. Vt hic,ita pag.53,3. *Flauus* ſcribitur, & inde pag.13,21, *Flauq*,& pag.35,26. *Flaui* deducitur. at pag.46, 24. *Flauium* & *Flauius*, & pag.25,12, *Flauy*. Atque haec poſterior ſcriptura vera eſt: prior mendoſa,& ad huius modulum corrigenda. Sic apud Quinctilianum *Flauius Virginius* legitur,& apud Plinium *Cn. Flauius*,non *Flauus*.Inuenio tamen apud hunc quoque *Flaui* ſcriptum lib.IX.nat,hiſt.cap. VIII. *Pigeret*(ait) *referre,ni res Moecenatis,& Fabiani,& Flaui Alfij,multorum que eſſet litteris mandata.*

FINIS.

CATALOGVS CONTROVERSIARVM.

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

LIBRI QVARTI.

LIBRI QVINTI.

LIBRI SEXTI.

LIBRI SEPTIMI.

LIBRI OCTAVI.

LIBRI NONI.

LIBRI DECIMI.

SVASORIARVM CATALOGVS.

IN M. AN-

IN M. ANNAEVM SENECAM RHETOREM RERVM ET VERBORVM INDEX, MENDOSIS VOCIBVS ASTERISCO NOTATIS.

A

G

N

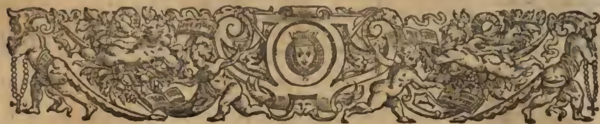
FINIS.

ANNOTATIONVM INDEX.

FINIS.

PARISIIS,
Excudebat Petrus Cheualier, anno
Domini M. D CII.
menſe Februario.

EX IANI GRVTERI IN L. SENECAM ANIMADVERSIONIBVS EXCERPTA QVÆdam notatu digniora, & ab aliis nondum explicata.

Inferuimus vna nonnullas Fr. Iureti notas, ex schedis eius collectas.

AD LIBRVM PRIMVM DE BENEFICIIS.

Ex Cap. I.

Sta enim perierunt cum darentur] *Statim enim* non inuenuftè poffet reponi, vt, *ftatim*, opponatur praecedenti vocabulo *fero*. Grut.

Sed nomina facturi] De nominibus, hoc eft foeneratitiis cautionibus, vide Briffonium lib. 2. de verb. fignific. & lib. 6. de formulis. Item Gul. Fornerium, ad l. 6. de verb. fign.

Id enim genus huius crediti eft] Vide Gruterum lib. 6. Sufpicionum. cap. 11.

Ad liberandum fidem facultatibus] Stephanus Epift. 10. ad Dalech. *facultate* legi mallet, quod abfurdum fit cogitare Senecam de opibus loqui, cum plurima fint beneficia, quae vt, qui accipit, nihil eorum accipit quae opes vocantur, ita qui reddit, nihil tale reddit.

Aut fatigatus, vt m. c. dedit?] Iubet me nefcio quae illex libido reponere, *cedit*, & fi publicae lectioni omnia faueant manu exarata exempl. Grut.

Sibi enim quifque debet quod à nolente accepit] vet. codex *quod à neceßitate acc.*

Quam multi indigni luce funt? & tamen dies oritur] adde ex veteri cod. doctiffimi viri Fr. Iureti *tamen his dies oritur.*

Non fructum beneficiorum fequi, fed ipfa] v. c. *fed tempora.*

Tunc eft virtus] v. c. *hinc eft virtus.*

Ex Cap. II.

Nullius rei, minime beneficiorum honefta largitio eft] Nihil mutemus. nam frequentiffimum eft huic noftro coniungere duo negatiua. Grut.

Si reddet aliquid lucrum eft, fi non reddet, damnum non eft] Gruterus *fi redit*, item, *fi non redit*, legendum putat, & originem mendi veniffe ex autographo quodam litteris Longobardicis fcripto, quibus littera, E, faepe fupplet vicem, I, vt & alij codices antiqui fcribere confueuerunt.

Creditorem appellat] Gruterus vocem, *creditorem*, expungit, & quid fit appellare docet inf. lib. 3. cap. 7. de benef.

Expenfum ferre] v. c. *referre.*

Ex Cap. III.

Manibus implexis] De nodo Gratiarum ad hunc locum egregia quaedam habet Adr. Turnebus lib. 19. c. 29, & lib. 36. c. 11. Aduerfariorum.

Si cohaefit.] Scribatur, cohaeret. nam in Naz. codice eft, cohaerit, quod alij ceperunt pro cohaefit, cũ tamen R. & S. Longobardica fcriptura non diftinguatur, & I. ac E. promifcua fit vfurpatio. Grut.

Nihil effe alligati decet, nec aftricti] v. c. *nec afcripti*, quomodo loquetur infra lib. 3. de benef. cap. 20. *Corpora obnoxia funt & afcripta dominis.*

Vfque eo Graecis mancipatus] Placet lectio v. c. *Graiis mancipatus*. Sane Erafm. etiam faffus eft fe reperiffe in fuis m. ff. *Gratiis emancipatus*, quod ille interpretatus eft, a Gratiis alienus. Sed mutaffet fententiam fi cogitaffet vocem *emancipatus*, idem prorfus valere ac *mancipatus*, feu addictus. Ipfemet Sen. Epift. 45. *Non enim me cuiquam emancipaui*: ita enim inueni in vetufto libro. Alij auctores ea voce pari fenfu vtũtur. Hor. Epod. od. 9. *emancipatus foeminae*. & Symmachus lib. 1. Epift. 12. *Totum me inquies emancipauit fibi cura Praetorij*. fic enim ibi v. c. quare iam reponatur ea dictio. Iuretus.

Medium Euphrofynem] v. c. *Euphrofynam*, quod probari debet. veteres enim fimilia nomina efferre folebant, vt *Circam, Dircam, Penelopam, Pafiphaam*, pro quo vulgo paffim Circem, Dircem &c. qua de re alibi dictum eft fide & auctoritate m. ff. codicum. Iuretus.

In matrimonium produxit vt fcias illas Veftales non effe virgines] Locus hic faceffit negotiũ nõnullis: mihi arridet fcriptura v. c. *& in matrimonio produxit, vt fcias illas non effe virgines Veft.* De hac locutione *in matrimo-*

nio produxit, dicetur infra. Iuretus.

Fr. Iuretus, *& spissu anphrisianis prodeant*] reperisse asserit in v. c. illique videri particulã, *an*, separari debere, vt idem valeat quod istae, aut, vel, siue: quomodo non semel vsurpatus a priscis scriptoribus, vt in tit. Valentiniani Nouella, *De homicidio casu, an voluntate facto*. Itaque quod in quibusdam libris legitur *aut phrixianis*, arbitratur a glosa fluxisse, vt & alia multa.

Et spissu auro Phrygianis prodeant] *spissu aut Phrixianis* magis arridet. Et quidem Phryxianae vestes sunt quæ Phryxaei velleris crispos & eminẽtes villos imitantur, Sic Plin. lib. 8. cap. 48. *togas rasas Phryxianasq.*

Nomenclator] sic appellatur qui nomina fere singulorũ tenet, eaque pro re nata Domino suggerit. De officio eius plura scies si cõferas Senecae loca quae sunt lib. 6. c. 33, de benef. Epist. 19. & 27. l. de trãq. vitae c. 12. Consule praeterea de hoc genere hominum Philippum Beroaldum ad Suetonium in Augusto c. 19. & Carolum Sigonium lib. 2. de iudiciis cap. 30.

Aliud quid in censum detulerunt] Pete intellectum à L. 64. ff. de acq. rer. dom. à Sigonio li. 1. c. 14. de ant. iure ciuium Rom. & Pamelio ad lib. Tertulliani de praescript. adu. Haeretic. c. 32.

Ex Cap. IIII.

Beneficiorum nouas tabulas] Lux fiet huic loco ab Epist. 81. *Animus sapiẽtis vbi paria maleficiis merita sunt, desinit quidem debere, sed nõ desinet velle debere: Et hoc facit quod qui post tabulas nouas soluunt.* Sic autem appellabantur, quibus publice propositis aes alienum obaeratis remittebatur aut condonabatur. Meminit Cic. lib. 2. Offic. & 2. Catilin. & Epist. vlt. l. 5 ad Att. Caesar in princ. lib. 3. de bello ciuili. Sallustius in coniu. Catil. Quinctilianus Declam. 33. Suetonius in Iulio, cap. 42. & alii Grut. 17.

Ex Cap. V.

Quae à proximis accipiuntur] Gruterus suspicatur legendum, *quae pro maximis accipiuntur*, quod Ep. 74. pro eo quod legitur hodie: *nisi omnia velut minuta contempserit, quae pro maximis vulgus optat*, viderit in Palat. secundo, *quae proximis vulgus optat*.

Et ciuica donat] v. c. *& tunica donat*.

Ex Cap. VIII.

Et hoc modo pauperem] certe *omnimodo*, magis fecerit ad exprimendam egestatem. Grut.

Ex Cap. IX.

In sella prostare] Bene monet Lipsius lib. 1. elect. c. 19. carpi hîc in foeminis sellam apertam, quia velamenta scilicet magis ad sexus illius pudorem: vnde & noster alibi, *Non quam margaritæ sufficent, quam in patente sella circumlatam per vrbem, populus ab omni parte aequè ac maritus inspexerit*. Grut.

Nummarium tribunal] Intelligũtur iudices, iudiciumque nummis corruptum, longè aliter quã apud I. Ctos, quibus causa nummaria, iudiciumque nummarium, quando de pecunia disceptatur. Sic *nummarium iudicium* dicit Cic. 5. Verr. Suetonius in Domitia. *nummarios iudices*, & *nummarios sacerdotes*. Hieronym. Haec ex Beroaldo ad Tranquillum, & Laeuino Torrentio. Gruterus.

Ex Cap. X.

Habebitur aliquando ebrietatis honor, & plurimum meri cepisse virtus erit] In v. c. *plurimũ lucri cepisse*. Vnde suspicio est latitare hîc vitium, & quandã vocem mutatã fuisse, quae cibi ingluuiem denotaret. *nam ebrietas & merum*, eadẽ sunt. Videtur autẽ voluisse loqui de nimio cibo, vt potu fortasse non male, *plurimum lurconi*. Simili modo dixit ep. 47. *Est ille plusquam capit, & ingenti auiditate onerat distentum ventrem.* & epist. 84. *Quae gloria est capere multum?*

Ex Cap. XII.

Munere iam edito] Ex hoc loco colligitur venationem comprehensam sub muneris nomine, vt & ex pluribus aliis diuersorum auctorum qui notantur à P. Fabro, & Lipsio Saturn. sermonum lib. 1. c. 7. Gr.

Sunt qui idem habeant] v. c. *Sint qui. &c.*

Ex Cap. XIIII.

Stabularij] ij sunt qui stabulũ exercent, tectoque viatores excipiunt. nam stabulum etiam ad hominum mansionem constitutum diuersorium significat. vide Brissonium lib. 17. de verb. sign.

EX ANIMADVERSIONIBVS LIB. II. DE BENEFICIIS.

Ex Cap. I.

Sed aduersus ducentem male retinuit] Vide hunc locum dilucide explicatum apud Grut. lib. 21. Susp. c. 5

Os concurrat] Os concurrit cum contrahitur, quod plerũque fit vbi in magno pudore versamur, hucque crediderim facere illa verba Senecae epist. 106. *Vide an affectus vultus nobis mutent, an faciem diffundant, an ruborem euocent, an fugent sanguinem.*

Et suffundatur rubor] Repone ex v. c. *& suffundat rubor*. non enim dubium est, quin germana & elegãs sit scriptura, quã alii temere nimiũ mutarant, quia non obseruarãt actiua verba à priscis auctoribus passiue poni, & contra. Sen. non semel ita locutus est, vt deprehendi ex collatione priscarum membranarum. Locos notare iuuabit. Lib. 2. de benef. cap. 14. *quod nunquam in malum vertat*, epist. 29. *non desinent, sed intermittent*. epist. 50. *cum hostilia in portis tela vibrarent*. & epist. 53. *si quemadmodum laudet aspexeris*, epist. 73. *rediget ad liquidum*. lib. 3. natur. quaest. cap. 11. *saepe motu terrarum itinera turbant*. Ita plane prisci codices, sed in editionibus vulgatis interpolata sunt omnia. Iuretus.

Ex Cap. II.

Huius facienda est gratia amico] Non damno communem hanc lect. tantum moneo scribi in v. c. *faciendum est*, quod probum & antiquum censeri debet, si modo, *gratiam*, legas. nã eo modo dixit Seneca, *faciendum est gratiam amico*, quo Iurisconsultus ait, *sequendum est Iuliani sententiam*, in l. 12 ff de captiu. & *a capite rationem reddendum*. in l. 19. ff. de neg. gest. & *permittendum est actionem*, in l. 45 ff. solu. matrim. Ita M. Tullius dixit, *sibi rem praesidio sperant futurum*. de quo A. Gellius l. 1. cap. 7. Hæc Iuretus.

Ex Cap. III.

Commendare quae praestes. Vt illum castiges quod tardior in rogãdo fuit, adiicias licet] Integer in speciẽ locus, at

non etiam integer: audacter quamuis legerim distinxerimque: *quae praestes vt ille se castiges quod tardior in rogando fuit. Aducias, &c.* ita quippe nulla fere littera minus m.ss. Pinc. & Palat. tres. item Naz & Colō. suntque verba dantis, qui vult vt à semetipso petitor poenas exigat, quod tardius rogauerit, citius alioquin impetraturus. sic inf. cap 14. *Viderit, de se, non de me quaeretur*. Tam insignem locum miror hactenus medicorum latuisse curiosos oculos, manusque axitiosas. Grut.

Huic animo] melius maxima pars m.ss. *Huic eius animo*.

Ex Cap. IIII.

Repraesentanda sunt beneficia] v.c. *Reprehendenda sunt*.

Ex Cap. V.

Nihil aeque amarum quamdiu pendere] Quaedam non aliena ab hoc loco P. Faber ad ea verba, *Quod pendet non est pro eo quasi sit*, l. 169. de reg. iu.

Qui tarde dedit, & diem extrahens profuit] Quoniam libera est suspicio ciuis, suspicor promixum vero: *Qui diem de die extrahens profuit, non ex animo fecit*. Reiectis aliis, etiam voce illa, *tarde*, quae in cascis membranis non extat: tamquam ea nata fuerit [illegible] marginali nota. pro tali sane habeo illam gnomen: *Qui tarde fecit, diu noluit*, alibi dum ipsam, ni fallor, v[illegible]pat auctor noster. Grut.

Ex Cap. VI.

Edere illum sibi nomina creditorum] Vide hunc locum apud Iac. Raeuardum in comm. ad l. 26. de diuers. reg. iur. qui non ingeniose eum applicat proposito suo. Grut.

Ex Cap. VII.

Et inserere contumeliam meritis] v.c. *& inserre contumeliam*.

Ex Cap. VIII.

Reprehendere est: vt in transitu &c.] mihi venit in mentem *dependere est*. quod hic magis conuenire euincunt praecedentia. nam idem est quod soluere. epist. 20. *pro me dependet Epicurus*, & lib. 5. de benef. *pro ingratis dependere*, vt & alibi saepius. Grut.

Omnes iussit reddere en senatu aeris alieni causas] *In senatum* legit Gruterus, & adfert nonnulla de hoc ipso facto Tiberii ex lib. 1. Annal. Taciti, quae annotauit Lips.

Ad iudicem missus sum] notat Raeuardus ad l. 102. ff. de reg. iur. intelligendum hic per *iudicem*, nō iudicem datum, sed praetorem vel praesidem, eum adi.

Ex Cap. X.

Lacerat animum] Auctiore scriptura in v.c. *Pessimum est si lacerat animum*.

Ex Cap. XI.

Quae magis ad se volunt attrahere] Rectius in v.c. *quae magis attrahere cupiunt*.

Nec tamen tuta sunt si in infantia deserantur] Omnino existimo reponendum ex v.c. *nec tamen rata sunt*. Ad quam scripturam accedit quod alii notarunt in quibusdam libris esse; *haec tamen irrita sunt*. Vox autē, *rata* mirifice huc quadrat & solemnis est, eo modo dixit Martial. lib. 10. epigr. 34.

Dij tibi dent quicquid Princeps Traiane mereris,
Et rata perpetuo quae tribuere velint.

Haec Iuretus.

Ex Cap. XII.

Osculari sinistrum pedem] notat idem de Maximino iuniore Iulius Capitolinus: *In salutationibus superbissimus, adeo vt manum porrigeret, & genua sibi pateretur osculari: nonnunquam etiam pedes. quod nunquā passus est senior Maximinus, qui dicebat, Dii prohibeāt vt quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat*. Plin. in Traiano laudat quod haec non fecerit: *Non tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculū manu reddis*. Vide Lipsium in fine cap. 6. lib. 1. elector.

Vt mores liberae ciuitatis] v.c. *vt leges*.

Submissis honoribus] de ea locutione vide cap. 3. lib. 24. Suspicion. Grute. vbi interpretatur hunc locum contra Pinciani & Lipsii opinionem.

Supplex sibi, eo more iacuisset, quo victi hostes victoribus iacuere] glossema istud superfluum vult tolli Iuretus & ex fide v.c. castigari, *supplex more victorum hostium iacuisset*.

Ex Cap. XIIII.

Sic ea quae nocitura sunt] v.c. *Sic omnium quae nocitura sunt*.

Tum initia beneficiorum] recte v.c. *Cum initia beneficiorum*.

Etiam inuitos nolentesque seruare] Pulchra quaedam, quae huc faciunt, pete à P. Fab. comment. ad tit. de reg. iur. l. 69.

Ex Cap. XVI.

Nihil animo] v.c. *nihil omnino*. Iuretus.

Et cum sit vbique virtutis modus] additur in v.c. *Et cum sit vbique virtus, modus, & medium*.

Ex Cap. XVII.

Cauillatio] P. Faber ad l. 65. ff. de reg. iu. *cauillationem* hic interpretatur facetias, iocum & sales, vti & apud Cic. lib. 2. de orat. Suetonium in Vespasiano cap. 3. & Tito ca. 8. &c.

Poscere nummos & contemnere] Apposite multa ad haec P. Faber ad l. 1. ff. de iustit. & iure. Marq. & Freherus lib. 1. Parerg. c. 1.

Ex Cap. XVIII.

Vim maiorem ac metum] tu quisquis es, si insignia multa ad hunc locum scire aues, adi laboriosum P. Fabri comment. ad l. 116. de reg. iu. nec insuper habe quod ad eandem legem Raeuardus.

Si necessitas tollit arbitrium] de hoc etiam erudita admodum Faber ad l. 169. ff. de reg. iu.

Nec interponi pararios] sic olim vocabantur quorū interuentu negotia conciliabātur, quique nominū faciendorū vel cuiuslibet alterius negotii gerendi causa operā suam accommodabant, alio nomine dici

possunt proxenetae. Briss. lib. 14. de verb. sign. horum meminit. At Pararios Raeuardus lib. 3. c. 1. Varior. eos praecise intelligit quos Plaut. Actuarios, Scaeuola librarios, Vlpianus vero tabelliones appellarũt.

Ex Cap. xxiiii.

Accipit fastidiose] Egregia quaedam ad hunc locum Fr. Duarenus lib. 1. de iure accrescendi cap. 3. item ad l. 38. ff. de leg. 1.

Ex Cap. xxvii.

Cn. Lentulus augur] De eodem Suetonius in Tiberio. cap. 49. *Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuit, angore & metu ad fastidium vitae egit: &c.* vide locum, & ibid. Beroald. & Torrent. item Lips. ad lib. 4. Ann. Taciti. ex eo enim loco Suetonii recte colligit huic homini nullos fuisse liberos superstites. Grut.

Ex Cap. xxviii.

Sed habuit suam Venerem.] Valet, fauit ei Venus, quae gratiam quandam ei accommodauit, qua placuit & facile beneficium impetrauit, vt est apud Flacc. l. 1. ep. 6. *Et bene nummatum decorat suadela Venusque.* discimus ergo *Venerem* non tantum amoribus praeesse existimatam fuisse, sed etiam hominum cõmendationi & conciliationi, vt facilius aliquid impetrarent ab aliq[illegible] in amicitiã influerent gratiamque mererentur. quispiam explicabit fortasse, *suam venerem*, suam venustatem & gratiam, nec praeterea quicquam esse quaerendum putabit. quam interpretationem vt non condemno, ita alteram meliorẽ puto. Dii enim *nostri* dicuntur esse qui nobis fauent. vt apud Maron. 12. Æneid. *Sin nostram annuerit nobis victoria Martem*, haec Turnebus lib. 9. aduers. c. 30.

Ex Cap. xxx.

Cum quolibet paria fecisti] paria facere, est rationibus redditis reliqua plane exsoluere, vel eo nomine satisfacere. exempla apposita pete à Budaeo l. 1. Parerg. c. 24. Briss. lib. 14. de verb. sign. locutionem eandem iterat noster plus centies. Gru.

Ex Cap. xxxi.

Vt gratus sim ad fortunam mittor. Si illa inuita respondere non possum, sufficit animus animo] pro, *inuita* legitur in v. c. *muta*: quod non displicet vt videatur alludi ad morem consulendi deos in rebus anxiis, qui saepe obmutescebant. Deinde pro *sufficit*, idẽm v. c. *suffiesat*. haec Iuretus.

EX ANIMADV. AD LIB. III. SENECAE DE BENEFICIIS.

Ex Cap. i.

Et apud omnes habetur] additur in v. c. *habetur in vsu.*

Ex Cap. v.

Nemo non deditum se & deuotum] traductus hic mos in gratiis habendis ab antiqua adulationis formula, qua solebant cum in sermonibus ad Imp. tum in operibus quae in honorem eorum ponebant faciebantve, semper illud solemne addere: DEVOTVS NVMINI MAIESTATIQ. EORVM. Plena exemplorum monimenta, quae non inutiliter requiras ab I. Lipsio lib. 5. c. 8. Ant. lect. & Briss. lib. 8. de formulis & solennibus populi Rom. verbis.

Ex Cap. vi.

Aduersus ingratum actio] Adducit hunc locum & similibus illustrat F. Duarenus ad tit. de re iudicata l. qui cum se. 10.

Homicidii, veneficii &c. alibi atque alibi diuersa poena est &c.] lege ad hunc locum proba quaedã P. Fabri lib. 2. Semestr. c. 2. circa finem.

Ex Cap. vii.

Quod dedimus vel perdituri] quaedam ad hunc locum bonae profecto monetae adfert Duarenus ad tit. de condict. indebiti. cap. 6.

Iudex dimittere tabellam potest] de hoc more egregia quaedam Raeuardus in lib. Protribunalium, quae non adduco destitutus codice, tu lector vise si habes. Grut.

Vbi fecisse aut non fecisse pronuntiandũ] Vtitur huius loci autoritate Duar. lib. 1. c. 41. disputt. anniuers. agens de iuris & facti quaestionibus. eum vide, nam exempla addit per quae huic textui lux.

Iudex ex turba selectorum] quid fuerint recte edisserunt Budaeus ad l. muner. §. defensores ff. de muneribus. Turnebus lib. 20. c. 16. Raeuardus lib. 3. variorum, & lib. Protribunal. Cuiacius lib. 21. Obseruat.

Quem census in album & equestris haereditas misit.] Album hic tabula est in qua iudicum nomina secundum cuiusque ordinem descripta, cuius vt meminit Suet in Claud. cap. 16. in Domitiano cap. 8. indicat l. 11. de verb. sign. Briss. plura inuenies apud Corrasium lib. 4. c. 6. Miscel. iuris ciuil. Cererum quod hic de censu siue heredi tate equestri Seneca prodit, idem & Ouidius lib. 7. Eleg. 7. Amorum.

Curia pauperibus clausa est, dat census honores,
Inde grauis iudex, inde seuerus eques.

Quaeriturque Plin. lib. 14. in praefatione, *Senatorem censu legi, iudicem fieri censu.* iterum lib. 33. cap. 1. *quod antea militares equis nomen dederant, hoc nunc pecunias iudices tribuere*: nam putat Budaeus Plin. *pecunias iudices* appellare, propter quadraginta HS. qui cẽsus erat equestris, de quo nõ inepta Sig. lib. 2. c. 3. de antiquo iure ciu. Rom. accuratiora vero Hotoman. lib. de re nummar. Haec cum ita se habeant, non audiemus Pinc. qui huius iuris antiqui Romanorum ignorantia, coniecit legendum, & equester ordo misit. Grut.

Ex Cap. viii.

Pecuniam pro addicto dependit] fuerunt addicti, qui cum soluendo non essent, creditoribus addicebantur, nec seruitute eorum liberabantur, nisi debitis quocunque modo persolutis. de eorum conditione Raeuardus cap. 8. lib. sing. ad leg. 12. tab.

Ex Cap. ix.

In quatuordecim gradus deduxisse] De his equitum sedibus vide curatissima omnia apud P. Fabr. lib. 2. c. 6. Semest. Torrentium ad Suetonii Neronem. cap. 11. item Lips. lib. de Amphitheatro, cap. 14.

Momentis constaret] Gothofr. legit *momentu mutaret* vel *mutaretur*. cum non dubitem quin ita inuenerit

in membranis. placet mihi illud *mutaret*, vt tamen habeatur patiendi significatu, quemadmodum dixi l. 25. cap. 4. Suspic. Grut.

Ex Cap. x.

Sicut pecuniae creditae] hunc locũ allegat Cuiacius in Paratitlis in lib. 4. Cod. Iust. tit. 2. vt probet non modo Iureconsf. sed alienos etiam auctores *rem creditam* plerumque referre ad solam mutui causam.

Ex Cap. xiii.

Periculum causae dicendae] v.c. *dicundae*, eo modo quo alii auctores dicunt, *iuri dicundo*.

Minuitur enim gloria eius officij, cui diligenter cautũ est] v.c. *minuitur enim gratia eius, officio cui diligẽter cautũ est*

Ex Cap. xiiii.

Aequissima vox est & ius gentium prae se ferens] aequum & bonum à iure gentium interdum separari, interdum vero cum eo copulari, disce à P. Fabro ad tit. de reg. iu. l. 90.

Non est incitandus animus ad auaritiã] v.c. *non est irritandus*. quae vox efficacior, eaque frequẽter vtitur Seneca: sic enim inf. lib 3. c. 16. *vt adulterium irritet*: & lib. 7. cap. 2. *nec cupiditates irritari*. Idem epist. 36. *Alios in aliud irritat* & epist. 114. *Specie aliuius rei irritatum est*. Iuretus.

Ex Cap. xv.

Ille per tabulas plurium nomina interpositu &c.] Dubiũ non fit Raeuardo lib. 3. c. 1. variorum quin de illa obligatione hic sentiat Seneca, quae olim fieri nominibus dicebatur, idemque videri Hotoma. colligamus ex eius annot. in lib. 3. Instit. qualis autem illa sit obligatio, ab iisdem petatur. plura enim sunt quã vt cõmode describantur: nec per omnia idem sentiunt. videatur & Marq. Freherus lib. 1. cap. 11. parerg.

Imprimunt signa] de his signatoribus elegantia quaedam Duarenus lib. 1. cap. 10. disput. anniu. Raeu. d. loco. Brissonius lib. 6. de formulis.

Ex Cap. xvi.

Nubunt repudij] contra legem Iul. (inquit P. Faber lib. 2. cap. 23. Semest.) qua non modo adulteriũ, sed dotalis praedii sine voluntate vxoris, alienatio, immo ipsum quoque diuortiũ coercitũ fuit: nam diuortiis modum ab Aug. impositum, cum matrimoniorũ crebra mutatione vim legis Iuliae de maritãdis ordinibus eludi sentiret, Suetonius tradit in Octauuio cap. 34. vide Dionem lib. 54. & Brissonium lib. singulari ad l. Iuliam de adult.

• *Tamdiu istud timebatur*] v.c. doctissimi Iureti, *Tamdiu ius timebatur*.

Quia vero nulla sine diuortio acta sunt] ita aperte Naz. fidissimus codex & Pal. sec. at Iureconsultus quidã emendare se dicit: *Quia vero multorum sane diuortia audita sunt*. non melius Medea Peliã recoxit. priorẽ scripturã tueor Suspic. lib. 26. c. 4. mecumq. adeo probat qui multorum instar tibicinum, I. Lips. ad libr. 5. Ann. Taciti. Suggeritq. porro alterum exemplum, quod arguat non minus diuortia in publica acta relata fuisse quam matrimonia. Extat id apud Caelium ad Cic. *Paula Valeria, soror Triarii, diuortium sine causa fecit. nuptura est. D. Bruto: nondum retulerat*: locus hercle qui mihi satis liquidus, quare indicinae vicem dabo alterum locum Suet. in Caligula cap. 36. *Quibusdam absentiũ maritorum nomine repudium misit, iussitque in acta referri*. quid pote clarius? quid pote firmius? nam nihil hic pro inusitato Tranquillus quam quod monstrũ istud pro legitimo volebat haberi diuortio, quod tale esse nec poterat nec debebat. Grut.

Antiquata est] vera lectio *& antiqua est*, quod notauit Muretus, & ita reperi in v.c. Vox illa significat aliquando simplicem & rudem, ac fere in contemptum vertit. Sic apud Cicer. orat. pro Sex. Roscio: *Homines antiqui* (ait) *qui ex sua natura caeteros fingerent*. Tale illud est eiusdem Sen. epi. 87. *Haec in antiquorum numerum reiciuntur. &c.* Iuretus.

Ex Cap. xviii.

Quas necessitudo suscitat] citat haec ad l. 19. ff. de reg. Iu. Raeuardus apud quem videbis quaenã *personae* appellentur *necessariae*.

Ignarus est iuris humani] quid eo velit Seneca, vide apud Duarenum tit. de iust. & iure cap. 5

Ex Cap. xix.

Cum illi liceret non dare] alioqui si quae causa vel naturalis pudor subsit, non tã donatio quã debiti solutio censetur. l. 25. § consuluit, de petit. hered. l. 19. § si quis seruo. l. penult. de donat. l. 5. ff. de ritu nupt. vide Fornerium ad hunc locum in comment. ad l. 194. de verb. sign.

Seruus non habet negandi potestatem] Vide selecta quaedã ad huius loci intellectum apud P. Fabrum ad l. 4. & l. 82. de reg. iuris.

Ex Cap. xx.

Et in infinitum comes] in abest à v.c. recte. Sic enim solet Sen. vt sup. lib. 2. c. 34. *Cum infinitum intersit*. & c. 67. *sed infinitum interest*. ita enim habet idem v.c. Iuretus.

Corpus itaque est, quod domino fortuna tradidit] de hoc praeclara multa Cõnanus. lib. 2. c. 2. comm. iur. ciu.

Hoc emitur, hoc venditur] praetulerim omnium aetatum lectionem, omniumque etiam membranarũ *hoc emit, hoc vendit*. vt ad dominum respiciat.

Aut in omnia serui parere coguntur] vise tu mihi P. Fabrum ad l. 157. ff. de reg. iu.

Ex Cap. xxii.

Perpetuus mercenarius est] Mutuare his lucem ab Duareno ad tit. de seruitutibus.

De iniuriis dominorum in seruos qui audiat positus est,] Hinc probe argumentatur Hotoman. ad tit. Inst. qui sunt sui vel alieni iuris, non licuisse dominis etiam ante D. Antonini constitutionẽ supra modũ sine iusta causa in seruos animaduertere: eum tamẽ ius herile, quod antea latius erat, angustioribus circũscripsisse terminis, primũq. constituisse, vt nõ magis suum seruum quam alienum interficere ius esset. Verum tu eum consule, & adiũge, si sapis, amussitata quae affert ad istum Senecae locum Connanus lib. 2. cap. 2. commeut. iur. ciu.

Exempla referam & dissimilia] addit. v.c. *& similia & dissimilia*.

Ex Cap. xxiii.

Claudius Quadrigarius] Additur in v.c. *Gaius Cl. Quadrigarius*.

In duo & vicesimo Annal] in aliis editionibus *in secundo & vicesimo*. at optimè v.c. *in duodeuicesimo*. Eo modo idem Sen. dixit *duodeuicesimũ*, lib. 1. de Clem. c. 9. & *duodeuiginti* li. 1. de breu. vitae. c. 13. de qua phrasi Nonius Marcell. & Gellius lib. 5. c. 4. qui etiam citat hunc Quadrigarium in *vndeuicesimo*, lib. 13. c. 28. Iur.

Illos per notã itinera ad domum in qua serui erant praecucurrisse, & dominam suam ante se egisse] Vereor ne hic

lateat glossema, & melius sit legere strictiore verborum compẽdio, vt in v.c. *illos ad notam domum praecucurrisse, dominamque eduxisse.* Iuretus.

Ex Cap. IIII.

Imperauit medico eidemque seruo] Sic est, Romae medicina diu, vt ingenuo homine indigna, neglecta & ad seruos libertinosque ablegata est. eos certe solos medicinã factitasse, pluribus exemplis demonstrat Briss. lib. 2. cap. 3. Select. ex iure ciu. antiquit. Requirantur & Parerga Marq. Freheri lib. 1. cap. 16.

Mortem rogo armatus] v.c. *mortem quaero armatus*, quod forte aptius. nam paulo ante dixit, imperasse sibi dari venenum.

Medicamentum] v.c. *medicament.*

Ex Cap. XXVII.

Nemo inquit credet, te mecum in gratiam rediisse] si mei arbitrij foret, quinque postremas voces funditus eradicauerim tanquam ab exscriptoris glossemate hîc propagatas. certe in excerptis Pal. pr. tantum est: *Nemo, inquit, crederet hoc, nisi &c.* Grut.

Pecuniam pro eius libertate Caesar numerauit] Auribus meis fatua haec lectio. quid? vt Caesar pecuniam pro eo seruo? non credo. quid ergo? reducendã manu pictorũ lectionem: *Caesar numerauerat*, vt scilicet respiciat ad summam quam Rufo donauerat Caesar. eam quippe non habuisset absque serui opera.

Ex Cap. XXVIII.

Ab istis gerulis raperis] lecticarios seruos intelligit. in collo enim siue in humeris seruorum lectica. Seneca epi. 80. *Idem de istis omnibus dicas, quos supra capita hominum supraque turbam delicatos lectica suspendit.* Plin. in Paneg. *illos ergo humeri ceruicesq. seruorum super ora nostra: te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt.* vnde & *Succollandi* verbum Suetonio natum: haec Lipsius lib. 1. c. 19. Elect.

Quos te paenulati isti in militum quidem non vulgarem cultum subornati?] Loquitur de lecticariis, quos ait militariter cultos, quia paenula vestis etiam militaris. vide Lipsium lib. 1. Elect. cap. 25.

Ne ordinarium quidem habentis officium] ad istaec Briss. lib. 13. de verb. sign. Ordinarii serui in l. 15. § Praetor ff. de iniuriis accipiendi sunt, qui certum aliquod ministerium officiumve in familia exercent, mediastinisque aduersi fiunt, qui nullo certo muneri deseruiunt, eoque sensu *ordinarium officium*, seruile hîc dixit Seneca. alias ordinarij vicariis opponuntur. l. 17. l. 18. l. 19. ff. de pec. l. 5. § 1. ff. de tribut. &c.

Eodem tempore] v. c. *eadem hora.*

Intra limen] v.c. *intus limen.*

Ex Cap. XXIX.

Cum aeque sine nutricis beneficio: quam sine patris non potuerim] ita Pinciani textus & Mureti, vterq. perperam, nam legi debet ex fide m.ss. *Cum aeque sine patris beneficio quam sine nutricis non pot.* quarum dictionũ ordinem minime interuertissent si venisset in mentem genus istud loquendi perfamiliare auctori nostro, quod & notaui ad cap. lib. 23. Suspic. Grut.

Ex Cap. XXX.

Sed non ideo maiorem omnibus quia primum] Palat. sec. tert. & Col. vulgatã fouẽt lectionem, tantum post *primum* addunt vocẽ *est*. Et sic etiam emendatum videtur in Naz. cum tamen prius fuisset: *maiorem omnibus quia primus est.* quod an germanum sit auctoris, iudicent doctiores. ego sane suspicor. Grut.

Ex Cap. XXXIII.

Tot maximos duces cum maxime prementia] repone ex v.c. *tot maximos duces, tela cum maxime prementia.*

Ex Cap. XXXIIII.

In quo spectauit legem patriam, praemia patrum &c.] Visita omnino Fr. Duarenum lib. 1. cap. 40. disput. anniuers. reperies apud eum quae huc proprie facient.

Ex Cap. XXXV.

Nostra moneta] Notat Stephanus lib. 1. cap. 1. Prood. significari his verbis quaedam sumpta ex Stoicorum doctrina, & verum est. Grut.

Ex Cap. XXXVII.

Vicere Sicul iuuenes] hi sunt Amphinomus & Anapias, de quibus certatim poetae & historici aliique. multa quoque Lud. Caelius lib. 11. cap. 17. lect. ant.

Qui cum ad tempus relegatus esset à patre] Lips. lib. 2. elect. cap. 15. nihil hic temere mutauit, ambigit tamẽ an non rescribi debeat *cum ad campos*, quia libri v. vacillent. & quidam *cum ante ad tempus*, inter quos Naz. & Colon. Pat. tert. quidam, inter quos Pal. sec. *cum ante tempus*. ego inhaerens ductibus litterarum, ex veteri illa lect. *ante tempus*, non inuita forte Minerua fingebam: *qui cum ante in rus relegatus*, quam hariolationem examinent acutiores. eandem histor. narrat Cic. lib. 3, de off. Val. max. l. 6. cap. 9. Aur. Victor cap. 28 de viris illust. Hinc interim obseruandum (monente P. Fabro l. 2. cap. 5. Semestr.) Romanis in more positum non tantum seruos & libertos in agros ad opus publicum faciendũ priuatim ablegare, atque hoc tanquam exilio supplicioque domestico castigare, sed etiam liberos suos. De seruis & libertis vide Cuiacium lib. 10. obseruat. cap. 33. & Fabr. d. loco. De liberis paenae causa rus relegatis à parentibus exemplum habetur in Roscio Amerino, de quo videatur Ciceronis oratio, in qua Erucio accusatori respõdet illud obiicienti. Grut.

In ordinem redigere] Notandum est quod habet v.c. *in ordine*: Sane videas eam locutionem frequẽtem esse auctori, si modo credatur libris antiquis. Exempla proferre non inutile erit. Supra lib. 1. de benef. c. 3. *in matrimonio produxit.* lib. 2. cap. 11. *in triumpho ductus essem.* lib. 6. cap. 34. *in sensu recondendus.* Itẽ lib. 1. de Clẽ. cap. 18. *quod in homine licere.* & lib. 2. de Clem. cap. 1. *in medio adduxit.* & mox *vocem in concione mittendam.* Idẽ epistola 9. *in vinculis coniecto.* epist. 66. *in loco illi sermo successit.* epist. 69 *in conspectu eius venerunt.* epistola 71. *in conspectu adolescentiae meae reductus.* epist. 81. *in huius ipsius rei contentione transfert.* Idem lib. 4. Controuers. 1. *in conuiuio puderet venire.* Haec vt dixi, ita concepta sunt in vetustis membranis & aliquot editionibus, vt frustra quidam Neotherici tentent scripturam mutare. Itaque non dubium est

quin veteres auctores iunxerint praepositionē *in* vel cum accusandi, vel cum auferendi casu, cōtra quā hodie vulgati Grammaticorū canones, cuius rei exempla plurima in libris aliorum auct. deprehensa ex collatione ms. ss. collegit dudum Gifanius in suo indice ad Lucretium, quae curiosus inde reperiet Contrario vsu Cicero dixit, *in praedonum potestatem fuisse*. & Plautus, *in mentem fuit*, apud A. Gellium l. 1. c. 7. haec Iuretus.

EX LIB. IV. DE BENEFICIIS.

Cap. I.

Et saepius in vltro tributis sit] Recta lectio: quamque vetusta cōfirmāt exempl. ne itaq. audiat quisquā librum Pinc. in quo *in multis tributis*. eadem vox etiam apud Varr. Liuium lib. 9. & 43. Ant. August. *vltrotributa* dicta ait operum publicorum, quae Censores locabant redemptoribus, vel vt aedificarent, vel vt serta tecta conseruarent, sumptum & impensam: atque ita fuisse appellata, quod cum quinto quoque anno ab omnibus tributa soluerentur Censoribus, ii vice versa redemptoribus tanquam tributum pēderēt. Sensus igitur huius loci est, tantum abesse vt virtus spe alicuius praemii quemquā corrumpat, vt etiam velit impendi cuncta in seipsam ab eo qui eius est cultor, ac saepius inter vltrotributa computari possit. Huic metaphorae fauēt quae habemus in fine ep. 113. *Hoc ante omnia sibi quisque persuadeat, me iustum esse gratis oportet. parum est: adhuc illud persuadeat sibi: Me in hanc pulcherrimam virtutem vltro etiā impendere iuuat.* De vltrotributis vide Turn. l. 1. cap. 25. Aduers. & Car. Sigonium lib. 2. cap. 4. de antiquo iure ciu. Rom.

Ex Cap. VI.

Ad aliquam tantum oblectationem modulari docuit] v. c. *ad aliquam tamen oblectat*. benè. nam illud, *tantum*, repetitum est ex superiori linea. error natus ex hoc compendio, *tamen*, quod in vtrumque saepe degenerat. Iuretus.

Ad constitutum tempus sua corpori officia respondent] v. c. *ad constitutum temporum*. Sic idem Sen. lib. de breu. vitae, cap. 16. *Spectaculi & voluptatis expectatur constitutum*. Ea phrasis Tac. & aliis frequentissima est. Iuret.

Ex Cap. VII.

Statilioque est] Brissonius lib. 1. de formulis videtur hoc loco legisse. *Stabiliterque est*: sic enim citat ex Senecae lib. 4. de benef. adiungitque D. Augustinum lib. 7. de ciu. Dei cap. 7. & ita sane, ne quid dissimulem habent omnia manu exarata exemplaria.

Ex Cap. VIII.

Consultura per voluptatem] v. c. Iureti habet, *& consumpta per volupt.*

Ex Cap. X.

Hanc audimus vocem] v. c. *exaudimus*.

Ex Cap. XII.

Reū gratia laborantem] Ad hoc notat quidā: id est oppressum. *Laborare* tamē *gratia* & *gratia opprimi* multū differunt. *laborat* cui illa oneri est: opprimitur qui ei nō est ferēdo, ideoque succumbit. quid ergo? gratia pressum reddere decuisset. sic noster infra l. 6. c. 8. *quosdam ipsa quos premebat potentia eripuit &c.* potentia enim & gratia idem signi ficatque haec copiam plurimorum amicorum, vt patet ex Ciceronis orat. pro Quinctio, ad quam vide Hotomanni commentarium: plura enim affert ea de re exempla.

Spondeo pro iudicato, & suspensum amici bonis libellum deiicio] v. c. *si spondeo pro iudicato & suspensis*,

Suspensum amici bonis libellum] De libellis in celeberrimis vrbis locis propositis, creditore latitante, vide Briss. l. 6. de formulis. Turneb. lib. 12. cap. 9. Adu. Raeuardum lib. Protribunalium, & Torrentium in Suetonii Claudium cap 9.

Ex Cap. XIII.

Commodum spectat] v. c. *exspectat*.

Mango venalibus] iterum noster ep. 80. *Detrahis vestimenta venalibus, ne qua vitia corporis lateant*. Venalium nomen quemadmodum Quinct. lib. 8. cap. 1. scribit. cum commune sit omnibus rebus, quae mercis numero habentur, tamen peculiariter seruis nouitiis tribuitur. Vide Brissonium lib. 19. de verb. signific. & Fornerium ad l. 207. de verb. sig.

Ex Cap. XVI.

Puto nequam hominem existimas] Arbitratur Raeuard. ad l. 119. de reg. iur. Senecam respexisse ad formulam illā, qua interdicebatur prodigo bonorum suorum administratio, extatque apud Iul. Paulum lib. 3. tit. 6. Sentent. *Quando tu bona paterna habitaque nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perducis, ob eam rem tibi aere commercioque interdico*. vis verbi eius ex Donato petatur, vel Gellio.

Ex Cap. XVIII.

Si seduceretur] v. c. *si per se niteretur*.

Ex Cap. XXII.

Abire rebus humanis quam gratissimi volumus] Nonnulla ad hunc locum exquisita inuenies apud Fabr. ad l. 12. ff. de reg. iuris.

Ex Cap. XXIII.

Sparsa consideras] v. c. *sparsim*.

Innumerabiles vero] v. c. *Inenumerabiles*.

Ex Cap. XXVI.

Alter ingratus est, quia stultus est. Stultus etiā malus est] Auctior est scriptura v. c. *Alter ingratus est, quia stultus alter quia malus est: Stultus enim malus est. Quia malus est, nullo vitio caret*. Iuretus.

Luxuriosos, malignos] vox, *malignos* deest in v. c. & videtur ociose conflata ex praecedenti. *malos*.

Ex Cap. XXVII.

Pupillorum spoliatorem] Vide quomodo istud instituto suo accommodet Brissonius lib. 7. de formulis, vbi ei de tutoribus sermo.

Ex Cap. vi.

Et filium (quod in luctu ac rebus aduersis moris est) tonderet] de quo more Plutarchus lib. de superstitione. dicebaturque tonsura lugubris quasi ἐν χρῷ κουρά. plura Alexander ab Ale. lib. 5. Gen. dierum cap. 7. Iunius cap. 5. lib. de coma. N. Hotomanus cap. 16. lib. singularis Obseruationum quæ ad ver. nupt. rit. pert. Torrentius ad cap. 5. Suet. Caligulæ.

Vafrè negare quàm contumaciter ac superbe] v. c. *nasute negare q. c. ac superbe*, vbi illud, *nasute*, placet. quomodo Seneca pater dixit, Suasoria 1. *nasus Atticus*. & Suaso. vlt. *homo nasutissimus dissimulauit*. Iuretus.

Negasset si nollet] v. c. *si vellet*.

Ex Cap. vii.

Plato inquit] v. c. *Platon*, vt sup. lib. 4. de benef. cap. 33. & alibi sæpius.

Quare Socrates non agat] v. c. *sibi non agat*.

Ex Cap. x.

Inter dare & accipere] v. c. *inter dantem & accipientem*.

Nemo est enim suus frater] Explicat Cuiacius tit. de hered. qual. & diff. Instit. lib. 2. refertque Fornerius tit. de verb. sign. ad l. 120.

Ex Cap. xi.

Qui gratiam sibi refert, sibi prodest] non est in mss. vox *sibi* quæ priori cernitur loco.

Ex Cap. xii.

Ita animus cæcus] v. c. *pro cæcus*, habet, *malus*. vnde suspicio latere hîc mendum, & ab auctore positam dictionem paullo remotiorem, cuius interpretandæ causa, glosographus quispiam, illas duas, *cæcus*, &, *malus*, addiderit. Sed quæ dictio? *scæuus*, vt quidem coniicio, quæ proprie hic conuenit, & quæ multis auctorum locis sæpe deprauata fuit. hæc Iuretus.

Ex Cap. xiiii.

Corium forma publica percussum] de eo vide Hotomanum lib. de re nummaria, cap. De forma & nota publica nummorum.

Ex Cap. xv.

Ad consulatum à caliga perductas] Innuit fuisse prius gregarium militem. Caliga enim, vt l. 48. inquit Dio στρατικὸν ὑπόδημα. clare Suetonius in Caligula cap. 9. *Caligulæ nomen à castrensi ioco traxit, quia manipulari habitu inter milites educabantur.* vbi consule Beroaldum & Torrentium: nec non etiam Lipsium ad lib. 1. Ann. Taciti.

Ex Cap. xvi.

Ut quæ Achais Rhodius] quomodo ex isto Senecæ loco verba historicorum, agentium de Rhodiis, exponenda sint, enucleat P. Faber ad l. 106. de reg. iu.

Ex Cap. xxi.

Multa legem non habent nec actionem] vt hæc tibi lector palam fiant: ecce delego commentarios Duareni in tit. de pactis. Ræuardi vero ad l. 24. ff. de reg. iu. Fornerij denique ad l. 9. §. quod si ff. de verb. sign.

Quod alicui promisimus alligat? rem & sententiam horum verborum multis enodat Duarenus in tit. 3. de in litem iurando. iterum lib. 1. cap. 8. disput. anniuers.

Ex Cap. xxiiii.

Quidam paulo violentior] v. codex *vehementior*. Sic idem lib. de breu. vitæ cap. 6. *Vir acer & vehemens*.

Talum te torsisse] v. c. *talum extorsisse te*.

Cum velles residere] melius multò v. c. Iureti habet *considere*.

Repere manibus volebam] vox, *manibus* planè abest à v. c. Iureti.

Es in capite lecta ossa] quædam editio *electa ossa*. in veteri autem codice Iureti *fracta sunt ossa*.

Machæra enim Hispana] optime v. c. *Hispania*. Falluntur qui mutare & substituere tentãt *Hispanica*. nam ea locutione dictum est, qua, *prouincia Hispania* ab eodem Seneca in proœmio lib. 10. controu. & *mulier Gallia* à Sallustio apud Nonnium Marcellum, cap. 8. de mutata declinatione. & *terra Italia* ab A. Gellio li. 6. c. 6. sic apud Ausonium vbi editiones habent, *Impreecer ex merito quid non tibi Iberica tellus?* veteres meæ membranæ habent *Iberia*. Iuretus.

In quibus vicinalis via] de vicinalibus viis multa præclara Brissonius li. 19. de verb. sign. at hic *via vicinalis* ea est quæ vel ex vicis vel in vicos ducit, quomodo & accipitur Frontino lib. 1. de Aquæductibus. item Iustiniano in §. item si putator. Inst. de lege Aquilia. videatur ibidem Theophilus & Cuiacius.

Ex Cap. xxv.

Quem fortuna ingens exercitus disponentem non patiebatur] recte legit Iuretus ex v. c. *ingentes exercitus*.

Quam lumen à Diis immissum ad ministeria sua euocat] locus hic hactenus fuit conclamatus. Sed iam salutare remedium adferam ex v. c. cuius hæc scriptura probissima est: *quia lumen à Diis immissum à ministeriis suis euocatur*. Iuretus.

Ferre offensationes] v. c. *offensiones*.

EX LIB. VI. DE BENEFICIIS.

Ex Cap. i.

Visum erit] v. c. *fuerit*.

Ex Cap. iii.

Id quoque si cito occupauerit] *idque si cito* emendat Gruterus, vt innuat ne ius quidem liberæ mortis futurum Antonio, id aliquantulum differat occupare.

Consule ergo] v. c. *confer ergo*.

EX CAP. IIII.

Æstimatione facta] Ex hoc Vlpianique loco qui est l.10. §.2.de compens. perspicuum esse ait Ræuardus,in iis etiam,quæ ex maleficiis oriuntur actionibus,locum fuisse compensationi.viue de hac re Duarenum l.7.ff.solu.matrim.quem tamen impugnat Ferrerius ad l.29.de verb. sign.

EX CAP. V.

Quamuis numerauimus] v.c. *numerauerimus*.

Sed delegatione & verbis] Delegare est vice sua alium reum creditori dare,vel cui iusserit. l. 11. ff. de nouat.& delegat.

Confunditur formula si apud] P. Faber ad l.46.de reg.iu. abnutiue legendum putat *non confunditur*. Vide eum.

EX CAP. XI.

Apud proximum circulatorem resedit] circulatores, qui serpentes, simias circunferunt & proponunt. l. vlt.ff.de extraord.crim.vtitur hoc verbo etiam Asinius Pollio in Epist.ad Cic.lib.10.& Tertullianus lib. de præscr.adu.hæret. c.43. & cap.23. Apol. adu. gent.

Transeuntem Platonem] v.c. *Platona*. quomodo dixit *Idomenea, & Pytoclea*,Epist. 21. *& Nesida* Epist. 54. & *Orphea*, Epist.88. & *Promethea* lib.5.declam.5. sic enim ibi v.c. Iuretus.

EX CAP. XII.

Eo loco quo quis captiuos] verba illa,*eo loco* bene desunt in v.c. nam repetita sunt ex proxima superiore linea. Iuretus.

Lanista qui familiam] qui fuerint *Lanistæ* petatur ex Fabro lib.2. Semest. cap. 10. & Lipsio lib.1. Saturn. serm. cap. 15.

EX CAP. XV.

Mercedulam] v.c. *mercedulas*.

Non venijt illud suo precio, sed tuo] explicat hoc ipsum,vt alia huius capitis,Fornerius ad l.164.§.habere. l.192. ff.de verb.sign.

EX CAP. XVI.

Sed tanquam Imperatorem] Hic locus mire torsit omnes,quorum notas legere cuiuis facile est.Sane nemo acutior existimabit ægros à Seneca vocari medicorum Imperatores, cum alibi dicat, *genua medicorum tangi ab ægris*,lib.de bre.vitæ. c. 8. quod ab imperio longe alienum est. Itaque in vetustis codicibus varia huius loci scriptura offenditur. Priscæ autem membranæ quibus vsus sum habent,*sed tanquā ægrum*, abiecta scilicet voce,*Imperatorem*: quæ tamen vix est vt temere multis antiquis libris hæreat. Quare suspicio est,pro,*Imperatorem*, legendum potius *imploratorem*, vt ex varietate lectionum hanc vnam elicere liceat, *sed tanquam ægrum imploratorem*. Firmatur verbis proxime sequentibus, cum pariter dicit *ægros inuocantes*. Hæc acutissimus Iuretus.

Valetudo permiserat] v. c. *permisit*.

Quæ præcipientibus in commune dicuntur] v.c.*quæ à præceptoribus in commune dicuntur*.

EX CAP. XX.

Aut candidatus aut reus] Sic mss. omnes,sed quid? an candidati,magistratum inituri æs alienum profiteri solebant? ita videtur Ræuardo ex huius loci auctoritate comm.de reg.iu.l.166. & vtrosque id facere coactos,vult quoque Pamelius in lib. 5. adu. Marcio. cap.1. Tertull.

EX CAP. XXII.

Ista tibi concedere possunt etiam inuito] suspicor totum hunc locum sic emendandum: *Est tanti vt coarguaris, ista concidere. Prosunt tibi etiam &c.* vt *concidere*,referatur ad hanc cœlorum machinam. Grut.

EX CAP. XXV.

Officio locum quærere] v.c. *officij locum quærere*.

EX CAP. XXVII.

Benemeritum ad pedes] v.c. Iureti *beneficij meritum ad pedes*.

Et status mutatione in id deuocari vt infra beneficia sua iaceat] v.c. *vel status mutatione in id denotare vt infra beneficia sua iaceat*. quæ scriptura videtur aptior: nam denotare positum puto in deteriorem partem pro quadam nota afficere,& dedecus inurere. Iuretus.

EX CAP. XXX.

A consensu concentuque falsorum] v.c. *à consensu contemptuque f.* quod magis placet. Iuretus.

EX CAP. XXXI.

Xerxes] v.c. *Xerses*, vt sæpe alibi.

Stratusque per totam passim Græciam Xerxes] v.c.Iureti, *Strataque per totam Asiam passim multitudine sua Xerses intellexit*.

EX CAP. XXXII.

Relegauit] adducit hanc ex Seneca fabulam Brissonius lib.ad L. Iul.de adult. additque consimilem de eadem Iulia narrationem ex Vellej lib. poster.

Quotidianum ad Marsiam concursum] Ad Marsiam quod spectat,statua erat in celeberrima fori parte.forum autem Rom. ea ætate nocturnis stupris infame. itaque videtur Iulia hæc forum illud noctu frequentasse,& ad statuam eius Marsiæ ignotis admissariis promiscue libidinem suam implesse .ne hoc solum,sed quemadmodum milites exauctorati arma sua ad Martis,gladiatores rude donati ad Herculis ponebant, ita etiam hæc Marsiæ illi, non eloquentiæ, vt alij, sed libidinis suæ coronas contulisse. vide Plin.de hac re. lib. 21. cap.3. Lipsium lib.3.antiq. lect. & ad lib.1. Ann. Tac. Item Torrentium ad Suet. Aug.

Interposito tempore] v.c. *interposito longo tempore*.

Ex Cap. xxxiii.

Parum in illum contuleris] v.c. Iureti, *parumne contuleris*. quæ scriptura aperte melior est.

Ex Cap. xxxiiii.

In primas & secundas admissiones] habebant antiquitus plures amicorum cohortes & quasi gradus viri summates. de quibus plura Lipsius ad lib.6. Ann. Taciti.

Vrbem concutit] v.c. *concitat*.

Et in sensus recondendus] de qua locutione sup. Iuretus ad lib.3. de ben.

Ex Cap. xxxvii.

Qui etiam si bene cogitat] v.c. *qui etiam si beneficium optat*.

Ex Cap. xxxviii.

Quæ designatores] de designatoribus vide plurima apud Budæum ad l. 4. de iis qui notantur infamia. Lipsium cap.15. lib. de Amphit. Dousam lib.4. c.1. Plaut. explan.

Et libitinarios] de hoc contempto grege vide nonnulla apud Val. Max. li.5. c.2. quæ Philosopho lucem dabunt. Adde etiam Budæum ad l. Quicunque. ff. de instit. act.

Ex Cap. xliii.

Plurium sinum ac domum replere] vise Fabrum lib.1. Semest. cap.22. ex quo hauries ad huius loci explanationem, non pænitendi.

Nec properandum intempestiue] v.c. *nec percurrendum*.

Sed sequi debeat.] v.c. *debeatur*. quod fortasse dictum est eo more quo apud veteres patiendi verba pro actiuis posita notat Gellius lib.18. cap.12

EX LIB. VII. DE BENEFICIIS.

Cap. i.

Reliquias hic liber cogit] emendo ex v.c. *reliqua* nam *reliqua* absolutè posuit more aliorum auctorum, pro debitis restantibus ex potiore summa non soluta. Iuretus.

Demetrius Cynicus] effusus vbique in eo laudando noster, de eo vide Lipsium ad Taciti lib.16. An. extremo.

Inuoluta veritas in alto latet] v.c. *inuoluta ratio*.

Aut in proximo posuit. Si animus] aliquot verba, quæ desunt in aliorum editionibus, proponam fide v.c. qui sic habet: *aut in proximo posuit. Et ideo licet sapiens nesciat naturas omnium rerum, scit tamen nec malum esse nisi turpe, nec bonum nisi honestum. Si animus &c.* Et quidem videtur sana esse lectio, nam statim proximo capite secundo dicit: *Et sine mora vlla veniat illa turpis honestique distinctio.* vbi vox, *illa*, plane referri debet ad eam clausulam, *Scit tamen &c.* Iuretus.

Ex Cap. ii.

Sciat que nec malum esse vllum nisi turpe, nec bonum nisi honestum] Hæc vero plane superflua & temere repetita, ex illa clausula proximè præcedentis capitis. scilicet: *scit tamen nec malum &c.* Iuretus.

Ex Cap. iii.

Nec equestribus turmis] in v.c. Iureti, *nec equitum tribus turmis*. sic Ausonius in Grypho: *tres equitum turmæ*

Vt nihil cupiat] v.c. *vt nihil sapiens cupiat*.

Ex Cap. iiii.

Omnia patris sunt quæ in liberorum manu] Accommodat hæc proposito suo Ræuardus ad l.93. de reg. iur. tu eum consule.

Ex Cap. v.

Nec seruum tuum mercenarium meum abduces] Mercenarij appellabantur qui operas suas mercede locabant. l.1. §. si filiusfa. ff. de vi & vi arm. l.5. §. si quid seruus ff quemad. seru. amitt. Plerunque autem ita seruos alienos, quorũ cõductis operis vtebantur, vocabant. Saluianus li.5. de vero Dei iudicio, ad finem: *Illorum more dominorũ nobiscum barbari agunt, qui mancipia obsequijs suis non necessaria mercedibus promerendis locant.*

Ex Cap. vii.

Romanus imperator] v.c. *Corenius Imperator*.

Multi enim imperatores] postrema vox planè abest à v.c. & ex glosa manasse videtur. Iuretus.

Ex Cap. viii.

Capite censebitur] aliter & rectius v.c. Iureti, habet enim, *capite census scribatur*.

Ex Cap. ix.

Luxuriæ spolia] v.c. *luxuries*.

In similitudinem veri] v.c. *in speciem veri*.

Murrhina pocula] ex gemma solis calore densata confici solita, Plinius lib.37. cap.2. tradit. vide de iis Brissonium lib. 11. de verb. sign.

Ex Cap. x.

Vasta spatia terrarum colenda per vinctos] alligatis mancipiis rura fere omnia colebant antiqui, de quibus vide Brissonium lib.2. sel. antiq. cap.9. & Lipsium lib.2. Elect. cap.15.

Ex Cap. xi.

Ducenta donaret] v.c. *ducenta talenta donaret*.

Ex Cap. xvi.

Et vis signare responsum] respexit author ad morem veterem. priscis enim temporibus respõsa sua non signabant Iurisconsulti, sed plerunque Iudicibus ipsi scribebant, aut testabantur qui illos consulebant. postea inualuit vt responsa signata darentur. de quo vide Brissonium lib.3. de formulis, in fine.

Ex Cap. xviii.

Ille vti non poterit, viderit] v.c. *quomodo accipiat, viderit*. Iuretus.

Ex Cap. xviiii.

Si ara eius cruore semper recenti madet] Suspicor legendũ, *si arx eius cruore semper &c.* ex dubiis litteris cod. Naz. arcemque capio pro rupe Tarpeia vnde homines deiiciebantur. Grut. vide eum lib. 27. c. 9. Susp.

Ex Cap. xxi.

A sutore Phæcasia] v. c. Iureti *à sculptore phæcasiam.*

Et cum clausam diu præstaret] v. c. *& cum ad clausam.*

Sutor ille] v. c. *Sculptor ille.*

Tres aut quatuor] hæc tria verba plane absunt à v. c.

Quatuor denarios in tabernam] vox, *quatuor*, etiam abest à v. c.

Ex Cap. xxvi.

Tam firmæ voluntatis ac solidæ] v. c. Iureti habet, *tam tutæ mentis & solidæ.*

Alius lucrosus est] In ora vulgati cuiusdam libri, *lucri totus.* sed valde placet quod habet v. c. *lucricosus*, nec dubito quin ita scripserit Seneca, qui hominem lucri cupidum eo nomine exprimere voluit. At *lucrosus* aliud significat Latinis. *Lucricosum* autem eodem modo dixit quo *tenebricosam domũ* Epist. 51. sic enim ibi habet eadem vetus membrana: Sed & *verticosus*, & *ventricosus*, aliaque huius generis nomina latinè dici nemo ignorat. Iuretus.

Ambitione & in gladios ruente] rectius v. c. Iureti, *ambitione in gladios ruit.*

Ob quæ contemnendus est, insolentem] v. c. *ab quo contemnendus est insolens.*

Semper alio transilientem] v. c. *semper aliqua transilientem.*

Errores quibus voluimus] bene v. c. Iureti, *quibus inuoluimus.*

Ex Cap. xxxi.

Ut etiam vitiatus bonos non amet] Præclaram sententiam vna dictio valde obscurat & corrumpit: nam illud, *vitiatus*, parum conuenit, cuius loco alter quidam codex habet, *iniuriatus*, pro quo in editione Mureti editum est, *vi tractus*, ex sola suspicione scilicet. In hac repugnantia liceat etiam mihi diuinare legi posse, *etiam inuitus*, Sane mens auctoris id postulat, nec longius petita est castigatio. Iuretus.

Sata euocat] v. c. *reuocat.*

EX ANIMADVERSIONIBVS IN SENECÆ EPISTOLAS.

Ex Epist. ii.

Nihil æque sanitatem impedit] v. c. *nihil tam æque san. imp.*

Distrahit animum librorum multitudo] v. c. *distringit*, & desuper satis prisca manu additum erat. i. *distrahit*, vt inde liqueat glosam hactenus præualuisse. Reducendum igitur verbum *distringit*, maximè cum illud familiare sit authori, quod exemplis probari non est inutile, vt simul loci restituantur, qui in vulgatis aliorum editionibus sæpe corrupti sunt, vt Epist. 66. *rem districtam & operosam*: sic enim ibi idem v. c. vulgo. *distractam.* Et Epist. 123. *epulis in multa pericula districtis*, vbi quidam legunt, *discretis.* Et Epist. 105. *vbique quo distringatur inueniet.* nam quod ibi in ora cuiusdam editionis Lugdunensis additur, aliàs legi, *quo distrahatur*, spurium est. Idem lib. de breuit. vitæ cap. 6. *quando districtus animus.* & cap. 10. *illis districtis in multa.* & cap. 14. *varijs cupiditatibus districta vrbe.* Iuretus.

Et cum percurreris] bene v. c. *percurreris.*

Ex Epist. iii.

Quomodo obuios si nomen non succurrit dominos salutamus] huc referendum illud *Martialis*, *cum te non nossem, dominum regemque vocabam.* De hac voce, domini, quomodo in vsu fuerit vide Torrent. in Suet. Aug. cap. 53. item Claudio 39. Lipsium in lib. 2. Ann. Tac. Brissonium lib. 8. de for.

Cui non tantumdem credis] quædam ad ista probæ monetæ Fornerius in l. 225. §. amicos de verb. sign.

Quicquid illos vrit] sic sæpe loquuntur auctores. Symmachus lib. 5. Epist. 64. *Externos quoque & memorati viri nescios causæ vrit indignitas.* Horatius lib. 1. Epist. 10. dicit calceum angustiorem *pedem vrere.* Et Liuius lib. 7. *bello vrere.* Plura Iuretus ad lib. 5. Epist. Symmachi.

Ex Epist. iiii.

Facilior amissio est] vnus v. c. *fælicior.*

Pupillus & spado] v. c. *pusillus & sp.*

Ex Epist. v.

Delicatas res desiderare luxuriæ est] v. c. Iureti, *desiderare delicias res luxuriæ est.*

Ex epist. vi.

Plato] v. c. *Platon*, vt iam supra. Ex Epist. vii.

Interfectis iubentur obijci] v. c. *Interfecturis.*

Excutere mentem suam] bene v. c. *excutere morem suum.* Iuretus.

Cum his versare] v. c. *cum his conuersare.*

Ne mihi soli didicerim] v. c. *profecerim*, quod magis amplector: nam hoc verbum vsitatum Senecæ vt sup. Epist. 4. *Profice modo & intelliges.* sic enim ibi v. c. non vt vulgo, *Prospice.* Et Epist. 35. *dum mihi proficis.* & paulo post, *profice & ante omnia hoc cura.* Et mox, *Istud sapienti perfecto contingit, aliquatenus & proficienti prouectoque.* Idem lib. 7. de benef. cap. 2. *senere proficientem iubet.* hæc doctissimus Iuretus.

Ecquid habes] v. c. *Et quid*, cuius generis exẽpla dudum obseruata ab Ob. Gifanio in indice ad Lucretiũ.

Ex Epist. viii.

Aut tabulis testamenti annulum imprimerem] recte: nam testes annulo suo vel alieno, qui χαρακτῆρα haberet, signare debebant. l. ad testium. §. si quis ex testibus. ff. qui test. fac. poss. §. possunt autem. Inst. de testam.

Statim circumagitur] Apud veteres quoties manumittebant, alapa percussos circumagebant, & liberos confirmabant, vti commentatur Cornutus ad illud Persij Satyr. 5.

Quibus vna Quiritem
Vertigo facit.

Meminere huius moris Appianus lib.4.belli ciu. Arrianus in Epist.lib.2.c.1.& Claudianus lib. de 4. consul. Honorij. De hoc Cuiacius lib. 5.Obseruat.cap.15. Brissonius lib.1.cap.11.sel.antiq.& Ræuardus cap.7.lib.de aut.prudent.

Hodierno die legi] vox, *die*, abest à v.c.

Potest fieri vt me interroges?] duæ voces, vt me, absunt ab eodem v.c. Iureti, & recte, à glosa enim fluxisse videntur.

Aliquid seueritatis] in vno v.c. *securitatis*, forte legendum, *serietatis*. Iuretus.

Ex Epist. ix.

Animum extra omnem patientiam positam] Animaduertendum *patientiam*, hîc non habere consuetam significationem, sed sonare τὸ πάσχειν, seu παθητόν. Stephanus lib.2.cap.12. Prood.

Si ob nihil aliud vt] v.c. *si ad nihil aliud, ad hoc vt*. Iuretus.

Apud Poetam comicum] vox, *poetam* abest à v.c. non male.

Ex Epist. xi.

Subitus offunditur] v.c. affunditur.

Ex Epist. xii.

Et merito ad ostium admotus? foras enim spectas.] hoc dicit quod olim cadauer post efflatam animam cubiculo efferrent, & in vestibulo ædium efferrent ad ianuam, hac cæremonia addita vt corpus mortui foras spectaret, & facie pedibusque esset in publicũ versis. Bene igitur Seneca ait illum senem *merito ad ostium admotum*, ludens in officium hominis, ostiarius enim erat; & in senium; quasi iam in extrema regula staret semimortuus, & ideo iure ad ianuam collocandus, foras spectans. Vide Lipsium lib.1. Elect.cap.6.

Cui solebas sigillaria afferre] non tantum dies Saturnalibus adiecti, *sigillaria*, sed & ipsa munuscula sic vocabantur. de iis vide Suetonium in Claudio ca.5.& 16. Nerone cap.28. & ad eum, Torrentium: Gellium lib.2.cap.3.lib.5.cap.4. Alex.ab Alex. lib.3.cap.4. Gen.die.

Philositi] v.c. *Philosiij*.

Nemo in vita teneri potest] additur in v.c. *potest inuitus*, quod placet. Iuretus.

Vt isti qui in verba iurant] Iurisiurandi in verba meminit Horatius Ode 15.Epod.& Epist.1.lib.1. Tacit. lib.1.hist. Brissonius lib.5. de form.

Ex Epist. xiii.

Sed subsilijsti] v.c. *subsiluisti*.

Aut præcipimus] v.c. Iureti *prærípimus*.

Inquiramus itaque rem] v.c. *inquiramus itaque in rem*. rectius. nam alibi sic loquitur, quod alij iam notarunt, quibus ista sequentia addi possunt. Epist. 52. *Inquiro in te*. & lib.4.declam.2. *non inquiro in totum annum*. & lib.cont.2 *hactenus in te inquiri potest*. Iuretus.

Socratem fecit] v.c. *confecit*, quod videtur rectius, vt *conficere* hoc loco idem valeat, quod perficere, & absoluere omnibus numeris.

Ex Epist. xiiii.

Et crucem & eculeos] de *eculeo* siue *equuleo* consulatur Brodæus lib.2.cap.9. Miscell. Turnebus lib. 15. c. 16. Aduers. imprimis vero Sigonius lib.3. de iudiciis cap.18.

Quibus potestas populi & in populum data est] hæc & præcedentia exponit Duarenus in tit. 4. de constit. Princip. cap.1. item lib.2.cap.19. disput.anniuers.

Denique initium omnium rerum sapiens non exitum spectat] reduci debet scriptura v. c. *denique consilium omnium, &c.* Sic Symmachus lib.2.Epist.28 *Argue vt vis rerum consilia post exitum.* Et M.Tullius initio Orat. pro Rabirio posth. scribit, *nos plerunque facere vt consilia euentu ponderemus*. hæc Iuretus.

Nunc ad quotidianam stipem manum porrigit, aurea te stipe impleho] vox, *stipe* plane abest à v.c.& sane superflua est, & frustra repetita ex voce præcedente, *stipem*. Iuretus.

Kalendarium versas] librum fænebris pecuniæ creditæ significat, in quo nomina scribebantur l. penult. ff. si cert. pet.l. vlt. ff.de pec. & c. nomen ex eo descendit quod Kalendas olim fænerari solerent, vnde Naso lib.1.de rem. Amo.

Qui puteal Ianumque timent celeresque Kalendas.

de iis Budæus ad l.tali.§.socer.ff.de iure dotium, Alciatus lib.2.Parerg.cap.23. Brissonius lib. 3. de verb. sign. & lib.6.de form. Pamelius in Tertull. lib. de cultu fœm.

Ex epist. xv.

Qui corpus in altum leuat, vel ille qui in longum mittit] de hisce saltandi generibus Mercurialis lib.2.cap.11. artis gymnasticæ.

Vel ille, vt ita dicam, Saliaris] de *Saliari saltu* actum mihi lib. 24. Suspic.cap.12. Grut.

Fullonius] Varro lib. 5.de ling. lat. *Apud fullonem vestimentum cum cogitur, conciliari dicitur.* vide ad hæc Scaligerum.

Moderatoris sui temperamentum] v.c. *mediatoris*.

Ex Epist. xvii.

Ne ad calculos sedeas] sic Epist.48. dicit *sedere ad album.* Calculi autem hic sunt quibus numeramus vtimurque in computando, vt probaui contra quorundam opinionem lib.29. Suspic.cap.10. Grut.

Ex Epist. xviii.

Quod fieri nisi in luctu & tristi tempore &c.] puta propter exercitus cladem, aut seditionem in vrbe, aut ab imperatoris primariæue alicuius personæ obitum, quod ipsum asserit quoque Plutarchus in Cæs. & Cicer. post Lucanum, lib. 2. Pharsal.

Plebeio tectus amictu.

Omnis honos: nullos comitata est purpura fasces. de hoc vide Fabrum lib.2. Semestr.cap.10.

Miles in media pace decurrit sine vllo hoste] Facit huc omnino quod Tertullianus lib. ad Martyres cap. 3. de militibus loquens: *Etiam in pace, labore & incommodis bellum pati iam ediscunt, in armis deambulando, campum decurrendo, fossam moliendo, &c.*

Grabatus ille verus sit] v.c. *vilis sit.*

Exerceamur ad palum] de ea exercitatione vide Vegetium lib.1.cap.11. & ad eum Stevuechius.

Magister voluptatis] v.c. *voluptaris.*

Animi magnitudo] v.c. *animi fortitudo.*

Sequi horum consuetudinem, & aliquos dies destina] v.c. Iureti. *sequi horum similitudinem, & aliq.d.destinare.*

Solida non receperunt] v.c. *recipiunt.*

Ex Epist. xix.

Incipiamus in senectute vasa colligere] metaphora à re militari, cum castra mouenda erant, *vasa colligi* dicebantur. vide plura exempla apud Brissonium lib.4. de formulis.

Ac penitus condaris] bene v.c. Iureti *recondaris.*

Ex Epist. xx.

Definitiones sapientiæ veteres] v.c. *veteris.*

Nisi apparuit] v.c. *nisi apparuerit.*

Ad ista non properare] rectior est scriptura v.c. *ad ista non properare tanquam meliora, sed præparari tanquam facilia.* Iuretus.

Ex Epist. xxi.

Idomeneo] v. c. Iureti, *Idiomeneo*, & ita semper nominat.

Omnes illos Magistanas] Magistanes Græcis sunt viri summi ac proceres cuiusq; regni, quibus permissum vt cum regibus epularentur: quo vocabulo etiam vsus Tacitus, & Suetonius cap.5. Caligulæ.

Potentiæ fuerant] v.c. *fuerunt.*

In Epistolam meam venerit] v.c. pro *meam*, habet *magnum.* quod videtur rectius, vt scilicet *magnum*, aduerbialiter ponatur. Iuretus.

Bene acceptus es?] v.c. *accepturus.*

Iubeo illum diuidere sententiam & sequor] quoties sententia sua duas pluresue res quis complectebatur, ea si non omnes probarentur. postulabatur vt diuideret, id est, vt de singulis rebus referretur. meminit iterum huius moris noster lib. De vita beata. Brissonius 2. de form. & Stephanus lib.2. Prood.cap.11.

Ex Epist. xxiii.

Ad summa peruenit] v.c. *summam*, quod valde arridet. Summam enim vocat rei absolutam perfectionem, qua voce alibi sæpe vtitur, vt, *summa beatæ vitæ*, Ep.44. & *summam voti sui inuenit*, Epist. 67. Aliis *locis pariter restitui debet*, vt Epist.75. *vltra summam non est locus.* sic enim habet v.c. vulgo *summum.* Idem in proœmio lib.x.contr. *ad summam euasurus iuuenis.* ita etiam v. c. vulgo, *summa.* & lib.2. de ben.cap.15. *cum summa amicitia sit amicum sibi æquare*, ea est lectio v.c. non *summa amicitia*, vt passim in excusis. Eodem sensu Petronius Arbiter dixit, *summam Thucydidis.* hæc Iuretus.

Meditari dolorum patientiam] v.c. *meditari de dolorum patientia.*

Discute & conculca] v. c. *disice*, quæ vox antiqua est, & multis auctorum locis corrupta contra fidem mss. Iuretus.

Ex Epist. xxiiii.

Adeo mors timenda non est] negatio abest à v.c. rectius & elegantius Iuretus.

Nec vllius viscera & renasci posse] v. c. *nec Titij viscera.* fabula hæc nota ex Virg. 6. Æn. & Nasone 4. Metam. Iuretus.

Vbi veritati commodas verba] v. c. *commendas.*

Vitæ non odium, sed fastidium] vide vt hanc sententiam explanatione sua ornet P. Faber, lib. 1. Semest. cap. 10.

Ex Epist. xxvi.

De domo fiet numeratio] ad huius loci intelligentiam vide multa apud Ræuardum lib.1. Variorum cap. 15. & Brissonium lib. 6. de formulis.

Ex Epist. xxvii.

Vt Grammaticos haberes analectas] Analectæ serui dicuntur, qui reliquias cœnæ, aut ea quæ ceciderunt de mensa, colligere solebant. quomodo autem hic locus explicetur vide apud Alciatum lib.8. Parerg.c. 25. & Turneb.lib.24. Aduers. cap.33.

Ex Epist. xxviii.

Magno animo colluctantur] v.c. *eluctantur.* quod magis sequor. Iuretus.

Ex Epist. xxix.

Ad edendas operas] notat hic edere operas sumi pro præstare, vti & l.9.l.21. ff. de oper. libert. Brissonius lib.5. de verb. sign.

Tanquam de essedario interrogaretur] Essedarij sunt qui ex essedo pugnant. tangit autem hunc locum P. Faber lib.2. Semest. cap.11. & Lipsius lib.2. cap.12. Satur. Serm.

Non desinent, sed intermittentur] elegantius v.c. *intermittent.* quomodo solet loqui Seneca, de quo supra Iuretus ad cap.1. lib.2. de benef.

Ex Epist. xxx.

Iunctura dilabitur] placet magis quod est in v.c. *diducitur*: nam hoc verbũ frequens auctori est, vt infra Epist.54. *diducimus illam in particulas.* & Ep.45. *verborum ambiguitates diducere.* & Ep.50. *morte vita diducitur.* & Epist.71. *in particulas diducere.* & lib.1. de Clem.cap.4. *diduci alterũ non posset sine vtriusque pernicie.* & lib.6. nat. quæst. cap.14. *vi sua diducat & dissipet.* Itaque verisimile est istud *dilabitur*, ex glosa irrepsisse. Iuretus.

Quamuis deficiat] v.c. *deficiatur*. Sic paulo post, *qui alimentis* (ait) *deficitur*. Et Epist. 42. *fortunæ fauore deficitur*. & Epist. 105. *tanto tibi videberis defici*, ita enim habet v.c. non vt alij substituunt, *deficere*. Iuretus.

Cum septimo spatio palmæ appropinquans] Curulium ludorum cursum septimo apud Romanos spatio pluribus ex locis docet Faber lib. 1. cap. 18. Agonist.

Ex Epist. xxxi.

Minusque sibi vinci ac strigare permiserint] Strigare dicuntur equi quoties interquiescunt. dictum à *striga*, quod erat spatium turmarum in quo equi stringebantur. vide Turnebum lib. 24. cap. 1. Aduers. & Scaligerum in Parodiam Virgilij.

Non per Apenninum Graiumue montem] verior est lectio v.c. *non per Peninum*, quæ vox facile hîc degenerauit in alteram magis tritam & vulgatam. Plinius autem memorat Alpium fauces *Graias & Peninas*. Cornelius Tacitus *Peninas Alpes*, qui etiam *Penina iuga*, &, *Peninum iter* nuncupat. Quare in prisca & vulgata S. Mauritij passione scribitur: *In Gallias properans ad Alpium Penniarum aditum venit*. Mendosum locum esse patet pro, *Peninarum*. Eius autem appellationis ratio, quia Hannibal Pœnus ea parte transierat. hæc doctissimus Iuretus.

Ex Epist. xxxii.

Diducimus illam in particulas ac lancinamus] *lacinamus* scribendum ostendit Gruterus lib. 7. Suspic. c. 6.

Ex Epist. xxxiii.

Insperatæ] v.c. *insuspectatæ*.

Licet manuleatus sit] quis *manuleatus* dicatur, docebit te Gellius lib. 7. c. 12.

Nihil inuenturum cum intraverit] v.c. *cum interuenerit*.

Ab exemplari pendere] v.c. Iureti *ad exemplar pendere*.

Alienis verbis commendatur] v.c. *commodatur*, quod aliis locis defendi potest: vt sup. Epist. 14. *veritati commodas verba*. & Epist. 70. *commodabis pœnæ sua manum*. & Epist. 89. *auaritiæ commodare digitos*. & Epist. 105. *suis se commodet*. Iuretus.

Et actuarij vice fungitur] sic dicitur, qui acta Senatus excipiebat veloci stilo. de eo adi Beroaldum & Torrentium ad Suetonij Iulium. cap. 55. Langlæum lib. 7. c. 19. Otij Semestrij. Lipsium ad Ann. Taciti.

Ex Epist. xxxiiii.

Quantum te ipse (nam turbam olim reliqueras) supergrederis] v.c. *supertegeras*.

Nec commouetur quidem] melius v.c. Iureti, *ne commouetur quidem*.

Ex Epist. xxxvi.

Et ridicula res est] v.c. *ridiculosa*.

Nec cum necesse esset in id comparari & acui, in quod instinctu quodam voluntario iremus] reducẽda lectio v.c. *nec enim opus esset id vt compararı*. Oportuit enim duo sibi contraria, *vim*, & *instinctum voluntarium*. Iuretus.

Et in rerum naturam ex qua prodierunt, ac mox processura sunt] v.c. *& in rerum natura ex qua prodierunt, ac mox recessura*.

Ex Epist. xxxvii.

Sacramento ligatus es] in nouissima editione Lugdunensi, additur in ora alias legi, *sacra mente*, sed hoc inepte. Habet autem v.c. *sacramento rogatus es*, quemadmodum etiam inf. Epist. 66. vbi vulgo est, *& velut sacramento ligatus*. Idem v.c. refert, *rogatus es*. quæ scriptura proba est, & confirmari potest locis aliorum auctorum, qualis est iste Seruij in illud Virg. 2. Æne.

---*sacrata resoluere iura: vt non incidat (ait) in sacramenti pœnam. Nam miles legibus sacramentorum rogabatur, vt exiens ad bellum, iuraret se nihil contra remp. facturum &c.* ita enim reperi in optimo manuscripto codice P. Danielis. hæc Iuretus.

Turpissimi auctoramenti] duplex fuit genus gladiatorum: *coacti & voluntarij*, de quibus Lipsius lib. 2. cap. 5. Satur. ser. P. Faber lib. 2. c. 11. Semest. & Brissonius lib. 8. de formulis.

Ex Epist. xxxix.

Profectura sit oratio] v.c. Iureti, rectius, *profutura sit ratio*.

Vulgo breuiarium dicitur] eius vocis mentio apud Suetonium in Augusto cap. 161. Galba cap. 12. Plinius lib. 18. *vt omnis cultura quoddam breuiarium peragatur*. sic *breuiariæ rationes* apud Scæuolam l. vlt. ff. de pecul. leg. Torrentius.

Ex Epist. xl.

Memoriam renouant] v.c. *reuocant*.

Ex Epist. xli.

Ad aures simulachri] v.c. *aurem*.

Magnorum fluminum capita veneramur] de his ceremoniis Plinius lib. 8. vbi Clitumni meminit. *Pons terminus sacri prophanique: in superiori parte nauigare tantum, infra etiam natare concessum*. imo in quibusdam aquis nauigare etiam vetitum. idem lib. eodem de lacu Vadimonis: *Nulla in hoc nauis, sacer enim est, &c.*

Iuba nitet] plane rectius in v.c. Iureti, *iuba mittitur*.

In vitia alter alterum trudimus] In v.c. *alter alterni*. vnde videtur tollenda prima vox, *alter*, vt tantum legatur, *in vitia alterni trudimus*, quod elegantius est. Iuretus.

Ex Epist. xlv.

Transnatassem ista] v.c. *transnassem*.

Vellem inquis, magis libros mihi quam consilium dares] inuersum ordinem asseuerat Gruterus, & ex fide mss. quatuor legendum: *magis consilium mihi quam libros dares*.

Ne cuiquam mancipaui] bene v.c. *emancipaui*, quo verbo iam supra vsus lib. 1. de benef. c. 3. vt ex v.c. ad eum locum notaui. Certe etiam ita se reperisse in omnibus suis mss. testatur Gruterus ad hunc locum, licet putet illud, *mancipaui*, magis retinendum. Iuretus.

Quæ non debet sinistram manum legẽtis implere] hoc referendum ad angustias & minutam libelli formam

monet Lipſius cap.1. Epiſt.inſtit.

Ex Epist. xlvii.

Vt iſti de domino loquantur] Senſus imperfectus eſt, quem implebis ſi leges, *obloquantur*: nam ita habet v. c. Agrætius autem ait, *obloqui*, eſſe obtrectatoris. quam vocem mẽs Senecæ palam hic deſiderat. Iuretus.

Pretioſas aues ſcindit pectus & clunes certis ductibus circumferens eruditam manum in fruſta excutit] aliam à multis ſententiam eliciens Gruterus, ſic reponit: *& pectus & clunes certis ductibus circumferens, erudita manu fruſta excitat*. vt ſcilicet voluerit Seneca, iſtos & pectore & clune inter carpendum, neſcio quam præ ſe tuliſſe geſticulationem.

Et eum qui illi impegerat titulum] hoc eo refert Briſſonius lib.6. de formulis, quod olim titulum ſingulorum ſeruorum ſcribi, ita vt intelligi recte poſſet quid morbi vitijve cuique eſſet, Ædiles curules edicto præceperant. cuius caput ad hanc rem pertinens citat Gellius lib.4.cap.2.

Mariana clade quam multos] ad hæc Lipſius ad lib. 1. Ann. Cladene Mariana? vbi iſta aut quando? nam C. ille Marius victor vbique, ſi memini, & fecit ſeruos, non dedit. quod de ea accipias, quam Germanis intulit; nugæ. An Germani Senatorium per militiam auſpicantur gradum? certiſſime reſcribendum, *Variana*, eamque intelligit, quæ contigit imperante Auguſto: & opportuno recentique exemplo admonet, poſſe è ſumma fortuna labi ad imam.

Oſculantes manum] cum tamen hoc ſeruorum. Arrianus lib.2. Diſſertat.cap.10. *Tribunatum adeptus es? ecce obuij omnes gratulantur. alius oculos oſculatur, alius collum, ſerui manus.* Poſtea tamen inualuit vt & potentiorum manus oſculo libarentur, vt videre eſt apud Plutarchum in Catone: lege Hotomanum lib. ſingulari Obſeruat. quæ ad veterum ritum nupt. pertinent, cap.11. & Lipſium lib.2.cap.6. Elect.

Dominum patremfamiliæ] v.c. *patremfamilias*, & inf. Epiſt.65. *agamus bonum patremfamiliæ*, idem v.c. *patremfamilias*.

Iram prouocet] v. c. *euocet* quomodo dixit inf. Epiſt. 49. *deſiderium euocant*, & Epiſt. 52. *quem magnitudo rerum euocauerat*. Iuretus.

Ex Epist. xlviii.

Ex iſta ſententia] v.c. *ſcientia*.

Luſoria iſta proponis] in v.c. *componis*: quod verbum videtur aptius eſſe. Iuretus.

Etiam ad album ſedentibus] Albũ tabula erat dealbata. velut Theophilus in §. pœnales Inſtit. de actionibus, ſcribit, albis literis notata, in qua Prætores edicta ſua, quo omnibꝰ innoteſcerẽt, actiones & interdicta proponebant, l.2.§.eodem.ff.de orgi.iur.l.7.& l.9.ff.de Iuriſd. &c. vide Briſſonium de verb. ſign.

Quam vt formula cecidiſſe videatur] *cadere forma* in vett. libris dicitur, qui non vt oportuit actionem inſtituit. Locus autem hic Senecæ facit, vt non XII. tabulis, ſed Prætoris edicto, plus petendo creditores cauſa cecidiſſe credat Ræuardus lib.3.c.14. varior. vide eum ibidem, item lib. de autorit. prudent. cap.2. Cuiacium & Hotomanum ad §. 28. ſi quis agens. Inſtit. de actio. Briſſonium lib.3. de verb. ſign. & Torrentium in Suetonij Claudium cap. 14.

Perſtringat oculos] bene v.c. *præſtringat*: quomodo dixit inf. Epiſt. 72. *cedunt enim nimio ſplendore perſtricti*. & Epiſt. 111. *præſtrinxerit oculos meos*. & lib.7. de benef. cap.9. *quæ gentium oculos regemque præſtringunt*. Ita enim ibi quidam v.c.

Ex Epist. xlix.

Quid enim non modo eſt, ſi recordaris?] v. c. *ſi recorderis*.

Non vbique ſe mors tam prope oſtendit] bene v.c. *mors tantum prope eſt*. Iur.

Ex Epist. l.

Ait domum tenebroſam] repone ex v.c. *tenebricoſam*, qua voce vſus idem Seneca Epiſt. 87. vbi *tenebricoſum balneum* vocat. Sic Cicero *tenebricoſos ſenſus*, & , *tenebricoſum tempus*, dixit. Et ipſe Seneca pari nomine *lucricoſum*, vt ſup. notaui ad lib.7. de benef. cap.26. Iuretus.

Ex Epist. li.

In Vtica Catonem] mira varietas lectionum, quibus & iſta addatur eſſe in vno v.c. *in Ienica Cat.*

Quos Philiſtas Ægyptij] v.c. *Pſiliſtas*.

Ex Epist. lii.

Nunquid æger laudat medicum ſecantem] Notandum idcirco medicorum ignobilius fuiſſe munus, quod ipſimet manibus ſuis olim venas inciderent; medicamenta præberent, clyſteres, emplaſtra, collyria admouerent, iiſdemque omnibus, quibus hodie Chirurgi, partibus fungerentur, quod probatur tam è Iureconſultis, quam ex aliis à Briſſonio lib.2.cap.4. Select. antiq.

Si quemadmodum laudetur] optime v.c. *laudet*. cuius locutionis, quæ auctori familiaris eſt, exempla notata ſunt ſup. ad lib. 2. de benef. cap. 1. Iuret.

Silentium ſibi imperare] v.c. Iureti, impetrare.

Ex Epist. liii.

Præciſurus omnes ſinus] ad horum intelligentiam adeas Galliæ Solem Budæum ad l. qui cum eo. ff. de re militari.

Ex Epist. liiii.

Dici ſuſpirium poteſt] Anhelitus hanc difficultatem grauiſſimam, quam Græci ὀρθόπνοιαν vocant, primus Seneca latino hoc ſermone donauit, quo deinde etiam in brutis vſi veterinarij medici. de eo autem morbo plura vide ad hunc locum pertinentia apud Mercurial. lib. 6. cap.16. varia. lect.

Ex Epist. lv.

Siue bilis inſederat faucibus] excutit hunc locum illuſtratque medicorum princeps Mercurialis lib.6. de arte gymnaſtica c.10.

Ex Epist. lvi.

Cum in aliptem inertem] Aliptarũ munus tangit Cicero li.1. Epiſt. ad Lentulum : *Vellem non ſolum ſalutis*

meæ

mea, quemadmodum medici: sed etiam vt aliptæ virium & coloris rationem habuissent, de hisce digna lectu multa Fornerius ad l. 203. §. quid autem. ff. de verb. sign.

Et furem deprehensum] *de balneario fure* velim adeas Alciatum lib. 2. cap. 38. Parerg. P. Victorium lib. Varior. Cuiacium ad sententias Iulij Pauli. Langlæum lib. 8. cap. 2. Otij semest. Dousam præcid. ad Arbitrum lib. 2. cap. 2. & Freherum lib. 2. cap. 12. Parerg.

Iam librarij varias exclamationes] ita se legere, non *librarius* testatur Cælius Rhodiginus lib. 30. select. antiq. cap. 19. vide Turnebum lib. 7. Aduers. cap. 4. & Mercurialem lib. 1. artis gymnast. cap. 12. qui totum ferè hoc caput explicat.

Ex epist. lvii.

A ceromate nos aphe excepit] huic loco lucem tibi dabit P. Faber lib. 3. Agonist. cap. 21.

Ex Epist. lviii.

Nemo nostrum idem est in senectute qui fuit iuuenis] acuta quædam circa hunc locum Duarenus in tit. de iudiciis cap. 4.

Quam mortis meras] Correctio hæc Lipsio debetur. Mortis autem vox quarti est casus, numeri pluralis: sic vocat acutas has de morte disputationes.

Ex Epist. lix.

Si ad nostrum album] quin de Stoicorum albo intelligat minime dubitandum videtur Stephano, & sane sic est Grut.

Sequuntur pericula & occurrunt] adducit hunc versum Senecæ Fornerius ad l. 110. de verb. signif. vt eos compescat qui litem his mouent: *Sequester dictus ab eo quod occurrenti aut quasi sequenti eos qui contendunt, committitur*: quasi videlicet, quis absurde iisdem occurrere atque idem sequi videatur. cum in illis quæ coniunctim dicuntur, ordo nullus obseruetur, nec quicquam vtrum prius posterius-ve scribatur aut dicatur intersit. l. 14. quidam ff. de pecul. leg.

Ex Epist. lxiii.

Quomodo in vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat] vnde Catullus apud Gellium lib. 7. cap. 20.

Minister vetuli puer Falerni.
Ingere mi calices amariores.

Plura Brodæus lib. 1. cap. 3. Miscellaneorum.

Annum fœminis ad lugendum constituerunt maiores] hac de re multa apud Brissonium li. de iure Connub. item lib. 10. de verb. sign. & Ræuardum lib. 1. cap. 20. Variorum.

Ex Epist. lxiiii.

Sed hic modicus, qui hospites venisse significaret] in v. c. *significet*. quod magis sequor. Sed moneo latitare hîc vitium occultissimum, nec deprehendere potuissem sine scriptura veteri, licet mendosa. Priscus codex habet, *hic medicus*, vnde coniicio Senecam scripsisse, *hic medius*, vt nomine *medij ignis*, designet moderatum honestumque ciborum apparatum, qui non sit ex opiparis, nec ex vilioribus. nam etsi noui isti hospites non aduenissent, non tamē propterea domi focus modicus desinebat. Hæc autem *medicus*, *medius*, & *modicus*, sæpe inuicem confunduntur in priscis exemplaribus. Iuretus.

Equo desiliam] Clarum id ex Liuij, Valerij, Plutarchi historia de Q. Fabio: etiam ex Dione, apud quem lib. 36. Pompeius descendere sibi equo Tigranem regem iussit per lictorem. petatur hac de re Lipsius lib. 1. Elect. c. 23.

Ex Epist. lxv.

In locum stili sermo successit] v. c. *in loco*, cuius exempla notauit sup. Iuretus ad lib. de benef.

Homines quidem pereunt: ipsa autem humanitas, ad quam homo effingitur, permanet] P. Faber lib. 2. Semest. c. 1. obseruat *humanitatem* hic notare ideam quandam hominis. quin & Stephanus lib. 2. Proodop. cap. vlt. ait verbum hoc non id sonare, quod passim apud Latinos eo significatur, sed id quod Græcis sonat αὐθρωπότης: atque eius adeò exemplar effictum.

Non quis verum dicat] v. c. Iureti, *verissimum*.

Nega tibi liquere, & nos reuerti iube] Solebant iudices in re ambigua & dubia ita se iudicandi necessitate expedire, si pronunciarent *sibi non liquere*. l. 13. §. vlt. ff. de arbit. l. 36. ff. de re iud. Nec in publicis tantum, sed in priuatis hanc pronunciandi formulam locum sibi vindicasse arguit locus iste Senecæ. Plura hac de re Brissonius lib. 10. de verb. sign. & lib. 5. de formulis.

Ex Epist. lxvi.

Et quæ per læta procedit, & quæ per tristia] In v. c. *& quæ per læta procedit, & quæ per stricta*, quam scripturam non repudio, maxime cum paulo post subiiciat auctor: *Variante materia, quæ modo latior est, modo angustior*. Itaque videtur quodam glossemate interpolatus hic locus. Iuretus.

Quam distractam & operosam] repone ex v. c. *districtam*: de qua voce sup. Iuretus ad Epist. 2.

Quorsum hæc] v. c. *Quorsus*.

Transfossos aut exanimatos serpentum morsu] v. c. *transfixos aut exan. serpentium m.*

Ego non dubito quin magis laudem] Restituit Iuretus ex v. c. *Ego condubitem quin m.* cum interrogationis nota.

In integrum restituit, quicquid errauerat] Quod ad mouēdas actiones attinet, cum nō videātur cōsentire, qui errant, nihil mirum est restitutionem in integrum à Prætore indulgeri ob iustum errorem: cum in omnibus negociis contrahēdis, si error aliquis interuenerit, nihil valeat quod actū est, quia nihil sit consensui tam contrarium, quam error, qui imperitiam detegit. l. si per errorem inf. de iurisd. omn. iud.

Hinc explicandum quod μεταφορικῶς hic dicit Seneca. P.Faber ad l. 116. ff. de reg.iur.

Ex Epist. LXVII.

Conceptis solennibus] certa plane fuisse & solennia verba, quibus Dictatores, Coss. Prætores sese hostiumque legiones deuouebant, ostendit Cicero lib. 1. de Nat. Deo. Plinius lib. 28. cap. 2. & auctor de vir. illust. c. 27. de P. Decio filio agens. Quibus autem verbis vterentur aperit Liuius lib. 8. & Brissonius lib. 1. de formulis.

Quæ excipiuntur foribus ornata] hoc dicit quod in omni publica priuataque lætitia receptum, ianuam ornari lauro & lucernis. Tertullianus in Apolog. *Cur die læto non laureis postes adumbramus? nec lucernis diem infringimus &c.* Apuleius li. 4. Metam. *Domus tota lauris obsita, tædis lucida strepebat hymenæum.* Plura Lipsius lib. 1. cap. 3. Elect.

Quæ nobis non sertis, sed sudore] locus mutilus, quem suppleo fide v.c. *quæ nobis non thure nec sertis.* Iuretus.

Ex Epist. LXVIII.

Cum sellam aut tribunal ascenderit] de his Ræuardus lib. Pro tribunal. cap. 7.

Aperta effractarius præterit] de his plurima lectu digna Langlæus lib. 8. cap. 3. Ocij Semest.

Assuesca & dicere verum] v.c. *Assuesces.*

Quasi causaria partes] *causarij* dicuntur tum ij qui leui qualibet de caussa morbos incurrunt, tum qui aliquo pacto male habent. vide Mercurialem lib. 6. cap. 1. Varia. lect.

Ex Epist. LXIX.

Ad perfectum reducit] v.c. *perducit.*

An illa ad nos veniat] *an*, abest à v.c. Iureti, & recte.

Ex epist. LXX.

Tranquillitatis lentissimo tædio] v.c. *lentissima.*

Bene mori, aut male] v.c. *an male.*

Triginta tamen dies in carcere] propterea videlicet quod illo mense Delia festa peragerentur: lex vero non fineret palam in quemquam animaduerti, antequam oraculi consultores Delo reuerterentur: Xenophon lib. 4. quod animaduertit. P. Faber lib. 2. Semest. cap. 9.

Non sane frequentibus obsequiis] v.c. *exsequiis*, quam scripturam constanter retinere suos libros testantur Pincianus & Gruterus. Sane si quis paulo accuratius sensum auctoris expendet, videbit illud, *exsequiis*, nescio quid argutius sonare. Nam statim subiecit, *hunc Libonem non tam reum, sed funus fuisse*: funeri autem *exsequiæ* aptius conueniunt quàm *obsequia*, quæ proprie viuis debentur: *Frequentes* autem *exsequias* dicit, quod Ouidius in carmine de morte Psittaci:

> *Occidit, exsequias ite frequenter aues.*

Ita enim ibi in veteri codice. hæc Iuretus.

Vsum qui exigat dies] v.c. *excutet.*

Cumque commodo mori non licuisset] P. Faber li. 1. Semest. cap. 4. scribit malle se: *cumque suo modo mori.* Ego ei subscribo. Grut.

Quam fastidiose mori] v.c. Iureti *studiose.*

Ex Epist. LXXI.

Sub manu, quod aiunt, nascatur] Docti iam testati sunt se reperisse in suis mss. *sub manu quoque, sub manu, quod aiunt, nascatur:* quemadmodum etiam inueni in v.c. nec dubitandum est, quin ita scripserit Seneca. Vbi, qui verba truncarunt tanquam superflua, decepti sunt, nec respexerunt repetita vt maiorem temporis celeritatem exprimeret. Similes verborum repetitiones extant in aliis autoribus, sed fere corruptæ in vulgatis editionibus, quod alio loco notatum est. Iuretus.

Et in bonum abibunt] v.c. *habebunt.*

Diminuunt & conterunt] quidam v.c. *demittunt & conuertunt.*

Quisquis volet tibi contumeliam facere, faciat] *facere*, glosam sapit, & rectissime abest à v.c. in quo etiam non, *quisquis*. sed *quisque*, scriptum est: quod sanum esse nemo doctior dubitauerit. Nam prisci & optimi auctores sic locuti. Alcinous in Epigram. de Virgilio:

> *Longe erit à primo quisque, secundus erit.*

Ausonius in carmine Iambico:

Pareto legi quisque legem sanxerit] Ita boni libri. Symmachus lib. 1. Epist. 52. *quisque bona frugis est in publicum commodum vindicatur.* Sid. Apollinaris & Prudentius ita pariter locuti, nec erat ratio cur in huius carmine quædam editio pro, *quisque*, semper apponeret, *quisqui*, contra fidem v.c. Iuretus.

Natura sua remiscebitur] v.c. *si natura remiscebitur.*

Difficilia natura] v.c. *natura.*

Et tremet sapiens & dolebit] In optimo v.c. *& tremebit*, quod licet nouum ac insolens videri possit, tamen non temere reiiciendum: nam Nonius Marcellus, cap. de mutat. coniugat. adnotauit veteres multa ciusmodi verba inflexisse, vt, *expedibo*, pro, *expediam*, *audibo*, pro, *audiam*, aperibo, pro, *aperiam*, *dicebo*, pro, *dicam*, &, *reddebo*, pro, *reddam*. Iuretus.

Ad omnes casus procurrerem] v.c. *procurrerent.*

Redigetur ad liquidum] bene v.c. *rediget*: cuius locutionis exempla notata sup. ad lib. 3. de benef. c. 37.

Ex Epist. LXXII.

Quæ possis & incedendo scribere] v.c. *& incisione scribere.*

Sub ictu habent] à gladiatorum arte traductum videtur, qui sub ictu habent aduersarium, cum intectum & nudum iam iam icturi sunt. diciturque sub ictu esse, qui ictui se alterius exposuit. Et ab ea mente Lactantius quoque forsan lib. 7. cap. 12. diu. instit. *Nec vim repellere potest, quia sub aspectum & sub ictum venit.* hæc Acidalius lect. Velleian. lib. 1.

Ex Epist. lxxiii.

Habet hoc vitium omnis ambitio, non respicit] ridicule quidam I. C. hic mauult *non retrospicit*. nam nihil aliud significat ipsum *respicit*. noster Epist. 48. *Infinita est velocitas temporis, quae magis apparet respicientibus*. Item Epist. 92. *Hoc nos pessimos facit quod nemo vitam suam respicit. quid facturi simus cogitamus: quid fecerimus: non cogitamus*. iterum cap. 10. de breuit. vitae: *occupatorum animi velut sub iugo sunt, flectere se & respicere non possunt*. & alibi frequenter.

Quod ex minima portione commune est] reperi in v.c. quod ex minimatione commune est. quae vox à me nondum lecta, fateor: sed non video qua causa probari non possit, *minimatio*. cuius priscae vocis interpretandae gratia, videtur iam olim quispiam glossographus addidisse ista duo. *minima portione*, quae deinde in textum irrepserunt. vt alia pleraque huius generis. Iuretus.

Ex Epist. lxxiiii.

Quisquam beatus esse] v.c. *quisque*.

Hanc imaginem] adde ex v. Iureti, *hanc enim imaginem*.

Nutat omne consilium] v.c. *natat*. quomodo locutus sup. Epist. 35. *mutatio volũtatis* (ait) *indicat animum natare alibi, atque alibi apparere*. Iuretus

Resistat voluntas] v.c. *sistat*.

Vltra summum non est locus] v.c. *summam*, qua voce solet vti auctor, vt notatum sup. ad Epist. 13.

Quae pro maximis vulgus optat] v.c. Iureti, *quae pro primis vulgus optat*.

Perit gratia & relatio gratiae. Aestimatur labor, si] videtur locus hic melius dispungi & legi in v.c. Iureti, qui habet, *perit gratia & relatio gratiae si timetur labor*.

Ergo aut incredibile est] v. c. *credibile*.

In animo constituamus] v.c. *contineamus*.

Ad pessima transit] v.c. *ad pessimam*.

In eum in quo scriptus est, puluerem solueris] Adolescentes olim, vt ad ceteras artes perdiscendas libero quidem homine dignas, animum appellebant, ita Geometriae plurimum operae impendebant. Quare in gymnasiis praesto semper erat abacus *puluere* conspersus, in quo lineas virgula describerent, ac figuras ducerent: quas commode si quid displiceret, aut immutarent aut delerent: aliaque ratione deformarent. Hinc *puluis eruditus* pro mathematicis disciplinis, à Cicerone lib. de nat. deor. 2. *quia illũ nunquam eruditum puluerem attigistis*, plura Brodaeus lib. 1. c. 1. Miscell.

Ex Epist. lxxv.

Deos malos non esse] v.c. *Deos maiores non esse*, vnde forte legendũ, *Deos mali auctores non esse*. Iuretus.

Ex Epist. lxxvi.

Inimicitias mihi denuntias] solebant veteres, siquae graues inter eos inciderẽt simultates, amicitiam solemni quadam ratione renuntiare, & inimicitias praesentibus superstitibus profiteri. Exprimit euidenter Suetonius in Claudio: vbi de Germanico loquitur: *Ac non tam quidem vltra progressus, quam vt amicitiã ei renuntiaret, mandaret domesticis vltionẽ siquid accideret*. de hoc ipso Tacitus lib. 6. Ann. *Morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiae ponere*. vide plura apud Raeuardum lib. 5. c. 15. Vario. Durantium lib. 2. cap. 11. Var. & Lipsium ad lib. 2. Ann. Taciti.

Pithaules bonus] Turnebus lib. 11. Aduers. cap. 25. *Pithaulas capit* pro tibicinibus qui Pythia cantant. vide eum, & Brodaeum lib. 2. Miscel. cap. 13.

Et praeco concursum] nempe qui musicis agonibus vicerant, ipsorũ laudes publice proclamabantur atque decantabantur à praeconibus, qui praecones etiam deinde inter se decertabant, vt probatur ex Cicer. lib. 5. Epist. 68. quae est ad Lucceium. plura de hisce P. Faber lib. 2. cap. 14. & 15. Agonisticon.

Imperitorum conuicia] v.c. *inspectorum*.

Contemnendus est iste contemptus] rectius v.c. Iureti, *est ipse*.

Finem naturae suae attigit] v.c. *tetigit*.

Nec cuius tutela ebore caelata est] sic vocabant Latini νεὼς παράσημον, Dei signum protae impositum, naui nomen imponens, vti ex Plutarcho in Conuiuio septem Sapientum, & Luciano in Dial. cui titulus πλοῖον, ἢ εὐχαί. apparet. Sillius, *Tutelaeque Deum fluitant*. Ouidius 1. Tristium:

Et pictos verberat vnda Deos. Valerius Flaccus lib. 1.

Visa coronatae fulgens tutela carinae.

Plura Brodaeus lib. 1. c. 10. Miscell. Turnebus lib. 19. c. 2. Aduers.

Quam pretioso incumbat lecto] v.c. *Specioso*.

Breuiter percurri] bene v. c. Iureti, *percucurri*.

Omnia relinquis] addit v.c. *omnia enim relinquis*.

Quocunque ducit ac vocat] v.c. *ducit aut vocat*.

Paruus pumilio] v.c. *magnus pumilio*, quae scriptura extat etiam in multis aliorum priscis codicibus. Cum tamen mendosa sit, suspicor auctorem scripsisse, *manus*. Sic enim Arnobius lib. aduers. nationes posuit vocem, *mannos*, pro *paruos*. Verba eius sunt ex lib. 3. de dijs loquẽs: *Nonnullos &c. mannos longos, medios, macilentos, pingues, crassos*. Ita habet vetustus codex Bibliothecae Regiae, vt me docuit Clarissimus I. C. Fr. Pithoeus. In vulgatis exemplaribus passim legitur, *nanos*. quod ex ignoratione priscae & rarae dictionis manasse credo. haec doctissimus Iuretus.

Ex Epist. lxxvii.

Supparum intendere] *Suppara* non tam vela fuisse videntur, quam velorum quaedam supplementa & summae partes, quae supra ipsa vela & antemnam expandebantur: quod (vt opinatur Turnebus

lib.21.cap.4.Adu.) sursum pararentur. Lucanus lib.5.

Summaque pandens

Supara velorum perituras colligit auras. Papinius 5.Silu.

—vos summis annectite supara velis.

Praeter Turnebum videatur & Scaliger in castigationibus ad Festum. Notat autem Iuretus in v.c. *siparum*, vel *sipparum*, legi.

Et calida subinde suffusa] melius in v.c. *& calda*, quam scripturã alijs locis offendi in priscis mēbranis, vt Epist.83. *vocatur parum calda*, & Epist.86. *non videbatur maioribus nostris caldum nisi obscurum*. Idē lib.1.de ira cap.12. *si calda non bene praebeatur*. Sed & eodem modo ipsemet vocat *caldarium*, Epist.86. vt etiam Vitruuius de Architect.lib.5 c.10.& lib.8.c.2. Quintilianus refert lib.1.c.10. *ab Augusto emendatum fuisse C. Caesarem, quod maluisset calidum dicere quam caldum:* nō quia *calidum* Latinum non esset, sed odiosum. Martialis, *Frigida non deerit, non deerit calda petenti.* haec Iuretus.

Leuis dissolutio animi] vox, *animi*, abest à v.c. Iureti, & rectè, nam repetita est ex proximo sequente, *animus*.

Quos aliquando liquit animus] non improbo hanc vulgatam lectionem, velim tamen admonitum acutiorem lectorem, num probabile sit Senecam potius scripsisse, *quis*, vel, *queis*, pro, *quibus*. Moueor quia eadē plane phrasi dixit lib.1.de ira, cap. 12. *non flebit, nec liquetur animo*: nã ita habere quosdam priscos libros alij monuere, cuius loco nonnulli referunt, *linquetur*. Huc spectat illa adnotatio Festi, Pomp. *Liquetur* (ait) *labitur fluit*. Quare illo lo.o Curtij Rufi, *linquentem reuocauit animum*, forte, *liquentem*: nam & *animi deliquium* non a *delinquo*, sed *deliqueo*, dici nonnulli volunt. Iuretus.

Quid tibi nouum est] v.c, *noui est*.

Atqui haec sunt] v.c. *Atque*, quomodo non semel habet idem v.c. Iureti.

Amicos & patriam?] Melius in v.c. Iureti, *amicos esse patriae?*

Statiliae breuis] v.c. *Satiae breuis*.

EX EPIST. LXXVIII.

Non assueuerunt animo esse contenti] v.c. *intenti*.

Obsistere imminenti] v.c. Iureti addit, *morbo*.

Ferunt tamen omne tormentum gloriae cupiditate] Eleganter Chrysostomus in serm. de mansuetudine, *Absurdum est quod Athletae in gymnicis agonibus & pulueribus verbera & vulnera ferūt, propter vanam gloriam, coronam nullius momenti spectantes: nos autem coronandi à Christo nō imperamus irae, non omnia fortiter toleramus.* vide Ciceronem lib.2. & 5. Tuscul. qu. sed magis P. Fabrum lib.2.cap.13. Agonist.

Aliquis non gemuit] v.c. *ingemuit*.

EX EPIST. LXXX.

Ad sphaeromachiam auocauit] ita certo legendum non *spyromachiam*, vti placet Pinciano: & vero non ego primus ille Aduocatus Philosophi, ita etiam legendum sensit Beroaldus, Stephanus Epist. ad Dalech.34. item P Faber lib.1.c 6. Agonist. quem videat curiosus lector.

Non alleuatur velum] Intelligit velum quod praetendebatur foribus, de quo Suetonius in Claudio c.10. & Iulius Pollux lib.10. Id velum leuabatur in admissionibus, vt patet ex isto loco Senecae, & Lampridio in Alexandro. Inde apud I.C. *causas cognoscere leuato velo*, id est palam omnibus admissis l.5. Cod. de naufragiis. Erant & alia *vela* in caenationibus arcendi frigoris, itemque ornatus causa, de quibus noster lib.4. Qu. nat. Tertullianus de habitu muliebri, Lipsius ad lib.13. Ann. Taciti.

Quam ingenia pauci] melius v.c. Iureti, *ingenia quàm pauci*.

Peculium suum quod comparauerant ventre fraudato] de hoc late Raeuardus ad l.19. de reg. iur. Lipsius ad lib.14. Ann. Tac. Brissonius lib.6. de form.

Concupisces quanticunque] v.c, *tanticunque*.

In coenaculo dormit] v. c. *centuculo*. Sed & in Calepini Lexico hic locus citatur, & passim habetur, *centunculo*, vt inde constet priscas Senecae editiones non aliter retulisse. Quare videndum est, num, *centuculo*, vera sit lectio, & pro vilibus stragulis accipi debeat. haec Iuretus.

Obycienda rumoribus] v.c. Iureti *obycienda sermonibus*, quomodo inf. Epist.122. *Luxuriosi vitã suam esse in sermonibus dum viuunt, volunt.*

EX EPIST. LXXXII.

Timent mortem] v.c. *morti*.

In insuperabili loco stat] particula, *in*, abest optimè à v.c. Iureti.

Contra quàm] v.c. *quàm contra*.

Zeno noster] v.c. *Zenon*, vt alibi saepe. Sic idem v.c. solet scribere, *Platon*, pro quo vulgo *Plato*, Iur.

Post haec non dubitabo] v.c. *Post hoc*, qua voce non semel vtitur, vt sup. Epist. 78. vis tu posthoc *dolorem deridere?* Idem lib. 1. de Clem. c.9. *post hoc detulit vltra.* sic enim ibi quidam v.c. Et lib. de consol. ad Alb. cap. vlt. *post hoc nemo miratur.* Iur.

Habuit dedus] v.c. Iureti, *edecus*. Et cogitandum est, num veteres tales syllabas addiderint dictionibus, vt illarum vis augeretur.

Nobis infundit longa] v.c. *offundit*.

Totum Reip. bellum] v.c. *totum Romani populi bellum*.

Thermopylarum angustys] Tacere nec possum, nec debeo varietatem scripturae quam repeti in optimo v.c. *Thermopilatry angustys.* vox quidem rara, sed quae proba videtur, & digna quae iam nunc primum restituatur. Iuretus.

Quem erectiorem possunt] v.c. *exercitiorem*: sed nihil muto, nam illa prior dictio frequens est auctori, vt cum dicit, *magnifica & erecta*, Epist.41. *excelsum & erectum*, Epist.45. *grandis & erectus*, Epist. 46. ita enim ibi quidam v.c. Et lib.2. de Clem. cap.1. *Vegeta atque erecta.* Iuretus

Qua oratione hunc] v.c. *ratione*.

Ne Python quidem vulnerabilis erat] Varie hic locus concipitur, & faceſſit negotium eruditis. Mihi valde arridet ſcriptura v.c. *ne Pythio*: vult enim indicare hyperbolica quadam figura, tantum fuiſſe laboris in confodiendo iſto ſerpente Africae, vt ne quidem ipſe Deus Pythius, ſi affuiſſet, ſuis ſagittis vulnerare potuiſſet. Nota fabula ſerpentis Pythonis. Itaque iam confirmatur coniectura magni viri P. Fabri, qui monuerat reponendum, *ne Pythio*. haec Iuretus.

Et aduerſus mortem tu tam minuta iacularis?] non diſplicet lectio v.c. *& aduerſus mortem totam minuta iacularis?* Iuretus.

Ex Epist. LXXXIII.

Farinus puer] v.c. Iureti, *Farnius*, alij codices aliter.

Itinere diuerſo euntes] Vox *itinere*, plane deeſt in v.c. rectè nam, diuerſo, aduerbialiter poſuit. Id non ſatis obſeruatum fecit, vt gloſſographi addita dictione locum interpolarint. Iuretus.

Auſpicabar in Virginem deſilire] Aquam quae Romae influeret omnium fere frigidiſſimam, *virginem* appellatam probatur ex Frontino lib. 1. de Aquaeductibus. *Virgo appellata eſt quod quaerentibus aquam militibus, puella virguncula venas quaſdam monſtrauit, quas ſecuti qui foderunt, ingentem aquae modum inuenerunt*: de eadem alia multa Plinius lib 31. cap. 3. Marlianus lib. 5. cap. 5. vrbis Romae Topograph. Fabricius in Roma & alij plerique.

Et quaſi interiungo] vera lectio, confirmata fide omnium membranarum: ſic Martialis lib. 3. Epiſt. 67. *Exarſitque dies & hora laſſos Interiungit equos meridiana*. Iuretus.

Quemadmodum difficiles faciunt oculos] v.c. *quemadmodum afficiunt oculos*.

Nec opio ſumpto] Spuria lectio eſt, & rectiſſime noſter v.c. *nec ſopore ſumpto*. Confirmat idem Seneca lib. 5. de benef. cap. 13. *ſoporem cum venenum eſſe crederet, miſcuit*: ſic enim ibi vetuſti codices, cuius loco vulgati libri habent, *ſaporem*, vt etiam alij teſtati ſunt. Iuretus.

Ex Epist. LXXXIIII.

Pigrum me, & negligentem] ſequor quod habet v.c. *pigrum viae & neglig.* Iuretus.

Hoc illo commutandum eſt] v.c. *hoc & illo commeandum eſt*, & videtur vox eſſe proprior & accommodatior ſenſui, quã illud vulgatum, *commutandum*: vt indicet ſtudioſum vti hac parte veluti quodam commeatu. *Commeatus* autem facultas eſt abeundi ad praeſcriptum diem reuerſuro. Simili metaphora dixit Epiſt. 54. *à mala valetudine ſibi datum longum commeatum*. Iuretus.

In commeſſationibus noſtris] Pax mi Seneca quis credet? in vno conuiuio aliquo plus cantorum, quã olim ſpectatorum? impudens mendacium. recte in m.ſſ. Io. Latomi, *In commiſſionibus*, & intelligit cõmiſſiones ludorum. patet ex ſequentibus. ſic Lipſius lib. 3. Epiſt. quaeſt. 9.

Et cauea aeneatoribus cincta eſt] nimirum in omnibus ludis, etiam ſcenicis, ſignum erat commiſſionis *tuba. aeneatoreſque* hi, tubicines. ideo Apuleius *tubam terminalem* appellat, quia primitias & ludicra certaminis finiret terminaretque. Virgilius.

At tuba commiſſos medio canit aggere ludos.

Quintilianus in Gladiatore: *Sonabant clangore ferali tubae.* vide ea de re plura apud Lipſium lib. 2. Satur. ſer. cap. 9.

Et magno aggeſtu ſuſpenſa veſtibula] veſtibulum locus inter fores aedium & viam, Aulo Gellio lib. 16. cap. 5. Macrobio lib. 6. Saturn. cap. 8. idque pars domus l. 1. Cod. de cuſtod. reor. l. 19. §. de veſtibulo ff. comm. diuid. Fornerius ad l. 245. de verb. ſignif.

Ex Epist. LXXXV.

Aut ad traditionem noſtram] v.c. *ad traductionem*, quod ſincerius videtur, vt *traductionis* nomine hic intelligat aliorum Philoſophorum ſententias, quae refellebant Stoicorum dogma cum calumnia & cõtemptu: nam *traducere* hoc aliquando denotat. Eo ſpectant verba ipſius Senecae inf. hac eadem Epiſt. *Noſtrorum haec* (ait) *interrogatio eſt. Aduerſus hanc ſic reſpondere conantur, falſam nos rem & controuerſam pro confeſſa iudicare.* Idem Epiſt. 87. *Aduerſus hoc ſic reſpondent Peripatetici, vt quod primum proponimus, falſum eſſe dicant.* Alio loco dicit infamatos Stoicos, vt Epiſt. 81. *Deſinant itaque* (ait) *infamare nos tanquam incredibilia iactantes.* Et Epiſt. 100. *& infamant praecepta noſtra duritia.* haec Iuretus.

Velocitatem ſuam Ladas] ita primum reſtituendum docuit Lipſius lib. 1. Elect. cap. 16. cum antea paſſim extaret, *laudans*. nullo ſenſu. nam *Ladae* curſoris prouerbio celebrata velocitas eſt.

Ex Cap. LXXXVI.

Adoratis manibus eius & ara] Alias legitur ad oram editionis Eraſmianae, *& arca*. quod cum reſtet in Pal. pr. & tert. nec non ad marginẽ Col. vtraque id exceperim manu: vtique cũ & agnoſcat Racuardus lib. 2. cap. 4. Varior. velitque *arcam* hic deſignare *loculũ lapideum*, ſupra terram poſitũ, quo corpus perpetuae ſepulturae tradendum plerunque recondebatur. Eo ſane ſenſu accepiſſe arcam lapideam Caium l. 7. ff. de reliq. & ſumpt. funer. cum ſcriberet: *Aduerſus eos qui in alterius arcam lapideam in qua adhuc mortuus nõ erat cõditus, mortuũ intulit, vtilem actionẽ in factũ Proconſul dat*: deque huiuſmodi *arcis* illud Frontini etiam accipiendum videtur de diuerſis menſuris agrorũ lib. *In campis vero ſtatuerunt terminos quadratos curſorios, & interiectis locis arcas & monumenta vel alia teſtimonia.* videatur & Martianus l. 39. ff. de reliq. & ſumpt. fun. Eſt & in Epitaphio An. Creſtinae: NE QVIS NOS INQVIETET EX ARCA NOSTRA, NEQVE AB ANTE ALIAM PONAT, AVT COMMVTET.

Qui ſic lauari ſuſtineat?] v.c. *qui ſic laudari ſuſtineat?* quod probat Iuretus.

Niſi Thaſius lapis] meminit huius loci Mercurialis lib. 3. cap. 14. art. gymnaſt. quem videat curioſus lector, vt norit quomodo in piſcinis, quae in frigidario thermarum aedificatae erant, nataretur.

Epiſtomia fuderunt] in v.c. Iureti, *epyſtonia*, perſpicue legitur.

Res quadrãtaria] a quadrante videlicet qui balneatoribus dari ſolebat. Flaccus Sat. 3.

Dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Vide Alciatū lib.2.cap.12.Parerg.Hadr.Iunium cent.1.adag.13.77.Mercurial.lib.1.cap.10.de arte gymnast. Hotomanum lib.de re nummaria cap. de diuis. assis &c.qui secundum ista explicat illud Ciceronis pro Caelio: *Nisi forte mulier potius quadrantaria illa permutatione familiaris facta est balneatori.*

Non pacata aqua lauabatur] bene v.c.*saccata*,quomodo etiā Obsopaeus annotauit se reperisse in duobus v.c. qui quid sit claris testimoniis explicat. Quibus addi potest iste locus Isidori Etymol, lib.20. c.3. *Saccatum*(ait) *liquor est aquae,facci vini admixtus,sacco expressus.* haec Iuretus.

Iam procliuus] v.c.*procliuis.*

Milium serentes] addit v.c.*& milium s.*

Parum autem arboris] v.c.*parit autem arb.*

Habemus pluuiam in nostra potestate] alias v.c.Iureti *in nostra tempestate.*

Ex Epist. LXXXVII.

Culcitra in terra] vbique in meo v.c. scribitur,*culcita*,quae scriptura pariter extat apud Varronem in fine lib.4.de ling.lat.Festum Pompeium,& Nonium, itemque Ciceronē 4. Tusculi. vbi *culcita plumea* vocatur. Plautus in mil. glor. *culcitam laneam* dicit. Quare videtur etiam sic legendum apud Isidorum Etym.lib.19.c.25.& Senecam Epist.108.haec Iuretus.

Late posidet &c.] de his & seq.Brissonnius lib.6.de Formul. Nomina etiā factorū Atticum, quaerere solitum *quoto anno*, & *quantum in solo*, Cicero ex quorundā sententia Epist.9. lib.9.ad Atticum scribit.

Quem tam Romano populo hercule profuit nasci] v.c.Iureti.*Quem tam è republica fuit nasci.*

Aliquē ex his trossulis in via diuitibus] arguit hic eorum ambitionem quibus non satis erat in vrbe & conspectu populi ostentare opes, nisi insuper peregrinantes, omnium eas etiam ingererent oculis, & huc facit quod praecessit, *Diuitem illū putas,quia aurea supellex etiam in via eum sequitur.* Ad Trossulorum vocem quod attinet,vetus ea quidem, & ante Ciceronem, sed quae posteriori aeuo refloruit iterū sub principibus, vnde & ea bis vsus Seneca, & Lampridius in vita Commodi, *cooptatus inter trossulos princeps iuuentutis, cum togam sumpsit.* sic enim serio vtroque sensu locum illum emendauit Lipsius. nam *trossuli*,equites,vt e Plinio,Festo,Varrone iamdudum monuit Ios.Scaliger.

Cursores & Numidas] vox,*&*,abest à v.c.Iureti.

Quod proponitur] v.c.*proponitis.*

Pecuniam conspurcauit] v.c.*inspurcauit.*

Quomodolibet incurrentibus] v.c.*quolibet.*

Interdicit admirationem] v.c.*admiratione.*

Tmolus] v.c.*Thmolus.*

India mittit ebur] v.c.*mittat.*

Ad carnificē aut ad carcerē differs] v.c.videtur elegātiꝰ habere,*à carnifice aut à carcere differs.* Iuret.

Et fingunt illam] v.c.*effingunt.*

Paupertas non per positionem] v.c.Iureti,*per possessionem*,quod forte rectum est,quia mox sequitur, *Paupertas est non quae pauca possideat.*

Ex Epist. LXXXVIII.

An minor Hecuba fuerit quam Helena.quare] v.c.Iureti,*cum maior fu.Hec qu.Hel.quare.*

Acutae ac graues voces] particula, *voces*, abest à v.c.Iureti, sane videri potest irrepsisse ex quodam glossemate.

Colligere pedes iugeri &c.] Regionum in partes diuisionem decempedis & perticis pedibusque iugeri collectis factam praeterea ex Cicerone Philippi. 4. & Acad. 4. Propertio Eleg. 2. lib. 4. colligitur. Brissonius lib.6. de Formulis.

Ad praescriptum euntem] v.c.*per praescriptum.*

Ludicrae sunt quae ad voluptatem] Qui dicantur artem facere ludicram, pete ex Brissonio lib .1. de verb.sign.

Qui pegmata per se surgentia] de ijs egregia Scaliger notis ad Manilium, & Marcilius ad lib.1.Martialis: ita antiqui appellabant machinas quasdam è ligno, quibus vsus in theatris & arenis, & haec ornatus causa saepe tecta auro vel argento.

Ex inopinato voluptates] Placet lectio v.c.*exinopinatas voluptates.* Quod autem quidam libri habēt, *varietates*,minus aptum est: nam hic sermo fit de rebus ad ludos & spectacula pertinentibus,quae proprio nomine olim dicebantur,*voluptates*,vt pridem alibi notatum.Iuretus.

Superbum esse aduersus socios] v.c.apud socios.

Comem se facilemque omnibus praestat] Sic quidem hactenus omnes editiones: at reperi in optimo vetusto exemplari,litteris integris scriptum,*cōmunem se facilemque.* Quam scripturam amplector, maxime cum videam eandem conseruari in aliorum auctorū libris calamo exaratis, cuius rei aliquot exēpla dudum prolata ad Symmachum lib.2.Epist.79. Quibus addatur hic locus Rufini lib.2.hist.Eccles. cap.19.*Communem se praebere erga sacerdotes Dei.* Sic apud Suetonium in Tito. Fl. Vespasiano,cap.22. pro,*comissimus*,reponendum esse,*communissimus*,ex codice Vviterbiēsi bene monuit Casaubonus.Nec tamen propterea velim damnari receptam hactenus lectionem. Iuretus.

Non magis quam simplicitatem] v.c.Iureti, *Non magis quam simplicitatem ac moderationem, ac modestiam,non magis quam frugalitatem.*

Nauis sine lignis] v.c.*nauis nisi è lignis.*

An per se sit aliquid] v.c.an ipsum sit aliquid.

Domicilium mutet] v.c.*domicilia.*

Superuacua vsu sibi comparat] *Superuacua vsibus comparat*,in v.c.habetur,& recte.

Aristarchi notas] quidam v.c.*Eustarchi.*

Haec sciam,vt ignorē?] Locus varia scriptura codicū interpolatus.Existimo sinceriorem esse lectio-

nem v.c. in quo nulla interrogationis nota extat, qua sane opus hic non est. Habet autem: *nec sciam quid ignorem*, hoc sensu videlicet. Non laboro si nesciam multa quæ ignorare satius putem. Iuretus.

Pirrhonij] de Pirrhoniis Philosophis in omnibus hæsitantibus, nihilque reuera esse asserentibus vide Hadr. Iunium Centu. 6. Adag. 59.

Ex Epist. lxxxx.

Versatilia cenationum laquearia] sic appellare videtur *cenationes* illas rotundas, quæ *vice mundi*, vt ait Suetonius in Nerone, circumagerentur. meminit & Lampridius in Eliogabalo: *Oppressit in tricliniis versatilibus parasitos suos violis & floribus, sic vt animam aliqui efflauerint cum eripi ad summum non possent.* Vide Fuluium Vrsinum in append. P. Ciacconij de Triclinio.

Tergis vulpium induitur ac murium] Mures antiqui intellexerunt non tantum domesticas illas bestiolas penori infestas, sed siluestres ferasque bestias minoris formæ, pelle commendabiles, quo in genere sunt martes & hermelini. de iis plura vide apud Turnebum lib. 15. cap. 23. Aduers.

Speculariorum vsum] sic vocabantur quibus lumen transmittebatur & sol admittebatur in ædes, vt hodie per vitreamina & chartacea fit. l. 12. §. specularia ff. de instr. vel instr. l. 9. §. 1. ff. quod vi aut clam. Martialis lib. 8. Epigr.

Hibernis obiecta notis specularia puros
Admittunt soles, & sine fece diem: Seneca supra:

Quanta nunc aliquis rusticitatis damnet Scipionem, quod non in caldarium suum latis specularibus diem admiserat? Brissonius lib. 17. de verb. sign.

Impressos parietibus tubos] de iis Alciatus lib. 12. Parerg. c. 2.

Ex Epist. lxxxxi.

Lugdunum, quod ostendebatur in Gallia, quæritur] de naturali ciuitatum interitu memorabilia multa vide apud Fabrum lib. 1. Semest. cap. 9. Confer & ad hunc locum Lipsium ad lib. 16. Ann. Taciti.

Omnium quæ terra premit sirempi lex esto] Palmaria hæc emendatio Iure consultorum principi Cuiacio debetur. Clausula autem: *sirempi lex esto.* vna est de solemnibus populi Romani, valetque *similis* aut *eadem*. meminit Festus, quem vide, & ibidem Scaligerum. item Lipsium lib. 1. cap. 1. Antiq. lect. Brissonium lib. 2. de formulis. Stephanum lib. 2. cap. 10. Prood.

Ex Epist. lxxxxii.

Non conteret me vncus] Eorum quibus iusta fieri poterant, cadauera solemni pompa capulo ad rogum efferebantur, aliorum vero quibus lege iusta fieri erat prohibitum, quod improbi ac nefarij iudicarentur, vnco trahebantur; quique trahebant *Hamotrahones* dicebantur, authore Festo. eo iterum respexit noster lib. & cap. 3. de Ira: *& cadauera quoque trahens vncus &c.* Ræuardus cap. 12. lib. ad leg. xii. tab.

Alte cinctum putes dixisse] sic antiqui vocabant strenuum, fortem, virilem, minime mollem. credo, quod genus illud cincturæ hominum non esset delicatorum. de quibus vide Turnebum lib. 15. cap. 23. Aduers.

Ex Epist. lxxxxiii.

Vt iugulari in spoliario] quid sit spoliarium pete ex Brissonio lib. 17. de verb. signific.

Ex Epist. lxxxxiiii.

Scis improbum esse qui ab vxore pudicitiam exigit &c.] idem postea Antonius prodidit, cuius particulam B. Augustinus lib. 2. de Adult. coniug. ad Pollentiam ex Codice Gregoriano refert. Sic etiam Lactantius lib. 6. cap. 23. *Seruanda igitur ab vtroque fides alteri est, imo exemplo continentiæ docenda vxor vt se caste gerat. iniquum est enim vt id exigas quod præstare ipse non possis.* videatur & Papinianus 13. §. iudex ff. de adult. sed imprimis Brissonius lib. singul. de adult. & P. Faber lib. 2. Semest. cap. vlt.

Quam te quem lictor semita deijcit] sic legendum putat Lipsius lib. 1. Elect. cap. 22. & hinc discit, lictores non sola submouisse voce, quod & pluribus ab eo confirmatur locis.

Ex Epist. lxxxxv.

Quid illud Sociorum garum] *Garum* tantopere prisco seculo nobilitatum, constat saniem fuisse cruentam ex intestinis piscium, præcipue scombrorum, eliquatam. Laudatissimum autem maximique pretij fuit, quod *Garum sociorum* vocitabant, superbo admodum titulo. vnde pulchre Martialis in Xeniis.

Expirantis adhuc scombri de sanguine primo
Accipe fastosum, munera rara, garum.

Plura de eo pete ex Hadr. Iunio lib. 6. cap. 17. Animaduersorum, & Hyer. Magio lib. 2. c. 9 Miscell.

Primum militiæ vinculum est religio] Eos qui militiæ nomen dabant, non prius militum numero habitos, quam iureiurando adacti, cincti & in numeros relati essent, pluribus ex locis probat Brissonius lib. 2. Select. antiq. cap. 6. De ritu vero militum cingendorum & discengendorum cap. sequenti.

Salutationibus matutinis fungi] Apuleius lib. 11. Metam. *Rebus rite consummatis, inchoata lucis salutationibus religiosi primam nunciantes horam perstrepunt.* Arnobius lib. 7. *Quid sibi volunt excitationes illæ, quas canitis matutinus collatis ad tibiam vocibus? &c.* Prudentius Peristeph.

Mane salutatum concurritur, omnis aderat Pubes ---
Vide Scaligerum castig. ad Tibull. lib.1.& Brissonium lib. 6. de formulis.

Ex Epist. LXXXVI.

Turdilli sunt] *Turdi illi sunt* legendum putat Lipsius lib.1. Elect.cap.16. ita vt hic turdus significet hominem mollem,& infamis cuiusdam ignauiæ.

Ex Epist. LXXXVII.

Noctes certarum mulierum] vox, *certarum*, parum apta videtur,& hîc variant libri. fortasse, *clararum*. Iuretus.

Ex Epist. CII.

Quia omnium si rogentur, vna erit] In ora postremæ editionis Lugdunensis additum videas legendum potius, *si cogetur*. Sunt etiam aliæ varietates exemplarium notatæ à doctissimo Grutero, qui benè monuit reponendum esse, *si perrogetur*, nõ vt alij codices, *prorogetur, vel prærogetur*. Error natus ex hac notarum confusione, *progetur, progetur, progetur*,. Est autem proprium verbum, quo vsi veteres eadem in re. Plinius Epist. 84 *cum sententia perrogarentur*. Corn. Tacit. lib. 20. *sententias de maiore negotio non more atque ordine, sed prout libuisset, perrogabat*. Sic enim ibi restituit primus Torrentius ex fide v. c. Titus Liuius li. 29. *perrogari eo die sententiæ non potuere*. alia exempla collegit Brissonius lib. 2. de formul. Iuretus.

Ex Epist. CIIII.

Quam vt gestatione curetur] Proprie dicebantur *gestari* cum succolantibus seruis valetudinis voluptatisuæ causa ferebantur. l.12. ff. de vsu & habit. l.7. ff. de man. vind. l.16. §. 1. ff. quod vi aut clam. sed vt hic videmus, ad alia etiam omnia commode transfertur, etiam ad nauem. Ipsa etiam loca arboribus densis opaca per quæ gestari solebant, *gestationes* dictas probat ex l. 17. ff. de vsufr. item Plinio lib. 1. Epist. ad Can. & lib. 2. ad Gallum. Brissonius lib.7. de verb. sign.

Ex Epist. CVIII.

Alienigenarum gentium sacra mouebantur] Lipsius ad lib.2. Ann. Taciti laudat *alienigena tam sacra*, interpretaturque de sacris Ægyptiis Iudaicisque. eum vide.

Ex Epist. CIX.

Quomodo gubernatori, quomodo aduocato & litis ordinatori] Ad perfectam huius loci explanationem vtiliter consules Cuiacium lib.18. cap.23. Obseruat.

Ex Epist. CX.

Et Genium & Iunonem dederunt] Sciendum hâc Stoicorum opinionem esse vnam ex iis, quæ omnium fere assensu receptæ postea fuerunt, præsertimque poëtarum, vnde legimus apud Horatium:

Scit Genius natale comes qui temperat astrum,
Naturæ Deus humanæ, mortalis in vnum-Quodque caput.

Fortasse autem ea quæ Socrates de suo dæmonio dicere solitus erat, huic opinioni originem dederunt· hæc Stephanus prood. lib.1. cap.3.

Ex Epist. CIII.

Quod non possis rotundum dicere &c.] videtur Seneca iocari in Stoicos suos, quibus mundus erat & animal & Deus, de quo Varro: *Quomodo potest*, inquit, *rotundus esse sine capite, sine praputio?* hæc enim duo intelligit in corpore humano Varro maxime rotunda & quasi tornata. Sed Platoni etiam mundus animal est & Deus: quem tamẽ propterea carere auribus & oculis & manibus & pedibus in Timæo scribit, quod nihil ei huiusmodi instrumentis opus sit, omnia suo complexu arcenti & continenti. vt huc potius respexisse Senecam & Varronem putem. hæc Gentilis lib. 1. Parerg.

Ex Epist. CXIIII.

Quam in Mimo diuites fugitiui solent] Lipsius lib.3. Epist. quæst.23. arbitratur scripsisse Senecam, *quam in mimo fugitiui solent*. vt ij, inquit, qui *nummo* legebant, vocem *diuites* addiderunt. acute. nummi enim diuitibus conueniunt. nisi tamen placet, *in mimo, Diuitiis fugitiui*. In Comœdiis autem & mimis seruuli fugitiui coniecto in humeros pallio & capite velato exprimebantur. hæc Lipsius ibidem, & in libro de Amphit. cap.20. magis est vt legat, *non aliter quam in mimo diuite fugitiui solent*. Ad rem ipsam quod attinet, delicatorum fuisse aut imbecillium capite incedere palliato, haurimus etiam ex Plutarcho, vbi superbiam Pompeiani liberti Demetrij taxans, *Domino stante ipsum*, inquit, *accumbebat* δι' ὤτων κτ᾽ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον. qui locus bene allucet illi Senecæ, sicut & huic Petronij describentis accubitum mollissimi omnium Malchionum: *Pallio coccino adrasum incluserat caput*. & Plauti versum ausim illuc trahere:

Tum isti Graci palliati, capite operto qui ambulant.

Scænice enim tangit delicatos & molles istos, quod etiam alias solet per occasionem. vide d. cap. 20. Lipsij.

Ad Aprium vsque & ad Coruncanum redeunt] Huc facit Symmachi locus li.3. c.44. *Si tibi vetustatis tantus est amor, pari studio in verba prisca redeamus, quibus Salij canũt, & Augures aues consulunt, & Decẽuiri tabulas cõdiderunt. Iamdudum his renunciatum est, & successio temporum placita priora mutauit*, vide ad hũc locum Iuretum.

Ex

Ex Epist. cxv.

Bracteata felicitas est] veteres glossæ, *bracteam* siue *bractleam*, tenuem auri argentique laminam interpretantur. inde *bracteary* in l.2.cod.de exe.attif.quos *bracteatores* vocat Firmicus lib. Math. apud Plinium lib. 16.cap.44. *bracteas ligni* legimus. & *bracteatum lacunar* apud Sidonium lib.2. Epist.10. & lib.8. Epist. 8. *gestatorias bracteatas.* apud Prudentium Hymno 10. *fulgorem bractealem*. apud Martianum Capellam lib. 1. *comas bracteatas.* sed & Plinius in Panegyr. *mentis aureæ dictum bracteatum vocat.* Iuretus ad lib. 1. Epist. 26. Symmachi.

Ex Epist. cxvii.

Edictum & ludorum ordinem perlegit] recte. nam ante gladiatorum pugnas, moris erat, vt editor libellos proponeret, in quibus dies futuri muneris, item nomina & paria gladiatorum: scilicet alliciendæ plebi, & expectationi commouendæ. Id vocabant *Pronunciare munus.* Suetonius in Iulio: *Manus populi pronuntiauit in filiæ memoriam.* multa his de rebus vide apud Lipsium lib.2.cap.18. Saturn. Serm. & P. Fabrum lib.2. Semest. cap.11.

Ex Epist. cxix.

Nolo Proxenetæ nomen tuum iactent] *Proxeneta* intercessor est, cuius interuentu negocia conciliantur, quique nominis faciendi vel cuiuslibet alterius negotij gerendi causa operam suam accommodat l. 2. & l. vlt. ff. de Proxen. inde *proxeneticum solarium* id dicitur, quod pro huiusmodi opera datur. l. 1. ff. de proxen. hæc Brissonius lib.14. de verb. sign. vide etiam Ræuardum ad l. 47. de reg. iuris.

Ex Epist. cxxi.

Vnam illi syllabam facillime accedere] eam ego esse dico: in ita enim fieri *infelicitatem* ex *felicitate*. adiungitur enim acceditque quod priori rei superuenit, nec ibi prius fuit. vnde apposite ad hūc locum Tertullianus lib.4. aduersus Marcionem cap.13. *quia & creator Abrahæ & Saræ & Ausea nomina reformauit, hunc vocando* Iesum, *illis syllabam adijciendo.* At I. C. vnus tanquam pro aris & focis pugnat, vnam illam syllabam esse fel. qui locus, inquit, argumento est scribendum esse fel sine diphthongo, quod & Aldus Manutius multis probat in sua Orthographiæ epitome: probat, inquam, ex lapidibus & nummis, hunc tamen locum omisit. sic ille. quod domi eius natum, quilibet videt, adeo subtile est & quauis acutius arista. Grut.

Ex Epist. cxxii.

Qui commutat cum fœminis vestem] P. Faber lib.1. Semest. cap.15. videtur hunc locum sic capere, vt insectetur eos autor noster qui ad mollitiem & luxum in cœnis veste vtebantur muliebri: ex quibus fuit & Senator ille de quo Pomponius in d. l. inter vestem. ff. de auro & argento legato. *Quintus Mutius ait, scire se quendam Senatorem muliebribus cœnatorijs vti solitum*: ex quibus fuit etiam Cornelius Fronto, qui Adriano Imperatore celeberrimus causarum patronus fuit. hic enim, vt apud Dionem legimus, à cœna nocteque iam intempesta & silenti, Turbonem præfectum prætorio tanquam iudicaturum muliebri cœnatoria indutus atque amictus, & amico suo adfuturus adijt. verum videatur elegans ille Faber. Lipsius tamen meus comment. ad lib.3. Ann. Taciti, intelligi putat Sericas vestes Coasque, quibus non abstinebant viri, cum eæ tamen propriæ mulierum. vnde & Plinius: *Non puduit has vestes* (de Cois loquitur) *vsurpare etiam viros, leuitatem propter æstiuam. in tantum à lorica gerenda discessere mores, vt oneri sint etiam vestes.* plura petenda è Clemente Alexandrino lib.3. Pædag. cap.3. nam ego præceptori meo hic adhæserim, quam Fabro. videatur & Langlæus lib.1. cap.5. Ocij Semestris.

Ex Epist. cxxiii.

Illos Numidarum præcurrat equitatus] scilicet olim receptum vt viris lautioribus ditioribusque Afri aut Numidæ equites essent ad iter. Martialis,

Cum cathedralitios portet tibi rheda ministros,
Et Lybis in longo puluere sudet equus. plura Lipsius notis ad lib.2. Historiarum Taciti, item Turnebus lib.30. cap.3. Aduers. necnon Dousa lib.1. cap.13. Præcidan. ad Arbitrum.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. DE PROVIDENTIA DIVINA.

Ex Cap. I.

Vernularum licentia] recte. iis enim impunissime in dominos iocularia funditare ius erat, sicut & morionibus quoque cinædisque, ac mancipiis denique eum in vsum præstinatis conciliatisque: vnde Horatius, ---- *Vernasque procaces Pasco libatis dapibus*. necnon Tibullus,

Consuescet numerare pecus, consuescet amantis
Garrulus in dominæ ludere verna sinu.

Multa de iis vide apud Dousam in Præcidan. ad Arbitrum.

Ex Cap. III.

Et peregrina aucupia congeret] notat ad hunc locum Langlæus lib. 6. Ocij Semest. cap.1. *aucupij* nomine significari, non *auium captionem*, sed *aues captas*; idemque etiam de *venatione* dici posse, vt eo intelligas non tantum *ferarum inquisitionem*, sed etiam effectum & propositum venationis, *prædam* nempe *captam*. sic sane Licius belli Punici secundi lib.5. *conuenerat autem, vt Philomenes portula assueta venationem inferens armatos induceret.* nam quod Grammatici quidam *venationis* nomine apparatum aut comitatum venatorum intelligant, ridiculum est; cum de ferina id capiendum sequentia apertissime doceant, vti prolixius idem Langlæus d. loco.

Ex Cap. V.

Præcisos & professos impudicitiam] *Præcisos* id est castratos, quibusque excisa genitalia. iidem enim molles

& impudici. vnde & factum putat Turnebus lib.30.cap.16. Aduerf. vt *præcisum* pro impudico & muliebria passo caperetur. videatur de eis Brissonius lib.2. cap.13. Select. antiq. Interea sciendum mss. meos quart. legere *precisos*, non *præcisos*. nam Ort. exhibet, *interim securos esse procos & professos impudicitiam*. Grut.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. I. DE IRA.

Ex Cap. I.

Breuem insaniam] sic enim Themistius orat.4. ἡ ὀργὴ μανία ὀλιγοχρόνιος. multa ad hanc rem vtiliter aduocabis à P. Fabro ad l.48. de reg. iuris.

Ex Cap. II.

Quod non libenter pereunt] Vide Senecam de hoc ipso Epist.7. item lib. de tranquillitate animi cap.11. proditque hanc sæuitiam Cicero quoque pro Milone: *Etenim si in gladiatorijs pugnis timidos & supplices, & vt viuere liceat obsecrantes, etiam odisse solemus: fortes & animosos, & se acriter ipsi morti offerentes, seruari cupimus, &c.* item lib.6. Lactantius: *Quæro an possint pij & iusti homines esse, qui constitutos sub ictu mortis ac misericordiam deprecantes, non tantum patiuntur occidi, sed efflagitant.* plura petantur à P. Fabro lib.2. Semestr. cap.11. Fran. Iureto notis ad lib.2. Epist. Symmachi. Lipsio lib.2. Satur. c.22. & Stephano lib.1. Prood. c.9.

Ex Cap. X.

Sed si patiens imperij rationisque est hoc &c.] sic quidem Erasmus, sed minus vere, si fides manuscriptis & argumentationi Senecæ. nam Pal. sec. *sed si impatiens imperij rationisque hoc.* neque aliter Col. nisi quod & ei adsit verbum *est*. tert. *sed si impatiens imperij rationis eius est, hoc, &c.* quart. *sed si impatiens imperij rationis est, &c.* quam postremam lectionem amplector tanquam auctoris mere germanam. quippe iram non pati imperium rationis vbique oggerit noster.

Ex Cap. XII.

Quando vocatus adest calida gelidaque minister] Non solum in vsu Romanis ad mensam *aqua calida*, vti probatur etiam ex nostro lib.2. de ira cap.25 sed quod miremur, in deliciis fuit, quod quidem quamplurimis locis confirmat Lipsius lib.1. cap.4. Elect. quem vide.

Ex Cap. XVI.

Si intrassem valetudinarium] huius loci mentio etiam apud auctorem de claris Oratoribus, item Columellam lib.11. c.1. & lib.12. c.3. & 7. Sciendum autem Romæ ægrotos decumbere solitos in insula Tyberina, vbi ædes erant Æsculapij: sed nec Romæ tantum detenti in templis ægroti, in Epidauro, Coa insula & Trica Æsculapij fuisse ædes, in quibus magna ægrotorum copia nutriebatur (testatur in 8. Georg. lib.) tabellæque cum curationum inscriptionibus pendebant. An vero idem, vel quid simile fuerit *valetudinarium*, certe affirmare non audeo. Puto autem fuisse peculiarem locum in vnaquaque domo priuata, vbi serui tantum infirmi curabantur & detinebantur, eo pacto quo hodie in Monachorum cœnobiis simili muneri peculiaris locus dicatus conspicitur. de iis vide Mercurialem lib.1. cap.13. Variar. lect.

Peruersa induenda magistratus vestis] Magistratus Romani non modo in luctu plebeiam vestem assumebant, verum etiam cum reum quempiam capitali supplicio damnaturi essent (tanquam eius vicem quodammodo lugerent) prætextam ponebant, peruersam vestem induebant: quod etiam probatur ex Val. Maximi lib.9. cap.12. de iis plura suggeret P. Faber. lib.2. Semest. cap.10.

Tarpeio proditorem hostemue] non solos proditores hostesue è saxo Tarpeio olim Romæ deiectos, sed ordinarium & legitimum fuisse pœnæ genus, multis probat P. Faber lib.1. Semest. cap.18.

Et sua vestimenta scindentem, quia tardius scindebantur aliena] nempe petituris ita detractam vestem, vt vi adhibita dilaniaretur ac scinderetur, ex Plutarcho in Publicola, Liuio lib.8. Val. Max. lib.2. cap.2. Tacito li.10. & aliis asserit P. Faber lib.2. Semest. cap.10.

EX ANIMADV. AD LIB. II. DE IRA.

Ex Cap. XII.

Elephantos porcina vox terret] Nota historia est Megarensium, qui ab Antipatro afflicti, cum extreme premerentur, vtereturque ille elephantorum robore, excogitarint porcos pice oblitos, & iniecto mox igne flammatos in elephantorum gregem immiserint: quo facto validissimum Regis conatum, negotio minimo irritum reddidere, victoria per ingenium sibi comparata. Vide Pierium lib.2. & lib.8. Hieroglyph.

Ex Cap. XIIII.

Ne irascerentur] propterea iræ frenos luctantem Herculem adhibuisse ex Philostrato discimus. Latius hac de re videsis P. Fabrum lib.1. cap.13.14.15. Agonist.

Ex Cap. XVI.

Quibus pro ratione est impetus] declarat id ipsum suo more, hoc est circumspecte, P. Faber lib.2. cap.1. Semest.

Ex Cap. XXVIII.

Tempestatiua filij conuiuia] de tempestiuis & legitimis conuiuiorum horis vide Lipsium ad lib.14. Ann. Taciti.

Ex Cap. XXXIII.

Vnguentum & coronas misit] in cœnis veteres vnguentis & caput & pectus perfudisse ex malobathro

Syrio nardo, rosa, alioue aliquo florum odoratorum succo expressis docet ex Athenæo lib. 15. Deipnosoph. cap. 14. Plutarcho lib. 1. Sympos. quæst. 1. & quamplurimis aliis P. Faber lib. 1. cap. 6. Semest.

Ad ossa filij legenda] fuisse hoc maxime propinquorum munus scribit Gruterus lib. 16. Suspic. cap. 6. & Ræuardus lib. de leg. XII. tab.

EX ANIMADV. AD LIB. III. DE IRA.

Ex Cap. X.

A lasso rixam quari] huc pertinet quod scribit Plinius lib. 22. c. 24. *sic in lassitudine proniores esse ad iracundiam & insiti.*

Ex Cap. XII.

Apparebit iudicium esse non iram] non male hæc enucleat P. Faber ad l. 48. de reg. iu. quæ habet: *Quicquid in calore iracundiæ vel fit vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseuerantia apparuerit iudicium animi esse.*

Ex Cap. XVII.

Lysimachum leoni obiecit] idem repetit exaggeratque lib. 1. cap. 25. de Clement. verum si scire aues lector, quam varie auctores de hoc ipso facto loquantur, adi Pausaniam in Atticis, Curtium lib. 8. Plinium lib. 8. cap. 16. Iustinum lib. 15. Valer. Maximum, Plutarchum, & Arrianum.

Ex Cap. XVIII.

Quantulum fuit lucem expectare? Denique ne Senatores pop. R. soleatus occideret] male affectus locus. Sanabitur si ad istam distinguatur faciem; *quant. f. l. expectare denique, ne sen. P. R. sol. occideret?* atque ita interpũgebat P. Faber lib. 1. Semest. cap. 9. cui fauent Colonienses membranæ.

Soleatus occideret] respexit forte ad illud Vibij Rufi, cuius meminit Seneca pater lib. 9. Controu. 2. vbi agitur de Flaminio qui inter cœnam reum punierat: *Prætor ad occidendum hominem soleas poposcit.*

Ex Cap. XIX.

Quid tam inauditum quam nocturnum supplicium?] Interdiu non etiam noctu sumptum Romæ supplicium discimus ex hoc loco. quod & pluribus aliis confirmat P. Faber lib. 2. Semest. cap. 9.

Ex Cap. XX.

Inde Rhinocolura loco nomen est] *Rhinocolura* siue *Rhinocurara* & *Rhinocera* est Diodoro Ægypti vrbs, Plinio Palestinæ, cuius incolæ trunci omnes & mutilatis naribus fuere. de eis vide Hadr. Iunium lib. 4. c. 3. Animadu.

Ex Cap. XXVI.

Et in nodum coactus apud Germanos] idem Epist. 125. *Quid capillum ingenti diligentia comis? cum illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris* &c. Plura de *hoc nodo* Hadr. Iunius cap. 3. Commentario de Coma: & Lipsius notis ad Cornelij Germaniam.

Ex Cap. XXX.

Taurum color rubicundus excitat] Ad eam rem alludit Cicero lib. 2. de Diuin. *Tu vero quid habes, quare putes si paulo ante cor fuerit in tauro optimo, subito idem ipsa immolatione interijsse? an, quod aspexit vestitu purpureo excordem Cæsarem, ipse corde priuatus est?* Locus præclarus est, quem ex hoc loco intellexi. quærit enim an taurus is, cuius cor non est inuentũ in sacrificio, conspecta Cæsaris purpura sic expauerit, vt cor amitteret. hæc consultissimus ille Hotomanus ad lib. 3. Inst. tit. de oblig. quæ ex del. nas. §. Interdum. Videatur & Ludouicus Cælius lib. 16. cap. 11. lect. antiq.

Ex Cap. XXXI.

Sed non fecit ordinarium consulem] Turnebus lib. 5. Aduers. c. 10. docet *ordinarium* dici *consulem* ex cuius nomine anni supputatio ordinabatur, id est, cuius nomen in litteris & instrumentis & in fastis scribebatur, qui denique Kal. Ianuarijs honorem inibat. nam ætate Imperatorum, annus in multos diuidebatur *consules*; sed soli qui anni initio inibant honorem, *ordinarij* censebantur, honoratioresque erant. id à Dione lib. 43. etiam scribitur. Suetonius cap. 2. Domitiani: *In sex consulatibus non nisi vnum ordinarium gessit.*

Ex Cap. XXXVI.

Irasceris ergo catenario cani?] Contra Brodæum, videtur hîc Seneca intelligere veram *canem*, non autem hominem ostiarium. Antiquitus enim æque catenæ alligata *canis*, atque ostio custos. aperte Petronius, *Ceterum dum ego omnia stupeo, pene resupinatus, crura mea fregi: ad sinistram enim intrantibus non longe ab ostiarij cella, canis ingẽs catena vinctus, in pariete erat pictus, superque quadrata littera scriptum: caue caue canem.* ideo enim cautionem præferebat paries, ne homines se propius admouerent, inciderentque in canem viuam, quæ ibidem in cella serui ianitoris sub custos. Ex edicto enim Ædilium canem mordacem ita habere, vt cuiquam nocere vel damnum dare posset, non licebat l. si enim. cum seqq. ff. de Ædil. edict. huc allusit meo animo Plautus in Truculento, vbi citatur ex Dimarcho amatore Phronesium:

Num tibi nam amabo, ianua est mordax mea,

Quo introire metuas mea voluptas? vise si libet Torrentij Comment. in Suetonij Vitellium cap. 16. & Dousæ præcidanea pro Tibullo cap. 2.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. I. DE CLEMENTIA.

Ex Cap. I.

Quæ pars mea comprimit] bene Muretus restituit, *pax mea*, nã & ita loquitur ipsemet Seneca hoc eodẽ li. c. 8. *tibi in tua pace armato viuẽdum est.* Obseruaui Imperatores pariter locutos in l. 4. de hæreticis Cod. Th.

Eccleſiis(aiunt)*quas noſtra pax obtinet*. Tale eſt eiuſdem Senecæ lib. de prouid. *Omnes conſidera gentes in quibus Romana pax deſinit*. Iur.

In lucem euocam] vnus v. c. *reuocaui*.

Alterius ætate prima motus ſum, alterius vltima, alium dignitati donaui, alium humilitati] v. c. Iureti habet *Alterius in ætate prima miſeratus ſum, alterius in vltima. Alium dignitate donari, alium humilitate*.

Kariſſimam laudem] v. c. *clariſſimam*.

Principatus tuus ad eum guſtum quē dediſti exigitur] magna hercle hic audacia Mureti à quo manauit hæc lectio. commodius multo Lipſius: *Principatus tuus, ad anni guſtum exigitur*. hæc enim Senecæ mens & ſcriptio: Age Nero, inquit, perge in hac virtutis & gloriæ via quam inſiſtis: ardua tibi certe quia optima & maxima omnes de te ſperant. nemo iam Auguſtum tibi proponit, quem imitere; nemo Tiberij laudata primordia, omnes te tibi: Principatus, inquam, tuus ad guſtum & exemplar vnius anni illius exigitur, quem in imperio laudatiſſime tranſegiſti. hæc ſenſit, hæc ſcripſit: ad rem vere, & ad tempus. de re, conſtat tyrocinium illud imperij tam probum fuiſſe: vt Traianus identidem iterare ſolitus; *Omnes bonos principes procul abeſſe à primo quinquennio Neronis*. de tempore; hic liber ſiue libri de Clementia ſcripti ſub primum ſtatim Neroniani imperij annum, vt probat Lipſius lib. 1. cap. 9. Elect.

Perſonam diu ferre. Ficta cito in naturam ſuam recidunt] aliter habet vnus v. c. *perſonam diu ferre fictam. Cito in naturam ſuam reflexa recidunt*.

Spes improbiſſimas complectuntur] v. c, *ſpes improbiſſimas concipiunt*.

Omnibus tamen nunc ciuibus tuis & hac confeſſio exprimitur, eſſe ſe felices] malim legere ex v. c. *Omnibus tamen ciuibus tuis hac confeſſio exprimitur, nunc eſſe felices*. Iuretus.

Ad maximos imoſque] vox *imoſque*, plane abeſt à v. c.

Ex Cap. III.

E cubili proſiliret] v. c. *e cubili ſalierit*.

Ex Cap. IIII.

Imperij ſubtrahatur] bene v. c. Iureti, *Imperio*.

Ex Cap. VII.

Quieti moderatique imperij] Amplector & reduco ſcripturam v. c. in quo legi, *quieti moratique imperij*. Simili enim modo Cicero dixit, *moratam & liberam ciuitatem*, in Orat. pro Milone & lib. 1. de Orat. *ciuitates nec eſſe nec bene morata eſſe poſſunt*. Iur.

Ex Cap. IX.

Cum M. Antonio] vnus v. c. *Antonij*.

Quod aduocatum inuenerat] v. c. *quod ad votum inuen*. & fortaſſe non reijcienda lectio, vt votum hîc pro deſiderio capiatur: id enim erat in votis Auguſto, vt aliquis vir primarius Cinnam periculo eximi precaretur Iur.

Cum Rep. agitur] v. c. *cum populo Romano agitur*.

Futurus extenderet] v. c. *oſtenderet*.

Prius hoſti v. c.] *primum hoſti*.

Ex hodierno die] forte illud, *die*, ex gloſa fluxit. Iur.

Poſthac detulit] bene v. c. *poſthoc*, ſimilia exempla notaui ſup. ad Epiſt. 82.

Amiciſſimum fideliſſimumque habuit] Ea nempe reconciliationis eſt vis, vt gratiam ſarciat, & ſimultatem ſempiterna deleat obliuione, vt de P. Africano ac Tib. Graccho, M. Æmilio Lepido & Fuluio Flacco. Cæl. Ruf. & Q. Pompeio Cicero orat. de Prouinc. Conſul. Valeriuſque lib. 4. commemorant. Hac de re vide Langlæum lib. 3. cap. 5. Otij Semeſtris. Non omittendum tamen in v. c. Iureti vocem addi hoc loco, legique. *Exinde amiciſſimum*.

Ex Cap. X.

Et totam cohortem primam interioris admiſſionis] de *admiſſionibus* legenda ſunt multa apud Torrentium in Suetonij Veſpaſianum cap. 12. Lipſium ad lib. 6. Annal. Taciti, & Briſſonium in Appendice librorum de verb. ſignif.

Ex Cap. XI.

Nulli vnquam ciuius gladius commiſſus eſt] P. Faber gladium hic accipit pro ſummo illo imperio. nam inquit, quod gladium Imperatores & gerebant ipſi nonnunquam, & aſſeruandum ſuis Præfectis dabant, eo merum imperium & ius vitæ ac necis ciuium ipſis tributum fuiſſe cōſtitit, cuius nota & ſignum eſt gladius. vide d. Fabrum lib. 1. cap. 3. Semeſt.

Certiſſima ſalus] in vno v. c. *lux*, pro, *ſalus*, legitur.

Ex Cap. XII.

Si feras] v. c. *ſi c*, quomodo habent omnes veteres libri aliorum. quare falſi ſunt qui in recentioribus editionibus mutarunt: non enim hîc obſeruarunt vſum particulæ, *ſit*, quæ valet, exempli gratia. Iur.

Ex Cap. XIIII.

Non accedit ad decretorium ſtilum] nempe cum in gladiatorio munere prælufio quædam legitimo præmitteretur certamini, eaque fieret in haſtis, rudibus atque armis; videntur ea appellata *exercitoria & luſoria tela*, vt è contra, vera & acuta tela, *decretoria*. noſter Epiſt. 117. *Quam ſtultum eſt cum ſignum pugna acceperis, ventilare. remoue iſta luſoria arma. decretoriis opus eſt*. Iur, ad lib. 3. Epiſt. 75. Symmachi, notat Senecam hic dixiſſe *ſtilum decretorium* quem Tullius pro Cluentio *cenſorium* vocat. eum conſulat curioſus lector.

Ex Cap. XV.

Vt ſententiam ſuam quiſque ſcriberet] eadem ratione olim in Areopago tacitas & per tabellas ſententias editas fuiſſe ſunt qui tradant, ne ex maioris auctoritatis aut eruditionis viri qui prior ſententiā dixiſſet.

præiudicio, ab opinione sua alij discederent, aut idem responderent. vide de iis Langlæum lib. 7. cap. 7. Ocij Semestris.

Ex Cap. xvi.

Causis compescat] v. c. *compescit.*

Ex Cap. xviii.

Seruis ad statuam licet confugere] sub Impp. inualuit vt non templa solum, sed *statua* eorum imaginesque perfugium essent seruis. Multas hac de re pete auctoritates ex Connano lib. 2. c. 2. comment. iur. ciu. Hotomano ad li. 1. Instit. tit. 8. §. 3. Lipsio ad lib. 1. Ann. Taciti.

Commune ius vetet] in vno v. c. *communis natura vetet.*

Quid aliud quàm serpentibus obijci] legit Iuretus ex v. c. *quid aliud quàm serpentium obijci.*

Ex Cap. xix.

Et ingentium rerum documenta minima agere] variant aliorum libri, mihi videtur apertior esse scriptura, quam reperi in v. c. *documenta de minimus agere.* Iur.

Salute præsidis sui] reduco scripturam meliorem, quæ extat in v. c. *præsidij sui*: sic Horatius lib. 1. Ode 1. de Mæcenate loquens, vocat, *præsidium suum.* Iur.

Sub quo opulenta ciuitas] Placet quod habet v. c. Iureti, *sub quo opulentia ciuitatis.*

Ex Cap. xxiii.

Quam dum vindicant] v. c. *vindicarent.*

Cum lege cœperunt &] v. c. Iureti, *cum à lege puniri cœperunt.* Particula vero, *&*, deest in illo.

Ex Cap. xxiiii.

Vt seruos à liberis cultus distingueret] an idem liberis cultus qui seruis, docebit te Faber lib. 2. Semest. cap. 10.

Ex Cap. xxvi.

Sub certo crucis periculo] de hoc grauissimo seruorum supplicio multa eleganter P. Faber lib. 2. cap. 8. Semest.

Ex Cap. xxvi.

Illa rationis expertia] v. c. *inexpertia.*

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. II. de Clementia.

Ex Cap. ii.

In medium adduxit] v. c. *medio* de hac locutione sup. Iuretus ad lib. 3. de benef. cap. 37.

Exigebat à te, scriberes] v. c. *exigebat vti scriberes.*

Chartam protulisset] v. c. *prætulisset.*

Vellem nescire litteras] v. c. *nescissem.*

Imperium incolunt] v. c. *colunt.*

In concionem mittendum] v. c. *concione*, quæ locutio familiaris Senecæ, vt notatum à Iureto sup. ad lib. 3. de benef. cap. 37.

O vocem priscæ generis humani innocentiæ] v. c. *O vocem publicæ g. h. innocentia.*

Ex Cap. v.

Anus & mulierculæ sunt quæ lachrymis nocentissimorum mouentur] Scriptura quam offendi in v. c. suspicionem mouet latitare hîc vitium. Itaque illam bona fide proponam, vt acutiores verum inde eruant: *Anus & aster mulierculæ lachrymis n. m.* Iuretus.

Nihil æque hominem quàm] v. c. *Nihil æque sapientem quàm.*

Ex Cap. viii.

Clementia liberum arbitrium habet] hoc nomine Cicero pro Roscio com. Iudicium ab arbitrio ita distinguit. *Iudicium est certæ pecuniæ, Arbitrium incertæ. Ad iudicium &c.* quæ videre licet lectori. item Hotomanum ad lib. 4. Inst. tit. de Act. §. Actionum autem quædam bonæ. & Brissonium lib. 5. de formulis.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. DE VITA BEATA.

Ex Cap. ii.

Mihi illud discessionum more] quædam hac de re Iur. ad lib. 2. Epist. 36. Symmachi.

Tam chlamydatos quam coronam vocat] Lipsius lib. 1. Elect. cap. 13. emendare se ait, *tam candidatos quam coloratos voco.* diserte enim (inquit) Senecæ allusio ad hunc vestium colorem, vel ipso teste qui subiunxit, *Non enim colorem vestium accipio. Coloratos* vocat pullatos, hoc est de plebe homines, vt alibi *Voluptatem pallidam* describit, *Virtutem puluerulentam & coloratam*, id est fuscam. vide eundem d. loco.

Ex Cap. vii.

Fornices] nempe meretrices Romanæ sub *fornicibus* prostabant. inde illud Horatij lib. 1. Sat. 2. secunda:

Contra alius nullam, nisi olenti in fornice stantem.

lege multa de iis apud Brissonium lib. de iure connubiorum.

Circa balnea ac sudatoria.] de diuersis balneorum generibus videndus est Vitruuius lib. 5. cap. 10.

Loca Aedilem metuentia] nempe ædilitiæ potestatis erat, popinis & ganeis interdicere, ac insontes vindicare, thermarum curam habere, ne quid in his flagitij committeretur, vtque pro sua quisque dignitate ludos spectaret, prouidere. vide Cuiacium Paratit. in lib. 3. Cod. tit. 43. de aleæ lusu & aleatoribus.

Ex Cap. xi.

Aures vocum sono, spectaculis oculos] nimirum inter cœnandum, acroamata omnis generis adhibebantur, nam aut symphonia personabat triclinium, aut instrumenta organaque varia concinebāt, aut tragœdiæ,

comœdiæ, mimique agebantur: incendebantur & odores naribus gratiſſimi. hoc pluribus auctoritatibus tibi confirmabit P. Ciacconius lib. de Triclinio.

Ex Cap. xvii.

Et eſt aliquis ſcindendi obſonij magiſter] Antiquis illis magna curioſitas circa menſam, & doctores fuiſſe qui ſcindendi obſonij profiterentur docerentque ſcientiam, demonſtratum eſt abunde ad Epiſt. 47. ex Douſa li. 1. cap. 16. Præcid. ad Arbitrum, quibus addantur quæ habet Lipſius lib. & cap. 2. Saturn.

Ex Cap. xxiiii.

Iuſtæ libertatis, an inter amicos data] *Libertas* duplex, *iuſta, non iuſta. Iuſta*, quæ vindicta, cenſu, teſtamento data. *non iuſta*, quæ inter amicos, in conuiuio, per epiſtolam. de quibus plene videatur Briſſonius lib. 9. de verb. ſign. P. Faber ad tit. de Orig. iu. Lipſius ad 13. Ann. Taciti.

Ex Cap. xxv.

Super Circenſe tomentum] ita Colon. meus. male Pall. tres & Ort. *tormentum* nam *tomenti* meminit & Iſidorus lib. 19. cap. 27. Orig. atque appellatum, quod aut in filo, aut in tela tumeat, nec ſubtilitatem habeat. plura pete ex P. Fabro lib. 1. cap. 11. Semeſt.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. DE TRANQVILLITATE ANIMI.

Ex Cap. i.

Et auro culta mancipia] auratæ enim veſtes fuiſſe videntur Imperatoriis ſeruis. Lampridius in Alexandro, *Auratam veſtem miniſtrorum nullus vel in publico conuiuio habuit.* & in tunicis hoc aurum. Ammianus li. 26. Stetit itaque ſubtabidus, nuſquam reperto paludamento, tunica auro diſtincta, vt regius miniſter. Lipſius cap. 25. lib. 1. Elect.

Funus tacitum] id eſt ſine pompa, ſine deſignatoribus, ſine ludis, præcone, indictione, ſilens & quietum, opponiturque publico, hoc eſt quod denunciatur, & indicitur publicitus per præconem. de hoc plura vide apud Lipſium ad lib. 4. Ann. Taciti.

Ex Cap. ii.

Aut vrbanus Prætor præeuntibus aſſeſſoribus tria verba pronuntiat] Cuiacius, *adeuntibus adſeſſoris verba pronũtiat.* nam quidquid decernebat Prætor, id conſilio adſeſſoris faciebat, ipſo etiam adſeſſore ſuggerente verba, quod colligi poteſt ex Pauli tertio ad Edictum l. 2. ff. quod quiſque iuris. vide Iuriſconſultorum illum celeberrimum lib. 23. cap. 40. Obſeru.

Ex Cap. viii.

Numerus ille quotidie ſeruorum] Numerum ſeruorum Romanis eum reperimus qui non facilè fidem inueniat moribus noſtris. Tacitus lib. 14. Ann. Pedanio Coſtæ tribuit *quadringentos.* Plinius Cæcilio cuidam Iſidoro *quinquies mille.* & hi nihil dicunt præ Athenæo, cuius hæc verba l. 6. cap. 7. *Poſt hæc reuerſus Laurentius ait: At Romanorum vnus aliquis quanto plures poſſideat ſeruos, tu noſti optime Maſuri. nam ad decem & viginti milia, imo plures etiam multi habuerunt. nec tamen vt quæſtum ex iis faciant, ſicut Græcorum ditiſſimus ille Nicias, ſed plerique Romani ante ambulones eos habent comiteſque maxima ex parte.* Vnde non iniurie queritur & culpat Plinius *mancipiorum legiones, & in domo turbam externam, & ſeruorum quoque cauſa nomenclatorem adhibendum.* Vide Lipſium li. 1. c. 14. Satur. ſerm.

Ex Cap. x.

Alligatique ſunt etiam alligauerunt] Nimirum triplex ratio in vrbe aſſeruandi captiuos. aut enim in *carcere* habebant, locoque concluſo, ſine vllo milite, vt fere ſeruitia & capita viliora: aut in *cuſtodia militari*: aut in *ædibus magiſtratuum.* Cuſtodia militaris frequentiſſima & Romæ & in Prouinciis, eiuſque modus, vt iis qui in noxa eſſet, *catenam* manui dextræ alligatam haberet, quæ eadem militis ſiniſtram vinciret cuſtodiæ eius præfecti. Satis aperte noſter hic, item Epiſt. 5. *Quemadmodum eadem catena & cuſtodiam & militem copulat, ſic iſta quæ tam diſſimilia ſunt, pariter incedunt.* vide Lipſium ad lib. 3. Ann. Taciti, & P. Fabrum ad l. 125. de reg. iuris.

Ex Cap. xi.

Et verba ad ſummam caueam ſpectantia] id eſt vilia, & ad guſtum minutæ plebis. nam cum populi Romani priſca diuiſio in Senatum, Equitem, Plebem, his etiam diſcreta in ſpectaculis ſua loca & gradus, Popularibus ſumma cauea, ima Senatui & Equiti vacabat. de quibus vide Lipſium lib. de Amphitheatro cap. 14. Torrentium ad Suetonij Auguſtum cap. 44. & Fabrum lib. 2. cap. 1. Agoniſt.

Ex Cap. xiiii.

Decem medios vſque ad ſupplicium dies] auctor eius dilationis videtur fuiſſe Tiberius, vt probatur ex Dionis lib. 57. vide Langlæum lib. 11. cap. 2. Ocij Semeſtris.

EX ANIMADVERSIONIBVS IN LIB. SENECÆ, QVOD IN SAPIENTEM NON CADIT INIVRIA.

Ex Cap. vi.

Et loca exercendis in publico vitiis deſtinata] de curia & foro intelligendũ. nam ita ſane ipſe noſter clamat lib. 2. cap. 7. de Ira. *Cum videris forum multitudine refertum, & ſepta concurſu omnis frequentiæ plena, & illum Circum, in quo maximam ſui partem populus oſtendit, hoc ſcito, illic tantundem eſſe vitiorum quantum hominum &c.*

Ex Cap. xiiii.

Quam oneratus aureo] ſolebant enim veteres foratis auribus gemmas & lapillos inſerere. Claudianus in 6. Conſulatu Honorij.

Subſtringitque comam gemmis, & colla monili.

Circuit, & baccis onerat candentibus aures.

Plura de his P. Faber lib.1. Semest. cap.16.

Quam laxam sellam] notat hic Lipsius, *laxam sellam* potentiorum fuisse, vt & apud Martialem: *Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit &c*, contra *minutam & arctam* tenuiorum quam facile ferrent homines duo. ita Procurator Bargates apud Petronium, *à duobus lecticarijs in mediam rixam perfertur.* nec alia sententia versuum Iuuenalis est, cum inter vota sua ponit,

—— & duo fortes
De grege Masorum, qui me ceruice locata
Securum iubeant clamoso insistere circo.

nam cellis deferebantur in circum, vel in theatrum, & in iis persedebant. Suetonius in Nerone cap.26. *Interdiu quoque gestatoria sella clam delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorum, ex parte proscenij superiore, signifer simul ac spectator aderat, &c.*

Petijt Corium] Confirmatur loco eiusdem Senecæ in procemio li.10. Contr. *Debuit*, inquit, *de corio eius nobis satisfieri.* & lib. Suasor. in fin. *Afferri protinus flagra iussit, & Ciceronis vt oportuit, de corio Sestij satisfecit.* Iuretus.

Ex Cap. xvi.

Et intercedi non patitur] nempe populi in arena præcipuum ius, & ad eius voluntatem Domini ludorum plerunque se conformabant. itaque *intercedebat*, pro victis læsisque. Martialis:

Nuper cum Myrino peteretur missio læso.

de eo plura Lipsius lib.2.cap. 22. Saturn. Serm.

Huic Caius signum petenti] Semper militiæ more tribunis excubantibus signum dabatur, vti probat Lipsius ad lib.13. Ann. Taciti, necnon Brissonius lib.4. de formulis.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. SENECÆ, DE BREVITATE VITÆ AD PAVLINVM.

Ex Cap. ii.

Quam multorum eloquentia quotidiano ostentandi ingenij spatio, sanguinem educit?] Non frustra monuit Gruterus suspectum esse locum: nam reuera parum latinè hæc dicta sunt. Sed nemo rationem emendandi aperuit. Suspicor castigandum: *Quam multorum eloquētia quotidiano, ostentandi ingenij specie, sanguinem educit.* *Quotidiano* aduerbialiter positum, cum adiectiuum putarent vt substantiuo componeretur, *spatio*, confinxerunt. Iuretus.

Ex Cap. iiii.

Omnia tanquam mortales timetis] inepta, meo animo, lectio. scripserim, *tanquam mortales tenetis*, id est rebus omnibus quæ adsunt ita abutimini tanquam statim morituri, & simile quid alibi eum dixisse memini. Grut.

Ex Cap. v.

Plusque iterum timēda cum Antonio mulier] Lipsius ad lib.1. Ann. Taciti, *postque iterum tim.* legit, & intelligi vult Iulum Antonium Triumuiri filium, ad quem Horatij Oda. Cognomen ei *Africanus*. quod male adhæsit *Fabio*, cum quo Consul fuit, apud Suetonium in Claudio cap. 2. *Paulo* enim *Fabio* cognomen *Maximi* fuit. & sunt duæ ex ordine Horatianæ odæ, libri quarti prima & secunda, ad hos non dubie Consules, perque eam occasionem coniunctim scriptæ. Ex isto autem Senecæ loco apparet Iulum hunc arcanum aliquod scelus cum Iulia in Augustum concepisse, vti olim cum Cleopatra eius pater. interfectum tandem habemus ex lib.1. Taciti: *interfectos Romæ Varrones, Ignatios, Iulos &c.*

Ex Cap. vi.

Et pupillus adhuc & prætextatus] ad postulandum non ante videntur fuisse admissi Romani iuuenes, quam exuta *prætexta bullaque* posita induissent *virilem togam*. tamdiu enim consilio alterius sic regebantur, vt in forum non prodirent. idque testatur & noster Epist.4. *Tene igitur memoria quantum senseris gaudij, cum prætexta posita sumpsisti virilem togam, & in forum deductus es.* vide Ræuardum ad l. 2. §. Impubes ff. de diu. reg. iuris, apud quem huius generis plura.

Ex Cap. vii.

Quando inquit, res proferentur?] notat hic Cuiacius li.7.cap.16. Obseru. significare Senecam *rebus prolatis* cessare patronos, quod &, inquit, de Iurisconsultis M. Tullius scribit in Orat. pro Muræna. quod ipsum toto capite 25. lib.6. Parerg. Alciatus pessime exposuit, sunt enim *res prolatæ* feriæ iudiciorum & litium, quarum aliæ *solemnes*, vt dies cultui diuino dedicati, vt messes & vindemiæ, quibus deputati postea menses duo, l.6. Cod. de feriis, aliæ sunt *repentinæ*, veluti ob res prospere gestas, de iis plura pete ex Pithoeo lib.2.cap. 20. Aduer. subci. item Cuiacio Paratitl. in lib. 3. Cod. tit. de feriis.

Ex Cap. viii.

Medicorum genua tangentes] nempe moris erat per *genua* obsecrare & rogare. eoque modo Plautinus Dinarchus Truculenti act.4. sc.3. veniam à Callicle deprecatur: *—— per tua obsecro genua*

Vt tu istbuc insipienter factum, sapienter feras, mihique ignoscas,
Quod animi impos vini vitio fecerim.

Supplices sane genua tangebant, & ad hæc manus tendebant: ideo Seruius ad l. 6. Æneidos genua misericordiæ esse consecrata dixit. videatur Brissonius lib. 8. de formulis.

Ex Cap. xii.

Qui vinctorum suorum greges in ætatū & colorum paria diducit] Lipsius li. 2.cap.15. Electorum legit ex membranis quibusdam, *qui vinctorum suorum greges metatur, & in colorū paria diducit.* & interpretatur diuidi greges illos & cohortes vinctorum (incredibilis enim, inquit, multitudo, vtiq; apud illos locupletes) fecer-

nique *per nationes* ac colores solere. puta qui Orientales & fusci in tali villa & agro, qui à frigidiore axe & alibi, in illa habeantur & illo: vt valetudo, vt loca suadere videbantur, vt domini libido & voluntas. hæc Lipsius d. loco, vbi de his vinctis plura.

In annulos suos reciderunt] Torrentius ad Sueton. cap. 51. Neronis, putat ita appellari Senecæ flexus illos cincinnorum, qui *gradus* ibidem vocantur, cuius sententiæ accedo. videtur enim tortuosa illa flexura exterior, *graduum* occupasse nomen, interior, annulorum: vnde vtramque coniungit Quintilianus lib. 12. cap. 10. *Do tempori ne crassa toga sit, non serica, ne intonsum caput, non in gradus atque annulos totum comptum.* de *gradibus* his plura Iac. Durantius lib. 2. cap. 5. Variarum.

Ex Cap. XIIII.

Aues non addixissent] huius loci elucidationem pete e Brissonio lib. 1. de formulis.

Ex Cap. XX.

Lex à quinquagesimo anno militem non cogit] Idem quoque traditum à Liuio lib. 42. *Nec vlli qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiæ esse.* quod notandum. nam aliud prius obtinuit, vti testatur Gellius lib. 10. cap. 28. vide Lipsium ad lib. 1. Ann. Taciti.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIBRVM DE CONSOLAT. AD POLYBIVM.

Ex Cap. XXXIIII.

Princeps iuuentutis] sic & Pal. tert. quart. male sec. qui hæc duo verba excludit. nam certe vterque frater auctus honore isto. Tacitus: *Nam genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Cæsarum induxerat, necdum posita puerili prætexta, Principes iuuentutis appellari, destinare consules specie recusantis flagrantissime cupiuerat.* vbi recte notat Lipsius appellationem istam (προκρίτους τῆς νεότητος Zonaras hic reddidit) ab Augusto inualuisse ad futurum imperium, tanquam titulus & omen.

Ex Cap. XXXV.

In quas per templa aditur] Fatetur Dousa Præcid. ad Tib. cap. 11. didicisse ex hoc loco domos principum venerationis & celebritatis causa eo situ positas ac collocatas fuisse, vti aditus ad eas per Deorum templa existeret, confirmatque hanc opinionem eius locus Suetonij in Caligula cap. 23. quem scribit, *accitis vndique in vrbem Numinum simulachris, quibus capite dempto suum imponeretur, partem Palatij, ad forum vsque promouisse, atque æde Castoris & Pollucis in vestibulum aulæ suæ transfigurata, medium se adorandum adeuntibus præbuisse.* atque hinc iam cuiuis porro liquet, cur Martialis in Præfatione octaui Epigrammat. libri ad Domitianum Cæsarem scripserit de eodem opere suo differẽs: *Meminerit non nisi religiosa purificatione lustratus accedere ad templa debere. ad templa* id est aulam, seu palatium Imperatoris, ad quæ ingressuris non nisi per deorum templa patebat aditus.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. DE CONSOL. AD MARCIAM.

Ex Cap. IX.

In tuum vibrata caput] Stephanus lib. 2. cap. 8. Proodo. illud *vibrata* Pinciani non probat, persuadetque sibi Senecam scripsisse *librata*, quod authoris non sit, idem verbum in tam vicinis locis (vbi idem aliis dici verbis potest) repetere, præsertimque vbi diuersa verbo natura, vt ita dicat, danda est: nam supra *vibrasse* inquit, non actiue (vt hic passiue dictum esset *vibrata*) sed neutraliter dixerat. hæc Stephanus. & malim ego hercle *librata caput*. nisi ita pertinaciter mei *librata corpus*. verum diiudicent doctiores.

Ex Cap. X.

Nimis magnam aduocationem dedi] id est, nimis magnum temporis spatium, inquit Stephanus lib. 2. cap. 11. sic & lib. 1. de Ira. *Deinde aduocationem etiam sibi petit, vt excutiendæ veritatis spatium habeat.* eadem vox restituenda Val. Maximo lib. 2. c. 9. *Accedit his quod etiam fortuna longam præstandi huius muneris aduocationem estis assecuti.* sic enim in omnibus extare mss. bene monuit Pighius, cũ extet in vulgatis, *muneris vacationem.*

Ex Cap. XIII.

Cui postem tenenti] ita & Col. nec non Pal. tert. ac quart. male enim secundus, *cui potestatem tenenti.* nam in templorum dedicationibus *postem teneri* consueuisse etiam istius loci auctoritate confirmat lib. 1. de formulis Brissonius.

Ex Cap. XV.

Quod Pontificis oculos à funere arceret] recenset eundem ritum Dio lib. 54. in funere Agrippæ, sed causam ignorasse videtur, & quam Seneca dedit, refellit. verba sunt: *Sed & laudationem Agrippæ Augustus recitauit, velo quopiam ante mortuum expanso. id cur ita factum, mihi non liquet. tamen alij volunt ideo, quia Pontifex esset: alij quia obiret munera Censoris. neutri recte. neque enim vel Pontifici mortuum aspicere nefas, neque censori, nisi cum finem censioni imponit, conditque lustrum.* hæc Dio. sed ego existimo, de Pontifice Senecam vera dicere. sacer enim, ideoque arceri voluerunt aspecta fausto. innuit & Tacitus lib. 1. Ann. *Neque Imperatorem auguratu & vetustissimis ceremoniis præditum, contrectare feralia debuisse.* quin & idem *statuis* fiebat, quæ si in loco positæ, vbi supplicia & cædes, velari eas mos fuit, aut transferri. notat ipse Dio lib. vlt. *Claudius delectabatur gladiatoribus, & præsertim meridianis. ideo plerosque seruos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat, eorumque tantus fuit numerus, vt Augusti statuam eo loci positam iusserit transferri, ne aut semper aspiceret cædes, aut semper velata esset.* Lipsius ad lib. 4. Ann. Taciti.

Ex Cap. XIX.

Et liberos seruent, & orbitatem manu faciant] sic omnes codices, quod cum aperte mẽdosum sit, locũ dedit mutationibus. Ex vestigiis litterarum suspicor reponi debere, *& liberos eruant*: nec nouum. nam aliis au-

ctorum

rum locis hic næuus occurrit, *vt ſeruetur*, pro *eruetur*, apud Symmachum li. 7. Epiſt. 109. & *ſeruentur*, pro *eruentur*, in l. 1. C. de grege domin. Iuretus.

Ex Cap. xx.

Per obſcœna ſtipitem egerunt] ſcilicet *patibulum* id proprie eſt, in quo ſuffixus homo expanditur, tranſuerſo tamen ligno, *crux* vero cum is erecto ſimplicique ſtipiti adfigitur ſiue infigitur. nam *ſtipitem per obſcœna agere* hic aliud nihil eſt, quam quod Græci dicunt, σκολοπίζειν, id eſt *palo infigere*, ſiue vulgi verbo *impalare*. vide Lipſium ad lib. 14. Ann. Taciti, & Gruterum lib. 29. cap. 12. Suſpic.

Ex Cap. xxii.

Proiecit à cœna: deinde quaſi iam ſatis, &c. Lipſius ad lib. 4. Ann. Taciti diſtinguendum monuit, *proiecit. A cœna deinde, quaſi iam &c.* mos enim vulgo obtinebat, vt in balneo aut ſtatim poſt balneum aliquid ſumerent, quod vocabant *Guſtare*, & *Guſtum*, & deinde nihilominus venirent ad legitimam cœnam.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. SENECÆ DE CONSOL. AD HELVIAM.

Ex Cap. i.

Et quotidiana ſumptus allocutione] *Alloqui* & *Allocutio* frequenter pro verbo *conſolari* & nomine *conſolatio* vſurpat Seneca, Græcorum παραμυθεῖσθαι & παρηγορεῖν, necnon παραμυθία & παρηγορεία imitans, vt Epiſt. 118. *Egregie itaque videtur mihi Metrodorus dixiſſe in ea epiſtola qua ſororem, amiſſo optimæ indolis filio, alloquitur.* & alibi ſæpe.

Ex Cap. iii.

Interuallum inter me & illam magnum habui] reſcripſerim. *Interu. inter illa & me magn. hab.* quomodo diſertim in Palat. tert. quart. & Colon. *inter illa*, id eſt *pecuniam: honores, gloriam*. dicit ergo nunquam ſe crediđiſſe fortunæ eiuſue muneribus. itaque quicquid illa in ipſum conferebat, nunquam ita complexum eſſe vt adhærere poſſet, longius ſemper remouiſſe, hoc fine ſcilicet, vt ſi ſuum repeteret Dea illa inconſtans, id facere poſſet ſine vlla Senecæ iniuria.

Ex Cap. vi.

Sciathum & Seriphum, Gyarum & Coſuram pete] vide ad hunc locum Hadr. Iunium lib. 5. Animadu. cap. 13.

Ex Cap. x.

Ne fallerent redibant] reſpexit ad formulam qua vtebantur veteres in iureiurando, *Si ſciens fallo.* Cicero Epiſt. 1. lib. 7. Famil. *Is cum iurare cepiſſet, vox eum defecit in illo loco, Si ſciens fallo.* vide plura exempla apud Briſſonium lib. 8. de form.

Ex Cap. xii.

Decies ſeſtertio nubunt] nempe antiquo ritu *decies centena* doti dare conſueuerant, id eſt vt vetus Horatij Commentator in Satyr. 3. lib. 1. explicat, *decies centum millia ſeſtertium*. qua de re vide Budæum, huius obſeruationis principem, lib. de aſſe, Briſſonium lib. 6. de formulis, Hotomanum Diſput. de Aureo Iuſtinianeo, & Lipſium in fin. Comment. ad lib. 2. Taciti.

Ex Cap. xvi.

Veſtis qua nihil amplius quam vt nudam componeret] rem eandem ſugillat noſter lib. 7. cap. 9. de benef. item B. Hieronymus ad Læram de Inſtitut. filiæ: *Spernat bombycum telas, Serum vellera, & aurum in fila lenteſcens. talia veſtimenta paret, quibus pellatur frigus, non quibus veſtita corpora nudentur.* In Marcellæ Epitaphio ad Principiam: *Noſtra vidua talibus vſa eſt veſtibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret.* & lib. aduerſus Heluidiam: *Ingrediuntur expoſitæ libidinum victima, & tenuitate veſtium nudæ impudicis oculis ingeruntur.* additur his Clemens Alexand. lib. 2. cap. 10. Pædagog. Plinius lib. 11. cap. 22. Horatius lib. 1. Sat. 2.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. I. NATVRALIVM QVÆSTIONVM.

Ex præfatione.

Et tonſiles ſiluas] ita omnes mei miſſ. niſi quod Colon. fragm. *conſiles*. exoletæ editiones, *& penſiles*, quomodo citat Ioſephus Caſtalio ad lib. 1. Rutilij, vbi erat.

Quid loquar incluſas inter laquearia ſiluas?
Vernula qua vario carmine ludat auis.

idemque placeret Fortunato, ſi vllæ vnquam *ſiluæ penſiles* fuiſſent. *horti* quidem, inquit, *penſiles* celebrantur, *ſiluarum* vero *penſilium*, nulla memoria extat. quare legendum *tonſiles*, hoc eſt reciſas & in pumilionum breuitatem coactas. fiunt enim arbores breuitatis cuiuſdam coactæ & ſerẽdi & recidendi ſeu tondendi genere. C. Marcium *nemora tonſilia* inueniſſe Plinius eſt auctor. hactenus Fortunatus, cui quidem, & ſi me non oppono, aſſeueranti retinendum cum Bibliothecarũ libris *tonſiles*, ita quod idem putat nuſquam fuiſſe *ſiluas penſiles*, vereor ne erret: certe tale quid ipſe Seneca prodit taxatque Epiſt. 122. *Non viuũt contra naturam, qui pomaria in ſummis turribus ſerunt, quorum ſiluæ in tectis domorum ac faſtigijs nutant, inde ortis radicibus, quo improbe cacumina egiſſent?*

Ex Cap. ii.

Quod ſidera cetera infirma ſunt] Palat. tert. & Memmianus ac Nicotianus, *Aeque ſidera cætera*, quod probat Obſopæus ſicque etiam pridem legendum prodiderat ex Ariſtotele Fortunatus. nam ſicut Lunæ inertior vis non poteſt exagitare neque diſſoluere circumpoſitum aerem quin coronas accepto lumine efficiat, ita & aliorum ſiderum, quorum æque infirma vis eſt ad diſſoluendum.

Ex Cap. xiiii.

Sunt chasmata] Adducit hunc locum Senecæ Brissonius li. 3. de verb. sign. ideo interpretari Seruium in 9. Æneid. *Chasma diruptionem & cæli recessum.* at apud I. C. *Chasma hiatum terræ significat, quo ægri nonnunquam absorbentur.* l. 47. §. vlt. ff. de leg. 1. l. 4. §. 1. ff. de censibus. l. 10. ff. de peric. & commo. l. 11. §. si locupleti ff. de minoribus.

Ex Cap. xvi.

Et tamen non pronuntiauit iure cæsum videri] Notanda cum Cuiacio (lib. 3. Obseru. cap. 26) veterum iudicũ in cognitionibus modestia, qui etiam ea quæ iurati cognouissent, non esse facta, sed *videri* pronuntiarent. cuius moris exempla ex l. Diui. §. recte. & §. quod si ex seruitute. ff. de lib. caus. l. qui tamen. §. si arbiter. ff. de recept. arbit. vt etiam ex alijs pluribus auctoribus colligi potest. Interim notandum de cæde facta, ita secundũ reum pronuntiari solitum, *iure cæsum videri* eum qui cæsus erat. Sidonius Apollin. lib. 3. Epist. ad Secundum: *Cum nihil amplius ego quam veniam postularem, pronuntians more maiorum, reos tantæ temeritatis iure cæsos videri.* Tacitus lib. 4. Ann. *pronuntiemus vltro iure cæsum videri.* plura exempla vide apud Brissonium lib. 5. de formulis.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. II. NATVR. QVÆST.

Ex Cap. viii.

Quin sparsio illa quæ &c.] nempe tubi siue fistulæ in imo & summo theatro dispositæ erant, ea arte & fine, vt odoratum quendam odorem eiacularentur leuiter, & inspergerent in sedentes. is humore *croco* plerunque. Senecæ Epist. 90. *Vtrum tandem sapientiorem putas, qui inuenit quemadmodum in immensam altitudinem crocum latentibus fistulis exprimat?* Apuleius lib. 10. Metamor. *sparsionem* illam vocat *odoratum imbrem*, quia e fistulis stillabat per minuta quædam foramina is liquor in modum imbris. Nec e fistulis solum hic imber, sed e *statuis* etiam expressus, velut humanus quidam sudor. Lucanus clare indicat:

Vtque solet pariter totis se effundere signis
Corycij pressura croci, sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.

Fluxisse eum per gradus Spartianus in Hadriano testatur: *In honorem Traiani balsama & crocum per gradus fluere iussit.* vbi de *balsamo* item notabis, etsi minus id crebrum. vide hac de re Lipsium lib. de Amphith. cap. 16. Brodæum li. 5. cap. 6. Miscell. Scaligerum ad li. 1. Propertij, Torrentium ad Suetonij Neronem, & Marcilium ad Epigram. 2. lib. 1. Martialis.

Ex Cap. xvi.

In modum siphonis] membranæ meæ tres, *simphonis*: at citat & *sifonis* Brissonius li. 2. cap. 8. Select. antiq. adducitque Isidorum li. vlt. Etymol. cap. 6. vocantem *sifones vasa quæ aquas sufflando funderent*, quibus aduersus incendia Orientales populi vtebantur. eorum meminit & Columella lib. 3. cap. 10. Plinius Epist. ad Traianum de incendio Nicomediensi. Vlpianus l. quæsitum. §. acetum. ff. de instruct. vel instrum. passim autem in ædibus, *siphones* fuisse, qui subterraneis meatibus ductam aquam exprimerent, Strabo lib. 5. testis est.

Ex Cap. xlix.

Ait esse postulatoria] de hisce fulminum generibus plura nos videre iubet apud Plinium lib. 2. cap. 52. Festum Pompeium & Ammianum Marcell. lib. 23. & Seruium in li. 1. Æneid. Brissonius li. de formulis. Quod ad lectionẽ attinet Fortunatus tradit mss. suos legere, *Ait enim postulatoria*, quod & in Col. meo. Pall. tamen defendunt vulgatam, nisi quod tert. forte habere potest. *Ait esse postularia*, scribit enim *Postulaia*, quemadmodum etiam vocantur Festo.

'EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. III. NATVR. QVÆST.

Ex præfatione.

Postmeridianis horis accessimus] mss. mei quatuor, *post meridianas horas acc.* quod malim. Locutio autem in eum quadrat qui graue aliquid & arduum sero aggreditur, vt docent Turnebus Aduers. lib. 18. cap. 13. Langlæus Ocij Semest. lib. 1. cap. vlt. quibus addatur Hadrianus Iunius Centur. 1. adag. 36. quod habet, *In meridie vita philosophantes*.

Ex Cap. i.

Singulis visus quam gustus est] ita & Britannicum exemplar. Fortunati editio, *quam gratus est*, quod & in Pall. & Colon.

Ex Cap. iii.

Faciem suam seruant] sic solum Col. itaque facile accesserim Fortunato legendum putanti *seruat*, vt referatur ad *Fucinum*. nam diserte ita vterque Pall.

Ex Cap. xxiiii.

Facere solemus Dracones] ita & Pal. tert. at quart. *tracones*. Colon. *traciones* primo loco posita est lectio & in mss. Fort. ita enim dicuntur flexus & circuitus in omnibus rebus, animalis scilicet hoc nomine dicti similitudine. Columellæ & Plinio palmites quoque annosi, *Dracones* appellantur.

Ex Cap. xxv.

Ex qua fieri creditur] mei omn. *ex qua fieri lapis creditur.*
Tota compressa est] mei, *comprehensa est.*

Ex Cap. xxvii.

Violentus aberrat] Pal. tertius, *inuolutus aberrat.* quartus, *volutus aberrat.* Coloniensis, *volutus aberat.*

Ex Cap. xxix.

Vndare ergo terra debet, vt validiori infirma succumbat] Pal. quart. *Vide ergo ne terra debeat minus, vt validiori infirma succumbat.* quod & in Colon. nisi quod is, *succumbant.*

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. IIII. NATVR. QVÆST.

Ex præfatione.

Cum omnia caueris, per ornamenta feriet] Lipsius lib. 2. Epist. q. 10. & lib. 2. Satur. Serm. cap. 17. hanc lectionem defendit, atque *ornamenta* sumi pro ipsis *armis*, quomodo iterum etiam vsurpauit noster Epist. 14. *Ars es constat qui per ornamenta percussus est.* Vnde Suetonius audentius ipsos gladios appellat *ornamenta* Titi cap. 9. *Insequenti die gladiatorum spectaculo, circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit.* ille *ornamenta* dixit, at Victor in eadem re, *ijsque gladios tradidit.* recte. adeatur Festus: *Ornatus*, inquit, *dicitur bene aptus, vt miles, aut gladiator, aut acturus fabulas.* & ad eius mentem Plautus Capteiuis: *Ornamenta absunt: At acem hunc cum vides, ipsum vides &c.*

Maxime in distinguendis] Lipsius ad lib. 12. Ann. Taciti omnino scribēdum ait, *distringendis*, nec improbo. Grut.

Ex Cap. II.

Prout ille magnus influxit aut parcior] vnde legimus mensuram altitudinis in templa solitam deferri. certe tempore Constantini in Ecclesias cœptam deferri, Cassiodorus ex Socrate in Tripart. hist. *Ab illo denique tempore*, inquit, *apud Aegyptios nequaquam secundum priores solemnitates in paganorum templa cubitus, sed in Ecclesias magis offertur, quo significatur augmentum aquæ Niliacæ* Ruffinus Presbyter in appendice lib. 2. ad Eusebij libros de hist. Ecclesiast. *Quoniam moris erat in Aegypto vt mensura ascendentes Nili fluminis ad templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis autorem, subuerso eius simulacro ignique consumpto, omnes simul negabant Serapin iniuriæ memorem, aquas vltra affluentiam solitam largiturum. Sed vt ostenderet Deus non Serapin, qui multo erat Nilo posterior, sed se esse qui aquas fluminis suis temporibus iuberet excrescere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius nulla ætas meminerat: & ideo vlna ipsa id est aquæ mensura quam Pechyn vocant, ad aquarum dominum in Ecclesiam cœpta deferri.* Idem testatur Cassiodorus lib. 2. cap. 18. Plinius de eodem Nilo ait lib. 18. cap. 18. *Si duodecim cubitos non excesserit, fames certa est, nec minus si sexdecim exuperauerit.* Durantius Casellius lib. 2. cap. 18. Variar.

Ex Cap. III.

Auctoritatem promittet] *auctoritas* pro iure dominij in IX. tab. & *auctoritatem* actionem pro euictione Venulei us interpretatur in l. vlt. ff. de euict. plura de huius nominis significatione pete e Brissonio lib. 1. de verb. sign.

Ex Cap. XIII.

Vnguentarios Lacedæmonij vrbe expulerunt] hi sunt *aliptæ* & *iatroliptæ*, sat ex veterum vnguendi consuetudine nati Cicero lib. 1. Epist. Lentulo: *Vellem non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed etiam vt aliptæ, virium & coloris rationem habuissent* de iis quam multa vide apud Fornerium ad l. 203. de verb. sign.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. V. NATVR. QVÆST.

Ex Cap. XI.

Quare Etesiæ illos non adiuuent] sic editi at Col. bene abest vox *illos*. Palat. vero tert. ac quart. *quare Etesiæ nos adiuuant.*

Ium despoliata sunt omnia] Col. & Pal. quart. *disposita*. prius tamen restat in Pal. tert. estque ad oram quarti, alias legi *discooperta*.

Ex Cap. XIIII.

Aquas siue exitu stagnare] Pomponius Mela lib. 3. cap. 1. putat depressos quosdam specus esse, quo reciproca maria recidant, atque inde se rursus exuberantia attollant. vide Vulcanium scholiis ad Apuleium, de mundo.

Ex Cap. XVII.

Atabulus Apuliam infestat] de eo Plinius lib. 17. Horatius lib. 1. Serm.

Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus.

atque ob hoc Gellius lib. 2. Sunt alij plurifariam venti commentitij suæ quisque regionis indigenæ, vt Horatianus ille Atabulus. vide Porphyr. ad d. locum Horatij & Baptistam Pium ad lib. 1. Epist. Sidonij.

Galliam Circius] Galliæ Narbonensi præcipue infestus.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. VI. NATVR. QVÆST.

Ex Cap. I.

Regulo & Virginio Coss.] Intelligit C. Memmium Regulum & L. Virginium Rufum Tacitus tamen lib. 15. Ann. motum hunc terræ ad priores Coss. refert. & hercle, inquit ibi Lipsius, tam asseuerat id distincte Seneca, vt credam alterum esse vitium, non Taciti, sed Ægysthi alicuius.

Ex Cap. IIII.

Dulcis inspectatio] Pal. tert. *inspectō*. quart. & Colon. *inspectio*, quomodo & Fortun. editio.

Ex Cap. vii.

Et Europam Asiamque disterminans] Quis non iure miretur (nisi hæc verba aliena & adulterina sint) Senecam in tanta notitia contra omnium opiniones, veritatemque ipsam *Danubium* Asiæ Europæque terminum statuere: quas Tanaim diuidere certum est? mari enim Mediterraneo & Tanai Niloque vniuersum terrarum orbem in tres partes diuidi compertissimum est. Mare Europam ab Africa dispescit, Africam ab Asia Nilus, ex aduerso latere Asiam ab Europa Tanais. Lucanus lib. 3. —*qua vertice lapsus Riphaeo Tanais diuersi nomina mundi Imposuit ripis Asiaeque & terminus idem Europæ. & mediæ dirimens confinia terrae.* sic Fortunatus, & vero mei item seruant verba illa superiora, nisi quod Pal. quart. *discriminans* habet.

Ex Cap. xiii.

Solet mugitus audiri] Trebellius Pollio auctor est *imperante Gallieno auditum tonitru, terra mugiente, non Ioue tonante: quo motu fabrica multa sunt deuoratae, multi terrore mortui. Apuleius lib. de mundo: Micetias vocatur tetri soni, inquietudo terrena. audiuntur mugitus interioribus mugitibus expressis, cum spiritus inualidus ad terram mouendam per aperta telluris inuentis itineribus progreditur.* ibi Vulcanius.

Ex Cap. xix.

Sic speluncarū sub terra pendentium vastitas] ita impressi omnes & scripti mei. I.C. quidam quærit. quid si inquit ita? *pandentium vastitas*, h. e. *apertarum speluncarum.* satis inscite. mutandum enim esset & istud Virgilij 4. Georg.

Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum, item 1. Aeneidos:
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum, &c.

nec non illud Ouidij Epist. ad Phaonem.

Antra vident oculi scabro pendentia topho.

vide de hisce amplius Gruterum lib. 5. cap. 7. Opinionum.

Ex Cap. xxv.

Per ducenta milliaria] sic Pal. quart. & Col. at tert. Memm. & Nic. item editio Fortunati *millia*, quod malim, vt subintelligatur *passuum.*

Ex Cap. xxix.

Similisque furenti, quisquis timet] P. Faber hunc locum Senecae citat quemadmodum publicatur, quem videat cui cura scire an metu perciti vlla sit voluntas, videatur inquam ad l. 116. de reg. iu. & gratiam habebit pro indicio.

Ab Italia Sicilia reiecta est] sic & Pall. at Col. *retorta est*. Nicotianus liber *resecta est*. verissima scriptura, vt pote quæ alludat ad Siciliæ etymon.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. VII. QVAEST. NATVR.

Ex Cap. iii.

Plures esse stellas quae currant] ita & mei & Fortunati, qui tamen malit, *quae coeant*, aut certe *concurrant*, quod ipsum voluisse Anaxagoram & Democritum ipse prodit Aristoteles lib. 1. meteor.

Ex Cap. vii.

His accedit illud quoque ventus] sic Erasmus. at mei omn. item Fortunati, *quoque, quod ventus.*

Ex Cap. xiii.

Quam manum exercere & in ventum iactare brachia] sic & Pall. mei. sed enim cum sit in Col. *inanum ex.* retineo coniecturam meam, *inane exercere*, h. e. ipsum *aera*, de qua latius lib. 1. cap. 3. Suspic.

Ex Cap. xxiiii.

Quinque solas esse] ita & vett. Fortunati codd. & Pal. tert. at reliqui, vt & exoletae editt. *quinque stellas esse.*

Ex Cap. xxxi.

Eleusis seruat quod ostendat reuisentibus] sic Muretus. aliae editt. *Eleusina*, quod & in Pal. quart. & Colon nam tert. *Clusin.* meminit. huius loci Hadr. Iunius Adag. 13. Centur. 6. deque hac re multa quoq ue Tertullianus aduersus Valentinianos.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD Ἀποκολοκύντωσιν Claudij Cæsaris.

Inseruimus vna notas quasdam Qu. Septimij Florentis Christiani in eius codice repertas.

Ἀποκολοκύντωσις] quasi dicas *incucurbitatio*, omnino fatuitatem & *μωρῶν ἀνάστασιν*. F. Christianus.

Anno nouo] mss. Rhenani, *nono*, sed male. nam *nouus annus* dicebatur primus annus imperij alicuius Imperatoris, vt ad hunc locum notat Turnebus lib. 23. cap. 8. Aduers. qui consulatur, non enim anni noui significatio vna.

Initio seculi felicissimi] quasi infelix fuerit seculum sub Claudio. Dictum autem seculum felix, vt lustrum apud antiquum Poetam, cuius versus extant apud Gellium lib. 4. c. 17.

Scipiade magno improbus obijciebat Asellus
Lustrum, illo Censore, malum infelixque fuisse.

Hæc d. Sept. Flor. Christianus.

Tum Iupiter Herculem quia &c.] malo, *qui*, Fl. Christianus.

Qualis esse marinus belluis solet, raucam & implicitam] vt Cleonis apud Aristophanem.

Quam vllus mulio perpetuarius] Alciatus lib. 1. parerg. cap. 39. hic eum ita appellari putat qui mulam veterinam conductam in perpetuum dum vixerit, certo pretio habet, eaque velaturam facit: id enim genus hominum nunquam quiescere quo lucrum faciat.

Nemo intelligebat] tam illi erat barbara & ἀσαφὴς loquela. F. Christ.

Quantum intelligi potuit] vox enim illi erat tremula, incondita & barbara. Iulianus Apostata in simili fere ludo quem Cæsares vocauit, cum Silenum inducit de hoc Claudio dicentem, principium equitum Aristophanis memorat: puto quia velut Cleona ille Comicus vocauit Paphlegona propter vocis barbarae sonum, sic Claudium innuit similem. Sed apud illum παραβάλλει vbi ait Silenus ἀντὶ δήμου, suspicor legendum δημοσθένους: nam ea verba apud Aristophanem facit Demosthenes ille qui in pylo fuit. Hæc Fl. Christianus.

Notorem petisset] vtitur & Petronius verbo isto: *At ego ne mea quidem vestimenta ab officioso recepissem, nisi notorem dedissem.* vt enim ibi *notor* qui, cum vestimenta sua asseruanda dabat Eumolpus officioso, qui, inquam consulto adhibebatur, vt Eumolpum res suas sibi vindicantem probe cognitum habere asseueraret, eidemque, quantum pote, suffragio suo aduersus vestirapos omnes in partem præsto foret illico; conuinceretque Eumolpi esse spolia quæ balnearius possideret, ita & hîc *notor* est, qui aliquem cognoscit, diciturque Ciceroni *cognitor* Verr. 7. *Adeunt ad ea loca quae nunquam antea viderunt: vbi neque noti esse quo venerunt, nec semper cum cognitoribus esse possunt. Cognitor* enim hîc qui se homines Romanos nosse diceret. vide Turnebum lib. 29. cap. vlt. Dousam Præcid. in Petronium, lib. & cap. 2. vocabuli huius ignoratione substituit Rhenanus *ἀμύντορα petisset*, Iunius, *à noto rem petisset*, Cælius Curio *auctorem petisset*. Gruterus.

Quia Roma, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit] plura habet ad huius loci explanationem Lipsius lib. 2. Epist. quæst. 24. & ad lib. 12. Ann. Taciti.

Iam fama nimium fecisti] Fl. Christianus notat ad marginem, quid si, *Iani fana*?

Vendere ciuitatulas solebat] quid si, *vel aere ciuitatulas colebat*, Fl. Christianus.

Confugiendum est itaque à me] puto delendum *à me*.

Nescio, inquit] vide Tranquillum de Claudij ἀβλεψίᾳ, καὶ μετεωρίᾳ. sed & auertit Rhenanus.

Hunc nunc Deum] *Eumne deum*.

Ad summam tria verba cito dicat, & seruum me ducat] putat Brissonius lib. 5. Form. sentire Senecam de iis verbis quibus rem nostram vindicamus, quæ erant, *hoc meum est*, siue *aio esse meum*. Virgilius Eclog. 1.

Scilicet hæc mea sunt, veteres migrate coloni.

vide plura exempla apud eundem Brissonium.

Ex tabella] de scripto dictas etiam sententias probat & Cicero 10. Philippi. item lib. 10. fam. Epist. ad Plancum: Tertullianus in Apolog. Gellius lib. 7. cap. 19. Suetonius Claudij cap. 15. quorum refert verba Langlaeus lib. 6. cap. 5. ocij Semest.

Talthybius deorum nuncius] Camdenus deleri vellet dictionem *nuncius*, vt intelligatur Mercurius, deorumque ipse dicatur Talthybius figura non infrequenti.

Omnia procliua] mss. Curionis *procliuia*.

Facile descenditur] Virg. *facilis descensus auerni* Fl. Christianus.

Si vni dij laturam fecissent] fortassis, *si vnius diei dilaturam*. id aduocationem dare dicitur, quia dies differendi ad patrocinium concedebatur. Puto autem, *vni* hîc esse pro soli vel alteri. hæc Christianus.

Vt a cognitionibus ei esset] in mss. Iunij vox, *ei*, abest, quod probatur Lipsio lib. 4. cap. 21. Antiq. lect. adeatur & Alciatus lib. 6. cap. 5. Parerg.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. I. CONTROVERSIARVM.

Ex Prooemio.

Multa mihi iam ex me desideranda] vnus v. c. *iam eximie*.

In quam primum senectus incurrit] v. c. Iureti, *quam primum senectus incurrit*: vbi vox, *in* abest, vt sæpe alibi.

Ab vltimo incipiens] vnus v. c. *suscipiens*.

Nec ad complectenda tantum quae vellem] meorum tres expresse *complectendum*. Pal. tert. nota expressit sillabam vltimam. hanc autem locutionem frequentem esse auctori notauit supra Iur.

Eneruesque quod nati sunt, in vitio manent] aliter v. c. Iur. habet enim *eneruesque nati muti manent*.

Aetas mihi eripuerat] probat ex hoc loco, aliisque passim Lipsius, auctorem Controuersiarum istarum patrem potius Senecæ superioris quam ipsum Senecam, cuius videsis argumenta lector, lib. & cap. 1. Elect. sunt enim plura quam vt exscribam. addatur & Alciatus lib. 4. cap. 14. Parerg.

Hoc autem genus materia] vox *autem* hîc turbat sententiæ cursum. reponatur suasu mss. meorum quart. *Hoc enim genus mat.*

Argentarijs recognoscentibus] auctiones coram *argentarijs* factas, qui in tabulis pretia adiectionesque referebant, docent præter ista Senecæ Quinctilianus lib. 11. cap. 2. & Cicero pro Cæcinna. videatur Brissonius lib. 1. de verb. sign. lib. 6. de formul. & Torrentius ad Suetonij Neronem cap. 5.

Ex Controv. I.

Et humum cadaueri] recte. nam cadauer hominis eiectū sepeliēdi affectus naturalis est: & non quidem omnibus animantibus, sed homini sic à natura insitus, vt quoniam iura naturalia corrumpere ciuilis ratio non potest, ideo ne iure quidem patriæ potestatis, aut alio iure ciuili fieri possit, vt non liceat, aut potius, vt non cuiuis necesse sit, ex illo humanitatis communi iure atque officio terram homini mortuo etiam ignoto sepeliendi causa iniicere. quo illud Quinctiliani spectat Declam. 5. *Hinc & ille venit affectus, quod non notis cadaueribus humum congerimus, & insepultum quodlibet corpus nulla festinatio tam rapida transcurrit, vt non quantulocunque veneretur aggestu.* Sic P. Faber. lib. 2. c. 1. Semest. apud quem videantur plura ...... *Hoc colore*] reponatur fide mss. Palatini, *Argentarius hoc colore*. male Erasmus *Triarius*: is enim proxime praecesserat:

Ex Controv. II.

Sacerdos casta e castis, pura e puris sit] ita voluit Pincianus, tanquam consuadeant seqq. Pal. quart. & Col. vno ore: *Sacerdos casta castis, pura puris sit.*

Pro militibus vota facienda sunt: isti mandabitur?] Sic passim legitur, nec vllus adhuc monuit subesse mendum in particula, *isti*, quæ parum apte menti auctoris conuenit. Quare coniectura ducor, vt scripserit, *hosti*, quæ vox respondet duabus prioribus, *captiuae*, & *prostitutae*. *Hostem* autem virginem appellat, quia militem occiderat, quod hostilis animi factum erat. Iuretus.

Honorem habitum auribus] nimirum *honorem præfari* solebant, vbi quid turpe & obscaenum dictu locuturi, vel loca Aedilem metuentia nominaturi. Cic. ep. 22. li. 9. Fam. *Nos autem ridicule, si dicimus, Ille patrem strangulauit, honorem non præfamur: sin de Aurelia aliquid aut Lollia, honos præfandus est.* vide de hac re plura apud Brissonium lib. 8. de formulis.

Superpositus est cella tua titulus] certa cuique meretrici *cellula* constituebatur, *propriusque* ei titulus inscribebatur, quo & prostitutæ nomen, & quantum vno concubitu mereret, designabatur. hos Tertullianus *libidinum titulos* appellat lib. de pudicitia: de quibus plura visantur apud Brissonium li. de iure connub. Casellum Durantium lib. 1. c. 2. Variarum, Dousam Præcidan. li. 1. cap. 4. ad Arbitrum.

Nomen tuum pependit in fronte] Pal. supernotauit, id est *domus*, a quo dissentit Durantius d. c. 2. & 10. Variarum. vult enim vere nomen & titulum earum in fronte, quemadmodum seruorum in collo, de quibus ista Propertij:

Aut quorum titulus per barbara colla pependit,
Coelati medio cum saliere foro.

Inquirit in mores] cum sequatur postea, *in vitam*, fere restituerim fide Pal. mei, *in maiores*

Dum timet alterius vulnus inepta loci] Ex Plauto versum istum interpretatur Ios. Scaliger in Priapeia. Item Durantius lib. 3. Variar. cap. 11. hincque probat, *locum* veteres vsurpasse pro natura muliebri: nam & Q. Serennus Sammonicus:

Obscaenos si pone locos noua vulnera carpent,
Horrentum mansa curantur fronde ruborum.

Meminit autem & pentametri huius Politianus cap. 59. Miscell.

Ex Controv. iii.

Patrocinium suum vocat pereundi infelicitatem] Ita passim legitur, sed videtur iacere sententia. Itaque arbitror latitare mendum, & reponi debere: *infacilitatem*. Nam præterquam quod *facilitas*, & *felicitas*, saepe inuicem confundi solent in libris, ea vox huc aptissime conuenit. *Infacilitatem* voco, quia virgo deiecta saxo, tamen facile mori non poterat, & eo prospero euentu volebat videri innocens. hæc acutissimus Iuretus.

An causa seruata sit] corrigendum cum Erasm. & Pal. cod. *casu*.

Ex Controv. v.

De eo etiam dicendum] Palat. *de eo etiam vindicandum*.

Ex Controv. vi.

Nihil est humili casa nobilius] Gotofredus legēdum putat, *nihil est Romuli casa nobilius*: ingeniose. hanc enim intelligit auctor, sed tamen facile subintelligatur Quirini illius nomen, licet non exprimatur.

Voluit eam nubere non inuito patre] Pal. *voluit eam nudari non inu. &c.*

Comburi incendijs villas] Pal. *conuenire incendijs villas*.

Ex Controv. vii.

Omnes ciues meos] Bal. *omnes dies meos*.

Vltores subiice ignes] Pal. *vltus es, subijce ignes*.

Andreas dixit] Cuiacius quod, *Andreae*, vox recentior videretur, reponendum putabat Hybreas, cuius nomen in Controuersiis his celebre. quod à Lectio Gruterus accepisse fatetur.

Ex Controv. viii.

Filio pugnante iam lassum] Pal. *iam lassus sum*.

Hosti nimis notus sum] Pal. *est*, non *sum* forte, *es*.

Pudet me ter victum militare] Pal. *te victi milit.* Forte, *ter victi militant*.

Me circumagi] elegans verbum Horatius lib. 1. Sat. 9. *Nil opus est te circumagi*. Suetonius Caesaris ca. 70. *tam facile circumegit* vide ibi Torrentium.

Non animus, non lingua constat] Pal. *non animus in lingua constat*.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD CONTROVERSIARVM LIB. II.

Ex Controv. i.

In friuola inuitaui mea] Pal. *fribola*, item vt & Erasm. *nostra*, sicuti & citat Brissonius lib. 6. de verb. sign. ad vocem *Fribusculum*

Colit etiamnum in Capitolio casam] Et iste locus erat cur putabam supra non legendum, *Romuli casa*, sed retinendum potius, *humili casa*. hic certe nude ponitur. probabaturque & alterum nobilissimo Dousae Præcidan. ad Arbitrum li. 3. ca. 3. qui visatur, firmantē hanc casam & Ouidij & Dionysij Halicar. verbis

Census in castris ordinem] Adducit locum istum Lipsius Comment. ad lib. 1. Ann. Taciti, vt eo ostendat *census* rationem habitam in promouendis ordinibus.

Illum acta in aurem tegere] Lipsius ad lib. 3. Ann. Taciti, acumen ioci reddit, scribit que, *legere*, *Acta* enim publica erāt, nec aliud tam vulgo promptum notumque: adeo vt prouerbij loco Seneca filius alibi dixerit, *Beneficia in acta non mitto*, id est non publico, non diuulgo. Quid autem magis ridiculum, quam *acta publica* alicui *recitare in aurem*? Subtilis ergo in id vitium hominis iocus: quem belle æmulatus est Martialis:

Garris in aurem semper omnibus Cinna:
Garris & illud, teste quod licet turba.
Adeo ne penitus hic sedit tibi morbus,
Vt sæpe in aurem, Cinna, Cæsarem laudes?

Ex Controvers. II.

Si quid alteri obtigisset] ita & Erasm. & Pal. pr. at quattuor alij decuriati, *si quid alteri accidisset*, quomodo citat Brissonius lib. 1. de verb. sign. nec malum est. eo enim sermone mors denotatur. l. 25. ff. ad Trebellian. Cicero 2. de inuent. *si quid pupillo accidisset*. Paterculus lib. 2. *si quid accidisset Cæsari, successorem potentiæ eius arbitrabantur*. Suetonius Aug. cap. vlt. Iulias filiã neptemque, *si quid his accidisset, vetuit sepulcro suo inferri*. Eadem vis est verborum *si quid contigerit*. l. 39. §. Seium. ff. de leg. 3.

Ex Controv. III.

Agon? quod fieri solet victimis] quare bellè Ouidius in Fastis:

Qui calido strictos tincturus sanguine cultros
Semper agatne rogat, nec nisi iussus agit.

agon: hoc est *agone?* ex quo Agonaliorum ferias nomen inuenisse nonnullis placuit. videatur Politianus lib. Miscell. cap. 60. Brissonius lib. de form.

Occurremus, ille domi est] Pal. & Erasmus, *hoc curemus, ille domi est*.

Ex Controv. V.

Trahebantur matronæ, rapiebantur virgines] ita & Epitome, at Pal. pr. *terrebantur mat. & premebantur virg.*

Cum quid liceat quæratur, non quid oporteat] Consulatur de his P. Faber ad l. 144. de reg. iu.

Si nihil vnquam secretum ab illa maritus] Pal. ab aliena manu, *si nihil iam tum secretum ab illa*: quod placet. antea erat, *si nihil vacuum decretum ab illa mar. &c.*

Ex Controv. VI.

Bibamus, moriendum est] Lipsius lib. 1. cap. 19. Saturn. serm. emendat, *Viuamus*. nunquam enim hilarius se inuitabant, quin lacesserent lætitiam hoc verbo; *viuamus, moriendum est*: quod & restituendum Marcellino lib. 16. vbi id ipsum sic interpretatus erat calumniator, tanquam machinaretur Dominus ille aliquid magnum, & cum exitij sui metu coniunctum, aut tanquam id detorsisset in sæuitiam Imperatoris, sub quo omnibus pereundum esset.

Nec pos autem adumbras] Pal. *potestatem*, quod natum à scribendi ratione compendiaria.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. III, CONTROVERSIARVM.

Ex Prooemio.

Quandiu extra iocos se continebat] Alij notant variare libros, in quibus etiam legitur, *locos*. Sed moneo me reperisse in schedis antiquis, *logos*, & velim acutiores iudicent, num ea sit germana lectio. Certe alibi ipsemet Seneca vsus est ea dictione, vt in li. de consol. ad Polybium, cap. 27. *Vt fabellas quoque* (ait) *& Aesopeos logos connectas*. Nonius autem Marcellus interpretatur, *logos*, dicta ridicula, prolatis testimonijs Pacuuij & Ciceronis. Vsus est Terentius in Phorm. ad 3. sc. 2. Iur.

Nunquam tamen illi hæc felicitas &c.] Tota hæc periodus paulo aliter concipitur in eodem v. c. *Id nunquam tamen illi hæc felicitas persuasit negligentiæ, vt vno die priuatas plures duabus ageret causas, ita vt alteram ante meridiem ageret, &c.* Iur.

Quam in vno eminuerunt opere?] Pal. quart. & Col. *emicuerunt*, quomodo & olim diuinabat Lectius.

Ad tollendam magni ponderis sarcinam] Non reijcienda est lectio v. c. nam & alibi eadem locutio, vt lib. 2. declam. 5. *Ad excutiendum muliebris pectoris sententiam*. Et Epist. 88. *Ad docendum virtutem*. Et li. de breu. vitæ cap. 9. *Ad exprobrandum infinitam cogitationem*. sic enim habet v. c. Iur.

Quidam cum Threicibus] quidam libri editi, *Thracibus*. In nostro v. c. *Thretibus*, vnde castigandum puto, *Threcivas*. Sic apud Tranquillum in Caligula, *Threci & mox hoplomacho comparauit*. Horum etiam meminit idem Seneca in præf. lib. 4. nat. quæst. vbi ex vestigijs prisci sui libri corrigit Lipsius, *Threcis cum Threca compositi*, lib. 2. Saturn. serm. cap. 19 hæc Iur.

Et quidem sic cum scena componi cupiunt] locus varie interpolatus, in v. c. Iureti, *Et quidam fictum schema componi c.*

Si à proclamante dimitteret] ita Erasmus, at scripti mei omnes, *si à prolocutione dimitteret*.

Sic indulsit] v. c. *sic se indulsit*.

Aliud est pugnare, aliud ventilare] de his quamplura Lipsius lib. 2. cap. 19. Satur. serm. Turnebus lib. 30. Aduers. cap. 3. P. Faber lib. 2. Semest. cap. 11.

Non imbrem ferre, non solem] v. c. *non hyemem ferre*. quod placet. hyemem enim accipit pro frigore, quomodo Seneca sup. Epist. 114. notat dictum fuisse ab Aruntio, *totus hyemauit annus*, cum dicere vellet frigidum annum fuisse. Iur.

Coruinum, v. c. *Coruinium*.

Intrare scholas] v. c. *scholam*.

Ex Controv. II.

Igitur nihil medium est] sic Pal. tert. at reliqui tres, *Ergo nihil melius est*.

Non est absolutus parricida, sed dubijs sententijs, Vt absoluatur] Ita Erasmus, at mei quatuor eleganter, *Non est absolutus parricida, sed dubius. vt absolu.*

Ex Controv. V.

Quoties tempus non adijcitur, præsens intelligitur] Multa hac de re P. Faber, & Ræuardus ad l. 14. ff. de reg. iu. quæ habet: *In omnibus obligationibus vbi dies non ponitur præsenti die debetur.*

Ex Controv. XIX.

Num possunt succurrere?] mei quart. sine interrogatione, *non possunt*.

Venenum habere scelus est, &c.] de eo Fornerius ad tit. de verb. sign.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. IIII. CONTROVERSIARVM.

Ex prooemio.

Quod munerarij solent] mei quatr. *numerarij*: male. nam *munerarius* is eſt qui populo ſpectaculum exhibebat, gladiatorium, vel venationem, aliter dictus, *dominus ludorum*, ſiue, *editor*, de quo plura Lipſius lib. 1. cap. 7. Satur. ſerm. Addatur & Fornerius ad l. 18. de verb. ſign.

Et oblitterati memoriam] quidam v. c. *& oblitæ ætatis memoriam*.

Tanto maiore impetu dixit, tanto miſerabilius] puto rectius eſſe in v. c. *tanto mirabilius*. Iuretus.

Ex Controv. I.

Appellare ſæpius nomina filiorum non reſponſura] Pal. quart. & Colon. *Sæpius appellare liberorum non reſponſura vocabula*: & eo ordine ponitur in reliquis niſi quod ij retinent, *nomina*, quod malim. Rem ipſam tangit & Catullus:

Et mutum nequicquam alloquerer cinerem.

Auſonius,

Voce ciere animas funeris inſtar habet. alibi:

Et magna poſtremum voce ciemus: hoc enim in ipſo rogo fiebat, vt ex Euripide probat Scaliger caſtigationibus in Catullum.

Nec de liberis cogitandum] v. c. Iureti, *nec inde liberis cogitandum*.

Ex Controv. V.

Tam teneris hercle, quam qui vulnerauit æquem, licet vulnus ſanauerit] Addatur huic loco l. pen. ff. de vi bonorum rapt. l. 65. ff. de furtis. l. 64. & ſeq. de vſufr. Fornerius ad l. 12. de verb. ſign.

Ex Controv. VII.

Scelera quoque quamuis citra exitum ſubſederunt, puniuntur] Explicat egregie iſta Cuiacius lib. 15. cap. 25. Obſer.

Sed manus mea eſt, ſed animus meus eſt.] Illæ voces *eſt*, bene abſunt à v. c. Iuret.

Sed tyrannicidium meum] quidam v. c. *tyranniculium*.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. V. CONTROVERSIARVM.

Ex Controv. IV.

Diebus feſtis intercedentibus] ſcilicet Romanis non licebat in capitis reos alioſve lege agere *diebus feſtis*, ſed proferebatur ſupplicium *in profeſtum* & negotioſum. Suetonius de Tiberij ſæuitia: *Nullus à pœna hominum ceſſauit dies, ne religioſus quidem ac ſacer.* Philo Iudæus contra Flaccum: *Bonis & bene adminiſtrantibus præſidibus mos eſt, in neminem damnatum animaduertere, donec ſolemnes celebritates natalitijque dies Auguſtorum præterierint.* Similis Athenis lex, vt in morte Socratis Xenophon expreſſit, innuitque Seneca Epiſt. 70. adde l. Cuſtodias ff. de publ. iud. atque adhibe explicationem P. Fabri quæ eſt in lib. 2.

Ex Controv. V.

Erecti altitudinem] melius v. c. *excitati*. Sic enim *ædificia excitare* dixit Seneca Epiſt. 52. & 53. & *excitare conſumptam Lugdunum*, Epiſt. 91. Iuretus.

Singulorum nunc ergaſtulorum ſunt] v. c. *ergaſtula*.

Ex Controv. VI.

Brachium extra togam exerere] Pal. ſec. *brachium toga eruere*, quod probarim, nam tert. *brachium extra togam habere*. Quod ad rem ipſam attinet, notandum qui foro nomen darent, modeſtiæ ac pudoris oſtendandi cauſa, anno primo brachium toga cohibuiſſe. quod clare etiam indicat Tullius in Cæliana, ſic & Græci *manum intra pallium* continebant. Quintilianus lib. 12. *Quapropter falli mihi multum videntur, qui ſolos eſſe Atticos credunt tenues, lucidos & ſignificantes, ſed quadam eloquentiæ frugalitate contentos, ac ſemper manum intra pallium continentes.* ſic antiquitus Homeri ſtatua manibus pallio contentis exprimebatur. Durantius Caſellius lib. 2. variar. cap. 5. addatur Hotomanus lib. 9. cap. 13. Obſeru.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. VI. CONTROVERSIARVM.

Ex Controv. II.

Alij exul eſt, tibi pater eſt] v. c. Iureti, *alijs exul eſt*.

Ex Controv. III.

Siquid aliter factum eſt] v. c. Iureti, *ſiquid aliter geſtum eſt*.

Cum haberet ius dominæ ancillæ impudentis. Timebat] *impudentia* ex v. c. legit & Iuretus & Gruterus.

Habes enim partem] addit v. c. Iureti, *habes enim matrem, habes partem*.

Ex Controv. IV.

Ecquid te pudet?] v. c. Iureti, *Echo quid te pudet?*

Statim conſumpas potione] ſic Pal. tert. at præſtat *ſumpta*, quomodo cuſtodiunt alij mei tres.

Exulaui] v. c. *exul abij*.

Ex Controv. VI.

Dubijs ſignis eruditatis] quatuor Gruteri v. c. *crudelitatis*.

Infelices faces] v.c. Iureti, felices.
Filiam veneno] v.c. Iureti, *veneficio*. rectius, vt similiter cadentibus respondeat.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. VII. CONTROVERSIARVM.

Ex Præfatione.

Ita vnam controuersiam prop.] v.c. *ita dum vnam c.p.*
Quomodo diceret] additur in v.c. Iureti, *sed quid diceret*.
Puleium & laternas] v.c. *puleium, & damna, & las.*
Ne scholasticus videretur] pro, *ne*, v.c. Iureti habet, *vt*, quod rectius.
Quæ illi omnia crimina irrogaret] Notat Gruterus alios codices habere, vel, *detegeret*, vel, *retegeret*. Vetus liber quo vsus sum refert, *regeret*: quod etsi pariter deprauatum sit, tamen inde verum eruere licet. Censeo igitur restitui debere, *regereret*. Similis næuus extat apud Ausonium in carmine Paulini: *Ista suo retegenda loco*, vbi alij codices, *referenda*: cum plane castigari oporteat *regerenda*, quemadmodum diserte scriptum inueni in vetusta membrana. *Regerere*, pro *retorquere*, non ignotum est, sicque locutus auctor inf. *in caput inuenientium regerant*. Iuretus.
Cum volo dico, quandiu volo] additur in v.c. Iureti, *aduersum uti volo*.
Dare ipsos secundum aduersarium] Est locutio imminuta & concisa. plene enim diceretur, *dare ipsos litem secundum adu.* quam formulam in locutionibus vsurpatam discimus ex Val. Maximo lib.& cap. 3. petatur hac de re Brissonius lib. 2. cap. 2. Select. antiq. & lib. 4. de verb. sign.

Ex Controv. v.

Nihil esse puero teste certius] Merito hanc sententiam Sejani reprehendi autumat Duarenus ad ff. item cod. de testibus, quod quotidie experiamur quam sit lubricum testimoniū pueri: At Fornerius ad l.204. de verb. sign. vt non iustum legitimi testimonij pondus assertioni puerili tribuit, ita nec plane si quid apte de ijs quæ sub sensum eius ætatis cadunt, dixerit, aspernandum putat. nam & Iuuenalis:

Maxima debetur puero reuerentia. si quid
Turpe paras. pueri ne tu contempseris annos.

Ex Controv. vi.

In contubernium deducta seruis domina est] nempe inter seruos non *matrimonium* sed *contubernium* contrahi dicitur, vt scribit Paulus lib. 2. Sentent. cap. 10. & pluribus locis probat Brissonius lib. 3. de verb. sign. item Torrentius ad Suetonij Vespasianum cap. 3.
Neminem natum esse liberum] vide in hanc sententiam plura apud P. Fabrum, & Ræuardum ad l.122. de reg. iu.

Ex Controv. viii.

Reuocare non potest &c.] Apuleius 1. Florid. *Tabella semel lecta nec augeri littera vna nec minui potest*. & hoc quidem certe distat *sententia* ab *interlocutione*, quæ & corrigi & mutari potest. l. quod iussit. ff. de re iudic. vide hac de re Cuiacium Paratitl. in lib. 7. Cod. tit. 44. & Langlæum lib. 6. cap. 5. Ocij Semest.
Optio est enim quæ legitime fit] Pluribus hæc explicat P. Faber lib. 2. Semest. cap. 21.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. VIII. CONTROVERSIARVM.

Ex Controv. vi.

Matrimonij celeritatem] rescribendum cum cusis alijs & mss. meis *celebritatem*, vti & citat Fornerius ad l.34. de verb. sign. qui videatur si scire liber clancularias nuptias suspicione laborare.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. IX. CONTROVERSIARVM.

Ex Controv. ii.

Vxorem à porta dimisit] Vxorem non comitatam maritum cui prouincia obuenerat, locus iste & seqq. indicant. Nec in crebro vsu etiam temporibus Augusti, vt ex Suetonij verbis apparet cap. 24. *hibernisq; demum mensibus, permisit vxorem interuisere.* sed irrepsit Agrippina Germanico in prouincijs comes, ipsi Augusto Liuia. hæc fere Lipsius ad lib. 3. Ann. Taciti, vbi erat, *Nequem magistratum cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur.*
Meretricem non submouisset] nempe obseruabatur lictoribus, vt *submouerent* personas infames, puta lenones & meretrices, credo ne occursu vt proprie dicam obscæno, maiestas populi principis contaminaretur. Lipsius lib. 1. Elect. cap. 23.
Alia quid liceat] Interpretatur isthæc egregie P. Faber ad l.144. de reg. iur. qui à lectore videatur, & videbit hercle non pœnitenda.

Ad Controv. ii.

Male καὶ κακῶς] sic recte restitutum à clarissimo viro Nic. Fabro. Sed cum superiores editt. habeant, *male vicit*: non video, cur alij editores vocem *vicit* eiecerint, quæ post dictionem Græcam addi debuit. nec enim ociosa est, eodemque sensu accipi debet quo dixit Seneca lib. Suasor. 2. *inter plures sententias videtur palmam meruisse. Dixit enim, &c.* Iuretus.

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIB. X. CONTROVERSIARVM.

Ex Prooemio.

Studia leuiter tractata delectant] v.c. Iureti, *tacta*, quod non displicet.
Sinite ergo me semel] tota hæc periodus sic concepta est in v.c. *Ergo semel exhaurite memoriam meam, &*

dimittite adactum iureiurando, quo affirmem dixisse me quæ sciui.

Putabat turpe ac friuola iactationis] habet & distinguit v.c. *p.t. ac f. actionis. faciebat enim censoriū supercilium.*

Vt omnes eius libri incenderentur] v.c. *comburerentur.* & quidem tale supplicium sumi solitum de libris improbæ lectionis, magicis puta aut mathematicis, notat ad hūc locum ex l. 4.§. 1.ff. fam.ercisc.l.11.cod. de Episc. aud. Freherus lib.1.cap.16. Parerg.

Res noua & insueta] v.c. *Res noua & instituta maligne, supplicium de studijs sumi.* quæ scriptura non est reijcienda. Iur.

Et in cultum viridium] v.c. *cultu.*

Omnium ingenijs inurendas] quidam v.c. *nutriendas.*

Post primum Tetradaeon] v.c. *præter primum Tetradaclon.*

EX ANIMADVERSIONIBVS AD LIBRVM SVASORIARVM.

Ex Svasor. I.

Despondere ipsos in matrimonium Mineruam suam] hanc historiam narrat Dio lib. 48. vide quomodo explicet hunc locum P. Faber lib.2. Semest.cap.15.& Lipsius ad lib.1. Ann.Taciti.

Ex Svasor. V.

Omnis est sic animum dies] Palat. *Omnis aest situ enim dies.* quod probat Gruterus. illud enim, *aest*, inquit notat *est* h. e. *edit.*

Ex Svasor. VI.

Et ad triumuiralem hastam] *hastam, locationis publicæ indicium*, pluribus ostendit, huncque etiam locum citat Brissonius lib.6. de form.

Roga Cicero, exora vnum] v.c. *ora.*

Nec mora fuit quin iuraret suas esse] ita primum restituit acutus ille P.Pithoeus lib.2.cap.8. Adu.subsec. Sic Petronius: *Si eiuras hodiernam bilem, vna cœnabimus.* Hieronymus lib. de Monogamia ad Gerontiam. *Hyerophantia apud Athenas eiuras virum, & æterna debilitate fit castus*: vide plura apud Pithoeum.

FRANCISCI IVRETI AD DECLAMATIONVM LIBROS NOTÆ.

Ad lib. I. Declam. I.

In ea sola domo] v.c. *domu.* Antiqui enim talia multa efferebant, vt lautu, sonu &c.

Alfius Flauius] v.c. *Nisius.*

Ad Declam. II.

Posset eum luctantem] v.c. *posset colluctantem.* & confirmat locus lib.1. Controu.2.

Ad Declam. III.

Putat pereundi infelicitatem] puto legendum *infacilitatem*, vt notaui sup.ad lib. 1. Cont.3.

Exponam cum quo] v.c. *expositus.* rectius.

Ad Declam. IIII.

Priusquam in me reuerterer] v.c. *priusquam in memoriam reuerterer.* Sic locutus lib.8 de benef.cap. 13. *vt se redisse in memoriam non reduci putet.*

Vt desperarent, quod posses redimi] bene v.c. *vt desperarent posse redimi.*

Lex quoque ter viro] supple ex v.c. *Lex quoque Interdum viro, &c.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ad lib. II. Declam.

Gallus Vibius] v.c. *Gallus Tubius.*

Tantum in illis somniorum est] alias in v.c. *sumptuorum est.*

Ad Declam. V.

Ad excutiendam muliebris] v.c. *ad excutiendum*: cuius generis exempla iam supra notauimus.

Pectoris scientiam] v.c. *sententiam.*

Ad lib. XIX. Declam. I.

Quod lege factum est] v.c. *quod lege feci.*

Multas quæstiones Rhetorici] rectius in v.c. *multa Oratores, Historici, Poetæ Romani à Græcis scripta non subripuerunt sed prouocauerunt.*

Sallustius] v.c. *Sallustij.*

Et in suis eum castris] v.c. *suis illum castris.*

A Thucydide vincatur] v.c. *Thucididi vincatur.*

Ad Declam. II.

In Manlio impotentiam] v.c. *in Mallio.*

Impotentiam, à quo & filius & victor occisus est] Omnia illa verba quæ sequuntur, *Impotentiam*, plane mihi videntur esse subdititia, & irrepsisse ex quodam glossemate: nam cum de Sylla & Lucullo statim subijciat, nihil tale speciatim exprimit. Et sane si ea verba sustuleris, tota period⁹ multo suaui⁹ decurret.

Sed non scelerato] locus mutilus vt constat ex v.c. in quo reperi, *sine non scelerato*, vnde plane suspicor legendum, *sine non scelerato.*

Ad Declam. IIII.

Inamicitiam tyranni] v.c. *in amicitia*: quæ phrasis supra sæpius notata est.

Sed bene precati Cæsari] Priscæ editiones habent *interpretati*, vnde fortasse efficiendum est *interprecati.*

Tertio gereret] bene additur in v.c. *& tertio gereret.*

Ad Declam. VI.

Petitur ad supplicium] v.c. *petitur duci ad supplicium.*

Qui viuere non potest] v.c. *viuificare.*

Tela commordent] v.c. *immordent*, rectius, quam quod in vulgatis quibusdam legitur *tela inuadunt.*

